

12/90

Republika Srpska
Republika Srpska

SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

SAVEZNA SKUPŠTINA

STENOGRAFSKE BELEŠKE

GODINA 1964.

BEOGRAD

SVESKA 3

PROSVETNO-KULTURNO VEĆE

5. SEDNICA OD 18. I 19. MARTA 1964. GODINE

SAVEZNO VEĆE

10. SEDNICA OD 31. MARTA 1964. GODINE

PRIVREDNO VEĆE

9. SEDNICA OD 31. MARTA 1964. GODINE

SAVEZNO VEĆE I PRIVREDNO VEĆE

6. ZAJEDNIČKA SEDNICA OD 31. MARTA 1964. GODINE

VEĆE NARODA

2. SEDNICA OD 31. MARTA 1964. GODINE

S A D R Ź A J:

Peta sednica Prosvetno-kulturnog veća od 18. i 19. januara 1964. godine

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika — — — — —	3
Saopštenja — — — — —	3
Usvajanje dnevnog reda — — — — —	3

Dnevni red:

1. Ostvarivanje obaveznog osnovnog školovanja — — — — —	4
2. Aktuelni problemi sprovođenja reforme visokog školstva — — — — —	39
3. Predlog orijentacionog programa rada Prosvetno-kulturnog veća za 1964. godinu —	78
4. Predlog za izmene u nazivu i sastavu tela Prosvetno-kulturnog veća — — — — —	81
5. Odgovori na poslanička pitanja — —	83

Deseta sednica Saveznog veća od 31. marta 1964. godine

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika — — — — —	93
Saopštenje o Rezoluciji Predstavničkog doma Republike Kipar — — — — —	93
Izmene i dopune dnevnog reda — — —	94
Usvajanje dnevnog reda — — — — —	94
Odgovori saveznih funkcionera na pitanja poslanika — — — — —	94

Dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene	99
2. Pretres Predloga osnovnog zakona o izboru radničkog saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama — — — —	100

	Strana
3. Pretres Predloga zakona o opojnim drogama — — — — —	104
4. Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima — — —	104
5. Pretres Predloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihod od advokatske delatnosti — — — — —	105
6. Pretres Predloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnosti ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobađanju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama	105
7. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije —	105
8. Pretres Predloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija — — — — —	105
9. Pretres Predloga odluke o imenovanju članova Saveta narodne odbrane SFRJ — —	105

Deveta sednica Privrednog veća od 31. marta 1964 godine

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika — — — — —	113
Saopštenje — — — — —	113
Izмене dnevnog reda — — — — —	113
Usvajanje dnevnog reda — — — — —	113
Odgovori na poslanička pitanja — — —	114

Dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene	114
2. Pretres Predloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnosti ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama	114
3. Pretres Predloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihode od advokatske delatnosti — — — — —	115
4. Pretres Predloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija — — — — —	115
5. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije —	115

Šesta zajednička sednica Saveznog veća i Privrednog veća od 31. marta 1964. godine

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika — — — — —	120
Usvajanje dnevnog reda — — — — —	120

Dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene	120
--	-----

Druga sednica Veća naroda od 31. marta 1964. godine

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika — — — — —	172
Usvajanje dnevnog reda — — — — —	172

Dnevni red:

1. Diskusija o izradi programa rada Veća	172
--	-----

PROSVETNO-KULTURNO VEĆE**5. SEDNICA**

OD 18. i 19. MARTA 1964. GODINE

S A D R Ź A J :**Pre dnevnog reda:**

- Usvajanje zapisnika;
- Saopštenja;
- Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Ostvarivanje obaveznog osnovnog školovanja;
2. Aktuelni problemi sprovođenja reforme visokog školstva;
3. Predlog orijentacionog programa rada Prosvetno-kulturnog veća za 1964. godinu;
4. Predlog za izmene u nazivu i sastavu tela Prosvetno-kulturnog veća;
5. Odgovori na poslanička pitanja.

Govornici: Mirjana Krstinić, dr Dragutin Franković, Rodoljub Čolaković, Branko Božić, Mehmed Bejtić, Sana Salihović, Božidar Trajković, Nada Manojlović, Ivan Supek, Zora Šerbedžija, Branko Bokan, Frančiška Varl, Mićo Carević, Zvonko Radoš, Janez Vipotnik, Hasan Hadžiomerović, Kiro Hadži Vasilev, Rajko Tomović, Puniša Perović, inž. Blaženka Dimić, Mladen Čaldarević, Nikola Sekulić, Rajko Tomović, Toša Tišma, dr Petar Drezgić, Dragi Tozija, Marinko Gruić, Hasan Hadžiomerović, Vlado Mađarić, Božidar Đorđević, Branko Bokan, Nikola Sekulić, Draganja Metikoš, Branko Bokan, Nikola Sekulić, Kiro Hadži Vasilev, Duško Popovski, Zlatko Prica.

PREDSEDAVALI:

PREDSEDNIK
NIKOLA SEKULIĆ

POTPREDSEDNIK
NADA MANOJLOVIĆ

Početak u 9 č 5 min

Predsednik Nikola Sekulić:

Otvaram Petu sjednicu Prosvjetno-kulturnog vijeća Savezne skupštine.

Konstatiram da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati.

Zapisnik 4. sjednice Vijeća dostavljen je članovima. Da li ima primjedaba na zapisnik 4. sjednice? (Nema). Pošto primjedaba nema, zapisnik će biti ovjeren.

Obavještavam Vijeće da su spriječeni da prisustvuju sjednici ovi poslanici: Milka Minić, Danilo Purić, Ilija Đuričić, Anton Golčer, Mirjana Gros, Milena Vršnik-Štifter, Jure Franičević, Božidar Stojičević i Dragutin Novak.

Obavještavam članove Vijeća da ovoj sjednici prisustvuju savezni sekretar za prosvjetu i kulturu drug Janez Vipotnik i drugarica Mirjana Krstinić, podsekretar u Saveznom sekretarijatu za prosvjetu i kulturu.

Takođe su pozvani da uzmu učešća u presesu pitanja koja su stavljena na dnevni red i predstavnici Saveznog odbora Socijalističkog

saveza radnog naroda Jugoslavije, Centralnog vijeća Saveza sindikata Jugoslavije, Centralnog odbora sindikata društvenih djelatnosti Jugoslavije, Centralnog komiteta Saveza omladine Jugoslavije, Jugoslovenskog zavoda za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, Zajednice jugoslovenskih univerziteta, rektori beogradskog, zagrebačkog, ljubljanskog, skopskog, sarajevskog i novosadskog univerziteta, predstavnici akademija nauka, Saveznog savjeta za koordinaciju naučnih istraživanja, Saveznog zavoda za privredno planiranje, Savezne privredne komore i Savjeta »Društvo i vaspitanje« Jugoslavije.

Za ovu sjednicu, kao što ste već obavješteni u pozivu, predlažem sljedeći dnevni red:

1. Ostvarivanje obaveznog osnovnog školovanja;
2. Aktuelni problemi sprovođenja reforme visokog školstva;
3. Prijedlog orijentacionog programa rada Prosvetno-kulturnog vijeća za 1964. godinu;

4. Prijedlog za izmjene u nazivu i sastavu tijela Prosvetno-kulturnog vijeća;

5. Odgovori na poslanička pitanja.

Da li poslanici imaju kakve primjedbe na ovaj dnevni red, ili možda kakvu nadopunu? (Nema). Konstatiram da je usvojen prijedlog dnevnog reda.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Ostvarivanje obaveznog osnovnog školovanja i s tim u vezi donošenje preporuke o stanju i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja.

Prijedlog preporuke nije zbog redakcijskih razloga dostavljen poslanicima. U vezi s ovom tačkom dnevnog reda primili ste i opsežan izvorni materijal koji se sastoji iz više svezaka. Ali, primili ste i izvode skraćene verzije tog materijala. Također će vam uskoro biti podijeljen i prijedlog preporuke koji iz objektivnih razloga nije mogao da bude dostavljen na vrijeme. Molim da ovu činjenicu uvažite.

Prije nego što predemo na pretres, predstavnik Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu, drugarica Mirjana Krstinić, podnićeće ekspozice u vezi s prvom i drugom tačkom dnevnog reda.

Dajem riječ drugarici Mirjani Krstinić.

Mirjana Krstinić:

Drugarice i drugovi poslanici, ovo zasjedanje posvećeno je razmatranju aktuelnih problema osnovnog i visokog školstva. U okviru razmatranja osnovnog školstva biće govora i o pretškolskim ustanovama. Mnoga od iznetih pitanja trebalo bi da omoguće zacrtavanje buduće politike na ovim područjima, kao i da nađu direktnijeg odraza i odgovarajuće mjesto i rješenje u novom zakonu.

S obzirom da je jedno od nedavnih zasjedanja ovog Vijeća bilo posvećeno problemima stručnog obrazovanja, to ova materija, kao i ostali aspekti obrazovanja drugog stupnja, neće biti u ovom uvodnom izlaganju šire obuhvaćeni. O ovim pitanjima biće govora samo u najopćenitijim crtama.

U toku rada na novom zakonu ovom Vijeću će se dostaviti na razmatranje teze koje će obraditi školski i obrazovni sistem u cjelini, a posebno cjelokupni drugi stupanj.

Iz materijala i podataka koji su vam dostavljeni može se zaključiti da je osnovno školstvo dostiglo relativno visok nivo. To se prije svega ogleda u tome što je osnovnom školom obuhvaćeno oko 91 odsto školskih obveznika i što se stalno povećava broj omladine koja završava osnovnu školu.

Među uspjeha osnovnog školstva svakako treba ubrojiti i to da su se osnovne škole počele formirati i razvijati kao ustanove za svestraniji razvoj učenika i da je ideja i koncepcija o jedinstvenoj osnovnoj školi pokazala svoje društveno i pedagoško opravdanje.

Osnovne škole se postepeno razvijaju i kao samostalne društvene ustanove u kojima su se organi upravljanja afirmirali i vrše pozitivan uticaj na povezivanje škole s roditeljima učenika i sredinom u kojoj škola djeluje.

S obzirom na okolnosti pod kojima se vršio proces obuhvatanja ovako velikog broja školskih obveznika osnovnim obrazovanjem i ostvarivao projekt izgrađivanja nove osnovne škole, razumljivo je da su nastali mnogobrojni problemi i pojave koje treba intenzivnije rješavati u idućem periodu.

Najaktuelnije pitanje u daljem razvoju osnovnog školstva jeste kvalitet i rezultati rada u osnovnoj školi. Po općoj ocjeni to je jedan od centralnih problema na koji je koncentrirana pažnja ne samo onih koji su profesionalno pozvani da se tim pitanjima bave već i cjelokupne naše javnosti. Zbog toga ćemo se na ovom problemu nešto više zadržati.

U kojem vidu nam se ovaj problem javlja?

Prvo, od cjelokupnog broja upisanih učenika s uspjehom završava osnovnu školu oko 46 odsto. Odmah moram napomenuti da je iz godine u godinu taj procent sve veći, mada tempo njegovog porasta nije zadovoljavajući.

Drugo, veliki broj učenika koji nastavljaju školovanje na drugom školskom stupnju ne postižu uspjehe i već u prvoj i drugoj godini napuštaju školu.

Treće, prema nekim egzaktnim ispitivanjima stepen i sigurnost znanja učenika su više informativni, a premalo stručni za ovu životnu dob.

Četvrto, sredstva za funkcionalne rashode nastave su mala i pokazuju tendenciju padanja.

Pokušaćemo da ukažemo na glavne uzroke i moguća rješenja ovih pojava i problema.

Prvo. Jedan od bitnih uzroka nezadovoljavajućeg kvaliteta i rezultata rada u osnovnim školama leži u nedostatku kvalifikovanog nastavničkog kadra, kao i nedovoljno kvalifikovanog. Podaci iz dostavljenog materijala govore da nedostaje još uvijek vrlo velik broj nastavnika i da od ukupnog broja nastavnika veoma veliki broj nema potrebno stručno i pedagoško obrazovanje, posebno za rad u predmetnoj nastavi. Kad dajemo ocjenu ovoj činjenici, dužni smo odati priznanje onim nastavnicima koji su davali sve od sebe da ostvare koncepciju reforme osnovne škole i onima koji su ulagali vlastite napore da se bilo samoobrazovanjem, bilo vanrednim studiranjem osposobe za rad u višim razredima. S druge strane, ovi podaci upućuju na hitno rješavanje navedenih problema u narednom periodu. Naime, jedan od najhitnijih zadataka koji će bitno utjecati na kvalitet i rezultate rada jeste odlučno poboljšanje broja i kvalifikacione strukture nastavničkog kadra. Ovaj problem se ne može uspješno riješiti samo povećanjem broja učenika i studenata u nastavničkim školama. On može biti riješen bitnim po-

boljšanjem sistema obrazovanja nastavnika. Posljednjih godina su u mnogim republikama izvršene izmjene u tom pogledu, što se obrazovanju nastavnika prišlo putem višeg obrazovanja, to jest, otvaranjem pedagoških akademija. Danas u našoj zemlji, što se toga tiče, vlada šarolikost. To ne bi smetalo kada bi svaki od postojećih sistema obrazovanja nastavnika davao odgovarajuće rezultate. Međutim, po ocjeni stručnjaka općekulturni, stručni, pedagoški i politički nivo nastavnika nove osnovne škole trebalo bi da bude na daleko većoj visini u odnosu na nivo koji daju sadašnje učiteljske škole. Svakako da ova ocjena traži da se pride onom sistemu obrazovanja nastavnika koji bi nastavnicima osnovne škole obezbjeđivao višu spremu. Ne ulazeći u organizacioni aspekt ovog problema, smatramo da novi sistem obrazovanja nastavnika osnovne škole (bez obzira da li se ostvaruje putem posebnih pedagoških akademija ili šestogodišnjih nastavničkih škola ili slično), trebalo bi, po svojim unutrašnjim komponentama, da odgovara intencijama i koncepciji jedinstvene osnovne škole, i kulturno-političkom razvoju naše zemlje, kao i značajnoj ulozi osnovnog obrazovanja u tom razvoju. U stvari, za bit nove osnovne škole od primarnog je značaja programatsko-metodološki aspekt sistema obrazovanja nastavnika koji se može ostvariti i u različitim organizacionim formama. Govoreći konkretnije, to znači da se sistem obrazovanja nastavnika mora temeljiti na višem i suvremenijem nivou općeg obrazovanja i kulture, kao jednog od bitnih preduvjeta za postizavanje sigurnijeg stručnog i pedagoškog obrazovanja.

Drugo, u domenu samog pedagoškog obrazovanja nastavnika trebalo bi izvršiti one promjene koje će tom obrazovanju dati aktivniji karakter, prije svega u tom smislu da budući nastavnici solidno ovladaju onim didaktičko-metodičkim elementima koji se očituju u suvremenim audio-vizuelnim, eksperimentalnim i drugim aktivnim metodama, u suvremenoj tehnologiji nastave, kao i o onim tekovinama opće i pedagoške psihologije bez kojih ne može biti uspješnog praćenja razvoja učenika i bez kojih se ne može sprovesti diferencijacija i individualizacija nastavnog procesa.

Pored potrebe i uvođenja hitnije izgradnje novog sistema obrazovanja nastavnika, sistematsko i stalno razvijanje kontinuiranog i stručnog i pedagoškog usavršavanja nastavnika, također spada u red onih mjera koje bitnije mogu doprinijeti pedagoškoj kulturi nastavnika a time i bogatijoj i uspješnijoj i kvalitetnijoj nastavi. U svakom slučaju, formiranje ličnosti nastavnika trebalo bi da nađe izraza i u programskoj strukturi njihovog redovnog obrazovanja i usavršavanja. Paralelno s ovim problemima treba se više i ozbiljnije pozabaviti i materijalno-društvenim tretmanom prosvjetnih radnika. On

treba da bude takav da nastavnički poziv postane privlačniji kako bi se što veći broj mladih ljudi opredjeljivao za ovaj poziv.

Drugo. U domeni opće odgojno-obrazovne strukture i nastavnih planova i programa osnovne škole bilo bi potrebno izvršiti izvjesna usavršavanja koja bi trebalo da daju prednost onim znanjima, vještinama i navikama koje se moraju savladati u osnovnoj školi, a koje su najbitnije za uspješan razvoj mladih ljudi, bilo da će krenuti putem daljeg školovanja ili će potražiti neki brži put neposrednog zapošljenja. Ovaj stav je poznat kao koncepcija o bitnim, o osnovnim ili minimalnim nastavnim planovima i programima, koja bi na jednoj strani omogućila ostvarivanje općih i zajedničkih odgojno-obrazovnih zadataka, a na drugoj stvorila uvjete da u njima nađu svoje mjesto i odraz i one nacionalne tekovine i dostignuća u pojedinim sredinama koje su značajne i koje treba koristiti u odgoju i obrazovanju mladih generacija. Ovakav stav ne bi bio u protivnosti s pravom svake nacije da sama odlučuje o razvoju svoje nacionalne kulture.

Budući da je osnovna škola u cjelini, pa i njena koncepcija, ovisna ne samo od konkretnih uvjeta i razvijenosti sredine u kojoj ona djeluje, i da bi upravo kroz osnovnu školu trebalo da se odraze opće i zajedničke vrednosti i tendencije u razvitku Jugoslavije, ali isto tako i u interesu tih intencija i dostignuća vlastite sredine u kojoj djeluje osnovna škola, bilo bi korisno utvrditi osnovne, minimalne, bitne i odlučujuće odgojno-obrazovne elemente, koji čine fond onih vrijednosti koje bi sva jugoslovenska djeca morala usvojiti bez obzira u kojoj republici i u kojem kraju škola djeluje. Jednostavnije rečeno, radi se o tome da se preciznije odrede minimalni okviri nastavnih planova i programa koji po formi i sadržaju odgovaraju kulturno-historijskom, političkom i obrazovnom dometu jugoslovenskog socijalističkog društva, a da oni ujedno ne budu u suprotnosti s nacionalnim vrednotama i mogućnostima pojedinih sredina. Ova koncepcija koja je već i ranije bila u osnovi prihvaćena, pedagoški je ispravna, jer jedinstvenost u ovom slučaju ne znači uniformiranost i jednotipičnost već na osnovi jednog zajedničkog minimalnog jezgra (osnovnih znanja), bogatstvo i raznolikost u sadržajima, formama i metodama odgoja i obrazovanja.

Ovo i ovako dotjerivanje nastavnih planova i programa bez sumnje bi se pozitivno odrazilo i na orijentaciju nastavnika, izbor metoda, oblika i sredstava nastave, pa prema tome i na kvalitet i rezultate rada u nastavi. Dakle, ovdje nije riječ o izradi novih, već o dotjerivanju postojećih nastavnih planova i programa.

S problemom opće odgojne obrazovne strukture i nastavnih programa vezan je i problem proizvodnog rada u osnovnoj školi. Proizvodni rad je uveden, kako je poznato, zbog toga što

je on priznat kao sredstvo i metod odgoja i vrednota općeg obrazovanja mladih ljudi. Možemo sa zadovoljstvom konstatirati da u tom pogledu u relativno velikom broju škola stvari idu dobro, to jest, proizvodni rad se tretira kao sredstvo i metod odgoja. Učeničke proizvodne zadruge u tom pogledu su najuvjerljiviji dokaz za ovu tvrdnju. Ali, u praksi ima pojava, pa i mišljenja, koja proizvodni rad tretiraju kao zasebnu kategoriju i djelatnost nezavisnu od nastave i sistema sticanja znanja i razvijanja sposobnosti, već ga usmjeruju na sticanje što većih materijalnih prihoda. Takva orijentacija, mada donosi neku materijalnu korist školama, nije s odgojnog i obrazovnog stanovišta ispravna, jer se to pretvara u mehaničko obavljanje radnih operacija što osiromašuje one potencijalne odgojno-obrazovne vrednote koje proizvodni rad u sebi sadrži.

Treće. Organizacija i način rada, pa prema tome, i uspjeh škola ovisi i od razvijenosti i lokacije mreže škola. Škola se može organizirati na višem nivou, to jest, razviti sve vidove pedagoškog rada, popuniti potrebnim brojem stručnih nastavnika, ekipirati odgovarajućom opremom koja će biti u punom kapacitetu korišćena, pod uvjetom da je određenog obima u pogledu broja predmeta.

Podaci pokazuju da imamo vrlo usitnjenu mrežu i veliki broj malih škola, kao i pojavu da u takvim školama jedan nastavnik predaje veliki broj predmeta.

Pored toga, mnoge škole su locirane u nepovoljnim sjedištima što otežava normalan polazak učenika. Nema sumnje da sve ovo nepovoljno utiče na nivo organiziranosti nastave, kao i na uspjeh i rezultate rada. Akciju da se mreža i lokacija škola postavi prema optimalnim pedagoškim i komunikacionim rješenjima, koja je već u pojedinim krajevima započeta, trebalo bi ne samo podržati već i ubrzati. Nije opravdano da se ova akcija usporava često zbog lokalističkih mjesnih otpora. Orijentacija na takozvane centralne osnovne škole, gdje je god to moguće, i prevoz učenika do njih, pokazuje se i ekonomski opravdanim, jer su izdaci za školovanje te djece manji, a njihov uspjeh je obezbjeđeniji.

Četvrto. Nova koncepcija i nova odgojno-obrazovna struktura jedinstvene osnovne škole pretpostavlja novu i drugačiju organizaciju i trajanje školskog radnog dana. Nesumnjivo je da se u toku jednog radnog dana moraju sukcesivno izmjenjivati razne aktivnosti s radom u radionicama, učeničkim zadrugama i slično. Paralelno s time djeca bi trebalo da imaju i odgovarajuću zdravstvenu i fizičku rekreaciju. Ova izmjena ima pedagoško-psihološku zakonitost i odmjeranost. No, pretpostavka za to je produbljenje školskog radnog dana, odnosno kao što se to uobičajeno zove, uvođenje cjelodnevnog boravka djece u školi.

Ovakova organizacija osnovne škole ili radnog dana osnovnih škola, imala bi ne samo velikih prednosti za razvoj odgoja i obrazovanja djece, već i druge prednosti. Time bi se, na primjer, rješio i problem preopterećenosti učenika, jer bi učenici sve svoje obaveze izvršavali za vrijeme trajanja školskog radnog dana.

Razumljivo je da nam naši uvjeti i naše materijalne i kadrovske mogućnosti ne dopuštaju da odmah i na čitavom frontu pređemo na ovakvu organizaciju i trajanje školskog radnog dana iz nama svima poznatih razloga.

No i pored toga, u ne malom broju mjesta, to možemo odmah i bez naročitih teškoća učiniti. Osim toga, ovakva organizacija i trajanje školskog radnog dana postala je osnova u mnogim naprednim i demokratskim zemljama, a ona u pedagoškom i društvenom pogledu predstavlja onaj standard koji je jedini u stanju da omogućiti postizanje onih rezultata koje jedno društvo od osnovne obavezne škole zahtijeva. Prema tome, zacrtavanje ovakve orijentacije, bez obzira na sve zapreke koje tome stoje na putu, je opravdano. No, ovu organizaciju i poduhvat treba shvatiti kao dugoročniji proces.

Peto. U posljednje vrijeme prilazi se razmatranju mogućnosti produžavanja obaveznog školovanja koje je zacrtano u ustavnim odredbama. Na području AP Vojvodine, kao što je poznato, u dvema osmogodišnjim školama otvoreni su deveti i deseti razredi. Ne bismo ovdje ulazili u ocjenu opravdanosti ili neopravdanosti ovog rješenja, uostalom, ono je u eksperimentalnoj fazi, već bismo ukazali da je ono rezultat novih potreba za višim nivoom obrazovanja. Međutim, dužni smo da ukažemo i na druga mišljenja i rješenja o produžavanju obaveznog obrazovanja. Prvo bismo upozorili na jednu opću tendenciju u mnogim zemljama da se obrazovanje na ovom stupnju povezuje i tretira kao nastavak obaveznog obrazovanja. U nekim zemljama je i numeracija godišta i razreda jednostavan produžetak numeracije osnovne škole, pa se prvi razred poslije obavezne škole zove deveti, deseti itd., i ako su ovi razredi označeni kao krug srednjeg obrazovanja. U drugima se godine srednjeg obrazovanja skraćuju za onoliko za koliko se produžuje osnovna škola. U trećima se najviši razredi osnovnih škola i prvi razred dosadašnjih srednjih škola ujedinjuju u posebni ciklus koji se naziva ciklus orijentacije, koji na zajedničkoj osnovi ima različite diferencirane programe. Ovoliko radi informacije, bolje reći, radi toga da bismo mogli lakše opravdati ukazivanje na druga mišljenja i rješenja u odnosu na ova pitanja u našoj zemlji. U nekim republikama sazrijeva shvatanje o potrebi da se osnuje takva škola nakon završene osnovne škole, koja bi se temeljila na općekulturnim, prirodnim i tehničkim disciplinama koje su pretpostavka svakog drugog mogućeg

obrazovanja na ovom stupnju. Dakle, ne kao produžna osnovna škola već kao poseban vid obrazovanja na drugom stupnju organizovan na najcjelishodniji način. Ovoj školi, odnosno ovom obrazovanju, neki daju naziv općesrednja škola, neki općetehnička, a neki politehnička škola. Naravno da postoje razlike u trajanju ovog školovanja, ali autori ovog mišljenja su jedinstveni u tome da bi nakon završenog ovog školovanja bio otvoren put u svaki drugi vid obrazovanja na II stupnju, kao i neposredno direktno zapošljavanje u nizu zanimanja i grana. Autori ove vrste obrazovanja ističu da bi ono prvo, skratilo obrazovanje i pripremanje za čitav niz zanimanja i poziva; drugo, da bi društvenoj zajednici olakšalo rješavanje pitanja školovanja omladine koja želi da se školuje nakon osnovne škole. Autori ovog mišljenja predlažu da treba da se ispravnost ove koncepcije najprije eksperimentalno provjeri.

Iz svega što je rečeno proizlazi da se produžavanju obrazovanja ne bi smjelo prilaziti nezavisno od sagledavanja cjelokupnog školstva i obrazovanja na II školskom stupnju. Ono se kao takvo tretira uglavnom u svim zemljama gdje mu se pristupilo, a i eksperiment koji se provodi u Vojvodini, bez obzira na organizaciono rješenje, od svojih autora je tako i shvaćen. Naime, ako se pažljivije pogledaju sva suvremena rješenja i mišljenja o produženju obrazovanja, onda će se moći primjetiti da se u njegove osnove na prvo mjesto ističu fundamentalne prirodno-znanstvene, tehničko-proizvodne i kulturne vrednote koje su neotuđive od određenog šireg poziva, i drugo, da se na tim osnovama, koje treba da pruži ovakvo obrazovanje, postiže usmjerenost i profesionalna specijalizacija. Ovakva orijentacija i rješenje smatraju se ispravnim i zbog toga što se period školovanja posebno na II stupnju nastoji skratiti kako bi mladi ljudi što brže ušli u neposrednu proizvodnju i kroz nju definitivno stekli svoju pozivnu kvalifikaciju. Ovakva rješenja se opravdavaju i sa stanovišta potrebe permanentnog obrazovanja zapošljenih ljudi koje je u vijeku nauke i tehnologije neizbježno. Kod rješavanja produženja obrazovanja trebalo bi, možda, o ovim mišljenjima i iznesenim elementima voditi računa.

Međutim, ukoliko se budemo opredijelili za mišljenja koja su napred istaknuta, morali bismo ovakvo obrazovanje do izvjesne mjere tretirati jedinstveno, to jest, kao onaj krug obrazovanja II stupnja na čijim osnovama bi društvena zajednica dobijala odgovarajuće stručne kadrove najrazličitijih profila, a koji bi ujedno omogućavao cjelokupnoj omladini, koja stekne ovo obrazovanje, da može dalje da se i na obrazovnom i drugom planu uspješno razvija. Ovo jedinstveno tretiranje je tretiranje s društvenog aspekta, a ono znači ukidanje onih stepenovanja koje smo do sada imali, na nivou

II školskog stupnja, a koja su veoma destimulativno djelovala na orijentaciju omladine, posebno radnika, drugim riječima, svakom vidu obrazovanja i svakom obliku obrazovanja na II školskom stupnju, pa čak i mogućim razlikama u nivou, trebalo bi poklanjati jednaku pažnju i tretirati kao jednako vrijedno za društvo, uključujući da svako od njih može dovesti i do sticanja najvišeg obrazovanja.

Sve škole na II stupnju, mada su međusobno i specifičnim sadržajima različite, trebalo bi da budu međusobno povezane zajedničkim znanstvenim vrednotama i vrednotama proizvodnog rada. Razlike u trajanju i nivoima obrazovanja na II stupnju samo bi odražavale kvantitativne razlike u sadržajima, kao odraz potreba za pojedinom vrstom stručnih kadrova, odnosno, za pojedinom vrstom obrazovanja.

Kombinovanje rada i učenja samo bi trebalo da bude druga strana iste medalje na ovom II stupnju. Radi se o tome da se stvore mogućnosti i da isti značaj obrazovanju uz stalno zapošljenje, kao i onom prvom. I drugo, da se učenje, odnosno pohađanje škola, ili drugi vidovi sticanja znanja i usavršavanja na ovom II stupnju podese uvjetima života i rada zapošljenih ljudi u cilju uvažavanja njihovog iskustva i znanja stečenog na radnom mjestu.

I na kraju ovog dijela izlaganja potrebno je istaći da kvalitet obrazovanja i rezultati rada obrazovnih ustanova, pa i osnovnih škola o kojima smo naprijed govorili ovise i od rješavanja nekih ključnih materijalnih problema školstva i obrazovanja. Materijalna baza školstva i obrazovanja je takva da ona sama po sebi, uz druge probleme, onemogućava izgrađivanje moderne nastave. (Materijalni, posebno funkcionalni rashodi u školama iz godine u godinu su u opadanju. Oni u osnovnim školama čine oko 13 odsto od ukupnih rashoda škola). Statistički podaci pokazuju da su glavni finansijski obrazovnih ustanova, posebno osnovnih škola, komune. Najveći broj komuna izdvaja od svojih prihoda za društvene fondove za školstvo od 40—60 odsto svojih sredstava. Budžeti općina su u većem svom dijelu, prema raspoloživim podacima, opterećeni izdacima za školstvo. Naime, sve dosadašnje analize pokazuju da razvoj školstva i izdaci iz budžeta za potrebe školstva i obrazovanja rastu brže nego što rastu prihodi komuna. Nedovoljni i neizgrađeni izvori sredstava za školstvo i obrazovanje postaju kočnica kvalitetnijeg razvoja i boljih rezultata rada i obrazovanja.

Posebni problem u sklopu finansiranja škola predstavlja osiguranje minimalno potrebnih sredstava za školstvo u nerazvijenim područjima. Očito je da se tu radi o naporima širih zajednica i dopunskim sredstvima.

U javnosti i u stručnim krugovima mnogo se govori o ovim problemima. Međutim, kod

toga ne smijemo gubiti iz vida da su se posljednjih godina sredstva za školstvo i obrazovanje nekoliko puta udvostručila, a da često nisu dala adekvatne rezultate. Osipanje učenika, nedovoljni kvalitet i nivo obrazovanja o čemu smo naprijed govorili, pretvoreni u finansijske pokazatelje, daju najbolju sliku neadekvatnosti uložених sredstava. S druge strane, usitnjenost školske mreže, neekonomične i nefunkcionalne škole u gradovima, nedovoljno korišćenje nastavnog kadra i slično, govore i o mogućnosti unutrašnjih rezervi koje postoje u školama, a koje bi trebalo više isticati.

U javnosti se mnogo govori i o potrebi jevtinije i funkcionalnije izgradnje škola. Da bi taj problem stvarno riješili, Savezni sekretarijat za prosvjetu i kulturu je nedavno formirao posebni biro kojem je povjeren zadatak da ovaj problem prouči i u najskorije vrijeme predloži Vijeću potrebna rješenja i put za njihovu realizaciju. Ovaj biro će posvetiti posebnu pažnju izučavanju tipskih projekata i industrijskog načina izgradnje školskih objekata. Također su pokrenute mjere za proučavanje problema školske opreme i iznalaženje potrebnih standardnih normativa za pojedine škole. Sve je ovo poduzeto zbog toga da se izbjegn timerprovizacije, nefunkcionalna, a veoma često, i skupa rješenja.

Savezni sekretarijat za prosvjetu i kulturu prišao je izradi teza sistema finansiranja i izvora sredstava. Događivanje postojećeg sistema, međutim, vezano je uz tretman školstva i obrazovanja, o čemu je bilo govora i na prošlom zasjedanju ovoga Vijeća. Sve više sazrijeva shvatanje da je školstvo i obrazovanje i faktor ekonomskog razvoja. Ako se ovakvi stavovi usvoje kao ispravni, onda će se na toj osnovi moći ubuduće izgrađivati kriterijumi o izvorima finansiranja i visini sredstava za školstvo i obrazovanje. U tom pogledu ovom Vijeću biće prezentirani posebni materijali.

Što se tiče predškolskih ustanova u prošlom zakonu ustanove za predškolski odgoj tretirane su kao sastavni dio odgojnog sistema. U materijalima je istaknuto da je broj ovih ustanova i broj obuhvaćene djece daleko ispod potreba i naših mogućnosti. Svega 4,8 odsto djece uzrasta od 3 do 7 godina obuhvaćeno je ovim ustanovama. Ispravna je orijentacija da bi ustanove za predškolski odgoj trebalo da budu otvorene inicijativom svih društvenih faktora, a posebno privrednih i drugih radnih organizacija koje imaju najviše neposrednog interesa za njih, jer stvaraju mogućnost svojim radnim ljudima da se mogu više posvetiti radu. Također i društveno-političke zajednice bi trebalo da više brige posvećuju ovim ustanovama, prije svega, u brizi za stručno-nastavni kadar i druge potrebne uvjete za njihov razvitak. Čini nam se da bi se ustanove za predškolski odgoj razvijale i da bi dobile u vrijednosti ako bi ih,

pored svih drugih formi, vezali uz osnovne škole. Od toga bi i ove ustanove i osnovna škola, a naročito sama djeca, imala više koristi. Ustanove za predškolski odgoj bi mogle koristiti pomoć osnovnih škola, a osnovne škole bi u svom odgojnom radu, osobito u prvim razredima, mogle koristiti rezultate rada u ovim ustanovama i na taj način sigurnije startovati u svom obrazovnom radu. Djeca bi daleko lakše doživjela prve školske godine i imala bi više slobode koja je jedan od značajnih faktora razvitka djece u ovoj životnoj dobi. Na ovaj način bi se mogla eventualno lakše ostvariti misao o početku osnovnog obrazovanja sa 6 godina, o čemu se vrlo mnogo govori i o čemu će se prilikom donošenja saveznog dokumenta morati zauzeti određeniji stav. Kada govorimo o povezivanju predškolskih ustanova s osnovnom školom ne mislimo na neko čvrsto organizaciono povezivanje, mada se i to ne isključuje, i mada bi to možda bilo najpoželjnije bez obzira tko je osnivač ovih ustanova. Radi se, međutim, o pedagoškom povezivanju, to jest, o povezivanju na području odgojnog djelovanja i korišćenja one zrelosti koju djeca prije stupanja u osnovnu školu steknu. Neophodnost intenzivnijeg razvijanja mreže ustanova za vaspitanje predškolske dece nameće potrebu veće brige zajednice, a posebno prosvjetnih organa, za obezbjeđenje dovoljnog broja stručnog kadra vaspitača, njihovog osposobljavanja za rad i stručnog usavršavanja. Prosvjetno-pedagoška služba će, stoga, ubuduće morati posvetiti više pažnje nego do sada i ovim ustanovama.

Dosadašnji razvoj visokog školstva, naročito poslednjih nekoliko godina, karakteriše snažna ekspanzija visokog školstva — brzo i brojno proširenje mreže fakulteta, visokih i viših škola, koja je bila praćena i decentralizacijom visokoškolskih ustanova. Podaci u materijalima o ovom uvjerljivo govore.

Dosadašnja politika na ovom području proizlazila je iz tendencije općeg razvoja naše zemlje, posebno privrednog razvoja, zatim razvoja nauke i tehnologije, kao i dostignuća najnaprednijih zemalja na ovom području.

Međutim, ono što karakteriše cjelokupno naše školstvo vrijedi i za visoko školstvo, to jest, postignuti kvantitativni rezultati, kvantitativan rast — otvorio je niz novih i složenih problema.

Uporedo s kvantitativnim razvojem visokog školstva, rađeno je i na njegovoj reformi. Donet je Opći zakon o fakultetima i univerzitetima. Ostvarenje zakona, zamisli i intencija koje su u njemu izraženi u toku su realizacije, a u materijalu je pokušano da se ukaže na pitanja koja su se pojavila i na neke teškoće u njegovom ostvarenju.

Reforma visokog školstva koja ima za cilj da prilagodi visoko školstvo potrebama suvremene

menog razvitka i zahtjevu da se naslijeđena klasična visokoškolska organizacija proširi i dobiju novi profili stručnjaka, kao i mreža viših i visokih škola, možemo reći da je u toku, i da su se u praksi otvorila nova pitanja koja traže odgovore.

U cjelokupnoj i veoma širokoj i raznovrsnoj problematici, želimo da skrenemo vašu pažnju samo na nekoliko pitanja koja su bitna za razrješenje, odnosno kao podsticaj za rješavanje mnogih drugih problema.

Najprije nekoliko riječi o nastavi prvog stupnja.

Podaci pokazuju da su ukupno 69 fakulteta, visokih škola i umjetničkih akademija uveli određeni oblik nastave prvog stupnja. Ovo samo kao konstatacija, jer kao što je poznato brojke nikada ne daju odgovore na suštinu problema.

Mislimo da je potrebno dalje konstatovati da su intencije ka uvođenju prvog stupnja nastave postojale i prije nego što je donet Opći zakon, u vidu velikog broja viših škola koje su se javile kao potreba za operativnijim, poslovnijim i efikasnijim spremanjem visokostručnih kadrova — organizatora u proizvodnji, u pogonima i ostalim djelatnostima.

Pojava viših škola proizašla je i iz potrebe da se školski sistem prilagodi potrebama suvremenog razvitka i da se jedan dio kadra tehničara u nekim granama, koji se ranije školovao na drugom stupnju, to jest, putem srednjih škola, školuje na bazi veće opće i stručne predpreme (gimnazije ili stručne škole) i da dobija viši stupanj obrazovanja. Pojavila se u nizu struka potreba za kadrom viših tehničara ili kako ih neki nazivaju pogonskim inženjerima, za medicinskim sestrama, za ekonomskim kadrovima s višom spremom i slično. Međutim, mjesto viših škola u odnosu na fakultetsko obrazovanje nije bilo do kraja regulisano i uglavnom to obrazovanje nije do kraja bilo tretirano kao integralni dio visokoškolskog obrazovanja, mada je u svojoj strukturi i metodama imao neke od bitnih osobina visokoškolske nastave. Intencija zakonodavca, prilikom donošenja ovog zakona, išla je za tim da se uvede vid obrazovanja koji će dati profile specijalističkih kadrova, dakle, na višem nivou od srednje obrazovanih kadrova koji su već sada, a ubuduće će još više biti, potrebni novoj naučnoj organizaciji rada i tehnologije. Poznato je da ovaj profil kadrova susrećemo u svim razvijenim zemljama. To je, u stvari, kadar koji realizira zamišljene tehnološke projekte i rukovodi određenim grupama poslova u proizvodnji i manjim, odnosno određenim, pogonskim jedinicama. Ako se složimo da su ove konstatacije ispravne i da je ovakav profil kadra potreban, odnosno da će sve više biti potrebni budućem razvoju tehnologije i naučne organizacije rada, to jest, ako prihvatimo ovu zamisao i ovu objektivnu potrebu, proizlazi da je za ovakav

profil stručnih kadrova potrebno izraditi odgovarajuće nastavne programe i ostvariti adekvatan sistem nastave koji će u sebi objediniti opće-teoretske i praktično-tehničke vrednote potrebne pojedinoj vrsti ovog kadra u određenim službama.

Ova zamisao omogućava da se nastava prvog stupnja može organizirati na više načina, što je u našoj praksi i provedeno. Međutim, primarni i odlučujući elementi ovog nivoa i vrste obrazovanja leže u prvom redu u njihovim programsko-metodološkim elementima, a ne na mehaničkom uklapanju i izjednačavanju sa prve dve godine visokoškolskog stupnja koji je integralni dio cjelokupnog studija namenjenog za obrazovanje novog profila i novog nivoa visoko stručnih kadrova. Prvi stupanj ne može biti mehanički prepolovljen četvorogodišnji studij koji je potreban za drugi profil i drugi naučno-stručni nivo kadrova. Ali, pri zauzimanju stavova o potrebi kadrova s višim obrazovanjem, mislimo da ne bi trebalo, u prvom redu, polaziti od organizaciono-tehničke strane problema, već od programatsko-metodološke, jer ono mora biti posljedica ove druge.

Ovo naglašavamo zbog konkretnih pojava koje su pratile i prate uvođenje prvog stupnja visokoškolske nastave.

Neke dosadašnje više škole koje su bile otvorene iz razloga koje smo naveli i koje su imale svoje cjelovite i unutar sebe harmonične programe potrebne za obrazovanje određenog i definisanog profila stručnih kadrova, počele su menjati svoje programe i podešavati ih prema programima iz prve dve godine fakultetskog obrazovanja, odnosno prilagođavati ih što lakšem i nesmetanijem nastavku studija na II stupnju. Time su se one de fakto odrekle svog specifičnog programsko-metodološkog profila i prestale da pružaju završno stručno obrazovanje. Ovakva preorijentacija izazvala je niz novih problema i diskusija oko njihovog postojanja.

Što se tiče prvog stupnja, na nekim fakultetima pojavio se prvi stupanj kao mehanička polovica dosadašnjeg fakultetskog studija. Na drugima se, međutim, na temelju izanaliziranog profila, znanja i vještina koje bi takvi kadrovi trebalo da savladaju, prišlo izradi određenih nastavnih planova i organizacije nastave, s tim da je taj stupanj dobio svoj specifični — završni karakter. Baš zbog svog specifičnog programa prilagođenog profilu završnog karaktera, ovaj stupanj ne povlači za sobom automatsko priznanje za nastavak studija na II stupnju. Uslovi prelaza su različiti na određenim fakultetima, jer ako je program prvog stupnja završna cjelina, on mora da se razlikuje od prve dve godine cjelovitog studija i zbog toga on zahtjeva i posebne uslove za nastavak studija. Postoji i mišljenje da bi se studij prvog stupnja izuzetno mogao organizirati i kao prve

dve godine redovnog cjelovitog studija, a u tom slučaju bi studenti posebnim dodatnim obrazovanjem i dopunskim ispitima morali dobiti svoj završni profil.

Ako pridemo ocjenjivanju uvođenja ovog nivoa i stepena obrazovanja iz aspekta bitnih intencija zakona, kao i iz pozitivnih rješenja kojih u nekoliko slučajeva imamo, onda bismo mogli zaključiti:

Prvo, da se kod uvođenja ovog stepena i nivoa visokoškolske nastave polazi sa stanovišta da on ima svoju vlastitu programsku strukturu koja mora biti podređena profilu kadra koji se želi na ovom nivou obrazovati.

Drugo, ovo obrazovanje po svojim programsko-metodološkim elementima spada u krug visokoškolskog obrazovanja, ali radi svog specifičnog i završnog karaktera, radi svoje usmjerenosti na predviđeni i definirani profil kadra, ono ne povlači za sobom automatsko priznanje za nastavak studija na II stupnju. Uostalom, i zakon je predvideo da se pod određenim uvjetima može nastaviti više obrazovanje.

Organizacija ovog prvog visokoškolskog stupnja obrazovanja mora odgovarati naučnoj i pedagoškoj logici, pa s obzirom na to ono se može provoditi:

ili u posebnim samostalnim višim školama;

ili kao zasebni, organizacioni konzistentni dio nastave na pojedinim fakultetima;

ili uključivanjem viših škola u sastav fakulteta kako bi one mogle biti pod jačim pozitivnim utjecajem fakulteta, kao što je to bio slučaj, na primjer, na zagrebačkom Medicinskom fakultetu gdje je Škola narodnog zdravlja, kao samostalna programatska cjelina, bila u sastavu fakulteta. Dakle, zbog jačeg poštivanja određenih naučno-nastavnih principa, više škole da bi mogle koristiti sve raspoložive nastavne i druge kapacitete i biti što više pod utjecajem nauke. Bilo bi korisno da budu organizirane tako da mogu ući u sastav fakulteta ili visokih škola i da stvarno po svom radu i nivou, ne samo zakonski, budu priznate kao visokoškolske ustanove.

I na kraju, neosporno je da u realizaciji svih ovih zamisli ima poteškoća, ali je teškoće moguće postepeno i pažljivo riješavati. Organizaciju prvog stupnja trebalo bi dalje razvijati, i to naročito tamo gdje to proističe iz naučno-tehnoloških osnova, naučne organizacije rada u pojedinim privrednim granama koje su dostigle onaj stepen razvoja koji bez dvojbe iziskuje nove profile stručno-tehničkih kadrova višeg i visokog nivoa.

Uvođenje III stupnja nastave u praksi se provodi na dva osnovna načina i to kao naučno usavršavanje — magisterijat i visoko stručna specijalizacija. Podaci u materijalima daju sliku stanja. Analize, međutim, ukazuju na to da je nastava III stupnja na tehničkim fakultetima

nedovoljno zastupljena s obzirom na potrebe naučnog kadra za razliku od uvođenja nastave III stupnja na fakultetima društvenih nauka.

Najsloženiji problem na koji treba obratiti pažnju, osim svega onoga što je u materijalima izneto, posebno u njegovom odnosu na II stupanj nastave, je nivo i kvalitet nastave III stupnja. Nivo nastave na III stupnju trebalo bi podići na viši nivo uz potrebno učešće naučno-istraživačkih instituta. Ponekad se prilikom organizacije III stupnja gubi iz vida da je institucija III stupnja uvedena u prvom redu zbog spremanja mladih naučnih kadrova na najvišem nivou. S tim je povezan problem izbora kandidata za III stupanj nastave. Ublažavanje kriterijuma kod primanja kandidata ne može odgovarati intencijama ovog stupnja. Proces formiranja mladih naučnih kadrova nije jednostavan i ovisi od mnogo komponenata, ali se on može uspješno realizovati samo organizacijom nastave visokog nivoa, naučnim i nastavničkim kriterijumima na ovom stupnju, kao i adekvatnim izborom kandidata.

Sigurno je da je pri tome potrebno osigurati što bolje uvjete, materijalne i kadrovske, ali i razvijanje osjećanja da se ovaj stupanj može organizirati samo na najviše mogućem nivou. Ovdje je, kao nigdje na drugom mjestu, potrebno otvarati ovaj stupanj nastave ako postoje nastavno-naučni kadrovi i sredstva koja stvarno garantuju puni uspjeh, zatim što suvremenija oprema ili mogućnost njenog korišćenja. Primećeno je da neki fakulteti i visoke škole organiziraju ovu nastavu i bez osiguranih potrebnih uvjeta. Zato bi trebalo problem organizacije III stupnja i dizanje njegovog kvaliteta na najviši nivo odlučnije riješavati, pa ako bude potrebno, i usloviti njegovo otvaranje određenim zahtjevima.

Jedan od najozbiljnijih problema o kojem se mnogo govori jeste problem kvaliteta i rezultata studiranja. Svi podaci sa kojima raspolazemo govore o tome da je osipanje studenata naročito u prvim godinama studija, može se reći, zabrinjavajuće i da je završavanje studija na fakultetima daleko ispod zadovoljavajućeg nivoa.

O uzrocima velikog broja osipanja studenata ima različitih mišljenja. Ne upuštajući se u nabranje i vrednovanje uzroka velikog osipanja studenata, smatramo za potrebno da istaknemo, uglavnom, jedinstveni stav da velikim dijelom uspjeh studija ovisi kako od nivoa organiziranosti nastave, tako isto i od kadrovske i materijalne ekipiranosti visoko obrazovnih ustanova. Međutim, iskustvo nam pokazuje i to da se uspjeh i rezultati studiranja poboljšavaju postepeno na onim fakultetima i visokim školama na kojima su i nastavničke i studentske snage zauzele kritički odnos i prema svom dosadašnjem radu i uzele odlučniji kurs za bitno poboljšanje organizacija studija, na-

stavnih programa, udžbenika i slično i odnosa studenata prema učenju. I drugo, gdje se sredstva koja se stavljaju na raspoloženje za rad fakulteta, visokih i viših škola iskorišćavaju za najfunkcionalniju opremu, to jest, za onu koja najneposrednije utiče na postizavanje aktivnijeg studiranja i koja omogućuje da se nove naučne tekovine mogu upoznavati najegzaktijim metodama.

Poboljšanje organizacije studija, težnja za kvalitetnijim rezultatima, kurs ka što manjem osipanju studenata i redovnijem završavanju studija i, s tim u vezi, poduzimanje, s jedne strane, mjera za boljom organizacijom nastave i za pronalaženje mjera koje će studente stimulirati da redovnije i sa što boljim uspjehom završavaju studije, mislimo da bi i za širu javnost i za sve odgovorne faktore trebalo da bude kurs kojim treba u idućem periodu ići.

Naime, na čitavom području obrazovanja, na svim stupnjevima, zacrtavanje kursa za veći kvalitet, za veće rezultate u nastavi, u učenju, u studiranju, bio bi koristan za cjelokupno društvo. Problem kvaliteta i nivoa znanja kadrova koji završavaju fakultet — za idući period prvorazredni je zadatak svijetu, svih faktora, a posebno nastavnika na visokoškolskim ustanovama, ali je to i stvar i onih kojima su ti kadrovi potrebni. Jer, ako je ovo vijek nauke i tehnologije, a on je kao takav označen, onda razvitak jedne nacije ovisi i od stepena razvitka i korišćenja tekovina nauke i tehnologije. To obavezuje sve faktore da odlučno riješavaju materijalne i sve druge probleme od kojih ovisi uspjeh studija.

Uz ovaj problem vezano je još nekoliko pitanja:

Razvitak fakulteta kao naučnih i najviših nastavnih ustanova;

Naučno-nastavni kadrovi na fakultetima;

Unutrašnja organizacija nastave na fakultetima;

Odnos prema radu i učenju studenata i efikasnijih i stimulativnijih mjera koje će ih podsticati na bolji i kvalitetniji rad.

Kada je reč o ulozi fakulteta u razvoju nauke, onda je, bez sumnje, ispravna polazna osnova da i razvitak sveučilišta i razvitak nauke mora da doprinosi daljem razvijanju privrede i našeg društva u cjelini, odnosno daljem razvijanju proizvodnosti rada, s tim u vezi tehnologije i korišćenja svih drugih materijalnih i ljudskih resursa. Bez sumnje, a to je kod nas i u svijetu prihvaćeno, da od naučno-istraživačkih kadrova i naučnih institucija ovisi brzina i sigurnost u rješavanju tekućih i perspektivnih problema. Kakva je uloga sveučilišta u tome i kakav je odnos sveučilišta u odnosu na razvijanje naučnog istraživanja?

Neosporno je i nema nikakve bitne podvođenosti oko toga da sveučilište odgaja naučni

podmladak. Ako želimo da sveučilište to ostvari na najvišem nivou, onda je zato neosporna pretpostavka da sveučilište bude žarište nauke, jer bez toga ne može biti govora o odgoju naučnih kadrova. Samo visoka i razvijena nauka na sveučilištu može dati i visoku nastavu. Princip jedinstva nauke i nastave je jedan od elementarnih uvjeta odgoja naučnih i stručnih kadrova najvišeg nivoa. Znači, princip jedinstva nauke i nastave je neophodan i za odgoj i za razvoj mladih kadrova i za potsticanje razvitka nauke.

Razvoj nauke kod nas nije išao u tom pravcu da umanju ulogu fakulteta u razvitku nauke, nego da se razviju i druge naučne institucije, jer je razvoj nauke takav da su za to nedovoljni samo fakulteti. Radi se više o tome kako još više organizirati i razvijati naučni rad na fakultetima, kako koristiti sve naučne potencijale sveučilišta, kako pomoći i podstaknuti da sveučilište stvori sve one preduvjete da bi mogli razvijati naučnu misao koja je neotuđiva od njih i čiji će oni biti nosioci.

Da bi se to moglo ostvariti, fakulteti treba da imaju odgovarajući i dovoljan broj kadra. Ali, da i to ostvarimo i ako želimo to ostvariti, onda je neophodno da nastavnici sveučilišta moraju neposredno, a ne posredno, sudjelovati u naučnom radu, odnosno u naučnim istraživanjima. Nastavnički kolektiv bi morao biti i naučni kolektiv, što ne znači da baš svaki nastavnik mora biti i naučnik. S obzirom da je opće mišljenje da nemamo dovoljno nastavno-naučnog podmlatka i da moramo uvećati naše napore u tom pravcu, mislim da nije neopravdano da ih u ovom momentu biramo i iz redova onih koji su po svom stručnom nivou i pedagoškim kvalitetima u stanju prenositi znanje i uvoditi studente u naučne metode rada, a na drugoj strani, koji imaju interes i želju da se bave naukom. Time mislim reći da neko ne mora biti izgrađen naučnik i istraživač, pa tek onda da se bira za nastavnika, mada se uvek treba orijentirati za one kadrove koji imaju osnovne preduvjete za to. Konačno, kroz nastavnički rad koji je povezan s naučnim radom na fakultetu, odgajaće se nastavnici i naučnici najvišeg mogućeg nivoa.

Drugi odlučni problem se odnosi na neadekvatnost organizacije naučnog rada. Mali zavodi, male ekipe, nedovoljna koordinacija programa, jednom riječju usitnjenost, jeste faktor koji otežava razvijanje visokoškolskih ustanova kao naučnih institucija.

Ta usitnjenost je uzrok da se ove postojeće raspoložive snage i rezerve dovoljno ne koriste.

Broj i odnos mladih naučnih kadrova, asistenata, u odnosu na studente, unutrašnja organizacija nastave i rada, kao i podsticaj studenata raznim mjerama na veće zalaganje i odgovornost svojim obavezama i društvu, mo-

žda bi doprinijeli da i to budu, među ostalima, putevi koji bi u konačnim rezultatima dali bolji uspjeh u radu.

Po svemu sudeći, trebalo bi razvijati sistem stipendiranja i kreditiranja studenata na takav način koji će studentima omogućiti uvjete za uspješno studiranje, ali i stvoriti obaveze da maksimalno koriste vrijeme, svoje snage, kao i snage i sredstva fakulteta. Bilo bi opravdano studentima, koji uspješno i na vrijeme završavaju studije, dati veće stipendije i povoljnije uvjete vraćanja kao i oslobađanje od vraćanja kredita.

Drugarice i drugovi poslanici,

Dopustite mi da se na kraju ovog izlaganja dotaknem i problema društvenog upravljanja u školi i obrazovanju i to samo s jednog njegovog aspekta. Kako je poznato, škole i druge obrazovne ustanove su prema Ustavu potpuno izjednačene po svom statusu svakoj drugoj radnoj organizaciji u domenu radnih odnosa, unutrašnje organizacije, raspodjele finansijskih sredstava i ličnih dohodaka i slično. Međutim, odgoj i obrazovanje su eminentno društvene kategorije i upravo zbog takvog karaktera potrebno je da organi upravljanja na adekvatan način odraze taj društveni aspekt odgoja i obrazovanja. Zapravo, zbog unutrašnjeg razvoja školstva i obrazovanja i zbog stvaranja potrebnih uvjeta da radni ljudi u obrazovnim radnim organizacijama ostvare svoje zadatke, potrebno bi bilo da organi upravljanja obrazovnih radnih organizacija budu sastavljeni i od predstavnika odgovarajućih zainteresiranih društvenih faktora, tako da bi ovaj organ mogao uspješno tretirati i riješavati sva odgojno-obrazovna pitanja koja su po svojoj tematici od posebnog društvenog interesa i traže afirmaciju i širi društveni kriterijum. Primjenjujući ovaj opći princip ne bi trebalo smetnuti s uma da se i pored njegove opće važnosti ne bi moglo ustanoviti jednotipski sastav predstavnika za sve vrste i nivoe obrazovnih radnih organizacija, već bi njega trebalo primjeniti tako, da on mora da bude sastavljen u skladu sa specifičnim zadacima određenih škola i drugih obrazovnih ustanova, kako bi odgovarajući društveni i neposredno zainteresirani faktori bili čvrsti oslonac u ostvarivanju odgojno-obrazovnih zadataka svake pojedine obrazovne radne organizacije. Ovo ne protivrječi pravu radnih ljudi u obrazovnim radnim organizacijama, da u jednakoj mjeri, kao i ostali radni ljudi u ostalim radnim organizacijama, samostalno odlučuju o unutrašnjoj organizaciji, o realizaciji ustavnog procesa, o finansijskim pitanjima, raspodjeli dohotka, odnosno o onim pitanjima o kojima kao radni ljudi imaju neotuđivo pravo. Zato o instituciji društvenog samoupravljanja kao organiziranoj brizi društva o ostvarivanju obrazovnih ciljeva ne bi trebalo da bude dilema.

Afirmiranje principa samoupravljanja u oblasti školstva i obrazovanja podstiče i razvija i proces integracije. Već do sada su izgrađene određene forme integracije i to u vidu zajednice i udruženja obrazovnih radnih organizacija i u vidu školskih centara, a u praksi se javljaju i drugi oblici.

Bilo bi potrebno u ovim integracionim oblicima sagledati ono što je bitno i što bi u jednom procesu moglo još više utjecati na dalji razvoj integracije u ovoj oblasti. Značenje integracionih oblika moglo bi se očitovati i u tome što bi ona sve više preuzimala dio onih funkcija koje su do sada koncentrirane u rukama određenih državnih organa. Uvjet da se to ubrza je u tome da se zajednice, udruženja i slično ne formiraju samo kao profesionalna, već i kao društvena tijela.

Završavajući ovo izlaganje želim istaknuti da u njemu nije bilo govora ili nije bilo dovoljno govora o mnogim gorućim pitanjima školstva i obrazovanja, kao što su problemi finansiranja, raspodjele dohotka i mnogim drugim. O tome se spremaju posebni elaborati koji će biti dostavljeni ovom Vijeću na razmatranje.

Neka pitanja koja nisu bila dovoljno obuhvaćena biće uskoro razmatrana prilikom donošenja sedmogodišnjeg plana razvoja školstva i obrazovanja i prilikom postavke o novom Zakonu odnosno saveznom dokumentu o školstvu i obrazovanju.

Predsednik Nikola Sekulić:

Dajem riječ drugu Dragutinu Frankoviću, direktoru Jugoslovenskog zavoda za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja.

Dragutin Franković:

Kad je riječ o sprovođenju reforme osnovne škole, postavljaju nam se slijedeća pitanja:

Prvo, u kojoj je mjeri koncepcija jedinstvene osnovne škole za mladu generaciju od 7—15 godina ostvarena i koliko postignuti rezultati odgovaraju našim društvenim potrebama?

Drugo, u kojim uslovima se ostvarivala reforma osnovne škole i šta treba preduzeti da se naša osnovna škola dalje razvija na temeljima koji su bili položeni školskom reformom?

Na prvo pitanje — o realizaciji koncepcije osnovne škole — odgovor je pozitivan, ako damo generalnu ocjenu. Osnovna škola je stvarno jedinstvena škola za cjelokupnu mladu generaciju i polazna osnova za svako dalje napredovanje u životu. Prosjek obuhvaćenosti djece od 7—15 godina osnovnom školom je relativno visok. Međutim, on je vrlo različit u raznim krajevima naše zemlje i ne odnosi se u jednakoj mjeri na sve razrede. Samo oko polovine cjelokupnog broja djece upisane u I razred završavalo je do sada s uspjehom potpuno

osnovnu školu. No, i pored toga, nesumnjiva je činjenica da se produženje osnovne škole na 8 godina i proširenje školske mreže pozitivno odrazilo na opštem kulturnom nivou naroda i stvorilo preduslove za ulazak mlade generacije u škole II stupnja i u različita stručna zanimanja.

Pozitivan rezultat reforme školstva je uklanjanje prevelike razlike između nižih i viših razreda osnovne škole. U potpunim osmogodišnjim školama ostvaruje se postupni prelaz u više razrede, zacrtan u osnovama nastavnog plana i programa, dok s prelazom iz četvorogodišnjih seoskih škola u centralne osnovne škole ima izvjesnih teškoća. One su, prije svega, uslovljene nivoom sredine i sastavom nastavnog kadra. Općenito uzevši, nova struktura reformirane osnovne škole sasvim se afirmirala i nisu joj potrebne veće korekture, osim usklađivanja nekih predmeta u nastavnim programima.

Osnovna škola, prema koncepciji reforme jeste izrazito razvojna škola. Njen zadatak nije da selekcionira učenike već da razvija njihove fizičke i umne sposobnosti. U tom pogledu postignuti su u sprovođenju reforme prilično dobri rezultati. Uzevši općenito, ličnost učenika razvija se u našim osnovnim školama mnogo svestranije nego prije, u čemu ima, prije svega, udjela sama struktura nastave sa svojim obrazovno-odgojnim područjima (nov karakter i proširenje fizičkog, zdravstvenog, muzičkog, likovnog i opće-tehničkog odgoja), kao i različiti oblici dopunskog i dodatnog rada, slobodne aktivnosti i kulturna djelatnost škole u društvenoj sredini. Međutim, u praksi pojedinih škola ima u tom pogledu još mnogo problema: preopterećenost učenika preobimnim programima iz pojedinih predmeta, zapostavljanje fizičkog, estetskog i tehničkog odgoja, pretjerivanje ili uskost u shvatanju važnosti slobodnih aktivnosti prema tzv. redovnoj nastavi, opterećivanje škole zadacima različitih organizacija, nediferencirano pristupanje pojedinim učenicima ili kategorijama učenika, na primjer, onima koji teže uče, darovitima, neadaptiranim na školsku sredinu i slično. Znatnu smetnju u boljem ostvarivanju razvojnog zadatka osnovne škole predstavljaju mjestimično vrlo teški uslovi rada, nedostatak prostorija i opreme, kao i nedovoljna osposobljenost jednog dijela nastavnog kadra za takav rad. Već je istaknuto da bi veća briga za obuhvatanje djece organiziranim predškolskim odgojem, po mogućnosti u sastavu osnovne škole, značila velik prilog ovom pitanju i da bi produženje školskog dana moglo u velikoj mjeri pomoći da se opterećenost smanji, a individualne razlike među djecom, više uvažavaju. Pozitivno je u tom pogledu što mnoge škole imaju školske psihologe i pedagoge, koji mogu pridonijeti da se uočeni problemi prouče i rješavaju i što se u osnovnim

školama pridaje sve više pažnje školskoj i profesionalnoj orijentaciji.

Jedna od bitnih intencija reforme jeste da se mlada generacija putem škole solidnije pripremi za život, odnosno za daljnje školovanje. I u tom pogledu učinjen je u sprovođenju reforme korak naprijed. Ne samo u nastavi, izborom adekvatnih obrazovnih sadržaja i aktivizacijom učenika da znanja i vještine stječu samostalnim radom, već i drugim oblicima rada, kao što su manje radne akcije, rad mladih gorana, učeničke zadruge, proizvodni rad u školskim radionicama i učešće u radu odraslih, priredbe, posjete radnim kolektivima i drugo. Velik broj osnovnih škola uvodi učenike u razumijevanje života i priprema ih da se svojim radom uključe u život našeg društva. Međutim, i ovdje ima nedostataka i problema. Prije svega, zapaženo je da još nismo postigli dovoljan nivo znanja, vještina i radnih navika kod učenika koji bi osiguravao njihovo uspješno uključivanje u daljnje školovanje i u razna praktična zanimanja. Nivo pismenosti i matematičkih znanja često ne zadovoljava; opći uspjeh u učenju, broj slabih ocjena i broj ponavljача zabrinjavaju. U nastavnom procesu pridaje se općenito premalo pažnje utvrđivanju i primjeni znanja, ili za to ne ostaje dovoljno vremena. Velikih razlika ima u realnom uspjehu između seoskih i gradskih škola, što se otkriva pri prelasku učenika u škole II stupnja, mada ima vrlo dobrih seoskih škola i slabijih gradskih škola. Zato je borba za kvalitet nastave i obrazovanja učenika prvi uslov njihove solidnije pripremljenosti za kasniji život, pa će u sljedećem periodu biti potrebno staviti taj zadatak u centar pažnje nastavnika i društva.

Pitanje je, također, koliko osnovna škola priprema učenike u idejnom i političkom pogledu da razumiju promjene u našem društvenom životu, koliko stvara idejne osnove za njihovo urastanje u jugoslovensku socijalističku zajednicu i koliko ih osposobljava da shvate društveno samoupravljanje. U nastavnom programu zastupljena je ta materija napose u poznavanju društva i u nastavi književnosti, u nastavi geografije i istorije, u društvenom i moralnom odgoju. Nesumnjivo je da se nastavnički kadar trudi da ostvari ove zadatke i da tome pridonose već spomenuti oblici povezivanja škole sa životom. Ipak, trebalo bi proučiti nastavne programe, udžbenike, samu pedagošku praksu i shvatanje učenika o tim pitanjima. Ima pojedinačnih istraživanja koja ukazuju na nedostatke i na potrebu određenijeg uzrasta djece adekvatnijeg i šireg, a i savremenijeg, ostvarivanja ideološko-političkog utjecaja kroz nastavu i život osnovne škole.

Prema koncepciji reforme osnovne škole mijenja se karakter nastave i cjelokupnog školskog života upotrebom raznovrsnih metoda i oblika rada koji podstiču učenike na aktivnost,

razvijaju njihovu samostalnost, kritičnost mišljenja i stvaralaštvo. Od nastavnika se očekuje da mijenjaju svoj odnos prema učenicima i da na njih gledaju kao na subjekte, a ne isključivo kao na objekte obrazovno-odgojnog procesa. Mislim da je tačna konstatacija da u tom pogledu nismo u dovoljnoj mjeri ostvarili intencije reforme. Istina je, općenito uzevši, da se u našim školama proširio registar metoda, da su učenici aktivniji u nastavi, da ima mnogo vrijednih i interesantnih pokušaja primjene novijih metoda, da su škole bolje opskrbljene nastavnim sredstvima i tehničkim pomagalicama, ali je također istina da su razlike u radu pojedinih škola i pojedinih nastavnika u istoj školi vrlo velike. Još uvijek ima golog verbalizma, diktiranja u sveske, dociranja, premalo je praktičnog rada u procesu učenja, prilično često se nastavna sredstva ne upotrebljavaju, mada ih škola ima, učenicima se saopćavaju gotove istine, premalo se upotrebljavaju udžbenici i priručna literatura, tako da se sve to nepovoljno odražava na nivo nastave i na ličnost učenika. Prilično često ove pojave se objašnjavaju velikim brojem učenika u odeljenjima, nedostatkom radionica, kabineta i opreme, opširnošću nastavnih programa, radom u više smjena i drugim objektivnim razlozima, ali je nesumnjivo da se radi i o subjektivnim slabostima kao što su: neshvatanje reforme, nedovoljna stručnost ili pedagoško-metodička sprema jednog dijela nastavnika, pomanjkanje stručne pomoći i nadzora od strane upravitelja škole ili prosvjetno-pedagoške službe. Ovoj strani pitanja biće potrebno u narednom periodu posvetiti znatnu pažnju, jer od nie ovisi kvalitet obrazovanja i odgoja u osnovnoj školi i razvijanje ličnosti učenika. Modernizacija, racionalizacija i diferencijacija nastave neophodni su uslovi uspjeha reforme. U tom pogledu kriju se u nastavničkom kadru vrlo velike unutrašnje rezerve koje se mogu realizovati ako se nastavnicima pruža pomoć i ako se to od njih odlučnije zahtijeva.

U materijalu je iscrpno prikazana problematika nastavnih planova i programa za osnovnu školu. Zato bih se ograničio samo na neke opće konstatacije. U pogledu nastavnih planova postoje odstupanja u pojedinim republikama s obzirom na broj sati za neke predmete. Pitanje je, jesu li sva ta odstupanja opravdana, na primjer, u matematici, materinskom jeziku, stranom jeziku, općem tehničkom obrazovanju. Opći zahtev je da se republike slože i ujednače broj sati, gdje je to opravdano i moguće.

S obzirom na nastavne programe razlike su nešto veće, pa se mora postaviti pitanje zajedničkog minimuma u građi pojedinih predmeta kao i pitanje, nema li u programima težnje da se obuhvati previše gradiva za taj uzrast, pri čemu se zapostavlja intenzivnost obrade i ne osigurava trajnost znanja. U nekim

predmetima, na primjer, u historiji i u književnosti, bilo bi potrebno dogovorno uskladiti programe da se u svim školama usvoji neophodni zajednički fond kulture svih naroda Jugoslavije.

Osim toga, nastavni programi osnovne škole obuhvaćaju najvećim dijelom znanja, a ne vode dovoljno računa o razvijanju radnih vještina i navika, pa bi ih trebalo podvrgći reviziji i putem programa i metodičkih uputstava postaviti školama određene jugoslovenske standarde, na primjer, u pogledu čitanja, pismenosti, računanja, radnih i tehničkih vještina, upotrebe geografske karte i drugih sposobnosti i svojstava ličnosti. To nije lak zadatak, ali je veoma važan s obzirom na upotrebljivost i životnu vrijednost nastave u osnovnoj školi kao školi koja polaže temelje za dalje učenje i rad. Sa toga gledišta od velike su važnosti eksperimentalne škole, kojih danas ima kod nas vrlo malo. Ova pitanja ne mogu se rješavati samo dogovorom ni administrativnim mjerama, već u prvom redu naučno-istraživačkim eksperimentalnim radom pod stručnim vođstvom pedagoških katedara i instituta.

Udžbenici za osnovnu školu tretiraju se u posebnoj glavi III knjige materijala koji ste primili. Nesumnjivo je veoma pozitivna činjenica da danas raspoložemo velikim brojem udžbenika za gotovo sve predmete i da među njima ima i veoma kvalitetnih. Međutim, pitanje koliko su udžbenici usklađeni s koncepcijom reforme o karakteru nastavnog rada, u kojem učenik treba da ima aktivniju ulogu nego prije, tako da udžbenik ne bude samo knjiga iz koje se uči, nego i knjiga na osnovu koje i pomoću koje se uči aktivno. Udžbenici su, općenito, podvrgnuti kritici u javnosti — s obzirom na cijenu, prevelik opseg, težinu izlaganja i razlike među republikama. Vrlo oštar je zahtjev da se udžbenici često ne mijenjaju i da budu upotrebljivi na čitavoj teritoriji Jugoslavije. Nema sumnje da o tome treba povesti računa i učiniti sve što je opravdano i moguće. Jugoslovenski zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, na inicijativu Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu, poduzeo je da stručno ocijeni udžbenike za neke predmete i najbolje od njih preporučiti za nagradu i izdavanje u svim republikama. Međutim, to je samo prvi korak, iza kojega bi trebalo da slijedi smišljen rad pedagoga, stručnjaka za pojedina naučna područja i izdavačkih poduzeća, odnosno zavoda, da se u međusobnom dogovoru i radu udžbenici dovedu na nivo zahtjeva reforme i stalno usavršavaju.

Među pitanja o kojima ovisi pravilno sprovođenje reforme osnovne škole, spada i pitanje ocjenjivanja uspjeha učenika i same škole. U reformnim dokumentima i u pedagogiji ovo se pitanje šire postavlja kao zahtjev stalnog praćenja i unapređivanja učenikovog razvoja. U

tom pogledu ima prilično pokušaja u praksi i u teoriji. Ipak možemo reći da nađena rješenja još ne zadovoljavaju. Pored brojčanih ocjena upotrebljavaju se sve više opisne ocjene, koje ne mogu posve zamijeniti brojčane, a od nastavnika zahtijevaju velik utrošak vremena. Uvođenje učeničkih dosijea i primjena testova također nailazi na slične prigovore. U tom pravcu trebalo bi i dalje vršiti ispitivanja da se nađu što bolja rješenja.

Mnogo kritike doživljava u javnosti i među nastavnicima način na koji je regulirano pitanje napredovanja slabijih učenika iz razreda u razred. To pitanje zasluži više pažnje i proučavanja.

Odgovor na drugo pitanje koje smo postavili na početku — u kojim se uslovima ostvarivala reforma osnovne škole dat je najvećim dijelom u prethodnom ekspozeu. Mislim da nije pretjerano reći da materijalni i subjektivni uslovi nisu uvijek ni svugdje išli u prilog ostvarivanju reforme kako je ona bila zamišljena. Svakako, zahvaljujući općem privrednom i političkom razvitku naše zemlje, a posebno društvenom samoupravljanju u školstvu, koje je angažiralo lokalne izvore sredstava i šire društvene snage, proces sprovođenja reforme osnovne škole bio je potpomognut ulaganjima koja su stalno rasla, ali zbog ekspanzije školske mreže i produživanja osnovnog školovanja ta ulaganja nisu ni izdaleka bila dovoljna da se u svakoj školi ostvare svi potrebni uslovi za puno ostvarivanje reformnih intencija. Spomenut je nedostatak školskog prostora, napose za školske radionice, igrališta, društvene prostorije, knjižnice i čitaonice, nepovoljan odnos materijalnih troškova prema ličnima, nedostatak opreme u mnogim školama, nizak nivo funkcionalnih rashoda za potrebe nastave, materijalni i životni uslovi nastavnika. Treba istaći da je većina nastavnika pokazala mnogo volje, snalažljivosti i upornosti da zajedno s učenicima i članovima školskih odbora, uz pomoć šire društvene sredine, stalno razvija materijalne uslove za bolji rad škola i da su u tome postignuti znatni uspjesi. Međutim, u narednom periodu bit će potrebno uložiti znatno više napora ne samo u izgradnju školskih zgrada nego i u savremeno opremanje osnovnih škola nastavnim sredstvima, literaturom, opremom za radionice općeg tehničkog obrazovanja i za kabinete prirodnih nauka, prema suvremenim pedagoškim normativima. Čim bude moguće trebalo bi učenicima obezbijediti besplatne udžbenike i organizirati razredne biblioteke s priručnicima za proširivanje znanja. Prosvjetno-pedagoškoj službi bio bi zadatak da usmjerava taj proces. Racionalnom upotrebom sredstava, kao što su, na primjer, centralne radionice, zajedničke učeničke biblioteke za susjedne škole, servisi za posuđivanje filmova, dijapozitiva i drugih tehničkih

pomagala, mogu se riješiti zadaci za koje su inače potrebna mnogo veća sredstva.

U vezi s tim nameće se potreba da preduzeća koja izrađuju učila i ostala sredstva za škole tipiziraju svoje proizvode i smanje cijenu koštanja — podjelom rada i proizvodnjom u većim serijama. Na ovom području potrebno je stalno proučavanje nastavne vrijednosti učila u praksi, eliminiranje ili usavršavanje starih i uvođenje novih nastavnih sredstava.

Kad govorimo u uslovima za sprovođenje reforme osnovne škole nužno se moramo osvrnuti i na nastavni kadar. O tome ne bih opširnije govorio jer bitno je već rečeno. Reforma školstva zahtijeva povećanje broja nastavnika i umnogome nov profil nastavnika za jedinstvenu osnovnu školu. Međutim, u osnovnim školama radi velik broj honorarnih i nestručnih nastavnika. Neravnomjerna distribucija i česta fluktuacija nastavnika znatno utječu na nivo nastave, specijalno u manjim mjestima i u nekim krajevima. Ima i posve nekvalificiranih osoba koje vrše nastavničku službu. Nejednako je i pedagoško-metodično obrazovanje nastavnika.

Kad ocenjujemo ove činjenice, moramo prije svega odati priznanje onim nastavnicima koji su davali sve od sebe da ostvare koncepciju reforme, onima koji su ulagali napore da se bilo samoobrazovanjem, bilo izvanrednim studiranjem osposobe za rad u višim razredima i svima onima koji su se u praksi snalazili u teškoćama i savladavali ih. S druge strane, ovi podaci nas upućuju na hitno rješavanje navedenih problema u narednom periodu. Neophodno je ostvariti širok sistem višeg obrazovanja i stalnog usavršavanja nastavnika i naći puteve za stimuliranje priliva novih kadrova u osnovne škole.

Na kraju, trebalo bi istaknuti da je proces reforme osnovne škole trajan proces koji treba neprekidno usmjeravati na osnovi proučavanja njegovih zakonitosti i kretanja. S gledišta određivanja najefikasnije prosvjetne politike, a i s obzirom na potrebe suvremenog pedagoškog obrazovanja nastavnika, koji se u svom radu moraju rukovoditi naučnim saznanjima, sve veću važnost dobiva naučno proučavanje obrazovnih i odgojnih problema naše osnovne škole. U tom proučavanju imaju svoje mjesto nastavnici, eksperimentalne škole, sreski i republički zavodi za školstvo, fakulteti i instituti koje bi tek trebalo osnovati.

Ovaj veoma važan uslov za sprovođenje reforme osnovne škole bio je već naglašen u Dokumentu o reformi, u kojem se kaže da je pored rješavanja materijalnih i kadrovskih uslova važno razvijati mrežu posebnih stručnih i naučnih istraživačkih ustanova koje će naučnim metodama ispitivati i teoretski uopćavati praksu, a posebno pedagošku praksu onih škola i nastavnika koji se kreću novim putevima u

svom radu. To ima tim veći značaj »jer se za mnoga, upravo najvažnija pitanja socijalističkog odgoja ne mogu, u osnovi, koristiti naša predratna ni mehanički preuzeta tuđa iskustva već se moraju nalaziti samostalna rješenja«. (str. 176).

Nema sumnje da ovi stavovi važe i danas, tim više što nisu ni izdaleka ostvareni u onoj mjeri u kojoj su ostvareni ostali zahtjevi reforme. Zato bi u programu daljeg rada na sprovođenju reforme osnovne škole trebalo jače podvući važnost osnivanja i razvijanja naučno-istraživačkih institucija kojima bi bio zadatak da prate razvoj osnovne škole i pomognu u rješavanju pitanja koja su predmet razmatranja ovog Vijeća i u drugih stručnih i političkih organa našega društva.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Ne znam da li je suvišno da obratim pažnju poslanicima da se diskusija vodi o prvoj tački dnevnog reda posebno, to jest, o ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja i u vezi s tim o izvještaju i Prijedlogu preporuke koju je predložila Komisija za osnovno obrazovanje. Ovo kažem jer imamo diskutanata koji su predložili teme iz druge tačke dnevnog reda.

Riječ dajem drugu Rodoljubu Čolakoviću, poslaniku.

Rodoljub Čolaković (Izborna jedinica Tuzla):

Drugarice i drugovi, ja bih govorio o osnovnoj školi i o rezultatima koje smo mi postigli u reformisanju te glavne škole našega sistema. Smatram je glavnom školom našega sistema ne samo po tome što ona obuhvata blizu tri miliona mladih građana naše zemlje, nego i po onome što ona tim građanima treba da da za njihov budući razvitak i kao proizvođača i kao upravljača naše zemlje.

Nisam stigao da učestvujem u radu komisije čiji sam član, bio sam odsutan iz Beograda, nisam stigao da pročitam sav materijal koji je dostavljen poslanicima i mogu da govorim o tim problemima kako su odraženi u dokumentima samo na osnovu Preporuke koju sam pročitao i mera koje se predlažu u toj oblasti u vezi s problemima reforme osnovnog školstva. Moj utisak je da su nekako prenatrpani, ili da su nekako isključivo naglašeni ti materijalni problemi našega školstva. Oni su sigurno teški, oni su sigurno ozbiljni i nama je potrebno dugo vremena da ih na minimalno zadovoljavajući način nekako rešimo. No, mogu da kažem, ne radi naše utehe, nego da je to opšta pojava u čitavom svetu, svuda su problemi školstva vrlo ozbiljni i kadrovski i materijalno. Manje je i u Preporuci, i u drugim dokumentima, došlo do izražaja ono na šta, po mom mišljenju, treba da obratimo pažnju, baš kad se radi o osnovnoj školi. Veliku bitku smo bili u toku disku-

sija, koje su trajale pet godina, kao što znate. Pet godina je trajala diskusija, baš oko osnovne škole. I ja nekako osećam putem ovoga što sam doznao iz materijala i iz razgovora s ljudima na terenu, s predstavnicima političkih organizacija, s prosvetnim organima, nastavnicima, ja još uvek osećam u sprovođenju toga upravo sudar te dve koncepcije šta je zapravo osnovna škola, i da još nije do kraja pobedilo shvatanje šta je zapravo ta jedinstvena osnovna škola koju smo mi stavili kao ugaoni kamen našega školskog sistema. Naime, bilo je u toku diskusija, izvinjavam se što ću malo da se vratim na istoriju, no ja mislim da je to potrebno, bilo je shvatanja da je, tako reći, osnovna škola narodna škola koja treba da da nekakva elementarna znanja deci. Ili, shvatanje da to treba da bude škola koja treba da napaja znanjem decu od sedam do četrnaest godina svim mogućim podacima i činjenicama, a s druge strane, ona koncepcija koja je formalno pobedila, to jest u dokumentima tako stoji, a da je to prvo škola koja treba da razvija ljudsku ličnost, sve one njegove potencije koje treba da razvije do maksimuma, i drugo, da ga vaspitava kao građanina socijalističke zemlje i to ne pri čom, ne popovanjem, nego samom organizacijom unutrašnjega života i rada u školi. Znači, likvidacija nastave kao isključivog oblika obrazovno-vaspitnog procesa i uvođenje svih onih aktivnosti o kojima je govorio ovde drug Franković, što je bilo napisano u našim dokumentima, ne na snovu toga što je to izmišljeno u kabinetu, nego što je to praksom naših najnaprednijih učitelja već bilo, tako reći, ostvarivano. To je uvođenje proizvodnog rada, samostalnost učenika kroz njihove organizacije, učeničke zadruge koje su dale izvanredne rezultate itd., itd. Hoću da kažem, ta koncepcija je pobedila, ali u shvatanjima to nije pobedilo. To nije pobedilo ne samo kod one glavne snage koja treba da ponese teret reforme naše škole, kod učitelja i nastavnika, nego to nije pobedilo ni u svesti izvesnih prosvetnih organa i političkih ljudi, tako da mislim da mi na to treba nekako određenije i više da ukažemo u našem dokumentu, u ovoj Preporuci koju ćemo doneti.

Mi smo tu stekli dragocena iskustva. Meni je žao, nisam bio u komisiji, možda je o tome više govoreno, ali, kod nas je za jedno desetak godina unazad počeo taj proces stvaranja učeničkih zadruga. Drugarica Krstinić je u svom referatu ovde govorila o tome nešto. Ja bih želeo da bar to što je ona govorila ovde, da to više dođe do izražaja u ovom dokumentu koji će ovo Veće da usvoji. To je jedno. Treba više istaći ono što smo mi u toku ovih nekoliko godina doista ostvarili kao pozitivan rezultat reforme školstva. Ja sam govorio da je osnovna škola temelj našega sistema. Jer, na kraju krajeva, tu se vrlo blago govori o enciklopedijskom

karakteru škole. Drugovi, nema te osnovne škole, makar ona trajala i dvadeset godina, u kojoj možemo sva ona ogromna znanja da saopštimo deci. Mi to hoćemo da postignemo za osam godina, umesto da idemo obrnuto, a to je teže, to jest, da osposobimo decu u tome uzrastu da osvajaju znanja, a ne da nagomilamo što više činjenica, bez obzira kako su te činjenice našle mesta u njihovoj glavi i bez obzira da li je to moguće u njihovom uzrastu i kako je formiran njihov pogled na svet. Ja ovde ne želim da držim predavanje o reformi školstva, ali meni se čini da je u reformi to ključni problem. To je glavna škola našeg sistema, razume se, čitavim svojim stremljenjem, prilagođena ciljevima koje su postavile potrebe našega društva. Bilo da učenik koji završi tu školu ide u proizvodnju, ostaje na selu, ili nastavlja dalje da se školuje.

Slab kvalitet osnovne škole odražava se na fakultetu. Osipanje je pojava i u osnovnoj školi, ali osipanje na fakultetima je odraz nedovoljno razvijenih intelektualnih sposobnosti učenika da može da prati nastavu na visokim školama. Nikako ne zanemarujem ni činjenicu da mi malo koristimo organizaciju kao što je osnovna škola. U osnovnoj školi ima dva miliona i osam stotina hiljada dece, i treba tu decu jednim određenim sistemom, određenim sredstvima, ne pričinom, vaspitavati kao građane socijalističke zemlje. Za mene to znači, na prvom mestu, vaspitavati ih kao radne ljude, kao društveno aktivne ljude koji će se brinuti za sve ono što se događa u našoj zajednici i koji će biti spremni da prema svojoj snazi poture leđa da teret zajednički iznesemo lakše. To mi zanemarujemo. I mislim da to treba i u ovoj Preporuci naglasiti.

Drugo o čemu bih želeo da kažem nekoliko reči, to su kadrovi. O kadrovima je govoreno prilično opširno, tačno, no, mislim da jedna stvar nije dovoljno naglašena. Reforma osnovne škole, kao i svih drugih škola u našem sistemu jeste zadatak čitave zajednice, nastavnika, organa društvenog upravljanja, prosvetnih organa, društveno-političkih organizacija. Ali, glavni teret je na nastavnicima. I ako se mi nekako složimo u tome šta mi hoćemo od osnovne škole, onda moramo biti načisto da problemu vaspitanja kadrova za osnovnu školu treba posvetiti naročitu brigu. Tu je reč o obaveznoj školi koju treba da pohađa svaki naš građanin. Prema tome, tu se mora uzeti drugi kurs. To je dugoročan, to je skup zadatak, ali mi njega moramo rešiti ako hoćemo da ne izgubimo orijentaciju.

Kod nas se u učiteljske škole upisuju manje-više slučajno. U njih se upisuju omladinci koji po svom kvalitetu nisu najbolji. Šta mi kao zajednica činimo da bi se vršio određeni izbor učenika koji će pohađati učiteljsku školu? Po mom shvatanju, učitelj nije zanimanje, to je

poziv. A sastav u učiteljskim školama, ne mislim samo na intelektualni sastav, nego i na moralni, vrlo je problematičan. Svi vi imate iskustva, među vama poznajem prilično učitelja i nastavnika. Vi bolje znate probleme i trebalo bi da o tome ovde otvoreno govorimo. Robija je za neke biti učitelj na selu. Njega je tata upisao da što pre dođe do hleba, pa je sada za njega robija biti učitelj. A mi od njega tražimo sve ono što zahtevamo u našim dokumentima o novoj osnovnoj školi. Neće zakon nama to nikada dati. Mi se moramo starati, pre svega, da za učiteljske škole izvršimo izbor ljudi.

Drugo, bilo je razgovora u toku diskusije oko same reforme, kakav je nivo obrazovanja. Slažem se s drugaricom Krstinić, ona je to pravilno postavila.

Za ovakvu školu potreban je drugi nivo opšteg obrazovanja, jedno šire znanje što će omogućiti nastavniku osnovne škole da razvija ličnost, njegove moralne i njegove intelektualne snage. To je daleko složeniji posao, i, po mom laičkom shvatanju, teže je biti učitelj u takvoj reformisanoj osnovnoj školi nego u srednjoj školi. Potrebno je daleko više složenih znanja o čovečjoj duši, da bi razvijao sve one snage koje su u njemu. Razume se, to je vrlo složen posao i njega ne mogu obavljati činovnici, a ja se bojim da je danas među našim nastavnicima, učiteljima, više od polovine činovnika. A činovnici taj posao ne mogu obaviti. Ovo što govorim ne odnosi se na ljude koji su i pre Zakona o reformi školstva ulagali velike napore i stvaralački radili u školi. Poznajem prilično takvih ljudi i njima treba odati svako priznanje od strane zajednice za ono što su učinili i što je našlo svoga odraza i u dokumentima o reformi. Ali, oni ne čine gro sastava naših nastavnika i naših učitelja. A za to smo donekle i mi odgovorni, ne samo oni, jer mi o tome problemu govorimo poodavno, specijalno o izboru nastavnika za osnovnu školu. Međutim, kao zajednica nismo ništa činili organizovano, smišljeno, da bismo poboljšali strukturu našeg učiteljstva, njegov intelektualni i moralni sastav.

Naime, dugo se vodila diskusija oko toga koliko treba da traje školovanje učitelja. Da li je dovoljno četiri godine, zašto nije dovoljno, jer još uvek postoji shvatanje da je to učenje. To je narodno-školski učitelj, to manje-više može svako biti. Ali, drugovi, ako hoćemo osnovnu školu kako smo je zamislili, a ja smatram da je nismo samo nacrtali na hartiji nego da je želimo i da ostvarimo, onda je nama potrebna druga snaga koja će tu školu pretvoriti u ustanovu kakvu želimo. To ne ide od danas do sutra, to su krupne investicije, ali investicije koje će se našem društvu stotruko vratiti. Mislim da sam dovoljno realan da se to ne

može učiniti odmah, ali, treba uzeti kurs na to. Moramo se starati da se izaberu ljudi, da se ulaže u otvaranje internata, da se daju stipendije, da se proberu najbolji. A danas, to svi znamo, ne idu najbolji u te škole, naprotiv, idu oni koji se jedva provlače, koji nekako plivaju da bi došli do hleba.

Rekao bih reč-dve o finansiranju. O finansiranju je manje-više govoreno nekako nejasno. Govori se o adekvatnijim formama finansiranja, a ne kaže se kakve su to adekvatnije forme. Mi samo znamo da se u oblasti finansiranja događaju stvari koje su meni malo smešne, mi neke stvari nazivamo imenima koje nisu teoretski fundirane. Govori se o raspodeli dohotka u školi, a nema dovoljno sagledavanja da li se zbilja dohodak u osnovnoj školi ostvaruje. Dobro, to je teoretsko pitanje a mi nismo ekonomisti. Ne možemo mi sada tu doći do onog što želimo, niti je tu mesto da se raspravlja o teoretskim aspektima toga problema. Ali, ja ću reći nešto praktično, a o ovom finansiranju biće sigurno prilike da se govori opširnije o njegovoj teoretskoj fundiranosti, o samoj ideji toga dohotka u ovim školama, o najamnom odnosu i kako se kroz ovu formu finansiranja, tobože, taj odnos likvidira, kao i o svim problemima o kojima treba diskutovati i tražiti teoretskur fundaciju za to.

Pošto se radi o osnovnoj školi, znači da je to obavezna škola, a ja mislim da smo mi dužni da pomognemo da što je moguće veći broj građana naše zemlje prođe kroz osnovnu školu. A ta škola ima minimalne materijalne i kadrovske uslove za svoj rad u duhu reforme. Treba reći određenije ne samo o obavezi komuna, nego i šire zajednice, čak i federacije. Treba da budemo realni ljudi; postavili smo takav i takav zadatak, to jest da što veći broj građana prođe kroz osnovnu školu, znajući kakav će to imati društveno-ekonomski efekat za čitavu našu zajednicu. Neće se samo podići intelektualni nivo naše zajednice, već će se istovremeno postići daleko veća osposobljenost mladih ljudi koji bez te škole ne mogu da se dalje školuju i stupaju u proizvodnju, da budu radnici u organizovanoj proizvodnji postavljenoj na moderne osnove, da se lakše prilagođavaju izmenama procesa proizvodnje. Dakle, sve su to društveno-ekonomski efekti toga školovanja. Onda, mi kao zajednica treba da ocenimo šta možemo u datom periodu dati, kakva je važnost tog zadatka, pa prema tome da odredimo i sredstva. U nekim komunama, ako budemo rešili da one to iz svojih sredstava ostvare, biće za to potrebno mnogo vremena. Meni se čini da je šteta za čitavu zajednicu da mnogo mladih, sposobnih ljudi oстане u zakrčljanim školama ili pak, bez osmogodišnje škole, jer sve one potencije koje se u njima kriju pripadaju čitavoj zajednici.

Ja sam tek maločas dobio nacrt preporuke i nisam mogao da ga proučim, tako da bih izvesne amandmane predložio kasnije.

Predsednik Nikola Sekulić:

Za riječ se javio drug Branko Božić poslanik.

Branko Božić (Izborna jedinica Osijek):

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi poslanici, kada je riječ o ostvarivanju obaveznog školovanja u našoj zemlji i svim problemima vezanim za ovo pitanje, želio bih govoriti o nekim aktuelnim pitanjima nastavnog kadra, a s tim u vezi i o problemu intenziteta onog znanja koje učenici stiču kroz svoje osnovno školovanje, te o obuhvaćanju učenika potpunim obaveznim osmogodišnjim školovanjem.

Protekli period u razvoju naše osnovne škole karakterizira nekoliko momenata, a u prvome redu konstantan porast broja škola, učenika i nastavnika. U istom periodu kvantitativnog razvitka naše osnovne škole, bila je dominantna ekstenzivna, ali ne i intenzivna strana nastavnog procesa. Uzroci ovakvom stanju ovog problema leže, uglavnom, u veoma snažnom, brzom i silovitom kvalitetnom zamahu.

Porastom velikog broja učenika nije bilo moguće istovremeno ostvariti i zadovoljavajuće uvjete rada (opća oskudica školskog prostora). Tako, na primjer, područje današnjeg osječkog kotara nema ni polovicu školske površine normirane za jednog učenika.

Postojeće škole neopremljene su. Namještaj im je najčešće veoma star, nefunkcionalan, a nastava verbalna.

Nastavnog kadra je nedovoljno; ima vrlo mnogo nestručnjaka bez pedagoškog obrazovanja, bez opće pedagoške kulture, a i one stručne, u užem smislu.

Posljedice ovakvog stanja i rada u školama su razumljive:

1. Oko 40 odsto učenika ne završava osnovnu školu u redovnom roku;
2. Učenici koji završe školu posjeduju ekstenzivno znanje, dakle dobre informacije, ali ne i ono stvarno znanje.

Potražimo li uzroke ovakvom stanju i rezultatima koje osnovne škole ostvaruju, čini mi se da ih ima više. Prije svega, suvremeno pisani nastavni programi nisu bili, niti su mogli biti, do kraja shvaćeni od nastavnih kadrova kakve smo imali i imamo ih u našim današnjim osnovnim školama. Oni nisu uspjeli da iz programa fiksiraju fundamentalna znanja, a ukoliko su u tome ponegdje i uspjeli, nisu im u vremenskom trajanju nastave posvetili potrebnu pažnju, jer je takva materija zahtijevala u obradi poseban akcenat na faze ponavljanja i utvrđivanja kako bi znanje učenika postalo temeljito i aktivno. Pridajući u tim programi-

ma jednaku važnost fundamentalnom znanju i istovremeno ekstenzivnoj strani znanja naših učenika, nije naprosto ostajalo dovoljno vremena za utvrđivanje i ponavljanje, bez čega nema, niti može biti, temeljitog i trajnog posjedovanja šire naučne materije. Škole, ili bolje reći pojedini nastavnici, zapadali su u didaktički materijalizam i tako sprovodili više informacije o naučnoj građi, ali ne i njeno stvarno poznavanje. Samo primjera radi ističem da u matematici i fizici osnovnih škola u SR Hrvatskoj pomanjkanje nedovoljnog fonda sati za realizaciju postavljenih programa za ove predmete, uvještovalo je nedovoljno znanje iz tih predmeta kod učenika u završnim razredima osnovne škole. Iako je prvi i osnovni uvjet kvalitetnog rada u osnovnoj školi solidna priprema, upravo njoj se ne posvećuje još ni danas dovoljna pažnja. Škola i stupanj obrazovanja na taj način ne osiguravaju sami sebi potreban kvalitet u radu. Dakle, može se zaključiti da su, uz pojavu didaktičkog materijalizma u školama, i nedovoljno pripremanje uzroci slabog intenziteta učeničkog znanja.

Snažniji pokreti u pravcu likvidacije ovih problema tek su na pomolu, te će možda, uz modernizaciju nastave, ubrzati intenziviranje učeničkog znanja.

Iako sam istakao, podvlačim još jednom da je jedan od centralnih problema našeg današnjeg osnovnog obrazovanja, a umnogome će biti i u bližoj budućnosti, pitanje nastavnog kadra. Ono je dvostruko složeno, a reflektira se u dva vida: kvantitativno — nedovoljan broj;

kvalitativno — pomanjkanje nastavnog osoblja sposobnog za izvođenje kvalitetne nastave.

Na obrazovanju nastavnika osnovnih škola danas radi 17 viših pedagoških škola i njihovih detaširanih odeljenja i 17 pedagoških akademija (prilog 4, strana 120. skupštinskog materijala) i 4 više specijalizirane nastavničke škole.

Vrlo velika je raznolikost u školovanju nastavnog kadra po republikama:

a) Više pedagoške škole u SR Sloveniji i SR Bosni i Hercegovini — obrazovanje nastavnika samo za predmetnu nastavu;

b) Pedagoške akademije u SR Hrvatskoj, a počinju se otvarati i u nekim drugim socijalističkim republikama — obrazovanje razrednih i predmetnih nastavnika. I među njima u pojedinim socijalističkim republikama postoje znatne razlike, naročito u pitanju školovanja razrednih nastavnika;

c) Učiteljske škole koje u SR Hrvatskoj odumiru, u nekim socijalističkim republikama (Srbija) se produžavaju na šest godina;

d) Prvi stupanj na nekim filozofskim i prirodoslovno-matematičkim fakultetima — za pripremanje nastavnika za predmetnu nastavu.

Neki nastavnički fakulteti odbijaju da uvedu prvi stupanj. Pored toga, plan i program među višim pedagoškim školama, pedagoškim akademijama i prvog stupnja na nastavničkim fakultetima se često bitno razilaze.

Posljedice ovolike razlikosti u jugoslovenskim razmjerima su očite i njih bi trebalo otkloniti. Iz navedenog proizlazi da je naše osnovno školovanje jedinstveno više formalno nego sadržajno, jer za jedinstvenu osnovnu školu obrazujemo nastavnike u nejedinstvenim nastavnim školama. Raznolikost u obrazovanju nastavnog kadra po republikama čini nejedinstveno osnovno školovanje u jugoslovenskim razmjerima. U otklanjanju te šarolikosti trebalo bi poći od nekoliko pretpostavki:

Želimo li jedinstveno osnovno školovanje u jugoslovenskim razmjerima?

Želimo li da svi prosvjetni radnici u osnovnoj školi imaju više školsko obrazovanje prvog stupnja u zvanju nastavnika kako za predmetnu, tako i za razrednu nastavu?

To je osnovni uslov podizanja kvaliteta nastave na jedan sadržajno viši nivo.

Ako to želimo da postignemo smatram da bi trebalo učiniti sljedeće:

Izgraditi jedinstveni sistem obrazovanja nastavnika za osnovnu školu na nivou prvog stupnja visokoškolskog obrazovanja.

Organizirati prvi stupanj školovanja na nastavničkim fakultetima kao završni i zaokruženi stupanj, koji bi u isto vrijeme davao mogućnost nastavka školovanja na II stupnju.

Likvidirati stihijnost izvanrednog studiranja i organizirati ga tako da postane što efikasniji, a po mogućnosti uključivati što veći broj učitelja na doškolovanje. Da nastavničke škole pružaju vanrednim studentima organiziranu pomoć u nastavi na savladavanju studijskog gradiva.

Da se ova materija u načelu regulira savezним propisima o visokoškolskom obrazovanju.

Sada nekoliko riječi o problemu obuhvaćanja učenika potpunim osmogodišnjim školovanjem.

Područje kotara Osijek, na primjer, imalo je već prije 5—6 godina realizovano potpuno osmogodišnje školovanje, odnosno takvu mrežu osnovnih škola koja je to osiguravala cjelokupnoj generaciji dorasloj za školovanje.

Zakon o osnovnoj školi donesen za područje SR Hrvatske priznaje osnovnom školom samo one škole u kojima viši razredi čine čista odeljenja. Slovo zakona dovelo je do ukidanja izvjesnog broja osnovnih škola koje nisu imale čista odeljenja viših razreda i njihovog pretvaranja u područno odeljenje većeg centra. Istovremeno komune se nisu pobrinule za osiguravanje pristupa učenicima viših razreda u novi centar, te se na taj način ponovo izvestan broj učenika našao bez osmogodišnjeg školovanja. Udaljenost područnog odeljenja od no-

vog centra često je takva da se ne mogu postavljati zahtjevi da učenici putuju pješice na tu udaljenost, a prijevoz nije osiguran. Koliko su integraciona kretanja pozitivna, ona u ovom slučaju predstavljaju korak nazad. Možda su se smanjili troškovi komune, ali su i učenici ostali bez potpunog osnovnog školovanja. To nisu bile škole naročite kvalitete s obzirom na kombinirana odeljenja, a i s obzirom na kadar, ali su omogućavala potpuno osmogodišnje školovanje — osnovno obrazovanje.

S ovim u vezi potrebno je obavezati komune na izgradnju mreže osnovnih škola, kako bi se svim učenicima omogućilo obavezno osnovno školovanje. Zbog toga osnovnoškolska mreža treba da je perspektivno još uvijek jedan od prvih zadataka komuna. Realizacija mreže mora biti u skladu s potrebama obuhvaćanja cijele generacije potpunim osnovnim školovanjem.

Bez obzira na progresivnost i pozitivnu ocjenu integracionih kretanja na području osnovnih škola treba povesti oštru borbu protiv mamut-škola. Ovakve škole ne odgovaraju u pogledu pedagoških zahtjeva koji se školi, s obzirom na učenike, postavljaju. Ove škole prave teškoće i u pogledu rukovođenja školom. Prema tome, iako treba činiti sve napore da se riješi problem malih škola, isto tako treba oštro suzbiti nepravilne tendencije u stvaranju mamut-škola koje nisu tako male i bezazlene.

Pored svih ovih istaknutih problema veoma vidno se ističe još jedan.

To je problem slobodnog vremena učenika kao prvorazredni odgojni problem.

S ovim pitanjem susrećemo se sve češće. Neorganizirano slobodno vrijeme, vrijeme bez pedagoškog prisustva porodice i škole, uvjetovali su niz problema u suvremenoj školi. U vremenskom razdoblju od 4 do 8, pa nekad i više sati, učenici osnovnih škola, nekad i djeca predškolskog uzrasta, ostaju bez ikakve pedagoške kontrole, odsutni su svi odgojni faktori, i porodica i škola (donekle i društvo u širem smislu — komunalna zajednica).

Odsustvo porodice uvjetovano je zapošljenošću oba roditelja (radni odnos) i u težnji za višim životnim standardom sve kratkotrajnijom brigom za djecu. Djeca obično nisu materijalno ugrožena, nije u pitanju njihova fizička egzistencija, hrana, odjeća, obuća, pa ni knjige i školski pribor. Više je u pitanju ostavljanje djece bez nadzora. To se događa čak i kad su roditelji kod kuće (problem malih stanova i dječje težnje za kretanjem).

Škola je, možemo reći, potpuno ispustila iz ruku pedagoški nadzor slobodnog vremena učenika i ne samo slobodnog vremena učenika, nego cjelokupnog vremena boravka učenika van škole. Kompetencije škole koje se odnose na praćenje i usmeravanje učenikovog društvenog ponašanja i na odgoj u širem smislu, zavr-

šava se na izlaznim školskim vratima. Što je veće mjesto u kojem se škola nalazi, to je adekvatnije ovako izneseno činjenično stanje.

Ni u selima nije stanje u tom pogledu ružičasto, ali se učenici više zapošljavaju u domu. Rad vrši određeni odgojni uticaj na buduću ličnost, ali zaostala sredina koči normalno zadovoljavanje potreba škole i učenika. Suvremena gradska porodica postavlja vrlo male zahtjeve učeniku u pogledu samoposluživanja i rada uopće, nema čime da zaposli dijete — učenika. Kad bi to i mogla, zapošljavanje učenika izostaje zbog odsustva roditelja, zbog toga se zanemaruju osnovni školski zadaci, odgaja se čovjek bez radnih navika (ne samo bez navika učenja), čovjek neradnik, čovjek koji ne umije u kulturnoj razonodi da koristi slobodno vrijeme itd.

Ako se ovakvo stanje pojavi već u ranoj mladosti djeteta, u predškolskom razdoblju, u školi se javlja ličnost koju ne samo što treba dalje odgajati nego i preodgajati. Iz različitih socioloških (ponekad i socijalnih) razloga javlja se u školi kod nas sve više djece koja bi se morala preodgajati.

Nastavnici su gotovo uvijek u oskudici vremena, bilo da su bez zahvatanja odgojnih zadataka koje preodgoj pojedinaca zahtijeva, izvršili četrdesetdvosatno radno vrijeme, bilo da rade u tri smjene pa im situacija ne omogućuje potrebne pedagoške zahvate, bilo da nisu osposobljeni za ovakve odgojne operacije ili naprosto neće, itd.

Učenici kratko vrijeme borave u školi, premalo su podvrgnuti sistematskom i planskom djelovanju, premalo su pod pedagoškim nadzorom.

Ova fakta zahtijevaju akciju u dva pravca:

1. Ubrzanu aktivnost i borbu za stvaranje uvjeta za produženi boravak učenika u školi, zatim borbu za cjelodnevni boravak učenika u školi.

2. Naći mogućnosti za potpuno obuhvaćanje djece u predškolskim ustanovama radi sistematskog odgoja prije polaska u osnovnu školu, u uzrasno doba kada je to efikasnije i kada je to gotovo isključivi posao odgajatelja.

Predsjednik Nikola Sekulić: Za riječ se javio drug Mehmed Bejtović, poslanik.

Mehmed Bejtović (Izborna jedinica Novi Pazari):

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi poslanici, i u materijalima Jugoslovenskog zavoda za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, kao i u ekspozu drugarice Krstinić dato je sasvim dovoljno mjesta problemu ostvarivanja obaveznog osnovnog školovanja na nerazvijenom području.

Isto tako i u nacrtu preporuke ovo pitanje je našlo svoje mjesto. Međutim, smatram da

neki specifični problemi na ovom području nisu sasvim dovoljno osvetljeni i nisu sasvim konkretno obrađeni. Sasvim je izvjesno da nerazvijena područja, a među njima ima nekoliko kategorija od nerazvijenih do onih najrazvijenijih, ne mogu bar u bliskoj budućnosti ići ukorak s razvijenim područjima. Postavlja se pitanje kako, ipak, na neki način ubrzati kretanje u ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja na ovim područjima. Ima tu nekih pitanja koja smatram da zaslužuju posebnu pažnju i posebno razmatranje. To je, pre svega, problem visokog priraštaja, prirodnog priraštaja nataliteta, koji ovim područjima, upravo komunama na ovim područjima predstavljaju posebne teškoće, posebne probleme. Ne bih hteo da problem posmatram s aspekta uzroka i posljedica, već s aspekta stanja koje je na ovim područjima trenutno zabrinjavajuće i koje upravo dramatičnije u nekim oblastima, u nekim krajevima probleme ostvarivanja obaveznog osnovnog školovanja.

Ne bih hteo da detaljnije govorim o problemu kadrova. U nekim slučajevima nedostatak kadrova je tako veliki da postojeći kadrovi ne pokrivaju ni 50 odsto potrebnih mjesta prema trenutno razvijenoj mreži, bar trećina među tim kadrovima nije stručna ni kvalifikovana za svoj poziv. Ali, moram da ukažem na problem prostora i da u vezi s tim dam neke prijedloge. Problem školskog prostora s jugoslovenskog aspekta, kao što je u materijalima iznijeto, takav je da još uvek ne zadovoljava iako se školski prostor po jednom učeniku kreće oko 2,1 m², a učionički oko 0,93 m². Stanje na nekim područjima, konkretno u Novom Pazaru, Sandžaku, gde ima priličan broj nerazvijenih područja i nerazvijenih opština, kreće se tako da prosjek učioničkog prostora nije ni približan prosjeku školskog prostora s jugoslovenskog aspekta. Tako, na primjer, u opštini Novi Pazar, na svakog učenika dođe 0,78 školskog, a svega 0,51 odsto učioničkog prostora. Sasvim je sigurno da se u svim školama na ovom području radi u tri smene, a postavlja se problem godišnjeg osjetnog priraštaja i problem realizovanja osnovnih principa ostvarivanja bar četvororazrednog, da ne kažem petorazrednog, a još manje, osmorazrednog osnovnog školovanja na ovom području.

Nema sumnje da je u dosadašnjem periodu i u intencijama koje u budućem periodu predviđaju poboljšanje mjera u ovom smislu, o čemu će sigurno posebno biti govora, bilo izvjesnih mjera posebno republičkih organa, republičkih fondova, intervencija itd. Međutim, pitanje koje upravo hoću da postavim, i za koje je vezana ova moja dosadašnja diskusija, jeste princip participacije sredstava prilikom izgradnje školskog prostora u ovim nerazvijenim područjima. Po pravilu, republički fondovi i onda kada odluče da dodele sredstva za izgradnju školskog prostora, postavljaju pitanje par-

ticipacije 50 : 50 odsto sredstava. Mislim da je to u nekim opštinama nemoguće realizovati.

Navodim samo primjer novopazarske opštine. Pre tri godine se postavilo pitanje nužne izgradnje jedne školske zgrade, jer je jedna škola narasla do gigantskih razmjera, 2.800 učenika. Prije toga je škola bila smještena u stolarskoj radionici, upravo, u zgradi namijenjenoj za stolarsku radionicu. Republički fond je dodelio 50 odsto sredstava, opština nije imala drugih sredstava pa je čitav jednogodišnji stambeni fond te godine morala da odvoji i da ga utroši na izgradnju ove škole. To je jedan konkretan primjer. Možda je nezgodno što se ovako lokalno postavlja, ali to je primjer koji će, mislim, kazati koliko tom pitanju treba posvetiti pažnju. Zbog toga smatram da bi možda bilo svrsishodno na ovom nivou, u okviru ovih preporuka, postaviti pitanje može li se kod ovih nerazvijenih odnosno najnerazvijenijih područja, pri rješavanju problema prostora ići na neko ublažavanje uslova, pa ako treba ostvariti princip zainteresovanosti lokalne sredine za izgradnju prostora, neka se on kreće 10, makar i 20 odsto, ali 50 odsto je zaista mnogo i u nekim slučajevima nemoguće realizovati.

I još jedno pitanje vezano neposredno za problem osnovnog obrazovanja, ali koje je paralelno isto tako veoma značajan momenat u realizaciji nekih drugih principa na ovom planu. Na relaciji republika—srez—komuna, tamo gdje srezovi postoje ima, mislim, nekih nerazumjevanja i nekih neujednačenih stavova. Evo, zbog čega o tome diskutujem.

U nekim srezovima, konkretno na području Republike Srbije, škole II stupnja nalaze se na izdržavanju sreskih skupština i tamo postoje fondovi za školstvo srezova. U mnogima, a naročito onima gde postoje i razvijene i nerazvijene opštine, fondovi za školstvo ne postoje. Konkretno, u Novom Pazaru postoje tri srednje škole. Nužnost školovanja i odliv kadrova s ovog nerazvijenog područja privreda još u dogledno vrijeme ne može da primi, to jest, sav taj mladi naraštaj. Postavila se nužnost održavanja tri srednje škole. One su trenutno danas na budžetu opštinske skupštine. Škole koje imaju oko 1.500 učenika i vrlo ograničena sredstva, imaju ukupne budžetske prihode godišnje s fonda za školstvo, nešto oko 70 miliona dinara. Sredstva za ove rashode opštinska skupština obezbjeđuje na taj način što je već godinama zaveden dopunski doprinos na lični prihod građana u maksimalnom iznosu oko 70 miliona. Ako bi se u ovakvim uslovima, ja to postavljam i kao pitanje i istovremeno kao prijedlog, mogla dati neka preporuka da se i u ovim srezovima, a čini mi se da je to i Ustavom zacrtano, škole II stupnja preuzmu na finansiranje srezova, onda je sasvim sigurno da bi ova sredstva umnogome pomogla nekim neraz-

vijenim opštinama da svoje probleme iz ove oblasti bolje riješavaju.

Predsjednik Nikola Sekulić: Riječ ima drugarica Sana Salahović, poslanik.

Sana Salahović (Izborna jedinica Mostar):

Drugarice i drugovi, kada smo prije izvjesnog vremena u ovom Vijeću usvajali izmjene i dopune Opšteg zakona o školstvu složili smo se s riječima druga Vipotnika koji je u svome ekspozeu kvalifikovao osnovno obrazovanje kao minimum društvenog standarda, kao nivo obrazovanja koje društvena zajednica garantuje svakom građaninu putem ustavnih načela.

Prva tema našeg današnjeg razmatranja je — ostvarivanje obaveznog osnovnog školovanja. Riječ »obaveznog« upućuje, vjerovatno, na član 6. Opšteg zakona o školstvu, gdje jedan njegov stav predviđa da su svi građani od 7 do 15 godina dužni da pohađaju osnovnu školu.

Mislim, ili se meni tako čini, da drug Vipotnik u svome ekspozeu, koji sam napomenula, nije govorio o starosnim granicama onih kojima treba obezbijediti osnovno obrazovanje. O tome ne govori ni član 44. Ustava SFRJ.

Što se u Opštem zakonu o školstvu ipak govori o generaciji od 7 do 15 godina uzroci su, kako se meni čini i kako se iz materijala koji smo dobili može sagledati, u nedovoljnim materijalnim i kadrovskim mogućnostima s kojima danas raspolaže zajednica koji joj ne dozvoljavaju da se šire angažuje. Ali, konstatacija o nedovoljnoj razvijenosti tih snaga ne lišava nas društvenog interesa za položaj 785.000 nepismenih građana naše zemlje, da uzmemo samo one mlađe od 35 godina, koji treba da steknu osnovno obrazovanje. Podaci su uzeti iz izvora Saveznog statističkog zavoda, prema popisu stanovništva iz 1961. godine.

Nema potrebe da se o tome govori šire, to jest, odakle potiče taj naš društveni interes za osnovno obrazovanje i ovih građana. Taj interes je nepobitno utvrđen socijalističkim karakterom društvenih odnosa kod nas, težnjom da neprekidno dižemo materijalnu osnovicu tih odnosa na nizu skupova i u brojnim dokumentima koji su od znatnog uticaja za naš razvitak.

Ne radi se, dakle, više ni o uočavanju pojave nepismenosti kod stanovništva preraslog za školu, ni o utvrđivanju odnosa koji treba da imamo prema toj pojavi, jer je to već iza nas. Radi se o ocjeni do koje smo mjere uspjeli da u pozitivnom smislu izmenimo to stanje, o ocjeni da li su se pokazale efikasnim odabrane mjere, putevi i stupanj naše angažovanosti. Vanredno interesantna koncepcija osnovnog obrazovanja odraslih, koju je još 1961. godine izradio Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja i objavio pod nazivom

»Osnovno obrazovanje odraslih«, s utvrđenim ciljem, programom, sistemom, i organizacijom osnovnog obrazovanja odraslih, kao i činjenica da se na osnovu te koncepcije radi već dvije-tri godine, stvorile su, po mom mišljenju, naučno-pedagoški osnov za ta mjerenja.

Sagledavanje sprovođenja zaključaka, niza društveno-političkih faktora čini, takođe, osnov mjerenja naše stvarne angažovanosti u ovoj oblasti.

Pomenuta koncepcija Zavoda o osnovnom obrazovanju odraslih ima u osnovi iste vaspitno-obrazovne ciljeve koji se uopšte postavljaju na nivou osnovnog obrazovanja, samo je prilagođena specifičnostima i uslovima odraslih. U tim, u osnovi istim, vaspitno-obrazovnim ciljevima ja i vidim potrebu jedinstvenog sagledavanja istog nivoa obrazovanja, što ne smeta da se uoče specifičnosti pojedinih njegovih vidova, kao što je to, uostalom, slučaj kada se razmatra osnovno obrazovanje uzrasta od 7 do 15 godina.

U odsustvu jedinstvenog gledanja na osnovno obrazovanje i mladih generacija i odraslih ja vidim permanentnu opasnost da osnovno obrazovanje odraslih stalno ostane na sporednom kolosjeku interesa prosvjetnih organa, a ono se, meni se čini, po mnogo čemu sudeći, još uvijek tamo i nalazi. I u materijalu koji sada razmatramo ono je uzgred, nedovoljno, nedokumentovano obrađeno.

Drugi razlog za jedinstvenije sagledavanje obrazovanja mladog naraštaja i odraslih ja vidim u karakteru škole, kao društvene institucije, u činjenici da na nizu područja, naročito seoskih, škola predstavlja jedinu vaspitno-obrazovnu, pa i kulturnu instituciju. Školu i kadrove u njoj treba određenije uputiti i na tu društvenu obavezu to jest, obavezu rada s odraslima, ali, treba im i pomoći da se u tome snađu.

Prema podacima UNESCO-a niz evropskih zemalja svoje nastavne kadrove, a naročito učitelje, još u toku školovanja osposobljava za rad sa odraslima. Uzgred da napomenem, pojam odraslih kod nas treba često samo uslovno shvatiti. Od 785.000 nepismenih, na primjer 165.000 su mladi ljudi do 19 godina. Do 25 godina ih je, naravno, više. Ali, u sagledavanju mogućnosti za sticanje znanja mi ih tretiramo odraslima.

Treći razlog za razmatranje osnovnog obrazovanja odraslih je nepostojanje pouzdanijih ocjena o ostvarenim rezultatima u oblasti osnovnog obrazovanja odraslih, stalno operisanje s podacima iz popisa stanovništva od marta 1961. godine, što stvara utisak da se stalno nalazimo na početku, da bitnije ne mijenjamo stanje, da smo neefikasni. To pomalo dovodi do gubljenja osjećanja celishodnosti da li treba da se angažujemo i kod onog, ne mnogo velikog, broja kadrova koji se često i bez do-

voljne društvene podrške sredine u kojoj rade, zalaže za likvidaciju nepismenosti. Jednom riječju, treba pouzdanije znati da li isto toliko radimo na likvidaciji nepismenosti, u pružanju osnovnog znanja, koliko govorimo o tome. Konstataciji da je to stvar republika, krajeva, prije svega komuna, a ne stvar federacije, mogao bi se suprotstaviti podatak da u Socijalističkoj Republici Sloveniji ima oko 1 odsto nepismenog stanovništva u kategoriji od 10 do 34 godine, da je situacija u Hrvatskoj takođe povoljna, a da u svim ostalim republikama, naročito u kategorijama stanovništva od 20 do 35 godina, ima od 10 do 25 odsto nepismenih.

I o osnovnoj školi za djecu, prevashodnu brigu vodi društveno-politička zajednica na čijem je području škola. Ali, nas to ne sprečava da, evo, i danas razmatramo izvjesne zajedničke i jedinstvene osnove tog nivoa obrazovanja koji proističu, kako je to prošli put rekao drug Vipotnik, iz interesa zajednice za zajedničkom školom za sve narode Jugoslavije.

Htjela bih još nešto reći i o finansiranju ovog vida obrazovanja.

Poznato je da se najveći dio rada na osnovnom obrazovanju odraslih obavlja dopunskim, honorarnim radom nastavnika, što podliježe vanredno visokom plaćanju doprinosa od 107 odsto, sada sa doprinosom 109 odsto, što obrazovanje čini vrlo skupim za nosioce finansiranja tog obrazovanja.

Što se tiče broja prosvjetnog kadra sada postojećeg, teško je očekivati bitnije promene u korist kadra angažovanog u stalnom radnom odnosu na obrazovanju odraslih. Time se organizatori obrazovanja odraslih neprekidno, i često puta neopravdano, izlažu prigovorima da je obrazovanje odraslih skuplje no obrazovanje putem redovnog sistema školovanja. Osim toga, u Informaciji o akciji opismenjavanja i osnovnog obrazovanja, koje nam je 1963. godine uputio Savezni sekretarijat za prosvjetu i kulturu, stoji podatak da su radnički i narodni univerziteti u povoljnijem položaju od redovnih škola zbog toga što plaćaju samo 15% doprinos budžetima, a taj podatak nije tačan. Na honorare za predavanja na kursovima, seminarima, koji su organizovani u cilju prosvjećivanja, uzdizanja i stručnog usavršavanja kadrova i ostalih građana plaćaju ne samo radnički i narodni univerziteti no i svi ostali nosioci tih vidova obrazovanja 15% poreza na prihode od autorskih prava. Ali, u službenom objašnjenju Saveznog sekretarijata za finansije istovremeno se utvrđuje da ti kursevi i seminari ne smiju imati karakter škola da bi se tako moglo postupiti. To jest, polaznici tih kurseva i seminara na kojima se plaća 15% ne mogu sticati na njima određene školske kvalifikacije. To znači, nije osnovno obrazovanje. Zbog toga, kada se radi o osnovnom obrazovanju, konkretno Radnički univerzitet u Mostaru na kome i ja radim, plaća doprinos od 107%.

Zbog razloga koji sam iznijela smatram da bi bilo opravdano da se podrži prijedlog dat u pomenutoj Informaciji koji glasi: »Mišljenja smo da bi, kada se radi o osnovnom obrazovanju, bilo potrebno osloboditi plaćanja doprinosa na honorare sve organizatore, čime bi se znatno doprinelo pojeftinjenju ovog rada i boljem uspehu akcije«.

Na kraju htjela bih da kažem još i to da mi se čini da rješenje koje je za ovu oblast dato u Preporuci nije najbolje. Na strani 9 pod tačkom 8. Preporuke stoji da su nosioci brige o osnovnom obrazovanju odraslih radne organizacije, ustanove za obrazovanje odraslih i osnovne škole (tamo gde su one sređene u materijalnom i kadrovskom pogledu) što pomalo ostavlja utisak da se prosvjetni organi i samoupravni organi društveno-političkih zajednica oslobađaju brige za ovaj vid obrazovanja. Čini mi se da to tako ne bi trebalo da ostane jer sigurno je ako je obrazovanje odraslih integralni dio vaspitnoobrazovnog sistema kod nas, ako je osnovno obrazovanje građana podignuto na nivo ustavnog načela, onda se i prosvjetni organi i političko-društvene zajednice moraju mnogo više angažovati na njegovom rješenju.

Predsednik Nikola Sekulić:

Za riječ se javio poslanik drug Božidar Trajković.

Božidar Trajković (Izborna jedinica Vranje):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi poslanici, obimne i dokumentovane analize Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu, kao i Jugoslovenskog zavoda za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja ukazuju na veoma značajne rezultate postignute u ostvarivanju osnovnog obaveznog obrazovanja.

U kvantitativnom kretanju, u razvoju mreže osnovnoga školstva i u sve većem obuhvatu doraslih generacija, uz maksimalne napore zajednice, sve smo bliže realizaciji ustavnog principa da zajednica obezbeđuje osnovno školovanje u trajanju od osam godina.

Razlike koje se vidno izražavaju u procentu obuhvata učenika proističu iz stepena opšteg razvitka republika i konfiguracije terena na pojedinim područjima.

No, i pored veoma zapaženih rezultata i još uvek postojeće mreže četvororazrednih škola nismo omogućili da presahnu izvori nepismenosti u redovima mlade generacije. I pored bržeg razvoja proširenja školskog prostora i obuhvata dece u Bosni i Hercegovini, u poređenju s ostalim republikama, činjenica je da je 30.000 učenika neobuhvaćeno od I do V razreda što upozorava da više nema mesta odlaganju rešenja ovih osnovnih problema da ne bismo kasnije više trpeli u pogledu troškova obrazovanja i kvaliteta nastave.

Iz elaborata se jasno sagledavaju veoma osetne razlike u procentu obuhvata učenika potpunim osnovnim školovanjem u pojedinim regionima, u žim područjima republika. Elaborat citira tri opštine iz mog izbornog sreza Vranje u kojima se obuhvat dece na drugom stupnju osnovnog obrazovanja kreće: u opštini Trgovište 20%, Vranjska Banja 34%, Preševo 37%. Pošto je slična situacija i u ostalim privredno nerazvijenim područjima, želim da ukažem na potrebu ne samo pronalaženja efikasnijih instrumenata, već i na njihovo vidnije delovanje u praksi, za brže prevazilaženje osnovnih problema koje, očigledno, nerazvijene komune nisu u mogućnosti same da reše. Jeste, komuna je nosilac funkcije osnovnog obrazovanja, ali, koliko se ono ostvaruje nije samo briga komune već i zajednice u celini.

Povoljniji tretman školstva u zaostalim, privredno nerazvijenim područjima treba da omogući dalju migraciju prenaseljenog stanovništva, a uslov za to je potpuno osnovno školovanje. Ovo tim pre što konfiguracija terena mnogih komuna u planinskim područjima ne može računati na industrijske objekte, te su zato škole i jedini izlaz za uključivanje mladih u razvijena područja, u jugoslovensku industriju.

Brže uklanjanje očiglednih disproporcija u školstvu nerazvijenih područja u odnosu na razvijena, u cilju potpunijeg ispunjenja planiranog razvoja osnovnoga školstva, moguće je u određenoj, konkretnoj politici republičkih društvenih fondova za školstvo. Nedavno raspisan konkurs društvenog fonda SRS o učešću za investicije, bez ikakvog povoljnijeg tretmana privredno nerazvijenih područja, neće omogućiti da pod jednakim uslovima angažuju sredstva, jer nisu u mogućnosti da obezbede procent učešća. Iz tih razloga zalažem se da konkretizacija efikasnijih instrumenata treba da se ogleda u smanjenju procenta učešća i u povoljnijim uslovima dugoročnog kreditiranja za učešće na konkursima, te predlažem da u Preporuci ovi problemi budu adekvatno istaknuti.

U koraku sa kvantitativnim kretanjima nužno su se ispoljili određeni problemi: školski prostor, standard nastavno-materijalne baze, kvalifikaciona struktura nastavnog kadra i njegova nedovoljna pedagoško-metodska osposobljenost za realizaciju savremeno koncipirane osnovne škole. U sklopu ovih problema je i uzrok što relativno nizak procent obuhvaćenih generacija završava na vreme osnovnu školu.

U daljim naporima za podizanje kvaliteta nastave u osnovnom školstvu moramo posvetiti odgovarajuću pažnju obrazovanju nastavnog kadra. Očigledno, mi zaostajemo u reformi kadrovskih škola koje nisu u dovoljnoj meri usmerene ka savremeno koncipiranoj osnovnoj školi.

Dinamika savremenog razvitka sve više nameće ne samo savremeno obrazovanje nastav-

nog kadra, već i njegovo stalno usavršavanje. Uloga kadrovskih nastavničkih škola se na ovim zadacima nije vidno afirmisala jer, pored individualnog rada nastavnika na svom samoobrazovanju, dopunsko obrazovanje i usavršavanje nastavnika treba da dobije institucionalni karakter.

Još uvek znatno zaostajanje reforme kadrovskih škola ne može se nadoknaditi u obrazovanju kadrova savetovanjima i seminarima a da to zaostajanje ne ugrožava realizaciju osnovne koncepcije savremene osnovne škole jer, pored ostalih uslova, nastavnik ostaje najbitniji faktor realizacije vaspitno-obrazovnih zadataka.

U naporima za podizanje kvaliteta nastave ne možemo ostati na sadašnjem kvalitetu udžbenika. Nastavni plan i program u svojoj daljoj primeni trpeće izvesne dopune i korekcije, ali će u svojoj osnovi, bez bitnih promena, omogućiti središnje i kvalitetnije izdavanje udžbenika. To pretpostavlja ispitivanje opravdanosti osetnih razlika u nastavnim planovima republika, pogotovu u prirodno-matematičkoj grupi predmeta, stvaranje i obezbeđenje jugoslovenskog minimuma nastavnih planova i programa, a time i jedinstveniju, kvalitetniju izradu udžbenika. Sasvim prirodno, i na ovom planu Savezni sekretarijat za prosvetu i kulturu i Jugoslovenski zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja bili bi inicijator čvršće međurepubličke saradnje.

Pošto sam se u svojoj diskusiji duže zadržao na problemima osnovnog školstva u privredno nerazvijenim područjima, dozvolite mi da iznesem i svoja zapažanja, jer sam na radnom mestu u prosvetno-pedagoškoj službi, da su materijalna ulaganja po učeniku osnovne škole u nerazvijenim područjima nedopustivo niska. To nameće potrebu utvrđivanja troškova obrazovanja po učeniku osnovne škole. Osnovna škola ima jedinstven program i jedinstvene zahteve. Znatne razlike u troškovima obrazovanja po učeniku bile bi istovremene i razlike u kvalitetu. Ako ne možemo pretendovati na jedinstvene troškove obrazovanja, onda je preka potreba utvrditi minimum ispod koga se ne može ići, a komune nerazvijenih područja bi trebalo da budu dotirane od republika za obezbeđenje minimuma troškova obrazovanja. Ovo tim pre što je dejstvo zakona o finansiranju školstva putem društvenih fondova u praksi zbog oskudnih i jednostranih izvora u nerazvijenim područjima u stvari modifikacija sistema budžetiranja.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ drugarica Nada Manojlović, poslanik.

Nada Manojlović (Izborni srez Bijeljina):

Drugarice i drugovi, izvinjavam se što ću možda ponoviti izvjesne stvari o kojima je bilo već riječi u diskusiji, ali smatram da je ovo

upravo mjesto na kome treba i da ponovimo određene probleme, ako želimo da pristupimo njihovom što efikasnijem rješavanju.

Neosporno je da su u procesu reforme osnovnog školstva već postignuti određeni rezultati i to u relativno kratkom periodu. Negdje taj proces ide lakše i brže, negdje teže i sporije. Sve zavisi od uslova pod kojima se nova škola probija, a najviše od subjektivnog faktora koji je bio i jeste nosilac bitke za novu školu. Ustav je zagarantovao pravo svakom građaninu na besplatno osnovno obrazovanje u trajanju od osam godina tek kada je do izvjesnog stepena narasla materijalna baza školstva koja predstavlja jedan od značajnih faktora u procesu reforme škole. Da bi svaki građanin mogao da koristi ta prava zajednica je od donošenja Zakona o reformi školstva, a naročito posljednje planske godine, uložila ogromne napore odvajajući zavidna sredstva za proširenje školskog prostora. Istina, kako sada stvari stoje, građani ekonomski nerazvijenih rejonu, gdje se nepismenost privredno aktivnog dijela stanovništva kreće i do 45%, neće moći u dogledno vrijeme koristiti ova prava i zato opravdano traže intervenciju šire zajednice. Ukoliko šira zajednica ne bude brže intervenisala, može nam svako postaviti pitanje da li u socijalističkom društvu pojedinim građanima možemo i smijemo oduzeti Ustavom zagarantovana prava samo zato što žive u nerazvijenim rejonima. Na to pitanje bi se nadovezala i druga, to jest, da li se izgradnja materijalne baze školstva može isključivo vezati za ekonomsku razvijenost pojedinih komuna.

No, bez obzira na problem nerazvijenih rejonu mi s ponosom možemo konstatovati da smo u razvijanju školske mreže postigli najveći uspon. 14.568 osnovnih škola kojima je obuhvaćeno oko 3 miliona djece, najbolje govore o tom usponu. Prema podacima iz 1961/1962. godine osnovnom školom u Jugoslaviji je obuhvaćeno 91% generacije od 8 do 15 godina.

Ovo je zavidan procenat, a bio bi još više kada bi se odnosio na svaku pojedinu republiku i kada bi sva ova djeca završila svih osam razreda škole.

Pošto će današnja sjednica Vijeća da sabere pozitivna iskustva i da ocijeni, ako se tako može reći, dokle smo došli u procesu reforme, te da na osnovu iskustava da smjernice za brži tempo razvitka ovog složenog procesa, koji dobrim dijelom uslovljava brži tempo razvitka društvene svijesti, biću slobodna da nešto više kažem o subjektivnom faktoru u tom procesu.

Bili bismo nepravедni ako bismo zaboravili da je upravo učiteljima i nastavnicima povjerenjena značajna misija u razvitku našeg društva da sprovede u život reformu škole. Kada je Zakon o reformi škole stupio na snagu svi oni su se našli pred teškim i odgovornim zadatkom. Od njihovog opšteg, stručnog, pedagoškog, ide-

ološko-političkog obrazovanja zavisilo je juče, zavisi danas, a zavisiće i sutra kojim će tempom naša škola ići naprijed i odgovoriti potrebama društva.

Na pleća nastavnika, pionira nove škole, pao je najveći dio ovog složenog zadatka. Pod vrlo teškim materijalnim i stambenim uslovima, ne vodeći mnogo računa o sebi, na hiljade nastavnika uhvatilo se u koštac s novim programom u slabo opremljenim školama, često uz nedovoljnu pomoć i razumjevanje odgovornih faktora i organa upravljanja u oblasti školstva. I svi oni postizali su određene uspjehe.

Ali, na tom poslu ih je bilo i još uvijek ih ima malo i s nedovoljnim stručnim kvalifikacijama. Zato se danas u procesu reforme škole postavlja kao problem broj jedan broj i stručnost nastavnika. Na oko 3 miliona učenika u Jugoslaviji ima svega 90.000 nastavnika. Ovaj broj ni izdaleka ne zadovoljava potrebe. Mali broj nastavnika ne samo da ugrožava normalno odvijanje nastave, kako razredne tako i predmetne, nego se direktno odražava na kvalitet nastave i fond znanja učenika.

Radi ilustracije navešću samo nekoliko primjera iz Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. U odjeljenjima nižih razreda u kojima jedan učitelj vodi jedno odjeljenje, i to uglavnom u gradskim školama, na jednog nastavnika dolazi oko 40 učenika prosječno. U odjeljenjima VI, VII i VIII razreda, gdje je predmetni sistem nastave, ovaj prosjek je mnogo veći uglavnom zbog velikog priliva učenika koji dolaze iz nepotpunih osnovnih škola da nastave školovanje do osmog razreda.

Učitelji koji vode kombinovana odjeljenja u seoskim školama imaju preko 70 učenika, a u nekim srezovima taj prosjek je preko 86 učenika. Pojedini učitelji koji sami rade u malim školama, i većinom vode po dva kombinovana odjeljenja, imaju po 100 do 150 učenika.

Još je teža situacija što se tiče predmetnih nastavnika. Prije nove administrativne podjele Bosne i Hercegovine u devet srezova nedostajalo je 1280 nastavnika za predmetnu nastavu. Zbog toga se često učiteljima dodeljuju časovi pojedinih predmeta u starijim razredima, samo da bi formalno bili zastupljeni ti predmeti.

Prema podacima prosvjetno-pedagoških zavoda u ovoj školskoj godini u BiH radi u odjeljenjima predmetne nastave 1716 učitelja. Ima potpunih osnovnih škola u kojima nema nijednog kvalifikovanog nastavnika, već nastavu održavaju učitelji. U mostarskom srezu, na primjer, sedam osmogodišnjih škola nema ni jednog nastavnika a devet škola samo po jednog.

Pored opterećenosti nastavnika velikim brojem časova i angažovanja nestručnih nastavnika, u nekim školama se traži izlaz i u smanjivanju broja časova, kritičnih predmeta ili u potpunom reduiranju izvjesnih predmeta.

Tako su, na primjer, savjeti za prosvjetu u opštini Doboj i Rogatica, donjeli odluku da se u nekim školama ne predaje likovno, muzičko i fizičko vaspitanje i opštetehtničko obrazovanje. Razumljivo je da se ovako defektno sprovođenje programa mora negativno odraziti na svestranom razvijanju učenikove ličnosti.

Nizak nivo nastave u osnovnim školama, naročito u višim razredima u Bosni i Hercegovini, potencira i činjenica da je nastavni kadar ovih škola po načinu školovanja, po kvalifikacijama, stručnoj spremi i pedagoškoj sposobnosti veoma heterogen. To su učitelji koji su na tečajevima završili učiteljsku školu, zatim učitelji s trogodišnjom, četvorogodišnjom i petogodišnjom učiteljskom školom, svršeni učenici gimnazije s tromesečnim pedagoškim tečajem, učiteljice domaćičke škole i poljoprivredni tehničari koji su se prekvalifikovali, zatim nastavnici sa svršenom pedagoškom školom, stručni učitelji sa školom za primjenjenu umjetnost, sa srednjom muzičkom školom, nesvršeni studenti, apsolvanti itd.

Sličnih primjera u pogledu nastavnog kadra ima vjerovatno i u drugim republikama, a jedinstvena osnovna škola traži odgovarajući nastavnički kadar. Međutim, mi ne samo što nemamo jedinstvene programe kadrovskih škola, nego i postojeće kadrovske škole, učiteljske i više pedagoške, iz kojih nam dolazi većina kadra, ne idu potpuno ukorak sa zahtjevima koje postavlja reformisana osnovna škola.

Šta nam govore navedeni primjeri? Da smo u procesu reforme došli u fazu kada se kao prioritetan zadatak postavlja stabilizacija i konsolidacija postojeće škole i to prvenstveno u nastavnom kadru koji je glavni nosilac procesa reforme.

I na kraju, kada je riječ o stabilizaciji postojećih škola, mišljenja sam da se ne radi samo o broju i stručnosti nastavnika, no i o formiranju kompletne ličnosti nastavnika. Zato predlažem da se Vijeće posebno založi za stvaranje takvih programa kadrovskih škola koji će pružiti mogućnost budućim nastavnicima da steknu određene fondove znanja i kvalifikacije kompletne socijalističke ličnosti, kadar koji će u praksi kao nastavnik znati da objasni zakone prirode i društva služeći se naučnim metodom, a kao vaspitač da se bori za idejnost nastave.

Ovo govorim pod svježim utiscima jedne ankete koju je nedavno sproveo Pedagoški zavod u Tuzli na temu — Idejnost u nastavi. Radilo se o tri predmeta: poznavanje društva, istorija i geografija. Cilj ankete je bio da se sagleda koliko je nastava ovih nastavnih oblasti doprinijela da učenici uoče nezadrživo kretanje ljudskog društva od nižih ka višim oblicima, u kojoj mjeri je nastava istorije doprinijela da učenici uoče uzroke raslojavanja društva, pojave nejednakosti među ljudima i klasnih suprotnosti. Da li su učenici upoznati s borbom ugnjetenih za ostvarenje svojih prava i poboljšanje

šanje materijalnog i društvenog položaja? U kojoj mjeri su učenici savladali ideje jugoslovenskog jedinstva od pojave buržoazije do uspješno okončane narodnooslobodilačke borbe i revolucije u Jugoslaviji, koliko učenici poznaju ulogu KPJ u narodnooslobodilačkoj borbi i narodnoj revoluciji. Pored razvijanja jugoslovenskog patriotizma da li se kod učenika razvijaju internacionalistička osjećanja, a posebno simpatije prema narodima narodnooslobodilačkih pokreta u zemljama Azije, Afrike i kakav je udio Jugoslavije u borbi za očuvanje mira u svijetu, itd.

Pri testiranju učenika vodilo se strogo računa o zahtjevima nastavnog programa za osnovnu školu i udžbenicima kojima se učenici služe. Šta je pokazala anketa?

Iz odgovora na pitanje iz istorije, na primjer, može se uočiti da je idejnost u nastavi na nezavidnoj visini. Osjeća se tendencija kod većeg broja nastavnika ovog predmeta da se učenicima daju činjenice bez potrebne idejno-političke obojenosti, što bi, svakako, trebalo da bude strano našoj školi.

Ovu konstataciju potvrđuje nekoliko odgovora učenika VII i VIII razreda anketiranih škola.

Za učenike VII razreda anketa je sprovedena u 14 škola, od kojih su osam gradske škole. Na pitanje »Iz kojeg društvenog sloja su regrutovane vođe prvog srpskog ustanka«, od 467 učenika 134 su dali tačan odgovor. Ili, na pitanje — »Ko su osnivači naučnog socijalizma«, od 467 učenika 174 su dala tačan odgovor.

Za VIII razrede anketa je sprovedena u 13 škola, od kojih su osam gradske škole. Na pitanje »Koji su glavni uzroci prvog svetskog rata«, od 457 učenika 141 je dao tačan odgovor. Na pitanje »Nabroj najvažnije tekovine NOB i NOR« — od 458 učenika dalo je tačan odgovor samo 74 učenika.

Ovih nekoliko primjera govori da je nivo nastave istorije nizak iako istorija, po našim dobijenim podacima spada u suficitiranu struku. Šta je tek s nastavom onih predmeta koji spadaju u deficitirane struke? I ova anketa nam govori da republička, pa i ovo Vijeće, moraju početi ozbiljnije da intervišu, proširujući mrežu kadrovskih škola, podižući nivo nastave u tim školama. Posao je složen, traži velika sredstva, ali mu se što prije mora ozbiljnije pristupiti.

Predsednik Nikola Sekulić:

Za ovu tačku dnevnog reda prijavljeno je još šest govornika. Osim toga, čuli ste i neke primjedbe na preporuku. Ja predlažem da mi sada prekinemo s radom i da nastavimo poslije podne u 16 č 30 min. Da li se Vijeće slaže? (Slaže).

(Sednica je prekinuta u 12 č 30 min).

*Nastavak sednice u 16 č 30 min***Predsednik Nikola Sekulić:**

Drugovi poslanici, nastavljamo sa diskusijom o prvoj tački dnevnog reda jutrošnje sjednice. Za riječ se javio drug Ivan Supek, poslanik.

Ivan Supek (Izborna jedinica Krapina):

Druže predsjedniče, drugarice i drugovi poslanici, kad smo prošli put usvajali Zakon o školstvu, mi smo iznijeli niz rezervi i ograda, a ujedno smo dali i neko obećanje da ćemo za kratko vrijeme da izradimo novi zakon. U Preporuci koja bi trebalo da bude danas doneta, treba voditi računa o svim onim slabostima koje su u Zakonu, a ova Preporuka da bude kao neka dopuna Zakonu dok se ne donese jedan bolji zakon o školstvu. Ja bih tu ukratko samo ponovio ono što je bilo prošli put rečeno, a i na našim prethodnim skupovima, i to osobito u vezi sa osnovnim školstvom, a glavna diskusija bi se vodila kada pređemo na probleme visokog školstva. Osnovne slabosti u dosadašnjem školstvu jesu preopterećenost, što je suviše veliki atak na pamćenje đaka, kao i to što ono nije dovoljno razvijalo one kreativne momente kao što su: mašta, sposobnost zaključivanja itd. Upravo na te momente treba mnogo više obratiti pažnju. Ja mislim da bi trebalo da se to mnogo više istakne no što je to bilo do sada učinjeno, i to na bazi diskusija koje su se ovde vodile, a koje ne bih htio da ponavljam. Takođe je bilo istaknuto da treba da svi naši školski planovi, programi imaju jednu opštejugoslovensku fazu ili kostur. Mislim da je to vrlo važno i da treba da se u tome ide što je moguće dalje. Međutim, još jednu dopunu treba istaći. O njoj je bilo već ovde govora, međutim, ona nije našla dovoljno mjesta, mislim na diskusijama danas, a to je internacionalnost čitave naše kulture. Mi težimo jednom svijetu u kojem će doći do punog izražaja potpuno razoružanje, svijetu koji će biti više-manje ujedinjen. Treba da ti momenti jedne nove svjetske kulture i internacionalni humanizam budu mnogo jače zastupljeni u našoj nastavi nego što je to do sada bilo, a to je najglavnija obaveza jedne socijalističke zemlje.

Takođe je bilo govora o srednjim školama i mogućnosti da se program srednjih škola skрати. Ja bih rekao da je to osnovni problem koji se svuda u svijetu raspravlja, to jest da đaci suviše kasno dolaze na univerzitet. Kakav je naš školski sistem, sa devetnaest godina se dolazi na studij. U svim diskusijama pa čak i na internacionalnim i svjetskim konferencijama i kongresima tok srednjeg školovanja je suviše dug. Sve pokazuje da su đaci mnogo ranije spremni da idu na studij, pa je njima u današnjim uslovima, u izvjesnom smislu, ta gimnazija i dosadna. Svi đaci se tuže, javlja se

opća nevoljkost prema toj gimnaziji, zato što ih danas nekako čitav svijet sili da rastu malo brže.

Prema tome, ja bih predložio da se najozbiljnije razmotri mogućnost da đaci dođu ranije na univerzitete. Tu je moguće više varijanata. Jedna varijanta je skratiti godine školovanja u gimnazijama; druga je svesti osmoljetku na sedmoljetku, a treća varijanta je početi školovanje sa šest godina. Na svaki način to je problem koji traži vrlo hitno rješavanje. Čak mislim da bi trebalo preduzeti neke eksperimente u pojedinim školama. Na svaki način, to je problem koji je svuda vrlo akutan i to osobito što postoji tendencija produženja univerzitetskog studija, naročito post-diplomskih studija. Čim se jednog dana naš univerzitet podigne na jedan viši svjetski nivo, otprilike ćemo imati 30 odsto studenata post-diplomaca, to znači da će nastava na univerzitetu trajati oko sedam godina. Uzmimo to da se stupa na univerzitet sa 19 godina plus 7, to je 26 godina, a to je već jedan dokaz da oni zbilja prilično kasno stupaju u sam život. S obzirom na sve te momente mislim da bi trebalo ići na izvjesno skraćivanje roka školovanja bar za jednu godinu, iako je u nekim zemljama praksa da se sa 17 godina ide na univerzitet i ta iskustva nisu nimalo loša.

Još jedan momenat je istaknut, a koji je bio vrlo važan, a ja mislim da je on zapravo osnovan u svim osnovnim školama, a to je ličnost nastavnika. Mislim da je referat drugarice podsekretara bio vanredno dobar i u bitnosti podržavam sve ono što je bilo rečeno o osnovnim školama, međutim, potrebne su neke dopune. Mislim da nije dovoljno da ti nastavnici samo prođu kroz jednu dobru visoku pedagošku školu, oni treba da uspostave jedan trajni kontakt sa učenicima i da ostanu ličnosti u kojima će omladina naći svoje potpune odgajatelje. Mislim da je ličnost nastavnika jedan centralni moment, pa bi to trebalo na neki način i ostvariti. Tu bi mogli veliku pomoć da ukažu udruženja nastavnika. O tome bih govorio malo kasnije. Mislim da smo mi prošli put rekli da su u zakonu osnovne slabosti što je on usitnio čitav školski sistem, sve je prebacio na komune, koje se vrlo teško bore i koje nisu sposobne da u potpunosti vode te osnovne škole.

Tu treba što prije izvršiti neke dopune i ustanoviti neke integracione oblike. O tim integracijama mi smo govorili i prošlog puta i ja bih podržao onu tezu koju sam prošli put izneo, a to je i najnormalnije, da se stvore udruženja nastavnika. Ta udruženja nastavnika bi trebalo da posvete više pažnje učiteljima, čak i kod njihovog upošljavanja, pa da sve to ne bude prepušteno direktno opštinama. Takođe bi udruženje nastavnika trebalo da ima jedan finansijski fond koji bi velike razlike, koje postoje unutar nekih republika, na neki način niveli-

rao. Sigurno je da treba da se ide na jedno ujednačavanje, na materijalno ujednačavanje našeg osnovnog školstva i tu bi ovakvi integracioni oblici bili vrlo korisni. Takođe mi se čini da bi uz ta udruženja trebalo da se vežu neki pedagoški instituti, koji bi osnivali kurseve i davali trajnu pomoć učiteljima. Onda bi učitelji bili u stalnom kontaktu, oni bi se osetili kao odgajatelji, kao ličnosti koje imaju neprekidnu povezanost sa svojom strukom i velikim pozivom koji stoji pred njima.

Trebalo bi takođe prodiskutirati i problem honoriranja nastavnika. Bez sumnje, njihov položaj treba da se znatno materijalno popravi. Na to je i sam referat drugarice podsekretara jasno ukazao. Treba ih u tome podržati, međutim, o tome kako da se plaćaju učitelji, nastavnici uopće, nije bilo riječi u diskusiji, iako smo ranije čuli kritiku na izvjesni novi sistem plaćanja po učinku. Mislim da je vrlo nezgodno da se iz proizvodnje mehanički prenesu izvjesne norme i kriteriji na prosvjetne radnike. Ono što je najvrednije, to je riječ nastavnika koja godinama živi u umu i srcu đaka i to se ne može prosto i tako lako kvantitativno izmjeriti.

Izvjesne norme koje su uvedene po uzoru na proizvodnju išle su za povećanjem broja sati. Htjelo se kvantitativno povećati rad, što je u osnovi bilo na uštrb i na štetu njihove funkcije kao odgajatelja. O tome bi trebalo mnogo više razmišljati, a to je problem cjelokupne prosvjete, pa naravno i visokog školstva.

Prema tome, čini mi se neobično važnim da Vijeće danas donese malo konkretnije predodžbe o tim integralnim formama, a da to ne ostane samo onako u opštim željama, kao što je bilo do sada. Ja se bojim ako te integralne forme ne nastupe brzo, čitav sistem samoupravljanja će morati da se kompromitira i to bi bila ogromna šteta, a to bi moglo pojačati one birokratske elemente u čijoj psihi još uvek živi nostalgija, još jedan povratak na staro.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Riječ ima drugarica Zora Šerbedžija, predstavnik Savjeta organizacija i ustanova za starije o djeci Jugoslavije.

Zora Šerbedžija:

Dozvolite mi da kao predstavnik organizacije koja se bavi problemima vaspitanja i zaštite dece, na kojima se angažuje i oko milion roditelja, stručnih saradnika i omladinaca, istaknem neke stavove društvenih aktivista i organizacija o problemima koji se danas na sednici Veća razmatraju.

Iako su se naše organizacije bavile svim problemima društvenog vaspitanja dece, zadržala bih se na dva pitanja koja ulaze u sadržaj materijala stavljenih na dnevni red, a to su:

Mesto i uloga roditelja u ostvarivanju zadataka osnovne škole kao vaspitne i obrazovne institucije i

O nekim aktuelnim problemima u oblasti predškolskog vaspitanja sa stanovišta koncepcije daljeg razvoja ustanova u kojima se to vaspitanje najorganizovanije sprovodi.

Diskusija o rezultatima reforme osnovne škole ne bi bila kompletna ako se ne sagleda još jedna značajna komponenta u razvoju škole kao društvene institucije. To je veza škole s porodicom i društvenom sredinom, uloga roditelja i drugih faktora van škole u ostvarivanju zadataka osnovne škole.

Aktivan odnos roditelja prema školi i njenim problemima učvršćivan je stalnim razvijanjem raznovrsnih oblika kontakata porodice i škole, škole i društvenih organizacija preko kojih su delovale organizovane snage roditelja i drugih građana.

Postoji niz pitanja iz delokruga rada škole za koje je roditelj zainteresovan. Interesuje ga, pre svega, uspeh deteta u školi, zatim kako ga škola vaspitava i priprema za život, interesuje se za što bolje uslove toga rada, za negovanje zdravstvene kulture, uslove za igru i razonodu, radno vaspitanje, kulturno uzdizanje i drugo. Na tim osnovnim pitanjima neposredne zainteresovanosti roditelja kao građanina i vaspitača započinje saradnja škole i porodice, dalje se razvija i dograđuje, dobija u širini i kvalitetu, iznalazeći stalno novu sadržinu.

U osnovnoj školi danas živi i deluje vrlo složen mehanizam kroz koji su organizovani roditelji — od školskog odbora i komisija školskog odbora, saveta pionira, društva prijatelja učenika, odeljenjskih roditeljskih saveta i saveta roditelja škole do roditeljskih sastanaka kao ustaljenog oblika ove saradnje — uključen je ogroman broj roditelja koji kao značajan oblik demokratskog udruživanja građana, čine snažan društveni faktor u obrazovanju i vaspitanju dece.

Postajući i sam član razrednog kolektiva roditelj dobija pravo da izražava u toj grupi ne samo ono što je za njega lično aktuelno, sa stanovišta njegovog deteta, već i sve drugo bitno za pravilan razvoj društvene grupe u kojoj se njegovo dete vaspitava u socijalističkom duhu i usvaja nova znanja.

S druge strane, naponi škole, pomognute društvenim organizacijama, na pedagoškom prosvetivanju roditelja jačaju vezu porodice i škole, obezbeđuju jedinstvo porodičnog i društvenog vaspitanja i osiguravaju brže realizovanje osnovnih zadataka koje osnovna škola ima pred sobom.

Kao građanin roditelj u svoj odnos prema školi unosi nova merila koja nadmašuju stvarne granice ove institucije i uključuju je u širi društveni okvir. Probleme škole, njenih materijalnih uslova za obrazovanje i vaspitanje on po-

stavlja i rešava na raznim nivoima: od radničkog saveta svoje radne organizacije do saveta mesne zajednice, preko zbora birača do svih drugih demokratskih tribina i oblika samoupravljanja u mesnoj zajednici i opštini angažujući se neposredno u njihovom rešavanju. Na taj način roditelj postaje društveno aktivan. On u procesu društvenog života prevazilazi svoje uske interese i praktično postaje društveni oslonac nove škole kao društvene ustanove za vaspitanje mladih.

Međutim, ima se utisak da se u diskusijama o osnovnoj školi, njenom društvenom upravljanju, nema uvek u vidu takva, kvalitetno nova uloga roditelja kao zainteresovanih građana za život i rad osnovne škole. Mnoge brojne primedbe roditelja i organizacija u kojima su oni članovi, govore o tome da roditelji još nisu stekli pravo učešća u samoupravljanju školom, kao najneposrednije zainteresovani građani.

U osnovnom zakonu o školstvu precizirano je ko sve bira, odnosno delegira, svoje predstavnike u školski odbor. Zboru roditelja jedne škole uskraćeno je to pravo. A ima li iko neposrednije zainteresovan i životno vezan za školu od roditelja? Pogotovu kada je reč o osnovnoj školi.

Upravo zbog neiscrpnih izvora novih mogućnosti i snage delovanja organizovanih roditelja u osnovnoj školi treba s ovom komponentom mnogo više računati.

Pitanjima predškolskog vaspitanja dece posvećena je pažnja i razvijena široka društvena akcija.

Kao organizacija koja se ne samo u načelu već i u praksi veoma široko bavi ovim problemima, smatramo značajnim da istaknemo neke aktuelne probleme dajući svoju punu podršku stavu da je predškolsko vaspitanje sastavni deo obrazovno-vaspitnog sistema.

Pogrešna podela dečjih ustanova na vaspitne i zaštitne bila je jedna od kočnica sagledavanja kompleksnosti problema i ostvarivanju još većih rezultata na ovom polju. Ne može se odvajati funkcija vaspitanja od funkcije zaštite dece u ustanovama, ma kakvog profila one bile.

Nije slučajno da su se građani, a prvenstveno roditelji, udruženi u svoje specijalizovane organizacije — društva za vaspitanje i brigu o deci, a i preko svih drugih oblika društvenog upravljanja, pojavljivali kao društvena snaga koja je imala uticaja na pravac daljeg razvoja dečjih ustanova. Nalazivši se u situaciji da ne mogu sami da reše svoje probleme roditelji su prihvatili pomoć društvenih organizacija, organizovali se i putem sopstvene aktivnosti stvarali bolje uslove za vaspitanje i zaštitu dece u svojoj komuni i mesnoj zajednici.

Formiranje stambenih zajednica i približavanje društvenih službi porodici dalo je nove impulse inicijativi građana i roditelja. Mnoge ankete i analize govore o malom broju pred-

školske dece zaštićene u ustanovama dok su roditelji na poslu, pa je realizacija ideje o kombinovanoj ustanovi mesne zajednice koja najšire zadovoljava potrebe dece različitih uzrasta, prilagođene standardu porodica, podrška koju su tim zahtevima i realizaciji pružile društvene organizacije, našla svoje mesto i u Preporuci Odbora Savezne skupštine.

Sledeći ove tendencije, reorganizujući se unutar svojih okvira, zabavišta produžuju radno vreme i prerastaju u dečje vrtiće za predškolsku decu, prihvatajući svuda tamo gde je to bilo neophodno jedan broj dece mlađeg školskog uzrasta koja su ostajala sama u kući. Zahvaljujući jačanju organa društvenog upravljanja i sve jačem angažovanju roditelja u ustanovi, kao i sledeći primer onih vaspitača koji su bili i aktivni društveni radnici, ustanove su se otvarale sve više prema sredini u kojoj deluju, nalazile nove oblike vaspitnog uticaja na veći broj predškolske dece nego što kapaciteti ustanove to dopuštaju. Dolazi do povezivanja ustanove s igralištima, klubovima u mesnim zajednicama; dolazi do dežurstva vaspitača — okupljanja predškolske dece putem posebnog popularnog oblika rada u naselju — mali kino, priredbe za predškolsku decu, lutkarske scene i drugo. Na taj način praktično je obezbeđivan vaspitni uticaj na mnogo veći broj dece predškolskog uzrasta.

Na drugi način se postavlja uloga dečjih ustanova na selu. Tamo i klasična zabavišta imaju svoje puno društveno opravdanje u uslovima gde je procent nepismenih roditelja visok. Tu prvenstveno dominira vaspitni moment, a ustanove ove vrste igraju značajnu ulogu u razvijanju vanporodičnih oblika vaspitanja dopunjujući time i deo funkcije same porodice, pomažući roditeljima da steknu osnovna znanja o potrebama dece predškolskog uzrasta, usvoje nove navike o nezi i ishrani dece, njihovom vaspitanju. Tu i tamo još uvek postojeći klasični program rada zabavišta na selu da priprema dete za školu sve više ustupa mesto jednom kompleksnom vaspitnom uticaju na dete i porodicu, na sredinu u kojoj deca žive. Zato je njihova uloga od izvanrednog značaja, te traži dalje napore na razvijanju mreže ustanova za predškolsku decu i na selu.

S obzirom na svu aktuelnost problema, na još uvek mali procent dece obuhvaćene dečjim ustanovama i organizovanim vaspitnim uticajem društva na najmlađe, u uslovima kada veliki broj dece ostaje prepušten sam sebi dok su im roditelji na poslu, ima mesta ponovo diskutovati o stavovima društvenih organizacija, već donetim zaključcima i preporukama širokih društvenih tribina o samoj praksi koja je istakla najbolja rešenja.

Materijal Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu sankcioniše upravo tu društvenu praksu. Eliminšući pitanje profila i vrste dečje ustanove (dečji vrtić, kombinovana ustanova,

obdanište, zabavište) u materijalu se u prvi plan ističe suštinsko pitanje sadržaja i programa vaspitnog uticaja na dete predškolskog uzrasta, značaj tog uticaja, potrebu njegove organizovanosti i prisustva svuda tamo gde se nalazi predškolsko dete, kvalitet toga uticaja koji garantuje kvalifikacija stručnog vaspitačkog osoblja.

Na taj način ostavljena je puna inicijativa samim roditeljima da odluče kakva im je ustanova potrebna, koliko će sredstava uložiti, sami ili preko svojih kolektiva, za njenu organizaciju i rad.

Kao društvena organizacija zainteresovana za što brže i uspešnije rešavanje pitanja ovog područja Savet će u zajednici s Konferencijom žena Jugoslavije i drugim zainteresovanim faktorima dati punu podršku sprovođenju u život stavova iznetih u zaključcima ovog materijala:

Da u uslovima donošenja sedmogodišnjeg plana, a posebno izrade statuta komuna i mesnih zajednica, materijalna osnova predškolskog vaspitanja kao dela sistema obrazovanja i vaspitanja dobije i odgovarajuće mesto u investicionoj politici i rešavanju materijalne osnove ovih pitanja u komuni;

Da se u procesu stvaranja uslova za obuhvatanje sve dece obaveznim predškolskim vaspitanjem u sadašnjim uslovima da prednost deci zapošljenih roditelja.

Preuzimajući na sebe obavezu daljeg iniciranja društvene akcije na ovim pitanjima, podržavamo zaključak i posebno insistiramo na tome da stručne službe i naučno-istraživačke ustanove razrade savremene koncepcije metoda i sadržaja vaspitnog rada s predškolskom decom u ustanovama kako bi se reformisao i njihov program rada i otklonile stare šablone u vaspitnom radu s predškolskom decom.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ drug Branko Bokan, poslanik

Branko Bokan (Izborna jedinica Bihać):

Drugarice i drugovi, pripremljeni materijali su veoma dobro analizirali stanje osnovnog školstva i date preporuke su takođe aktuelne, ali i materijali i preporuke ne ukazuju kako obezbijediti sredstva i organizaciju za rješavanje tih ključnih problema. Jer, mi svi znamo šta treba da se radi, ali nemamo sredstava da to realiziramo. Mi uočavamo probleme i u praksi, a pedagoški zavodi i razne druge institucije analiziraju sva ova pitanja, ali nemaju mogućnosti da ih riješe. Ja ću navesti neke primjere, prije svega, o kvalitetu.

Već više godina se nalazimo u jednom zatvorenom krugu »kvaliteta«. Zbog takve teške situacije osnovna škola pruža vrlo slabo znanje đacima. Djeca posle odlaze u srednju školu, postaju učitelji i vraćaju se natrag u školu iz koje opet izlaze slabi đaci. Ili pak odlaze na fakultet ili na višu pedagošku školu, provuku se nekako

i vraćaju se opet u školu, pa nam se desi da profesor srpskohrvatskog jezika sa završenim fakultetom predaje tako da smo morali da ga udaljimo iz škole, i to učiteljske škole, jer su ga đaci ismejivali zbog toga što nije znao ono osnovno.

Otkuda taj slab kvalitet? To je krug u kojem se vrtimo. Odmah da kažem, nije to samo slabost naših škola ili naše učiteljske škole u Bihaću, jer na našem terenu ima učitelja gotovo iz 15 do 20 učiteljskih škola širom zemlje.

Ja ću analizirati samo jedan primjer pa ćete vidjeti da treba preduzeti odgovarajuće organizacione mjere, ako želimo da poboljšamo kvalitet. Iz sela dođe đacić u učiteljsku školu. Njih pet-šest strpa se u jednu sobicu i tu doručkuju, ručaju, večeraju, jedu pasulj ili neko najobičnije jelo. Od pribora imaju samo kašiku, a da ne govorimo o svemu onom drugom što bi oni kao đaci učiteljske škole, kao budući učitelji, trebalo da steknu za vrijeme školovanja u učiteljskoj školi, i, takvi se vrate u sredinu iz koje su ponikli. I očekujemo od njih velike rezultate, a oni nisu mnogo ni stekli, niti su se naučili, niti su se mnogo izmjenili. Ne urade ono što mi želimo i dovode nas u situaciju da imamo porazne rezultate kada analiziramo stanje na kraju jedne školske godine. Ja ću navesti samo dva-tri primjera.

U julu smo analizirali stanje 11 škola i to stanje u prvim razredima osnovne škole. Jedanaest odsto učenika nije znalo čitati, a u tih 11 škola rade učitelji iz raznih učiteljskih škola. Šezdeset odsto tek u čitanju zadovoljavaju i to sriču. U četvrtom razredu u drugih 8 škola 75—99 odsto ne vladaju ni onom pismenošću koju bi trebalo da ima učenik drugog razreda osnovne škole. Ili pak, u jednoj osmogodišnjoj školi 44 učenika četvrtog razreda u pismenom radu napravili su 855 grešaka, to jest, 19 grešaka po jednom učeniku.

Ja mislim, a i predlažem ovdje, da je neophodno intervenirati u pripremljanju učitelja kao nastavnika u osnovnoj školi. Ne možemo to preustiti opštini kojoj nije u interesu da izdržava đake iz drugih opština, pa su zbog toga svi naši domovi u prilično teškoj situaciji. To pitanje treba drugačije rješavati. Naime, finansiranje učiteljskih škola i finansiranje internata učiteljskih škola trebalo bi izuzeti od opštine i srezati i trebalo bi da to preuzme republika, to jest, da budu republičke institucije.

Ako bismo postigli da učiteljska škola ima svoj internat, da svi đaci koji ne žive u tom mestu gdje je učiteljska škola obavezno moraju biti u internatu, a oni ostali da imaju pravo dolaska u internat radi sticanja raznih drugih navika i organizacije društvenog života, mi bismo osietno poboljšali kvalitet nastavnika, odnosno učitelja, i samim tim najneposrednije doprinijeli poboljšanju kvaliteta. Sve ostalo, pitanje stipendija, ovoga ili onoga, ne rješava stvar,

nego upravo to da se on kroz četvorogodišnje školovanje stvarno pripremi za učitelja, a ne da se tek tako proturi kroz školu da bi došao do jedne svedodžbe.

Zbog toga predlažem da se u preporuci unese da učiteljske škole budu republičke institucije. Ja znam da ovaj forum to tako lako ne može donositi, da je potrebna konsultacija s republičkim skupštinama i izvršnim vijećima, ali smatram da to pitanje treba da bude najaktuelnije i najhitnije i da ga treba tako riješavati da već od septembra dobijemo takve učiteljske škole ili pedagoške akademije.

Drugo pitanje je preopterećenost nastavnika časovima. Mi imamo primjera, a to nije samo slučaj kod nas nego i u drugim školama, da nastavnik, često nestručan učitelj, koji predaje predmetnu nastavu, ima i 17 honorarnih časova nedeljno. Zbog čega se i taj problem pojavio u svoj svojoj oštirini? Jednostavno zbog toga što nemamo sredstava da otvorimo nova neophodna radna mjesta. Opet uzmimo naš primjer. Samo srez Bihać ima sada 749 učitelja i nastavnika u osnovnim školama, a za popunu upražnjenih mjesta, koja neophodno treba popuniti da bi nastavnici i učitelji imali manje honorarnih časova, potrebno je 237 nastavnika za predmetnu nastavu. Od toga je potrebno 30 nastavnika za srpskohrvatski jezik, 36 za matematiku, itd. Kako obezbijediti sredstva za trećinu novih nastavnika (to je iznijeto i u materijalu) kada su opštine već sada preopterećene izdacima za školu. Zbog toga nastavnik, recimo srpskohrvatskog jezika, predaje matematiku ili fiziku. Jer, naša opština izda dekret po kome nastavnik mora, recimo nastavnik istorije, da predaje strani jezik koji nikada nije učio, pa se desi i takav slučaj da nastavnik, pošto ne zna taj jezik, uči ga, i spremi treću lekciju, a deca znajući da on nije stručnjak za taj predmet, nauče ponešto iz pete lekcije pa ga ispituju. A, on ne zna, dolazi u vrlo nezgodnu situaciju, podnosi otkaz i kaže da neće to da predaje. Ali, njemu se naređuje da to predaje jer treba školu održati.

Male plate nastavnika su isto tako jedan od faktora koji utiču što je ovakva situacija kod nas, ne samo kod nas, nego uopšte u našoj zemlji. Dok se, recimo, iz godine u godinu plate u administraciji povećavaju, plata jednog daktilografa iznosi više nego jednog profesora. Profesor početnik ima platu od 28.700 dinara, kad dođe kod nas upoznamo ga s radnim mestom, sve je u redu, ali, zbog male plate on odlazi i neće da predaje ni u učiteljskoj školi, ni u gimnaziji, ni u bilo kakvoj drugoj školi.

I ranije je bilo veoma pozitivnih preporuka, ali malo rezultata. Zapravo, izgleda mi da imamo znatno većih problema nego ranije, jer je veoma brz porast broja osnovnih škola i broja đaka.

U materijalima koje smo dobili, spomenuto je i pitanje nastave zdravstvenog odgoja. Me-

đutim, smatram da se tome pitanju već u osnovnoj školi mora pokloniti velika pažnja, naročito u selima. Veliki broj ženske omladine ostaje u selu. Godinu-dve po završetku osnovne škole za žensku omladinu se održavaju zdravstveni tečajevi u organizaciji Crvenog krsta. Mlad učitelj, muškarac, drži verbalna predavanja, govori o kontracepciji, trudnoći i dovodi kvalitet čitavog tog tečaja u pitanje.

Zbog toga predlažem da se preispita mogućnost zdravstvenog prosvjećivanja i nastave u osnovnoj školi, ali tako da zdravstveni tehničar, osposobljen dopunskim školovanjem, radi u školi i u isto vrijeme vrši dužnost školskog higijeničara.

Smatram da smo mnogo pogriješili što smo zanemarili i poljoprivredu kao predmet u osnovnoj školi. Ako ništa drugo a ono da bude fakultativan predmet, jer ogromna većina seoske omladine ostaje u selu, prije svega ženska omladina. Svega dve škole u našoj zemlji otvaraju deveti i deseti razred. Za mene je to sporedno u odnosu na činjenicu da iz osnovne škole izlaze hiljade omladinaca i omladinki, koji ostaju u selu, a iz škole ne ponesu gotovo nikakvo znanje o savremenoj poljoprivredi, a naša je želja da unaprijedimo poljoprivredu. Međutim, malo činimo da kod mladog seoskog stanovništva razvijamo interes za savremenu poljoprivrednu proizvodnju.

Zato predlažem da se razmotri i predloži da sve seoske škole imaju nastavu poljoprivrede, poljoprivrednog tehničara i predmet poljoprivrede, bar fakultativno.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ Frančiška Varl, poslanik.

Frančiška Varl (Izborna jedinica Murska Sobota):

Drugarice i drugovi, u današnjoj diskusiji stanje osnovnih škola je prikazano kao kritično, osobito u nerazvijenim područjima. Ja mislim da u to ne treba ni sumnjati, to jest, da je u tim krajevima stanje najgore. Ali, ako bi se stanje u osnovnim školama posmatralo samo s aspekta nerazvijenih područja, mislim da bi to bilo vrlo usko. Zato bih ja navela nekoliko problema iz Slovenije, za koju znamo, ili bar govorimo, da je najrazvijenija među našim republikama.

Najpre bih htela da kažem da se u svakoj republici može govoriti o razvijenim, manje razvijenim i nerazvijenim područjima, pa bilo to u Sloveniji, Srbiji, Bosni i Hercegovini, ili ma dje drugde. Ilustracije radi navešću sledeće primere u Sloveniji, na primer, u komuni Ljubljana-Center nacionalni dohodak na jednog stanovnika je 1,2 miliona, a u komuni Črnomelj 80.000 dinara. Već ova razlika jasno kaže da komuna Črnomelj neće moći da snabdeva svoje škole svim onim što im je potrebno čak i ako bi da-

vala za škole 80 odsto, 90 odsto od svog godišnjeg budžeta. Ili, još jedan primer: komuna u kojoj sam ja poslanik, Ljutomer, daje 31.000 dinara za jednog učenika osnovne škole, komuna Maribor-Center 54.000, Ljubljana-Center 75.000, znači daju 60 odsto svog godišnjeg budžeta samo za školstvo. Iz toga se može videti da ove razlike u sredstvima koje komune daju za osnovne škole prouzrokuju slabiji kvalitet rada u školama, a posledica toga je da sva deca nisu ravnopravna, jer zbog slabog kvaliteta rada u nekim osnovnim školama ona nemaju mogućnosti da uspešno nastave školovanje u školama drugog stupnja.

Kada govorimo o kvalitetu škola govorimo i o materijalnoj situaciji, zato treba pogledati kakva je materijalna situacija u takozvanim razvijenim područjima, u komunama koje su industrijski razvijene. Kao primer bih uzela jednu od najrazvijenijih industrijskih opština u Sloveniji, to jest opštinu Maribor-Center. Ova opština je posle oslobođenja sagradila samo jednu osnovnu školu, a sve ostale zgrade u kojima su smeštene osnovne škole stare su od 60 do 100 godina. Prema tome, ove škole ne odgovaraju funkcionalno, nisu u skladu sa zahtevima koji se postavljaju za osnovnu školu. Osim toga, sve ove škole su sklone rušenju, a sredstva za adaptacije nema. Svaake godine škole dobijaju sve manje sredstava za investicije, jer nije moguće dobiti za školske gradnje dugoročne kredite, a dužnosti koje preuzimaju komune na području školstva iz godine u godinu su veće. Te dugoročne kredite dobijaju škole drugog stupnja, stručne škole i ostalo. Dogovaranje između opština i industrijskih preduzeća pretvorilo se u moljakanje za novac. Sredstava nema, pa je onda vrlo teško raditi. Ne bih rekla da forumi u komunama nemaju razumevanja za školstvo, ali, eto, situacija je takva. Situacija u drugim komunama, koje nisu tako industrijski razvijene, još je gora. Tamo se radi u učionicama koje se nalaze u podrumima, u malim kutićima, itd. Mislim da je potrebno što pre analizirati materijalno stanje školstva i ispitati da li komune nemaju sredstva za školstvo, ili je u današnjoj raspodeli narodnog dohotka ostalo opštinama premalo sredstava za davanje školama i ostalim društvenim službama.

Osim materijalnih problema ukazala bih još i na problem kadrova. O tome se danas govorilo, pa je rečeno da je u nerazvijenim područjima situacija najgora pošto nema nastavnika za više razrede osnovne škole. Ako pogledamo elaborat vidi se koliki je broj nastavnika koji imaju potrebnu spremu za razrednu nastavu i koliko njih radi u višim razredima osnovne škole. Iz toga se zaključuje da je to 12 odsto ili nešto više, izuzev u Republici Hrvatskoj gde je taj procenat 16 odsto. Ja sam razmatrala situaciju u opštinama u kojima ja radim i videla sam da je sasvim drugačije. Navela bih primer jedne industrijske opštine, Maribor-Center, Mursku Sobotu i čer-

tiri nerazvijenije opštine. U opštini Maribor-Center rade u višim razredima nastavnici koji imaju samo učiteljsku školu. Tamo je potrebno 285 nastavnika za predmetnu nastavu, a ima ih samo 75. To znači samo 27 odsto. Međutim, 73 odsto su učitelji koji imaju samo učiteljsku školu. U Murskoj Soboti potrebno je 168 nastavnika za nastavu u višim razredima osnovne škole, a ima ih samo 19, znači 12 odsto. U Gornjoj Radgoni je potrebno 58, a ima ih 9, u Lendavi je potrebno 58, a ima 3, u Ljutomeru je potrebno 62, a ima 8, u Lendavi je potrebno 70, a ima 10. Znači, stanje je u tom pogledu vrlo loše pa bi baš o tome trebalo raspravljati, to jest, kako da se stručni kvalitet nastavnika, osim opšte moralnog kvaliteta koji je potreban svakom nastavniku, poboljša. Mislim da je ovakvo stanje posledica prilično neplanskog rada u školstvu. Pošto se govorilo o reformi osnovnih škola radilo se i na reformi škola za obrazovanje nastavnika. Stipendiranje se ograničilo samo na čak učiteljskih škola, pošto se težilo da se reši problem kvantiteta. To znači da sva ova mesta zauzimaju učitelji, a da li su oni spremni da predaju matematiku ili fiziku, to je bilo svejedno. To je bila i greška prosvetno-pedagoških službi koje nisu analizirale situaciju u školstvu i nisu uticale na rad komisija za stipendije u opštinama. Još danas se čuje mišljenje da je za rad u osnovnim školama dovoljna učiteljska škola, bez spremne za predmetnu nastavu u višim razredima osnovne škole. Ako je i u učiteljskim školama puno različitih specijalizacija, to se ovi đaci tako otprilike i spremaju za rad u višim razredima osnovne škole, ne dobijajući nikakvu osnovu koja bi bila potrebna za ovakav posao. Zato mislim da je potrebno što hitnije preduzeti mere da se poboljša kako kadar, tako i materijalno stanje u osnovnim školama i da se situacija proanalizira.

Predsednik Nikola Sekulić:

Za riječ se javio drug Mićo Carević.

Miće Carević (Izborna jedinica Bosanska Gradiška):

Drugovi i drugarice, u ekspozeu i materijalu za ovu sjednicu izložena je veoma široka panorama problema iz oblasti osnovnog obrazovanja. Sigurno je da se o svim tim problemima sada ne mogu zauzeti konkretni stavovi, već ćemo morati na neke ponovo da se vraćamo. Međutim, o nekim problemima slušam niz godina i skoro na isti način. To je, recimo, problem kadrova, stanje u osnovnoj školi, materijalni položaj škole i slično. Jedno savjetovanje Stalne konferencije gradova koje je održano 1961. godine u Beogradu ne samo da je analiziralo stanje i materijalni položaj osnovnog školstva, nego je taj problem prikazalo kao alarmanтно stanje, kao stanje koje treba hitno

riješavati. Međutim, ti problemi su posle toga ovako evoluirali.

Sve veći pritisak se vrši na sredstva komune tako da školstvo u sredstvima komune naglo raste u procentu, u nekim opštinama dostiže i preko 60 odsto ukupnih sredstava, pa se postavlja pitanje da li će komune i dalje moći da tako jednostrano vrše samo tu funkciju, ili one imaju čitav niz funkcija koje je društvo na njih prenijelo, a koje su manje-više zakrčljale. Dalje, više se još otvorio problem kadra u osnovnoj školi. Osjetno opadaju materijalna sredstva, materijalni rashodi za školstvo. Mi smo i ove godine prilikom diskusije o društvenom planu za 1964. godinu nastojali da ovaj problem zaoštrimo, da ga nekako razdrmamo, da se diskusija zaokruži i da se, koliko god je moguće, poboljša to stanje. Ako pogledamo šta je učinjeno posle toga videćemo da su komune i ove godine nastojale da riješavaju taj problem na štetu drugih svojih funkcija, da u nekim opštinama osjetno opadaju sredstva za investicije, opadaju materijalni troškovi.

Mislim da je naš zadatak kao Vijeća da ove probleme jače istaknemo, da ih prezentiramo onakve kakvi jesu i pomognemo u njihovom riješavanju.

Kada smo u Komisiji govorili o stanju osnovnih škola, o njihovom materijalnom položaju, o položaju prosvjetnih radnika mi nismo imali namjeru da se ubjeđujemo u to, u neophodnost radikalnijih mjera za riješavanje ovih problema i da na taj način vršimo pritisak da se za školstvo više odvoji. Mi smo imali namjeru da se ova diskusija nekako zaokruži i da već jednom, putem materijalnih bilansa, pokažemo da li mi možemo stvarno više odvajati za školstvo ili ne. Mislim da 1964. godina to treba da pokaže.

U diskusiji je rečeno da su uslovi rada škola za osnovno obrazovanje uglavnom nezadovoljavajući, a u nekim krajevima teški i dalje neodrživi. Pored niza problema, danas se postavlja problem kako u nekim opštinama na velikom području obezbijediti duže vrijeme prosvjetne radnike. To ponegdje liči na kretanje sezonske radne snage. Šta da se kaže ako kroz jednu opštinu, srednje razvijenu, prodefiluje u toku školske godine 60 do 70 prosvjetnih radnika? Razlozi za ovo su: teški uslovi rada, nepostojanje osnovnih elementarnih uslova, nedostatak stanova, slabo nagrađivanje, pa u nekim opštinama i odnos prema prosvjetnim radnicima. U školama je takvo stanje, i drugovi su o tome govorili, da u njima predaju nestručna lica. Uzmimo, na primjer, opštinu Prnjavor; to je relativno velika opština, u njoj ima 38 odjeljenja viših razreda, a ima svega šest nastavnika.

Onda se postavlja pitanje da li reforma u ovakvim uslovima može da se sprovede. Razumije se, nije takvo stanje svagdje, ja prije svega govorim za neka područja sreza Banja

Luka. Naši prosvjetni radnici s nevjerovatnim entuzijazmom rade. Na primjer u Prijedoru se opismenjuje oko 4.000 odraslih lica, rade posebna odeljenja za osnovno stručno obrazovanje. Samo u Prnjavoru radi 36 odeljenja. Svuda tu rade prosvjetni radnici na dobrovoljnoj bazi. Ali, reforma školstva ne može samo da se zasniva na entuzijazmu ili isključivo na njemu. Naime, možda je to preostro, ne može u tolikoj mjeri element entuzijazma da bude zastupljen u reformu školstva. Da bi se poboljšao materijalni položaj prosvjetnih radnika i škola mislim da treba učiniti slijedeće. Prvo, u globalu za školstvo treba povećati sredstva ili bilansima pokazati da ih za sada nema dovoljno, posebno za nerazvijena područja. Drugo, za formiranje sredstava treba izbegavati dotacije da one ne budu glavni izvor sredstava za formiranje fondova za finansiranje školstva. To će, prije svega, dovesti do čistije situacije. Videće se koliko se školstvo može finansirati na ovom području.

Treće, uvesti kreditiranje investicione izgradnje i opreme eventualno uz vraćanje tih sredstava. Jer, na području gdje postoji potencijalna mogućnost privrednog razvoja, privredni razvitak je rješenje i školskog problema. Ali, tamo gdje nema potencijalnih mogućnosti za privredni razvoj mislim da je ulaganje u školstvo isto tako jedna privredna investicija. Otvoriti proces migracije i staviti ljude u isti položaj, to jest da mogu da idu u druga mjesta.

Za nastavničke škole trebalo bi obezbijediti ili dodatna sredstva, ili riješiti da ta sredstva preduzme srez ili republika na izdržavanje. Ako se škole i dalje tretiraju kao komunalne, opet škole neće biti onakve kakve treba da budu. Uzmimo, recimo, učiteljsku školu u Banja Luci koja po kapacitetu može da primi 250—300 učenika, a ona danas ima 970 učenika.

Ako već ne možemo da posebno stimuliramo prosvjetne radnike u nizu ovih mjera, ono bar, bili bismo dužni da se njihovi dohoci izjednače s drugim profesijama njihovih kvalifikacija. Očegledno je da su u mnogim komunama položajne plate prosvjetnih radnika u prosjeku i do 15.000 dinara manje od plata za priznatu srednju stručnu spremu. Vjerovatno da će riješavanje ovih problema povući za sobom riješavanje čitavog niza drugih problema o kojima je ovdje bilo riječi.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ Zvonko Radoš, poslanik.

Zvonko Radoš (Izborna jedinica Zadar):

Drugarice i drugovi, izvinjavam se što ću i ja govoriti o problemu materijalnog obezbjeđenja osnovnog školstva o kojem je bilo prilično govora. Uvažavajući sve ono što je rečeno

u vezi s uspješnim ostvarenjem reforme osmogodišnjeg školstva mislim da materijalno obezbjeđenje škola, bolje rečeno izgradnje školske mreže, predstavlja jedan od bitnih preduslova za uspješno sprovođenje reforme. Ja bih isto tako mogao, kao i mnogi drugi, da navedem primjer sa svog područja naročito ako je riječ o nerazvijenim područjima u koje spada i izborni kotar Zadar kojega ja predstavljam. U samom gradu Zadru mnogi elementarni problemi nisu riješeni, a takođe i u ostale tri opštine toga izbornog kotara. Tu nema nijedne kompletno opremljene osmogodišnje škole, iako je to Dalmacija, iako je to primorski pojas, to je činjenica.

Nastava se u mnogim školama održava u najraznovrsnijim prostorijama. Sale za fizički odgoj uopšte nema. Tehničkih i drugih radionica nema, to su za mnoge samo želje. Nedostaju čak i najosnovnija pomagala u mnogim školama, na primjer, u Ravnim Kotarima. Na to se, naravno, nadovezuje i veoma oštar, gotovo nerješiv, problem za opštinske razmjere, a to je smještaj nastavnika po selima. Sve to ukazuje da na jednom dobrom dijelu naših područja, za ostvarenje čak i najelementarnijih prava predviđenih Ustavom u pogledu osnovnog obrazovanja, predstavlja najožbiljniji problem materijalno obezbjeđenje školstva. Ja sam za veoma određeno iznošenje naših stavova u pogledu finansiranja školstva. U ovoj preporuci bih prihvatio sve ono što se odnosi na bolje, uspješnije i brže riješavanje materijalnih problema školstva. Posebno bih predložio da se uz tačku 4. ili 7. preporuke doda sljedeće: da Vijeće preporučuje da se nerazvijenim komunama iz sredstava za razvoj nerazvijenih područja odvoji deo sredstava i namenski dodjeli za izgradnju školskog prostora i stanova za nastavnike, a posebno da se omogućiti dugoročnije kreditiranje za izgradnju škola komuna bez obavezne 50 postotne participacije kakva je sada uvedena u nekim republikama. (U nekim republikama kao što je Hrvatska, gotovo da i nema mogućnosti za uzimanje kredita za izgradnju škola u nerazvijenim opštinama). Ili, u krajnjem slučaju, da se opštinama omogućiti kreditiranje za izgradnju škola uz minimalnu participaciju. Mislim da bi, bar za sada, dok se ne rješi sistem finansiranja i kreditiranja na povoljniji način, kao što je iznijeto u ekspoziciji drugarice podsekretara, trebalo preduzeti ove privremene mjere. Mislim takođe da u razmatranju sistema za finansiranje školstva, naročito osnovnog školstva, treba svakako početi od preraspodjele nacionalnog dohotka čime bi se omogućila znatno veća sredstva opštinama za riješavanje upravo ovih problema.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Lista pismeno prijavljenih govornika je iscrpna. Da li se još ko javlja za riječ? Ima

riječ drug Janez Vipotnik, savezni sekretar za prosvjetu i kulturu.

Janez Vipotnik:

Drugarice i drugovi, hteo bih dve-tri reči da kažem na kraju ove diskusije.

Prvo, čini mi se da je vrlo široka diskusija dala mnogo predloga koje bismo mogli da koristimo u daljem radu na novom saveznom dokumentu o obrazovanju. No, možda je čitava ova diskusija ipak imala previše karakter rešavanja problema nerazvijenih područja, a da se manje dotakla onih pitanja, onih problema, za koje smo mi naročito zainteresovani sada kada spremamo novi savezni dokument o obrazovanju. Naime, o onim stvarima koje će dalje podizati obrazovanje na viši nivo. Time ne mislim da kažem da je problem obrazovanja u nerazvijenim područjima takvog karaktera da ga potcenjujemo. Naprotiv, svakako treba tražiti rešenja koja mogu pomoći bržem rešavanju ovih problema u nerazvijenim područjima. No, ipak, mogli bismo pri rešavanju toga da polazimo od onih principa koji su bili postavljeni u Ustavu, za koji smo mi svi glasali.

Naime, sada se stalo na stanovište da bi trebalo u okviru federacije tražiti rešenja, a na drugoj strani smo obrazovanje decentralizovali i prepustili republikama, pa i komunama. Mislim da to nije u skladu s intencijama koje su postavljene u Ustavu. No, finansiranje obaveznog obrazovanja moramo gledati s onog nivoa obrazovanja koji društvena zajednica garantuje svakom građaninu u osnovnim načelima, a koji, u stvari, održava dostignuti nivo materijalnih snaga društva i njen kulturni, politički, pa i društveni standard. Mi preko toga ne možemo ići u rešavanju ovog problema. To stoji u Ustavu, za koji smo, kao što sam rekao, mi svi glasali.

Ako određeni nivo obrazovanja, pa prema tome, i delatnost, nema odgovarajućih obrazovnih institucija, i ako to obrazovanje predstavlja svakom građaninu minimum njegovog društvenog standarda, onda takvo obrazovanje i takvu delatnost treba da vežemo uz postignuti društveni standard na određenom području, na komunalnim područjima, to jest, stvaranje dohotka na tom području. No, to ne znači da se ovaj nivo obrazovanja ne može vezati za neke druge dodatne izvore finansiranja. Pa i tu, čini mi se, treba da bude potpuno jasno kakvo stanovište treba zauzeti u rešavanju ovih problema prema onim ustavnim principima koji kažu da ako pojedine opštine ne mogu same da rešavaju te probleme treba da dobiju finansijsku pomoć preko viših političko-teritorijalnih jedinica.

No, pri ovom rešenju svakako treba voditi računa da neke komune 90 odsto, pa i više, svojih budžetskih sredstava daju na školstvo. S druge strane, treba voditi računa prilikom

rešavanja raspodele dohotka, o odnosima u komunama. To jest da se odnos komune prema obrazovanju odrazi na onom nivou koji je potreban za dalji prosperitet obrazovanja. Podela dohotka treba da se vrši demokratičnije a ne da se desi da trojica ljudi u komuni predstavljaju onaj najviši demokratski vrh koji odlučuje o raspodeli dohotka.

Rešavanje ovih problema od strane federacije ne dolazi u obzir, kao ni predlog da se iz fonda za nerazvijena područja odrede neka sredstva. Taj predlog je već bio iznet na Prvom zasedanju Prosvetno-kulturnog veća. Tada je bilo traženo da se od 45 milijardi za nerazvijena područja u ovoj godini odvoji 9 milijardi za društvene službe, za školstvo, obrazovanje i kulturu. Sada se sprema zakon o fondu za nerazvijena područja, to jest zakon se pretresa. Mogu reći da je sada mišljenje da ona sredstva koja idu u fond za nerazvijena područja treba više koristiti za unapređenje proizvodnje u tim područjima, baš zato što je brži razvoj proizvodnje onaj temelj na kome može čitav društveni i kulturni standard da se uzdiže. No, onda se svakako otvara još jedan problem. Ako se ta sredstva, preko fonda za nerazvijena područja, orijentišu samo na razvoj privrede, onda se postavlja pitanje kako i na koji način obezbediti toj privredi kadrove koji će pokretati proizvodna sredstva.

Svi ti problemi su za sada otvoreni i još nisu doneti definitivni zaključci.

Ovde su bili izneti još neki predlozi sa kojima se ne bih mogao složiti.

Drug Branko Božić je predložio u vezi s problemom nastavnika da bi trebalo izgraditi jedinstven sistem obrazovanja nastavnika za čitavu Jugoslaviju i da bi to trebalo obezbediti saveznim propisima. Moram reći da taj oblik rešavanja kvaliteta nastavnika i uzdizanja njihovog stručnog, idejnog i političkog nivoa, ne dolazi u obzir. I u materijalima koji su vam prezentovani, pa i u referatima do sada, zaoštravan je problem kvaliteta nastavnika. Tražila su se rešenja za postizanje stručnog nivoa onih nastavnika, kao i usavršavanje ostalih nastavnika. Ali, rešavanje tih problema, u prvom redu, jeste stvar samih republika. Da li će se to postizati putem pedagoških akademija, viših pedagoških škola ili nekim drugim oblikom, to je potpuno stvar republika i mi nemamo prava da se mešamo u smislu nekih saveznih propisa. Ta prava nam ni sam Ustav ne daje.

Sledeći problem koji je ovde iznet jeste problem nepismenih. Bio je dat predlog da u ovome interveniše federacija. Ja se s takvim predlogom ne mogu složiti. Prvo, problem nepismenih se javio u četiri republike, to ipak nije federacija. Federaciju predstavljaju više republika. No, i nije stvar u tome. U pogledu nepismenosti treba voditi računa o dva momenta.

Prvo, treba nastojati svim snagama da se otklone novi izvori nepismenosti. Znači, proširivanjem školske mreže treba obuhvatiti svu decu, jer sada još 9 odsto dece nije obuhvaćeno obaveznim školovanjem. Prema prvim koncepcijama Sedmogodišnjeg plana predviđeno je da do kraja Sedmogodišnjeg plana sva deca budu obuhvaćena obaveznim školovanjem.

Drugo, problem nepismenih trebalo bi rešavati i preko preduzeća i proizvodnih organizacija. Mislim da danas ima preduzeća u kojima godinama rade ljudi koji nisu opismenjeni. To su velike rezerve i prvenstveno treba da je kolektiv zainteresovan da ih angažuje u borbi za povećanje produktivnosti rada i uključivanje u sistem samoupravljanja.

Dakle, ako računamo da u Jugoslaviji ima oko 19 odsto nepismenog stanovništva, i da je pretežan deo onih koji imaju preko 50 godina, onda mi se čini da preostali deo nepismenih ne predstavlja problem koji preduzeća, radni kolektivi, uz pomoć političkih organizacija, uz pomoć školskih institucija, ne bi mogli rešiti.

Na kraju, hteo bih još da kažem da zaista ima problema o kojima godinama govorimo. Međutim, s druge strane, treba priznati da su u obrazovanju, u našoj zemlji, postignuti krupni rezultati, pa ne treba ispustiti iz vida te rezultate koji su postignuti naporima čitave naše zajednice. Sigurno je da ćemo o nekim problemima, koji su danas postavljeni na dnevni red, još razgovarati, postavljati ih na dnevni red i tražiti za njih rešenje. Ali, to ne znači da se odvlačamo od tih problema, da ih ne vidimo, da ih nećemo rešavati, već treba prilikom rešavanja tih pitanja sagledati mogućnosti naše zajednice.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ Hasan Hadžimerović, poslanik.

Hasan Hadžimerović (Izborna jedinica Zvornik):

Druže predsjedniče, drugovi poslanici, nisam imao namjeru da diskutujem o ovoj tački, međutim, povod mi je dala riječ druga Vipotnika. Mislim da je on u završnoj riječi tangirao neka bitna pitanja našeg odnosa i naših kompetencija, kao jednog skupštinskog tijela, prema problemima koji su pred nama.

Ja se u osnovi s čitavim konceptom njegovog stava ne bih složio, pa bih pokušao da o osnovnim momentima polemishem ovdje. Prije svega, kao skupštinsko tijelo mi ne treba da idemo spontano za jednom situacijom, odnosno, da podržavamo jedan praktični spontanitet. Naša kompetencija je u prvom redu da mijenjamo stanje i da kritikujemo postojeće stanje, a dosadašnji tokovi stvari zaslužuju kritiku.

Prvo na što treba da obratimo pažnju jeste pitanje osnovne raspodjele nacionalnog dohot-

ka i mjesta prosvjetne djelatnosti, školstva, u toj raspodjeli. Na školstvo u našim jugoslovenskim uslovima treba gledati kao na privrednu funkciju, kao na funkciju razvoja. Ako želimo da to izrazimo u jednom logičnom konceptu odnosa u našoj stvarnosti, onda treba jedanput da stvorimo i shvatanje i praksu, da umjesto dvije fabrike podižemo deset škola, da privredni prakticism prestane da ima dominirajuću ulogu.

Ja to govorim, između ostalog, i kao ekonomist koji učestvuje u ekonomskoj praksi i bavi se ekonomskom teorijom, pa osjećam da, u stvari, u našem ekonomskom razvoju nema toliku dominaciju ni ekonomska teorija razvoja koliko poslovni prakticism i kriteriji kratkoročnih privrednih interesa. I, otuda sam mišljenja da treba Prosvjetno-kulturno vijeće da insistira, na najvišem skupštinskom nivou, da za to angažuje i predsjedništvo skupštine i druga tijela, da se još jedanput preispita raspodjela nacionalnog dohotka i mjesto školstva u njoj i to školstva kao funkcije privrednog razvoja. Meni je ovde veoma drago što sam imao priliku da čujem drugaricu iz Murske Sobote, iz jednog razvijenog područja, koja nam je ilustrativno pokazala da školstvo zaostaje i u jednoj našoj razvijenoj republici. I, prema tome, sigurno će svaka analiza pokazati da na čitavom jugoslovenskom planu školstvo zaostaje, a to ugrožava racionalni društveno-ekonomski razvoj naše zemlje. Kad ovo govorim, uvjeren sam da ne govorim samo improvizovano, nego sam imao prilike da razmatram bilanse našeg društveno-ekonomskog razvoja i zbog toga molim naše predsjedništvo i predsjedništvo Skupštine da na ovo obrati prioritarnu pažnju, pogotovo što je to povezano s neposrednim donošenjem jednog srednjeročnog, Sedmogodišnjeg plana privrednog razvoja naše zemlje.

Drugi momenat u vezi s kojim bih hteo ovde da polemish jeste odnos ekonomske baze i finansiranja školstva u okviru jedne teritorijalno-političke jedinice, posebno komune. Vezivanje finansiranja školstva za ekonomsku bazu komune ima svoju određenu logiku, ali ne i realnu logiku. Podizanje jedne fabrike, jednog privrednog preduzeća traje najmanje godinu dana, jednog modernog preduzeća traje i dve godine i to samo investiciono-tehnički, a da ono može rentabilno, ekonomično da posluje potrebno je najmanje pet godina, specijalno u nerazvijenim područjima koja u početku nemaju takav ljudski faktor koji može da podigne to preduzeće odmah na nivo jedne pune ekonomičnosti. A potrebe finansiranja školstva su neposredne i mi ne možemo čekati pet godina, ni deset godina dok se ne podigne privredna baza za njegovo finansiranje. Zato treba s puno realizma prići ovom stanju stvari, jer ipak dve

trećine Jugoslavije su uglavnom nerazvijena područja. Da bi se to područje unapredilo treba prvo podići ljudski faktor. Za nas je irelevantno da li će ti ljudi živeti u nerazvijenim područjima ili će se svi koncentrirati u neka druga žarišta razvoja i krajeve zemlje. Ali, gde su da su moraju biti obrazovani. To je realizam. I, prema tome, prioritarno uslovljavanje razvoja obrazovanja ekonomskom bazom pojedinih naših teritorijalno-političkih zajednica, u većem dijelu Jugoslavije je nerealno.

Treći momenat o kome bih želio da polemish jeste pitanje tumačenja osnovnih stavova Ustava, a Ustav je akt federacije, kojim se garantuje minimum standarda za mnoge elemente našeg života, pa i za osnovno obrazovanje. Međutim, u tim stavovima nije rečeno i kako treba obezbjediti taj minimum standarda. Prema tome, u situaciji smo da to različito tumačimo. Ali, mislim da smo mi pozvani da ga jedinstveno objasnimo i tumačimo, a nikako da se opredeljujemo za jedan stav koji nije dovoljno obrazložen i koji se jednostrano tumači.

Dalje, želio bih u vezi s ovim da postavim pitanje i naše uloge kao Prosvjetno-kulturnog vijeća, kao jednog sastavnog dela Savezne skupštine, kao organa federacije. Prije svega, dozvolite mi da izrazim jedno svoje mišljenje ovde, da mi smeta shvatanje po kojem mi treba da igramo ulogu, nekih, diletanata, koji neprekidno ponavljaju: to će riješiti komuna, to će riješiti srez, to će riješiti republika. Dok sedimo u ovom forumu, i u ovom sastavu, mi smo prije svega, organ federacije, organ Skupštine, a za mene je Skupština najviši stepen samoupravljanja. Prema tome, mi imamo određene kompetencije, mi imamo određeni poziv, mi zato moramo imati i određena sredstva. Kada se pitamo koja su to sredstva, onda samo možemo da se pitamo da li smo ih našli i da li smo našli formu da dođemo do njih i da raspoložemo njima. A, da li treba da imamo sredstva ili ne, to pitanje, za mene, ne dolazi u obzir. Na kraju, sada se instaurira Fond za nerazvijena područja. U Ustavu nije rečeno da taj fond za nerazvijena područja ne može imati u svojim finansijskim departmanima i dio koji se upravo odnosi na osnovno obrazovanje. Međutim, u diskusijama, po raspoloženju i po atmosferi koja sada vlada, a i po nekim tumačenjima izgleda da to treba eliminisati. A to upravo i ne treba eliminisati ako usvojimo stajalište da i obrazovanje predstavlja funkciju razvoja, jer se, na kraju, odnosi na čoveka, a čovek je osnovni faktor, kako mi bar u školama čacima govorimo, osnovni faktor u proizvodnim snagama. Prema tome, ja bih želio da se u Prosvjetno-kulturnom vijeću stvori takva atmosfera da mi nismo, možda će to biti jak izraz koju ću upotrebiti, ali izvinite me možda malo i emocionalno govorim, da mi nismo samo diletanti, nego smo i faktor koji treba da aktivno

mijenja stvari i koji treba da se aktivno odnosi i prema mijenjanju i shvatanja i prakse.

Predsednik Nikola Sekulić:

Ima riječ drug Kiro Hadži Vasilev, poslanik.

Kiro Hadži Vasilev (Izborna jedinica Titov Veles):

Druže predsedniče, drugarice i drugovi, mislim da je ova naša diskusija zaista veoma interesantna i ukoliko se ponegde možda javlja utisak izvesnog obeshrabrenja, čini mi se da on nije opravdan. Ovom diskusijom mi na neki način potvrđujemo jednu, u poslednje vreme karakterističnu, pojavu u našem društveno-političkom životu. Posle donošenja novog Ustava, sve više smo upućeni da u svim domenima našeg društvenog života zahvatimo suštinska matranje bilo kog konkretnog problema vodi pitanja. Zato nije nikakvo čudo što nas raznužno ka opredeljivanju prema bitnim pitanjima našeg društveno-ekonomskog sistema. Tako, možda neočekivano za mnoge od nas, i problem reforme školstva sve više počinje da se ukršta sa najozbiljnijim problemima našeg daljeg razvitka, sa problemom globalne raspodele narodnog dohotka, ili u užem smislu rečeno, sa problemima daljeg razvitka sistema proširene reprodukcije.

I baš zbog toga, čini mi se, da nam se ponekad događa da polazeći od jednog užeg pitanja ulazimo neizbežno u razmatranje osnovnih i suštinskih pitanja društvenog razvitka, ali često bez dovoljno jasnog sagledavanja sve složenosti i dubine problema. U svakom slučaju mi ćemo se u svom radu u Prosvetno-kulturnom veću, kao što je to slučaj i u drugim oblastima političkog rada uopšte, sve više suočavati sa pitanjem: hoćemo li se dovoljno dobro orijentisati upravo u tim osnovnim problemima našeg daljeg društvenog razvitka. U tom pogledu mogućna su dva pravca.

Naše društvo stoji pred nužnošću da se oslobode putevi daljeg progressa u ostvarivanju suštinski novih socijalističkih odnosa. Taj proces nije spontan, već zahteva sve više organizovanu akciju društva i sve više socijalističke društvene svesti. Pošto stvari nisu jednostavne, postoji mogućnost da i pored najboljih pobuda i namera, i pored najbolje subjektivne ubeđenosti u suprotno ponekad objektivno delujemo u pravcu konzerviranja zastarelih odnosa i da se javimo kao smetnja na putu ostvarenja daljih mogućnosti za suštinsko razvijanje socijalističkih odnosa u društvu.

U razmatranju svakog konkretnog problema neizbežno se suočavamo sa ovom alternativom: ili ćemo biti na liniji otvaranja daljih mogućnosti za razvoj socijalističkih odnosa, ili

ćemo u tom pogledu, makar i nesvesno delovati kao snaga inercije. Kako su mnogi problemi koje razmatramo vezani za sistem proširene reprodukcije, ova alternativa se iskazuje, u krajnjoj liniji, na sledeći način: ili ćemo biti aktivni faktor dalje deetatzacije i podruštvljavanja sistema proširene reprodukcije, ili ćemo delovati u smislu konzerviranja dosadašnjih odnosa i preovlađujuće uloge države u tom sistemu.

To je osnovna dilema. Meni lično izgleda da se mnoga praktična pitanja o kojima se izjavljavamo, svode u krajnjoj liniji na ovo. Uzeo bih za ilustraciju problem školstva u nerazvijenim područjima o kome je ovde bilo reči. Sva dosadašnja iskustva ubedljivo nam govore da u rešavanju problema nerazvijenih područja, kako u oblasti privrede, tako i u oblasti drugih društvenih delatnosti ne možemo ostvariti značajnije uspehe ako budemo ovo pitanje i dalje posmatrali kroz administrativne odnose. Jer šta znači stvoriti odozgo svakoake fondove za nerazvijena područja? Znači imati državu kao silu koja će fiskalnim merama da oduzima sredstva od radnih zajednica, nagma ta sredstva u centar i onda vrši mudru distribuciju tih sredstava. Međutim, stvaranje prekomerno centralizovanih državnih fondova pogotovu danas ne može više da bude osnova mudrih rešenja. Uostalom, mi u tom pogledu već raspolažemo bogatim iskustvom.

Svako ko bi uzeo da izučava taj problem video bi da je zajednica kod nas od revolucije naovamo ulagala veoma velika sredstva za razvoj nerazvijenih područja, ali se iz običnog statističkog godišnjaka možemo uveriti da taj problem ipak dosada nismo rešavali s naročitim uspehom. To mežemo ceniti samo na jedan način: da li su razlike između razvijenih i nerazvijenih područja koje smo nasledili danas manje nego što su bile 1945. godine. One uopšte uzev, relativno, nisu manje a u nekim konkretnim slučajevima su i dublje nego što su tada bile. Prema tome, mi moramo ići putem daljeg sužavanja funkcije države u ovom domenu, ne samo zbog potreba daljeg razvitka sistema društvenog samoupravljanja, već i zato što i ovaj konkretni problem nerazvijenih područja ne možemo uspešno rešavati na dosadašnji način.

Dalje, svi problemi nerazvijenih područja dobijaju svoje stvarno rešenje samo ubrzavanjem ekonomskog razvitka tih područja. To ne znači da ne treba da rešavamo razne probleme obrazovanja, socijalnog i zdravstvenog osiguranja itd. Mi smo ih i dosada rešavali. Ustav ne samo ne isključuje već i predviđa pomoć zajednice onim nerazvijenim područjima koji nisu u stanju da svoje ustavne obaveze u pomenutim oblastima ispunjavaju. Međutim, jasno je da koliko više bude iznosila ta pomoć za obrazovanje, socijalno i zdravstveno osigu-

ranje, penzije itd. toliko ćemo manje dopunskih sredstava moći da odvojimo za privredni razvitak nerazvijenih područja.

Dogod fininsiranje obrazovnih ustanova bude vezano za »pomoć« ono će predstavljati element uravnilovke. Ne kažem da uravnilovka može kod nas da se potpuno i u svim oblicima eliminiše. Ona je, kao i niz drugih odstupanja od raspodele prema radu, rezultat siromaštva, nedovoljne razvijenosti, pa je donekle i moramo trpeti, ali da je trpimo samo onoliko koliko moramo, da se ne desi da određenim svojim stavovima plediramo za proširivanje ili prekomerno razvijanje elemenata uravnilovke. Jer, uravnilovka je u principu tuđa socijalizmu, njenim proširivanjem možemo samo da veštački produžujemo vek administrativnim odnosima u raznim oblastima društvene delatnosti, i da samim tim u stvari sputavamo razvitak socijalističkih odnosa.

Problem fininsiranja školstva je, nesumnjivo, vrlo ozbiljan problem. Stanje je nezadovoljavajuće, loše i to ne samo u nerazvijenim područjima, već i u, relativno, visoko razvijenim. Suočavamo se u stvari sa jednim teškim istorijskim nasleđem, s podređenim, degradiranim položajem čitave jedne društvene delatnosti, prosvete, nauke i kulture. Međutim, nije dovoljno samo konstatovati te činjenice, treba shvatati razloge, i to one najdublje razloge takvog stanja, a njih treba tražiti u ostacima administrativnih odnosa koji još uvek imaju svoje vrlo čvrsto uporište i duboke korene u sistemu proširene reprodukcije. S ovim moramo biti načisto, ako ne želimo da nam se desi, da protivno dobrim namerama da efikasno menjamo postojeće stanje, u stvari plediramo za nečim što će, možda, bar u izvesnoj meri, predstavljati smetnju ostvarivim progresivnim promenama. U krajnjoj liniji, ili ćemo dati svoj doprinos bržoj deetizaciji sistema proširene reprodukcije, ili ćemo se naći po strani od tog procesa, a možemo ga čak, ovim ili onim i otežati. Mislim da u tom pogledu nema zašto da se zavaravamo, u našem društvu se sada odvija razumljiva i zakonita idejna pa i politička borba oko ovog osnovnog problema. Svakako da je namera i želja svih nas da naše Veće u toj borbi deluje u pravcu daljeg progressa.

Zbog toga se meni čini da bismo, razmatrajući sva konkretna pitanja školstva, morali posebnu i naročitu pažnju da posvetimo upravo onim problemima koji još uvek ometaju da se ustavni principi ostvare što je moguće pre i što potpunije i u ovoj oblasti.

Imam utisak da su u našoj diskusiji previše došle do izražaja razne želje, da ne kažem jadikovke, a da s druge strane, nismo dovoljno ukazali na ono što će morati biti jedan od naših prvostepenih zadataka: u čemu treba da bude naš udeo velikog i složenog posla na izmeni odnosa između društva, društvene zajed-

nice i obrazovnih, kulturnih i naučnih institucija. Ako bismo pošli putem propisivanja odozgo raznih gotovih rešenja nikad ne možemo biti dovoljno sigurni da ćemo propisati baš ono što je najbolje. Ali, ako svoje napore usmerimo u pravcu izmene odnosa između društva i ustanova obrazovne, kulturne i naučne delatnosti, onda će iz tih novih odnosa, organski izrastati obilje novih rešenja raznih praktičnih pitanja s kojima se društvo suočava u razvijanju sistema obrazovanja, u podizanju naše kulture, nauke i umetnosti na viši nivo.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima drug Rajko Tomović, poslanik.

Rajko Tomović (Izborna jedinica Beograd — Voždovac):

Druže predsedniče, drugovi poslanici, ne bih hteo da govorim opširnije, nego samo u vezi s ovim dvema zadnjim diskusijama. Naime mislim da ne bismo smeli ove probleme da simplificiramo. Ja sam diskusiju druga sekretara za prosvetu shvatio na jedan određen način, ali, čini mi se da je i ovo Veće davalo određenu podršku izlaganjima druga koji se nije složio s tim koncepcijama. Hteo bih da kažem drugu poslaniku, koji je pre mene govorio, da se ne bih složio da, ubuduće, u diskusiji stvari svodimo na crno i belo. Smatram to prosto svojom potrebom da to kažem ovde jer, problemi nauke, prosvete i kulture, ne znam, pre svega, da li nauka spada u prosvetu i kulturu ili je nauka deo prosvete ili privrede u celini, su vrlo ozbiljni. Argumenti druga koje je on dao kao odgovor na izlaganje druga sekretara, po mom mišljenju ne plediraju za administrativno rešavanje ni svesno, ni nesvesno. Ja se potpuno slažem da je danas ključno pitanje proširena reprodukcija, da su pred nama vrlo ozbiljni problemi, ali, plediram da se u diskusiji stvari ne svode samo na da i ne. To je mnogo ozbiljnije i u tom smislu plediram da naša diskusija bude stvarno stvaralačka, to jest, da bude konstruktivna, da mi pokušamo da nađemo rešenja, a posle ćemo videti šta će iz tih rešenja izaći.

Predsednik Nikola Sekulić:

Da li se još ko javlja za riječ? Pošto se niko nije javio za riječ predlažem da zaključimo ovu tačku dnevnog reda. Ali predlažem da se odluka o donošenju preporuke ostavi za kraj dnevnog reda, s tim da se omogućiti komisiji koja se do sada bavila preporukom da uzme u obzir diskusiju i izvjesne primjedbe koje su ovde načinjene.

Da li se Vijeće slaže s ovim prijedlogom? (Slaže se).

Prekidam sjednicu, a sazivam sjednicu sutra u 09.30 časova.

(Sednica je prekinuta u 18 č 30 m).

Nastavak sednice 19. marta u 9 č 45 min

Potpredsednik Nada Manojlović:

Nastavljamo s radom Pete sjednice. Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda — Aktuelni problemi sprovođenja reforme visokog školstva. Komisija Vijeća za proučavanje i sprovođenje visokog školstva pripremila je izvještaj koji vam je dostavljen. Otvaram diskusiju o ovom pitanju.

Dajem riječ drugu Puniši Peroviću, poslaniku.

Puniša Perović (Izborna jedinica Ivangrad):

Drugovi i drugarice poslanici, htio bih i kao predsjednik Komisije koja je podnijela izvještaj da kažem nešto, upravo dajem neka objašnjenja povodom izvještaja. U stvari, htio bih da naglasim kako i kojim putevima dalje treba ići u riješavanju ovih problema koji su postavljeni u elaboratu Saveznog sekretarijata, a i u našem izvještaju.

Kao što se moglo zapaziti, u izvještaju nismo predložili donošenje nekog konkretnog akta, skupštinskog akta, akta našeg Vijeća, kojim bi se riješavala ova pitanja. Naime, smatralo se da ta pitanja još uvijek nisu dovoljno prodiskutovana, da još nisu zrela da bi se donijeli neki određeni dokumenti u kojima bi se pretresala ta pitanja i predložile neke mjere za njihovo riješavanje.

Stalo se na gladište da treba razviti jednu široku diskusiju o ovim pitanjima, i ne samo diskusiju već i proučavati neke aspekte visokog školstva, anketirati i konsultovati odgovarajuće faktore, kako bismo dobili jedno konkretnije sagledavanje problema, a onda sigurnije, autoritativnije donijeli i predložili neke mjere.

Postavlja se pitanje šta mi možemo da predložimo u vezi s problemima visokog školstva. Treba imati u vidu da je ovom Vijeću dat zadatak da se pripremi opšti zakon o svim nivoima obrazovanja, o čitavom sistemu obrazovanja u koji bi, pored ostalog, ušli i problemi visokog školstva. Prema tome, mi ćemo paralelno, takoreći, proučavati i aktuelne probleme visokog školstva, predložiti odgovarajuće mjere, a istovremeno raditi na jednom zakonu koji bi obuhvatio ovu građu, koji bi riješio sva pitanja koja se odnose na probleme visokog školstva. A mi bismo mogli pored zakona predložiti i jedan dokumenat. To bi mogla da bude ili rezolucija ili preporuka. Ipak, preovlađuje gladište da bi trebalo da bude preporuka. Jer, rezolucija obavezuje, ona ima jaču snagu, ona nameće izvjesne obaveze ustanovama i organizacijama, dok preporuka ima jedan širi karakter u smislu preporučivanja, a što nije obavezno za odgovarajuće ustanove i institucije.

Prema tome, mi bismo mogli, po ocjeni Komisije, kada to pitanje prodiskutujemo, kada ga proučimo, da donesemo jednu preporuku kojom bi sumirali naša gladišta o tim pitanjima.

Što se tiče samog izvještaja koji je podnijela Komisija mi smo stali na gladište da, prije svega, ne treba u tom izvještaju zauzeti neke čvrste stavove. Jer, problemi su još u diskusiji, pa prema tome mi težimo da probleme što više istaknemo, da ukažemo na njih, i da, u neku ruku, damo Vijeću materijal za diskusiju, kako bismo mogli na osnovu te diskusije da dalje radimo na ovim pitanjima.

Izvještaj je nešto malo opširniji nego obično, nego što je to u praksi, ali smo htjeli da u taj izvještaj uđu sva mišljenja koja su se ispoljila tokom rada Komisije. Takođe i u elaboratu Saveznog sekretarijata su iznijeta različita mišljenja o problemu visokog školstva. Prema tome, te stavove koje je komisija iznijela u svom izvještaju ne treba shvatiti kao nešto definitivno, kruto, ili nešto što obavezuje, nego više kao nabacivanje tih problema.

Pred Komisiju se postavio problem šta diskutovati i o kojim pitanjima diskutovati. Otprilike, nešto slično onome što se postavilo i na jučerašnjoj sjednici našeg Vijeća — šta su kompetencije našeg Vijeća, dokle ono treba da ide u tretiranju tih problema, u kom obimu, u kojoj širini itd., — šta treba Vijeće da preduzima i kakve akte. Mi smo mišljenja da bez obzira koja je pitanja konkretno pokrenuo elaborat Saveznog izvršnog vijeća, to jest Sekretarijata za prosvjetu i kulturu, treba diskutovati o svim problemima koji se odnose na više obrazovanje. Naravno, i tu se postavlja pitanje šta mi možemo kao najviše samoupravno tijelo federacije u oblasti prosvete i kulture, kakve su naše mogućnosti, kakve su naše kompetencije, kakve mjere da predložimo itd., itd. Razume se da mi možemo i treba da diskutujemo o svim pitanjima. Ali, kada budemo donosili odgovarajuće skupštinske akte, rezolucije, preporuke ili zakon mi ćemo se kretati u onim okvirima koji su postavljeni u našem Ustavu i na kraju u Poslovniku Skupštine a i našeg Vijeća. Kretaćemo se u okviru onih kompetencija i zahvata koje može, na osnovu tih ovlašćenja, da preduzima naše Vijeće. Prema tome, možemo diskutovati o svim pitanjima i baš je ovdje potrebno, na sjednici našeg Vijeća, da drugovi diskutuju o svim pitanjima, da ih osvetle sa svih strana. Ali, kada budemo donosili odgovarajuće akte mi ćemo dobro odmjeriti šta je u našoj kompetenciji, a šta odgovara potrebama razvitka visokoškolskih ustanova.

Koja su to pitanja ne bih ovdje nabrajao, vi ste juče čuli izlaganje drugarice Krstinić, ona je ta pitanja podvukla. Ta pitanja su obrađena na izvjestan način i u elaboratu Saveznog sekretarijata, ona su istaknuta i u Komisiji, ali, htio bih da podvučem da ima pitanja o kojima

Komisija nije mogla da razvije jednu opsežniju diskusiju, prije svega, jer nemamo dovoljno materijala u tom pogledu, na primjer, o problemu finansiranja školstva. Do izvjesne mjere takav slučaj je i s problemom samoupravljanja, odnosno ostvarenja ustavnih principa u oblasti školstva, sprovođenje tih principa u smislu da i univerziteti, fakulteti i druge ustanove dobiju status radnih jedinica kao što je to slučaj u privredi i drugim društvenim službama.

Postoji još niz pitanja kao što su stipendiranje, materijalni položaj studenta, pitanje udruživanja fakulteta, stvaranja nekih zajedničkih organizama, univerzitetskih ustanova itd., itd. O tim pitanjima nismo mogli detaljnije da diskutujemo, jer, kažem, nismo imali dovoljno materijala, ali mislim da Vijeće treba da iznijese svoje mišljenje i o tim pitanjima. Naročito je važno da se o problemu samoupravljanja na univerzitetima čuje mišljenje Vijeća, jer je to pitanje aktuelno, a vjerovatno ćemo moći u preporuci, koju ćemo donijeti, nešto reći i o tom pitanju.

Ja bih htio da naglasim da je u Komisiji bilo različitih mišljenja o nizu pitanja. Na primjer, prvi stepen nastave na fakultetima, koji je prilično sporan i među nastavnicima i na fakultetima i među izvjesnim rukovodećim ljudima, a ta sporna gledišta došla su do izražaja i u Komisiji. Čak je, moram to ovdje i naglasiti, bilo gledišta, ne članova Komisije, nego drugova iz raznih organizacija koji su prisustvovali Komisiji, da možda treba ponovo uzeti u razmatranje taj prvi stepen studija i eventualno tražiti neka druga rješenja za obrazovanje tog profila kadrova koji nam je bio potreban, a koji je bio predviđen da se obrazuje na prvom stepenu studija.

Bilo je, naravno, i o drugim pitanjima izvjesnih kritičkih primjedbi, ali, mislim da o svim ovim pitanjima Vijeće treba da zauzme gledište.

Današnja diskusija u Vijeću treba da bude početak te opšte diskusije i razmatranja, treba da budu vrlo široka, po našoj ocjeni, da se u njoj angažuju i političke organizacije i univerzitetske ustanove, ustanove koje se bave univerzitetskom nastavom, a i republičke skupštine. Naročito je važno da republičke skupštine, odnosno odgovarajuća Vijeća, s obzirom da su one u većoj mogućnosti da neposredno prate rad visokoškolskih ustanova, prodiskutuju ova pitanja, a mi ćemo onda moći da se koristimo njihovim iskustvima i njihovim mišljenjima u rješavanju ovih problema.

U diskusiji u Komisiji postavilo se pitanje da li mi treba prvo da diskutujemo o pitanju sistema, to jest, o usklađivanju položaja, statusa visokoškolskih ustanova s čitavim društveno-ekonomskim sistemom kod nas, odnosno s principima Ustava. Kada se to pitanje raspravi, kada to pitanje riješimo, onda će nekako

biti lakše riješavati sva druga pitanja reforme visokog školstva. Ili, treba li riješavati aktuelna, goruća pitanja koja su danas pred nama i koja moramo riješavati ne čekajući da se čitavo pitanje sistema riješi do kraja. I u tom pogledu je u Komisiji bilo diskusije. Komisija je mišljenja da treba prije svega riješavati goruća pitanja pa ukoliko mi možemo, kao jedno skupštinsko tijelo, u tom pogledu da pomognemo onda treba pomoći da se što prije i što efikasnije ta pitanja riješavaju, a pitanje sistema, pitanje prevođenja visokoškolskih ustanova na nov sistem, na jedan nov status ili slično da se to riješava paralelno i u toku s ovim pitanjima. Prema tome, treba riješavati istovremeno i jedno i drugo, ne odvajajući jedno pitanje od drugog.

Ono što sam htio reći još u početku diskusije je to da je problem visokoškolske nastave i reforme visokih škola jedan dugoročni problem i da se on ne može riješiti za par godina, za nekoliko godina, to je dug proces koji može da traje i decenijama. Ako posmatramo reformu u tom svjetlu, a koja se sprovodi već tri — četiri do pet godina, možemo konstatovati da je ona donijela zaista mnogo novoga i riješila mnoga pitanja. Kao rezultat te reforme došlo je do velike ekspanzije visokog školstva, do osnivanja novih fakulteta i visokih škola i akademija, do povećanja broja nastavnika, do povećanja broja studenata, do djelimičnog poboljšanja kvaliteta nastave na pojedinim fakultetima, do stvaranja novih smjerova, novih specijalističkih usmjeravanja na pojedinim fakultetima. Kada se to sve posmatra u cjelini to su zaista veliki rezultati. Jer, naše visoko školstvo je ipak krenulo s mrtve tačke i svoju aktivnost sve više i više usmjerava ka neposrednim društvenim potrebama, potrebama naše privrede i potrebama našeg cjelokupnog društvenog razvitka.

No, ako konstatujemo te uspjehe, to nas ne ometa da gledamo kritički na neke pojave, na neke probleme. Ova ekspanzija školstva, širenje svih tih institucija, donijela je i niz problema, niz negativnih pojava, slabosti, vjerovatno negdje nismo uspjeli da nađemo odgovarajuća rješenja. Prema tome, to su ti aktuelni problemi o kojima mi moramo diskutovati i po mogućnosti što prije i što efikasnije pomoći da se ta pitanja riješavaju u praksi. Mi tu moramo, prije svega, zainteresovati, po mom mišljenju, visokoškolske ustanove, fakultete i druge ustanove, angažovati ih na ovom poslu, konsultovati ih, s njima razgovarati, čuti njihova mišljenja. Jer, očigledno je ako budemo radili bez veze s njihovim stavovima i gledištima, pa donosili neke akte koji će biti samo mrtvo slovo na hartiji, onda nećemo postići uspjeh, jer, na kraju, baš oni su najviše zainteresovani u sprovođenju reforme, oni je direktno i sprovode. Mislim da treba što više

angažovati kadrove na univerzitetima, nastavno osoblje, nastavne kolektive itd., a naša akcija treba da bude tako usmjerena da s jedne strane izražava opšte društvene interese, interese naše socijalističke zajednice, a istovremeno da vodi računa o interesima tih radnih kolektiva, a takođe i studenata koji su subjektivni faktor u rješavanju ovih problema.

Moje mišljenje je da diskusija treba da obuhvati što širi krug pitanja, a što se tiče konkretnih zaključaka mi ih nećemo moći donijeti na ovoj sjednici već na jednoj od idućih sjednica koja može da se održi prije godišnjeg raspusta, eventualno i kasnije, zavisi da li ćemo stići da obavimo posao i da na taj način donesemo jedan akt. Posle opsežne diskusije koju treba objaviti i u štampi, takođe je treba sprovesti i na svim forumima i donijeti jedan akt kojim bismo na kraju sumirali ove naše diskusije i predložili određene mjere.

Potpredsednik Nada Manojlović:

Za riječ se javila drugarica inž. Blaženka Dimić, poslanik.

Blaženka Dimić (Izborna jedinica Vinkovci):

Drugarice i drugovi, sumirajući rezultate reforme visokog školstva u periodu od 1960—1961. godine do danas, želim u svojoj diskusiji da se osvrnem na rezultate reforme u razvoju viših škola. Jedan od zadataka reforme visokog školstva je da proširi mrežu institucija u oblasti visokog školstva i decentralizuje nadležnost, u pogledu njihovog osnivanja, s republičkih skupština na uže društveno-političke zajednice, privredne i druge radne organizacije. Zatim, da omogući osnivanje visokoškolskih ustanova izvan republičkih centara, da pored fakulteta i visokih škola obuhvati i više škole priznajući svršenim studentima mogućnost prelaska na sljedeći stupanj na fakultetu.

U vremenu od tri godine zadaci reforme visokog školstva realizirali su se u nekoliko osnovnih karakteristika među kojima važno mjesto zauzima snažna ekspanzija, to jest, proširenje mreže fakulteta, visokih i viših škola, što je praćeno decentralizacijom, dislokacijom i dekoncentracijom ustanova.

Kako se ta ekspanzija očitovala u razvoju viših škola kao novih institucija koje su i rezultat Rezolucije Savezne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova? Iz podataka u materijalima koji razmatraju aktuelne probleme sprovođenja reforme visokog školstva vidljivo je da se ekspanzija u broju škola, kao i studenata, najviše odrazila kod viših škola. Broj viših škola udvostručio se u odnosu na 1959/60: od 66 viših škola danas se njihov broj povećao na 137, a broj studenata se skoro upetostručio. U 1956/57. godini je bilo 9.994 studenta, a 1962/63 — 47.782 — od toga je broj diplomiranih studenata u 1962. godini iznosio 6.809.

Ti podaci me navode da u svojoj diskusiji pokušam iznijeti neke probleme viših škola, odnosno viših škola određenog smjera, to jest, poljoprivrednih škola i konkretiziranih na primjeru škole u kojoj radim, Više poljoprivredne škole u Vinkovcima, gdje mi je problematika i najuočljivija. Ne mislim da su problemi različiti u odnosu na ostale poljoprivredne škole, pa čak i više škole drugih struka. Oni su približno isti što se tiče mnogih pitanja. Ilustracije radi želim iznijeti lokaciju viših škola, i mišljenja sam da se u potpunosti uklapa s glavnim zadacima reforme visokog školstva koja dopušta osnivanje visokoškolskih ustanova i izvan republičkih centara. Konstatirano je da su više škole locirane u 59 industrijskih i kulturnih centara, pretežno u unutrašnjosti republika. Tako je 11 viših poljoprivrednih škola locirano u rejonima kojima su najpotrebniji profili stručnjaka koji se obrazuju u tim školama. Primjeri: u Srbiji su locirane u Čačku, Prištini, Šapcu; u Hrvatskoj u Vinkovcima, Križevcima, Poreču; u Sloveniji u Mariboru; u Bosni i Hercegovini u Mostaru, Banja Luci; u Makedoniji u Bitolju, Strumici itd.

Osnivanje viših škola je takođe u duhu reforme visokog školstva gdje su se kao osnivači pojavile privredne organizacije, poljoprivredne komore, općinske skupštine, odnosno komune.

Zajednica poljoprivredno visokih ustanova na sastanku u Osijeku u julu mjesecu 1963. godine, prilikom razmatranja problematike viših škola uočila je da su za ove tri godine mnogi problemi riješeni i da materijalna opremljenost viših poljoprivrednih škola može odgovoriti svom obrazovnom zadatku, vjerujući da će novi način finansiranja visokoškolskih ustanova, od strane privrednih organizacija odnosno fondova koji će se koncentrisati pri republikama, još prije riješiti i ostale probleme koji se budu pojavljivali. Ali, pored svih zajedničkih problema riješenih u ovom ili onom obliku, pojavljuje se jedan veoma važan i akutan problem viših škola, a to je nastavni kadar na višim školama.

Iako više poljoprivredne škole imaju za sobom završene tri školske godine diskusija oko mjesta i uloge viših škola nije završena, s obzirom na višestepenu nastavu na fakultetima. Ali, posmatrajući s aspekta zadataka formiranja viših škola u kojima se naglašava da »više škole treba da spremaju uže specijalizovane stručnjake, nego prvi stupanj fakulteta, neophodno je da više škole imaju svoj specifičan lik saglasno cilju u kome su osnovane« diskusije u tom pravcu dobijaju manji opseg.

Pri razmatranju tog pitanja često se ističe da privreda nema zahtjeva za ovakvim profilom kadrova. Mišljenja sam da te izjave nisu tačne. Možda su se pojavile u nekom obliku kod pojedinih privrednih organizacija, ali baš

u ovoj važnoj godini donošenja sedmogodišnjeg plana u određivanju profila kadrova privreda igra važnu ulogu, ona je i te kako zainteresovana kakve će stručnjake dobiti i da li će se moći uključiti u privredni proces izvršenja velikih privrednih zadataka zacrtanih sedmogodišnjim planom našeg društvenog razvitka. Taj interes privrede odražava se i u diskusijama koje se vode na općinskim saborima, skupštinama i raznim stručnim udruženjima, kao i u konkretnim planovima kadrovske politike pojedinih privrednih preduzeća.

Sam proces društvenog upravljanja u organima društvenih službi, konkretno školstva, postavlja privredu pred određene obaveze. Ilustracije radi izničeću jedan primjer: prema statutu naše škole 50 odsto članova organa upravljanja su predstavnici poljoprivrednih organizacija koji vrlo energično postavljaju i određuju potrebu stručnjaka. No, škole sada nemaju dovoljno subjektivnih snaga da izvrše zadatke koje im postavlja privreda, to jest, za formiranje određenog profila poljoprivrednog stručnjaka, direktno organizatora poljoprivredne proizvodnje. A te subjektivne snage su nastavnički kolektivi viših poljoprivrednih škola.

Prema dosadašnjim zakonskim propisima za nastavnika u zvanju profesora i predavača više škole može biti izabrano lice koje prvenstveno ima naučnu afirmaciju, iskustvo u proizvodnji, a sve je to uslov da ima smisla za nastavni i pedagoški rad. Iz ovih proporcija o izboru nastavnog osoblja proizlazi da nastavnik treba da za sobom ima dug i raznovrstan rad. Zakonski propisi obavezuju nastavnika na daljnji rad u naučnom smislu. Ako svim ovim zahtjevima dodamo nestabilnost i stalnu diskusiju oko potreba viših škola, onda nije ni čudo što se bolji kadrovi veoma teško odlučuju da iz privrede i neke naučne ustanove pređu na rad u više škole. To je i uvjetovalo sastav nastavničkog kadra u višim školama, gdje je 50 odsto nastave zastupljeno honorarnom nastavom koju održavaju eminentni privredni stručnjaci, naučni radnici i profesori pojedinih fakulteta. Sigurno da se to odražava i na rad škola, jer je rad daleko pozitivniji ako škole imaju stalni nastavnički kadar.

Predstavnici viših poljoprivrednih škola na savjetovanju u Šapcu, razmatrajući taj problem, zaključili su: »Konstatovano je da još uvek nije potpuno riješeno pitanje nastavnih kadrova, a u cilju sređivanja ovog problema treba omogućiti školama da kroz finansiranje riješe ovo pitanje, rukovodeći se time da škole treba da imaju sopstveni stalni nastavnički kadar«.

Osim rada na svom osnovnom zadatku, to jest školovanju pogonskih stručnjaka, treba omogućiti višim poljoprivrednim školama da putem zakonskih proporcija postanu ravnopravni učesnici u rješavanju stručnih problema koji su od interesa za privredu i nauku. U

tu svrhu škole treba da dobiju sredstva namenjena za unapređenje pojedinih grana poljoprivredne proizvodnje. Svako izolovanje škola iz ovog procesa koči normalan i progresivan razvitak škole, kao i njenog nastavničkog kadra.

Poznato nam je da se do danas nastava na višim poljoprivrednim školama odvijala bez zastoja, redovna je i kvalitet nastave je duže vremena ujednačen. No, u cilju osiguranja kvalitete nastave, u većini viših škola, posebno viših poljoprivrednih škola, predaju pretežno honorarni nastavnici. Za sada, u početku djelovanja viših škola, ovo je svakako neophodno i jedini pravilan izbor. No, više škole bi trebalo da postepeno obezbjeđuju vlastiti nastavni kadar i pronalaze mogućnosti rješavanja tog problema.

Eminentni stručnjaci iz proizvodnje, kao i profesori pojedinih fakulteta vrlo teško se orijentiraju na prosvjetnu djelatnost posebno na više škole, s obzirom na lokaciju viših škola u manjim centrima republika. Jedini način da se osigura vlastiti nastavni kadar za pojedine predmete jeste određen dugoročniji program školovanja i usavršavanja putem postdiplomskih studija mlađih stručnjaka. Što se toga tiče više škole su u znatno težem položaju od fakulteta. Obezbjeđivanje vlastitog kadra na fakultetima ne predstavlja poseban problem, niti izaziva veće finansijske troškove. Na višim školama slučaj je upravo obratan, jer predstavlja i poseban problem, a i zahtjeva znatne finansijske izdatke, a pored svega, ne nailazi se ni na dovoljno razumijevanja. Izničeću to na konkretnom primjeru Više poljoprivredne škole u Vinkovcima. Ona pokušava da problem kadra riješi postdiplomskim studijem već zapošljenih predavača, profesora i asistenata. Kao rezultat takvog načina i takvog rada, do sada je postdiplomski studij, pored redovnog posla, završio jedan predavač, pri završetku je jedan profesor, počeli su postdiplomski studij jedan profesor i jedan asistent.

Za postdiplomski studij plaća se školarina, mislim da se za poljoprivredni fakultet plaća za četiri semestra, jer na tom fakultetu toliko traje postdiplomskih studij. U Zemunu se plaća 100.000 dinara, u Novom Sadu 200.000 dinara, a u Zagrebu 450.000 dinara. Zašto su tolike razlike za jednako usavršavanje to nam često puta nije jasno. Možda će diskutanti dati odgovor na to. Uz to su vezani i ostali troškovi, putni troškovi, troškovi seminara, predavanja, vežbi itd. Sve te troškove škola i njen organ upravljanja voljni su da plate, plaćali su i platiće, iako ova nastojanja pojedinaca i kolektiva se sukobljavaju sa shvatanjima, pa čak i postojećim zakonskim propisima. Navešću samo nekoliko citata u smislu odredbe člana 10. stav 1. Osnovnog zakona o finansiranju školstva koji glasi: »Sredstvima koja pripadaju školi za os-

novnu djelatnost podmiruju se samo osobni i materijalni rashodi za obavljanje te djelatnosti.». Odredbama čl. 7, 8, 11. i 13. istog Osnovnog zakona regulirano je da škole mogu ostvarivati prihode proširivanjem svoje aktivnosti obrazovanja i odgoja, te da sva sredstva koja škola ostvari čine jedinstvenu cjelinu kojima škole, u skladu sa zakonom, samostalno raspolažu. Isto tako, prihodi i rashodi raspoređuju se finansijskim planom koji donosi školski odbor, odnosno savjet. Iz ovog proizlazi da se finansijskim planom mogu osigurati samo sredstva za podmirenje osobnih i materijalnih rashoda, za podmirenje osnovne djelatnosti, dok troškovi stručnog uzdizanja i stipendije ne predstavljaju takav izdatak.

S obzirom na gore iznijete mjere usavršavanja nastavnog kadra ove škole, uklapajući se u školski centar, škola svojom dopunskom djelatnošću znatno utiče na formiranje fondova, a time i na jačanje materijalne baze čitave škole.

I pored svega, nema zakonskih mogućnosti na osnovu kojih bi škola mogla koristiti sredstva ostvarena osnovnom ili dopunskom djelatnošću za stručno usavršavanje nastavnika. Na osnovu toga, kolektiv našeg centra u čijem sastavu se nalazi Viša poljoprivredna škola predlaže Komisiji za razmatranje finansiranja visokoškolskih ustanova da određenim propisima omogućiti da se finansijskim planom škole mogu koristiti sredstva ostvarena bilo osnovnom ili dopunskom djelatnošću članova kolektiva za stručno usavršavanje nastavnika viših škola. To bi doprinijelo rješavanju problema osposobljavanja nastavničkih kadrova za više škole, a s tim i podizanje kvaliteta obrazovnog procesa u formiranju poljoprivrednih stručnjaka, direktnog organizatora poljoprivredne proizvodnje kao važnog faktora za podizanje standarda našeg građanina.

Potpredsjednik Nada Manojlović:

Za riječ se javio drug Mladen Čaldarević, poslanik.

Mladen Čaldarević (Izborna jedinica Sarajevo):

Drugarice predsjedavajuća, drugarice i drugovi, kao član Komisije za visokoškolske ustanove i kao radnik u visokoškolskoj ustanovi mislim da bi trebalo neka pitanja izdvojiti iz zaista velikog kompleksa problema, koje smo i mi razmatrali, a koji su na dnevnom redu već dugi niz godina.

Ja ću se zadržati prvo, na ustavnim odredbama o samoupravljanju radnih organizacija, nastojeći da fiksiram u kom smislu one određuju specifične odnose u oblasti visokog školstva, kao i uopšte u oblasti prosvjete i kulture.

Ima nekoliko stavova koji u tom pogledu daju ipak izvjesne elemente za razmatranje.

Prije svega, neprikosnovenu osnovu položaja čovjeka i uloge čovjeka čini, između ostalog, oslobođenje rada koje se obezbjeđuje samoupravljanjem radnih ljudi, razvijanjem nauke, kulture i tehnike i daljim proširivanjem obrazovanja.

U sljedećem pasusu se kaže da neprikosnovenu osnovu položaja i uloge čoveka čini samoupravljanje radnih ljudi u radnoj organizaciji, demokratski politički odnosi koji omogućavaju čoveku da ostvaruje svoje interese, pravo samoupravljanja i druga prava.

Dakle, za sve radne zajednice, međutim predviđena je i sljedeća mogućnost. U upravljanju radnom organizacijom, u poslovima od posebnog društvenog interesa, mogu učestvovati i zainteresovani građani i predstavnici zainteresovanih organizacija i društvene zajednice.

Posebno bih naglasio da nigdje nije precizirano da se ova mogućnost predviđa samo za radne organizacije van proizvodnje. Međutim, u praksi, čini mi se, uglavnom je takav slučaj. Naime, od posebnog društvenog interesa može da bude i neko preduzeće kome zajednica poverava ponekad ogromna materijalna dobra, preduzeće u oblasti materijalne proizvodnje.

Ukoliko se smatra da je univerzitet znatno više od posebnog društvenog interesa nego neko preduzeće, što on to zaista i jeste, zašto se u drugim vidovima ta posebna funkcija ne zaštititi, zašto se radnici na univerzitetu ne stimuliraju bar mogućnošću jednakih nagrada, odnosno učešćem u raspodjeli u približno istom ili većem iznosu.

Mislim da treba istaći posebni društveni interes za naučnu i nastavnu djelatnost univerziteta u izgradnji kadrova i da ta djelatnost zaista predstavlja veoma značajan doprinos cjelokupnom našem društvenom razviku.

No, izniću mišljenje Komisije Sveučilišnog savjeta za organizaciona i kadrovska pitanja u Zagrebu, prema kome se ovakav tretman univerziteta, kao ustanove od posebnog društvenog interesa, manifestuje u nizu momenata. Tako, na primjer, društveni interes za visokoškolsku izobrazbu određenih profila kadrova može se osigurati na taj način da se radnim organizacijama u oblasti visokog školstva propiše poseban postupak za donošenje njihovih statuta, jer statutom se takođe reguliše i način donošenja programa naučnog rada. Ili, druga odredba: program naučno-istraživačkog rada podliježe potvrdi osnivača naučne ustanove. U tome, kao i u načinu finansiranja ove djelatnosti, vidimo dovoljnu garantiju ostvarivanja društvenih interesa. Još jedan prijedlog: osnovna nastava i naučnoistraživačka djelatnost finansira se iz posebnih društvenih fondova, u čijim organima upravljanja se nalaze predstavnici društvene zajednice. Prema prijedlozima

pomenute Komisije Sveučilišnog savjeta kaže se da iz svega slijedi zaključak da u radnim organizacijama visokog školstva ne bi trebalo u upravljanju u određenim poslovima da sudjeluju predstavnici društvene zajednice, zainteresovanih organizacija i građana kao članovi organa upravljanja. Društveni interes zajednice u odnosu na poslove od posebnog društvenog interesa, koje ove ustanove obavljaju, obezbjeđavao bi se na taj način što bi se osnovni akti, koji donose njihovi organi upravljanja, kao što su statut, nastavni planovi, eventualno nastavni programi, kao i programi perspektivnog razvoja ustanova, donosili po posebnom postupku, to jest, bili bi podložni potvrdi stručno i politički kvalifikovanih organa izvan ustanove. Ovo i zbog toga jer je teško zamisliti mogućnost da se u svim visokoškolskim ustanovama osigura takav sastav predstavnika društva u organima upravljanja koji bi predstavljao društveno-politički i stručno visokokvalifikovani forum za osiguravanje opšteg društvenog interesa, itd.

U upravljanju zajednicom visokoškolskih ustanova, kao njihovom udruženju, sudjelovaće predstavnici udruženih ustanova i njihovih studenata, s obzirom da se tako udruženje formira ne samo zbog interesa udruženih ustanova, nego i zbog posebnog društvenog interesa koji postoji za ovu oblast društvene djelatnosti. U tim organima treba da budu i predstavnici društvene zajednice, u tom slučaju može se obezbijediti najkvalitetniji sastav ove reprezentacije.

Dakle, očigledno je posebni društveni interes zadovoljen i nema potrebe da se ograničava Ustavom zagarantovano pravo samoupravljanja fakulteta kao radnih organizacija i da se delegiranjem posebnih građana, umjesto organa samoupravljanja, stvaraju organi društvenog upravljanja.

U takvoj praksi krije se mogućnost nepovjerenja prema naučnim radnicima, to jest, da oni neće biti u stanju da brane interes društva kao cjeline. Iskustvo posljednjih godina pokazuje da je praksa društvenog upravljanja značila nepotrebno ograničavanje samoupravnih prava fakulteta kao radnih organizacija.

Mogao bih ilustracije radi da pomenem, recimo, ocjenu opravdanosti uvođenja nekih predmeta u program nastave I ili II stepena, ili slučaj kada se glasanje o izboru nastavnika tako odvijalo da su svi spoljni članovi glasali suprotno od nastavnika na fakultetu i slično, iako se nije radilo o momentu lične i moralne podobnosti, dakle, o momentu koji bi mogao da bude stvar bolje informisanosti.

Zato, dakle, ne bih mogao da se složim s mišljenjem iznijetim u ekspozeu da je neophodno društveno upravljanje a ne samoupravljanje na visokim školama, na fakultetima, jer

se ne uzimaju u obzir navedeni momenti kojima je dovoljno podvučen i zaštićen poseban društveni interes.

Druga tema o kojoj bih htio da kažem nekoliko riječi jeste princip nagrađivanja ili raspodjele u visokoškolskim ustanovama, pa i šire, u oblasti prosvjete, kulture, nauke. Ja bih predložio da se na osnovu akutnih problema, koji su u toku diskusije i koji su otvoreni i neriješeni, pri razmatranju visokoškolske nastave uzmu u obzir i sljedeći aspekti. Prije svega, pomenuću pitanje koje je juče pokrenuo drug Čolaković: da li je kategorija dohotka moguća izvan sektora materijalne proizvodnje, odnosno da li je ona moguća u specifičnoj djelatnosti, kao što je nastavna i naučna djelatnost. Ponovo bil podsetio na razliku, koju ističe i Marks, između materijalno-proizvodnog i društveno-korisnog rada, između dijalektičkog i vulgarno materijalističkog stanovišta o postojanju ili nepostojanju ove razlike.

U svojoj formulaciji u članu 9. naš Ustav pretpostavlja takvu razliku, iako ova odredba izričito ne pominje radne organizacije u naučnim ustanovama. Mislim da ona daje mogućnosti da se izbegne jednostrano i šablonsko tretiranje naučnog i nastavnog rada kao proizvodnog rada. Evo kako ta formulacija glasi u članu 9: »Radi obezbjeđivanja jedinstvenog društveno-ekonomskog položaja radnih ljudi, zakonom i statutom utvrđuju se prava samoupravljanja radnih ljudi koji rade u državnom organu, društveno-političkoj organizaciji ili udruženju, u skladu sa prirodom djelatnosti tih organa i organizacija«.

Dakle, posebnim zakonom i statutom istaknuta je potreba utvrđivanja samoupravnih prava, s obzirom na specifičnost, prirodu djelatnosti na pojedinim sektorima. Drugo, istaknuto je da je takav postupak potreban upravo radi obezbjeđivanja jedinstvenog društveno-ekonomskog položaja radnih ljudi, što znači da zanemarivanjem specifičnosti rada na izvjesnim sektorima ili, pak, odstupanjem od napora da se pronađu adekvatna rješenja za specifične probleme, društveno-ekonomski položaj radnih ljudi u ovim organizacijama ne bi bio jednak položaju radnih ljudi u oblasti proizvodnje.

Izričito su pomenuti radni ljudi u državnim organima i društveno-političkim organizacijama ili udruženjima. Postavlja se pitanje da li se ovo priznavanje specifičnosti može odnositi i na radne ljude u oblasti nauke i nastave. Uvjeran sam da se odnosi, jer efekat naučnog i nastavnog rada je bar isto tako nepodoban za kvantitativno mjerenje i iskazivanje kao što je i efekat rada u državnim organima i društveno-političkim organizacijama ili udruženjima. Ako je samo po sebi jasno da nagrada prema radu ne može da bude automatski nagrada prema učinku, koji ćemo iskazivati kvantitativnim pokazateljima, onda je isto toliko jasno da to

ne može da bude slučaj ni u oblasti naučnog i nastavnog rada.

Budući da je kvalitet naučnog i nastavnog rada bitan kriterij za doprinos naučnog radnika i nastavnika zajednici, to se, dakle, nagrađivanje prema radu ne može sprovesti na osnovu kvantitativnih mjerila o nebitnim momentima rada, jer bi takav put stvorio opasnu tendenciju rada vrijednosti nastave i naučnog rada. Zato bi trebalo razmotriti da li je sistem bodova moguće primijeniti u ovoj oblasti društvenokorisnog rada, da li se objektivni pokazatelji kvantiteta rada mogu logično i adekvatno dopuniti isto tako objektivnom procjenom kvaliteta rada i da li je institut reizbornosti u univerzitetska zvanja dovoljan da se to postigne.

U nastavnim i naučnim ustanovama, gdje se primjenjuje nov način nagrađivanja, stvorena je situacija u kojoj kvalitet rada ne igra bitnu ulogu, ili se bar takve tendencije javljaju u visini nagrade, pa zbog često nedovoljno sigurnih objektivnih pokazatelja kvantiteta rada i zbog različitih mogućnosti da pojedinci učestvuju u svim aktivnostima koje se boduju, s obzirom na životno doba, opšte potrebe za takvim aktivnostima i slično, različite nagrade za radnike iste kvalifikacije i radnog staža izazivaju negativne posljedice, kao što je slabljenje kohezije kolektiva i solidarnosti u radu, ponekad i amortiziranje interesa radne zajednice, opadanje radne atmosfere i radnog morala.

Postavlja se pitanje da li sistem bodovanja s ovakvim propratnim pojavama može da predstavlja najpogodniji sistem koji će otkloniti nedostatke ranije prakse stalnih plata i administrativnog izjednačavanja slabijeg s boljim radnikom iste kategorije.

S obzirom na vrlo različite uslove nastavnog rada uopšte, a takođe nastavnog i naučnog rada na visokim školama, s obzirom na različito finansiranje ovog rada koje je u zavisnosti od mogućnosti i stava komune, sreza i republike, očigledno je nemoguće sprovesti princip jednakog nagrađivanja za jednaki rad, jer će nastavnik u siromašnoj opštini po pravilu dobiti za isti rad manju nagradu nego nastavnik u bogatoj opštini.

Prema tome, trebalo bi ispitati da li bi ujednačeno nagrađivanje prema osnovnim objektivnim kriterijima, uz razlike za kvalitet, iskustvo, znanje i uslove rada, što bi se utvrđivalo takođe prema ujednačenim kriterijima, bilo u suprotnosti s opštim i specifičnim principom samoupravljanja i nagrađivanja prema radu. Da li bi to nužno značilo vraćanje na etatističku, administrativnu praksu, birokratsko budžetiranje i šablonsko plaćanje najamnog rada.

Predlažem da se ova pitanja stave na dnevni red jedne od budućih sjednica našeg Vijeća prilikom podnošenja izvještaja posebne komisije za ova pitanja.

Na kraju, htio bih da kažem nekoliko riječi o ulozi i kompetenciji Vijeća u postavljanju i sprovođenju kulturne i prosvetne politike s obzirom na izvjesne teme koje su juče bile na dnevnom redu.

Mislim da Vijeće ima svoju ulogu kada se određuju zajednički interesi radnih ljudi i naroda Jugoslavije koji, citiram iz Ustava, »ostvaruju svoja suverena prava u federaciji«, prije svega u oživotvorenju garantija koje sam Ustav daje u pogledu osnovnog obrazovanja, besplatnog osnovnog školovanja, jednakog prava na stupnjeve obrazovanja itd. To znači da Vijeće, čiji članovi predstavljaju radne organizacije, može da odlučuje, kao dio najvišeg samoupravnog organa, o putevima i načinima na koji će se riješiti gorući problemi iz okvira ustavnih garantija i da takvom svojom djelatnošću Vijeće ne može vršiti povredu prava republika, jer su one akceptirale odredbe Ustava federacije, i u ispunjenju zajedničkog interesa nalaze ispunjenje svog posebnog interesa. Mi smo htjeli da ilustriramo da postojanje fonda za unapređenje nerazvijenih područja ne predstavlja povredu prava pojedinih republika, ali, isto tako da posebna namena tijela ovog fonda za rješavanje najakutnijeg problema prosvjete i kulture ne predstavlja povredu prava nijedne od republika. Koliko sam informisan, molio bih da se to ispita i predložio bih, čini mi se da u samim odredbama o fondu postoji takva mogućnost, da se taj fond koristi u prosvjetne i kulturne svrhe. Dakle, tumačenje koje je juče dao drug sekretar, mislim da je samo jedno od mogućih tumačenja i u tom pogledu bih se složio s mišljenjem kolege Hasana Hadžiomerovića, da ono nije u skladu sa savremenim shvatanjima i sa savremenom praksom u pogledu uloge takozvanog ljudskog faktora u stvaranju nacionalnog bogatstva, a još više s ciljevima socijalističke politike koja je usmjerena na unapređenje i zaštitu ljudskih vrednosti.

Dakle, fond ne predstavlja, ne bi morao da predstavlja državu i etatizam, naročito ako o njemu odlučuju samoupravni organi kao što je ovo Vijeće i kao što su druga vijeća. Takođe mislim da punovažno odlučivanje skupštinskih tijela od opštine do federacije o konkretnim problemima opšteg i stručnog obrazovanja upravo i znači razvijanje novih odnosa između komune i obrazovanja. Kao takvi, kao novi odnosi, oni su i fiksirani ustavnim garantijama, nekakav automatizam privrednog života ne može zamijeniti jednu dobru, demokratskim putem, radom samoupravnih tijela postavljenu politiku svjestranog razvoja naše zemlje, a prije svega, kompleksno koncipiranu politiku privrednog razvoja, gdje će doći do izražaja svuda prihvaćeno savremeno gledište da opšte-kulturni stепен proizvođača i njihova stručna osposobljenost predstavljaju privredni potencijal svake, a naročito socijalističke zemlje.

Potpredsednik Nada Manojlović:

Riječ ima drug Nikola Sekulić, predsjednik Prosvjetno-kulturnog vijeća.

Nikola Sekulić:

Sve do sada poznate analize o rezultatima sprovođenja reforme visokog školstva govore da smo do sada prošli samo jednu njenu fazu, u dobroj mjeri plodnu, u kojoj smo postavili okvirne i organizacione pretpostavke za dalje suštinsko realizovanje reforme i rezultata koja bi se dosljednije uskladila s društveno-ekonomskim odnosima i potrebama.

Svi pozitivni rezultati ekspanzije, sa stepenovanjem i raznovrsnim profilima stručnjaka, demokratizacija koja je razvila uske okvire polaznika, društvenim upravljanjem sa specifičnim institucionalnim organima radi usmjerenja zadataka visokoškolskih ustanova na liniji društvenih zahtjeva, i na kraju, početak prodora visokoškolskih ustanova u ekonomsko-društveni sistem u kojem i ove ustanove treba da izgrađuju svoj samostalan, materijalan i društveni odnos, da se organski razvijaju i ponašaju u okvirima sistema. Sve spomenute elemente treba dalje sadržajnije razvijati i unutar samih visokoškolskih kolektiva i u njihovom odnosu prema društvu. Visoko školstvo može i mora dalje da se razvija kroz slobodan i recipročan odnos između visokoškolskih ustanova i društva. Nezavisno od izvjesnih otpora, nerazumjevanja, vulgarizacije u vezi s unutrašnjom raspodjelom, da bi stvorili pretpostavke za unutrašnji slobodni proces raspodjele, mislim, da moramo prvenstveno definirati potrebe za kadrovima, materijalni ekvivalent njihovog obrazovanja, što onda uključuje i izvore sredstava i nosioce koji su zainteresirani za visokokvalificirane kadrove. Iz ovog tretiranja mogu da proizađu sve druge konsekvence dalje ekspanzije, u pogledu broja i profila stručnjaka, u pogledu njihovih kvaliteta, o materijalnom položaju škola i nastavnika u vezi sa sticanjem dohotka i njegove raspodjele, u pogledu materijalnih uslova studenata i njihovih obaveza, dakle, izvor finansiranja riješiti u odnosu na rad, njegove rezultate, na njegovu društvenu vrijednost. Nadalje, logičnije i lakše će se onda postaviti sistem samoupravljanja s ustavnih pozicija i društveni interes koji se više ne može svesti samo na reprezentaciju izvjesnih organa i pojedinaca, na vanjske intervencije itd.

Zbog svega toga ne možemo o reformi govoriti dalje, sem o tome da li je stepenovanje uspelo ili nije i da li treba ubuduće vršiti ekspanziju otvaranjem novih viših škola i fakulteta. Ili da pokrećemo pitanje u kojoj mjeri su visokoškolske ustanove i naučne ustanove, i dokle je uopće održiv sistem dosadašnje raspodjele od strane državnih organa, odnosno unutrašnje raspodjele, koja je, u stvari, budžetska i činovnička i sigurno za sada najzao-

stalija u čitavom našem sistemu. Zrelo je da se eliminiira tradicionalno ponavljanje svake godine nagađanja i pogađanja da li se daje dovoljno ili malo sredstava, da li društvo ima više ili manje, sve to skoro izvan jednog plana i ekonomskog rezonovanja, koliko i kakvih kadrova je društvu potrebno, koliki su ukupni troškovi njihovog obrazovanja sa svim operativno-funkcionalnim, amortizacionim, investicionim i ličnim izdacima.

Mislim da u pripremi izrade sedmogodišnjeg plana moramo ove odnose i ovaj problem rasvijetliti u sistemu planiranja i u konkretizaciji planskog usmjeravanja. Naša dužnost je da se na osnovu ovih diskusija s kojima će se dalje nastaviti zbog proučavanja i šireg konsultovanja svih društvenih snaga, da se izrade stavovi koji bi reformi visokog školstva dale unutrašnje ekonomske i društvene impulse, namjesto administrativnih i političkih intervencija izvan čitavog sistema.

Može se kritikovati da li je ekspanzija bila uvijek efikasna, pripremljena, da li je bilo rješenja koja su bila uvijek realna, ali jedno ostaje, po mom mišljenju, da su to manje bitne stvari u odnosu na opći uspjeh koji je postignut i koji se može ocijeniti da je progresivan. Ova razmatranja i ocjene imaju svoje značenje zbog daljnjeg razvitka. Razbili smo jednu nemoguću koncentraciju fakulteta i studenata u nekoliko centara, a što je još važnije, razbili smo, mada još nedovoljno, gigantske fakultete na kojima nastava, nezavisno čak i od sredstava i od kadrova, nije mogla da se uspješno obavlja. Otvaranjem novih visokoškolskih ustanova, izvan glavnih gradova u drugim razvijenijim gradovima i industrijskim centrima, nismo samo povećali kapacitete nego i započeli proces integracije školskih ustanova i proizvodnih radnih organizacija, a da i ne govorimo o procesu demokratizacije koja je na ovaj način mogla doći do izražaja približavanjem škola onim sredinama koje su za to zainteresirane i gdje je lakše i jeftinije obavljati nastavu i vršiti uticaj sredine na tu nastavu. Upravo, ta široka mreža škola stvara mogućnost i za dobivanje potrebnog broja nastavnih kadrova.

Međutim, u ekspanziji nije se radilo samo o broju nego o novim vrstama i profilima škola koje su se jedino mogle oformiti prema specifičnim potrebama privrede i društvenih službi i određenih područja. Prema tome, ubuduće se ne može postaviti ekskluzivna dilema da li ekspanzija ili kvalitet, nego da li će razvoj zahtijevati i kad će biti realno, ekonomski rentabilno otvaranje novih ustanova ili u kojoj mjeri su postojeće, s boljom, racionalnijom i kvalitetnijom organizacijom i radom, sposobne da daju brže i više kadrova.

Ali očito je da je nužno insistirati na konsolidovanju postojećih ustanova i njihove or-

ganizacije, opreme i kadrova. Međutim, ako izgradimo dosljedan sistem samostalnih odnosa visokoškolske ustanove i društvenog faktora, onda pitanje novih školskih ustanova biće podvrgnuto tom kriterijumu.

Mnoge diskusije o reformi visokih škola svode se na veći ili manji uspjeh stepenovanja. Dobar deo diskusije oko reforme polazi naročito od problema prvog stupnja. Moje mišljenje je da je nastala zbrka u sprovođenju jedne dobre i realne koncepcije sistema stupnjeva kao kategorija raznih profila i nivoa koje je trebalo formirati kako bi se izašlo iz uskog i jednoobraznog fakultetskog tipa stručnjaka koje smo imali ranije. Koncepcija više stupnjeva nije ništa drugo nego potreba prilagođavanja raznih profila stručnjaka modernoj privredi i strukturi našeg ekonomskog i društvenog razvoja. Zbog toga je bilo potrebno formirati škole raznih profila više, visoke, fakultete, postdiplomski studij, općih, užih i specijalizovanih profila, okrenute praksi, razvojnim i naučnim zadacima, što je u praksi i sprovedeno. Kategorija prvoga stupnja, kao kategorija stručnjaka u sistemu visokoškolske nastave, ali tipa praktične, profesionalne, završne škole iz koje se ide u praksu, jer zbog toga i postoji, nije još našla svoje pravo realno mjesto ni po svojim ekonomskim ni po svojim društvenim afirmacijama. Poznato je da su potrebe za ovim kadrovima znatno veće nego za visokokvalifikovanim. Kod nas se često čuje da dobar dio visokokvalifikovanih stručnjaka vrši poslove koje ne bi trebalo da rade, a ipak smo sve učinili da svršeni daci stručnih škola i studenti prvog stupnja, bilo sa viših škola ili fakulteta, idu u praksu. Međutim oni smatraju, u prvom redu, svojim pravom da nastave studije, dakle da ne idu u praksu, tamo ih mnogo ne traže, mada se oni nisu pripremali za nastavak studija, jer ako jesu, onda to nije bio cilj ustanovljavanja prvog stupnja. Ne radi se o tome da se naruši pravo svakog građanina da mu budu dostupne i najviše kvalifikacije i da iz nižih škola može da ide, pod datim uslovima, u više. Ali struktura poslova i znanja zahtijeva i odgovarajuće kadrove i odgovarajuće škole, pa prema tome, ne može se govoriti o nekakvom automatskom pravu nego o svrsi, zbog čega je jedna škola osnovana i zašto tu školu neko studira. Međutim, ja nemam ni podataka, niti sam izučavao zašto privreda i sama stvarnost to ne reguliraju svojim normalnim zakonitostima.

Diskutiram da li samim sistemom škola stimuliramo i favoriziramo održavanje takvog školskog sistema koji ostvaruje svoju svrhu. Mislim da je u specifičnim slučajevima racionalna nastava prvog stupnja na fakultetima i visokim školama tamo gdje je struktura studija tako komponovana da daje takvog stručnjaka koji nakon dvije godine može da ide u praksu, on to hoće i potreban je praksi. U većini

slučajeva fakulteti su mehanički uveli prvi stupanj jer po svojoj strukturi, cjelini studija i fizionomiji i po onome što treba da daju, ne samo što nisu ispunili svrhu, to jest dali stručnjake nego su, praktično, poremetili nastavu čitavog studija. To je već nekoliko godina očigledno, ali sigurno treba prepustiti fakultetima i odgovarajućim snagama u privredi i društvenim službama da riješe ovaj problem, to jest, da se utvrde profili stručnjaka kakvi su nam potrebni i da se formira odgovarajuća nastava. Čini mi se da je reforma išla za tim da se na prvom stupnju formiraju uže struke profesionalnog kadra, takozvanog tehničara i pogonskog stručnjaka. To se postiže u posebnim školama ili nastavom van fakulteta ili na fakultetu, a fakulteti bi pretežno bili kategorija studija gde bi se formirao tip visokokvalifikovanog stručnjaka sposobnog da razvija i unapređuje struku i šire je plasira u praksu. Treći stupanj je predviđen za onu kategoriju stručnjaka koje bi trebalo uputiti u naučnoistraživački rad i na specijalističko usavršavanje.

Diskusija o ovim pitanjima trebalo bi da se proširi daljim analizama, stručnim i naučnim ispitivanjem na sve profile stručnjaka, s obzirom da je problem otvoren, kako bi se dobile ocjene koje moraju biti prilagođene našim potrebama i razvoju. Ali, sigurno je da će se ovi problemi uspješnije moći riješavati u okviru onih odnosa i uzajamnih zahtjeva u kojima će se naći same visokoškolske ustanove i zainteresirani privredni i društveni faktori.

I sistem samoupravljanja definiran u Ustavu u visokim školama je otvorio problem, ali ne u smislu da li ove ustanove treba da samostalno upravljaju prema svom društvenom djelovanju i principu dohotka. Druga strana ovoga problema jeste ustavni princip o direktnoj društvenoj zainteresovanosti kod ovih ustanova i kako i na koji način postaviti ove ustanove u mehanizam toga društvenog interesovanja i uticaja, poštivajući sve principe tzv. mješovitih organa upravljanja u sistemu društvenog upravljanja. Mislim da realizujući princip samoupravljanja društvena zainteresovanost i uticaj se može ostvariti praćenjem izvršenja opštih i statuiranih principa, ugovora, obaveza od strane osnivača i društveno-političkih zajednica ili drugih zainteresovanih udruženja i radnih organizacija ili zajednica samih visokih škola koje bi po svom sastavu i društvenim ovlaštenjima mogle da osim poslova visokih škola vrše i određene društvene funkcije.

Samostalnost fakulteta kao radnih organizacija i unutrašnje samoupravljanje pokreće istovremeno drugi međusobni odnos među samim tim ustanovama, a taj je da se fakulteti i slične ustanove kao radne jedinice integriraju u svom slobodnom, ali i zajedničkom interesu. Zajednice visokoškolskih ustanova, bilo da se nazivaju univerziteti ili ne, mogle bi vršiti funkciju ne samo asocijacije

fakulteta kao radnih organizacija nego i njihove društvene politike. Na dosadašnju praksu se gledalo sa skepsom i bilo je prigovora na odvojenost takvih ustanova jedne od druge. Mislim na formiranje racionalnije organizacije rada i saradnje među fakultetima, institutima, katedrama, i drugim pomoćnim ustanovama kao što su biblioteke, radionice, razni servisi, a naročito kombinacija studija što bi omogućilo da se ne stvaraju uvijek novi fakulteti nego bi se takav studij mogao sprovesti na nizu fakulteta ili stvaranjem matičnih kadrova, postdiplomskih studija, studija izvan redovnog školovanja itd.

U ovim asocijacijama bi mogli da učestvuju i predstavnici određenih društvenih i radnih zajednica. Prema fakultetima i drugim visokim školama, što se tiče programa zadataka i obaveza, društveno-političke zajednice i radne organizacije bi direktno uređivale međusobne odnose. Može se reći da će visokoškolske ustanove same za to naći najbolje rješenje. Međutim, stimulirati društvene okvire za to, pogotovu u ovoj fazi kada se ponegdje samostalnost interpretira kao sebično zatvaranje u autonomije, oportuno je, to treba imati u vidu.

Reforma je krupan problem ali, i razvijanje tzv. unutrašnje reforme, unutrašnji odnosi, ne samo materijalna raspodjela, nego i demokratski, lični i društveni odnosi studenata i nastavnika, njihovo zalaganje, izvođenje nastave, usklađivanje programa i trajanja nastave i drugi uslovi su od uticaja na uspješnije izvođenje nastave. Ti unutrašnji odnosi reforme koji bi trebalo da kompletiraju suštinski ukupnu reformu, još imaju nedostataka i traže smionije i brže procese.

Ako se vratimo na početna razmatranja i osvrnemo na problem finansiranja visokoškolskih ustanova, onda ovo ključno pitanje koje sadrži u sebi i druga društvena i organizaciona, pa i nastavna pitanja, ostaje da se razmatra i što prije, kao što je već navedeno, izuči u sklopu izgradnje sistema finansiranja, raspodjele, planiranja, u vezi s donošenjem sedmogodišnjeg plana, naročito u sistemu jačanja materijalne osnove radnih organizacija, a posebno sposobnosti radnih organizacija u privredi i službama, da pitanja kadrova i obrazovanja, naučnoistraživačkog rada i drugih problema koji su u vezi s ovima mogu da riješavaju. Ovde treba dodati, premda ne želim da duljim u diskusiji, da jedno je pitanje izvora finansiranja kadrova, odnosno školstva od strane društveno-političkih zajednica, kao i radnih organizacija, a drugo je pitanje koncentracije tih sredstava i oblika fondova ili drugih vrsta finansijskih ustanova s kojima bi visokoškolske ustanove stupale u odnos, ukoliko nemaju direktan odnos s drugim radnim organizacijama.

To bi trebalo da unese jasnoću u diskusiju da li su univerziteti i fakulteti postali lokalne, komunalne ustanove ili djeluju kao i sve druge radne organizacije, čija djelatnost ide do onih granica i interesa onih koji su za tu djelatnost zainteresirani. Odmah dodajem da stvar nije tako prosta, vrlo dobro znam da mnogi fakulteti i univerziteti imaju takve zadatke u formiranju kadrova koji nisu ničim ograničeni. Prema tome, društvena zajednica će finansirati djelatnost i zadatke takvih fakulteta i univerziteta. Međutim, ni to nije nikakva smetnja sem ako ne postoje razlozi za direktno finansiranje, to jest, da se sredstva i izvori takođe formiraju u onoj sredini u kojoj se nalazi visokoškolska ustanova i na taj način društveni organi i predstavnička tijela dotične sredine mogu da ostvaruju normalnu funkciju te društvene zajednice.

Sada stojimo pred tim, što je neophodno, da kad razmatramo principe raspodjele i kvalifikacije društvenih zadataka visokih škola, a i krajnje je vrijeme da se primjenjuju principi unutrašnje raspodjele prema radu, da se nađu kriteriji i računice društvene vrijednosti djelatnosti fakulteta. Sličan problem je otvoren i za naučnoistraživačku ulogu fakulteta, razvoja instituta na fakultetima i definiranje razvitka naučnoistraživačkog rada, kao i bavljenja nastavnika naučnoistraživačkim radom na fakultetu i na institutima fakulteta, odnosno univerziteta, ili na institutima i laboratorijama van fakulteta. O ovim problemima možda će neko nešto više i detaljnije reći o značaju integracionog sažimanja naučnoistraživačkog rada, nastave i prakse na visokim školama i da se u kalkulacijama finansiranja uzmu u obzir i svi ovi faktori.

Isto tako mislim da materijalni uslovi studenata mogu biti efikasno riješeni samo u sklopu ovih razmatranja, polazeći od principa u kojoj mjeri je društvo zainteresirano da stimulira obrazovanje visokokvalifikovanih i naučnoistraživačkih kadrova. Stipendiranje i kreditiranje i drugi oblici kojima se obezbjeđuju uslovi za studiranje mogu da se vrednuju samo prema tome koliko utiču na efikasno, što brže i što kvalitetnije studiranje. Ne mala sredstva koja smo do sada davali u tu svrhu nisu sasvim polazila od tih principa i zbog toga nismo uvijek postizali dobre rezultate. Stipendiranje i kreditiranje mogu da se kompletiraju prema tome koliko je društvo zainteresirano da direktno daje sredstva za vrijedne studente, ili će kreditirati sve one koji hoće da se samostalno školuju, ali je osnovno da se u pogledu visine i uslova tih davanja pođe od zdravih rezonovanja, to jest da se daju onolika sredstva koja će omogućiti redovno i uspješno završavanje studija. Treba planirati potrebe imajući u vidu da svako redovno završavanje studija potrebnog broja kadrova znači ogromnu dobit. Na toj os-

novi bi se onda mogla postaviti i sva druga pitanja, ne samo stipendije i krediti, nego i menze, domovi i druge sportske i kulturne potrebe studenata.

Planiranje kadrova i ekonomičnost studiranja nisu kod nas našli još svoje pravo mjesto što se tiče istraživanja i ocjena, i, mislim da bi organi planiranja mnogo koristili kada bi zajedno s određenim zavodima i visokoškolskim ustanovama obavili taj posao. I tada bismo bolje znali ekonomičnost i oportunitet početka i trajanja studiranja i rezultata kvantitativnih i kvalitativnih. Tada bismo u reformi jasnije postavili trajanje studija i profile stručnjaka u ekonomske i društvene kategorije (naime, koliko je potrebno da traje studij određenih vrsta stručnjaka da li dvije, tri, četiri, pet godina, izuzimajući kategoriju postdiplomaca). Očito je da su ovi problemi još nesređeni i da naše računanje s upisom i brojem upisanih studenata prikriva pravu sliku naših rezultata, jer nas dezorijentiraju sredstva koja se u to ulažu, kapaciteti izgradnje, izdaci za opremu i kadrove, a međutim, krajnji rezultat završavanja i trajanja studija otkriva jedan očigledan nesrazmjer. Postignuti uspjesi u skraćivanju studija, a naročito u sve većem broju diplomiranih studenata, samo još više govori da se u daljem sprovođenju reforme mora voditi računa o racionalizaciji i ekonomskim odnosima obrazovanja.

Dosadašnja diskusija u Komisiji i u ovom Vijeću upućuje na to da je potrebno još uložiti truda kako bi se dali precizniji stavovi i odgovori, koji bi visokom školstvu zbog njegovog izvanrednog značaja dali onaj rast za koji u našem društvu postoje uslovi, a i potrebe. Zbog toga je i razumljivo da rezultati ove diskusije i one koja će se dalje voditi treba da se okončaju u samoj Saveznoj skupštini, saradnjom i učešćem i drugih vijeća i njihovih tijela.

Potpredsednik Nada Manojlović:

Za riječ se javio drug Rajko Tomović, poslanik.

Rajko Tomović (Izborna jedinica Beograd — Voždovac):

Drugarice i drugovi poslanici, spremanje za ovu diskusiju, moram priznati, predstavljalo je prilično težak posao. Naime, smatram da je oblast prosvete, visokog školstva stvar koju, možda, treba najmanje rešavati putem administrativnih akata i na nivou federacije. I u tom pogledu sam hteo, s jedne strane postavljajući se tako, da vidim koji su to problemi koje bismo mi kao Veće, znači ne zalazeći u kompetencije drugih organa, mogli postaviti. S druge strane, smatram da je vrlo opasno ako zalazimo u čisto stručna, ili, tako da kažem, profesionalna pitanja. Postoji Zajednica univerziteta, Savezni

savet za koordinaciju naučnog istraživanja, postoji kod nas čitav niz institucija i mehanizama društvenog upravljanja i samoupravljanja, koji su potpuno kvalifikovani da o nizu ovih stvari rešavaju.

Drugo, moja diskusija namenjena je problemima budućnosti, tako da kažem, jer smatram da je reforma školstva, koja je do sada izvršena, uglavnom odgovorila svojim ciljevima i u osnovi se slažem s izveštajem Saveznog sekretarijata za prosvetu, jer, po mom mišljenju, otezanje diskusija da li je trebalo uvesti prvi stepen ili drugi stepen, u koliko meri proširiti naš sistem visokog školstva, a sigurno je i tu bilo grešaka, ali, to nije bitno u odnosu na ono suštinsko što smo učinili s reformom školstva, to jest, da smo iz jednog sistema visokog školstva koji je odgovarao nerazvijenoj privredi, industriji, opet da se ograničim na kompetenciju Tehničkog fakulteta — stvorili bazu koja odgovara jednoj industrijski razvijenoj zemlji. I s te tačke gledišta reforma školstva je došla u pravi čas, jer da to nismo uradili danas, ne bismo mogli da govorimo o zadacima u budućnosti. Uostalom, i drug Nikola Sekulić u svojoj diskusiji osvetlio je niz pitanja koja su u vezi s reformom školstva bila dotaknuta.

Hteo bih da pređem na konkretne stvari. Dozvolite mi samo da učinim jednu malu načelnu napomenu. Lično mislim da načelnih napomena imamo dosta, a da manje dajemo konkretne predloge.

Hoću da kažem, pred ovim skupom, kada govorimo o visokom školstvu, da se uopšte danas ljudsko društvo nalazi u jednoj interesantnoj fazi, kada se tehnološki proces i nauka tako razvijaju da menjaju mnoge stvari u svim zemljama. I jedan od tih, zahtev ovih godina, koji ranije nikada nije bio postavljen u ljudskom društvu, jeste zahtev čitavih nacija da dobiju visokoškolsko obrazovanje. Videli ste, naročito u socijalističkim zemljama, da se vrlo ozbiljno diskutuje i postavlja čitav sistem obrazovanja i ne samo da se reši problem osnovnog, nego i visokog školstva. Naravno, mi smo još daleko od toga, mada se lično nadam da će moja generacija to i doživeti. Ali, nije važno da o tome sada govorimo, nego bih vam samo hteo ukazati da ipak to nije tako daleka perspektiva, a možda će se i realizovati. No, za nas je bitnije da govorimo sada o ovim stvarima. Međutim, ne treba izgubiti iz vida niti tako dalekosežne činjenice koje se danas pojavljuju i koje imaju vanredno duboki i ljudski i privredni značaj, jer vrlo je verovatno da ćemo u budućoj proizvodnji, za deset godina, a ne samo u ovoj, u fabrici, jer danas proizvodnja prelazi izvan fabrika i organizacija proizvodnje, imati ogroman broj visokokvalifikovanih kadrova.

Sada bih prešao na sasvim određene stvari. Pripremio sam nekoliko teza, koje hoću da dokažem i predložim rešenja za njih.

Moja prva teza je ovo. Drugarica pomoćnik sekretara za prosvetu je to iznela vanredno jasno i mislim da smo se svi složili da nema potrebe da diskutujemo da li je univerzitet naučna ustanova ili nije. O tome se stvarno diskutuje, ali, to nije potrebno, jer se u tome slažemo. Međutim, ja hoću da kažem da takvu politiku u praksi ne sprovodimo. Dozvolite mi da o tome kažem nekoliko reči.

Beogradski univerzitet dobija za naučno-istraživački rad 50 miliona dinara godišnje. Ja sam profesor Elektrotehničkog fakulteta, koji ima 600 studenata, a mi dobijamo za naučni rad godišnje milion i po dinara, i to iz godine u godinu. Ne morate biti stručnjaci pa da znate kakav se naučni rad na toj osnovi može realizovati. Na nizu fakulteta na jednog nastavnika za naučni rad otpada godišnje 3.500 dinara. To je jedno.

Drugo, sprovodi se linija osnivanja instituta, i to univerzitetskih, privrednih, zajedničkih, što je, uostalom vrlo opravdano. Međutim, instituti su stavljeni na privredni račun, i to je isto tako opravdano, ali se zaboravlja da se daju fakultetima sredstva da oni posluju s tim svojim institutima koje su osnovali na privrednom računu. Ja sam u Savetu Instituta za eksperimentalnu fonetiku, taj institut je osnovao fakultet ali, institut mora da naplaćuje svoje usluge, on od toga živi, fakultet nema sredstava za naučni rad, i sada, oni koji su osnovali institut ne mogu više da dođu tamo da rade. Znači, treba videti hoćemo li konkretno sprovesti tu politiku koju smo zacrtali. Ja ću dati izvesne predloge u pogledu rešenja, to jest ono što sada predlažem kao amandman.

Druga teza jeste materijalni položaj na univerzitetu. Ne mislim samo na plate, govorim u celini. Da vidite kako se to reflektuje na vrlo ozbiljna pitanja, koja ne samo da su politička, nego mi se čini da su i humana, i to duboko humana. Radi se, recimo, o položaju studenata. Ja sam kratko vreme u Skupštini, ali vidim da mi sve naše planove postavljamo na bazi povećane produktivnosti proizvodnje. Naša štampa je svakog dana puna podataka o tome kako raste industrijska proizvodnja, kako se podiže produktivnost rada. Međutim, u materijalima koje smo dobili, vidi se da je materijalni položaj studenata pogoršan. Onda, mi ne možemo ovde ćutati i samo praviti neke deklaracije i apele, nego bi trebalo videti kojim mehanizmom i kako omogućiti da se paralelno s tim poboljšava i položaj studenata. I, ako se sprovode neke reforme, kao što je uvođenje kreditiranja, što je takođe opravdano, onda prilikom priprema te reforme, na osnovu saglasnosti Skupštine, treba misliti da se ni-

jednog trenutka ne može pogoršavati materijalni položaj studenata smanjivanjem stipendija ili smanjivanjem kaloričnosti ishrane, pogoršavanjem uslova stanovanja itd. To ne mislim samo iz ljudskih razloga, nego, ovde se postavlja zahtev za kvalitetnijom nastavom. Mogu vam ukazati, možda malo emocionalno, na neka moja iskustva koja nisu loša. Uvek volim da razgovaram sa studentima i da ih pitam šta rade, kako žive. Ne možete vi od njega tražiti ne znam šta kada čujete pod kakvim uslovima živi i radi. To je jedno.

Druga stvar je pitanje plata nastavnika na univerzitetu. Ja sam protiv toga da mi vodimo diskusiju, kako sam je ja nazvao, na čaršijskom nivou, da se odmah pita koliko ti zarađuješ, koliko zarađuje ovaj drugi. Mislim da o tom problemu na tom nivou u Skupštini uopšte ne možemo diskutovati. Jer, radi se o tome da li mi omogućavamo nastavnom osoblju, osoblju u prosveti da na radnom mestu ostvaruje gro svojih prihoda. Bilo bi licemerno tvrditi, ja znam za tehničke škole, da su naša primanja, ukupno uzev, i van radnog mesta i na radnom mestu jednaka primanjima drugih stručnjaka. Ja govorim, možda, za jedan uzani krug, i to za moju struku, ali se, po mom mišljenju, ne radi o tome, radi se o nečem mnogo dubljem. Dozvolite da vam to pokažem na primeru asistentata. Asistent dobije određenu platu, drugi deo zarađuje okolo i može da živi. A on treba da radi, da se naučno razvija. Da li će naše društvo priznati kao opravdano da se jedan mlad čovek dve-tri godine posveti svom naučnom usavršavanju, da mu se stvore uslovi? Ja mislim da je danas naše društvo u toj fazi da se mogu stvoriti uslovi, u ovoj zemlji, za 500 ljudi, ili za 1.000 ljudi da se naučno usavršavaju, i to da ne ide na štetu njihovog elementarnog standarda.

Posebno pitanje je pitanje stanova. Imam ovde izvesne podatke, drugovi, koji o tome govore. Savezni savet za naučni rad pripremio je svoj izveštaj u kome govori o stambenoj situaciji ljudi koji rade na Beogradskom univerzitetu, gde se kaže da je sa 1963. godinom svega 8% ljudi, koji su podneli molbe, dobilo stanove. Dozvolite mi da iznesem jedan drugi podatak izvanredno interesantnog referata koji je podneo dekan Elektro-tehničkog fakulteta u Zagrebu prof. Požara. To je fakultet za koji svi znamo da je bio u srećnim okolnostima i da je imao vanredno povoljne prilike za razvoj. Do sada je Sveučilište izgradilo 50 stanova na oko 1.800 nastavnika i asistenata. Ja sam pokušao nešto drugo, što malo, čini mi se, zadire i u Poslovnik Skupštine i u način rada Poslovnika. Pokušao sam da odem u druge ustanove, recimo, u državnu upravu, u neki sekretarijat, da odem u spoljnotrgovinsko preduzeće, pa da dobijem podatak koliki je procent stanova deljen u tim strukama u odnosu na ovu prosvet-

nu, da bismo kroz to sagledali nešto drugo na šta ja ciljам. Meni ovi podaci ne služe za kritiku, nego hoću da izvedem jedan zaključak. Naime, da li smo mi de fakto tako siromašni da danas prosvetnim radnicima na Sveučilištu dajemo samo 50 stanova ili, rešavamo samo 8% od ukupnog broja molbi? Da nije to suviše velika nesrazmera između stanova i drugih materijalnih uslova koji se daju i koji postoje u drugim strukama i oblastima? Evo zašto ja to govorim. Danas je situacija ozbiljna i zato tražim da se to energično rešava, ne samo zbog materijalnih primanja. Danas ja za asistenta na fakultetu, naučnog radnika, mogu primiti samo onoga koji je iz Beograda i koji ima rešeno stambeno pitanje, a kome će asistenska plata biti manje-više džeparac. Vi svi dobro znate da to nije u skladu ne samo s našom politikom, nego i s jednim humanim principom, to jest, da su sposobni ljudi raspoređeni i izvan velikih centara. Na Elektro-tehničkom fakultetu nijedan asistent nije dobio stan, a mi profesori se još nekako i snalazimo. Znači radi se o ljudima koji treba da čekaju deset-petnaest godina na stan. Prema tome, nije reč o tome da li ima ili nema sredstava, nego to zahteva vrlo određene intervencije i zato sam ja protiv toga da se diskusija u Skupštini, i u ovom Veću, razvodnjava i da se donose neke opšte preporuke.

Kada se radi o univerzitetskim nastavnicima ja ću vam još nešto reći, to je moje mišljenje, možda nisam u pravu, ali, mnogi ljudi tako misle, a ja lično smatram da treba da kažem ono što mislim. Naša zajednica je priznala da redovni profesor univerziteta može ići, dok je bio administrativni sistem, na najviša zvanja, prva ili ne znam koja kategorija. To znači da je društvo u celini priznalo da je rad nastavnika društveno isto tako koristan kao i rad nekog vrlo visokog državnog funkcionera ili vrlo visokog političkog, društvenog radnika ili radnika u Armiji. Međutim, mi smo danas došli u situaciju da ako čovek na univerzitetu želi da ima prihode koji odgovaraju prihodima ovih drugih, ili bar ekvivalentne uslove, mora dve trećine svog rada da provede van svoje ustanove u kojoj radi. Međutim, mi smo uspeli preko raznih primanja, koja često, i ne spadaju u platu, ali, to je paušal, koji se danas vrlo široko sprovodi. Na žalost, mi u Skupštini o tome nismo informisani, a mislim da bi trebalo, da bar znamo koja su to sve primanja na radnom mestu, jer druga je stvar van radnog mesta. Mi smo stvorili sistem koji je vrlo efikasan, a to je sistem oporezivanja, taj sistem smo postavili kao društvo i ko se po njemu vlada on odgovara društvenim normama. Ali, postoje razna druga primanja ljudi koji nisu u prosvetnoj struci, kao što sam rekao, koja čak možda nisu ni oporezovana, što je u ovom jeku borbe protiv privilegija malo neobično.

Znači, čovek mora na štetu svog rada na fakultetu realizovati određena primanja. Hoću da kažem da primanja tih visokih stručnjaka nisu mala, ali mislim da imaju pravo, isto kao i svi drugi, da na radnom mestu ostvaruju svoja primanja. Recimo, da ulazite i u vrlo sitne detalje, pogledajte i te stanove koji se dodeljuju prosvetnim radnicima, kakvog su oni kvaliteta u odnosu na stambenu politiku u drugim ustanovama i u upravi. Mislim da je to i degradiranje položaja, ozbiljno degradiranje položaja prosvetne struke, pa i onih na univerzitetu, gde mi formalno priznajemo da su to vrhunski stručnjaci. Redovni profesor ne može da ide dalje u svakom društvu. Ja to ne govorim zato da bi se povećale plate, nego kažem da je to stvar ozbiljne birokratske deformacije i da to boli prosvetne radnike. Ja ovo govorim i u našem interesu, a i kao o društvenoj politici. Ja se s tim ne slažem, to jest, ako čovek radi u jednoj društvenoj organizaciji, u omladinskoj organizaciji, u sindikatu, bilo gde u državnoj upravi, on dakle lakše dolazi do određenih materijalnih afirmacija, nego ako je u prosvetnoj struci. Prema tome, ne radi se tu o primanjima, tu se radi o određenoj politici i o određenoj, po mom mišljenju, deformaciji, ja bih rekao birokratskoj deformaciji da je prosvetna struka manje važna. Međutim, mislim da taj moralni faktor davanja značaja toj struci je važan ne samo za tu struku, nego i za društvo u celini.

Na kraju krajeva, pristajem da mi tu struku i smatramo kao nižu, ali, neka to bude rezultat mišljenja građana. Lično smatram da bi u svakoj komuni, u svakom gradu, građani razmišljali da li je na društvenoj lestvici baš nastavnik u prosveti poslednji. Ja gajim iluziju da građani to tako ne bi rešavali, ali sam protiv toga da određen broj ljudi u državnom aparatu tako postavlja položaj prosvetne struke. Mislim da sam bio dovoljno jasan, ne samo s gledišta tih uskih povećanja primanja, nego s daleko dubljih aspekata.

Drugo pitanje na koje sam dužan da vam dam odgovor jeste kako izaći iz ove situacije. Protiv toga sam da stalno kukamo i da tražimo nešto. Ono što Skupština može to je da se vidi koliki su troškovi školovanja studenata. Na Elektro-tehničkom fakultetu se daje 20.000 dinara za materijalne troškove po studentu. Međutim, ako usvojite koncepciju da je univerzitet naučna ustanova i da je to dugoročni posao, onda ja predlažem, ili kao amandman ili da diskutujemo o tome, da se u troškove školovanja unese i izgradnja stanova, izgradnja kadrova i naučnoistraživački rad.

Prema tome, vreme je da u ovu rezoluciju unesemo i to da se u troškove školovanja studenta podrazumevaju i uslovi za bolji naučnoistraživački rad. Ne bolji uslovi, nego normalni, uslovi koji odgovaraju proseku životnog

standarda u našoj zemlji. Onda ćemo videti da troškovi školovanja jednog studenta nisu milion dinara za čitavo vreme školovanja, nego možda deset miliona. Što se tiče politike proširenja školstva, ja ne znam da li su drugovi u Sekretarijatu za prosvetu izračunali koliko nas tako postavljeno školovanje košta. Ja sam za to da svaka komuna otvori univerzitet ali samo ako hoće građani te komune da plate 15 miliona za svakog studenta koga školuju. Zašto to administrativno sprečavati? Neka oni raspolažu svojim sredstvima, ali to onda treba da se zna, jer meni je vrlo nelagodno ovo veliko mahanje zastavom kod nas pred javnošću da smo mi što se tiče školovanja studenata na trećem mestu u svetu, iza SAD i SSSR-a. To znači da ili smo najbogatija zemlja, odmah iza njih, ili smo troškove školovanja studenata strahovito degradirali. Moj predlog je da se u troškove školovanja studenata unesu svi elementi koji obezbeđuju politiku koju smo ovde zacrtali.

Druga je stvar da li takvih sredstava ima. Pokušaću da vam dokažem da takvih rezervi ima. Nisam stručnjak ni za ekonomiju, ni za planiranje, ni za budžet, ali mislim da su i Plenum Centralnog komiteta i čitav niz stvari pokazali da su unutrašnje rezerve u našem sistemu ogromne. Doneo sam članak nedelnog broja Borbe, a Borba je organ Socijalističkog saveza, pod naslovom: »Skupe granice na sli-vovima reka«. Dozvolite mi da ovo pročitam: »Elaborat za Trebišnjicu predviđao je da se za eksproprijaciju plati oko 500 miliona dinara. Ova suma, međutim, popela se na preko tri milijarde dinara, šest puta više. Na Senju troškovi eksproprijacije povećani su pet puta«. Pa, dalje: »Često pod pritiskom hitnih potreba dolazilo je do velikih promašaja. Na hidrosistemu Senj, čija je gradnja počela 1959. godine, na primer, po prvobitnom projektu značajan objekat bila je betonska brana. Sve do 1963. godine (znači, četiri godine), vršene su pripreme za njenu gradnju, a iz inostranstva je nabavljena instalirana mehanizacija. Posle detaljnih istražnih radova maja 1963. godine doneta je odluka da se umesto betonske gradi zemljana brana, sa čijim nasipanjem se još nije počelo.« Međutim, ovde nije rečeno da izgradnja zemljane brane znači ponovno nabavljanje kompletne nove mehanizacije iz inostranstva. Drugim rečima, potpuno se slažem s diskusijama koje su vođene naročito i u redovima Saveza komunista, da su unutrašnje rezerve našeg sistema ogromne. Zbog svog interesovanja ja postavljen sam da radim u jednom pododboru Saveznog veća koji se bavi pitanjima telekomunikacija elektronike. Radom u tom pododboru uvideli smo da su te unutrašnje rezerve velike. Ne slažem se s diskusijom druga Hadži Vasiljeva, jer kad govorim o ovim rezervama ja nikoga ne krivim i ne kažem da

treba da se vraćamo na centralizam. Smatram da je jedini izlaz da se potpuno sredstva centralizuju, ne znam da li bi se ko bunio za to.

Ali, ja sam za to da se u našem sistemu čitav niz faktora postavi na ekonomske zahteve i to, dosledno, pa će se rezerve naći. Ovo što sam izneo nije bilo u cilju nekog vraćanja ova-mo ili onamo, niti je to kritika pojedinaca, jer nije mesto da ja o tome govorim kao poslanik ovog Veća. Ali, moj zadatak je da ukažem na to da ne treba da se sredstva negde presipaju, a negde gde su nam potrebna, da se ne da ni osnovni minimum. Imam još argumenata, da u okviru našeg sistema i sadašnjeg nacionalnog dohotka postoje rezerve iz kojih se može više odvojiti za prosvetu i školstvo.

Sada bih nešto rekao o kvalitetu. Dozvolite mi da se poslužim argumentima. Navodim neka mesta iz referata Dekana Elektro-fakulteta u Zagrebu održanog na VIII jugoslovenskoj konferenciji za elektroniku gde se kaže: »Za sticanje znanja u bilo kojoj fazi obrazovanja potreban je naporan rad, a naši đaci od prvih dana školovanja ne stižu radne navike, pa se radi toga vrlo teško snalaze na fakultetima. To je jedan od razloga velikog otpada studenata tokom studija. Tako, na primer, od 336 studenata, koji su se upisali na Elektro-tehnički fakultet školske 1956/57. godine, završilo je studije do oktobra 1963. godine, dakle, u roku od 7 godina, tek 161 student. Jedan od razloga odu-stajanja od studija svakako je i slaba prethodna sprema studenata. Da to ilustrujemo navešćemo podatke kvalifikacionog ispita koji je održan ove godine na Elektro-tehničkom fakultetu u Zagrebu. Na kvalifikacioni ispit iz matematike pristupilo je 269 kandidata. Maksimalni broj bodova, bodovao se uspeh, iznosio je 50, i to je postigao kandidat koji je do kraja izradio svih pet zadataka, koji su bili odabrani iz gradiva II i III razreda gimnazije. Rezultat je sledeći: Od 46 do 50 bodova, znači, optimalni uspeh postigli su 5 kandidata ili 1,1%, od 36—40 bodova dobilo je 4,9%. Zatim, između 6 i 15 bodova 85 kandidata ili 31%. Dalje, nula bodova, znači za zadatke iz II i III razreda gimnazije 20,2%.«

Postavljajući pitanje kvaliteta, ne bih hteo da kažem da se to može na brzinu rešiti, nego bih hteo da ukažem na sledeću činjenicu. Nama se kao profesorima prebacuje da mi kvalitet tako postavljamo zato što smo profesori. Možda je tako, ja priznajem da čovek može da se deformiše u jednoj struci, a to je skoro i normalno, ali, ja postavljam pitanje kvaliteta studija iz jednog drugog razloga. Nije to pitanje odnosa profesora i studenta, za mene je to pitanje usavršavanja naše privrede. Do sada smo bili u fazi kupovine licence i pogledajte našu proizvodnju: automobil, frižider, aparati za domaćinstvo, telekomunikacije, sve su to

licence. Kada postavljamo zahtev za podizanje standarda, mi zahtevamo sopstvenu tehničku bazu, pa se tek onda oštro postavlja problem kvalitetnog kadra. Jer, dok se radi o licencama, a koliko nas tek košta osvajanje licence s lošim kadrom, to još nekako i ide, ali, kada mi hoćemo da to izrađujemo onda je pitanje kvaliteta sudbonosno. Ali, to nije sudbonosno pitanje za industriju. Moja teza je da je to sudbonosno pitanje i za društvene službe, jer dva do tri visokokvalitetna stručnjaka će verovatno biti daleko korisnija nego pedesetak nepismenih ili polupismenih ljudi koji zauzimaju odgovorne položaje ili se nalaze na mestima gde se to rešava. Navešću vam jednu vrlo konkretnu implikaciju toga. Pozvan sam od strane drugova iz Saveznog zavoda za planiranje da diskutujem o jednom pitanju koje je ključno za naš ekonomski razvoj i standard, a to je da u naše planove nismo uključivali tehnički progres kao elemenat planiranja. A sada smo videli da nismo ni standard dovoljno uključili, a još manje tehnički progres. Drugim rečima, danas se vrlo oštro postavlja faktor tehničkog progressa koji može radikalno da izmeni odnose, ne samo s gledišta proizvodnosti rada, nego i s gledišta i tehnologije i učešća u svetskoj privredi. Mnoge zemlje rade na tome. Nama se postavi zadatak: uradite to. To može da uradi ekipa od 100 stručnjaka, na žalost, mi ih nemamo, koji bi radili, na primer, na sedmogodišnjem planu. Znači, nama su potrebni takvi stručnjaci. Posebno taj kvalitetni kadar, a da ne govorim ono što je svima vama poznato, da su nam potrebni stručnjaci u nastavi, u naučnoistraživačkom radu, jer bez toga mi to ne možemo rešiti.

Hteo bih nešto da kažem i o principu raspodele prema dohotku i o izvesnom nepoverenju prema prosvetnim, a mogu pre reći prema univerzitetskim i naučnim kadrovima. Mislim da je to političko pitanje, a naše Veće treba to da razmotri.

Kada se radilo o reformi školstva, bio sam tada van univerziteta, ali bilo je ozbiljnih prigovora da se svaka diskusija i dublja analiza shvata kao otpor. To iznosim mišljenja drugova.

Međutim, sada sam na univerzitetu, to jest, kada se uvodi ovaj princip raspodele prema dohotku. Mislim da progresivne snage, danas je na univerzitetu većina onih kadrova koji su formirani u našem pokretu i u ratu, pa i posle rata, shvataju značaj toga, pa čak i da ne shvataju oni će sprovesti ono što je opšte prihvaćena linija. Tu nemam nikakvih primedaba, ali imam primedaba na vulgariziranje i na izvesno etiketiranje. S tim etiketiranjem nećemo nikoga zaplašiti, ali ćemo sprečiti naučne diskusije i dublje sagledavanje stvarnosti. Odmah se postavlja pitanje: da li si ti za Ustav

ili ne. Ali, radi se o tome da princip raspodele prema dohotku nije samo naša stvar, ja ne znam zašto mi mislimo da smo mi jedini sve izmislili, taj princip u raznim formama javlja se i na drugim univerzitetima. Dozvolite da vam kažem da postoji još jedan efikasan sistem, koji je isto tako raspodela prema dohotku, a nije sveden na bodovanje, na neko banalno bodovanje. Na jednom univerzitetu u inostranstvu, na kome sam ja predavao, svaki profesor mora da održi jedan kurs iz onoga što on radi. Kroz ovaj sistem bodovanja zadržali smo i jednu anahroničnost, a to je da se profesor bira za predmet, pa se nagomila po trideset profesora, a svaki od njih da predaje razne predmete. Znači, treba rešavati suštinska pitanja, pokušajmo da taj princip raspodele prema dohotku vidimo na jedan stvaralački način, a ne samo prostim ponavljanjem nekih fraza. Ja vam kažem da se meni čini da je našim ljudima dosta nekih opštih rešenja, onda se neko uvek postavi da brani ovo društvo i neke principe, a vi ih ne branite, zato što automatski ne prihvatate nešto. Ja se izvinjavam i drugu Kiri, zato sam sinoć i reagovao na to, dajte da stvarno diskutujemo. Nije to način na koji ćemo rešiti neka pitanja, ona se tako ne rešavaju, ali pokušajmo da to rešavamo malo stvaralački, da to pitanje diskutujemo. Pozdravljam predlog druga Čaldarevića da se te stvari malo i objasne. To pitanje me i teoretski vrlo interesuje. Nemam dovoljno ekonomskog obrazovanja da bih mogao sebi da razjasnim, to jest, ovaj problem dohotka ustanova. Ja to otvoreno priznajem, ali, do danas niko nije uspeo od drugova koji su stručnjaci za sociologiju, za političku ekonomiju, da mi to objasni, pa bih molio da se ovde jedanput kaže šta je ispravno a šta nije. Tu mislim i na ono što je pokrenuo drug Čolaković. Onda ćemo mi svi to prihvatiti, a ne da se to sprovodi nekim načinom koji ne odgovara ni našem duhu.

Na kraju, pitanje upravljanja i samoupravljanja na univerzitetu. Zašto to nepoverenje, zašto je veće poverenje tamo gde uopšte nema samoupravljanja? Mislim da tu treba da budemo vrlo principijelni, vrlo jasni i da tražimo rešenja, a ne da idemo najlakšim putem da se jedna diskusija okonča i da se jedno rešenje nametne. Pre tri dana bio sam na sednici na našem fakultetu gde je o tome diskutovano. Za mene je to bio najmučniji sastanak kome sam prisustvovao. S jedne strane, to je bilo baš zbog ove situacije a ne zbog otpora, jer mi smo isto tako radni ljudi. To pitanje trebalo je sagledati teoretski, to jest, da li je neposredni proizvođač samo onaj koji drži klešta u rukama. Otvoreno vam kažem ja sebe smatram za naučnika, ali, ja sam i neposredni proizvođač, jer mi još kako guramo proizvodnju. Što se mi za neke stvari tako oštro bunimo,

to nije samo zbog nas samih već što osećamo koliko to košta i druge i nas, jer smo takođe neposredni proizvođači. Danas, imamo dovoljno društvenih snaga, dovoljno naših ljudi na univerzitetu i mi ćemo svaku odluku sprovesti ako se ona objasni, ako se kaže šta je u pitanju. Na kraju te sednice okrenuli su se svi meni, pošto su znali da sam poslanik, pa su rekli: evo ti kako izgledaju mere koje vi donosite. Nije prijatno čoveku da bude u toj situaciji. S jedne strane, data su sredstva na istom nivou, manje-više kao i prošle godine, a traži se da se usvoji princip raspodele prema dohotku.

S amandmanima koje sam predložio, a to znači da se u troškove nastave uključuje svi elementi pa da se onda vidi šta nas košta nastava, podržavam potpuno predlog druga Hadžiomerovića, a mislim da sam dao izvesne podatke, ne kažem da sam dokazao, da ima sredstava da se izvrši preraspodela nacionalnog dohotka. Ja to tražim i podržavam u potpunosti taj predlog, ali, dozvolite mi da kažem na šta mislim da ne bismo načelno diskutovali.

Bilo je mnogo reči o nerazvijenom području, ali mene je recimo, zapanjila jedna stvar, da naš aparat, finansijski aparat, tretira i oporezuje opismenjavanje nepismenih s istim poreskim stopama kao i svaku delatnost u nastavne svrhe. Drugarica iz Mostara je o tome govorila. Juče sam diskutovao i rekao sam da nisam ni za crno ni za belo, ni za ono što je iznosio drug sekretar za prosvetu ni za ono što je iznosio drug Hadži Vasiljev, ali, zar mi ne možemo ovde doneti odluku da se oslobodi oporezivanja sav onaj rad na opismenjavanju nepismenih u nerazvijenim područjima, pa i u razvijenim, zato što oni nemaju sredstava a mi ćemo to nadoknaditi u okviru ovih sredstava koja imamo, ili ćemo dobiti neka sredstva. Drugovi, nemojte da kažete da je to centralizam i da se traži državna intervencija. Ne treba oporezivati gde je očigledno da nema sredstava, ne pravimo pare tamo gde nema smisla praviti ih.

Drugo pitanje koje ćemo postaviti pre raspodele dohotka jeste pitanje investicija. Investicije u novoj metalurgiji u sedmogodišnjem periodu koštaće nas nekoliko stotina milijardi dinara. Pa, zar se ne može naći neki mehanizam da se od toga jedan deo sredstava, ne administrativno nego kroz instrumente, kroz oporezivanje, kroz olakšice odvoji za nastavu i za naučni rad. To rade sve zemlje. Može se naći način bez nekih birokratskih metoda da se izvrši preraspodela dohotka, a ja tvrdim da je ta stvar vrlo akutna i ne bih se složio u tom pogledu, odnosno u tom detalju s drugovima iz naše Komisije i s drugom izveštio-cem. Što se toga tiče, postoje različita mišljenja, pa zato treba organizovati široku diskusiju

o mnogim pitanjima. Neka pitanja možda nisu jasna. Treba diskutovati o tim stvarima i molio bih da u rezoluciju uđe ovo pitanje kao akutno, to jest, da se izvrši preraspodela dohotka.

Rekao sam da se slažem sa referatom, ali ima stvari koje mi strašno smetaju. Ima nekih opštih fraza, neka me drugovi izvine, odnosno ne fraza, nego istina i činjenica s kojima se svi slažemo. Dozvolite mi da uzmem izveštaj Sekretarijata i da pročitam neke stavove. Tu se kaže: »U isto vreme potrebno je sistematski pratiti, analizirati i proučavati sve aspekte višestepene nastave i preduzimati potrebne mere za njeno unapređenje, kako bi se svi stupnjevi nastave što je moguće bolje organizovali i uskladili s potrebama privrede«. Ima takvih stavova prilično. Pročitaću još jedan stav: »Orijentacija usmerena samo na pooštrenje režima studija i stavljanje težišta na obaveze studenata bez odgovarajućih paralelnih mera usmerenih na stvaranje objektivnih uslova nije dobra i ne bi dala rezultate«.

Ja ovo govorim samo u odnosu na nas i da ne bi bilo nesporazuma, ja potpuno ovo usvajam, jer za mene je bilo vanredno osveženje referat druga Predsednika Skupštine u kome je govorio o novoj ulozi Skupštine u mehanizmu socijalističke demokratije, da uprava nije nešto izvan nas ili ispod nas. Ali hoću da kažem da smo mi zajednički faktor, i da treba ubuduće ovde davati i predloge. Mi smo govorili o kvalitetu nastave, a nema nijednog predloga. Drug sekretar je jedanput izlagao da je apsolutno potrebno prilikom donošenja zakona sačuvati jugoslovenski minimum. Mi smo se svi s tim složili, ali, ja verujem da kada bismo povelili diskusiju šta je jugoslovenski minimum svako od nas bi imao svoje mišljenje. Zato plediram da se više daju predlozi. Najlakše je složiti se, jer su to u osnovi stavovi koje svi zastupamo. U tom pogledu imam primedaba na rad uprave. Ona bi trebalo Skupštini da podnosi predloge, i to konkretne, za svaki stav koji ona iznosi.

Druga stvar je pitanje sprovođenja odluka Skupštine. Treća godina je kako su uvedene postdiplomske studije, a nastava je ostala na istom nivou. Niti imamo dovoljno sredstava, niti smo u mogućnosti da nastavu brzo poboljšamo, i ako svi kažemo da to hoćemo. Govorimo o prosveti ne znam koliko godina. Ja sam protiv toga da mi današnju diskusiju završimo, pa da se razidemo i da ništa ne bude od toga. Ja sam novi poslanik, prošle godine glasao sam za društveni plan. Tamo je vrlo lepo stajalo da će u skladu s porastom proizvodnosti rasti i životni standard naših ljudi, i to svih kategorija. Kada sam glasao za onih 8%, tu sam mislio i na prosvetne radnike i na sve druge radnike. Međutim, nama je već neko, ko li je to, da li iz uprave ili iz Zavoda za plan te bilanse potpuno narušio. Samo za ovih par

meseci troškovi života su već porasli toliko da to nećemo pokriti s onim što smo izglasali. Hoću da iznesem svoj stav prema radu uprave. Smatram da standard može da pada, ali, bio je red da se kaže kada smo glasali za to: drugovi, iznenada je u Jugoslaviji opala produktivnost rada, izvolite sada menjati pokazatelje. Znači ne možemo mi glasati za jedno, a neko drugi to menja, a mi posle odgovaramo pred građanima. U tom pogledu ja mislim da sam kategoričan, na kraju krajeva, mi smo ovde izabrani, nije nama ovo životni put, ovo je jedan deo našeg društvenog rada, ali ako radimo na tom poslu, onda, molim da i odgovaramo u punoj meri, a ako se nešto menja, onda da se menja s našim znanjem. A, oni su to znali. Mi sada kažemo da su prenapregnuti investicioni bilansi. Pa ti drugovi koji su podnosili predlog plana, zar su to sada otkrili, sada kada je usledila politička intervencija.

Ja sam, drugovi, protiv neke preporuke, ja molim da se ovo iznese i da se ovde izjasnimo. Smatram da ovde treba rešiti nekoliko ključnih stvari, u prvom redu pitanje preraspodele dohotka, jer ja smatram da pitanje preraspodele nije samo pitanje nas i naših plata, to je pitanje, ja se zbog toga i energično i borim, porasta standarda i ekonomske moći naše zemlje.

Potpredsednik Nada Manojlović:

Određujem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Predsednik Nikola Sekulić:

Nastavljamo s radom. Za riječ se javio drug Ivan Supek, poslanik.

Ivan Supek (Izborna jedinica Krapina):

Druže predsjedniče, drugovi poslanici, ja bih htio iz tog ogromnog kompleksa problema da uhvatim neke bitne o kojima bi trebalo ovo Vijeće da zauzme svoj stav.

Ja bih se samo ukratko osvrnuo na izvanredno lijep izvještaj drugarice Krstinić gdje bi konzekvence mogle biti koji put malo i drukčije, a također i vrednovanje, ali analiza je uglavnom bila vrlo dobra i ja bih je samo još dopunio nekim momentima.

Istina je, imamo vrlo mnogo studenata, ali, vrlo mnogo ih i otpada tokom studija, a što čini čitavu situaciju još mnogo težom, to je struktura naših studenata. Naime, ima ih vrlo mnogo na prvim godinama studija, a izvanredno malo na postdiplomskim studijama.

Ako se promatra situacija u svijetu, naročito u zemljama s razvijenim industrijama, onda se uočava da upravo industrija i privreda imaju najviše potrebe za postdiplomcima, tako da gotovo jedna trećina studenata odlaze na postdiplomske studije. Mislim da čitava naša

struktura ne odgovara potrebama naše zemlje i treba da u najskorije vreme bude radikalno revidirana. Tu treba, zbilja, učiniti jedan odlučan korak.

Jedna od mjera koja bi trebalo da tu situaciju poboljša jeste i sistem stipendiranja. Mislim da je bio iznet podatak da mi stipendiramo otprilike 23% studenata. To je daleko, daleko ispod procenta u svijetu, i taj procent bi trebalo dići na nekih 75%. Ali, nije problem samo u tome da se poveća broj stipendija. Stvar je u tome da sistem stipendiranja i čitavog materijalnog obezbjeđivanja studenata treba da bude selektivni sistem. Treba postići da najbolji studenti idu na postdiplomske studije, jer oni slabi i inače otpadnu.

Današnji sistem stipendiranja, koji ide preko opština, privrednih zajednica, industrije, nije vodio o tome računa. Općinski odbornici možda i poznaju svoje stipendiste, više familijarno, ali vrlo malo znaju kako oni prolaze na studiju. Pogotovo što ti instrumenti koji danas funkcioniraju ne idu u tom smjeru da sistem stipendiranja bude jedan oštar selektivni sistem koji doista izabira najbolje studente i osigurava dobar kadar.

Prema tome, mislim da bi bilo bitno da se sva sredstva za stipendiranje, ako ne sva, onda najvećim dijelom, koncentriraju u rukama sveučilišta. Sveučilišta bi trebalo da dodeljuju stipendije prema izvjesnim natječajima za najbolje studente. Ujedno tim stipendijama trebalo bi da se osigura pravilna raspodjela po strukama i po potrebama naše zemlje. Očito je to da općine ne mogu to da znaju, kolike su potrebe i za kojim strukama, jednostavno, tu se radi o održavanju jedne administracije koja je i onako već pomalo arhaična. To je jedan od bitnih problema koji bih ja ovde postavio.

Međutim, ako nismo zadovoljni sa strukturom studenata, još manje smo zadovoljni sa strukturom nastavnika. U tom velikom proširenju fakulteta, srozali smo, ispod dopuštene mjere, nivo nastavnika na univerzitetima, na fakultetima, naročito van glavnih centara.

Šta da se tu radi, o tome bi trebalo da i ovo Vijeće razmisli. Mislim da bi bilo potrebno da ti mladi fakulteti, koji često imaju vrlo loš naučno-stručni sastav, da budu pod jakom kontrolom i ingerencijom centralnih sveučilišta. Prema tome, pledirao bih za to da se dalja politika na univerzitetima vrši preko tih centara, jakih centara. Danas univerziteti imaju, ja ne znam od kada, ali prilično dugo, karakter centralnih republičkih ustanova. Bilo bi vrlo opasno kada bi se tim fakultetima izvan centara dale velike samostalnosti, samouprave. Oni, zapravo, tome nisu dorasli, a da budemo sasvim načistu, same lokalne vlasti vrlo malo mogu da im pomognu.

Prema tome, postavlja se u najakutnijoj formi problem integracije tih fakulteta na univerzitetu. Kada smo razmatrali Zakon o školstvu rečeno je da je upravo to najslabija strana Zakona o školstvu, da je premalo taj integracioni proces razmotren. Naravno, integracija je od vitalnog značaja.

Postdiplomski studij, kao što je već bilo ovde rečeno, treba da se vrši na nivou univerziteta. Fakulteti kakve danas imamo, odgovaraju nekim historijski nastalim koordinacijama. Nastavne koordinacije nisu svemoguće, ali, one mogu biti mnogobrojne. Ne treba osnivati nove fakultete, pa prema tome ovome se mora pokloniti mnogo veća pažnja nego do sada. To se naročito odnosi na postdiplomski studij, gdje koordinacija treba da bude veća, što traži saradnju svih ljudi koji rade u istoj struci, bez obzira na kojem su fakultetu. To se odnosi i na hemiju, koja se izučava na mnogim fakultetima, na biohemiju, biofiziku, elektroniku i razne druge nauke. Znači, treba postdiplomski studij staviti na univerzitetski nivo. To će onda biti, ja vjerujem, najjače jamstvo da ćemo dobiti kadar za industriju, a i za sve naše fakultete.

Međutim, naravno da je nemoguć dobar postdiplomski studij, pa čak i pre toga, bez intenzivnog naučnog rada na univerzitetima. Mislim da je bilo premalo govora o tome da su univerziteti isto tako naučne kao i nastavne ustanove, iako je to drugarica Krstinić rekla jasno, to jest, da su univerziteti naučno-nastavne ustanove. Međutim, ipak se misli da bi nastavnici fakulteta mogli biti i oni koji nisu naučni radnici. Mislim da je to stanovište u biti pogrešno. To se može tolerirati neko vreme, u sadašnjoj situaciji, ali mora se ići na to da svi nastavnici fakulteta budu doista i naučni radnici. To je jedina garancija da oni budu uopće dobri nastavnici. Onaj koji nije naučno radio, koji nije istraživao, taj zapravo svoju struku ne zna i ne može da je na adekvatan način predaje. Mislim, to je jedan aksiom koji je danas u svijetu općenito prihvaćen. Mi takođe, treba to da usvojimo kao nešto što je samo po sebi jasno, i ne bi trebalo da se tu prave neke koncepcije. Time zapravo postavljamo da je naučni rad bitna obaveza svakog nastavnika, a to je ono bitno. Nama, da budemo sasvim načistu, nastava oduzima relativno vrlo malo vremena. I tako treba i da bude. Ono što je glavno to je naučni rad, to je zapravo forma kroz koju se nastavnici osposobljavaju za nastavni rad. Bitno je da se na univerzitetima naučni rad organizira.

Iskustva, a i naša dosadašnja praksa, nisu bila takva. Ja bih rekao da to nije bilo samo u Jugoslaviji. Imali smo jednu konferenciju u Indiji gdje smo razmatrali općeniti razvitak nauke u zemljama u razvoju. I po pravilu, sve zemlje u razvoju učinile su istu grešku. Naime,

razvijale su naučne institute uglavnom izvan univerziteta, i drugo, dali su prioritet pojedinim naučnim oblastima, što je takođe bila greška, i treće, nauka je bila pod jakim administrativnim tutorstvom.

Sve je to samo po sebi razumljivo. U tim zemljama u razvoju nije postojala jedna dovoljno jaka naučna tradicija koja bi se ovim, da tako kažem, prisilama administracije, dovoljno i na vrijeme suprotstavila.

Naravno, u Jugoslaviji je situacija sasvim drugačija. Cítav naš društveni razvitak i naš Ustav nam omogućuje da mi te probleme sada obuhvatimo na jedan mnogo zdraviji i mnogo širi način. Prema tome, ono što mi se čini najvažnijim, a to je prekinuti dosadašnje tendencije razvitka i okrenuti u drugom smjeru, to jest, one institute koji su se razvijali van univerziteta treba integrirati s univerzitetom. To je bitna stvar.

Mi smo podigli niz instituta u oblasti nuklearnih nauka, atomske energije, u oblasti društvenih nauka, historijskog pokreta, i sada se postavlja pitanje zašto su ti instituti van univerziteta? Kojim razlozima se rukovalo? Mislim da su svi argumenti baš suprotnog karaktera, to jest, trebalo bi da govore da je integracija najpoželjnija.

U svijetu se nauka razvijala u najtešnjoj saradnji i u okvirima univerziteta, na primjer u Sovjetskom Savezu, u okviru akademskih zajednica. A svakako, na jednom širokom naučnom miljeu.

Svi ti instituti koji djeluju više-manje izdvojeno iz širih zajednica često potpadaju pod kriterije koji nisu naučni, oni se nedovoljno povezuju s ostalim naukama, i na kraju, time se često i ne uspostavlja prava naučna atmosfera, oni postaju, oni dobijaju nekakav državni karakter koji u velikoj mjeri, mislim menja rad tih instituta, i kriterije. Iako je broj istraživača po institutima zapravo ogroman, a rezultati su vrlo mali.

Prema tome, problem univerziteta je najtešnje povezan s organizacijom naučnog rada. Trebalo bi dati jasne preporuke da se na tu integraciju ide i da se nastoji da se što više naučnih zavoda, što više istraživanja integriira pod kapom univerziteta.

Naravno, time bi se i karakter univerziteta menjao. Ovakvom jednom organizacijom, koju mi predviđamo, univerziteti bi postali vrlo jaki naučni centri, a naučno i nastavno osoblje imalo bi primarnu ulogu u odlučivanju razvitka nauke.

Čini mi se, onda, i najrazumnije da i samo finansiranje bude vršeno po tim naučno-nastavnim tijelima univerziteta, da zapravo ta uloga, ta odgovornost finansiranja nauke bude u tim sveučilišnim tijelima.

Do sada, to nije bilo tako. Na žalost, profesori univerziteta su za svoj naučni rad trčali od savjeta republičkog pa do saveznog da traže za neku svoju temu novac i da gube dragocjeno vrijeme. Moje mišljenje je da je tu potrebno učiniti osnovni prelom, da se, zapravo, prekine s takvim administrativnim finansiranjem nauke kao što je to bilo do danas. Doduše, u savjetima nam često govore da u svoje odbore i potkomisije, uzimaju naučne radnike, pa prema tome, oni imaju mogućnosti da nešto kažu. No, čovek se onda pita šta je razumnije da li da administracija bira naučne radnike profesore, ili da tu odgovornost preuzmu ona tijela koja sami naučni radnici biraju, naravno, u okviru svojih centralnih naučnih ustanova.

Mislim da se tu ne treba mnogo kolebati što se tiče odgovora.

Na kraju bih se osvrnuo još na jedan problem u vezi s tim upravljanjem. Tu je drug Čaldarević dao neke postavke s kojima se ja u osnovi slažem. Mislim da nema smisla da se fakulteti preopterećuju nekim predstavnicima spolja. Čitav razvitak je usmjeren tako da uloga fakulteta bude sve manja i manja, a da, zapravo, kao i u čitavom svijetu, dominantnu ulogu u razvitku nauke i postdiplomskih studija imaju univerziteti. Prema tome, ukoliko se radi o društvenom interesu, taj interes treba da se ostvari na nivou univerziteta. U tom smislu smo dali jedan prijedlog, to jest, da se neka vrsta zajedničkog interesa ostvari na nivou univerziteta. Mislim da to treba detaljno razmotriti.

Konačno, htio bih ovdje da postavim jedan problem, a to je — veza s privredom. Često nam je bilo prebacivano da univerziteti nisu učinili dovoljno za našu privredu. To je istina. Često se glavna krivica svaljivala upravo na nas na univerzitetu. Međutim, kao što rekoh, činjenica je da su zapravo naučna istraživanja bila premla razvijena na univerzitetima. Ona su još uvek takova i ona ne mogu u velikoj mjeri da imponiraju i da zbilja nose našu industriju. Prema tome, moramo najprije da u većoj mjeri razvijemo naučna istraživanja na univerzitetima, pa tek onda da na jedan oštriji način postavimo taj problem, mislim zajedničkog rada sveučilišta i privrede.

Međutim, još jedna stvar je kočila ulogu univerziteta u privredi. To je sama struktura naše privrede, a koja je još uvijek vrlo primitivna. Ne bih ulazio u problem rukovodstva industrije, gdje su mnoge analize pokazale da ljudi koji vode industriju imaju vrlo male ili nikakve kvalifikacije, da čak nema ni inženjera u tim rukovodstvima. Čitava privreda je sve više i više privredna nauka, pa prema tome danas svuda u svijetu naučni kadar koji ima naučno iskustvo vodi i usmjerava privredu i iznalazi nove puteve.

Međutim, kod nas to nije slučaj. Tek onog momenta kada se industrija digne na jedan viši nivo, kada ona razvije u sebi razne laboratorije, kada nastupi veliki broj postdiplomaca, učenjaka, doktora nauka, tek onda će industrija moći u većoj mjeri da osjeti prisustvo univerziteta i tek će se onda u punom smislu osjetiti saradnja univerziteta i privrede.

U tom smislu bih još nešto rekao, a što mi se čini da je vrlo važno s obzirom na finansiranje nauke. Očito je da mi ne možemo puno da govorimo o samoupravljanju ako to ne uključuje i raspolaganje finansijskim sredstvima. Imati samoupravu, a nemati novac, to je platonizam koji nas na univerzitetu vrlo malo interesira. Ako mi želimo samoupravu, onda mi želimo i da raspoložemo sredstvima i da ih raspodjeljujemo onako kako mislimo da je dobro.

Međutim, problem je naučno istraživanje u okviru industrije. O tome postoji koncepcija i ja bih htio o tome da govorim, iako to nije na dnevnom redu ovog Vijeća. O tome treba da raspravlja Odbor za naučni rad, međutim, nama su tu materijali bili raspodijeljeni, pod firmom Savjeta za naučni rad. To je prvi dokument koga se taj savjet odrekao, ali, svakako činjenica je da je taj dokument cirkulirao okolo, pa prema tome, taj dokument, manje ili više, upliviše na naše mišljenje.

Osvrnuo bih se na one stavove u tom dokumentu koji su bitni za odnos univerziteta i privrede, finansiranja naše nauke, a što je konačno i centralno pitanje naših univerziteta.

Po toj koncepciji bi sav naučni rad, manje ili više, finansirali savjeti, republički i savezni, i to naučna istraživanja kako na univerzitetima, samostalnim institucijama tako i u industriji.

Tu treba postaviti jedno osnovno pitanje. Je li pravilno uopće da naučna istraživanja, u laboratoriji, u industriji finansiraju neka administrativna centralna tijela?

Ako pogledamo kakva je bila praksa svuda u svijetu onda je danas naučno istraživanje primijenjeno istraživanje, pa je to dio svake tehnologije, svake privrede. Očito je da je cepanje nauke i industrije, mislim poduzeća i industrije, nešto što je suprotno svemu onome čemu služi istraživanje. Prema tome, taj problem se sada postavlja drugačije.

Šta je, zapravo, do sada radio Savjet za naučni rad? Savjet je dobijao sredstva i uglavnom je oporezovana industrija, jer drugih sredstava nije bilo. Dakle, uziman je novac od industrije i sada treba da se taj novac uloži u naučni rad koji je koristan za industriju. To se dakako nije odmah vraćalo industriji. Kao što vidimo, to je uglavnom prelijevanje sredstava. Jednima je bilo uzeto, a drugima je dato. Da li je to princip koji je stimulativan, mislim, o tome ne može biti uopće govora. Na taj način se ne može finansirati. Industrija treba da ide

na jedan tako visok nivo, ali, ona sama treba da umije da finansira svoja istraživanja koja su za nju važna. Naravno, treba da se zato poveže s naučnim ustanovama, a prvenstveno s univerzitetima.

Mislim da nije zadatak ovoga Vijeća da se bavi samo kulturno-prosvjetnim problemima, u onom uskom smislu. Nauka danas ima mnogo, mnogo veće značenje. Ona zapravo vodi u današnjem svijetu, ona ga nosi. A privreda je u najvišem smislu njena primjena. Često se govori o našim funkcijama, kao da je to društvena služba. Pa ne može društvo da odredi naše ciljeve, zapravo, razvitak u kulturi i jeste ono što u suštini daje ciljeve čitavom socijalizmu. Naravno, to je dijalektika, to je uzajamno uplivisanje. Ali, industrija ne može da se postavi kao što je do sada bila postavljena — na vrlo, vrlo uskoj strani. To je vrlo opasno za naš razvitak industrije. Naša najbolnija tačka je naša privreda. Mislim, uzaludni su svi naši naponi ako industrija ne postane doista rentabilna. Šta je u najvećoj mjeri kočilo razvitak privrede u našoj zemlji? Kočilo je to da su poduzeća, koja su mogla da imaju jedan viši tehnološki nivo i koja su mogla da postanu čak i faza jedne nauke, koja su mogla da stvore perspektivu našoj integraciji, bila su tako teško oporezovana, da su ostala na primitivnom tehničkom nivou, a paralelno su nicala ista takva nisko tehnološka poduzeća. S tim se mora prekinuti. Mi moramo, u duhu čitavog našeg sistema, pustiti poduzećima da se razvijaju, da se podignu na visok tehnološki nivo. Ona će tako otvoriti jednu široku perspektivu, široku bazu svoj našoj inteligenciji, našim fizičarima i hemičarima, koji danas kada završe studije često ne znaju kuda će i šta će.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Riječ ima drug Kiro Hadži Vasilev, poslanik.

Kiro Hadži Vasilev (Izborna jedinica Titov Veles):

Drugarice i drugovi, u Komisiji za pitanja reforme visokog školstva u kojoj sam sarađivao izneo sam svoje gledište da mi se čini da danas unekoliko na drugačiji način moramo pristupiti konkretnim problemima reforme visokog školstva u poređenju sa dosadašnjom fazom.

To novo što stavlja svoj pečat u rešavanju ovih, kao i svih drugih bitnih društvenih problema, je upravo ono što je Ustav doneo sa sobom. Nema nikakve sumnje da implikacije Ustava u ovoj oblasti imaju vrlo veliki značaj, kao što ga imaju, uostalom u svim drugim domenima društvenog života.

Prema tome, bilo bi po mom mišljenju necelishodno ako bismo i danas u potpunosti na istovetan način kao i ranije pristupali pitanjima

reforme visokog školstva, ako bismo previše odozgo insistirali na nekim rešenjima što je bilo logično za prvu fazu, ali je već u priličnoj meri izgubilo smisao u ovoj sadašnjoj fazi rešavanja ovih problema.

U vreme kada je trebalo da se izvrši jedan prodor u toj oblasti (prodor u smislu nužnih izmena izvesnih konzervativnih oblika i savlađivanja nekih inertnosti) da se ukaže na niz ozbiljnih društvenih potreba, bilo je sasvim logično da se reforma školstva, da tako kažem, u izvesnoj meri propiše odozgo. Nizom zakonskih i drugih akata išli smo za tim da sagledane potrebe ostvarimo nizom konkretnih rešenja. Još jedanput ponavljam, ne mislim da je to u principu bilo pogrešno. Štaviše, mislim da je u tadašnjim uslovima to bilo neizbežno. Ali, isto tako mislim da je sada dovoljno izmenjena društveno-politička situacija, da ne bismo i dalje morali nastaviti tim putevima.

Uostalom, mi smo sada obavezni da dobro proučimo svoja praktična iskustva.

U vezi sa nekim konkretnim rešenjima u reformi visokog školstva postoje različita gledišta, a i, da tako kažem, različita vrednovanja. Poznato nam je, recimo, da postoje različiti stavovi o tome da li je prvi stepen studija uspeo ili nije uspeo. Ako bismo krenuli od onoga što je praksa pokazala, verovatno bismo došli do zaključka da je prvi stepen studija kompromitovan kod nas. Jer, po onome što cifre pokazuju mi uglavnom, i pored insistiranja do sada nemamo neku ozbiljnu cifru studenata koji su završili prvi stepen studija, otišli u praksu i ostali tamo kao dovoljno upotrebljivi stručnjaci. Naprotiv, pošto se insistiralo na tome, jedan određen broj je otišao posle tog stepena studija u praksu, ali se pokazala tendencija njihovog brzog vraćanja na doškolovanje. To znači da ono što je njima prvi stepen pružio kao kvalifikaciju nije bilo dovoljno upotrebljivo sa stanovišta društvenih potreba.

Međutim, treba li iz toga izvući zaključak da je stvar u principu provaljena? Mislim da bi bilo pogrešno ako bi se izvukao takav zaključak.

Konačno, dosadašnja rešenja imaju svoje slabosti možda upravo zbog toga što su bila previše odozgo unificirana. Verovatno je kritika prakse tu ukazala da treba elastičnije prilaziti kada odozgo razmatramo takva konkretna rešenja (takva i slična), da treba dopustiti diferencirana rešenja, jer i potrebe su diferencirane, to jest, na jednom fakultetu može da to bude pametna i dobra stvar, na drugom fakultetu ne, na jednom fakultetu možda studije treba da traju tri godine, a na nekom drugom fakultetu dve itd.

U svakom slučaju, mislim, da sada novi Ustav pruža mogućnost (pa i obavezuje) da se i ovaj problem posmatra u svetlu izgrađivanja novih odnosa u društvu, u ovom slučaju — no-

vih odnosa između društvene zajednice i visokoškolskih ustanova. Iz tih novih odnosa, na kojima, po mom mišljenju treba naročito insistirati, prirodno će izrasti široka skala najraznovrsnijih rešenja u oblasti reforme školstva. Lično mislim da će tako reforma visokog školstva, ili, možda tačnije rečeno preobražaj visokog školstva u smislu društvenih potreba, pružiti daleko veće bogatstvo konkretnih formi nego do sada i verovatno izbaciti na površinu i ona pitanja koja do sada nismo ni bili u stanju da sagledamo. Zato smatram da mi, naravno, treba da razmatramo sva pitanja koja praksa izbacuje u toj oblasti, ali da ih razmatramo sa što manje pretenzija da odozgo propisujemo rešenja, već da ta razmatranja imaju što više karakter pomoći jednog ovakvog tela svim zainteresovanim, pre svega, ustanovama, a onda i društvenim zajednicama, da lakše nađu najbolja konkretna rešenja reforme visokog školstva.

Praksa nam nameće potrebu da, kada raspravljamo i o reformi visokog školstva, glavnu svoju pažnju posvetimo pitanjima odnosa između zainteresovanih društvenih faktora i visokoškolskih ustanova.

Uostalom, naša diskusija je to i potvrdila. Mi možemo da se u tom domenu ne slažemo u ovom ili onom, ali manje-više svi diskutanti su pretežni deo svojih izlaganja usmerili ne na konkretne oblike reforme visokog školstva, nego upravo na pitanja odnosa, materijalnog položaja i finansiranja visoko obrazovnih ustanova i naučnoistraživačkog rada, zatim na pitanja ličnih dohodaka nastavnog osoblja, stipendija i materijalnog položaja studenata itd. Sve su to, u stvari, funkcije osnovnog problema odnosa između društvene zajednice i visokoškolskih ustanova.

Ovo svakako ne znači da konkretna rešenja, konkretna pitanja iz oblasti reforme visokog školstva treba da zaobiđemo i da im ne posvetimo onoliko pažnje koliko to ona zaslužuju u našim razmatranjima.

Što se tiče problema osnovnih odnosa između društva, društvene zajednice i visokoškolskih ustanova, ja bih se potpuno složio sa onim diskutantima koji su podvukli da samo mi, svakako, jedinstveni u motivima, u ciljevima koje želimo da postavimo. Svi polazimo od konstatovanja nezadovoljavajućeg stanja i težnje da se stvari što pre preokrenu na bolje.

Ali, ako se svi slažemo u motivima i postavljanju osnovnog cilja, ne bih rekao da se slažemo u shvatanju puteva ostvarivanja tih ciljeva. Štaviše, moj je utisak da su u tom pogledu razlike duboke i bilo bi čudno ako ne bi bilo tako. Jer, mi ovde u Veću nosimo u sebi sve protivrečnosti koje karakterišu naše društvo, jer ne živimo van tih protivrečnosti, i na jedan ili drugi način ih moramo ispoljavati. A te protivrečnosti se sada, kada tražimo rešenje u

ovoj oblasti, svode na jednu osnovnu dilemu, na jedan osnovni, da tako kažem, nesporazum, na jednu osnovnu suprotnost.

To je suprotnost između faktora birokratizma i faktora daljeg razvitka socijalističkih odnosa. Ja molim da budem pravilno shvaćen. Ja sam već naglasio da ne govorim ni o kakvom stavu ovog ili onog druga, govorim o pojavama. Ponekad je svako od nas mogao naknadno da otkrije da je u jednom ili drugom slučaju zastupao stav koji se nije nalazio na liniji napretka. Hoću da kažem da nije reč o ocenjivanju, ili kako je to drug Rajko Tomović rekao, etiketiranju ljudi, nego o ozbiljnoj potrebi da osvetlimo stvarni društveni smisao svakog praktičnog stava koji zastupamo. A što se tiče pojava birokratizma i opasnosti od njih za dalji razvitak socijalističkih odnosa, mislim da najmanje tu stvar treba da podcenjujemo.

Postoje li kod nas opasnosti birokratizma? Mislim da bismo se teško varali ako bismo došli do zaključka da smo tu opasnost potpuno prevazišli. Pitanje se postavlja da li je birokratizam u svim svojim značajnijim vidovima potpuno suzbijen iz svih oblasti društvenog života, da li je on zaista proteran sa svih bitnih pozicija u društvenom životu. Mislim da tu odgovor može da bude samo jedan. Živi izvori birokratizma kod nas postoje i oni su vrlo značajni još uvek, pored svih ogromnih uspeha koje smo postigli u razvitku sistema društvenog samoupravljanja. Dovoljno je reći samo to da danas neposredni proizvođači i osnovne ćelije društva još uvek nisu osnovni i odlučujući faktor raspodele sredstava proširene reprodukcije, a to je ključno pitanje društvenih odnosa i stvarne vlasti.

U cilju razjašnjavanja svih pitanja koja su se ovde pojavila da bismo se što bolje orijentisali u tim pitanjima, morali bismo da osvetlimo stvarni društveni smisao svakog praktičnog stava. Jer svaki praktični stav, u krajnjoj liniji, ima jednu svoju bitnu odredbu. Ako tome pridemo sa svom nužnom tolerancijom i argumentovano mislim da to neće biti nikakvo etiketiranje. Ako pak, idemo da »procenjujemo« pojedine stavove bez argumenata, bez tolerancije, uz uporno insistiranje na svome po svaku cenu u takvim slučajevima čak i povika protiv etiketiranja može da bude svoje vrste etiketiranje.

Juče mi je drug Rajko Tomović zamerio da sam neka pitanja tretirao suviše crno-belo. Dopuštam da je moje izlaganje moglo ostaviti takav utisak. Međutim, ipak mislim da se mi u mnogo čemu slažemo. Na primer, slažemo se da je sadašnja situacija u oblasti visokog školstva dosta crna, pa se postavlja pitanje postoje li mogućnosti značajnijeg poboljšanja. Bilo je reći da se fakultetima ne daju potrebna sredstva da bi zaista mogli da funkcionišu kao naučnoistraživačke ustanove. Hteo bih da obratim pažnju na ove dve reči, da se fakultetima »ne

daju» sredstva. Mislim da je to i jedno ključno pitanje našeg nesporazuma, a možda i različitih gledanja.

Moj osnovni stav, ono što sam i juče hteo da kažem, je u ovome: dokle god budemo raspravljali na toj liniji da školstvo uopšte, i posebno visoko školstvo i naučnoistraživačke ustanove treba od nekoga da čekaju da im se daje ili ne daje, iluzorno je misliti da ćemo ozbiljnije promeniti postojeće stanje. Hoćemo li ići linijom koja će da konzervira takve odnose u kojima je školstvo samo objekt politike. U tom slučaju mi bismo i pored najboljih motiva delovali u smislu reprodukovanja postojećeg stanja. Zato je nužno da se usmerimo u prvom redu, u pravcu pretvaranja visokoškolskih ustanova, kao i uopšte obrazovnih ustanova u ravnopravne društvene subjekte koje će na jednakoj osnovi sa ostalim radnim organizacijama saodlučivati o raspodeli društvenih sredstava. To je suština stvari.

Dalje, bilo je reći o nužnosti »preraspodele« nacionalnog dohotka, o obezbeđenju »dovoljnih« fondova za prosvetu, s tim da njima raspolažu, saglasno principima samoupravljanja, samoupravna tela skupština kao što je i naše Veće.

Ako se misli da bi trebalo da mi kao Veće insistiramo na centralizaciji fondova administrativnim putem, makar koliko se mi zvali samoupravno telo, mi bismo delovali po logici države. Jedna je stvar ako društvo uhvati tokove raspodele u svoje ruke, tj. ako su odlučujući faktor raspodele neposredni proizvođač i bazične ćelije društva, a druga je stvar ako mi od tih osnovnih faktora u proizvodnji i društvenom životu uzmemo sredstva, koncentrišemo ih ovde u centru, pa ih delimo »samoupravno«. Treba li da i dalje insistiramo na, da tako kažem »eksproprijaciji« neposrednog proizvođača u onoj meri u kojoj se do sada činilo u cilju koncentrisanja sredstava u centralne fondove, pa da ih onda pametnom politikom odozgo, distribuiramo raznim kanalima ovamo i onamo. Dilema je vrlo jasna: ili ćemo bazičnim elementima privrede i društva dopustiti da slobodno raspolažu onim što stvaraju, što će biti najpametnija društvena politika i za školstvo, ili ćemo ostati na dosadašnjem stanju, relativno nemoćni pred postojećim problemima. U tom slučaju radne zajednice u oblasti prosvete bi i dalje kucale na vrata onih faktora koji raspolažu sredstvima da dobiju ili ne dobiju ovo ili ono. Dakle, osnovna dilema je u ovome: da li se postavlja problem samo boljih proporcija u postojećem sistemu distribucije, ili potrebe bitnog menjanja samog tog sistema. Mislim da ćemo krenuti krivim putem, ako težište stavimo na ovo prvo: dajte samo da izmenimo proporcije, neka one budu povoljnije za prosvetu i sve će stvari da se reše. Mislim da je iluzorno tim putem tražiti bitno poboljšanje

situacije. Tako bi se mogla ostvariti samo neka neznatna poboljšanja, ali ne i suštinska izmena društvenog položaja prosvete, nauke i kulture. Međutim, materijalni položaj prosvete, nauke i kulture zavisi od njihovog društvenog položaja.

Pitanje je, dakle, da li su radne zajednice u oblasti prosvete, nauke i kulture u stanju da se svojim radom izbore za određena sredstva, nužna za njihov rad i za razvitak njihove delatnosti. Takav odnos sadrži u sebi mogućnost rešenja za sva pitanja materijalnih uslova prosvetnih, naučnih i kulturnih radnika, dakle ne samo njihovih ličnih dohodaka, nego i stanova, i sredstava za naučnoistraživački rad i uopšte svih nužnih sredstava za razvijanje njihovih delatnosti. Zašto bismo morali izražavati skepticizam da društvo neće imati dovoljno razumevanja prema tim realnim potrebama, ako su one stvarno društvene potrebe? Moglo bi se dopustiti da će u tom preokretu koji treba da nastupi, u tom dubokom preobražaju, izvesni poremećaji biti neizbežni, ali se ne može dopustiti da bi se društvo u principu odnosilo sa nerazumevanjem prema potrebama prosvete, nauke i kulture, iz prostog razloga što su to objektivno njegove potrebe, potrebe društva.

Prema tome, ja mislim da je sasvim moguće da neposredni društveni korisnici rada, određene visokoškolske ustanove, naravno ukoliko raspolažu potrebnim sredstvima (to jest, ukoliko su im ta sredstva ostavljena, a ne bez stvarne potrebe oduzeta od njih i koncentrisana u neke centralizovane fondove) sa velikim razumevanjem ulažu svoja sredstva za razvitak te ustanove, ukoliko ona izgrađuje za njih kadrove potrebnih visokokvalifikovanih stručnjaka.

Reč je, dakle, o materijalnom i društvenom položaju ne samo visokoškolskih i drugih prosvetnih, naučnih i kulturnih ustanova, nego svih radnih zajednica. U privredi smo i do sada ostvarili određena rešenja na liniji društvenog osamostaljivanja radnih zajednica. Ali, u onoj meri u kojoj su sredstva proširene reprodukcije van domašaja neposrednog proizvođača, u toj meri je on suštinski ograničen i u svom samoupravljanju. Ograničen je u tome što nije u stanju da uspostavlja direktne odnose sa drugim radnim ljudima iz drugih radnih jedinica, iz drugih oblasti društvene delatnosti. Mi smo ponekad, čini mi se, skloni da jednostrano optužujemo privredu da nema razumevanja za potrebe obrazovanja kadrova itd. Ali, ukoliko je to tačno, postavlja se pitanje zašto nema razumevanja. Ako ona nema sredstava sa kojima će moći da reguliše materijalne odnose sa prosvetnim ustanovama neposredno, ona ne može da ima »razumevanja«. Prema tome, to je opšti društveni problem i on se tiče suštinskih odnosa u društvu, daljeg razvitka društvenog samoupravljanja u oblasti proširene reprodukcije i mislim da nije nevažno kako

ćemo se mi prema tom globalnom problemu postaviti i na koja ćemo vrata kucati.

Kroz ovu prizmu treba posmatrati i probleme samoupravljanja koji su pomenuti u diskusiji. Drug Mladen Čaldarević je istakao jedan problem koji se zaista oseća u praksi, i o kome se mnogo raspravlja: šta, naime, predstavljaju saveti u prosvetnim, naučnim i kulturnim ustanovama, kao organi društvenog upravljanja, kako smo ih ranije nazivali. Mislim da je danas prevaziđen i ovaj termin, a i sam pojam. Često se postavlja pitanje: ne znače li ovi saveti da se ove ustanove i ove radne zajednice stavljaju u neki diskriminirani položaj u poređenju sa radnim zajednicama u privredi. Zašto njima treba neki tutor spolja i nije li to izraz nepoverenja prema radnim ljudima u toj oblasti. Ovo pitanje je zaista složeno. Ja bih se složio da su saveti kao organi »društvenog upravljanja«, u osnovi već prevaziđeni. Činjenica je da se oni nisu svuda baš najbolje afirmisali. Ako su oni u određenoj fazi predstavljali dobro rešenje, danas se postavlja pitanje ne treba li ga ozbiljno preispitati s obzirom na nove mogućnosti koje se pružaju. Međutim, ako i dođemo do zaključka da ti saveti kao nekakvi organi »društvenog upravljanja«, tj. kao nešto spolja nametnuto jednoj radnoj organizaciji, ne odgovaraju sadašnjim potrebama, to ipak ne opravdava shvatanja o nekakvoj, da tako kažem, apsolutnoj autonomiji radnih kolektiva u ovoj oblasti, jer takve apsolutne autonomije principijelno ne može biti. Nje nema ni u privredi. Ukazivanja da u privredi nema posebnih spoljnih organa društvenog upravljanja kreću se po površini problema i dokazuju samo to da se nije sasvim dobro sagledala suština stvari. Ako u privredi nema posebnog organa društvenog upravljanja znači li da zaista ne postoji nikakva kontrola društva, društvene zajednice nad radom svake radne zajednice u privredi? Naprotiv, takav mehanizam postoji. Šta je tržište? Nije li to, i još kakva, i to svakodnevna, kontrola rada svakog preduzeća u materijalnoj proizvodnji. Šta je ekonomski sistem sa čitavim nizom svojih instrumenata (dobrih ili loših, to je druga stvar)? Šta je sve to ako ne jedan veoma razgranat mehanizam društvene kontrole nad privredom. Uostalom, drukčije i ne može biti. Jer ako bismo samostalnost preduzeća i samostalnost radnih zajednica shvatili tako da svaka radna zajednica može da radi štogod hoće, onda bismo doveli samu suštinu socijalizma u pitanje. Dovedi bismo u pitanje društvenu svojinu i njen razvitak. Prema tome, mislim da je stvar za diskusiju da li i dalje treba ići sa ovakvim oblicima, kao što su, saveti, i šta tu treba, možda, modifikovati. Ali ne možemo ignorisati potrebu da svaka radna zajednica mora imati u celom društvu kao takvom neku kontrolu svog rada. To važi za sve radne zajednice i u privredi i van privrede.

Dalje, društveno samoupravljanje se ponekad shvata dosta usko, isključivo u smislu unutrašnjeg samoupravljanja radnih zajednica. Međutim, kada govorimo o sistemu društvenog samoupravljanja, reč je o ukupnosti svih odnosa putem kojih društvo stavlja pod svoju neposrednu kontrolu sve vidove društvenog života. I zbog toga mislim da samoupravljanje ne možemo svesti samo na to da li ćemo stvoriti radne zajednice i pustiti ih da izaberu svoje unutrašnje organe, pa da oni rade šta hoće i kako hoće. Uostalom, ima nešto što je, iznad svega, suština samoupravljanja i bez čega je samoupravljanje besmislica, to jest nemoguće. To je pitanje društvene opravdanosti rada svake radne zajednice, društvene korisnosti rada svake radne zajednice. Problem je, naime, u tome da li jedna radna zajednica može da se pred društvom svojim radom iz dana u dan opravdava kao društveno korisna. Bez toga samoupravljanje se nužno pretvara u čistu frazu. Privreda nam i tu ukazuje na jedan vrlo interesantan problem. Šta se događa sa onom radnom zajednicom u privredi koja nije u stanju da bude faktor proširene reprodukcije? Događa se to da se taj radni kolektiv srozava na nivo takozvanih minimalnih garantovanih ličnih dohodaka. A šta je to garantovani minimalni lični dohodak? To je u stvari najamnina. Ako je to tako u privredi, zar je nemoguće pretpostaviti nešto slično i u drugim oblastima društvenog rada? Ne može li se desiti da, na primer, neka naša obrazovna ustanova zaista necelishodno troši društvena sredstva i da društvo ne oseća njen rad kao koristan rad? To se može desiti. Mi moramo da stvaramo takve odnose koji će na neki način ukazivati na nužnost uzajamne zavisnosti svih društvenih faktora.

Pomenuto je bilo pitanje kategorije dohotka. Da li je kategorija dohotka mogućna u ovoj oblasti? Ako je dohodak isključivo vezan za materijalnu proizvodnju, i dok je to tako, on, naravno, ne može da se kao novi odnos u punoj meri ostvari u oblasti neproizvodnog rada. Ali, mislim da i tu treba da se sporazumemo do kraja. Mi smo čuli niz stavova, i ja mislim da oni nisu netačni, da nauku, školstvo, prosvetu, moramo sve više posmatrati kao sastavni deo materijalne proizvodnje, a ne kao pitanje standarda. I na tome smo se svi složili. Dakle kada stvar posmatramo sa jednog aspekta, onda prihvatamo jedan princip. Ali, kada se postavimo s jednog drugog aspekta, on najednput postaje neprihvatljiv!

Moramo biti dosledni u svojim stavovima. Ako je školstvo, prosveta, nauka itd., produžena ruka materijalne proizvodnje onda u principu nije nemoguća kategorija dohotka u toj oblasti. Problem se svakako javlja kao određena protivrečnost, ali nije mesto da ulazim u neakve teorijske ekskurzije. To je, u stvari, problem prevazilaženja suprotnosti između društvenog rada u materijalnoj proizvodnji i dru-

štvenog rada u drugim oblastima društvenog života. Ali, ako mi idemo putem socijalizma i u onoj meri u kojoj ostvarujemo socijalističke odnose mi prevazilazimo tu suprotnost. Ako je prevazilazimo onda iz toga treba izvući sve praktične implikacije.

Ja bih se složio sa drugom Čaldarevićem da nam u ovoj oblasti veliku smetnju predstavlja neke vulgarizatorske tendencije u ostvarivanju principa samoupravljanja u oblasti visokog školstva. Zaista treba da se razgraničimo od svih tih, po mom mišljenju vrlo štetnih tendencija. Došlo je do takvih pojava da se čitav problem svodi samo na to kako »izbodovati« pojedince. To je zaista gruba vulgarizacija ustavnih principa. Ali ideja sama po sebi i principi nisu krivi zbog ovakvih postojećih i mogućih vulgarizacija.

Svakako da bi sada, dokle god se ne ostvare novi odnosi između društva i visokog školstva, bilo iluzorno insistirati na bitnim promenama unutrašnjih odnosa u ustanovama visokog školstva. Samoupravljanje ima svoju polaznu tačku u mogućnosti svake radne zajednice, da svojim radom stiče dohodak. Ako neko »propisuje« sredstva radne zajednice spolja, onda već zbog toga nema dohotka. Ali, ako ona dođe u situaciju da u neposrednoj vezi sa radnim zajednicama u privredi, sa komunama i drugim zainteresovanim društvenim faktorima, svojim radom stiče svoj dohodak, onda je ona već pošla putem prevazilaženja suprotnosti između materijalne proizvodnje i sopstvenog rada i onda zaista može da se govori o dohotku. Zato je vrlo važno kako ćemo se mi postaviti, na šta ćemo staviti težište u svom radu. Hoćemo li ići na oslobađanje puteva ovakvom rešenju, ili ćemo, opet, zbog raznih nesporazuma itd. ne videvši tu mogućnost, udariti negde u stramputice.

Predsednik Nikola Sekulić:

Za riječ se javio drug Toša Tišma, rektor Univerziteta Novi Sad.

Toša Tišma:

Drugarice i drugovi, ja ću se ograničiti u svojoj diskusiji samo na jedan problem, iako na našim univerzitetima postoji nekoliko problema o kojima bi trebalo vrlo ozbiljno prodiskutovati. Sigurno su i moji drugovi rektori takođe mislili da diskutuju o nekim od tih problema. Na žalost, ta diskusija je bila predviđena za juče, a danas su neki drugovi morali da otputuju.

Ne bih hteo da ponavljam o problemu naučnog rada na visokoškolskim ustanovama, takođe ne bih hteo da govorim o stepenastoj nastavi, zato što znam da su se neki drugovi pripremili da diskutuju o tome, a osim toga, slažem se sa stavom koji je iznet u ekspozeu drugarice Krstinić, podsekretara. Napomenuo bih samo da je pitanje vanrednog studiranja kod nas samo de-

klarativno rešeno, uneto u statute, uneto u odgovarajuće zakone, da vanredno studiranje kod nas predstavlja pravo svakoga građanina koji ispunjava određene uslove. Ali, dalje od toga u pitanju stvaranja uslova za vanredno studiranje nismo na organizovan način prišli.

Složio bih se, takođe, da organizaciju visokog školstva treba posmatrati i sa stanovišta ekonomičnosti. Diskutujući o problemu materijalnog pitanja studenata hteo bih da kažem nekoliko reči i da se pozovem na postojeće i objavljene podatke u materijalima koji su dati za ovaj sastanak, na neke materijale do kojih sam ja došao u svojoj funkciji, kao i na materijale Izvršnog veća Socijalističke Republike Srbije.

Procenat upisanih redovnih studenata koji završe studije po jednoj anketi jeste 42%. U onih 48% spadaju studenti koji su u toku školovanja napustili visoke škole, odnosno nisu uspeli zbog razloga koji često čujemo, osobito od strane nastavnika. To su: nedovoljno znanje doneto iz srednje škole, što smo i danas čuli, nedostatak radnih navika, promena sredine, načina studiranja i slično. Sa te strane ređe čujemo ono što se navodi u primljenom referatu, to jest, prenatrpanost nastavnih planova i programa, ili što se ne navodi — nedostatak osnovne literature i udžbenika. Prema zvaničnom izveštaju jednog univerziteta, za 219 fakultetskih predmeta nema osnovne literature, udžbenika, ni skripata. U takvim uslovima, naravna stvar, znatan deo studenata ne može da se snađe.

Postoje pedagoški maksimumi po kojima se određuje nedeljni broj časova. Pa ipak, ima fakulteta gde student posećuje 42, pa čak i 44 časa nedeljno. Onda nije čudo, a treba uzeti u obzir i uslove lokacije (dom, menza, fakultet, ustanova, institut gde se vrše vežbe itd.), što ima izvesnih objektivnih razloga za produžavanje roka studija, a samim tim i neekonomičnosti u našoj visokoškolskoj nastavi.

Ako posmatramo zašto je veliki broj studenata tokom studija otpao, onda dolazimo jasno do zaključka, a u tom pogledu postoje ankete, da veliki broj studenata otpada zato što nije rešio svoje osnovno, materijalno pitanje, to jest, nema sredstava za studiranje. Sasvim jasno se to vidi posle prvog ili drugog semestra kada još nikakvi kriteriji nisu došli do izražaja. Jer, za prelazak iz prvog semestra u drugi ne postoje nikakve posebne barijere u pogledu ispita. Ali, u proseku oko 16% studenata otpada posle prvog semestra. Postavlja se pitanje šta treba obuhvatiti pod naslovom — materijalno pitanje studenata. Odnosno, da se vidi ko je prvenstveno pozvan da daje sredstva za rešenje tog pitanja. Ko je zainteresovan za to? Da li se rešavanje tog problema može dobiti u okviru ovakvih principa kakvi danas postoje to jest, u vidu stipendiranja i kreditiranja.

U prvom redu, hteo bih da kažem da se ovo pitanje mora postaviti u izvesnoj vezi i sa reži-

mom studiranja. I jedno i drugo pitanje, režim studiranja i materijalno pitanje studenata, postavljeno je, u neku ruku, vrlo liberalno. Praktično, svako može na svoj način da studira, a iz toga logički proizlazi da može da ostane koliko god želi na fakultetu. Danas postoji za to samo jedna granica — na istom fakultetu, bar u Srbiji, ne može se ostati duže od dve godine, ako se ne polože svi ispiti iz prve godine. Ali, može se preći na drugi fakultet, i tako, praktično, svako može da bude student onoliko dugo koliko želi. Kada se jedanput tu polože ispiti prve godine, onda više i te barijere nema. Iz toga proizlazi da student može da prijavljuje, odnosno polaže ispite kolikogod puta želi. Izvesne barijere koje su bile predlagane u tom pravcu, nisu bile prihvaćene.

Društvena zajednica u takvoj situaciji, što se tiče materijalnih pitanja, postavila je načelo samofinansiranja domova, restorana, letovališta i slično. Ovakvo rešenje je logično primenjeno i na vanredne studente. A među njima je veliki broj upravo onih koji nisu mogli da se redovno školuju baš zbog nedostatka materijalnih sredstava.

Da li je ovakvo rešenje zaista ekonomično i da li odgovara našoj planskoj i usmeravajućoj društvenoj intervenciji u drugim oblastima našeg društvenog života? Mislim da bi se s istim sredstvima mogao postići znatno veći efekat ako bi se stvar posmatrala s druge strane. Prvenstveno koristimo podatke o ovim pitanjima: posle smanjivanja broja stipendija 23% redovnih studenata danas uživa stipendiju, oko 10% studenata uživa kredit iz pozajmnih fondova, u studentskim domovima smešteno je preko 13% studenata od ukupnog broja redovnih studenata koji ne primaju stipendije. Ako te podatke konfrontiramo sa onim procentom 42% (procenat studenata koji dovršavaju studije), onda se vidi da su ta dva procenta blizu jedan drugome. Ne mislim time reći da se radi o istim ljudima, ali, svakako bih podvukao da se sada na nedovoljno organizovan način, i u nedovoljnoj meri, materijalno pomaže veliki broj studenata. Hteo bih da istaknem da onih 48% studenata, koji ne završavaju studije, u znatnoj meri ne samo što opterećuju visoke škole, nego znatno utiču i na povećanje broja nastavnika, potrebe za nastavnim prostorom, opreme i drugih sporednih troškova.

Nedovoljno usmeravanje društvene zajednice dovelo je do povećanja broja odseka, smerova i grupa u toj meri da je u Socijalističkoj Republici Srbiji na 31 fakultetu bilo, početkom prošle godine, 280 odseka, grupa i smerova. Odnosno, ako bismo uračunali 85 visokoškolskih ustanova u Srbiji, onda ih ima 453. Uvek je upisan određen broj studenata, kasnije se studenti svode na minimalni broj. Ali, bez obzira na ekonomičnost, na primer, odsek i dalje postoji. Takva je situacija na trećem stepenu. Od

ukupno 293 treća stepena, koja su funkcionisala prošle školske godine, 74 su imala svega jednog jedinog studenta.

Prema tome, ako se s manjim brojem studenata, uz efikasnije metode i nešto strožiji režim studiranja, postigne isti broj diplomiranih, to je znatno ekonomičnije sa stanovišta društvene zajednice, što bi takođe omogućilo da se materijalno pitanje studenata postavi na širu osnovu i realniju visinu.

Postojeći sistem stipendiranja, po mom mišljenju, jeste pojava koja odgovara razvitku privrede, društvenih službi i broju raspoloživih kadrova u našoj zemlji. Ako posmatramo iznose ličnih dohodaka koji se isplaćuju u privredi i drugim društvenim službama, a tu spadaju i državni organi, dakle, svi ti organi reflektiraju na stručne kadrove, moći će se da se isplaćuju 40% ukupnih ličnih dohodaka. Kakva je danas situacija, mislim da niko nema potrebe da nekog stipendira, jer može odmah dobiti gotovog stručnjaka koji će se vrlo rado zaposliti ako može da nađe odgovarajuće nameštenje.

Studenti se s pravom bune da stipendija ne treba da bude shvaćena kao socijalno davanje. Ako je to tako, onda je sasvim razumljiv taj odnos prema stipendiranju, to jest, u smislu planiranja potrebnih kadrova jer, prosek trajanja studiranja je oko šest i po godina, odnosno, ako je u pitanju muškarac sedam i po. Da li možemo očekivati da problem materijalnog pitanja studenata, putem stipendiranja, rešavaju samo manje razvijeni centri? Mislim da se to tako ne može postaviti, i kako je stipendiranje danas postavljeno ne može se na zadovoljavajući način rešiti.

Drugi oblik jeste kreditiranje. S obzirom da to kreditiranje ima izvesnih prednosti, ima prilično i pristalica. Međutim, kako je danas postavljeno to kreditiranje, ono ne može da da odgovarajuće rezultate. Ima nekoliko stvari koje sprečavaju da sistem kreditiranja uspe. U prvom redu kreditiranje iz posebnih fondova uvek će biti ograničavano jer kod svakog bilansiranja čim se formira posebni fond, odmah taj fond automatski konkuriše drugim fondovima u raspodeli na jednu istu masu prikupljenih sredstava. Prema tome, taj fond će uvek biti ograničen i opet će biti veći broj zahteva nego što se može odobriti. Uvek će se tražiti veći iznos, a odobravaće se manji iznos. Na taj način, iako minimalni troškovi studiranja iznose negde između 14.000 i 15.000 dinara prosečna visina kredita iznosi svega 6.500 dinara. Kada tome dodamo da dobar deo studenata dok dobije kredit čeka po dva, tri, pa i četiri meseca dok se molbe srede, dok se ustanove kriterijumi, dok se odabere kojim će se molbama udovoljiti s obzirom na raspoloživa sredstva, onda je jasno da takvi kreditni fondovi ne mogu rešiti problem materijalnog položaja studenata.

Uostalom, ima još nešto što kompromituje te fondove. Po podacima kreditnog fonda Socijalističke Republike Srbije svega oko 20% dužnika uredno otplaćuje svoj dug. Neuredno otplaćuje 40% dužnika, a onih drugih 40%, uopšte ne mogu da se nađu i od njih fond svoja potraživanja ne može da naplati.

Mislim da sistem kreditiranja ne treba zanemariti, on može da da vrlo dobre rezultate, ali na drugoj osnovi. Naime, u prvom redu, taj kredit treba postaviti kao i svaki drugi kredit u ovoj zemlji. Postoje ustanove koje se time bave, a to su banke. Prema tome, pošto kod nas banke daju samo kredite za koje im je dozvoljeno da ih mogu dati, jer su kod nas krediti uvek, i u isto vreme, i namenski data sredstva, mislim da pitanje ovih kredita treba postaviti u okviru postojećih mogućnosti, a te mogućnosti nisu male. Jer, danas se potrošački krediti već bliže cifri od 300 milijardi, a ja verujem da bi se svega sa par milijardi dinara to pitanje znatno unapredilo u odnosu na sadašnje stanje. Osim toga, kada bi se taj tražilac kredita javio u svojoj sredini, videlo bi se da li uživa poverenje ne samo banke, nego i žiranata. To bi ga u isto vreme i znatno više obavezalo, u smislu društvene odgovornosti, prema svojoj sredini i svojoj najbližoj okolini, pa će više voditi računa o uspehu svog studiranja. Ni domovi ne mogu rešiti problem. Uvek će broj raspoloživih mesta biti manji nego što je broj zahteva i broj upisanih studenata. Ali, iz svega toga ipak bih želeo da zaključim jedno. Naime, pitanje materijalnih problema, sa kojima se student susreće kada dođe na fakultet, ne može biti njegovo lično pitanje. Pitanje materijalnog položaja jednog studenta, koji odgovara svojim radnim obavezama treba da bude stvar čitave društvene zajednice.

Predsednik Nikola Sekulić:

Obaveštavam Vijeće da pismeno prijavljenih govornika ima još osam. Zato predlažem da sada prekinemo s radom i da nastavimo posle podne opet u pola pet. Ili, možda ranije? Dakle, poćemo u 16 časova.

(Sednica je prekinuta u 13 č 30 min).

Nastavak sednice u 16 č

Predsednik Nikola Sekulić:

Nastavljamo s radom. Diskusija o drugoj tački dnevnog reda jutrošnje sjednice. Obaveštavam Vijeće da je jedna grupa poslanika dala sugestiju da obratim pažnju govornicima da se drže bitnih problema naše teme i da po mogućnosti kraće diskutiraju. Čak je bio prijedlog da se ograniči diskusija na 10 minuta. Međutim, još to ne koristim da predložim Vijeću, nego prepuštam samim poslanicima da to ocijene.

Za riječ se javio dr Petar Drezgić, poslanik.

Petar Drezgić (Izborna jedinica Bečej):

Drugarice i drugovi poslanici, u materijalu koji smo dobili, kao i u ekspozeu drugarice Krstinić, istaknuto je mnogo problema koji su se pojavili u vezi sa reformom nastave u visokoškolskim ustanovama. Pojavili su se i novi problemi u toku sprovođenja reforme koje nismo mogli dovoljno ni da sagledamo u momentu kad je reforma donošena, kao ni onda kada je doneta preporuka Savezne skupštine. Danas je na dnevnom redu da prodiskutujemo o najaktuelnijim problemima, a da na narednim sednicama Veća iste probleme konkretnije rešavamo. Šta je pokazala dosadašnja diskusija? Pokazala je koliko su neki problemi složeni i koliko oni zadiru u naš celokupni društveni život, kao i da ti problemi moraju da budu najstudioznije proučeni.

Međutim, smatram da ima određenih pitanja, koja su već dovoljno diskutovana, i o kojima bi naše Veće moglo da zauzme i konkretnije stavove. A to je, po mojoj oceni, pitanje koje je do sada mnogo diskutovano ne ovde u Skupštini, ali, na raznim forumima, republičkim, a i u kolektivima, o kome su stečena određena iskustva, a to je — stepenasta nastava, odnosno, u prvom redu, nastava prvog stepena. To potvrđuje i materijal koji nam je podnela drugarica Krstinić. Po mom mišljenju, to je do sada najkompletniji i najdokumentovaniji materijal, koji smo u vezi s izvođenjem nastave prvog stepena do sada čuli posle četiri godine izvođenja ovakve nastave. Smatram da je taj materijal dovoljan za konkretnije zauzimanje stavova ovoga Veća i da ne bi trebalo odugovlačiti i ići na još neke šire diskusije o ovom problemu. U vezi s uvođenjem stepenaste nastave na univerzitetima želeo bih da istaknem da sam start nije bio dobar. Preporuka je na mnogim fakultetima shvaćena, a i tumačena, kao obaveza. Nisu sagledane mogućnosti organizovanja ovakve vrste nastave na svim fakultetima, a isto tako ni potrebe u kadrovima koje smo zamislili da školujemo na prvom stupnju, te se čitavom poslu prišlo prilično šablonski. Iz toga su proizišle sve teškoće oko organizovanja nastave i sve njene manjkavosti, o čemu je u materijalu prilično rečeno.

U pogledu potreba školovanja stručnjaka prvoga stepena, osobito u tehničkim strukama, mislim da smo svi načisto. Ali, isto tako da nismo načisto bili ni u početku, a bojim se da je tako i sada, kako treba da izgleda taj naš stručnjak takozvani pogonski inženjer. O tome najbolje govore podaci, opet iz ekspozea. U čemu je suština pogonca, kako treba, ili kako je trebalo formirati ovakvog stručnjaka. Po našoj oceni, pogonac bi morao da se školuje u savremeno opremljenoj višoj školi, u samom pogonu, a ne verbalno na fakultetima, pa i na višim školama, koje su u većini slučajeva po-

stale kopije prvog stepena nastave na fakultetima. Sumnjam da je ijedan fakultet opremljen za ovakvu vrstu nastave. Opet govorim o fakultetima tehničkih struka. Po mojoj oceni, a to se čulo i u mnogim diskusijama, odnos između teoretske nastave i praktičnog rada ne vežbi, nego stvarnog praktičnog rada, trebalo bi da bude bar 60 prema 40, a to se na fakultetima ne može postići. Mislim da bi nam strana iskustva o ovome mogla da pomognu. Poznato je kako krupna industrija na Zapadu školuje svoje pogonske inženjere. Školuje ih na radnom mestu i kroz rad. Mislim da je naša osnovna greška što smo smatrali da će univerzitet onakav kako je danas organizovan, pa čak i onako kako smo zamislili da će se u toku reforme izmeniti, moći na sebe da primi ovakav zadatak. Po mom mišljenju, naše više škole moraju i treba da spremaju takav tip stručnjaka. Ali, one za to moraju biti osposobljene. Jutros smo ovde čuli koliko ima viših poljoprivrednih škola. Pored šest poljoprivrednih fakulteta, mislim da ima oko 11 poljoprivrednih škola, ako sam dobro zapamtio. Čuli smo i ocenu rada tih škola. Ali, koliko ja znam, retko koja od tih škola ima mogućnosti da u potpunosti osigura nastavu kakva je potrebna pogonskom inženjeru.

Sadašnja organizacija visokoškolskih ustanova, gde su uključene i više škole, omogućava da se školuju stručnjaci prvog stupnja. Postoji mogućnost da se takvi stručnjaci spremaju i na fakultetima, gde za to ima uslova. Stoga problem školovanja prvog stepena treba rešavati brže i smelije, i bez velikih odlaganja. Pri tome treba u punoj meri poštovati mišljenja kolektiva i organa upravljanja pojedinih fakulteta i škola. O tome se, isto tako, jutros čulo u diskusiji druga Perovića. Koja je primedba, i to najčešća, na prvi stepen i na njegov uspeh. Najčešća primedba je da to nije još dovoljno sagledano, da je kratko vreme prošlo od uvođenja prvog stepena, te da se prema tome ne može ni oceniti. Ali na žalost, postoje dve prepreke da bi se to moglo uraditi. Prvo, studenti prvog stepena ne idu u proizvodnju. Ako se dobro sećam, sa Ljubljanskog univerziteta od oko 900 pogonskih inženjera, odnosno stručnjaka prvog stupnja, u proizvodnju je otišlo 60. Na fakultetu gde ja radim, od 267 do sada diplomiranih pogonaca, otišlo je u proizvodnju 20, od kojih su 16 produžili da se školuju kao vanredni studenti. Prema tome, vrlo je teško da mi sačekujemo da ocenimo nešto da li je taj sistem školovanja dobar pošto ti kadrovi sa završenim prvim stepenom nisu otišli u proizvodnju. S druge strane, mislim da je nerealno tako brzo ocenjivati generacije koje su školovane po jednom sistemu školovanja. Za to je potrebno bar pet do deset godina, a bojim se da bi to bio suviše skup eksperimenat za nas.

Drugi prigovor je bio da ako bi se sada ponovo prešlo na takozvanu klasičnu nastavu ako je to vraćanje nazad. Ako bi to tako bilo, onda bi to svakako bio promašaj. Ali, smatram da posle ovog eksperimenta, koji smo imali i koji po mojoj ličnoj oceni nije dobar, a kad se radi o njegovom rešavanju u okviru univerziteta, taj naš eksperiment je neminovno doveo do smanjenja nivoa nastave. Vrlo mnogo smo čuli kako je nivo nastave smanjen u novootvorenim školama. Za mene je to i razumljivo i shvatljivo. To je zbog toga što nismo mogli da osiguramo dobar kadar na svim tim mestima. Međutim, i ovde se može govoriti o smanjenju nivoa nastave, stoga što je moralo, vrlo često, da dođe do neprirodnog cepanja gradiva i nastave i u prvom stupnju i u drugom stupnju, jer se želelo da se zadovolje intencije preporuke. A intencije preporuke su bile da treba stvoriti zaokruženog stručnjaka, sposobnog da ode u proizvodnju, a, istovremeno, da mu se omogući redovno školovanje na drugom stupnju. Mislim, drugovi, da te dve stvari jedna drugu pomalo isključuju. Stoga smatram da je nivo nastave kod ovih koji su završili prvi stupanj manji nego kod onih koji su se školovali redovno, četiri godine. Ako bi se ponovo išlo na četvorogodišnji studij, onda se stvarno moraju napraviti takvi planovi i programi koji će osigurati podizanje nivoa nastave. To važi i da nisu pravljene eksperimenti, s prvim i drugim stupnjem. A to stoga što napredak nauke i tehnologije, što su ovde, danas, istaknuli mnogi diskutanti, neminovno zahteva podizanje nivoa nastave i to prvenstveno bazičnih disciplina, bar kada se radi o tehničkim strukama, a verovatno da je isti slučaj i u drugim oblastima. Mogu, drugovi, da vam navedem jedan primer iz svoje prakse. Imao sam sreću da me Univerzitet uputi da proučavam sistem nastave u Sjedinjenim Američkim Državama, to jest, stepenastu nastavu, a naročito nastavu trećeg stupnja. Mogu vam reći da su mi tamo profesori rekli da ako dođem ponovo u SAD nakon dvadeset godina da, verovatno, neću zateći više nijedan poljoprivredni fakultet. Prema tome, budućnost je proučavanje bazičnih disciplina: biologije, hemije, fizike, matematike. Kada se to savlada onda je lako orijentisati se profesionalno. Čist praktičar nikad ne može da se onako uzdigne kako može da se uzdigne preko studija bazičnih disciplina. I zbog toga, drugovi, insistiram da se kod nas pređe na jedan novi, kvalitetniji nivo nastave.

To govorim za poljoprivredu. Ne mogu da govorim za industriju, stoga što je ne poznajem. Danas, u savremenoj poljoprivrednoj proizvodnji, čoveku se daje sve veća, bolja i preciznija tehnika, daje mu se više hemijskih sredstava, on tim sredstvima rukuje. Prema tome, on mora dobiti osnovna znanja iz ovih bazičnih disciplina koje su, na žalost, za zanimanje u

poljoprivredi vrlo široka — biologija, tehnika i ekonomika. Ali, bez obzira na to, smatram da treba širiti i jačati te discipline daleko više nego praktičnu nastavu. To je trebalo postići stepenastom nastavom, to jest, uvesti ove predmete da bi mogao da se shvati tehnološki proces. Na primer, odgajivač stoke. On treba da ima nešto malo znanja iz hemije, da bi mogao da primeni pravilnu ishranu. On treba nešto da zna iz zoologije, pošto je ona baza za stočarstvo. Međutim, on nije učio ni o genetici ni oplemenjivanje, a kakav je to odgajivač stoke koji to ne poznaje?

Hteo bih da kažem nekoliko reči i o trećem stepenu i o njegovoj problematiki ali prethodno još nekoliko reči o drugom stepenu. U materijalu Komisije se kaže da bi drugi stepen trebalo detaljno studirati. Drugi stepen studija je kod nas čvrsto vezan s prvim stepenom. Kakva sudbina bude pratila prvi stepen, pratiće i drugi stepen. Njih je vrlo teško razdvojiti, sem, slučajeva kada su oni odvojeni, ali to je mehanički kao što je to i drugarica Krstinić konstatovala.

Prema tome, prelaz s prvog stepena na drugi je automatski, a ja ponavljam da drugi stepen studija mora biti rešavan zajedno s prvim stepenom, odnosno, ukoliko se ne ide na prvi stepen, onda drugi stepen mora dobiti sasvim novi kvalitet.

U pogledu trećeg stepena u materijalu je mnogo rečeno, i slažem se sa mnogo konstatacija koje su tamo iznete. Prvo, za izvođenje trećeg stepena nema dovoljno sredstava, taj naučnoistraživački rad je bio odvojen od Univerziteta, iskršle su teškoće u saradnji sa samostalnim institutima itd. Sve ono što bi trebalo da bude stvarna baza trećeg stepena, mi to u većini slučajeva ne posedujemo. Ne bih o tome hteo da govorim jer je jutros o tome bilo mnogo govora. Međutim, ovde bih pledirao za našu veću aktivnost što se tiče trećeg stepena studija, ili, kako se to ranije zvalo postdiplomskih studija. Mislim da ne bi trebalo da se to samo ograniči na magistraturu ili specijalizaciju. Univerzitet, odnosno pojedini fakulteti, trebalo bi da se angažuju i na kraćim seminarima koje bi trebalo uvesti da stručnjaci periodično dolaze i dopunjuju svoja znanja. Ali, to bi trebalo da bude organizovano i sistematski da bi, kasnije, posle nekoliko godina, bio priznat određeni akademski stepen. Kada je letnji raspust od tri meseca, fakultet je potpuno prazan. Međutim, u drugim zemljama na fakultetu, odnosno univerzitetu, vri kao u košnici čitave godine. U jednom periodu su redovni studenti, za vreme ferija studiraju oni koji osećaju potrebu za novim znanjima itd. Zbog toga i plediram da bi na trećem stepenu trebalo uvesti takav oblik nastave kako bi se u određenijem periodu stekla određena znanja

koja bi bila priznata kao i redovnim studentima.

Hteo bih da ukažem na još nešto. O tome danas nije bilo mnogo govora, a i u materijalu je ovlaš dotaknuto. Da li može treći stepen da se studira vanredno? U materijalu stoji da je moguće vanredno studiranje na svim nivoima. Ja sam shvatio da se to odnosi i na treći stepen. Međutim, drugovi, smatram da je to za dobar deo fakulteta neizvodljivo. Treći stepen, onako kako ga ja shvatam vezan je za određeni eksperimentalni rad, za određenog profesora, student s profesorom treba da se uključi u naučnoistraživački rad. Kako je to moguće izvesti u disciplinama gde je potreban eksperimentalni rad, ako se, na primer, student nalazi van sedišta univerziteta? Mislim da je to nemoguće. S toga sam i predlagao onaj oblik studiranja — periodični.

S druge strane, ovde je bilo mnogo govora o tome kako se univerziteti nisu dovoljno povezali s privredom. Mislim da se to ne može generalisati. Već sada ima situacija kada privreda direktno naručuje odgovarajuću nastavu. Naveo bih samo Novosadski poljoprivredni fakultet. Već treća generacija meliorativaca i stručnjaka koji će se baviti navodnjavanjem izlazi iz Novosadskog fakulteta. Imali smo aranžman sa preduzećem kanala Dunav—Tisa—Dunav, da kod nas bude na specijalizaciji četrdeset i nekoliko studenata. Ima zahteva i sa drugih strana da se organizuje slična nastava i za druge grane. Prema tome, ukoliko se tešnje povežemo sa privredom, privreda će biti naručilac određenih zadataka. A, ako mi budemo imali samo ono što nam daje fond za školstvo, onda ne može biti ni govora o raspodeli dohotka. Ali, ako neke druge aktivnosti na fakultetu, ili u školi, omoguće onaj naš promenljivi deo, mislim da će se onda moći govoriti o raspodeli i o dohotku. Ali, u tom slučaju on će se dobiti ne iz fonda za školstvo, nego iz aktivnosti koje je fakultet razvio na drugoj strani.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima Dragi Tozija, poslanik.

Dragi Tozija (Izborna jedinica Ohrid):

Drugarice i drugovi poslanici, koliko god da su tačne konstatacije u materijalima Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu, a i komisije našeg Veća, da još nisu došli do punog izražaja svi aspekti reforme visokog školstva, ipak, meni se čini da se možemo složiti da je reforma označila početak jednog procesa koji je već uneo značajne novine u sistem visokog školstva.

Društvene snage na univerzitetima i van njih, to jest, svi zainteresovani činioци našeg društva, pristupili su reformi sa saznanjem da je ona uslovljena opštim kretanjima u razvoju

društveno-političkog i privrednog sistema i potrebama privrede i društvenih službi za takvim stručnim kadrovima koji će najbolje odgovarati savremenim potrebama (tokovima) u razvoju proizvodnih snaga (društvenih službi) naše zemlje.

Već sama činjenica da je na našim univerzitetima prisutna jedna permanentna borba i nastojanje da se iznalaze sve novija i bolja rešenja koja će značiti realizovanje intencija reforme i da su se u celokupnosti tih nastojanja ispoljila i različita mišljenja, pa čak i praksa, govori o vitalnosti naših subjektivnih snaga da se na temelju opštih principa i stavova iznalaze najbolja rešenja. Prema tome, ako danas pravimo prvu, relativno celovitiju analizu i ocenu prednjeg puta i ako nismo potpuno zadovoljni s prvim rezultatima u svim domenima reforme, moje duboko uverenje je da tim ne treba dovoditi u pitanje opravdanost same reforme. Zadatak je i nas i svih zainteresovanih faktora i uopšte čitavog našeg društva da se na bazi konkretne ocene sadašnjeg stanja stvori mogućnost za dalju svestraniju realizaciju ciljeva i zadataka reforme visokog školstva. To utoliko više što sadašnji razvoj našeg društvenog sistema i uopšte borba za punu afirmaciju ustavnih načela umnogome pogoduje, to jest, omogućuje i traži dalji razvoj našeg visokog školstva na onim osnovama na kojima bazira reforma, pa čak i više od toga. Dalji razvoj sistema društvenog samoupravljanja i sistema raspodele dohotka prema radu, objektivno stavlja sve naše institucije visokog školstva (univerzitete) u jedan novi položaj (čiji rezultat treba da bude) koji treba da omogući dalje razvijanje samostalnosti i zajedno sa tim i društvene odgovornosti visokoškolskih ustanova.

Razume se, u dosadašnjoj fazi sprovođenja reforme visokog školstva bilo je pojava koje su — objektivno uzevši — predstavljale određenu preporuku punoj potvrdi onih polaznih pozicija na kojima se temelji sama reforma. Mehanizam, konzervatizam, imobilnost i nedostatak jedne permanentne i konsekvantne borbe subjektivnih snaga umnogome je ometalo već započeti proces (reforme). Kad ovo ističem ja nikako ne potcenjujem one objektivne teškoće, a pre svega one faktore materijalne prirode koji su bili jedan od preduslova (i uslovi) za punu afirmaciju reforme. Jer, ako su neki od ciljeva reforme bili bolji kvalitet studija, adekvatniji profili stručnih kadrova, razvijanje naučnoistraživačkog kadra i tome slično, tada je više nego sigurno da se ti rezultati mogu ostvariti u određenim materijalnim uslovima, to jest, u celokupnosti takvih uslova koje objektivno traži savremeni standard svakog fakulteta (i univerziteta) u celini. Međutim, objektivno uzevši, još smo na istim — ja bih rekao — tradicionalnim izvorima finansiranja, te zato nismo mogli obezbediti veća sredstva kako

za investicije tako i za organizovanje savremene nastave. I pored određenih nastojanja i rezultata, ipak ostaje činjenica da i u ovom periodu nije postignut adekvatan napredak na liniji svestranijeg angažovanja u iznalaženju puteva u sagledavanju i rešavanju problema univerziteta, pre svega onih koji su materijalne prirode. Ovo je bilo i ostaje jedno od osnovnih pitanja koliko reforme toliko i našeg sistema visokoškolskih studija.

Negativne reperkusije ovog stanja imaju različite dimenzije. Navešću neke od njih.

U materijalima se sa pravom ukazuje da još nije nađeno pravo mesto prvog stepena studija. Nisam pristalica onih koji previše insistiraju na »odgovornosti« privrede u tom smislu što ona ne »prima« studente koji su završili prvi stepen. Ovo je pitanje svakako mnogo složenije. Naša privreda, takoreći, do juče se nalazila u situaciji kada joj uopšte nije bila poznata kategorija — pogonski inženjer ili uopšte stručnjak sa višom školskom spremom. Razume se, tome treba dodati postojeći otpor, konzervatizam zanatsko-manifakturne psihologije u nekim radnim kolektivima gde tzv. majstor ima glavnu reč u organizaciji procesa proizvodnje. Prema tome, da se pravilno postavi uloga svršenih studenata prvog stepena, to znači da se jasno odredi mesto ovih kadrova kao organizatora procesa proizvodnje i (adekvatno tome) odgovarajućih društvenih službi.

Kada ovo iznosim, tim nikako ne želim da umanjim (odgovornost) zadatak univerziteta, odnosno fakulteta u nastojanjima da se afirmišu prvi stepen nastave. Upravo tu su bila najveća ne samo lutanja, nego isto tako i kolebanja, pa čak i odstupanja od usvojenih (proklamiranih) principa. Svima je poznato da je jedna od pretpostavki uvođenja prvog stepena nastave bila upravo u tome da se nastavni planovi i programi tako postave što će omogućiti određeni profil kadrova sa završnim znanjima i kvalifikacijama i to kako za potrebe privrede i društvenih službi, tako i za dalji nastavak studija na drugom stepenu. Među ostalim uslovima jedan je bio i taj da se skрати i uže diferencira nastavni materijal i na toj osnovi obezbedi adekvatan fond časova. Međutim, na Skopskom univerzitetu, na primer, osim Medicinskog fakulteta, koji je skratio nedeljni fond časova od 32 na 25, ostali fakulteti ne samo što to nisu učinili, nego su neki i povećali fond časova. Kao rezultat toga, mada su na to uticali i drugi faktori, nije potpuno obezbeđena orijentacija u režimu studija da se završava godina za godinu dana itd.

Kad je reč o prvom stepenu, smatram da se može postaviti pitanje njegovog elastičnog uvođenja na svim fakultetima. Naime, može se postaviti pitanje opravdanosti uvođenja ovog stepena na onim fakultetima i za one struke gde,

pored ostalog, postoji veći broj viših škola. Na Skopskom univerzitetu, na primer, jedinstveno na filozofskom fakultetu, upravo respektujući činjenicu postojanja dve, a u neposrednoj budućnosti i treće pedagoške škole, nije to prihvaćeno i ako je bilo pokušaja.

Meni se čini da će prvi stepen postići punu afirmaciju ukoliko obezbedimo određene uslove. Pre svega, da se sagleda i prouče sve neresenosti programske prirode i da naša privreda i društvene službe prihvate drugi odnos prema studentu koji je završio prvi stepen. Prema tome, ukoliko mu društvo obezbedi takav položaj koji će mu omogućiti da se on realizuje kao viši stručni kadar.

Paralelno s tim mislim da je od posebne važnosti dalje unapređenje našeg sistema vanrednog studiranja. Naime, svršeni student prvog stepena, svakako će biti u boljem položaju da nastavi studije na drugom stepenu, u poređenju, na primer, s onim vanrednim studentima koji nisu završili prvi stepen. Nema sumnje da su na Univerzitetu u Skoplju postignuti lepi rezultati u razvijanju vanrednog studiranja. Podaci sa Skopskog univerziteta, na primer, pokazuju permanentan rast broja vanrednih studenata. Ilustracije radi navodim da u školskoj 1962/63. godini od ukupnog broja studenata vanredni studenti učestvuju sa 39,5%. Rezultati vanrednog studiranja su prilično ohrabrujući. Od ukupnog broja diplomiranih studenata na višim školama trećina su vanredni studenti. Pravilna orijentacija je bila da se vanrednim studentima pruža odgovarajuća pomoć, u čemu posebnu ulogu imaju povremena predavanja i nastava, u ovom slučaju, u tzv. nastavnim centrima u pojedinim većim gradovima. Međutim, postoje brojni objektivni problemi koji ometaju dalje unapređivanje vanrednog studiranja. U tom sklopu, posebnu pažnju zaslužuju neke teškoće u režimu vanrednog studiranja, kao i one materijalne prirode, pa i postojeća nerazumevanja u radnim organizacijama, gde su vanredni studenti zapošljeni. (Vanredni studenti, na primer, sami snose troškove, ili im se umanjuje dohodak u danima kada su van radnog mesta). Meni se čini da sada kada se nalazimo u fazi izrade statuta radnih organizacija treba na adekvatan način rešavati ovo pitanje. Predložene mere u materijalima Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu mogu značajno uticati na poboljšanje uslova vanrednog studiranja i u tom smislu trebalo bi doneti odgovarajuća normativna rešenja koja će obezbediti određene olakšice i prava, no isto tako i obaveze vanrednih studenata. U celokupnosti ovih mera, posebnu pažnju treba posvetiti pomoći i daljem razvijanju oblika savlađivanja nastavne materije vanrednim studentima, osobito u unutrašnjosti. Pored ostalog, radio i televizija mogu učiniti ne malo u sistemu pomoći vanrednim studen-

tima, što je uostalom već poznata praksa u nekim zemljama.

U materijalima Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu, kao i u izveštaju Komisije našeg Veća, ukazuje se kako na pozitivne oznake ekspanzije visokog školstva, tako i na potrebe da se u budućnosti obezbedi nužna konsolidacija i određeni standard visokoškolskih ustanova i studija uopšte na liniji višeg kvaliteta diplomiranih studenata. Po mom mišljenju, u budućim nastojanjima na daljem razvijanju visokoškolskih institucija svakako treba imati u vidu naše bliže (sadašnje) i dalje (buduće) potrebe u kadrovima, kao i već razvijen interes naše omladine da produži svoje obrazovanje na visokoškolskim ustanovama. Primera radi navodim podatak u pomenutim materijalima da se naša zemlja još uvek nalazi ispod evropskog proseka u obuhvatanju omladine na ovom nivou obrazovanja. Za mene, veći problem je sledeći. Naime, da li ono što se školuje na fakultetima i kao kvantum, a još više kao kvalitet i profil stručnih kadrova je usaglašeno sa potrebama privrede i društvenih službi i naučnoistraživačke delatnosti. Na toj liniji, čini mi se, još nismo pronašli najbolja rešenja koja omogućuju što bolje sagledavanje i programiranje potreba u stručnim kadrovima. Poznato je da mi još nismo izradili metodologiju planiranja potreba u kadrovima društva u celini. Međutim, ako treba rešavati izvesne teškoće u planiranju potreba društva u celini, čini mi se da se radne organizacije nalaze pred neposrednim zadatkom programiranja potreba u kadrovima, što bi trebalo sada, kada pristupimo izradi sedmogodišnjeg plana, i učiniti. Fakulteti bi u tome mogli ne samo da pruže određenu pomoć već da se i neposrednije uključe, tamo gde je to moguće, u čitavom procesu programiranja potreba u kadrovima. U tom smislu već postoje i određeni pokušaji. Poljoprivredno-šumarski fakultet Skopskog univerziteta pre izvesnog vremena započeo je (jer drugim putem nije mogao da pribavi ove podatke) da ispituje potrebe u kadrovima poljoprivrednih gazdinstava i zemljoradničkih drugih i drugih organa koji zapošljavaju svršene studente ovog fakulteta, i došao je do vrlo interesantnih iskustava.

Ako smo već shvatili da je obrazovanje uopšte i u tom sklopu i visokoškolsko obrazovanje kategorija koja ne spada prevashodno u oblast nadgradnje, već u samu bazu društva, u njegove proizvodne snage, otuda proizlazi potreba za dalje traženje organizaciono-funkcionalnih veza ovih ustanova i društva. Da budem konkretan. Mi smo na našim univerzitetima i fakultetima razvili sistem društvenog samoupravljanja koji je u dosadašnjoj praksi, nesumnjivo, pokazao svoju zrelost i afirmaciju. Savezi univerziteta i fakulteta već su postali značajni činioci u celokupnom radu ovih usta-

nova. I pored određenih lutanja i slabosti, činjenica je da su ovi organi društvenog samoupravljanja znatno doprineli u sagledavanju problema i bogaćenju puteva u razvoju visokoškolskih ustanova. Međutim, trebalo bi u budućnosti, kroz ove organe, još više afirmisati neposredniji interes radnih organizacija i njihovih udruženja koji bi preko svojih delegata mogli još bliže da sagledavaju, predlažu i utiču na rešavanje problema i rada uopšte, ne samo organa društvenog samoupravljanja, već i visokoškolskih ustanova u celini. Da budem precizniji, imam utisak da u formiranju ovih organa, u sadašnjim uslovima, u sklopu predstavnika šire društvene zajednice, nismo u dovoljnoj meri bili orijentisani na ona područja koja čine logično funkcionalnu vezu s univerzitetima i pojedinim fakultetima — po svojoj specifičnosti. Na taj način predstavnici šire društvene zajednice u organima društvenog samoupravljanja na univerzitetima su više delovali kao jednostrani reprezentanti nego kao kvalifikovani nosioci poruka i potreba određenih područja koja oni predstavljaju. Vodeći računa o ovim momentima mislim da bismo mogli ostvariti daleko veću sintezu interesa između društva i samih visokoškolskih institucija.

Verovatno da bi ovo tražilo izmenu sistema imenovanja organa društvenog samoupravljanja u smislu afirmacije izbora i delegiranja predstavnika zainteresovanih područja. Znači, širih radnih organizacija, profesionalnih udruženja, naučnoistraživačkih institucija i slično.

U dosadašnjoj praksi već smo postigli dragocena iskustva na liniji saradnje svih univerzitetskih centara naše zemlje. Zajednica univerziteta kao specifičan oblik saradnje i posebno interfakultetske konferencije umnogome su doprinele na razmeni iskustava i usaglašavanju stavova. Meni se čini da u skladu sa daljim razvitkom samostalnosti fakulteta treba još više i delotvornije razvijati saradnju među fakultetima i to, pre svega, na liniji unapređivanja nastavnog i naučnog rada. Pozitivno je, na primer, što su fakulteti, pored ostalog, zajedničkim snagama iznalazili rešenja za treći stepen studija. Saglašavajući se s onim što je rečeno u materijalima Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu u vezi sa trećim stepenom, smatram da se i u budućnosti mogu nalaziti najcelishodnija rešenja samo kroz saradnju svih srodnih fakulteta. I iskustvo Ekonomskog fakulteta Skopskog univerziteta u tom smislu je vrlo ilustrativno. Sarađujući sa svim ekonomskim fakultetima i obezbeđujući učešće autoritativnih eksperata iz prakse, na ovom fakultetu sa zapaženim rezultatima odvija se nastava na trećem stepenu na kome je veći deo studenata s ostalih fakulteta u našoj zemlji.

Drugarice i drugovi, vremenski razmak od preporuke Savezne narodne skupštine, a po-

sebno od donošenja Zakona o fakultetima i univerzitetima, je i suviše kratak da bismo mogli s punim ubeđenjem govoriti o svim aspektima sprovođenja reforme visokoškolskih studija. Ovu činjenicu svakako treba imati u vidu kada se ocenjuje reforma kao složen i dugotrajan proces. Materijalom Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu, koji dovoljno svestrano obrađuje i objektivno ocenjuje put, kao i današnjim pretresom, smatram da treba pripremiti jedan program angažovanja svih zainteresovanih faktora i društva u celini u prevazilaženju nedostataka i slabosti i otkrivanju novih puteva u realizaciji ciljeva reforme visokog školstva. U tom smislu, smatram da je sasvim opravdano, a iz onih razloga o kojima je bilo ranije reči, da se predloži Privrednom veću Savezne skupštine da i ono razmotri određene probleme o kojima danas diskutujemo.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima drug Marinko Gruić, poslanik.

Marinko Gruić (Izborna jedinica Sinj):

O samoupravljanju i društvenom upravljanju u posljednje vrijeme vrlo mnogo se diskutira. I sam sam imao prilike da u nekim razgovorima učestvujem. Pri tome, mislim, da je karakteristično i potrebno napomenuti da se ocrtavaju prilično reljefno dva fenomena, dve tendencije. U raspravama bilo gdje da sam prisustvovao, uočava se da se daleko manje raspravlja o produbljivanju stvarne samouprave, recimo, konkretno o učešću studenata u cijelokupnom životu fakulteta. S druge strane, u centar pažnje nekako je izbilo pitanje ovih mješovitih organa savjeta fakulteta i univerziteta. To je jedno. I drugo, o problemu mješovitih organa, odnosno društvenih organa fakultetskih savjeta i sveučilišnih savjeta, čini mi se, prilazi se podosta jednostrano i pomalo ogoljeno. Jedno vrijeme ti organi su se prilično glorificirali, dok se sada na njih baca prilično drvlja i kamenja. Mislim, da je tu potrebno imati više mjere.

Lično sam za širi zamah i veće učešće članova kolektiva na fakultetima i sveučilištima u životu, organizaciji u raspodjeli dohotka, u nastavi itd. Međutim, u ocjeni organa društvenog upravljanja smatram da bi trebalo biti daleko realniji da bismo mogli donijeti pravilan smjer i pravilnu ocjenu. Naime, zašto ovo govorim? Govorim to zbog toga jer smo već došli dotle da se ovim organima društvenog upravljanja pripisuju izvjesne stvari za koje oni ne snose odgovornost. U izvjesnoj mjeri krivi se fakultetski ili sveučilišni savjet i za one teškoće koje su proizvod naših objektivnih mogućnosti. S druge strane, krivi ih se, ponekad, za neadekvatno mjesto koje imaju neke visoke

škole, kao da je to od njih, ili samo od njih, ovisilo. S treće strane, ima tendencija da se ovim organima prilazi samo kao organima društvene kontrole, kao da su oni izraz nekakvog društvenog nepovjerenja prema kolektivima, to jest, da bi društvo osiguralo svoju kontrolu oni zato i postoje. Meni se čini da tako jednostrano prilaženje savjetima, odnosno mješovitim organima, nosi izvjesne opasnosti i iluzije, kao na primjer, ako nestanu ti organi stvari će gotovo normalno teći i problemi će se riješiti. Iz razgovora s nekim drugovima, uočio sam da mnogo realnije prilaze toj stvari. Naime, pri ocjeni organa društvenog upravljanja oni smatraju, ja isto tako smatram, da su ti organi odigrali veoma pozitivnu ulogu u približavanju visokoškolskih institucija društvu i potrebama društva i da su doprinijeli unapređenju i razvoju visokoškolske nastave i uopće fakulteta. Zbog toga smatram da bi ovom problemu, problemu društvenog samoupravljanja, valjalo pažljivije pristupiti i ne olako glorificirati samo pozitivne strane, ali, ne i olako osuđivati ono za što oni nisu krivi. Treba kompleksnije sagledati čitavu situaciju, jer mislim da svaki fakultet odnosno društvo na određen način ima potrebe da postoje ti organi. Samo, ja im ne bih prišao iz onog ugla iz koga je prišao drug Hadži Vasilev jutros, to jest, da su oni u prvom redu kontrola društva, prišao bih sa pozitivne strane da društvo i preko tih organa može da doprinese pozitivnom razvoju i pozitivnom utjecaju na rad ovih institucija.

Konačno, ja radim u jednoj radnoj organizaciji koja pored svojih organa samoupravljanja ima i organ društvenog upravljanja. I mogu reći sljedeće: taj organ društvenog upravljanja radnoj organizaciji nije smetao. Bilo je istina, izvjesnih slabosti. Smatram, čak da je organ društvenog upravljanja veoma koristio, ako ga za nešto treba kritikovati, onda ga treba kritikovati što nije bio aktivniji. Slažem se da se ne može poistovetiti situacija na fakultetu i u jednoj privrednoj organizaciji, ali, mislim da u ocjeni, ipak, treba da budemo realni. Treba vidjeti i pozitivne i negativne strane, pa onda izvući jednu konačnu ocjenu kako se odnosi prema organima društvenog upravljanja.

Drugo pitanje o kojem bi htio da kažem nekoliko riječi, jeste pitanje ekspanzije školstva. Smatram da je ekspanzija u osnovi bila pozitivna i da je izvjesna dislokacija visokih škola bila potrebna našem društvu. Međutim, kada je riječ o prilaženju ovom problemu, mislim, da bismo morali ploču okrenuti. Mnogo govorimo o tome kako smo treći na svijetu po broju studenata. To je činjenica koja mislim, ima svoje pozitivne i negativne strane. Trebalo bi vidjeti što je pozitivno, što je negativno. Međutim, karakteristično je, odnosno, treba imati u vidu i činjenicu da se u tom vremenu umnogome povećao broj studenata, a da je studij donekle skraćen. Ja bih kod ovog problema htio

da istaknem jednu komponentu o kojoj bi, čini mi se, trebalo voditi računa, to jest, o skraćenju studija. Neki fakulteti, koliko mi je poznata situacija, iako djeluju pod približno jednakim uvjetima kao i drugi, konkretno jedan od tehničkih fakulteta na Zagrebačkom sveučilištu uspio je da prosjek studija svede na 5,1 godinu. Tri druga tehnička fakulteta, koji djeluju u približno jednakim uvjetima, sveli su studij na 7,5 godina. Studij na jednom fakultetu društvenih nauka u proseku traje približno 6,9 godina. Smatram da bi bilo veoma korisno, pri analizi reforme nastave, analizirati i težnje društva. Treba ubrzati završetak studija. Bilo bi korisno ispitati koji su to faktori doprinijeli da na jednom fakultetu, za relativno kratko vrijeme od tri godine, studij se skрати za više od godinu i po u prosjeku, dok se na drugima skraćuje za dva, tri do četiri mjeseca. Ne mogu da tvrdim da je pozitivno sve ovo što je poduzeo ovaj fakultet, bilo na sažimanju programa, bilo na planu veće odgovornosti nastavnika prema svom pozivu, bilo na planu veće odgovornosti studenata prema učenju. Na tom fakultetu je postavljeno da komunisti moraju dati primjer što se tiče učenja, tako da u prosjeku za 15% više komunisti završavaju redovno godine, nego drugi studenti. Prema tome, ne garantiram da su sve poduzete mjere do kraja ispravne. Međutim, činjenica je da je tu postignut uspjeh. Stoga plediram da bi u analizi bilo korisno poći i od pozitivnih i od negativnih strana onih dostignuća koja su uvjetovala da se studij skрати, da praksa prije dobija stručnjake, a iz prakse odgovori nisu bitno različiti za one studente koje daje onaj fakultet ili ova druga tri fakulteta.

Sve u svemu, smatram da bi u centar pažnje trebalo mnogo energičnije postaviti ovo pitanje kvaliteta nastave, skraćenja studija, završenja i kompletnosti kadrova koje daju naši fakulteti. Kad kažem kompletnosti kadrova, smatram, s jedne strane, kako fakulteti pripremaju naše ljude za svoj stručno-proizvođački poziv, a s druge strane, kako pripremaju ljude za ovu društveno-upravljačku funkciju.

Kad je riječ o ovom drugom, o društveno-upravljačkoj funkciji, ne bih pledirao za povećanje broja sati nastave ovih posebnih predmeta, društvenog razvoja, ili ne znam kako se sve ti predmeti zovu, nego da bi u mnogo većoj mjeri trebalo utjecati na studente da dok su na studiju faktički budu uključeni u neposrednu samoupravu na samim fakultetima. Često puta smo skloni da u ovom pogledu vodimo visoku politiku, a najelementarnije stvari, kao što je praksa, zanemarimo. Treba studenta uključiti u neposrednu samoupravu zato da bi sutra, kada dođe u proizvodnju, mogao da se odmah i neposredno uključi i u ovu dimenziju. Dakle, ne samo da zna proizvoditi i organizirati proizvodnju, ili raditi u svojoj društvenoj službi, nego da se uključujući u normalan organizam samouprave.

Smatram nadalje da bi trebalo jače i odlučnije jačati utjecaj radnih organizacija i komuna na život, na karakter i na profil studija. U tome treba poći od logike da fakulteti zaista postaju organski i sastavni dio sredine u kojoj djeluju, da su proizvod te sredine i potreba te sredine. Dakle, ne treba smatrati da je fakultet na Rijeci samo riječki fakultet. On je općejugoslovenski, ali, u prvom redu, on je proizvod i potreba i odraz, te sredine. Smatram da bi ovu pozitivnu dimenziju trebalo daleko više jačati i suzbijati izvjesne tendencije koje se javljaju na liniji stroge centralizacije, koje se javljaju na liniji eliminiranja onih životnih sokova koje upravo radne organizacije, društvene službe i komune mogu osigurati. U vezi s tim nameće se i problem finansiranja. Do sada je bila praksa da se iz radnih organizacija, iz komuna uzimaju sredstva, pa se preko republičkih budžeta, odnosno republičkih fondova vraćaju tamo gde se nalaze fakulteti. Ako bismo usvojili logiku da je fakultet sastavni organski dio sredine u kojoj se nalazi, po mom mišljenju, onda ta sredina, u prvom redu, treba da finansira odgovarajuće fakultete, uz participaciju onih koji se tim institucijama koriste. Inače, ako nije tako, događa se sledeće. Uzimaju se sredstva od radnih organizacija i komuna i ponovno se vraćaju na teritoriju fakulteta ili škola. Troškovi se povećavaju, jer dinar na tom putu, kroz bankarske i druge poslove, gubi 10%, 15% od svoje vrijednosti. S druge strane, aparat se mora jačati, i s treće, deformira se često puta čitava stvar jer se očekuje da će se od nekoga dobiti sredstva. Ovo posljednje stvara iluzije i omogućava da se u nekim mjestima planiraju neprikladni, predimenzionirani fakulteti. Ako se međutim, postigne da radne organizacije i komune preraspodjelom u većoj mjeri učestvuju u nacionalnom dohotku, onda će one raspolagati većim sredstvima i u ovoj oblasti sasvim sigurno voditi realniju politiku. Jer, danas, po mom mišljenju, mi se nalazimo u pomalo paradoksalnoj situaciji. Kritikuemo komune i radne organizacije da nemaju razumevanja za školstvo uopće. S druge strane, konstatiramo da komune, često puta, odvajaju 50%, 60% do 80% svojih sredstava za cjelokupno školstvo. Prema tome, meni se problem postavlja u drugom vidu. Sredstva kojima raspolažu radne organizacije i komune, u današnjoj situaciji, još su uvijek prilično skromna i malena, pa bi raspodjelom nacionalnog dohotka trebalo utjecati na to da veća sredstva ostaju radnim organizacijama i komunama. Onda bi komune u granicama mogućnosti i potreba mogle realno da razvijaju školstvo i druge djelatnosti koje su potrebne.

Jer, meni se čini da nema razloga ni potrebe da izdvajamo problem visokog školstva i damo mu drugi status, nego što ga recimo, ima bolnica, kazalište ili neke druge institucije. Ako je bolnica dio te političko-teritorijalne

zajednice i samostalna radna organizacija onda ne vidim principijelnog razloga da i visoka škola isto tako ne bi bila dio političko-teritorijalne zajednice i ne vidim zašto ne bi radne organizacije i komuna utjecali na njen profil itd. i zašto se ne bi s druge strane upravo preko komune vršilo finansiranje visokog školstva.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Riječ je tražio dr Hasan Hadžiomerović, poslanik.

Dr Hasan Hadžiomerović (Izborna jedinica Zvornik):

Drugovi i drugarice, prije nego što pređem na izlaganje nekih svojih mišljenja vezanih za problematiku visokog školstva, želio bih da skrenem pažnju na neka možda proceduralna pitanja koja su vezana za našu diskusiju juče i danas.

Naime, mislim da smo mi u situaciji da odražavajući stanje koje posmatramo u svojim izbornim jedinicama, u svojim radnim organizacijama i uopšte u svojoj sredini, nekada dolazimo i do konstatacija da stanje nije zadovoljavajuće i da u vezi s tim to stanje ovde izražavamo onako kako ga doživljavamo. To znači i s izvjesnim jačim akcentima, a upravo stanje nekada iziskuje jače akcentiranje. Otuda bih pledirao da se u ovom forumu i na ovom nivou, u vezi s tim, izbjegavaju republike i izrazi koji takva istupanja mogu da podvođe pod neke, nazvao bi ih, vulgarne kvalifikacije. Na primjer, mi, koji smo juče diskutovali o jednom stanju u domenu osnovnog školstva, ili povodom osnovnog školstva, izražavali smo s negativnog stanovišta stanje koje je došlo u mnogim sektorima i na kritičnu tačku. Međutim, takvo izražavanje, mislim na ovom mjestu, ne bi trebalo kvalifikovati kao neko kukanje. Mi nekada dolazimo u situaciju da stanje izražavamo i dramatično, ako je ono dramatično, ali, onda ne treba insistirati da se ono naziva drukčije nego što jeste. Prema tome, molio bih da se na ovom forumu, s respektom i s velikom pažnjom odnosi prema svim istupanjima i da se ta istupanja ne kvalifikuju nekim izrazima koja imaju apriorno značenje.

Takođe mislim da ne treba apriorno, ovdje, upotrebljavati neke stavove i neka shvatanja kao birokratska. Mislim da taj izraz birokratizam i birokrata ima svoju težinu i treba na ovome mjestu dobro razmisliti prije nego što se on upotrebi.

U vezi s problematikom visokog školstva mislim, ukoliko se slažemo, a sigurno se možemo vrlo lako složiti, sa konstatacijama koje su iznesene u ekspozeu drugarice Mirjane Krstinić, da moramo reći da je u svemu tome naj-

osnovnije da sa kapitalnim pitanjima ove problematike ne možemo biti zadovoljni, i da još postoje otvoreni kapitalni problemi. Pokušao bih da pomenem najosnovnije. Evo, na primjer, da postavim pitanje: Šta su naše visokoškolske ustanove? Da li kod nas postoji kategoričan stav da su one naučno-nastavne ustanove? U posljednje vrijeme postoji. Ali, do nedavno, upravo u periodu kada se vršila reforma visokoškolske nastave počelo je da preovladava gledište i da se na najoficijelnijim mjestima izražava da su univerzitetske ustanove, odnosno fakulteti, prevashodno pedagoške školske institucije. I, u znaku takvoga stava, vršila se i reforma koja je morala imati i izvjesne negativne posljedice. I to stoga što se reforma do sada nije vršila, prvenstveno, u znaku postavke da su univerzitetske ustanove, odnosno fakulteti, decidno naučno-nastavne ustanove. A ako su naučno-nastavne ustanove, onda i iz toga proizlazi i određena, sasvim jasna, logika stvari. To znači treba insistirati da nastava na univerzitetu bude naučno fundirana, a da bi bila naučno fundirana, univerzitetski nastavni kadar mora da se bavi i naučnoistraživačkim radom, odnosno naučnim radom. A za taj naučni rad potrebno je vrijeme. To znači da nastavni kadar na univerzitetu ne smije da bude previše apsorbovan pedagoškom djelatnošću. Upravo, dosadašnje stanje odvijalo se opet u znaku prevelike angažovanosti univerzitetskog kadra nastavnom djelatnošću. Ta prevelika angažovanost bila je uslovljena i ekspanzijom školske mreže u kojoj su nastavnici morali honorarno da učestvuju, a posebno i u institucijama za obrazovanje vanrednih studenata. Osim toga, to je bilo motivisano i potrebom nastavnika da povećaju svoje lične zarade, jer, zarade na osnovnom radnom mjestu nisu bile dovoljne. To se sve skupa, po mom mišljenju, negativno odrazilo na funkcionalni razvoj univerzitetskih ustanova kao naučno-nastavnih ustanova. S druge strane, ako se ove ustanove finansiraju tako da se pokrije i naučna i pedagoška funkcija, onda, po toj funkciji, pred univerzitetskim ustanovama stoji, uglavnom, kao siguran, stabilan samo Fond za finansiranje školstva koji po svojoj koncepciji, bar u praksi izraženoj, želi da finansira pretežno pedagošku djelatnost, a naučnoistraživački rad upućuje na druge izvore finansiranja. Međutim, drugi izvori finansiranja oskudjevaju sredstvima za naučnoistraživački rad. Drug Tomović je pomenio da na jednog nastavnika dolazi oko 1.500 dinara, da li mjesečno ili godišnje, ne znam. Ali, ako je riječ o godišnjoj kvoti onda možemo odmah, na bazi jedne globalne ocjene, reći da za funkciju naučnoga rada treba dodati po svakom nastavniku još najmanje milion do dva miliona godišnje. Praktično, znači u odnosu na postojeća sredstva, trebalo bi povećati finansijska sred-

stva univerzitetskih ustanova skoro dvostruko u odnosu na sadašnje stanje, s tim, razumije se, da se univerzitetski nastavni kadar u pravom smislu sada bavi svojom naučno-nastavnom funkcijom.

Gdje naći ta sredstva, to je pitanje. I u kojem odnosu. Ova sredstva, kao što je rečeno, mogu i treba da se nađu u preraspodjeli nacionalnog dohotka. Što se tiče društvenog odnosa, ona se mogu naći i u odnosu samouprave. Fakultet kao radna organizacija, ili univerzitet kao savez radnih samoupravnih organizacija, pojaviće se prema nekome sa svojim sredstvima. U krajnjoj konsekvenci, to će tangirati raspodjelu dohotka. Prema tome, ako je riječ o tome gdje su ta sredstva, onda treba da se u našem društvenom i nacionalnom okviru sporazumemo gdje i kako da ih nađemo. Ali, opet ćemo doći do dileme koliko da ulažemo neposredno u privredu, u materijalne i tehničke kapacitete, u nauku, kao pretpostavku razvoja privrede. Nama se to imperativno nameće. Stoga, dajem sugestiju da u vezi s ovim problemima, koje smo juče raspravljali, i koje danas raspravljamo, a i onima koji još po programu našeg rada stoje pred nama, po završetku ove naše diskusije, na bazi jednog sumarnog našeg dokumenta, tražimo da održimo zajedničku sjednicu, pogotovu povodom donošenja perspektivnog plana privrednog razvoja, sa Saveznim vijećem i sa Privrednim vijećem i da specijalno raspravimo ovaj odnos sa stanovišta mjesta obrazovanja nauke i kulture u privrednom razvoju naše zemlje i to sa stanovišta ovih djelatnosti kao komponenti privrednog razvoja naše zemlje.

Inače, ako naše raspravljanje zatvorimo u ovaj krug i završavamo ga tu, ono neće biti efikasno.

Na kraju, želio bih dvije-tri riječi da kažem u vezi s reformom školstva i da dam svoj izvjestan prilog toj diskusiji.

Što se tiče reforme, ona se do sada na stepenu visokog školstva odvijala mahom u stilu empirizma i improvizacije. Ona nije bila dovoljno naučno fundirana. I otuda, u ovom momentu, mislim da ćemo najbolje izraziti stanje stvari, ako kažemo da još ne znamo šta je prvi stepen, jer nemamo jedinstvena gledišta, zatim šta je prvi stepen u odnosu na drugi, a ne znamo ni šta je u stvari treći stepen. Ne znamo, jer ako ih posmatramo sa stanovišta praktične primjene prvog stepena u odnosu na drugi stepen, i stanje praktične primene trećeg stepena, uočićemo mnogo divergencija. Jedina pozitivna strana u svemu tome može da bude ta što, ipak, iz tog iskustva možemo izvući neke korisne zaključke. Ali, moramo znati da istraživanje stvari samo na bazi ovakvog empirizma košta zajednicu isuviše mnogo. Otuda bi

bilo potrebno da ovo Vijeće u narednom postupku i narednom radu na reformi i svom interesovanju za reformu inicira proučavanje fundamentalnih pitanja reforme, da obezbijedi u tom pogledu izvjesne studijske materijale i priloge, na osnovu kojih će se pojedine radne organizacije i univerziteti opredijeliti na neke sigurnije kriterije, na neke sigurnije osnove u daljem postupku, u daljem radu na reformi. Inače, dosadašnje stanje možemo samo da koristimo kao iskustvo, ali u cjelini uzevši, mi nemamo jasno definisane ni sigurno jedinstvene stavove u pogledu toga šta nam znači koje dostignuće u sektoru reforme visokog školstva. Naša najveća usluga bi bila u tome ako bismo u našim zaključcima inicirali rad na određenim studijama usmjerenim na kapitalna pitanja reforme i na kritičku, naučnu ocjenu dosadašnjih dostignuća, s tim da takvi studijski materijali posluže kao osnova za dalji i sigurniji put u postupku reforme.

Predsednik Nikola Sekulić:

Riječ ima Vlado Mađarić, poslanik.

Vlado Mađarić (Izborna jedinica Varaždin):

Drugarice i drugovi, dozvolite mi da svratim vašu pažnju na neke sasvim specifične škole i probleme u vezi s njima. Naime, na škole koje se u ovim materijalima tek spominju, a konkretno se radi o umjetničkim akademijama.

Reforma visokih škola zahvatila je u izvjesnoj mjeri i umjetničke akademije. Razumije se, imam u vidu samo beogradske umjetničke akademije jer situaciju u Zagrebu, Ljubljani i Sarajevu dovoljno ne poznajem. Na beogradskim umjetničkim akademijama uvođenjem višestepene nastave nije, u stvari, izvršena dublja reforma, dublja revizija nastavnih planova i programa, kao ni dublja reorganizacija same nastave. To se posebno odnosi na uvođenje nastave prvog stupnja. Nastavni planovi i programi uglavnom nisu koncipirani i zaokruženi da bi se njihovim sprovođenjem u nastavi postiglo da svaki određeni stupanj da jedno određeno, zaokruženo i cjelovito završno stručno obrazovanje. Pri analizama u vezi s reformom nije se polazilo od realnih društvenih potreba za ovim kadrovima.

Naime, na te kadrove još uvijek se u izvjesnoj mjeri gleda kao na davanje mogućnosti izabranim pojedincima da razvijaju svoje izuzetne sposobnosti i talenat. Međutim, danas, s obzirom na velike potrebe, pitanje je da li su to škole izuzetnih talenata? S druge strane, danas to školovanje više nije privilegija koja se nekome može u većoj ili manjoj mjeri dati, a društvo može sebi, više ili manje, to priuštiti. To više nije ni pitanje postojanja mecena i mecenarstva u bilo kojem obliku, čak ni mecenarstva države. Pitanje ovih kadrova,

danas, sasvim je određeno. To je općedruštvena potreba za koju zajednica kao cjelina stvara odgovarajuće uslove za ostvarivanje i za zadovoljavanje tih svojih imanentno ljudskih potreba u onoj mjeri u kojoj se razvija i samo novo društvo.

Nastojacu da budem konkretan u vezi s tim potrebama. Sasvim realno postoje potrebe za određenim kadrovima te vrste u proizvodnji, u industriji. Sve više se proizvodi, a ono što se proizvodi zahtijeva i savremeno estetsko oblikovanje, zahtijeva da proizvodi svojom funkcijom i oblikom budu ne samo od praktične koristi čovjeku, nego da budu oplemenjeni u estetskom smislu, a time i da oplemenjuju. To važi ne samo za same proizvode kao takve, nego, ako hoćete, i za njihovu ambalažu. Slično stoji stvar u građevinarstvu i u arhitekturi. Tu prvenstveno mislim na takozvanu sintezu, koja se kod nas još uvijek posmatra uglavnom samo sa nekog kulturno-estetskog stanovišta, a ponekad čak i sa čisto cehovskog. A trebalo bi da se posmatra danas, u prvom redu, kao jedan općedruštveni interes zajednice, njenog normalnog svestranog razvoja unutar kojega se umjetnost i kultura razvijaju i integriraju u taj opći razvoj u onoj mjeri u kojoj se razvija, da opet tako kažem, i samo novo društvo. Ako smo mogli da na izvjesnom stepenu razvitka društva uvodimo u naše stanove i građevine, vodu i struju, mislim da ćemo na izvjesnom stepenu svoga razvitka morati da »uvodimo« i umjetnost.

Pored ovih potreba u proizvodnji, u industriji, građevinarstvu, arhitekturi, imamo sasvim određenih potreba u odnosu na ove kadrove u osnovnim školama. Tu prvenstveno mislim na predmete likovnog i muzičkog odgoja. Međutim, koje škole treba da obrazuju pojedine od ovih stručnjaka? Danas, u praksi postoje četiri škole iz kojih se regrutuju kadrovi za ove predmete. Tu mislim prvenstveno na likovni odgoj. Postoje historičari umjetnosti, zatim kadrovi sa akademije likovnih umjetnosti, sa akademije primjenjenih umjetnosti i sa pedagoških akademija. Međutim, historičari umjetnosti ne znaju slikati, a ovi, drugi, ne znaju, možda, dovoljno historije umjetnosti. A nama treba sasvim određeni kadar. U praksi, u školama, najčešći je slučaj, osobito kad slikari predaju taj predmet, da se težište u nastavi postavi na stvaralaštvo kod djece. To je u izvjesnoj mjeri došlo do izražaja čak i u programima. Međutim, težište u nastavi, po mom mišljenju, ne može biti i ostati samo na razvijanju stvaralačkih sposobnosti učenika. Pogotovo ne može bez dovoljnog poklanjanja pažnje svim ostalim elementima. A koji su ti elementi? Prije svega, razvijanje sposobnosti posmatranja i zapažanja, razvijanje sposobnosti doživljavanja i upoznavanja, sposobnosti izražavanja i oblikovanja, upozna-

vanja tehnike likovnog izražavanja i oblikovanja, sticanja osnovnog likovnog obrazovanja i kulture uopće, sticanje i razvijanje smisla i interesa za ostvarenja likovnih umjetnosti, za njihovo razumevanje, i, na kraju, pomaganje razvoja stvaralačkih sposobnosti. Samo razvijanje stvaralaštva, ukoliko netko ima sposobnosti baš za to, zahtijeva neophodne osnove i preduslove da bi se takav talent mogao u potpunosti razvijati. A pred nama je osnovna općeobrazovna škola koja treba da vaspitava što svestraniju i što cjelovitiju ličnost. Likovno vaspitanje je tu samo jedan sastavni element u službi osnovnog zadatka.

Slično stoji stvar i u srednjim općeobrazovnim školama. Ako pogledamo statistike iz materijala koji smo dobili, onda se uočava da već u ovim osnovnim školama ima nepokrivenih potreba za više od 70% tih kadrova. Posebno postoje potrebe za srednje stručne škole, posebno u muzičkim školama i školama za primijenjenu umjetnost, a, isto tako, i potrebe za kadrovima u visokim stručnim školama, odnosno akademijama. Takođe društvo ima sasvim realnih potreba za tim kadrovima u orkestrima, u ansamblima, pozorištima, za nizom različitih kadrova na radiju i televiziji, za kadrovima u domovima kulture, za solistima reproduktivcima, kao i za kadrovima koji su stvaraoci u tim oblastima. Naše muzičke akademije, međutim, uglavnom su više usmjerene na obrazovanje solista, dirigenata i kompozitora. Svim ostalim kadrovima se manje poklanja pažnja u ovim školama. A ako se imaju u vidu sve ove potrebe, a tome konfrontiramo tip naših škola, onda se mora reći da su one po svom tipu u velikoj mjeri zastarjele. Posebno treba istaći ulogu ovih stručnjaka u našem društvu danas, prije svega kao nastavnika, vaspitača novih generacija socijalističkog čovjeka, čovjeka socijalističkog društva. A s druge strane, ulogu ovih stručnjaka kao stvaralaca, kao budućih nosilaca naše kulture i umjetnosti. Prema tome, smatram da su to problemi, ako posmatramo samo visoke škole, koji zahtijevaju neophodnost dubljeg razmatranja, odnosno dublje reforme ovih škola i to u pravcu da lik i profil stručnjaka, kakve nam one daju, sasvim odgovara svima realnim potrebama života i razvitka našeg društva i u stručnom, a i u idejnom pogledu.

Osim toga, mislim da je posebno i veoma važno pitanje da bi visoke škole ove vrste trebalo razmatrati i analizirati u punoj povezanosti i jedinstvu s cjelinom problematike svih ovih škola, od osnovnih, preko srednjih do visokih. Evo konkretno šta mislim. Niža muzička škola, primjera radi, traje šest godina, odnosno čak osam godina, ukoliko se ne misli nastavljati u srednjoj muzičkoj školi. Srednja muzička škola traje četiri godine, akademija još četiri, odnosno, s trećim stepenom, šest. Taj

sistem je još, pored toga, i dosta krut. Naime, veoma teško, ili, gotovo je nemoguće »preskočiti«¹ izvjesni razred da bi izuzetno sposobni mogli završiti školovanje mnogo brže. I zato se dešava da se na konkursima u svijetu, naši konkurenti pojavljuju u starosti od 25 do 26 godina, dok, međutim, iz Savjetskog Saveza, Japana, i drugih zemalja dolaze sa 18, odnosno 20 godina starosti. Tu se, možda, još akutnije postavlja ovaj problem starosti naših studenata koji je istakao drug Supek, u okviru ostalih visokih škola.

Zatim dolazi pitanje opterećenosti učenika, osobito u nižim školama, koje su paralelne obavezanim osnovnim školama. Vi vrlo dobro znate, ako jedan učenik u petom ili šestom razredu niže muzičke škole uči violinu ili klavir, on po ocjeni stručnjaka s tih škola, mora da vježba dnevno najmanje tri do četiri sata. Ako treba da vježba tri do četiri sata uz normalno osmogodišnje školovanje i sve obaveze tamo, onda se postavlja pitanje kako to dijete živi i kako se ono razvija kao budući pripadnik jednog novog društva, društva koje zahtijeva razvoj svestrane ličnosti.

Postavlja se pitanje opravdanosti tolikog opterećenja i tolikog trajanja niže škole, koja ne daje kvalifikacije, dok relativno manje traje srednja škola, koja, ipak, daje nekakve kvalifikacije. Postoji čitav niz ovakvih otvorenih pitanja i problema.

Zatim, za razliku od muzičkih akademija, koje imaju i srednje i niže škole kao prethodne stepene u školovanju, akademija likovnih umjetnosti nema nikakvih adekvatnih nižih, pa u izvjesnom smislu ni srednjih škola, dok akademija primijenjenih umjetnosti ima srednje škole primijenjenih umjetnosti. Postoji u Beogradu i baletska škola, koja je u rangu srednje škole. A kad bi postojala akademija, onda bi i naše balerine izlazile iz akademije sa po 25 ili 26 godina starosti.

Ako imam u vidu sve ove potrebe za kadrovima (o kojima sam ranije govorio) uključivo i visoko specijalizirane stručnjake u smislu izvjesnih užih specijalnosti, moramo istaći i potrebu stručnjaka koji će se posvetiti naučno-istraživačkom radu u ovim oblastima. Tome se, do sada, u ovim školama nije poklanjala gotovo nikakva briga i pažnja. S tim u vezi hoću da istaknem i pitanje trećeg stepena na ovim školama. Dakle, sve to zahtijeva dublju reformu ovih škola u cjelini, od nižih do najviših.

Pored toga, postoji još čitav niz drugih problema. Problemi, recimo, u vezi s nužnošću izvjesnih integracionih procesa u radu akademija, posebno u vezi s trećim stepenom studija. Tu je od posebnog značaja uloga institucije umjetničke akademije kao zajednice ovih akademija umjetnosti, kao i drugih organa,

odnosno odgovarajućih zajednica ovih škola, a posebno organa društvenog samoupravljanja, koji bi mogli da igraju određenu i važnu ulogu u tim integracionim procesima.

Posebno je važno pitanje nastavnih kadrova za sve ove škole i to kako u stručnom pogledu, tako i u pedagoškom i idejnom pogledu naročito.

Osim toga, i oprema ovih škola, prostorije, materijalni uslovi za rad uopće, pitanje finansiranja i izvora finansiranja, sve to su veoma važna i veoma složena, a i veoma specifična pitanja.

Zato smatram i predlažem da se ove škole možda posebno razmotre, da se njima pokloni posebna pažnja, da se one ne uklope u ovako široku materiju, ako bi se eventualno, donosili neki zaključci ili preporuke, da se te škole uklope u nekom općem, nekonkretnom vidu, u te zaključke, odnosno, preporuke.

Predsednik Nikola Sekulić:

Za riječ se javio drug Božidar Đorđević, rektor Beogradskog univerziteta.

Božidar Đorđević:

Druže predsedniče, drugarice i drugovi, svečan sam da je posle vrlo uspešnih diskusija i ekspozee, koji je podnet prvog dana, na kraju diskusije vrlo teško dati nešto osobito novo. Ali, mislim da neće biti naodmet da čujete nekoliko reči iz jedne univerzitetske sredine, od čoveka koji direktno učestvuje u radu na ovim problemima.

Meni se čini da smo mi u visokoškolskoj nastavi, osobito u nastavi na fakultetima i univerzitetima, prošli jedan period koji ima svoje karakteristike i mislim da je sasvim skromno ako se kaže da je postigao samo, uglavnom, kvantitativne rezultate. Meni se čini da ovaj period nosi u sebi i niz kvalitativnih rezultata, osobito onih koji su se ispoljili u periodu rektorne, koja je imala vrlo intenzivan uticaj na razvoj univerziteta, na intenziviranje nastave, pa i na njene rezultate. Naravno, ne treba gledati na reformu kao na neki čarobni štapić koji je jedini uticao da se ti rezultati i kvantitativni, a mislim, značajnim delom i kvalitativni postignu. Promenulo se mnogo u univerzitetskom životu i to — u životu, navikama i radu studenata, i to treba reći, a i u odnosu nastavnika prema svojim dužnostima. Tako da je i to jedan od činilaca koji je deistvovao da ovaj period ima izvesne kvalitativne rezultate. Moramo smatrati da to nije samo kvantitativni rezultat ako je za poslednjih pet godina diplomiralo više nego za prethodnih četrnaest godina.

Osim toga, pored ovih činilaca, na kvalitet nastave delovalo je i to što se i brojno i kvalitativno ojačao nastavnički kadar na univer-

zitetu. Blagodareći našoj politici, koja je prilično široko otvorila vrata, naši ljudi s univerziteta su mogli usled saradnje naše zemlje s mnogim zemljama u svetu u problemima nauke i tehnike, da koriste i prenose u nastavu i naučne tekovine iz drugih zemalja. Mi ne možemo da negiramo da stručnjaci, koje su fakulteti školovali u ovom periodu, danas zauzimaju više od 50% nastavnčkih mesta na samim fakultetima, a osim toga, da zauzimaju veliki broj mesta u samostalnim naučnoistraživačkim institutima, a osobito, veliki broj radnih mesta u privredi i ostalim društvenim službama. I ne samo da zauzimaju mesta, nego upravljaju fabrikama, pogonima, dižu puteve, mostove, fabričke hale, itd.

Tako, pored tih kvantitativnih rezultata, treba podvući i kvalitativne rezultate. Međutim, pored svega toga, ipak, univerzitetski život ima niz nedostataka. Tako, da sa rezultatima koje postizemo ne možemo biti zadovoljni, iako su studije skraćene, i to znatno, ali, one su duge. Prosek studija od 6,5 godina ne može da zadovoljava, a skoro 40% osipanja studenata, u toku studija, isto tako, ne može da zadovoljava. To su vrlo velike cifre, pogotovu što su se sada materijalna baza, prostor i kadrovsko-nastavnička baza, kao i odnos broja studenata prema nastavnicima znatno popravili. Poslednjih godina nije bilo veliko povećanje studenata, ali bilo je znatno povećanje broja nastavnika. Pored svega toga, poslednjih godina, ne samo da rezultati nisu bolji, nego stagniraju i loši su. Osobito mislim da ne možemo biti u celini zadovoljni sa kvalitetom studija. Izgleda da se naši mladi ljudi zadovoljavaju da završe fakultet, a još nisu zainteresovani, u najvećem broju, sa kakvim uspehom se završava fakultet. Jer, svakako, ne možemo biti zadovoljni ako se u toku jedne godine na beogradskom univerzitetu studenti ocene sa 77.000 šestica, a samo sa 5.000 desetki. Svakako, da je ova cifra — 5.000 desetki — još nedovoljna da nam ukaže da se kvalitet i radne navike studenata, kvalitet njihovog rada popravio do te mere da možemo biti potpuno zadovoljni.

Istina, izgleda da poslednjih godina izvesni naši poduhvati u pogledu prihvatanja reforme nastave su bili prilično brzi i nestudijozni, tako da iako još nemamo dovoljno argumenata da kažemo kakav je rezultat uvođenja višestepene nastave, ali, ti argumenti su već takvi da ne možemo da kažemo da je on bio izvanredno dobar. Jer, izgleda da su, ipak, uvođenjem višestepene nastave, osobito nastave prvog i drugog stepena, poremećene ne samo studije na prvom stepenu, produžene studije i kvalitet nastave i rezultati učenja, nego čak ima dovoljno dokaza da sumnjamo da je poremećena u izvesnoj meri i nastava drugog stepena. Naravno, u narednom periodu, uko-

liko se odlučimo da na pojedinim fakultetima ipak zadržimo nastavu prvog stepena, moraju se vršiti i izvesne, vrlo ozbiljne, korekcije. Najveći broj fakulteta, iako smatra da nastava prvog stepena treba da ostane na fakultetu i da će najzad privreda uvideti da će kadrovi prvog stepena studija moći da se iskoriste, smatra da te studije treba produžiti. Na tehničkim fakultetima zauzima se takav stav, što je vrlo prihvatljivo, jer, za dve godine je vrlo teško dati stručnjaka — inženjera, osobito od gimnazijalaca, koji će u privredi moći odmah da ima odgovarajuće mesto i da bude koristan. Tako se na većem broju fakulteta zauzimaju stavovi da ako se zadrži nastava prvog stepena, ona treba da traje najmanje tri godine, a da nastava drugog stepena treba da traje najkraće dve godine. Znači, uvođenje višestepene nastave nužno za sobom povlači i produženje studija.

Ako se na to odlučimo, pre svega treba još vršiti izvesne analize i sprovesti diskusije da se ne desi da se odlučimo na nešto što nije provereno. Jer, svakako, ne nameravamo, ja se bar tako nadam, da za izvestan period opet reformišemo nastavu na univerzitetu. Ovaj naredni period treba da bude karakterisan većim stabilitetom, većom mirnoćom i podizanjem kvaliteta.

Kada sam već kod podizanja kvaliteta čini mi se da dosadašnji sistem odabiranja kandidata za studije neće moći u narednom periodu da nas zadovolji, jer se od nas traži da školujemo stručnjake sa daleko više spremne, snabdevene savremenim znanjem, a mi ne možemo garantovati da ćemo školovati takve studente, ako dobijamo kandidate bez ikakve selekcije. Vrlo teško je zamisliti da svaki onaj ko se upiše, a najveći broj, skoro polovina, se upisuje na fakultete koje ne želi da studira, da će u toku studija on steći sklonosti i dobiti volju za studije i da će na kraju postati dobar stručnjak. Sistem selekcije kod nas nije postojao prilikom upisa i zato i imamo 40% osipanja u toku studija. Osim toga, mislim da uvođenje višestepene nastave bez selekcije između pojedinih stepena je isto tako mera koja je, nekako, uprostila stvar, tako da su se naši studenti listom sa prvog stepena upisivali na drugi, a počeli su vrlo brojno da se upisuju sa drugog na treći stepen. Tako da su pojedini fakulteti, osobito fakulteti društvenih nauka, imali upisanih i preko 1.000 kandidata na trećem stepenu. Ako se samo vratimo na one cifre koje sam malo pre izneo, to jest, imamo svega 5.000 desetki a 77.000 šestica, onda zamislite kakvi nam studenti dolaze na treći stepen. Da li je bio cilj uvođenja nastave trećeg stepena da se studije produže i da se loši đaci provlače u toku dvogodišnjeg studija na trećem stepenu još tri, četiri ili pet godina? Po prvim rezultatima koje naši studenti na trećem stepenu postižu, možemo sigurno re-

ći da nas ne zadovoljava ne samo kvalitet nastave trećeg stepena nego nas ne zadovoljavaju ni kandidati koji su se upisali na studije trećeg stepena. Ako i kandidati i nivo nastave na trećem stepenu nisu dobri, onda, svakako, treći stepen neće odgovoriti svome zadatku. Meni se čini da posebno treba da vodimo računa o trećem stepenu radi ugleda naših visokoškolskih institucija, kao i u poređenju s inostranstvom, a i dosadašnje reputacije naših stručnjaka u inostranstvu. Treba mnogo voditi računa kakva je nastava trećeg stepena, kakve stručnjake daje, kakve su to kvalifikacije, i diplome koje se tu stiču, da li su formalne, imaju li ti stručnjaci znanja ili ne.

Ne samo da smo zanemarili selekciju prilikom izbora kandidata za studije, prilikom prelaska iz prvog na drugi stepen, nego smo malo zanemarili čak i selekciju prilikom izbora nastavnog kadra. Jer, ako se od univerziteta traži da školuje studente trećeg stepena i da univerzitet bude istovremeno i naučno-istraživačka ustanova, onda moramo da vodimo računa ko dolazi na univerzitete. Mislim da smo u jednom periodu bili prinuđeni čak da se koristimo nekim stavovima koje je i naš zakon dozvoljavao, da tražimo manje kvalifikacije. Međutim, danas je došlo vreme da moramo tražiti daleko više kvalifikacija i vršiti intenzivnu selekciju našeg nastavnog osoblja. Jer ipak, od kadrova zavisi kakav će biti kvalitet studija. Tako da u narednom periodu svakako treba vrlo ozbiljno misliti na sistem selekcije koji treba da se odnosi kako na studente tako i na nastavnike. Međutim, u svim ovim našim težnjama da podignemo nivo nastave na jedan viši stepen, da izvršimo selekciju i kandidata i nastavnika, ima izvesnih problema koji neće moći da se reše samo s tim našim nastojanjima, jer pored toga od bitnog je značaja i naše stanje materijalne baze. Ugrađivali smo i ugrađujemo u zidove, međutim, vrlo malo ugrađujemo u opremu, a ja mislim da je ovo momenat kada treba vrlo ozbiljno da se zamislimo. Ovde se vrlo mnogo diskutovalo o ličnim dohocima nastavnika. Smatram da je to važno pitanje. Diskutovalo se mnogo i o upravljanju, o društvenom upravljanju, ili samoupravljanju. Ne mislim da to nije važno, ali u ovom momentu mislim da je manje važno.

Meni se čini, da je u ovom momentu najvažnije, da li smo mi u stanju da sve ove zadatke, koje pred nas postavlja zajednica, možemo kvalitativno da izvršimo. Ako ostanemo na nivou opreme koja je sada na univerzitetima, smatram da ne možemo.

Ja ću izneti samo nekoliko cifara sa Beogradskog univerziteta koji ima 27 fakulteta. U toku 1963. godine za učila je dato svega 63 miliona, znači, za učila na 27 fakulteta, gde ima prilično novoosnovanih fakulteta. Za literaturu i udžbenike je dato svega 104 miliona. Svaka-

ko sa takvom opremom ne možemo ozbiljno misliti o podizanju kvaliteta nastave, ne samo na trećem stepenu, nego i na drugim stepenima. Znači, mi moramo da zaostajemo, a ja mislim da smem da kažem da mi već zaostajemo.

Vrlo mnogo je bilo diskutovano o univerzitetu kao naučnoj ustanovi. Meni je mило što smo dobili slobode da o tome diskutujemo na mnogim mestima i na mnogim forumima. Moram da se složim s tim da je poslednjih godina bilo ne malo ljudi koji su smatrali da univerzitet treba da bude jedna čisto pedagoška ustanova. Međutim, ono što je za mene u ovom momentu osobito važno, a što je već dovedeno u pitanje, to je da je univerzitet u našoj sredini, ipak, najveća škola naučnih kadrova. To mislim i po tradiciji, a i po posleratnom razvitku. Iako postoje samostalni instituti, to ne treba negirati, koji su postigli vrlo dobre rezultate, i koji su okupili dobar naučni kadar, ipak najbrojniji i najkvalitetniji kadar nalazi se na univerzitetu. Ali, postoji vrlo ozbiljna opasnost da taj kadar vrlo skoro postane kadar koji zaostaje, a ja mislim da već zaostaje. On zaostaje kao naučnoistraživački kadar, a kada zaostaje kao naučnoistraživački kadar, on mora da zaostaje i kao nastavni. Zašto zaostaje? Zato što se u poslednje vreme sredstva više usmeravaju prema institutima, samostalnim naučnoistraživačkim ustanovama, a univerziteti vrlo malo dobijaju sredstava za naučni rad, ili, praktično ne dobijaju ništa. Istina, jedan broj naših ljudi se uključuje u samostalne istraživačke institute, ali, to je manji deo, veći deo ostaje bez mogućnosti da naučno radi, a to je vrlo ozbiljno, osobito za mlađi kadar, koji je vrlo kvalitetan, možemo reći da imamo mlađi kadar koji je brižljivo odabiran, brižljivo školovan u našim institucijama, ali to, nužno mora da zaostaje. Jer, ako se sredstva ne usmeravaju za naučnoistraživački rad i ako se ne nadu mogućnosti uključivanja u njega najvećeg broja ljudi sa univerziteta, onda se taj kadar neće moći iskoristiti i to u onom momentu kada naše društvo oseti još veću potrebu za naučnoistraživačkim kadrom, potrebu daljeg razvoja u rezultatima vlastitog istraživačkog rada u svojoj sredini. Čini mi se da nijedna zemlja ne bi smela da se liši jednog kadra na univerzitetu, pa ni naše društvo, i da ga prosto stavi na jedan sporedan kolosek, ne usmeravajući mu sredstva, jer, nauka vrlo brzo napreduje, tehnologija napreduje, a taj kadar će biti manje upotrebljiv, a vrlo brzo i skoro neupotrebljiv. Mislim da nijedna zemlja ne bi smela da tako nešto učini. Zbog toga ja očekujem da u narednom periodu u usmeravanju sredstava prema visokom školstvu moraju da se izvrše korenite reforme. Naš dalji razvoj zavisi dosta od nas, ali, treba reći ne samo od nas. Zato i mislim da nije u ovom momentu prvenstveno važno da li će na univerzitetima i fakultetima

da se uvede samoupravljanje ili društveno upravljanje. Mislim da društvo upravlja ili samoupravlja, ako ostanemo u ovoj situaciji da se orijentišemo isključivo na sredstva iz budžeta, iz fonda za školstvo, onda se o perspektivnom razvoju univerziteta ne može govoriti, nego o njegovom tavoranju, a sigurno u izvesnim domenima i o zastoju.

Predsednik Nikola Sekulić:

Dajem riječ poslaniku Branku Bokanu.

Branko Bokan (Izborna jedinica Bihać):

Drugarice i drugovi, pošto se privodi kraju ova diskusija, u ime jedne grupe poslanika koji su diskutovali predlažem sledeće:

Grupa poslanika predlaže u vezi s prijedlogom poslanika dr Hasana Hadžiomerovića da se pripremi sumarni dokument o problematici obrazovanja i nauke i da sa tim materijalima idemo na zajedničku sjednicu Saveznog, Privrednog i našeg Vijeća na kojoj bi trebalo da se sporazume o takvoj proporciji raspodjele dohotka koja će funkcionalno odgovarati optimalnoj strukturi i pravcima društveno-ekonomskog razvoja naše zemlje, s tim što bi u tom odnosu obrazovanje i nauka bili posmatrani kao faktori privrednog razvoja.

U grupu za pripremu dokumenta predlažemo poslanike: dr Hasana Hadžiomerovića, Marinka Grujića, Mladena Čaldarevića, Ivana Vučkovića i Francišku Varl. Ovaj prijedlog podnose ovi poslanici: Rajko Tomović, Nasan Hadžiomerović, Branko Bokan, Mićo Carević i Nedim Šarac.

Predsednik Nikola Sekulić:

Drugarice i drugovi, ako imate u vidu orijentacioni program koji je treća tačka dnevnog reda, gdje je direktno i određeno predviđeno da se problemi položaja nauke, kadrova i obrazovanja u okviru sedmogodišnjeg plana prouče, zašto postoje i posebne komisije. U ovom poslednjem prijedlogu predlaže se i posebna grupa za probleme finansiranja i raspodjele u obrazovnim ustanovama, a posebno grupa za ustanove na području kulture. Kasnije, a i po obrazloženju koje ću dati u vezi s orijentacionim programom, neka onda Vijeće ocijeni da li su obuhvaćeni ovi problemi i na koji način. Mislim da je ovaj prijedlog preuranjen s obzirom na orijentacioni program koji je pred nama i koji će se tretirati u trećoj tački dnevnog reda.

Da li još neko želi riječ o ovoj tački dnevnog reda? (Niko se nije javio).

Što se tiče prijedloga koji je podneo drug Bokan, kada Vijeće bude diskutovalo o trećoj tački, onda se poslanici mogu izjasniti, da li je potrebno da usvojimo njegov prijedlog.

Pošto više nema diskutacija, zaključujem diskusiju o drugoj tački dnevnog reda.

Komisija koja je proučavala probleme visokog školstva, sprovođenja reforme, u svojoj ocjeni, u svojim sugestijama Vijeću sama je dala određene prijedloge, naime, da ne idemo na donošenje nekih odluka, nego da Vijeće ovo tretira kao diskusiju koja će nam omogućiti da sagledamo probleme, a osobito one probleme koji su otvoreni, o kojima je u izvještaju Komisije takođe rečeno da nisu rasčišćeni. Isto tako i diskusija u ovom Vijeću je pokazala da ima otvorenih problema, i to bitnih problema, koje bi trebalo dalje proučavati, treba šire konsultovati, da bismo o njima mogli da donesemo određene stavove. Tek se tada može govoriti o dokumentu koji će ovo Vijeće, u saradnji sa drugim vijećima, prema ustavnim ovlaštenjima, doneti u vezi s ovim problemom, to jest, u vezi s razvojem visokog školstva.

Predložio bih neke zaključke za rad same Komisije, kao i svih onih drugih tijela koja će se dalje baviti ovim problemom. Ti prijedlozi su: Da se prihvata izvještaj Komisije Prosvjetno-kulturnog vijeća za proučavanje aktuelnih problema sprovođenja reforme visokog školstva zajedno sa stavovima i prijedlozima koji su u njemu sadržani. Dalje, Vijeće podržava sve napore koji treba da dovedu do daljeg, potpunijeg i dosljednijeg sprovođenja reforme visokog školstva, posebno one za poboljšanje kvaliteta nastave i studiranja, stabilizacije rezultata ostvarenih u proteklom razdoblju i daljeg unutrašnjeg sređivanja, unapređenja rada visokoškolskih ustanova i drugih problema tzv. unutrašnje reforme. Dalje, Vijeće smatra da u radnim organizacijama i u kolektivima u oblasti visokog školstva, organima uprave, u stručnim ustanovama i društvenim organizacijama treba pokrenuti i razvijati široku razmjenu mišljenja o otvorenim i nerješanim pitanjima reforme s ciljem da se na bazi pozitivnih iskustava i perspektivnog sagledavanja razvoja visokog školstva u narednom periodu pronađu rješenja što adekvatnija potrebama našeg razvika. Elabarat Saveznog sekretarijata o visokom školstvu, izvještaj Komisije, kao i rezultati pretresa na sjednici Vijeća treba da posluže kao osnova za tu diskusiju. Komisija je dužna da prati ove diskusije, da organizuje konsultovanja i, prema potrebi, određene studije i ankete. Dalje, stavlja se u zadatak Komisiji za proučavanje problema visokog školstva da u saradnji sa Saveznim sekretarijatom za prosvjetu i kulturu i drugim zainteresovanim faktorima, između ostalog, posebno prouči pitanje finansiranja i raspodjele, a u vezi s tim i materijalnog položaja nastavnika, društvenog upravljanja u visokoškolskim ustanovama, naučnoistraživački rad na fakultetima i visokim školama, njegove uslove i treći stupanj. Isto tako, treba proučiti i materijalni položaj studenata i da se o tome

blagovremeno podnijese izvještaj Vijeću uz potrebne informacije i analize zajedno sa njihovim mišljenjima i prijedlozima.

Dalje, Odbor Vijeća za izradu novog saveznog dokumenta o obrazovanju, koristiće u svom radu stavove i mišljenja koja su došla do izražaja u elaboratu Saveznog sekretarijata za prosvjetu i kulturu, izvještaju Komisije i rezultatima pretresa na Vijeću, kao i svim diskusijama koje će se kasnije organizovati, odnosno, koristiće one rezultate do kojih će doći posle konsultovanja prilikom razmatranja odredaba budućeg zakona koji se tiče visokog školstva.

Komisija za proučavanje problema sprovođenja reforme visokog školstva takođe će se obavezati da prouči razvoj visokog školstva u vezi s izradom sedmogodišnjeg plana. Komisija će u tome saradivati sa Komisijom Vijeća za plan, kojoj je zadatak da razmotri perspektivni razvoj obrazovanja, nauke i kulture za naredni sedmogodišnji period u cjelini, a na osnovu prijedloga Društvenog plana za 1964-1970. godinu. Posle sređivanja rezultata diskusije, Komisija Prosvjetno-kulturnog vijeća za proučavanje aktuelnih problema sprovođenja reforme visokog školstva, zajedno sa Saveznim sekretarijatom za prosvjetu i kulturu i drugim zainteresovanim faktorima, pripremiće za Vijeće potreban elaborat zajedno s prijedlogom zaključaka, koji bi Vijeće na jednoj od svojih narednih sjednica razmotrilo i na osnovu koga bi se donijeli potrebni stavovi i zaključci o daljem razvoju reforme visokog školstva.

Da li Vijeće prima ove radne zaključke? (Prima).

U redu, Vijeće usvaja ove zaključke i time zaključujem diskusiju o drugoj tački dnevnog reda.

Prelazimo na 3. tačku dnevnog reda: Prijedlog orijentacionog programa rada Prosvjetno-kulturnog vijeća za 1964. godinu.

Uz ovaj Prijedlog dobili ste izvještaj o radu Komisije za naučnoistraživački rad i Komisije za fizičku kulturu, kojima je bio zadatak da Vijeću predlože pitanja koja treba da uđu u program rada Vijeća za 1964. godinu.

Povodom ovog Prijedloga programa rada Vijeća, dozvolite mi da dam neka objašnjenja.

Pre pretresa Prijedloga orijentacionog programa rada Prosvjetno-kulturnog vijeća, koji vam je dostavljen, dozvolite mi da se osvrnem na neke momente od kojih se pošlo u projektovanju programa, imajući u vidu i neka dosadašnja iskustva u metodu rada Vijeća i njegovih tijela.

Dosadašnji orijentacioni program rada, donet na 2. sjednici Vijeća krajem oktobra prošle godine, poslužio nam je kao osnova za novi program, konkretizovan i proširen na osnovu iskustava i problema koji su se pojavili u toku

njegovog realizovanja. Može se prigovoriti da je ovaj orijentacioni program rada preobilan. Program obuhvata, više ili manje, sve oblasti obrazovno-odgojnog sistema, naučnoistraživačkog rada i problema u vezi s uslovima za kulturni razvoj našeg društva u najširem smislu. Ta širina problema nam omogućuje da ih sagledamo, da se pripremimo za njihovo praćenje i proučavanje kako bismo mogli ispuniti ulogu i zadatke određene Ustavom. Razumljivo je da ima suštinskih problema na koje će biti potrebno utrošiti više rada i vremena, angažovati više snaga, izvršiti šire konsultacije, a sa druge strane, biće problema i pojava koje će se javljati i na koje ćemo reagovati, a za koje će biti potrebno manje priprema. Zadaci koje život nametne kao aktuelne i prioritetne, biće stavljeni na dnevni red u skladu sa političkim potrebama i u dogovoru s ostalim skupštinskim vijećima i Predsedništvom Skupštine.

Pošto je Vijeće okrenuto samoupravnim mehanizmu i radnim organizacijama i predstavlja samo po sebi nosioca samoupravljanja na nivou federacije, Vijeće je dužno da prati, pretresa i sva osnovna kretanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture kao sastavnog dijela našeg ekonomskog i društvenog razvika. Vijeće treba da pokreće inicijativu za njihovo rješavanje i da učestvuje u formiranju politike u skladu s čitavim skupštinskim radom i demokratskim mehanizmom samoupravljanja i da prati kako se ta politika sprovodi u delo. Javljajuće se, bez sumnje, i čitav niz pitanja koja će život svakodnevno nametnuti, o kojima će javnost biti zainteresirana da se raspravljaju u predstavničkim tijelima. U takvim slučajevima i praksa poslaničkih pitanja može da doprinese obavješćavanju poslanika i javnosti o stanju i stavovima, o pojavama i pojedinim aktuelnim pitanjima.

Već dosadašnje iskustvo u radu govori koliko je za ostvarenje takvog zadatka potrebno izgrađivati metod rada koji se, prirodno, oslanja na mišljenje, sugestije, prijedloge, konsultacije, ankete najšireg kruga radnih organizacija, društveno-političkih zajednica, društveno-političkih organizacija, stručnih udruženja i ustanova, osim nužne saradnje sa Saveznim izvršnim vijećem i organima uprave, međusobnom saradnjom pojedinih skupštinskih tijela, vijeća, odbora, komisija i grupa. A to znači, razvijati praksu ne čekajući konačne odluke ili na brzini donesene. Treba kontinuirano pratiti probleme, raspravljati ih i riješavati kad sazru, kad su dovoljno izdiskutirani stavovi.

Ovakvo složen demokratski, ali efikasan metod u izgrađivanju politike zahtjeva i određenu orijentaciju koja ni u kom slučaju ne ograničava Vijeće da u svako doba postavi na dnevni red one zadatke koje smatra da su aktuelni i primarni. Orijentacioni program, osim toga, omogućava vrlo široko angažovanje veći-

ne poslanika i racionalniju organizovanost pripremanja podataka, analiza, studija i pripremnih sastanaka i diskusija pojedinih odbora i grupa samoga vijeća s jedne strane, a angažovanje organa uprave i drugih društvenih institucija i ustanova, s druge strane

Prilikom izrade Programa bili su konsultirani predsjednici pojedinih dosadašnjih komisija i grupa, a program je načelno usaglašen s mišljenjem predsjednika vijeća republičkih skupština. Ovde treba odmah reći da smo kod izrade programa vodili računa ne samo o našim zadacima nego i o zadacima i programima republičkih skupština. Došlo je do saglašavanja da u našim tretiranjima prvenstveno treba da dođu do izražaja sistem odnosa i položaj radnih organizacija, s tim da republike daju inicijativu i predlažu, kad su zainteresovane, da se raspravljaju i oni problemi koji su šireg značaja i koji nemaju karakter odlučivanja prema nadležnosti federacije, ali su od opšteg značaja za stanje i politiku za koju su zainteresovane sve radne organizacije i društveno-političke zajednice.

S orijentacionim programom su prethodno upoznate društveno-političke organizacije, Socijalistički savez, Sindikat, Privredna komora i drugi. Programom su, kao što se vidi, obuhvaćena osnovna i aktuelna pitanja društveno-ekonomskog razvoja i društvenih odnosa u oblasti obrazovanja, nauke, kulture, odnosno radnih organizacija u ovoj oblasti. Imali smo u vidu da sam karakter Skupštine omogućava da se spomenuta oblast sagledava u sklopu našeg ekonomskog i društvenog razvoja. Zbog toga su Programom obuhvaćena i ona otvorena pitanja materijalno-društvenih odnosa koja prvenstveno utiču na aktivnost, izgradnju i puno funkcionisanje radnih organizacija u ovoj oblasti. Zbog toga društveno-materijalni problemi odnosa, uslova rada, finansiranja, raspodjele, samoupravljanja i dominiraju. Međutim, spominju se i druga, pojedinačna pitanja, koja reflektiraju iz ovih direktnih i indirektnih i koja su po svojoj važnosti pojedinačno istaknuta i odražavaju stanje, teškoće kao i rast novih problema, a koja zahtevaju raspravu i odgovarajuće stavove i rješenja.

U oblast obrazovanja Vijeće je, kao što je poznato, uskladilo s novim Ustavom, više ili manje, formalno postojeći Zakon o školstvu. Zaključeno je da se nastavi s proučavanjem o daljem razvitku sistema obrazovanja i odgoja u skladu s ustavnim sistemom i društvenim potrebama. U Programu su obuhvaćena sva važnija pitanja iz sistema i pojedinačna pitanja iz osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja. Ranija diskusija o drugom stupnju nastaviće se nakon proučavanja čitavog niza problema za sada najznačajnije oblasti i za razvoj obrazovanja.

Na današnjoj sjednici je otvorena rasprava o dosadašnjem realizovanju obaveznog osnovnog školovanja i njegovom daljem razvoju, kao i o rezultatima reforme visokoškolskog obrazovanja sa zaključcima koji ukazuju da je na ovom području potrebno šire proučiti probleme koji su otvoreni, a nakon toga će se moći doneti ocjena o mjerama koje treba preduzeti. Razumljivo je da se u čitavoj ovoj oblasti treba, više nego do sada, osloniti na stanje, rezultate i mjere koje preduzimaju republičke i komunalne skupštine. Na taj način ćemo u sistemu obrazovanja i u odgojno-obrazovnoj politici nastojati izraziti osnovne jedinstvene principe tog sistema i politike.

U oblasti naučnoistraživačkog rada, u toku je izrada zakona koji reguliše položaj organizacija i finansiranje naučnoistraživačkih ustanova i naučnoistraživačkog rada. Međutim, prije toga, Vijeće predviđa da raspravi neke osnovne koncepcije društveno-ekonomskog položaja i uloge naučnoistraživačkog rada i ustanova u sistemu naše ekonomike i društvenog razvoja iz čega je, onda, lakše kasnije pratiti, izgrađivati same institucije naučnoistraživačkog rada, obrazovanje kadrova, njihovo finansiranje, i, što je najznačajnije, nosioca zainteresiranih i stimuliranih za razvoj naučnoistraživačkog rada i njegovih rezultata u privrednom i društvenom razvitku.

Pošto je u oblasti naučnoistraživačkog rada potrebno izgrađivati koncepciju i naći praktične konsekvence tih koncepcija u sistemu i u odnosima, kako rada naučnoistraživačkih ustanova tako i privrednih i drugih radnih organizacija, Vijeće će, zajedno s drugim vijećima, odnosno njihovim odborima, a osobito sa Privrednim vijećem, proučiti zajednička aktuelna pitanja i otvoriti raspravu. Nakon toga bi se ocijenilo koje i kakve mjere treba donijeti.

U oblasti kulturne djelatnosti nekoliko komisija i grupa priprema materijal koji će se iznijeti na Vijeće po kojima će Vijeće cijeniti o stanju i problemima o kojima je naša javnost u cjelini zainteresirana, u kojoj mjeri je potrebno ili preporučljivo da se preduzmu i ekonomske i društvene mjere kao uslovi za snažniji razvitak kulturnih djelatnosti. Svaka-ko, problem finansiranja kulturnih institucija, osim samoupravljanja kao faktora njihovih društvenih odnosa i uloge, biće proučen s težnjom da principi finansiranja i raspodjela i u ovoj oblasti nađu svoje mjesto u čitavom sistemu društvenih odnosa. Vijeće je preko svoje komisije ocjenjivalo dosadašnji tok statuta komuna, a još više će se angažovati na praćenju izrade statuta radnih organizacija iz ove oblasti, kako bi moglo da izrazi i svoje mišljenje kako se ova oblast afirmira u njima. Vijeće je već i ranije formiralo svoje komisije i grupe koje će uskoro da izvjestie Vijeće o svom radu, a odnosi se na probleme na kojima je široko

zainteresirana naša javnost, kao što su: izdavačka djelatnost i plasman knjige, televizija, film, a posebno fiskulturna aktivnost i društveni zadaci.

Poseban zadatak Vijeća je učešće u izradi sedmogodišnjeg društvenog plana i mjesto obrazovanja, nauke i kulture u njegovim koncepcijama i u njegovom ostvarenju. Program predviđa da se prouče najvažniji problemi kojima treba pokloniti pažnju, a koji su od bitnog značaja za razvoj u oblasti obrazovanja, kulture i nauke, ne sami po sebi, nego kao bitni faktori u ekonomskom i društvenom razvoju. Zbog toga je i predviđeno da se prije konačne izrade plana rasprave stavovi koji bi doprinijeli da se u sedmogodišnjem planu realno i kompleksno odrede i planiraju uslovi za razvitak obrazovnih, naučnih i kulturnih ustanova i djelatnosti. Iz koncepcija o ovim problemima dosledno bi proizašli i ostali zadaci, koji se odnose na materijalnu i društvenu osnovu radnih organizacija i kadrova koji rade u njima, na rezultate i napore koje treba da postignu u izvršenju svega onoga što sedmogodišnji plan definira.

Vijeću još ostaje da na osnovu dosadašnjeg iskustva i rada Vijeća i njegovih tijela, nakon diskusije u Saveznoj skupštini, donese i svoj poslovnik u kojem treba da odredi ne samo proceduru, nego i metod, kako bi Vijeće moglo da funkcionira i najefikasnije izvrši svoje ustavne i društvene zadatke. Vijeće će u isto vreme uzeti učešća u pretresanju pitanja koja neposredno ne spadaju u oblast prosvjete, nauke i kulture, ali čija će se rješenja odražavati na položaj radnih organizacija i radnih ljudi u ovim oblastima, kao što su: pitanje finansiranja ustanova, penziono osiguranje i finansiranje društveno-političkih zajednica i dr. Iz dosadašnjeg rada može se zapaziti da je bila zamašnija aktivnost mnogobrojnih komisija i grupa, koje su na osnovu dokumentacije i materijala od strane uprave i od drugih organa, ustanova i udruženja izvukli početnu trasu i metod u pripremi materijala za rad Vijeća, što će u neposrednom budućem periodu moći doći više do izražaja u samom radu Vijeća.

Ovaj program nije uslovio značajnije izmjene u formiranju tijela Vijeća kojima su zadaci da pripreme rad za Vijeće. Dočim je, što je poznato, težište da se problemi razmatraju i da se o njima odlučuje u samom Vijeću. Smatrali smo da nije potrebno insistirati, ukoliko sami poslanici to ne zahtijevaju, na promeni dosadašnjih tijela koja sada rade i predlažemo da i nadalje nastave, jer je od koristi da se i dalje angažuju na poslu za koji su izabrani. Pri-likom izbora tijela, bilo je već govora da se nismo upuštali u karakter njihovog trajanja, što je zavisilo i zavisće od karaktera zadataka i posla koji ima da obave. I dalje ostaje veći broj odbora, što smatramo da je korisno da se za pojedina pitanja angažuju pojedine grupe

poslanika i da se što veći broj poslanika angažuje u radu. Jedan manji broj poslanika izrazio je želju da pređe iz jednog odbora u drugi odbor, zbog vlastitog afiniteta prema određenim problemima. Predlažem, naravno, da Vijeće usvoji takve prijedloge.

Dozvolite da ukažem zašto predlažemo da se postojeće komisije nazovu odbori. Osim razloga što Savezna skupština ima svoje zajedničke komisije, a neke od njih imaju i određena ovlaštenja, smatramo, a to su učinila i ostala Vijeća, da je pravilnije radna tijela vijeća nazvati odborima, jer, i problemi, za koje su i formirani, predstavljaju značajniju oblast ili grupu problema iz pojedine oblasti. A međutim, za neka specijalna i uža pitanja, koja će zahtijevati i kratkoročnije angažovanje i manji broj poslanika, predlažemo da se formiraju radne grupe poslanika. Prema tome, predlažemo da se sve komisije koje su izabrane nazovu odborima, a izabrane grupe za uža pitanja da se nazovu radne grupe poslanika. Ukoliko još neki poslanici izraze želju da pređu iz jednog odbora u drugi, o tome ćemo raspravljati prilikom prijedloga za odluku o formiranju radnih tijela Vijeća. Tada možemo odlučiti da se ove promjene izvrše na osnovu odluke prema kojoj ne bi trebalo tražiti proceduru prijedloga od deset poslanika, već izražavanjem želje samoga poslanika i odluke Vijeća.

Na kraju, možda je suvišno naglašavati da će ostvarivanje Programa u prvom redu zavisiti od svakog člana Vijeća, od njegovog zalaganja i sposobnosti da prati i da upozna problematiku, da nosi znanje i iskustvo svoje radne organizacije, komunalne zajednice, ulogu republika, da sagledava cjelinu naših društvenih i ekonomskih kretanja, kako bi njegova aktivnost u izornoj jedinici, u radu odbora i Vijeća, a time ujedno i čitave Skupštine, bila na visini i društvenoj odgovornosti koja se traži. Sagledavanje i rješavanje zadataka koje smo projektovali Programom zahtijeva široko praćenje rada, saradnju sa Saveznim izvršnim vijećem i organima uprave, a isto tako i širokim sistemom drugih organizacija, ustanova, a osobito s rukovodstvima Socijalističkog saveza, Sindikata, Omladine i drugih društvenih organizacija i udruženja, koji će doprinijeti da se sagledavaju svi društveni i politički aspekti problema, da se vodi računa o javnom mnjenju i time da se i formira politika koja će proizaći iz svoje demokratske osnove, što daje karakteristiku našem društvenom sistemu i njegovim predstavničkim institucijama.

Otvaram pretres po Prijedlogu orijentacionog programa rada Vijeća za 1964. godinu. Kome se javlja za riječ? Pošto se niko nije javio za riječ, konstatujem da je diskusija iscrpena.

Stavljam na glasanje Prijedlog orijentacionog programa rada Vijeća za 1964. godinu i

pitam Vijeće da li prihvata ovaj Program (Veće prihvata). Konstatujem da je Vijeće prihvatilo Orijentacioni program rada.

Prelazimo na 4. tačku dnevnog reda: Prijedlog za izmjene u nazivu i sastavu tijela Prosvetno-kulturnog Vijeća. Maloprije, u svom izlaganju, dotakao sam to pitanje. Osim toga, konsultovao sam se s izvjesnim brojem poslanika, koji se slažu s ovim prijedlogom i mislim da je on u saglasnosti sa Poslovnikom. S obzirom da se radi o manjim promjenama koje zadovoljavaju želje pojedinih poslanika, predlažem da se u ovom slučaju primjeni postupak izvan redovne procedure u smislu člana 52. Poslovnika o radu Vijeća. Isto tako, u međuvremenu od zakazane sjednice Vijeća do sada, formirane su još dve radne grupe i to: jedna za finansiranje obrazovnih ustanova, kojoj bi bio zadatak da prouči problem finansiranja obrazovnih i školskih ustanova, kao i probleme raspodjele dohotka u ovim ustanovama. Grupu sačinjavaju: Kiro Hadži Vasilev kao predsjednik, a članovi su: Branislava Tešić, Anton Golčer i Mićo Carević.

Druga radna grupa je oformljena na sugestiju Saveznog vijeća, a to je grupa za proučavanje materijalnih i socijalnih problema omladine. Nakon sačinjavanja Orijentacionog programa od Predsjedništva Skupštine je takođe došla inicijativa za takvu grupu. Grupa će svoje stavove, do kojih bude došla, dostaviti Saveznom vijeću koje će na svojoj sjednici u cjelini razmatrati probleme omladine. Radnu grupu sačinjavaju: Dušan Mitević, kao predsjednik i članovi: Dušan Resavac, Jon Tapalaga i Desanka Divjak.

Prvo, da li se Vijeće slaže da izmjene koje su nastale u sastavu pojedinih tijela izvršimo po članu 52. Poslovnika ili da deset poslanika predlažu taj novi sastav? Da li Vijeće prihvata da postupimo po članu 52? (Prihvata). Dakle, Vijeće prihvata postupak po članu 52. Poslovnika. Da li Vijeće prihvata Prijedlog i njegovu dopunu o formiranju radnih grupa o kojima je ranije bila riječ? Da li se Vijeće slaže? (Slaže se). Znači, Vijeće prihvata ove izmjene.

Objavljujem da je Prijedlog primljen.

Sada ćemo opet preći na prvu tačku dnevnog reda. Vijeće se juče složilo da se ne zaključuje prva tačka dnevnog reda da bi se preporuka u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja donijela pri kraju dnevnog reda. Predlažem Vijeću da to sada učinimo, pre prelaska na 5. tačku dnevnog reda. Komisija koja je bila zadužena za redakciju preporuke u vezi sa stanjem i problemima osnovnog obrazovanja, podnijela je i dopunu ranijeg Prijedloga preporuke. Molim izvestioca komisije, drugaricu Druginju Metikoš da izvesti Vijeće o radu komisije.

Draginja Metikoš (Izborna jedinica *Petrinja*):

Drugovi i drugarice, kao što ste čuli, nakon jučerašnje bogate i svjestrane diskusije Komisija se ponovo sastala i razmotrila sve prijedloge i sugestije koje su date tokom diskusije za dopunu same preporuke.

Pri razmatranju tih prijedloga i sugestija, Komisija je stala na stanovište da jedan dio prijedloga, koji su juče predloženi u diskusiji, već je našao svoje mjesto u preporuci i ta pitanja nismo dalje razmatrali. Dalje, bilo je prijedloga koji po svom karakteru ne spadaju u ovakvu vrstu dokumenata, pa smo i te prijedloge izostavili stoga što Komisija smatra da o svim tim prijedlozima i sugestijama treba voditi računa i uzeti u obzir prilikom daljeg razmatranja i studiranja ove problematike, a posebno prilikom pripremanja i donošenja saveznog dokumenta o osnovnom obrazovanju. Komisija se složila i daje prijedloge za dopunu nekoliko tačaka iz datog Nacrta preporuke. Uglavnom Komisija se složila sa prijedlogom koji se odnosi na izbor kadra, odnosno kandidata za nastavnički kadar, i za veću brigu i bolji tretman nastavnčkog kadra općenito. Zatim je Komisija prihvatila nadopunu u vezi s obuhvaćanjem ustanova za predškolski odgoj u daljem tretmanu, kao i sa pitanjem dalje razrade i brige o razvoju društvenog upravljanja i samoupravljanja u ovim ustanovama. Tako, Komisija predlaže da se ta nadopuna izvrši u tački 5, to je strana 7 Nacrta koji imate pred sobom, po toj nadopuni tačka 5. bi glasila: »Treba nastojati da se što pre stvori jedinstveni sistem obrazovanja nastavnih kadrova za potrebe osnovne škole osnivanjem i daljim razvijanjem pedagoških škola, jačanjem sistema oblika dopunskog obrazovanja i usavršavanja postojećih nastavnih kadrova. Brižljivije vršiti izbor kandidata za nastavnički poziv, stipendiranjem i drugim oblicima stimulirati školovanje nastavnika. Potrebno je, isto tako, da se obezbedi pravilan materijalan i društveni tretman prosvetnih radnika. Posebno je potrebno pojačati napore u rešavanju životnih i radnih uslova nastavnika. Vrlo značajno je da se posveti odgovarajuća pažnja izgradnji stambenog prostora, odnosno rešavanju stambenih uslova prosvetnih radnika. Rešavanje ovog problema treba vezati, pored ostalog i izgradnjom školskoga prostora«.

Zatim je na strani 8, u tački 7, drugi stavak, dodata samo jedna riječ, ali ona time menja donekle i suštinu samog teksta. Dozvolite da to pročitam: »Posebno je potrebno da se politika finansiranja osnovnog školstva razmotri na nivoima širih društveno-političkih zajednica u cilju obezbeđenja normalnog razvoja osnovnog školstva u privredno nerazvijenim područjima, koja putem vlastitog privrednog razvitka ne mogu odgovarajućim tempom reša-

vati probleme vezane za školovanje omladine i njihovo osposobljavanje za uključivanje u privredu«.

Na strani 10, u tački 12, na kraju, u kojoj se govori o obavezi Saveznog sekretarijata i Jugoslovenskog zavoda za proučavanje školstva da i dalje proučavaju ova pitanja — i materijalna i kadrovska — na području osnovnog školstva, dodaje se »isto tako sva ova pitanja treba proučavati i u odnosu na predškolske ustanove«.

Dalje, proširena je tačka 14. sa tekstom u vezi s razvojem društvenog samoupravljanja i ona glasi: »Radne organizacije u oblasti osnovnog obrazovanja, društveno-političke organizacije i ostali društveni činioci treba da se dosledno i uporno zalažu za dalje razvijanje sistema društvenog upravljanja u školama i drugim vaspitnim i obrazovnim ustanovama, da jačaju s jedne strane demokratske odnose u kolektivima, njihovu samostalnost i odgovornost za uspeh u školi, a s druge strane njihovu povezanost sa društvenim, privrednim i političkim faktorima sredine, učeničkim organizacijama i roditeljima. U tesnoj vezi sa društvenim samoupravljanjem stoji zadatak daljeg doslednijeg, svestranijeg razvoja raspodele prema radu, kako između škola i drugih obrazovnih ustanova i društva tako i u okvir samih radnih organizacija. Izrada statuta komunala pruža priliku da se svestrano prodiskutuju materijalno-društveni uslovi i položaj škola i ustanova za osnovno obrazovanje u okvirima opština i da se postavi što adekvatniji njihov međusobni odnos, kao i da se iznađu odgovarajuća rešenja po mnogim pitanjima. S druge strane, statuti radnih organizacija pružaju priliku da se razmotre veoma značajna pitanja unutrašnje organizacije i odnosa u ustanovama za osnovno obrazovanje i da se nađu oblici u kojima se pod najpovoljnijim uslovima povezuju interesi radnih ljudi u školama sa interesima društva, roditelja i učenika«.

Evo drugovi i drugarice, to bi bile nadopune koje za ovu preporuku predlaže Komisija.

Predsednik Nikola Sekulić:

Saslušali ste predstavnika Komisije i prijedlog dopune preporuke u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja. Da li ko želi od poslanika da govori u vezi s ovim izmjenama? Konstatujem da niko ne želi riječ. Pošto se niko nije javio za riječ, predlažem da kod prihvatanja Preporuke u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja, primenimo član 52. Privremenog poslovnika koji predviđa da se može odlučivati o aktima koja donosi Vijeće i mimo procedure koja predviđa glasanje najpre u celini, a kasnije po pojedinim članovima i delovima teksta. Predlažem to stoga što se radi o jednoj preporuci koja je upućena, a i odnosi se na

naše radne organizacije i komunalne zajednice, a ne radi se o normativnom aktu. Međutim, ipak je stvar Vijeća da odluči da li ćemo glasati kako to predviđa Poslovnik — u celini, a kasnije po pojedinim dijelovima teksta, ili ćemo glasati istovremeno i u celini i u pojedinim dijelovima. Zato pitam Vijeće da li se slaže da primenimo član 52. ili da idemo normalnom procedurom. Slažete li se sa članom 52. Dakle, prihvaćena je ova procedura.

Prema tome, pitam Vijeće: Da li se prihvata Izvještaj Komisije za proučavanje problema u ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja i preporuka, sada naravno nadopunjena, u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja? Da li se prima? (Prima se). Konstatujem da je Izvještaj Komisije i preporuka u vezi sa stanjem i problemima u oblasti osnovnog obrazovanja prihvaćena u celini. Time je ranija prva tačka dnevnog reda iscrpena.

Predlažem da Vijeće ovlasti Komisiju da može izvršiti stilske i redakcijske ispravke, ako budu nužne. Naravno, ovo se odnosi samo na stilske ispravke koje zahtjeva sama redakcija preporuke. Da li se Vijeće slaže? (Slaže se).

Drugarice i drugovi, sekretar Vijeća me podseća na prijednog druga Bokana. Naime, rekao sam da smatram da su Orijentacionim programom obuhvaćeni ovi problemi. Međutim, tada sam pitao da li se neko javlja za riječ u veza s Orijentacionim programom, pa sam, prema tome, očekivao da se neko javi ako ima kakvu primjedbu, ili da se drug Boka izjasni da li se slaže ili ne slaže. Međutim, nisam dobio odgovor na pitanje. Pored svega, da stvar ne bi ostala nejasna, opet pitam druga Bokana da li on smatra da je Orijentacioni program obuhvatio sve ove probleme koje je on predložio da se raspravljaju.

Branko Boka:

Kada smo predlagali grupu, mislili smo da jedna grupa ovakvog sastava treba da pripremi dokumenat za zajedničku sjednicu Vijeća. Ostala radna tijela imaju momentane zadatke, a mi idemo na konkretan zadatak.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Drugovi, mogu vas obavjestiti da je već prema dogovoru sa Privrednim vijećem, pa i s odborom Saveznog vijeća, dogovoreno da se problemi kadrova i obrazovanja, kao i problemi naučnoistraživačkog rada rasprave zajedno. Već sutra se sastaje prva koordinaciona komisija, u koju su ušli predstavnici ovih vijeća, da rasprave, da pripreme, da prouče ove probleme i da ih onda kasnije predlože zajedničkoj sjednici. Isto tako, u projektu je da se pitanje kadrova i obrazovanja, isto tako, raspravi na takvoj zajedničkoj sjednici. Osim toga, vi znate da postoji Komisija za prouča-

vanje sedmogodišnjeg plana. Ta komisija će takođe koristiti rad ovih ranijih komisija, pa će i ona u vezi sa sedmogodišnjim planom, takođe razmatrati sve ove probleme, tako će se ovi problemi postaviti u sedmogodišnjem planu. Osim toga, u programu rada, kao što vidite, već je bilo predviđeno da se formira posebna komisija za probleme finansiranja i raspodjele. Mislim da će nam ta komisija dati prijedloge. Prema tome, ja ne vidim da bi trebalo osnivati neku novu komisiju, neki poseban odbor izvan svih ovih komisija, izvan svih ovih grupa. Pitam članove Vijeća, ako to žele, da se izjasne.

Kiro Hadži Vasilev:

Ja sam dobro razumeo predlog druga Bokana. On je predlagao da se formira jedna grupa koja bi pripremila materijal za tri veća. Međutim, nije stvar da mi sami odlučimo, jer o tome treba da odluče druga dva veća. Treba predlog, kao predlog, formirati Predsjedništvu našeg Veća, s tim da ono ispita da li to veća imaju u programu.

Predsjednik Nikola Sekulić:

Da li će nešto ići pred vijeća jasno je da odlučuju sva vijeća koja su nadležna. Međutim, mi možemo davati prijedlog, mi možemo proučavati materijale, mi možemo tražiti takvu saradnju i dogovore.

Da li Vijeće smatra da smo našim Orijentacionim programom obuhvatili ove probleme? (Veće smatra). Idemo dalje.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Odgovori na poslanička pitanja. Postavljena su četiri pitanja na koja su traženi odgovori od strane poslanika ovoga Vijeća.

Poslanik Zlatko Prica postavio je pitanje u vezi s položajem likovnih umetnika, poslanik Đorđi Popovski postavio je pitanje odnosa srednjekvalifikovanih prema visokokvalifikovanim kadrovima, a poslanik Miliwoje Aleksić traži da mu se odgovori na pitanje sprovođenja ustavnog načela obaveznog osnovnog školovanja i regulisanja higijensko-zdravstvenih i pedagoških normi u osnovnim i srednjim školama. Na ova pitanja daće odgovor drug Duško Popovski, pomoćnik saveznog sekretara za prosvjetu i kulturu. Osim toga, na pitanje koje je postavio poslanik Branko Boka, o načinu finansiranja kulturno-prosvjetnih djelatnosti u nerazvijenim krajevima, dobio sam pismeni odgovor Saveznog zavoda za privredno planiranje. Ovaj će odgovor biti pročitao ovde. Dajem riječ drugu Dušku Popovskom.

Duško Popovski:

Prvo pitanje druga Zlatka Price:

Postojeći carinski propisi tretiraju dela živih umetnika (slikarska, vajarska, grafička) kao svaku

trgovačku robu koja trpi i sve carinske sankcije kao roba. Ovi propisi, sem toga, vremenski ograničavaju boravak likovnih dela u inostranstvu na jednu godinu.

Odgovor: Pitanje izvoza, odnosno privremenog izvoza dela živih likovnih umetnika je obuhvaćeno i regulisano Carinskim zakonom od 1959. godine, a i Naredbom o uslovima pod kojima domaća i strana lica mogu slati i iznositi određene predmete u inostranstvo od 1960. godine. U članu 95. Carinskog zakona se predviđa mogućnost privremenog izvoza, odnosno uvoza robe, a on se u potpunosti odnosi i na privremeno iznošenje dela živih likovnih umetnika u cilju izlaganja na međunarodnim kolektivnim ili individualnim izložbama, u galerijama i muzejima, s tim da se po završenom izlaganju ova dela vrte u zemlju. Stavovi 3. i 4. ovog člana Carinskog zakona regulišu pitanje roka vraćanja izvezeno robe, odnosno predmeta koji po pravilu ne može biti duži od jedne godine, ali koji se na zahtev podnosioca carinske deklaracije može produžiti i preko jedne godine. Tim je zakonom omogućeno zadržavanje dela likovnih umetnika u inostranstvu, kako na izložbama koje se organizuju u kraćem vremenskom trajanju, tako i u slučajevima kada se izložbe organizuju u vidu dužeg vremenskog ili prostornog ciklusa.

Drugi oblici privremenog izvoza dela živih likovnih umetnika se u praksi ne pojavljuju, pa se s pravom smatra da je sadašnji Carinski zakon na najbolje mogući način rešio problem privremenog iznošenja dela likovnih umetnika u inostranstvo. Podnošenje carinske deklaracije, zajedno sa drugim carinskim ispravama koje su za to predviđene, šta se u pitanju poslanika Zlatka Price predlaže, smatramo da ne predstavlja nikakvu suštinsku prepreku za privremeno iznošenje dela likovnih umetnika u inostranstvo u cilju izlaganja. Naredbom o uslovima pod kojima domaća i strana lica mogu slati ili iznositi određene predmete u inostranstvo, posebno je regulisano pitanje slanja u inostranstvo predmeta od arheološke, istorijske, sociološke, etnografske, umetničke i druge naučne i kulturne vrednosti. Po ovome ovi predmeti se mogu izvoziti samo u izuzetnim slučajevima i po odobrenju nadležnog organa, po propisima o zaštiti spomenika kulture, jer se, pre svega, radi o kulturnim vrednostima koje predstavljaju spomenici kulture. Naredbom se predviđa posebno odobrenje i u slučajevima kada se radi o iznošenju dela živih likovnih umetnika, koja ne predstavljaju spomenike kulture. Međutim, posebno odobrenje se ne zahteva iz čisto fiskalnih razloga, niti da bi se onemogućio izvoz dela likovnih umetnika, već isključivo zbog sprečavanja zloupotreba sa predmetima od kulturne vrednosti. To se vidi i iz činjenice da odobrenje nije vezano za nadležnost organa državne uprave, već isključivo institucije za zakup spomenika kulture. U praksi postoji mogućnost da privremeno iz-

vezena dela živih likovnih umetnika mogu da se i definitivno izvezu ukoliko sopstvenici takvih dela pribave potvrdu diplomatskog konzularnog predstavništva u inostranstvu.

Stoga možemo reći da je uvoz i izvoz dela likovnih umetnika kod nas veoma liberalizovan, a da su ograničenja izvoza isključivo vezana za potrebu zaštite kulturnih vrednosti od bilo kakvih zloupotreba. Zato smatramo da postojeći sistem izvoza i privremenog iznošenja dela živih likovnih umetnika ne bi trebalo menjati.

Drugo pitanje:

Slobodan uvoz slikarskog, vajarskog i grafičkog materijala, grafički crtački pribor, platno, boje, alat i drugo. Predlog je da se uvoz ovog materijala oslobodi carine uz obezbeđenje odgovarajućih potvrda preko stručnih udruženja, a uz popis neophodnog materijala koji se ne proizvodi u našoj zemlji, kako bi se izbegle zloupotrebe. U obrazloženju se iznosi da bi se regulisanjem ovih carinskih propisa znatno poboljšao položaj likovnih umetnosti i omogućila bolja materijalno-tehnička osnova na ovom području umetničkog stvaralaštva.

Odgovor: Carinske stope za materijal koji se upotrebljava za izradu dela likovnih umetnosti se uglavnom nalazi na nivou normalne carinske zaštite, odnosno one pokrivaju razliku između cene domaće i strane robe. Naime, kada se na cene uvoznog materijala, računato na bazi kursa dolar — dinar, jedan prema 750, primeni odgovarajuća stopa, onda se vrednost toga uvezenog materijala dovodi na kvalitet domaćih cena, što je opravdano i nužno s gledišta izjednačavanja uslova privređivanja i rada u zemlji uopšte. Konkretno, carina na hartiju i karton. Stopa za ručno rađen karton je 25%. Za olovke, kredu, ugalj za crtanje 15—25%, kistove 30%, tkanine 40—45% itd. Ove stope važe za taj materijal, bez obzira u koju svrhu se on uvozi. Ukoliko bi se određeni materijal mogao po svojim tehničkim svojstvima tako da klasifikuje da može da služi samo za svrhe izrade umetničkih dela, mogle bi se predvideti, eventualno, povoljnije stope ukoliko se takav materijal ne proizvodi u zemlji.

Pošto će se u toku 1964. godine vršiti pripreme za pretvaranje sadašnje privremene carinske tarife u definitivnu, to se mogu ponovo razmotriti carinske stope za onaj materijal koji bi služio isključivo za izradu umetničkih dela. U tu svrhu bi zainteresovana stručna udruženja likovnih umetnika mogla da daju svoje predloge za eventualnu korekciju pojedinih carinskih stopa.

Treće pitanje:

Potreba donošenja saveznog zakona kojim bi se odredio procent investicionih ulaganja za likovnu opremu javnih zgrada, kulturnih i prosvetnih ustanova, muzeja, biblioteka, bolnica i drugo. Predlog je da se investitori obavežu da dva do tri procenta ukupnih investicionih sredstava odvajaju u ove svrhe.

Odgovor: Likovno opremanje javnih zgrada svakako predstavlja bitan element sinteze likovnih umetnosti sa ostalim oblastima materijalnog i društvenog života — posebno sa arhitekturom — a zbog razmera koje može dobiti i značajno područje manifestacije likovnog stvaralaštva. Obezbeđivanje izvora materijalnih sredstava za likovno opremanje javnih objekata je svakako jedan od uslova za naglašenije aktiviranje likovnih umetnika u ovom pravcu. Međutim, smatramo da sredstva za likovno opremanje javnih zgrada, u našim uslovima, ne treba da se utvrđuju zakonskim propisom, a posebno ne zakonom koji će doneti federacija i kojim će se utvrditi obavezan procenat ulaganja, jer bi to značilo nametanje obaveza socijalističkim republikama kod investiranja u javne objekte. Umesto toga, smatramo da je celishodno da se razmotri opravdanost donošenja jedne jedinstvene preporuke o izvođenju i korišćenju radova i dela likovnih umetnika u investicionoj izgradnji, pošto su neke socijalističke republike već donele slične preporuke.

Na kraju, smatramo da je daleko najznačajniji uslov za uspešno realizovanje željene sinteze likovne umetnosti i arhitekture, saradnja investitora, likovnih umetnika i arhitekata u svim fazama rada na javnim objektima, od studija dela do njihovog završetka, što bi stvorilo uslove da se i na materijalna sredstva za ostvarivanje sinteze likovne umetnosti i arhitekture ne gleda kao na dodatne troškove javnog objekta, već kao na sastavni deo celokupnih troškova objekta. Međutim, širu diskusiju o ovim problemima imaćemo prilike da obavimo kada budemo završili elaborat o problemima likovne umetnosti na čijoj izradi su angažovani savezi likovnih umetnika i Savezni sekretarijat za prosvetu i kulturu.

Četvrto pitanje: Naime, četvrto, peto i šesto pitanje. Mi smo razvili izvesna podpitanja, pa izgleda da ih ima šest umesto četiri, zbog čega se izvinjavamo.

Dakle, četvrto pitanje je da li se prostorije za umetnički rad likovnih umetnika tretiraju kao stambene prostorije.

Kao što je poznato, Zakonom o stambenim odnosima pozitivno je rešeno pitanje prostotrija za vršenje umetničke delatnosti i u okviru stana, a što se odnosi i na ateljea likovnih umetnika. Prilikom donošenja zakonskih propisa o poslovnim prostorijama, pokrenuto je i pitanje tretmana prostorija za vršenje umetničke delatnosti, koje nisu u sastavu stana, ali, adekvatno rešenje nije pronađeno. Prema informacijama koje smo dobili preko Saveznog sekretarijata za narodno zdravlje i socijalnu politiku, ovaj sekretarijat je u dogovoru sa Savezom likovnih umetnika Jugoslavije preuzeo izvesne obaveze u smislu davanja dopunskih objašnjenja na Zakon o poslovnim prostorijama, kojima bi se

olakšao položaj likovnih umetnika koji poseduju prostorije za umetničku delatnost izvan stana. Smatramo da je pitanje kreditiranja, izgradnje, slikarskih i vajarskih ateljea u sastavu stana regulisano samim tretmanom takvih ateljea, a pitanje kreditiranja ateljea van stana treba tretirati u sklopu rešenja koje će se iznaći u smislu tretmana ateljea likovnih umetnika van sastava stana. Bez obzira na rešenja koja će se u propisima iznaći, treba istaći pozitivnu činjenicu da su neki veći kulturni centri, kao na primer Beograd, već doneli niz odluka koje olakšavaju položaj likovnih umetnika u korišćenju prostorija za umetničku delatnost. U saradnji svih faktora treba podizati, odnosno podsticati, ovakve pozitivne inicijative za prevazilaženje sadašnje situacije.

Peto pitanje:

Dopuna Zakona o sredstvima privrednih organizacija, član 59. Da se precizira da se otkup dela likovnih umetnika vrši sredstvima fonda zajedničke potrošnje, a ne platnog fonda i da za to nema drugih davanja.

Zakon o sredstvima privrednih organizacija, član 59. predviđa posebno mogućnost da privredna organizacija može deo sredstava zajedničke potrošnje da upotrebi za zadovoljavanje kulturnih potreba radnika, kao i za potrebe njihove razonode. U tom sklopu otvorene su i široke mogućnosti za korišćenje nabavke dela likovnih umetnosti. Prema tome, ne smatramo potrebnim da bi trebalo posebno precizirati unutar raspodele sredstava zajedničke potrošnje radnih organizacija i u oblasti materijalne proizvodnje potrebu izdvajanja sredstava za dela likovnih umetnika, nego treba tražiti rešenje unutar toga člana, unutar tih mogućnosti. Isto tako predlaže se da se posebnim propisima odrede odnosi socijalističke zajednice i narudžbine od likovnih umetnika. Ne vidimo potrebu, a u sadašnjim uslovima ni mogućnost, da se posebnim propisom odrede globalni odnosi socijalističke zajednice i narudžbine od likovnih umetnika. Na drugoj strani, ti odnosi utvrđeni su propisima o konkursima i samom praksom konkursa, propisima o fondovima za unapređivanje kulturnih delatnosti, ukoliko se njima obuhvataju i oblasti likovnih umetnosti. Propisima o fondovima za nagrade, koji redovno obuhvataju i likovnu umetnost, a koji su bili formirani i samo za oblast likovnih umetnosti, kao i čitavim nizom propisa reguliše se rad posebnih, samostalnih institucija čiji je predmet rada vezan za oblast likovnog stvaralaštva (galerije, muzeji i sl.).

Sedmo pitanje:

Da se posebno razmotre uslovi oporezivanja likovnih umetnika s obzirom na veće troškove režije i drugo. U dopuni zakona treba uneti priznavanje troškova izložbi bez obzira na njihov materijalni efekat, priznavanje provizije jugoslovenske autorske agencije i posrednika u prodaji dela, priznavanje umesto 700.000 dinara još 500.000 dinara kao prihod koji ne podleže

porezu na lični dohodak, priznavanje troškova izvođenja umetničkih radova (livenje u bronzi), freske, interzija, mozaik, kao i transportnih troškova i troškova drugih lica koja učestvuju u izradi dela: tesar, livac, priznavanje troškova izložbe kao što su: putni troškovi, plakat, katalog i slično.

Odgovor: Najnovijom dopunom Naredbe o visini i načinu utvrđivanja troškova u postupku obračunavanja i naplate poreza na prihode od autorskih prava, pored povećanja stope priznatih troškova od 15 na 35%, i dalje je zadržana mogućnost neograničenog priznavanja dopunskih troškova, klesanja i livenja za vajar-ska dela obrađena u drvetu i bronzi, na osnovu podnetih dokaza. Prilikom rada na utvrđivanju sadašnje stope priznatih troškova uzeta su u razmatranje i mišljenja Saveza kao i primedbe iznete prilikom postavljanja ovih pitanja. Smatramo da će sadašnje korekcije stopa delovati povoljno na poboljšanje materijalnog položaja likovnih umetnika.

Osmo pitanje:

Da se nagrade za umetnička dela koja nisu vezana za otkup oslobode oporezivanja. Iako Zakon predviđa neoporezivanje nagrada, koje se dodeljuju na temelju saveznih propisa, u praksi se sve nagrade oporezuju.

Odgovor: Postoje dve vrste poreza koje plaćaju umetnici. Prvo, porez na prihode od autorskog prava i drugo, porez na lični prihod građana koji plaćaju građani i građanska pravna lica čiji godišnji čist prihod premašuje iznos određen ovim Zakonom. Porez na prihode od autorskih prava plaća se za sve vrste prihoda ostvarenih na osnovu autorskih prava po odredbi člana 1. Zakona o porezu na prihode od autorskih prava. Kao prihod od autorskih prava smatraju se nagrade, autorski honorari i drugo. Prema tome, porez na prihode od autorskih prava u visini od 15% plaća se na sve nagrade. Nagrade su oslobođene poreza na lični prihod građana, a što je predviđeno članom 2. Uredbe o oslobađanju od poreza na lični dohodak građana (*»Službeni list FNRJ«, br. 53 od 1959. godine*). A to su sledeće nagrade: prvo, nagrade koje se u vidu posebnog društvenog priznanja za rad u umetnosti i nauci daju na osnovu saveznog i republičkih propisa. Drugo, nagrade koje daje organizacija Ujedinjenih nacija ili njene organizacije kao međunarodno priznanje za rad u umetnosti i nauci. Treće, nagrade koje daju međunarodne organizacije i inostrane organizacije međunarodnog ugleda kao međunarodno priznanje za rad u umetnosti i nauci domaćim umetnicima i naučnicima koji su stekli priznanje u zemlji. Četvrto, autorski honorari za jubilarne izdanja celokupnih dela na osnovu odluke republičkog sekretarijata, odnosno organa za prosvetu i kulturu. Kako je u toku nova izrada propisa o porezima, diskusija u toku njihovog donošenja je prilika da još jednom učinimo kritički osvrt na celokupni sistem poreza na prihode od autorskih prava i pitanja koja se u vezi s tim pokreću.

Deveto pitanje:

Zabrana prodaje kiča kao umetničkog dela. Na taj način bi umetničko delo moglo da se prodaje samo uz potvrdu odgovarajućeg republičkog udruženja likovnih umetnika. Takva praksa već postoji za dela primenjene umetnosti.

Odgovor: Smatramo da se borba protiv kiča ne može voditi merama zabrane prodaje od strane društvene zajednice, već da ona predstavlja sastavni deo borbe staralaca za kvalitet, borbe organa društvenog samoupravljanja, žirija, komisija za otkup, i svih zajedno, za podizanje opšteg kulturnog nivoa, čime će se stvarno uzdići ukus građana, njihov kritički odnos prema kvalitetu likovnog stvaralaštva.

Predsednik Nikola Sekulić:

Saslušali ste odgovor predstavnika Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu. Pitam poslanika Zlatka Prica da li želi još nešto da kaže ili da postavi još koje pitanje.

Zlatko Prica (Izborna jedinica Zagreb III):

U nekim pitanjima je izostavljeno ono karakteristično težište tog pitanja, koje zapravo i opravdava njegovo stavljanje na dnevni red.

Konkretno, da se ne zaustavljam na nekoj licini odgovora u kojima nije odgovoreno na pitanja. Htio bih da članovima Vijeća dam neka objašnjenja. Pitanje u vezi s umetničkim radovima kao osnovnim sredstvima. Mislim da odgovor nije bio dovoljno klasičan da bi objasnio članovima Vijeća u kojoj meri i u kojoj težini se to pitanje postavlja u konkretnoj praksi likovnih umetnika i njihovog stvaralaštva u društvu. Ovdje, pred sobom, imam prepis jednog dokumenta koji je izdao Savez likovnih umetnika, a koji je poznat drugu Predsjedniku. Bilo bi interesantno da upoznamo Predsjedništvo Vijeća da vidi u kojoj meri i obimu se ono postavlja.

Predsednik Nikola Sekulić:

Druže Prica, moram da vas upozorim na Poslovnik. Nakon što se dobije odgovor, može se postaviti još neko pitanje, ali se ne može otvarati diskusija. Imate mogućnost da postavite druga podpitanja, jer vi tražite samo odgovore na vaša pitanja. Objašnjenja smo mogli dobiti kroz pitanja. Pitanja se mogu postavljati neograničeno i u to se ne upuštam. Na odgovor se mogu postavljati samo nova pitanja.

Zlatko Prica:

Pitanja su toliko kompleksna da je teško sada improvizovati direktan odgovor. Ja sam u odnosu prema stručnom udruženju likovnih umetnika Jugoslavije u takvoj situaciji da ne mogu dozvoliti improvizirani odgovor, nego ću morati da tražim stručnu pomoć likovnih umetnika Jugoslavije koji će dati direktan odgovor koji će zadovoljavati.

Predsednik Nikola Sekulić:

Molim druga Duška Popovskog da odgovori na druga pitanja poslanika, odnosno da odgovori na pitanja poslanika Đorđa Popovskog.

Duško Popovski:**Prvo pitanje:**

Koje se mere preduzimaju da bi se popravio nepovoljan odnos broja srednjih, stručnih i visokostručnih kadrova u privredi i društvenim službama.

Istina je da je nepovoljan odnos između tehničkih i visokostručnih kadrova. O ovoj problematici bilo je govora osobito na Prvom, a i na drugom zasjedanju Prosvetno-kulturnog veća. U poslednjih nekoliko godina, kao što i statistički podaci pokazuju, otvoren je veći broj tehničkih i viših tehničkih škola koje bi trebalo da daju veći broj tehničkih i njima odgovarajućih kadrova i da na taj način poprave nepovoljan odnos između srednjih i visokostručnih kadrova. S obzirom da privredne organizacije pokazuju sve više interesa za obrazovanje ovakvih kadrova i da preduzimaju odgovarajuće inicijative za osnivanje novih i proširenje dosadašnjih kapaciteta ustanova za obrazovanje ove vrste kadrova, to se uz druge pogodne uslove može o takvoj inicijativi i interesu očekivati i postizanje odgovarajućih odnosa između dva spomenuta nivoa. Međutim, rešenje ovog problema može se očekivati tek onda kada organizacija rada i razvijenost tehničkog i tehnološkog postupka dostigne u pojedinim privrednim organizacijama onaj tempo razvoja i nivo koji će sam po sebi u jačoj meri implicirati potrebe za ovim kadrovima. Istina je, rešenje ovog problema se ne može prepustiti samo objektivnom toku tehničkog i tehnološkog razvoja, već su uz to potrebni i svesni naponi rukovodećih tela i organa koji u većoj meri treba da iniciraju regrutovanje i obrazovanje ovih kadrova. Primarna inicijativa u oba spomenuta aspekta je na privrednim organizacijama i njihovim stručnim udruženjima. Uviđajući i ocenjujući ovaj problem akutnim, u saveznom društvenom planu za 1964. godinu istaknuto je da porast tehničkih i njima odgovarajućih stručnih kadrova mora biti znatno viši od dosadašnjeg, kao i da se razmotre problemi finansiranja stručnog školstva i obrazovanja. S tim u vezi, u zaključcima Saveznog veća i Privrednog veća Savezne skupštine od 12. decembra 1963. godine, zatraženo je da se ispita i predlože rešenja finansiranja i investiranja u obrazovanje stručnih radničkih tehničkih kadrova. Kao što vam je poznato, nedavno je donet propis o mogućnosti finansiranja obrazovanja stručnih kadrova na teret troškova poslovanja preduzeća do 2,5%. Ovoj meri bio je cilj da omogući radnim organizacijama da učestvuju u finansiranju onih stručnih kadrova za koje su direktno zainteresovani. U praksi se kod nekih komuna, međutim, javljaju izvesne tendencije da smanje svoja budžetska

davanja stručnim školama zbog ovog novog izvora sredstava. Ovu pojavu ni u kom slučaju ne možemo oceniti kao pozitivnu. Naprotiv, ona neće omogućiti dalji razvoj oblika i institucija za stručno obrazovanje, već će usporiti tendenciju rešavanja ovog problema. Stručno školstvo i uopšte drugi školski stupanj je najmanje razrađen deo našeg školskog i obrazovnog sistema. Prilikom izrade novog saveznog dokumenta o školstvu i obrazovanju, problemima tehničkih kadrova i uopšte problematici stručnog školstva i obrazovanja, biće posvećena posebna pažnja, to jest biće izrađeni elaborati koji će se ovom Veću dostaviti na razmatranje.

Ujedno, moramo konstatovati, u svim republikama ovim pitanjima se poklanja posebna pažnja, jer se vrlo intenzivno prišlo izučavanju ovih problema. Sa zadovoljstvom možemo konstatovati da se i Savezna privredna komora i privredne organizacije takođe vrlo aktivno angažuju na rešavanju ovih pitanja.

Drugo pitanje:

Koji su razlozi da srednji stručni kadar, koji završava srednje stručne škole, ne ostaje u većem broju u privredi i društvenim službama nego produžuje školovanje na fakultetima.

Istina je da veliki broj apsolviranih srednjih stručnih škola koji završavaju tehničke i njima odgovarajuće stručne škole, nastavljaju obrazovanje na fakultetima i visokim školama. Po našem mišljenju, za takvo stanje ima više razloga. Prvo, što neke privredne i radne organizacije još nedovoljno traže ove kadrove, što nedovoljno ekonomišu radnom snagom i što njihov društveni i materijalni tretman nije na odgovarajućem nivou. Međutim, u onim privrednim organizacijama gde je razvijen tehnički i tehnološki proces i organizacija rada i gde se razvija potreba za ovim kadrovima, odnos je daleko povoljniji. Drugo, sve je veći broj omladine koja želi da nastavi školovanje posle prvog stupnja. Društvena zajednica je pomogla te intencije, jer su one u izvesnom smislu postale i individualna i društvena potreba. Treće, kao što smo već istakli, problematika stručnog obrazovanja tehničkih i njima odgovarajućih kadrova je najosetljiviji i do sada nedovoljno razrađen deo našeg obrazovnog sistema. Međutim, ukoliko u budućnosti budemo više razvijali uporedo s radom i učenje i na ovom nivou obrazovanja, utoliko ćemo doći i do normalnijeg priliva ovih kadrova. Ova problematika, to jest, problematika celokupnog drugog stupnja, posebno stručnog školstva i obrazovanja, je u izučavanju i biće prezentirana ovom Veću.

Predsednik Nikola Sekulić:

Pitam druga Đorđa Popovskog da li ima nešto da kaže ili da postavi podpitanja? Konstatujem da je drug Đorđe Popovski zadovoljan odgovorima koji su dati na njegova pitanja. Molim odgovor na treće pitanje poslanika Milivoja Aleksića.

Duško Popovski:**Prvo pitanje:**

Kada komuna a i srez nisu u mogućnosti da sprovedu u život ustavno načelo osmogodišnjeg obaveznog školovanja zbog zaista teških materijalnih mogućnosti, ko mora, i ko treba, da takvu situaciju rešava i kakav je postupak u tom slučaju. U mom kraju je komuna koja nema neku bližu perspektivu za brži razvoj ma koje privredne grane — planinski kraj, a pored toga, gusto naseljen. Takve prilike materale su komunu da ne čini nikakav pritisak na roditelje koji ne šalju decu u školu, jer komuna nije u stanju da izdrži ni sadašnju školsku situaciju. Prosvetni radnici ne primaju platu po dva meseca, nemaju obezbeđen smeštaj i nije regulisano pitanje posebnog dohotka za teže uslove rada.

Kada komune a i srez nisu u mogućnosti da sprovedu u život ustavno načelo osmogodišnjeg obrazovnog školovanja zbog teških materijalnih mogućnosti, u tom slučaju se, prema Ustavu, za izvršavanje zadataka opštine i sreza za rad društvenih službi obezbeđuju dopunska sredstva iz republičkih prihoda, a pod uslovima predviđenim republičkim ustavom i zakonima. U svim ustavima socijalističkih republika, kao što vam je poznato, ova materija je obuhvaćena. Republički zakoni o finansiranju društveno-političkih zajednica, koji su u izradi, detaljnije će obraditi ove poslove, jer su već u Prednacrtu novog osnovnog zakona o finansiranju društveno-političkih zajednica, u načelu tretirani. Postupak će verovatno biti predviđen republičkim zakonima.

Drugo pitanje:

Da li treba doneti neke određene propise koji će jednom regulisati neke razumne higijensko-zdravstvene i pedagoške norme u školstvu osnovnom i srednjem. Da li se i dalje može dozvoliti da deca u najintenzivnijem razvoju svog života provode po četiri do šest sati u prostorijama bez poda, zbijeni po četiri do pet u klupi za dvoje. U Medicinskoj školi u Leskovcu je slučaj da u prostoriji 6×6 m sluša nastavu 62 učenika od kojih je jedan prinuđen da sedi na podu. Nije li nužno, analogno higijensko-tehničkim propisima zaštite radnika u privrednim organizacijama, doneti u školstvu takav zakon s određenim represalijama protiv onoga ko ih ne poštuje.

U pedagoško-medicinskoj literaturi su određene higijensko-zdravstvene i pedagoške norme usvojene kod izgradnje novih školskih zgrada, pa se one, manje-više, nastoje primeniti. Postoje već razrađeni normativi za izgradnju školskih objekata za osnovne škole koje je izradila Savezna komisija za stručne škole. Koliko nam je poznato, većina republika je donela normative za osnovne škole u kojima su regulisane i veličine čitaonica i broj učenika u njima. Nije problem u tome što norme ne bi postojale, već u tome što se one ne primenjuju. Često puta se ne primenjuju zbog toga što nema dovoljno školskog prostora, pa se nastava održava i u prostorijama bez poda, u klupama gde normalno treba da sede dva ili više učenika itd. Mi smo mišljenja da treba ići odlučnije na poboljšanje uslova rada i života dece u školi. Inicijativa u tom pogledu je, međutim, u rukama republika i

komuna, uključujući i odlučujuće zakonsko regulisanje ovog pitanja.

Predsednik Nikola Sekulić:

Molim poslanika Milivoja Aleksića da se izjasni da li želi da postavi još neka podpitanja u vezi s ovim odgovorom ili se s odgovorom slaže? (U momentu kad je predsednik Veća, Nikola Sekulić, tražio izjašnjenje od poslanika Aleksića, on nije bio u sali).

Poslanik Branko Bokan je postavio neka pitanja. Na njegova pitanja dobili smo pismeni odgovor od Saveznog zavoda za privredno planiranje u kojem se izražava i mišljenje Sekretarijata za finansije. Molim druga sekretara Vijeća da pročita odgovore.

Drago Vučinić, sekretar Prosvetno-kulturnog veća:

Na Trećoj sjednici Prosvetno-kulturnog vijeća od 16. novembra 1963. godine u ime grupe od 16 poslanika predložio sam da se formira savezni fond za kreditiranje kulturno-prosvjetne djelatnosti u nerazvijenim krajevima, ili pak, da se za početak utvrde namenska sredstva u okviru postojećeg fonda za kreditiranje brzog privrednog razvika nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Vijeće je prihvatilo ovaj prijedlog kao mišljenje i stav Vijeća u okviru diskusije o Nacrtu plana za 1964. godinu. Na zajedničkoj sjednici Saveznog vijeća i Privrednog vijeća od 19. novembra 1963. godine usvojeni su zaključci u kojima je u drugom djelu, tačka 2. stav 2. rečeno sljedeće: »Trebalo bi takođe razmotriti mogućnost da se sredstva namenjena za razvoj nerazvijenih područja, po mogućnosti usmere delom na razvoj obrazovnih institucija i na izgradnju pratećih socijalno-zdravstvenih objekata u ovim krajevima...«. Molim druga Predsjednika da mi na prvoj sjednici Vijeća odgovori na sljedeća pitanja, vezana za gornji prijedlog: da li se razmatra ovaj prijedlog, u kojoj je fazi proučavanje, ako se ne razmatra — zašto, koji su razlozi?

U vezi s pitanjem druga Bokana, dobijen je odgovor od strane Saveznog zavoda za privredno planiranje. Pošto se u odgovoru citira jedan deo pitanja ne bih ponavljao to što se citira nego ću pročitati ono odakle stvarno počinje odgovor.

»Prema odredbi člana 27. stav 3. Ustava SFRJ društveno-političkim zajednicama za podmirivanje društvenih potreba na njihovoj teritoriji pripadaju prihodi iz ličnih dohodaka i drugih izvora koji se utvrđuju saveznom zakonom u skladu sa načelom raspodele prema radu, i sa kojima društveno-političke zajednice samostalno raspolažu. Republici čija sopstvena sredstva nisu dovoljna za finansiranje društvenih i drugih službi na njenoj teritoriji u smislu odredbe člana 123. stav 3. Ustava SFRJ, federacija obezbeđuje potrebna sredstva pod uslovima koje određuje savezni zakon.

Prednacrtom zakona o finansiranju društveno-političkih zajednica, koji je sada na diskusiji, u skladu s navedenim odredbama Ustava SFRJ utvrđuju se prihodi društveno-političkih zajednica. Isto tako, u Prednacrtu pomenutog zakona, određuju se uslovi pod kojima federacija obezbeđuje potrebna dopunska sredstva republikama koje svojim sredstvima ne mogu da finansiraju društvene i druge službe na njihovoj

teritoriji i predviđa mogućnost da se iz prihoda federacije odobravaju republikama i posebna namenska dopunska sredstva za finansiranje određenih zadataka i službi.

U okviru odredaba Prednacrta zakona o finansiranju društveno-političkih zajednica, moguće je naći odgovarajuće rešenje za finansiranje svih društvenih službi i drugih potreba društveno-političkih zajednica, pa samim tim i za finansiranje kulturno-prosvetne delatnosti u nerazvijenim republikama, odnosno krajevima. Za sada se ne predviđa donošenje propisa o osnivanju posebnog fonda za kreditiranje kulturno-prosvetne delatnosti u nerazvijenim republikama i krajevima. Iz sredstava postojećeg fonda za razvoj nedovoljno razvijenih područja za period od 1961—1965. godine mogu se vršiti ulaganja samo za privredne svrhe. Od istih postavki pošlo se i prilikom izrade Prednacrta zakona o fondu za kreditiranje bržeg razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva, a što smatramo da je potpuno u skladu s odredbom člana 123. stav 1. Ustiva SFRJ prema kojoj je federacija dužna da obrazuje poseban fond za kreditiranje bržeg privrednog razvitka nedovoljno razvijenih republika. Iz ove ustavne formulacije proizlazi da predviđeni fond za kreditiranje bržeg privrednog razvitka nedovoljno razvijenih republika ne bi mogao preuzeti funkciju finansiranja potreba kulturno-prosvetne delatnosti.«

Savezni zavod za privredno planiranje naknadno je dostavio i sledeću dopunu ovog odgovora:

»Napominjemo da su prednacrta pomenutih zakona u fazi diskusija i razmatranja, tako da

je moguće da u konačnoj njihovoj redakciji dođe do izvesnih izmena.

U vezi s postavljenim pitanjem treba ukazati i na činjenicu da je i u dosadašnjoj praksi federacija obezbeđivala određena sredstva za finansiranje društvenih službi u nedovoljno razvijenim područjima. Sredstva su dodeljivana preko budžeta, u globalnim iznosima, za održavanje postojećih službi i prema potrebama razvoja pojedinih društvenih službi. To znači da su ova sredstva mogla da se koriste i za razvoj kulturno-prosvetnih delatnosti«.

Odgovor predstavlja zajednički stav Saveznog sekretarijata za finansije i Saveznog zavoda za privredno planiranje. Potpisan Nikola Minčev.

Predsednik Nikola Sekulić:

Molim druga Bokana da se izjasni da li je zadovoljan odgovorom. (Zadovoljan je).

Obaveštavam Vijeće da sam primio pet pitanja koja je poslanik Jože Smole preko mene uputio nadležnim ustanovama, a odnose se na sledeće: o radu Jugoslovenskog aerotransporta, o zakašnjavanju vozova na našim železnicama, na koja je dobio pismeni odgovor. Dalje, pitanje pružanja dugoročnih kredita školama, zašto je ukinuto avionsko dopremanje dnevne štampe Crnoj Gori i kako teku pripreme za Konferenciju neangažovanih zemalja. Poslednja tri pitanja su poslata nadležnim organima.

Dnevni red je iscrpen i zaključujem Petu sjednicu Prosvjetno-kulturnog vijeća.

Sednica je zaključena u 19 i 45 min

PRILOZI

IZVEŠTAJ

KOMISIJE ZA PROUČAVANJE AKTUELNIH PROBLEMA SPROVOĐENJA REFORME VISOKOG ŠKOLSTVA

Komisija za proučavanje aktuelnih problema sprovođenja reforme visokog školstva, obrazovana na 2-oj sednici Prosvetno-kulturnog veća, razmatrala je na svojim sednicama od 3. i 12. marta t.g. osnovne probleme iz domena visokog školstva i o tome podnosi sledeći izveštaj.

Osnovu za razmatranje i diskusiju predstavljao je elaborat Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu »Aktuelni problemi sprovođenja reforme visokog školstva«. U ovom elaboratu sadržan je prikaz stanja, dosadašnjih rezultata i problema visokog školstva — razvoja mreže visokoškolskih ustanova, broja studenata i uspeha u studiranju, planiranja potreba u kadrovima, uvođenja i organizacije višestepene nastave, upisa studenata, vanrednog studiranja, investicionih ulaganja, razvoja društvenog upravljanja i dr.

U diskusiji o aktuelnim problemima sprovođenja reforme visokog školstva i merama za njeno unapređenje, pored članova Komisije i grupe poslanika Odbora za prosvetno-kulturna pitanja Saveznog veća, učestvovali su i predstavnici društveno-političkih organizacija i stručnih ustanova: Saveznog odbora SSRNJ, Centralnog veća SSJ, Centralnog odbora sindikata društvenih delatnosti, Centralnog odbora Saveza studenata Jugoslavije, Savezne privredne komore, Zajednice jugoslovenskih univerziteta, Saveznog sekretarijata za prosvetu i kulturu i Saveznog saveta za koordinaciju naučnih istraživanja.

U toku razmatranja, učinjene su sledeće konstatacije u vezi sa obezbeđenjem opštih uslova za sprovođenje reforme visokog školstva i ostvarenim rezultatima:

1) Obimni i značajni napori koji su poslednjih godina ulagani na reformi visokog školstva doveli su visokoškolske ustanove u fazu ostvarenja bitnih promena, na liniji novih koncepcija, principa i smernica, koje odražavaju društveno-ekonomske zahteve i težnju zajednice da visokoškolske ustanove svoje delovanje efikasnije povežu sa potrebama razvika privrede i društvenih službi.

Proces naglog razvika visokog školstva bio je moguć zahvaljujući tome što su u njegovoj realizaciji angažovane najšire društvene i političke snage. Interesovanje društvene zajednice, republika i federacije, a u poslednjim godinama sve više i komuna, kao i razvijenih privrednih organizacija i drugih faktora, za rad, razvoj i probleme visokoškolskih ustanova manifestuje se brojnim aktivnostima i oblicima. Savezna skupština i Savezno izvršno veće posvetili su reformi visokog školstva, razvoju i unapređenju visokoškolskih institucija posebnu pažnju, što je došlo do izražaja u Preporuci Savezne narodne skupštine o stvaranju boljih uslova za obrazovanje stručnjaka na fakultetima, Opštem zakonu o fakultetima i univerzitetima, Opštem zakonu o školstvu, Rezoluciji Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova, republičkim zakonima o visokom školstvu i drugim aktima donesenim na ovom području, kojim su postavljeni idejni i organizacioni osnovi za sprovođenje reforme.

2) U proteklom periodu ostvarena je snažna ekspanzija visokog školstva, Jugoslavija se uvrstila u grupu zemalja sa najvećim brojem studenata, u odnosu na broj stanovnika. U ovom razdoblju znatno je proširena mreža fakulteta, visokih i viših škola — praćena decentralizacijom i dislokacijom ustanova, povećan je broj studenata i ostvaren veliki porast broja diplomiranih. Postignuti su određeni rezultati u skraćivanju prosečnog trajanja studija. Nastava na

fakultetima i visokim školama omogućuje danas stvaranje visokih stručnjaka raznih novih profila, a stepenovanjem nastave poboljšani su na pojedinim područjima kvalitet i metodologija nastavnog procesa, uz izvesno modernizovanje nastavnih planova i programa. Prošireno je vanredno studiranje gotovo na svim fakultetima, visokim i višim školama, značajno su uvećana ulaganja zajednice, republika i federacije u izgradnju i opremu fakulteta, visokih i viših škola itd.

3) Društveno-političke organizacije, stručna udruženja, nastavni kolektivi i organi upravljanja usmeravali su visokoškolske ustanove na što tešnju povezanost sa zahtevima društvene prakse što je omogućilo otvaranje širokih puteva za obrazovanje visokoškolskih kadrova.

Napori na uključivanju visokoškolskih ustanova u sistem društvenog samoupravljanja dali su određene rezultate čije razvijanje čini preduslov za dalje unapređenje visokoškolskih ustanova.

Nastavni kolektivi na fakultetima, u visokim školama, akademijama i višim školama postigli su značajne rezultate i dali znatan doprinos u razvoju visokoškolskih ustanova, u izgrađivanju i ostvarivanju novih koncepcija, principa i smernica reforme visokog školstva. Takvo angažovanje predstavlja nesumnjivo preduslov za ostvarenje daljih suštinskih promena, koje treba da dovedu do otklanjanja prevaziđenih odnosa i normi u visokom školstvu.

Svi ovi i drugi uslovi, a naročito uloženi napori društvene zajednice, nastavnih kolektiva, društvenih organizacija i organa upravljanja, učinili su da su visokoškolske institucije doživele u proteklom periodu najburniji razvoj.

II

Dosadašnje sprovođenje reforme visokog školstva, uzeto u celini, bilo je u osnovi zadovoljavajuće. Ali reforma visokog školstva, s obzirom na to da se sprovodi pod visokim zahtevima i u različitim uslovima, predstavlja složen proces. Ovaj proces razvijaće se brže ili sporije u zavisnosti od obezbeđenja materijalnih uslova, od rešavanja potrebnih radnih uslova i obezbeđenja odgovarajuće opreme, kvaliteta nastavnih kadrova, pomoći privrede i njenog direktnijeg povezivanja i interesovanja za sistem obrazovanja visokoškolskih kadrova, od poboljšanja nastavnih planova i programa, od stepena afirmacije visokoškolskih institucija kao samostalnih društvenih ustanova.

Da bi ovaj proces mogao da se razvija što organizovanije, sa efikasnošću koja će više zadovoljiti, Komisija smatra da treba savladati slabosti koje su se ispoljile u sprovođenju reforme i uspešno rešavati probleme koji su se postavili pred visokoškolskim institucijama.

1. Snažna ekspanzija koja se ogleda u brzom ostvarenju novih visokoškolskih ustanova, velikom povećanju broja upisanih studenata, uz relativno povećanje broja nastavnika itd., dovela je do teškoća u organizovanju nastave i snižavanja nivoa nastave. Do ove pojave došlo je u prvom redu zbog toga što otvaranje novih i proširivanje starih visokoškolskih ustanova nisu pratile potrebne organizaciono-kadrovске i druge pripreme i mere, kao i neophodna materijalna ulaganja. S toga se nameće potreba, kako je u diskusiji zaključeno, da se uloze svestrani napori radi rešavanja brojnih pitanja koja stoje posredno i neposredno u vezi sa podizanjem nivoa nastave u visokoškolskim ustanovama.

2. Uvođenje višestepene nastave u visokoškolski sistem u principu omogućuje brže spremanje većeg broja visokoškolskih kadrova, različitih profila i nivoa. Formiranjem prvog stepena nastave na nekim fakultetima, koji odgovara nivou više škole, učinjen je pokušaj da se stvori mogućnost završnog obrazovanja, uz zadržavanje prava nastavljavanja studija na neposredno višem stupnju. Kao što je poznato, na-

mera je da se time ubrza formiranje visokih stručnjaka za potrebe privrede i društvenih službi. S druge strane uvođenje trećeg stepena, kako je predviđeno Opštim zakonom o fakultetima i univerzitetima, ima za cilj organizovano pripremanje najviših stručnih kadrova: specijalista i magistara, s tim da se ova nastava izvodi na najrazvijenijim fakultetima.

U Komisiji je izraženo mišljenje da ispoljene teškoće u vezi sa realizacijom koncepcije o višestepenoj nastavi na fakultetima predstavljaju poseban problem.

Podaci pokazuju da neznatan broj studenata odlazi u privredu i društvene službe posle završenih studija na prvom stepenu. Uvođenje nastave prvog stepena odvija se neravnomerno, a profili kadrova koje treba školovati nisu sagledani u mnogim strukama. Kod jednog dela nastavnog kadra javio se otpor protiv uvođenja nastave prvog stepena, dok je u jednom broju viših škola došlo do težnje da nastavne planove i programe izjednače sa programima odgovarajućih odseka prvog stepena na fakultetima. U diskusiji je stoga, istaknuto da treba svestrano izučiti problem u vezi sa prvim stepenom na pojedinim fakultetima, kako bi se mogli po ovom pitanju, doneti pouzdaniji zaključci i stavovi.

Drugi stepen nastave na fakultetima izmenjen je u svojoj strukturi uvođenjem smerova studija i revizijom nastavnih programa čime su se stvorile nove mogućnosti za školovanje raznovrsnih profila specijalizovanih kadrova. Međutim, naglašeno je da nastavi ovog stepena ponegde smeta upravo prevelika specijalizacija. Ima mišljenja da nije nužno forsirati toliku razuzdenost drugog stepena nastave na fakultetima. Komisija smatra da vreme od četiri godine, koliko je prošlo od uvođenja drugog stepena nastave, nije dovoljno da se rezultati ovog stepena nastave mogu objektivno oceniti. Stoga je, po mišljenju Komisije, potrebno i ovde sistematski pratiti i proučavati rezultate i iskustva u vezi nastave drugog stepena, da bi se kasnije mogla izvršiti kvalifikovana analiza stanja i položaja ovoga stepena u sistemu nastave na ustanove za visoko obrazovanje.

Treći stepen nastave na fakultetima, prema mišljenju više učesnika u diskusiji, predstavlja domet u kome se do sada najmanje uspelo naći adekvatna rešenja: u pogledu trajanja programa koji se na njemu izvodi, nastavnog kadra koji realizuje programe nastave, finansiranja, odnosa između magistrature i doktorata itd.

Komisija stoji na stanovištu da treći stepen treba tek da dobije svoju potpunu koncepcijsku fizionomiju pošto se u praksi bolje proveriti i konsoliduje. U tom smislu, potrebno je, između ostalog, ostvariti punu saradnju između univerziteta i fakulteta u zemlji, na uopštavanju ostvarenih iskustava i prikupljanju mišljenja i sugestija radi izvlačenja potrebnih zaključaka.

3. Odabiranje i formiranje naučnog kadra, i posebno naučnog podmlatka, u uslovima sprovođenja reforme, ne ostvaruje se na zadovoljavajući način. Fakulteti su još uvek pretežno nastavne, a manje studijske i naučne ustanove, čemu su, pored ostalog, doprineli: opterećenost nastavnika nastavnim radom, lošija opremljenost fakulteta sredstvima za naučni rad nego samostalnih naučnih instituta, slaba povezanost između fakulteta i izdvojenih naučnih instituta i dr. Neizdiferencirano mesto trećeg stepena na pojedinim fakultetima, zapostavljanje uloge fakulteta kao ustanova u kojima se priprema naučni podmladak još od prve godine studiranja, niski lični dohoci nastavnih i naučnih radnika na fakultetima, nepotpuni radni uslovi za razvijanje naučno-istraživačkog rada i drugi faktori, predstavljaju osnovne smetnje za podizanje naučne uloge fakulteta i visokih škola na potreban nivo.

U Komisiji je zauzet stav da treba pristupiti preispitivanju sadašnjeg stanja, u smislu izučavanja mogućnosti za obezbeđivanje neophodnih uslova da

uloga fakulteta kao naučnih institucija znatno ojača i poraste. U ovome cilju potrebno je, pored ostalog, podržati integracione tendencije za povezivanjem ustanova koje se bave problemima iste naučne discipline ili srodnih naučnih grana.

4. Organizacija naših fakulteta i univerziteta, visokih i viših škola, metode nastave i stanje njihove opreme, čine takođe značajne probleme koji zahtevaju efikasnije rešavanje.

Komisija se složila da je neophodno da se ukaže na potrebu bržeg razvijanja i unapređivanja unutrašnje organizacije i metoda nastave u visokoškolskim ustanovama. Potrebno je postići najužu povezanost programskih sadržaja sa potrebama društveno-ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih kretanja i ostvariti puniju aktivizaciju studenata u savlađivanju nastavnih programa putem stvarnih studija, što pretpostavlja, između ostalog, i dalje rasterećenje programa od suviše i necelishodne građe. Rešavanje problema opremljenosti visokoškolskih ustanova, zahteva nalaženje načina da se ove ustanove sistematski i permanentno opremaju neophodnim laboratorijama, savremenom opremom, mašinama i drugim neophodnim nastavnim sredstvima i sredstvima rada. Pri tom potrebno je voditi računa o činjenici da ova sredstva zastarevaju i da se moraju obnavljati ukorak sa modernizacijom.

5. U Komisiji je posebna pažnja posvećena razmatranju mogućnosti jednovremenog sticanja najvišeg obrazovanja na svim nivoima uz rad tj. zadržavanje radnog odnosa. Komisija smatra da je neophodno odlučnije i brže razvijati raznovrsne forme koje bi zaposlenom čoveku omogućile da studira s uspehom, ne napuštajući radno mesto i redovno zaposlenje, kao što su: vanredno, večernje, dopunsko, kombinovano i dr. studiranje. Komisija ukazuje na potrebu preduzimanja mera koje bi doprinele postizanju veće efikasnosti studiranja, pružanjem organizovane pomoći vanrednim studentima i preciznijim regulisanjem prava i dužnosti vanrednih studenata i pored ostalog, uvođenjem sistema olakšica na radnom mestu i utvrđivanjem stalnih izvora finansiranja za ovaj oblik studiranja.

6. Uspesno ostvarivanje bitnih promena u sistemu visokog školstva zahteva punu saradnju između, s jedne strane, privrednih organizacija i udružene privrede, društvenih službi i delatnosti, a, s druge, fakulteta, visokih i viših škola. Od privrede i društvenih službi u velikoj meri zavisi približavanje visokoškolskih institucija potreba privrede i društva, razvijanje njihove mreže, formiranje kadrova koje privreda traži i koje može na najbolji način da koristi. Međutim, u ostvarenju ove saradnje veliki nedostatak predstavlja činjenica da privreda i društvene službe nemaju još izgrađen mehanizam što obezbeđuje saznavanje i iskazivanje potreba u kadrovima različitih profila i nivoa. Zbog toga, iskustva u povezivanju privrede i društvenih službi i visokoškolskih institucija nisu još dovoljno razvijena, a ostvareni rezultati još uvek ne zadovoljavaju.

Komisija smatra da u tom pravcu treba brže i potpunije istupati i znatno više učiniti.

7. Stipendiranje i kreditiranje imaju veliki značaj za obezbeđenje materijalnog položaja studenata, za njihovo bolje i uspešnije studiranje kao i završavanje studija i zbog toga predstavljaju važne instrumente naše politike formiranja kadrova. Međutim, u politici i praksi stipendiranja i kreditiranja studenata nastale su u poslednje vreme izvesne poteškoće i problemi.

Uслед važnosti koju imaju ovi problemi, Komisija će u najskorije vreme posebno razmotriti materijalni položaj studenata. U sadašnjem trenutku potrebno je ne dozvoliti sužavanje dosadašnjih mogućnosti stipendiranja, nastojeći da se materijalna pitanja studenata rešavaju u skladu sa kretanjima u oblasti dohotka i troškova života

8. Pored ovih, Komisija je razmatrala i druga pitanja među kojima potrebu selekcije studenata prilikom upisa na univerzitet i prijema na treći stepen, problem trajanja studija i potrebu njihovog daljeg skraćivanja i svodenja u realne okvire, angažovanost nastavnih kadrova u nastavno-obrazovnom radu van matičnih ustanova sa studentima i visokoškolskim ustanovama u unutrašnjosti, i druga.

Ne ulazeći u detalje u ova pitanja, Komisija stoji na gledištu da je potrebno i nadalje ulagati napore za brže završavanje studija, smanjenje osipanja studenata u toku studija, poboljšavanje uspeha u studiranju, smanjenje trajanja studija i njihovo svodenje na propisanu dužinu trajanja.

III

Komisija želi da izrazi uverenje da se mnoge teškoće i nerešena pitanja u radu i razvoju visokoškolskih institucija mogu prevladati jedino korenitim izmenama sadašnjeg društveno-ekonomskog položaja visokoškolskih ustanova. Mnoga značajna pitanja rada visokoškolskih ustanova nije moguće uspešnije rešavati i rešiti bez promene društveno-ekonomskog položaja fakulteta, visokih i viših škola. Kao najvažniji zadatak postavlja se sada sprovođenje i razrada odgovarajućeg sistema raspodele prema radu u visokoškolskim ustanovama pri čemu se mora voditi računa o specifičnim uslovima u kojima se one nalaze kao nastavne i naučne institucije. Isto tako, značajan zadatak je dalje razvijanje društvenog samoupravljanja.

Sprovođenje daljih faza reforme visokog školstva vrši se posle donošenja Ustava u znatno izmenjenim društveno-političkim uslovima, pri novim, znatno većim, mogućnostima za intenziviranje i produbljivanje te reforme. Očigledno je da svako dalje razmatranje problema reforme visokog školstva mora zavisiti od ustavnih principa na području prosvete, nauke i kulture.

U tom smislu, može se reći da se problem daljeg razvoja reforme visokog školstva unekoliko postavlja na nov način i da mu zato treba i prilaziti na, donekle, drugačiji način.

Novi Ustav pruža mogućnost da se stvarne društvene potrebe ispolje neposredno, uspostavljanjem direktnih odnosa — bez ili sa što manje posredništva i tutorstva administrativnih organa — između društvenih zajednica odnosno svih zainteresovanih društvenih faktora i samih visokoobrazovnih institucija. Takvi odnosi će još više učvrstiti društvenu samo-

stalnost tih institucija. U interesu je i društva i tih ustanova da se ovo ostvari što je moguće pre.

U svetlu ovako postavljenih načelnih rešenja, morat će se svakako na nov način sagledati i ceo kompleks problema vezanih za kvalitet nastave, brže završavanje studija, efikasnost stipendiranja itd.

Komisija želi da istakne da konkretni oblici i rešavanja reforme visokog školstva mogu da budu stvar samo cele društvene zajednice, a ne isključivo ovog ili onog posebnog društvenog organa. Zato je osnovni problem daljeg razvijanja reforme visokog školstva u aktiviranju svih zainteresovanih i kompetentnih društvenih faktora da daju svoj puni i društveno-celishodni doprinos u rešavanju problema reformi. U tom cilju sve te faktore treba što pre dovesti u takav društveno-ekonomski položaj da zaista budu u stanju da kompetentno i kvalifikovano obave tu svoju funkciju.

IV

I pored toga što je sprovođenje reforme visokog školstva, u celini uzeto, ocenjeno kao uspešno, Komisija ističe da postoji niz otvorenih pitanja i problema koji se moraju bolje i potpunije izučiti. Potrebno je da se svestranije i dublje razmotre svi aspekti ostvarenih rezultata, nastalih u uslovima ekspanzije, da se sumiraju dosadašnja iskustva, da se konfrontiraju različite koncepcije i mišljenja, koje postoje u vezi sa pojedinim otvorenim pitanjima i — na osnovu toga izgrade stavovi naročito u vezi sa finansiranjem, naučnim radom, raspodelom i samoupravljanjem. Komisija smatra da se treba mnogo čvršće i određenije orijentisati na već započetu konsolidaciju ostvarenih rezultata, podizanjem standarda postojećih i nov osnovanih fakulteta, visokih i viših škola, poboljšanjem stanja njihove opreme, povećanjem broja kvalitetnog nastavnog kadra i njegovim usavršavanjem itd. Daljim radom na izučavanju i proveravanju otvorenih pitanja reforme visokog školstva dobiće se novija i pouzdanija argumentacija, mišljenja i sugestije, što će omogućiti šire razmatranje i donošenje stavova o daljem razvoju visokoškolskih ustanova.

Zaključujući svoj izveštaj, Komisija predlaže Prosvetno-kulturnom veću da pokrene široku diskusiju o nerešenim pitanjima iz domena visokog školstva, s tim da se posle ove diskusije problemi visokog školstva ponovo stave na dnevni red Veća radi njihovog potpunijeg razmatranja i donošenja potrebnih rešenja.

Predsednik

Puniša Perović s. r.

SAVEZNO VEĆE

10. SEDNICA

OD 31. MARTA 1964. GODINE

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika;
 Saopštenje o Rezoluciji Predstavničkog doma Republike Kipar;
 Izmene i dopune dnevnog reda;
 Usvajanje dnevnog reda;
 Odgovori saveznih funkcionera na pitanja poslanika

Dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene;
2. Pretres Predloga osnovnog zakona o izboru radničkog saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama;
3. Pretres Predloga zakona o opojnim drogama;
4. Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima;
5. Pretres Predloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihod od advokatske delatnosti;
6. Pretres Predloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnosti ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama;
7. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije;
8. Pretres Predloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija;
9. Pretres Predloga odluke o imenovanju članova Saveta narodne odbrane SFRJ.

Govornici: Jože Ingolič, Marin Cetinić, Vinko Hafner, Dušan Ičević, Janez Vipotnik, Aslan Fazlija, Janez Vipotnik, Trajče Grujoski, Zoran Polič.

PREDSEDAVAO
 POTPREDSEDNIK
 SERGEJ KRAIGHER

Početak u 9 č 30 min

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Otvaram Desetu sednicu Saveznog veća Savezne skupštine. Konstatujem da postoji kvorum i da Veće može punovažno odlučivati.

Članovima Veća dostavljeni su: zapisnik sa 9. sednice Saveznog veća od 27. februara 1964. godine, zapisnik sa 5. zajedničke sednice Saveznog veća i Privrednog veća od 27. februara 1964. godine i zapisnik sa 1. zajedničke sednice Saveznog veća i Socijalno-zdravstvenog veća od 28. februara 1964. godine.

Ima li primedaba na ove zapisnike? (Nema).

Pošto primedaba nema, zapisnici će se overiti.

Molim da čujete saopštenje.

Poslanici Tomislav Badovinac i Ezher Arnautović obavestili su Veće da su sprečeni da prisustvuju ovoj sednici i mole da im se odobri odsustvo s ove sednice.

Sláže li se Veće da se ovim poslanicima odobri traženo odsustvo? (Sláže se).

Podsećam članove Veća da im je ranije upućena Rezolucija Predstavničkog doma Republike Kipar u kojoj je taj Dom izrazio punu podršku politici vlade Republike Kipar u cilju rešavanja kiparske krize na principu jedinstvene, nezavisne i demokratske države, slobodne od stranih intervencija i ugrožavanja, a na osnovu principa Povelje Ujedinjenih nacija.

Pozdravljajući pomenutu rezoluciju uveren sam da izražavam jedinstveno gledište svih poslanika o spremnosti Savezne skupštine da pruži punu podršku narodu, Predstavničkom domu i vladi Kipra da na bazi tih principa nađu trajno rešenje kiparske krize.

Kao što vam je poznato Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija po izbijanju kiparske krize, na bazi tih principa, dala je aktivnu podršku vladi i narodima Kipra, a pose-

bno u okviru Ujedinjenih nacija. Posebno želim istaći da je u svojoj izjavi od 14. o. m. predsednik Republike drug Tito ukazao na potrebu da Organizacija ujedinjenih nacija preduzme najefikasnije mere za iznalaženje trajnog rešenja kiparske krize sprovođenjem usvojene Rezolucije Saveta bezbednosti, iznoseći i gledište naše zemlje da bi se donošenjem hitne odluke o povlačenju trupa Turske i Grčke sa Kipra, dveju najzainteresovanijih strana, stvorili osnovni preduslovi da vlada Kipra preuzme odgovornost za regulisanje normalnog zajedničkog života etničkih zajednica.

Obaveštavam Veće da današnjoj sednici prisustvuju i predstavnici Saveznog izvršnog veća o pojedinim zakonskim predlozima koji će se danas pretresati.

Predlog dnevnog reda za ovu sednicu dostavljen je članovima Veća.

Ima li kakvih drugih predloga za dnevni red? (Nema).

Pošto nijedan član Veća nema predlog za dopunu, obaveštavam Veće da sam primio pismo Zakonodavno-pravne komisije u kome Komisija obaveštava Veće da Odbor za saobraćaj Saveznog veća nije razmatrao Predlog zakona o utvrđivanju sposobnosti za plovidbu pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe koji je Skupštini predložila Komisija za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa s Ustavom.

S obzirom da ovaj Predlog zakona sadrži, pored odredaba kojima se odnosna materija usklađuje s Ustavom i naknadno nastalim promenama u organizaciji Upravne službe u pomorstvu, i odredbe kojima se reguliše materija o utvrđivanju sposobnosti za plovidbu plovila unutrašnje plovidbe koja do sada nije bila regulisana propisima, odbori za saobraćaj oba veća, Saveznog i Privrednog, predložili su da se donošenje ovog zakona odloži za jednu od narednih sednica Veća.

Poverenik Komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa s Ustavom saglasio se s ovim predlogom. Istovremeno, poverenik je predložio da se odloži i donošenje zakona o ispravama i knjigama pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe, pošto je donošenje ovog zakona uslovljeno donošenjem prethodnog zakona.

Zakonodavno-pravna komisija predlaže Veću da usvoji predlog za odlaganje ova dva zakona. Da li se Veće slaže s ovim predlogom? (Slaže se).

Dalje predlažem da dopunim dnevni red predlogom Predsednika Republike o imenovanju članova Saveta narodne odbrane SFRJ. Da li se Veće slaže s ovom dopunom predloženog dnevnog reda? (Slaže se). Da li Veće usvaja predloženi dnevni red s izmenama koje su maločas usvojene? (Usvaja).

Objavljujem da je usvojen sledeći dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene;
 2. Pretres Predloga osnovnog zakona o izboru radničkog saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama;
 3. Pretres Predloga zakona o opojnim drogama;
 4. Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima;
 5. Pretres Predloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihod od advokatske delatnosti;
 6. Pretres Predloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnosti ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnosti gazdovanja šumama;
 7. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.
 8. Pretres Predloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija;
 9. Pretres Predloga odluke o imenovanju članova Saveta narodne odbrane SFRJ.
- Pre prelaska na dnevni red, predlažem članovima Veća da saslušamo odgovore funkcionera odgovarajućih organa uprave na pismena poslanička pitanja, koja su bila upućena Saveznom veću od strane poslanika Veljka Križnika, čije se pitanje odnosi na probleme u poljoprivredi, i Đorđija Peruničića čije se pitanje odnosi na probleme u saobraćaju. Dajem reč predstavniku Saveznog izvršnog veća, drugu Jožu Ingoliču.

Jože Ingolič:

Prvo pitanje Veljka Križnika glasi:

»I ove godine, kao i prošle, poljoprivredi opet neće biti blagovremeno osigurana azotna đubriva. Jedina posledica takve situacije nije samo niska proizvodnja, nego i diskreditiranje mera koje opštine i privredne organizacije preduzimaju na privatnom sektoru, a u cilju povećanja proizvodnje (obaveze u kooperaciji, agrominimum).

Koji su uzroci za takvo stanje snabdevanja azotnim đubrivom? Ko je odgovoran za to?»

Odgovor:

Poljoprivreda će za ovogodišnju prolećnu setvu imati na raspolaganju između 1.500.000 i 1.600.000 tona svih vrsta đubriva, što je za oko 500.000 tona više nego u proleće 1963. godine, odnosno nešto više od predviđenih količina.

Međutim, problem se javlja u realizaciji azotnih đubriva. Naime, domaća industrija će verovatno isporučiti predviđene količine, ali se u uvozu ove vrste đubriva stalno pojavljuju teškoće. Ugovoreni rokovi za isporuku se ne održavaju u odnosu na predviđenu dinamiku, a isporuka oko 21.000 tona azotnih đubriva je otkazana.

Da bi se ovakva situacija ublažila, preduzete su mere da se zaključe nove količine iz uvoza,

i to sredstvima koja su predviđena za uvoz đubriva za jesenju setvu. Međutim, na starom tržištu mogla se naći samo određena količina karbamida s isporukom u martu i aprilu. Time se, doduše, obezbeđuje planirana količina azotnih đubriva, ali će ona, i pored preduzetih mera, stići poljoprivrednim organizacijama s izvesnim zakašnjenjem, to jest, do 15. maja.

Ovakva situacija s uvozom azotnih đubriva izazvana je velikom potražnjom ovog đubriva, na svetskom tržištu, zbog čega su uvoznici primorani da prihvataju i cene i uslove isporuke koje diktiraju strani isporučioци.

Računa se da će ovakvo stanje na svetskom tržištu trajati još izvesno vreme, te i ubuduće treba računati na određene teškoće u ovom pogledu, tj. sve dok ne povećamo domaću proizvodnju đubriva. U tom smislu su već donete prethodne odluke SIV-a.

Pored problema koji se javljaju u vezi s blagovremenim snabdevanjem azotnim đubrivom, problem snabdevanja fosfornim đubrivom ogleđa se u njenoj brznoj isporuci od predviđene, pa je zato nerazumljivo što privredne organizacije odbijaju njegov prijem umesto da se postaraju da obezbede skladišta i stvore potrebne zalihe koje su u uslovima povećane potrošnje, teškoća na stranom tržištu i teškoća u prevozu, neophodno potrebne.

Drugo pitanje Veljka Križnika glasi:

»U okviru Savezne privredne komore određene su dogovorene cene stoke, koje baziraju na određenoj (intervencijskoj) ceni kukuruza. Međutim, situacija na tržištu ne odvija se u skladu s predviđanjima. Na tržištu cene kukuruza nisu opale, cene mesu su iznad nivoa dogovorenih cena stoke, potražnja stoke je veća od proizvodnje. Posledica svega toga je da se dogovorene cene u praksi obilaze i u prometu između seljaka i poljoprivrednih organizacija kao i u prometu između poljoprivrednih organizacija i klanica. Dogovorene cene stoke sada su u dvostrukoј disproportioni kako u odnosu na cene ratarskih proizvoda, tako i u odnosu na cene mesu koje dopuštaju veće otkupne cene od dogovorenih. Osim toga, postojeći propisi omogućavaju da izvoznik mesa plaća veću cenu stoke od dogovorene, što stvara dvostruke cene za istu robu kod proizvođača. To stimulira proizvođača da izvozi stoku na račun smanjenog plasmana na domaćem tržištu.

Zašto se postavljaju, odnosno održavaju, takve dogovorene cene stoke koje nisu sredile situaciju na tržištu stoke? Da li se predviđaju neke dugoročnije mere da se srede osnovni problemi stočne proizvodnje: nedovoljna proizvodnja u odnosu na potrebe, potencirana još i izvozom i disproportionom cena ratarskih i stočarskih proizvoda?»

Odgovor:

Problem snabdevanja mesom, a i drugi problemi o kojima će se danas raspravljati, a uskoro u vezi sa Sedmogodišnjim planom i problem opšteg zaostajanja poljoprivrede, postao je akutan pre svega zbog povećane potrošnje koja se javlja kao posledica vrlo povoljnih ekonomskih kretanja, znatno povećane industrijske proizvodnje i produktivnosti rada, a u skladu s tim,

i porasta ličnih dohoda. Povećani lični dohodi, naime, zahtevaju bolju strukturu ishrane, to jest, veće učešće mesa.

Proizvodnja mesa nije išla ukorak sa povoljnim kretanjem privrede uopšte, a i zbog posledica suše u 1962. godini, koja je uslovlila poznati pad stočnog fonda pre svega goveda u 1962. godini i prvoj polovini 1963. godine. Opađanju stočnog fonda doprineli su i nerešeni ekonomski problemi proizvodnje goveđeg mesa i mleka u društveno organizovanoj proizvodnji.

Savezno izvršno veće i njegovi organi su u 1962. i 1963. godini više puta razmatrali ovu problematiku i SIV je doneo više značajnijih mera kojima je trebalo da se obezbedi brži porast proizvodnje mesa i bolji uslovi za privređivanje u stočarstvu.

Preduzete mere sprečile su dalji pad stočnog fonda goveda, a znatno su doprinele da se za nepunu godinu dana poveća broj svinja, čime je ostvaren glavni preduslov za povećanu proizvodnju svinjskog mesa u ovoj godini.

No, ove mere, iako mnoge od njih imaju dugoročniji karakter, imale su veoma značajan uticaj i na proizvodnju mesa u 1963. godini, što se, pored ostalog, vidi iz podataka da je društveno organizovana proizvodnja mesa, i pored smanjenja stočnog fonda, zabeležila dalji porast, a na društvenim gazdinstvima ta proizvodnja je povećana čak i za 9 odsto. Zahvaljujući porastu u društveno organizovanoj proizvodnji bio je znatno kompenziran pad stočnog fonda na privatnom sektoru, tako da je ukupna proizvodnja mesa u 1963. godini bila manja za svega 4 odsto u odnosu na prethodnu godinu. Ovo smanjenje odnosi se, pre svega, na seljačku, naturalnu proizvodnju, ali je i pored toga bilo omogućeno povećanje potrošnje mesa gradskog stanovništva.

U vezi sa proizvodnjom mesa u ovoj godini treba istaći da se ona razvija u skladu sa planskim predviđanjima. Sklopljeni ugovori o isporuci mesa iz društveno organizovane proizvodnje pokazuju da je moguće u 1964. godini, pored izvršenja planiranog izvoza, očekivati dalji porast potrošnje mesa gradskog stanovništva.

Dogovorene cene stoke i kukuruza bile su jedna od mera kojima je, isto tako, bio cilj da se doprinese stabilizaciji tržišta ovih proizvoda, iako se znalo da to može biti samo privremena mera i da je na cene moguće uticati jedino dovoljnom proizvodnjom. Cene stoke u prošloј godini kretale su se uglavnom na nivou dogovorenih cena. Do znatnih odstupanja, međutim, došlo je u ovoj godini kada je na tržištu stoke i kukuruza došlo do poznatih disproportiona između ponude i potražnje. U takvim uslovima instrument dogovorenih cena nije mogao biti dovoljno efikasan, pa se s tim u vezi postavlja pitanje daljeg njihovog održavanja.

Sada se proučava dalje postojanje ugovorenih cena, a dosadašnja razmatranja ukazuju da ih treba ukinuti.

Smatra se da su sadašnje dogovorne cene u praksi prevaziđene, da ometaju normalno odvijanje prometa, da predstavljaju sve veću smetnju za realizaciju ugovorene proizvodnje, a njihovo ukidanje ne bi trebalo da dovede do daljeg povećanja cena u maloprodaji u većim potrošačkim centrima. No, treba računati da će doći do nivelisanja cena mesu koje će se približiti nivou cena koje već postoje u većim gradovima.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Molim predstavnika Saveznog izvršnog veća, druga Marina Cetinića, da odgovori na pitanje poslanika Đorđija Peruničića.

Marin Cetinić:

Poslanik Đorđije Peruničić, uputio mi je sljedeća pitanja:

»1. Obaviješten sam da je Zajednica željezničkih preduzeća Zagreb, putem posebne stručne komisije, krajem 1963. godine, donela odluku o izbacivanju iz saobraćaja oko 40 parnih lokomotiva. Time je dovedeno u pitanje izvršenje zadataka u prevozu putnika i robe za 1964. godinu.

Isto tako, obaviješten sam da je izvjestan broj putničkih vozova otkazan da bi se lokomotive upotreobile za teretni saobraćaj.

2. Posle teškog udesa u Jajincima, Zajednica Jugoslovenskih željeznica razmatrala je problem kapaciteta za prevoz putnika i utvrdila da oko 40 odsto vagona ima drveni sanduk. Obaviješten sam da je Upravni odbor doneo odluku o izbacivanju vagona sa drvenim sandukom iz saobraćaja u roku od tri godine.

Isto tako, obaviješten sam da JŽ nemaju dovoljan broj kursnih kola, i da se veliki broj ovih kola na teritorijama drugih zemalja izbacuje iz saobraćaja zbog tehničkih nedostataka, od čega JŽ i zajednica trpe velike štete.

Želeo bih da dobijem obavještenja kakvo je stanje na JŽ sa vučnim sredstvima, kakvo je stanje kapaciteta za prevoz putnika i kakve su mogućnosti za izbacivanje vagona sa drvenim sandukom iz saobraćaja, kako stoji sa nabavkama kursnih kola i šta će se preduzeti za poboljšanje prevoza putnika na željeznici.

Odgovor:

I ako se pitanja odnose na više različitih problema vrlo aktuelnih na mreži Jugoslovenskih željeznica, njihova suština se svodi na stanje kapaciteta vučnih sredstava i putničkog kolskog parka na željeznici, ipak ću se u odgovoru i zadržati na tome.

Najprije želim istaći da su posljednjih godina ulagani naponi za modernizaciju i za povećanje kapaciteta za vuču vozova, u čemu su i postignuti određeni rezultati. Nabavljeno je preko 220 dizel i elektrolokomotiva, sa kapacitetom od 340.000 konjskih snaga, što čini oko 20 odsto ukupne vučne snage na željeznici.

No, i pored toga, sadašnje stanje vučnih kapaciteta po broju jedinica, po snazi, po struk-

turi sistema vuče i po njihovom tehničkom nivou, može se ocjeniti da je prilično kritično. Naime, ukupna snaga vučnog parka koji se nalazi u saobraćaju iznosi oko 1,780.000 KS od čega na parne lokomotive otpada 1,440.000 KS ili 80 odsto ukupne vučne snage. A tu se upravo i nalaze problemi, jer od ukupnog broja parnih lokomotiva samo 10 odsto je do 15 godina starosti, sa preko 30 odsto iznad 50 godina starosti, tako da prosječna starost iznosi preko 40 godina, iako bi, na osnovu tehničkih i ekonomskih kriterija, vijek trajanja parne lokomotive trebalo da se kreće do najviše 30 godina.

I pored takvog stanja, izvršeni rad parnih lokomotiva kod nas je vrlo povoljan i iznosi 22.800 bruto tonskih kilometara po jednoj KS, što je znatno više od opterećenja koje takve mašine imaju u nizu evropskih zemalja. Želio bih i ovom prilikom napomenuti da je to bilo moguće postići zahvaljujući vanrednim naporima koje čine radni ljudi u željezničkom saobraćaju, a posebno radnici zaposleni na vuči i na održavanju.

Međutim, tehničke karakteristike jednog dijela parnih lokomotiva pokazuju dosta kritično stanje. Naime, u saobraćaju se nalazi oko 600 lokomotiva ratne proizvodnje, konstruisanih za vijek trajanja od 10 godina maksimum, od kojih je jedan broj već nesposoban za rad. Otuda i proizlaze odluke, koje je donijela Zajednica željezničkih preduzeća Zagreb, o ukidanju jednog broja vozova. Do ove odluke je došlo poslije rada stručne komisije koja je donijela odluku da se odmah isključi iz saobraćaja 28 lokomotiva ratne proizvodnje jer su uslijed derutnosti totalno nesposobne i predstavljaju opasnost za bezbjednost.

Uslijed toga nastalo je ozbiljno smanjenje vučnih kapaciteta kod Zajednice ŽP Zagreb koje nije moguće nadoknaditi pozajmicom lokomotiva od drugih poduzeća, pošto je i kod ostalih ŽTP-a situacija sa vučnim kapacitetima takođe kritična, pa je morala uslijediti odluka o ukidanju jednog broja lokalnih i putničkih vozova.

Zajednica JŽ poduzela je hitne mjere da se obezbijedi nužan broj lokomotiva kako bi se ublažila kritična situacija, i u toku su pregovori da se kupi jedan broj lokomotiva od drugih evropskih željeznica.

Ova mjera, iako nužna u ovoj situaciji, predstavlja samo privremeni izlaz pošto njom kao parcijalnom nije moguće trajnije riješiti probleme vuče na mreži JŽ. Struktura i tehničke karakteristike lokomotivskog parka ukazuju da će situacija u narednim godinama biti još teža, jer se veliki broj parnih lokomotiva mora i dalje izbacivati iz eksploatacije. Istovremeno dinamika kretanja privrede povećava zahteve za željezničkim prevozima, što neminovno zahtjeva da se pristupi trajnijem rješavanju ovih problema, u kom cilju je pripremljen i program

modernizacije glavnih željezničkih pruga, kojeg je načelno usvojilo Savezno izvršno vijeće. Realizacijom ovog programa, koji obuhvata i povećanje vučnih kapaciteta i vozni sredstava, osposobila bi se željeznica za predviđeni porast prevoza u sedmogodišnjem periodu.

Za trajno rješenje problema vučnih kapaciteta, neophodno je da željeznička transportna poduzeća sa domaćom industrijom razrade program i zaključe dugoročne ugovore o proizvodnji lokomotiva.

Što se pak tiče putničkog prevoza na željeznici, želim naglasiti da tu prije svega postoje problemi ekonomskog karaktera. Naime, putnički saobraćaj donosi željeznici, uslijed neekonomskih cijena, gubitak od oko 13 milijardi dinara godišnje, što moraju radne organizacije da nadoknade iz ostalih izvora prihoda. Naravno da ovakvo stanje ne podstiče interes radnih organizacija da posvete punu pažnju tom vidu prevoza, pa će se ovo rješavati u jednom procesu, prvenstveno ekonomskim mjerama, kako bi se pojačala ekonomska zainteresovanost poduzeća i za taj rad.

U pogledu zamjene putničkih kola sa drvenim sandukom, a kojih u saobraćaju još ima oko 1.500 komada, Upravni odbor Zajednice JŽ, na sjednici od 10. januara o. g., doneo je odluku o njihovom postepenom izbacivanju iz saobraćaja. Prema ovoj odluci, povlačenje bi se izvršilo u roku od tri godine. Osnovni razlog za ovu odluku je u tome, što putnička kola sa drvenim sandukom ne odgovaraju zahtjevima bezbjednosti saobraćaja.

Zajednica JŽ razradila je program za sprovođenje ove odluke, koji će ovih dana biti podnesen na razmatranje i Saveznom izvršnom vijeću.

U vezi sa stanjem i sposobnošću kursnih kola mogu reći da željeznica raspolaže sa 230 putničkih kola za međunarodni prevoz putnika. U prošloj godini bilo je preko 400 slučajeva izbacivanja ovih kola iz saobraćaja zbog nedostataka uvjetovanih zastarjelošću i nezadovoljavajućim tehničkim stanjem.

Razvoj međunarodnog turizma kao i drugi ekonomski interesi koji opravdavaju jače uključivanje naših željeznica u međunarodni putnički promet, nalažu potrebu odlučnije orijentacije ŽTP-a na osposobljavanje za efikasnije obavljanje međunarodnog prevoza putnika. Da bi se to postiglo potrebno je u prvom redu ekonomskim uvjetima privređivanja razviti interes radnih organizacija za ovu djelatnost. Ovih dana se intenzivno razmatraju mjere koje bi, polazeći sa stanovišta ekonomskih efekata, podstakle veću poslovnost i materijalni interes radnih kolektiva. Ocenjuje se da će to biti najefikasnija intervencija i obuhvatiti mjere trajnog značaja, kojima je cilj da osposobe radne organizacije za samostalno vršenje procesa reprodukcije i modernizacije sredstava rada. U

tom slučaju, i problemi kao što su ovi o kojima govorimo, rješavali bi se u okviru ekonomskog interesa i sposobnosti radnih organizacija bez vanekonomske intervencije sa strane.

Potpredsjednik Sergej Kraigher:

Molim predstavnika Saveznog izvršnog veća, druga Vinka Hafnera, da odgovori na pitanje poslanika Veljka Križnika.

Vinko Hafner:

Odgovaram na pitanje Veljka Križnika, poslanika Saveznog veća Savezne skupštine. Pitanje glasi:

»Snabdevanje rezervnim delovima kupaca poljoprivrednih mašina naše proizvodnje nikako se ne sređuje. Prema novinskim informacijama taj problem se pojavljuje i u zemljama u koje izvozimo naše poljoprivredne mašine.

Zašto je to tako? Da li su nedovoljni ili neefikasni postojeći propisi o obaveznoj proizvodnji mašina da osiguraju rezervne delove korisnicima svojih mašina?»

Odgovor:

Domaća proizvodnja poljoprivrednih mašina i traktora većim delom oslonjena je na inostranu dokumentaciju i licence. Prema podacima davalaca licenci, domaća proizvodnja je planirala količinu i sortiman rezervnih delova, i to 4 odsto za traktore, kombajne i slične samohodne mašine, a oko 2 odsto do 3 odsto za ostale mašine, od vrednosti parka koji se nalazi u eksploataciji. Proizvođači poljoprivrednih mašina i traktora su, međutim, tokom eksploatacije ustanovili nesklad između obima potrošnje i i sortimana rezervnih delova potrebnih našem tržištu i inostranog iskustva, i pristupili povećanoj proizvodnji. Na povećanje potreba u rezervnim delovima utiču kvalitet obavljenih opravki, kadar koji rukuje mašinama, a takođe i intenzitet eksploatacije.

U 1963. godini javio se problem nedostatka rezervnih delova u domaćoj potrošnji. Na nedostatak je delovalo povećanje popravki poljoprivrednih mašina i traktora u cilju osposobljavanja što većeg broja za potrebe poljoprivrede u 1963. godini. Zatim se javlja i problem osvajanja. Izvestan broj poljoprivrednih mašina i traktora proizveden je u ranijim godinama uvozom delova u drugom sistemu mera — colovni sistem — ili su čitavi sklopovi tokom osvajanja potpuno izmenjeni te ih domaća proizvodnja nije osvajala. Takođe i proizvodnja nekih proizvoda iz reprodukcione materijala, usled nedostataka odgovarajućeg kapaciteta ili kvaliteta sirovine, kasni i usporava izradu rezervnih delova.

U težnji da se potrebe u 1964. godini u rezervnim delovima u potpunosti obezbede, i imajući u vidu naše specifične uslove u eksploataciji, preduzeća — proizvođači su, bilo sopstvenom proizvodnjom, bilo uvozom, pripremili količine preko 2,5 puta veće nego u 1963. go-

dini, te se može zaključiti da problem rezervnih delova za poljoprivredne mašine i traktore u 1964. godini neće postojati pri dosadašnjem obimu korišćenja mašina i bez povećanog neprirodnog utroška.

Proizvodnja rezervnih delova mora da proizvod prati određeno vreme. Remonti kod poljoprivrednih mašina i traktora posle određenog veka trajanja ne mogu više da obezbede ekonomičnu eksploataciju. Zatim, razvoj tehnike i potreba da se unapređuju proizvodi pokazuju, da bi u cilju obezbeđenja poljoprivrede rezervnim delovima, a da se pri tome ne usitnjava i ne remeti ostala proizvodnja, bilo celishodno razmotriti deo pitanja saveznog poslanika druga Križn ka koji se odnosi na donošenje propisa o rokovima u kojima je proizvođač obavezan da snabdeva korisnika rezervnim delovima. Postojeći jugoslovenski propisi ne rešavaju problem obaveza proizvođača za duži period, te bi bilo opravdano da ovo pitanje prouče odgovorni savezni sekretarijati.

U plasmanu u inostranstvu jedan deo traktora i poljoprivrednih mašina se prodaje preko mreže partnera za licence i rezervni delovi se mogu dobiti preko njih. U ostalim slučajevima isporučuje se, uglavnom, odmah oko 20 odsto delova, a servisna služba proizvođača ustanovljava korekcije i snabdeva delovima po potrebnom sortimanu.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da li neki članovi Veća hoće da postave usmeno pitanje članovima Saveznog izvršnog veća, odnosno državnim sekretarima i sekretarima?

Ima reč drug Dušan Ičević.

Dušan Ičević (SR Crna Gora):

Kako sam obavešten. ovogodišnjem Međunarodnom festivalu kratkih filmova u Oberhauzenu (Savezna Republika Nemačka) prisustvovalo je preko četrdeset Jugoslovena, dok je iz drugih zemalja, daleko većih i filmski značajnijih od naše, bila obično dva do tri, a najviše dvanaest predstavnika. Otkuda ova pojava, s obzirom na toliko isticanu potrebu racionalnog trošenja deviznih sredstava? Po čijoj odluci su išli i ko je finansirao odlazak ovih predstavnika? Da nisu, možda, neki od tih naših predstavnika boravili u Oberhauzenu na račun tamošnje uprave Festivala?

Drugo, iz polemike u štampi vidi se da su na Festivalu u Oberhauzenu, u okviru jugoslovenskog nacionalnog programa dokumentarnih filmova, prikazani i filmovi »Zadušnice« i »Granica«, iako ih tamo nije poslao naš nadležni društveni organ — Žiri za izbor filmova za međunarodne festivale. Kako su onda ta dva filma ipak dospela u Oberhausen?

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da li predstavnik Saveznog izvršnog veća želi odmah da da odgovor? Molim druga Vipotnika da da odgovor.

Janez Vipotnik:

Prema odredbama koje su bile pridodate Zakonu o zaštiti domaćeg filma, određeno je da se o predstavljanju domaće kinematografije na festivalima u inostranstvu brine Komisija za kulturne veze sa inostranstvom. Ona određuje na kojim festivalima može da učestvuje naša zemlja i imenuje žiri za izbor domaćih filmova. Ova Komisija je bila mišljenja da Festival kratkog filma u Oberhauzenu predstavlja manifestaciju na kojoj može da se reprezentuje naša zemlja, i žiri naimenovan od strane ove Komisije, odabrao je 12 filmova za ovaj Festival.

Organizacioni odbor Festivala, koji je od poslatah filmova odabrao određene filmove prema svojem nahođenju, odabrao je 5 od 12 poslatah filmova. Pored toga, kao što je rečeno u pitanju, prikazivani su i drugi filmovi na ovom Festivalu. Prvo, poslat je bio poseban film Filmskih novosti o Skoplju, koga je direktno poslala ustanova Filmskih novosti. Taj film je, pored filma »Krava na granici«, dobio i nagradu na Festivalu.

Dalje, Organizacioni odbor je odredio da se na Festivalu van konkurencije prikažu još dva jugoslovenska kratka filma: »Zadušnice« i »Granica«. Ovi filmovi su došli u Zapadnu Nemačku putem normalne prodaje nemačkoj distributerskoj mreži, a ova ih je, na traženje Festivala, ustupila za prikazivanje na Festivalu. O jednom od ovih filmova, o »Zadušnicama«, bilo je ranije govora, bila je dilema, da li je to uopšte film koji bi se mogao prikazivati u našoj zemlji. Međutim, odlučeno je da se posle manjih ispravki može prikazivati. Jugoslovenska delegacija koja je prisustvovala ovom Festivalu, bila je spremna da zbog uključivanja ova dva filma, povuče zvanično prijavljene filmove za Festival, ali je odustala od toga pošto je utvrdila da se radi o filmovima koji su bili normalno izvezeni iz zemlje.

Što se tiče predstavnika na ovom Festivalu, stvar izgleda ovako. Zvanična jugoslovenska delegacija imala je pet ljudi. Šefa delegacije imenovala je Komisija za kulturne veze sa inostranstvom, tri predstavnika predložio je Savet za kinematografiju Savezne privredne komore od predstavnika preduzeća za proizvodnju filmova, i jednog predstavnika predložilo je Udruženje filmskih reditelja i scenarista Jugoslavije. Pored ove zvanične delegacije prisustvovalo je ovom Festivalu ne četrdeset već oko pedeset Jugoslovena. To je bila pored zapadnonemačke delegacije najjača delegacija na Festivalu. Šesnaest Jugoslovena direktno je pozvao Organizacioni komitet da kao

gosti prisustvuju Festivalu, i oni su išli na trošak Organizacionog komiteta Festivala. Uglavnom, to su ljudi koji su bili ranijih godina autori filmova koji su prikazivani u Oberhauzenu, pa i neki filmski kritičari. Dalje, Festivalu je prisustvovala jedna delegacija od pet novinara koje su poslale pojedine redakcije iz naše zemlje. Zatim je prisustvovalo Festivalu osam predstavnika preduzeća za proizvodnju filmova koji su išli na račun proizvodnih organizacija. Prisustvovao je i jedan profesor Akademije za pozorišnu umetnost i devetnaest filmskih radnika članova Udruženja filmskih radnika Slovenije koji su, kao i svake godine, putovali u većem broju na ovaj Festival vlastitim sredstvima koristeći turističke vize.

Ako je preveliko učešće na ovakvim međunarodnim manifestacijama, na to treba upozoriti u prvom redu organe samoupravljanja kao osnovne faktore koji će se više angažovati za prevazilaženje ovih slabosti. Na drugoj strani, ukoliko ima ovakvih primera koji su problematični, treba upozoriti saveze autora, stručna i druga udruženja, da ovi koordiniraju zajedničko učešće naših institucija na međunarodnim priredbama. Na taj način bi se izbeglo često prenatraglašenje, a ponekad i neopravdano prisustvo prevelikog broja institucija i pojedina na ovakvim manifestacijama u inostranstvu.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da li još neko želi da postavi neko pitanje?

Aslan Fazlija (Izborna jedinica Prizren):

Već duže vremena u našoj štampi pojavljuju se napisi o prilično neodređenom statusu, organizaciji, a naročito načinu rada Zavoda za mala autorska prava.

Molim saveznog sekretara za prosvetu da odgovori šta je preduzeto da se reše ova, a i neka druga pitanja značajna za pravilan rad ove ustanove?

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da li želi savezni sekretar da da odgovor odmah?

Janez Vipotnik:

Odnosi između Saveza kompozitora Jugoslavije i Zavoda za mala autorska prava (ZAMP) već nekoliko meseci zadaju prilično posla Sekretarijatu.

Gde su problemi? Prvo, u nastojanju kompozitora za veća prava prema ostalim autorima koji su angažovani u ZAMP-u, a to zbog njihovog većeg obima materijalnih prava koja imaju u radu ZAMP-a. Drugi problem je u vezi sa samoupravljanjem. Kolektiv ZAMP-a je u 1959. i 1960. godini postavio zahtev Savezu kompozitora da se i oni uključe u samoupravne organe ove institucije. Treći problem

Saveza kompozitora i ZAMP-a jesu odnosi između Saveza autora čija se prava štite i radnog kolektiva, koji ubirajući autorske honorare za autore, ostvaruje dohodak radnog kolektiva. Ta specifična situacija u ZAMP-u ukazala je da treba voditi računa kako o savezima autora i njihovim pravima, tako i o radnom kolektivu ZAMP-a i njihovim pravima. Godine 1961. Statut ZAMP-a se izmenio i u upravni odbor ušla su tri predstavnika radnog kolektiva ZAMP-a, direktor i dva člana. Međutim, odnosi između Saveza kompozitora, kao osnivača i predstavnika autorskih prava, i ZAMP-a, i dalje su se zaoštravali osobito oko Statuta. Naime, ZAMP je tražio: prvo, da se u Statutu jasnije odrede samoupravna prava radnog kolektiva i drugo, da veći broj članova radnog kolektiva učestvuje u samoupravnim organima. Da bi rešili to pitanje, oni su predložili statut koji Savez kompozitora, kao osnivač, nije prihvatio. Savez kompozitora je sa svoje strane takođe predložio statut koji ZAMP nije prihvatio jer su bila prenatraglašena prava Saveza kompozitora.

Ovi problemi su rešavani na više sastanaka ne samo u Sekretarijatu za prosvetu i kulturu već i u drugim institucijama i političkim organizacijama. I evo predloga:

Prvo, pripremiti teze za novi zakon o autorskim pravima. Za to je formirana posebna komisija od svih zainteresovanih saveza kao i stručnjaka. Ta komisija će do jula meseca pripremiti teze za novi zakon koji će regulisati čitavo ovo područje.

Drugo, pošto se priprema zakon koji će regulisati problematiku ustanova u oblasti društvenih službi, kao i probleme samoupravljanja, na taj način će se rešiti jedan deo problema koji danas postoji u odnosu između ZAMP-a i osnivača, to jest, Saveza kompozitora.

No, osnovni su međusobni odnosi, koji bi se mogli sa više strpljenja rešavati i sa strane ZAMP-a i sa strane Saveza kompozitora.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da li ima još neko usmeno pitanje? (Nema).

S obzirom da i Privredno veće danas održava svoju sednicu i ima takođe na svom dnevnom redu tačku: tekuća privredna kretanja, tržište i cene, a u sporazumu s predsednikom Privrednog veća, predlažem Saveznom veću da se pretresanje ove tačke obavi na zajedničkoj sednici Saveznog i Privrednog veća pošto se radi o materiji koja spada u nadležnost oba veća. Da li Veće usvaja ovaj predlog (Usvaja).

Objavljujem da je Veće usvojilo ovaj predlog i obaveštavam članove Veća da će se zajednička sednica Saveznog i Privrednog veća održati za deset minuta u ovoj sali.

Odvojenu sednicu našeg Veća nastavićemo po završetku zajedničke sednice, radi pretresanja ostalih pitanja koja su na dnevnom redu. (Sednica je prekinuta u 10 č 20 min).

Nastavak sednice u 21 č

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da nastavimo sa radom. Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Predloga osnovnog zakona o izboru radničkog saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća po ovom predlogu je Trajče Grujoski, savezni sekretar za zakonodavstvo i organizaciju, a poverenik Milorad Vučković, pomoćnik saveznog sekretara za zakonodavstvo i organizaciju.

Predlog je pretresla Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela svoj izveštaj ovome Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč u pretresu u načelu?

Ima reč drug Trajče Grujoski, savezni sekretar za zakonodavstvo i organizaciju.

Trajče Grujoski:

Drugarice i drugovi poslanici, Predlog osnovnog zakona o izboru radničkih saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama koji je predmet pretresa i usvajanja na današnjoj sednici Saveznog veća, predstavlja značajnu i konkretnu meru za primenu ustavnih načela i samoupravljanje radnih ljudi u radnim organizacijama. Normirajući osnovna pitanja izbora radničkih saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama, predloženi zakon prevazilazi okvire važećih propisa o postupku izbora tih organa i predstavlja značajan dokument o demokratskoj suštini našeg izbornog sistema. Sa tog aspekta, za karakter i značaj predloženog zakona važno je sledeće:

Prvo — uskoro će se navršiti četrnaest godina postojanja i funkcionisanja radničkih saveta i drugih organa upravljanja radnih organizacija. Od istorijskog datuma kad je s ovog mesta drug Tito predložio, a Skupština proklamovala uvođenje radničkih saveta, do danas, u relativno kratkom vremenskom periodu, radnički saveti postali su osnovno obeležje čitavog društveno-političkog uređenja naše zemlje. Sistem radničkog samoupravljanja, naročito za poslednjih 5—6 godina, neprestano se proširivao na nova područja i zahvatio je sve oblasti društvenog života i ekonomskog razvika, izrastajući u osnovnu manifestaciju doslednog razvika socijalističkih društvenih odnosa.

Drugo — predloženim zakonom vrši se usklađivanje sistema izbora organa upravljanja radnih organizacija, i to u dva smera. S jedne strane, jedinstveni principi izbornog sistema (kao što su: demokratizam u kandidovanju,

pravo opoziva, rotacija i sl.) koji važe za izbor političkih i predstavničkih organa, sad se zakonskim normama proširuje i za izbor svih organa upravljanja radnih organizacija. S druge strane, ti principi se ne odnose samo na radne organizacije u oblasti privrede, već se prvi put primenjuju i na izbor organa upravljanja radnih organizacija u oblastima društvenih službi. Na taj način vrši se zaokružavanje osnovnih rešenja celog izbornog sistema koji će dalje biti razrađen republičkim zakonodavstvom, odnosno statutima radnih organizacija. Zbog toga, obezbeđujući ostvarivanje biračkog prava radnih ljudi, predloženi zakon u suštini obezbeđuje vršenje njihovog prava samoupravljanja u radnim organizacijama.

S obzirom na izloženo, treba naglasiti da su osnove, od kojih se pošlo pri izradi predloženog zakona, već formulisane i usvojene u Saveznom ustavu odnosno u ustavima republika.

Predlog zakona koji je pred nama, polazi od ustavnog načela da samoupravljanje radnih ljudi u radnim organizacijama predstavlja jednu od osnova društveno-ekonomskog uređenja Jugoslavije. Ovakva ustavna postavka znači afirmaciju radničkog samoupravljanja i podsticaj za njegov dalji razvitak.

Prema Ustavu, radni ljudi ostvaruju samoupravljanje ne samo u privrednim organizacijama nego i u ustanovama koje vrše delatnost društvenih službi u oblasti obrazovanja, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i drugih društvenih službi, čime se samoupravljanje dalje proširuje. Na taj način se, u načelu, izjednačuju po svom društveno-ekonomskom položaju i pravima samoupravljanja svi radni ljudi u privredi i društvenim službama.

Savezni ustav ujedno određuje i prava i dužnosti u pogledu samoupravljanja radnih ljudi u radnim organizacijama. Ova prava radni ljudi ostvaruju neposredno, ili preko organa upravljanja koje sami biraju. Ustav sadrži i neka osnovna načela izbornog sistema. Načela o biračkom pravu i o izboru organa upravljanja postavljena su jedinstveno za sve radne organizacije — kako za privredne organizacije tako i za organizacije koje vrše delatnosti u oblasti društvenih službi (ustanova). Prema Ustavu, svoje pravo da biraju i da budu birani u organe upravljanja radne organizacije, radni ljudi ostvaruju ne samo po osnovu stalnog radnog odnosa, koji je po sadašnjem sistemu bio pretpostavka za ostvarivanje tog prava, već i po osnovu rada u radnoj organizaciji. U Ustavu je postavljeno načelo neposrednog izbora radničkog saveta i uveden je rotacioni sistem za izabrane članove radničkog saveta. Iz Ustava proizilazi da pravo radnih ljudi da biraju svoje organe upravljanja, i da u njima budu birani, predstavlja jedno od najosnovnijih

prava upravljanja koje oni ostvaruju na osnovu demokratskih načela koja se primenjuju i pri izboru političkih predstavničkih tela. U Ustavu su data i osnovna načela o imenovanju i razrešenju od dužnosti direktora (reizbornost, prenošenje prava imenovanja i razrešenja direktora na radnički savet — uz obezbeđenje određenog uticaja društvene zajednice, imenovanje na osnovu javnog konkursa, itd.).

Predviđajući razne oblike neposrednog odlučivanja od strane radnika (neposredno upravljanje od strane radne zajednice u manjim radnim organizacijama, referendum, ostvarivanje određenih samoupravnih prava od strane radnih zajednica u radnim jedinicama itd.) Ustav istovremeno jača ulogu i značaj izbornih organa u radnim organizacijama (radničkih saveta, upravnih odbora, saveta radnih zajednica radnih jedinica). Zato će izbori za organe upravljanja u radnim organizacijama i nadalje imati veliki značaj za naše radne ljude i naš društveno-politički sistem.

Polazeći od iznetih ustavnih principa i obezbeđujući primenu tih principa, predloženi zakon oslanja se i na rezultate dosadašnje prakse izbora i funkcionisanja radničkih saveta i drugih organa upravljanja radnih organizacija. Kritički ocenjujući dosadašnju praksu i predviđajući dalji proces jačanja i unapređivanja radničkog samoupravljanja saobrazno ustavnim načelima, predlog ovog zakona napušta sve što se u praksi nije afirmisalo i odlučno uvodi ono što je Ustav odredio a život zahteva.

Podaci o broju radnih ljudi koji u dosadašnjoj praksi kao članovi raznih organa upravljanja učestvuju u upravljanju radnim organizacijama na impozantan način govore o širokim osnovama i mogućnostima naše socijalističke demokratije. Danas je u našoj zemlji na dužnostima članova radničkih saveta i upravnih odbora angažovano oko pola miliona radnih ljudi. U 19.781 preduzeću učestvuje u upravljanju 212.467 radnih ljudi kao članovi radničkih saveta i 67.761 kao članovi upravnih odbora. U ove brojeve nisu uračunati radni ljudi u manjim preduzećima u kojima se ne vrši izbor radničkog saveta i u kojima svi članovi radne zajednice vrše prava i dužnosti članova radničkog saveta. I u ustanovama veliki broj radnih ljudi učestvuje u upravljanju — 176.100 su članovi saveta ustanova, a 19.433 članovi upravnih odbora.

Predlog zakona koji je pred vama ima karakter osnovnog zakona i njime se uređuju pitanja sistema izbora organa upravljanja u radnim organizacijama kojima se obezbeđuje jedinstvo sistema društvenog samoupravljanja. Pri tome se polazilo od stanovišta da zakon treba da sadrži sve bitnije garantije za ostvarivanje biračkog prava radnih ljudi u radnim organizacijama, što nužno pretpostavlja i regulisa-

nje izborne procedure kojom se to pravo obezbeđuje. Pitanja koja se ovim zakonom ne uređuju, republike mogu i treba da regulišu svojim zakonima. Na taj način sprovodi se u život intencija Ustava o proširivanju prava i dužnosti republika na području zakonodavne delatnosti s obzirom da je do sada materija o izboru organa upravljanja u privrednim organizacijama bila u potpunosti regulisana saveznim propisima, i to najvećim delom podzakonskim aktima. Izuzetak predstavljaju jedino odredbe predloženog zakona o biračkom pravu koje po ustavu imaju karakter potpunog zakonodavstva.

Razrađujući pomenute ustavne principe, predlogom ovog zakona se uređuju naročito sledeća važnija pitanja izbornog sistema:

Pre svega, u njemu se predviđaju bitne promene u pogledu biračkog prava za izbor organa upravljanja u radnim organizacijama. Biračko pravo koje je do sada bilo ograničeno samo na radnike u stalnom radnom odnosu u radnoj organizaciji, proširuje se na sve članove radne zajednice. Biračko pravo će od sada imati i sezonski radnici koji budu angažovani na kraće vreme za vršenje sezonskih poslova. Oni do sada nisu učestvovali u upravljanju radnom organizacijom, pa i kad se radilo o pitanjima koja su od životnog interesa za njih (smeštaj, ishrana itd.), mada su i do sada svojim radom učestvovali u stvaranju dohotka radne organizacije. To se pre svega odnosi na sezonske radnike u građevinskim preduzećima, ugostiteljskim preduzećima sa sezonskim poslovanjem, poljoprivrednim dobrima, fabrikama šećera, preduzećima obalne plovidbe itd. Pored toga, radnim ljudima koji su članovi radne zajednice jedne radne organizacije priznaje se biračko pravo za izbor organa upravljanja i u drugoj radnoj organizaciji ako su i u njoj upošljeni (na primer, honorarni službenici), ali samo pod određenim uslovima. Bilo je izraženo mišljenje da biračko pravo honorarnih radnika i službenika treba usloviti principom raspodele prema radu, da bi se ti radni ljudi čvršće vezali za krajnje rezultate rada radne organizacije. Međutim, uviđajući da bi u tom slučaju veliki broj radnih ljudi koji imaju fiksno utvrđene lične dohotke u ustanovama (škole, fakulteti, naučne ustanove) bio lišen biračkog prava, stalo se na stanovište da ne treba usvojiti to mišljenje.

Biračko pravo proširuje se i na lica koja se u radnoj organizaciji školovanjem i praktičnim radom osposobljavaju za određena zanimanja (učenici u privredi).

Polazeći od intencije Ustava da su nosioci samoupravljanja u radnoj organizaciji svi radni ljudi koji svojim radom ostvaruju dohodak, Predlog zakona ne pravi razliku u pogledu biračkog prava između članova radne zajednice

zadruga (radnici zapošljeni u službama i pogonima zadruga) i članova zadruga koji trajno privredno sarađuju sa zadrugom. Pod određenim uslovima biračko pravo priznaje se i radnim ljudima koji rade svojim sredstvima rada i privredno sarađuju sa privrednim organizacijama na osnovu trajnijih ugovora o kooperaciji (na primer, kooperativni odnosi između individualnih poljoprivrednih proizvođača i poljoprivrednih dobara, preduzeća prehrambene industrije i sl.). Na taj način predloženi zakon je i u skladu sa pozitivnim tendencijama kooperacije individualnih poljoprivrednika sa zadrugama i drugim radnim organizacijama, koje se sve više razvija u našoj zemlji.

Novinu predstavlja i priznanje biračkog prava radnim ljudima koji ličnim radom samostalno vrše kulturnu, profesionalnu i sličnu delatnost (na primer filmski radnici) a koji, u skladu sa uslovima predviđenim statutom, izvršavaju poslove određene ugovorom i u većem obimu učestvuju u ostvarivanju plana radne organizacije, pod uslovom da je njihovo učešće u dohotku radne organizacije zavisno od rezultata njihovog rada i rada radne organizacije.

Od važnijih pitanja izborne procedure treba pomenuti mogućnost izbora radničkog saveta po izbornim jedinicama, što je od posebnog interesa za sadašnji proces integracije radnih organizacija. U skladu s ustavnim načelom da se samoupravljanje sprovodi u svim fazama proizvodnog procesa, Predlogom zakona se uređuje i izbor organa upravljanja u radnim jedinicama (fabrike i druge veće proizvodne jedinice u sastavu radne organizacije, posioni, poslovne jedinice, ekonomske jedinice itd.).

Prilikom pretresa teza za ovaj zakon u odborima veća Savezne skupštine bilo je izraženo mišljenje da bi, polazeći od principa da se broj članova radničkog saveta koji biraju izborne jedinice određuje prema broju radnih ljudi u izornoj jedinici, trebalo omogućiti da se ovaj princip može delimično korigovati s obzirom na značaj delatnosti pojedinih jedinica. Smatralo se da bi ovako elastičnije određivanje toga broja olakšalo i proces integracije radnih organizacija. Zbog toga je u predloženom tekstu Predloga zakona bilo predviđeno da se, izuzetno, statutom radne organizacije prilikom utvrđivanja broja članova radničkog saveta, koje biraju izborne jedinice, može uzeti u obzir i značaj delatnosti pojedinih radnih jedinica za rad radne organizacije, kao i druga merila određena statutom. Međutim, protiv toga je istaknuto da bi to moglo dovesti do toga da pojedine izborne jedinice budu favorizovane u pogledu predstavljanja u radničkom savetu, što bi bilo protivno principu da svi radni ljudi budu predstavljeni u radničkom savetu srazmerno svom broju. Zbog toga je u konačnom tekstu Predloga zakona zauzeto stanovište da se broj

članova radničkog saveta, koji biraju pojedine izborne jedinice, određuje isključivo u zavisnosti od broja radnih ljudi u jedinicama radne organizacije koje čine izbornu jedinicu.

Pored toga, novinu predstavlja i mogućnost da podnosioci kandidatskih lista budu i zborovi radnih ljudi, i to cele radne zajednice ili samo članova radne zajednice pojedinih radnih jedinica. Stoga se više ne predviđa mogućnost da samostalan podnosilac kandidatske liste bude i sindikalna organizacija, čime se omogućuje da sindikalna organizacija vrši funkciju političkog faktora i aktivnog činioca u pripremama izbora. Sada će se javljati ova funkcija političkih priprema izbora kao veća potreba s obzirom na izmene koje ovaj Predlog zakona unosi u odnosu na dosadašnje stanje. Uvođenje principa sastavljanja kandidatske liste po azbučnom (abecednom) redu, kao i druge novine u predloženom zakonu, nužno zahtevaju pojačanu društveno-političku pripremu kandidovanja i glasanja na izborima.

Ovim Predlogom zakona uređuju se i najvažnija pitanja u vezi sa sprovođenjem poslova organa upravljanja radnih organizacija, koja do sada uopšte nisu bila regulisana zbog čega je ova institucija u praksi retko primenjivana. Predloženi zakon daje široke mogućnosti za primenu ove demokratske institucije i ostvarivanja jednog od važnih samoupravnih prava radnih ljudi u radnim organizacijama. Ali, on ujedno pruža i potrebnu zaštitu članovima organa upravljanja od neopravdanog pokretanja postupka za opoziv, koja se obezbeđuje uslovljavanjem pokretanja postupka za opoziv predlogom zbora radnih ljudi ili određenog broja birača radne organizacije.

Predlogom zakona sprovode se u život i ustavne odredbe o imenovanju i razrešenju direktora radne organizacije.

Rešavanje o imenovanju i razrešenju direktora radne organizacije Ustavom je povereno radničkom savetu, što predstavlja dalji korak u proširivanju prava organa radničkog upravljanja i u sadašnjoj fazi razvoja našeg društvenog i ekonomskog sistema morao se osigurati i određeni uticaj društvene zajednice u postupku imenovanja i razrešenja direktora. Taj uticaj postiže se kroz sastav i ovlašćenje konkursne komisije, čiju polovinu članova imenuje skupština opštine u kojoj je sedište radne organizacije. Za određene vrste radnih organizacija, prema obimu delatnosti, uloznim društvenim sredstvima i visini njihovog dohotka, Predlogom zakona predviđa se mogućnost da republička skupština odredi i drukčiji sastav članova konkursne komisije i da u nju imenuje određeni broj članova i organ šire društveno-političke zajednice. Određeni uticaj obezbeđuje se društvenoj zajednici i pri razrešenju direktora, s obzirom da su pitanja imenovanja i razrešenja direktora međusobno povezana. Me-

đutim, direktoru se pruža potrebna zaštita od eventualnih nezakonitih odluka radničkog saveta o razrešenju direktora. To se postiže, pre svega, time što direktor može biti razrešen samo pod određenim uslovima, to jest, ako postoji neki od osnova predviđenih u zakonu. Ova zaštita upotpunjuje se i time što u komisiji koja ocenjuje osnovanost zahteva za razrešenje direktora, polovinu članova imenuje organ društveno-političke zajednice, i što se direktoru daje pravo da od suda može tražiti da utvrdi da li su postojali osnovi za njegovo razrešenje i da zahteva naknadu štete koja mu je pričinjena neopravdanim razrešenjem.

Usvajanje ovog zakona predlaže se pre donošenja materijalnih propisa o privrednim organizacijama i ustanovama, jer su Ustavom regulisana osnovna pitanja organizacije, strukture i delokruga organa upravljanja u radnim organizacijama. Stoga prethodno donošenje odgovarajućih materijalnih propisa o radnim organizacijama, naročito o privrednim organizacijama, nije nužna pretpostavka za donošenje ovog zakona. Međutim, kad se radi o radnim organizacijama koje vrše delatnosti u oblasti društvenih službi, postoji potreba da se pre održavanja izbora za njihove organe upravljanja, reše neka pitanja organizacije, sastava i delokruga organa upravljanja. Jedno od tih pitanja je: na koji način organizovati učešće predstavnika zainteresovanih građana, drugih organizacija i društvene zajednice u upravljanju tim ustanovama. Ustav je izmenio dosadašnje stanje određujući da u radnim organizacijama koje vrše delatnosti od posebnog društvenog interesa, o pitanjima koja se odnose na organizaciju rada i raspodelu dohotka odlučuju samo organi koje biraju članovi radne zajednice. Ova pitanja konačno će se regulisati usaglašavanjem važećih zakona s Ustavom. Međutim, pre toga će se privremeno urediti posebnim zakonom, čiji je predlog pripremljen i koji će uskoro biti predložen za pretres i usvajanje u ovom Domu, pitanja koja predstavljaju smetnju za sprovođenje izbora organa u ustanovama.

Na kraju treba istaći da je ovaj Predlog zakona izrađen na osnovu konsultovanja šireg kruga zainteresovanih organa i organizacija, uključujući tu i sindikate, Stalnu konferenciju gradova i druge institucije koje se bave problemima društvenog samoupravljanja, kao i na osnovu stavova većeg broja odbora Savezne skupštine koje su ova skupštinska tela iznela pri razmatranju teza za ovaj zakon.

U toku diskusije o Predlogu zakona u telima Savezne skupštine, neka rešenja sadržana u pojedinim njegovim odredbama korigovana su, a učinjene su i neke dopune, što je doprinelo da konačni tekst Predloga zakona, koji je predvama, u još većoj meri doprinese ostvarenju ustavnih načela i afirmaciji samoupravljanja u radnim organizacijama.

Republike će svojim propisima dalje razraditi odredbe ovog zakona pošto on ima karakter osnovnog zakona i uređuje samo pitanja koje je bilo neophodno regulisati radi obezbeđenja jedinstva društvenog samoupravljanja, i one će svojim propisima regulisati naročito pojedina specifična pitanja.

U vezi s izborom organa upravljanja u radnim organizacijama, statutima radnih organizacija treba utvrditi konkretne norme po pitanjima za čije ih bliže regulisanje ovlašćuje ovaj Predlog zakona, kao što su: utvrđivanje broja članova radničkog saveta i upravnog odbora, da li će se izbor radničkog saveta vršiti za radnu organizaciju kao celinu ili po izbornim jedinicama i slično.

Drugarice i drugovi poslanici, donošenje ovog zakona u sadašnjem trenutku je uslovljeno i jednom praktičnom potrebom. Radi se o tome da mandat radničkim savetima, koji je već jedanput produžavan, sada ističe. Nije bilo opravdanja da se taj mandat više produžuje, niti je na izbore trebalo ići po starim propisima. Zbog toga predloženi zakon predviđa sprovođenje izbora za organe upravljanja radnih organizacija po novim principima, i to još u toku ovog proleća.

U vezi s tim, kao što je već naglašeno, treba odmah po stupanju na snagu ovog zakona preduzeti potrebne mere da se donesu odgovarajući propisi u republikama, kao i potrebni opšti akti u radnim organizacijama. Pored toga, treba pristupiti sprovođenju izbora, tj. njihovom raspisivanju i imenovanju organa za sprovođenje izbora, i preduzimanju svih drugih političkih, organizacionih, tehničkih i sličnih radnji u vezi sa sprovođenjem izbora.

Predstojeći izbori za organe samoupravljanja u radnim organizacijama, koji će se sprovedi u ovoj godini na bazi ovog zakona i drugih propisa, razlikovaće se od svih dosadašnjih svojom širinom i obuhvatnošću. Dok su u 1962. godini — u poslednjoj godini pre novog Ustava — izbori sprovedeni u 10.511 preduzeća svih oblasti i grana, dotle će se u ovoj godini izbori za radničke savete i druge organe upravljanja radnih organizacija sprovesti u skoro svim privrednim organizacijama (kojih je ukupno oko 20.000), odnosno u ustanovama društvenih delatnosti (kojih je oko 40.000 ukupno), ukoliko su u pitanju radne organizacije koje po ovom zakonu ispunjavaju uslove za sprovođenje izbora, tj. čija radna zajednica ima minimum članova utvrđen zakonom. Ovim se u znatnoj meri povećava celokupno biračko telo, a i broj članova organa upravljanja radnih organizacija, pa i u tome leži značaj predstojećih izbora.

Novi organi samoupravljanja u svim radnim organizacijama, koji će biti izabrani na predstojećim izborima sprovedenim po ovom zakonu,

nu, predstavljaće novu sadržinu i nove snage u našem sistemu društvenog samoupravljanja.

Zbog toga treba očekivati da će se i odgovarajuće društveno-političke organizacije u punoj meri angažovati u pripremama i sprovođenju izbora po ovom zakonu, što je, uostalom, bila praksa i pri svim dosadašnjim izborima. Aktivnost društveno-političkih organizacija biće ovog puta utoliko dragocenija i potrebna, jer su u pitanju prvi izbori organa upravljanja radnih organizacija koji se održavaju posle donošenja novog Ustava.

Na kraju, drugarice i drugovi poslanici, obaveštavam Veće da je Zakonodavno-pravna komisija izvršila izvestan broj redakcijskih izmena predloženog teksta zakona. Iste su formulisane u izveštaju koji vam je ova komisija dostavila. Savezno izvršno veće se slaže sa tim izmenama.

Međutim, u tekstu svoga izveštaja Zakonodavno-pravna komisija je propustila da unese amandmane koje je pre njene sednice usvojio Odbor Saveznog veća za organizaciono-politička pitanja, a sa kojima se složilo i Savezno izvršno veće. Zbog toga predlažem da te amandmane, koji su redakcijske prirode, kao i nekoliko drugih redakcijskih ispravki, priložimo uz zapisnik sa sednice Saveznog veća i da iste budu sastavni deo predloženog zakona. Ukoliko Savezno veće smatra potrebnim ove ispravke se mogu i ovde pročitati.

Iz svega izloženog, drugarice i drugovi poslanici, u ime Saveznog izvršnog veća predlažem vam da usvojite osnovni zakon o izboru radničkih saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Drugovi, čuli ste ekspozice druga Grujoskog. Čuli ste i njegov predlog. Pitam predsednika ili predstavnika Zakonodavno-pravne komisije, da li se slaže sa predlogom druga Grujoskog?

Predsednik Zakonodavno-pravne komisije Jovo Ugrčić:

Slažem se da amandmani uđu kao sastavni deo uz izlaganje druga Grujoskog.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Znači, time se smatra da se amandmani, koji nisu u izveštaju Zakonodavno-pravne komisije, prilože tekstu zakona i da predstavljaju sastavni deo zakona.

Ko se javlja za reč u pretresu teksta zakona?

(Niko se ne javlja).

Pošto se niko nije javio, stavljam Predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj zakonski predlog.

Naredna tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga zakona o opojnim drogama. Predstav-

nik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je Moma Marković, savezni sekretar za zdravstvo i socijalnu politiku, a poverenik Venceslav Pavlov, načelnik Uprave za farmaceutske službu i medicinsko snabdevanje.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća. Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč o pretresu u načelu?

(Niko se ne javlja).

Pošto se niko nije javio, stavljam Predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj zakonski predlog.

Četvrta tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima. Predstavnik Komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa s Ustavom Savezne skupštine je Zoran Polić, savezni sekretar za budžet i organizaciju uprave.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela je izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Obaveštavam članove Saveznog veća da je savezni poslanik Vaso Radić, uputio pismeni predlog, amandman na predlog ovog zakona, koji je podeljen članovima Veća.

Konstatujem da je amandman podnet o roku koji je predviđen Odlukom o privremenom poslovnom redu Saveznog veća Savezne skupštine. Prema tome, Veće će amandman uzeti u razmatranje.

U smislu odredaba Poslovnika, molim da se predstavnik Saveznog izvršnog veća izjasni o predlogu amandmana. Ima reč drug Zoran Polić.

Zoran Polić:

Drugarice i drugovi, u pogledu Zakona o odlikovanjima, odnosno ovih izmena, izvršeno je, pre svega, usklađivanje s Ustavom. Što se tiče ovog amandmana, on ulazi u određena materijalna pitanja sa tog područja. Iako će, verovatno, biti potrebno, i u pogledu drugih promena koje ćemo izvršiti na tom području, da u to kasnije ulazimo i eventualno donesemo neke promene. Čini mi se da ne bismo mogli da u sadašnji tekst unesemo i taj amandman, pogotovo što materijalna strana tog predloga nije raščišćena. Drugo, da li bi se narodni heroji složili s takvim načinom rešavanja njihovog pitanja? Stoga predlažem da Veće ovaj amandman ne usvoji, a da se problem koji se time otvara dalje razmatra.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Da li drug Vaso Radić insistira na predloženom amandmanu?

Vaso Radić: Ne insistiram.

Potpredsednik Sergej Kraigher:

Znači, ne treba glasati o amandmanu.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu. (Niko se ne javlja).

Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga?

Pošto se niko ne javlja, stavljam Predlog na glasanje.

Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj Predlog zakona.

Peta tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihod od advokatske delatnosti.

Predstavnik Saveznog izvršnog veća je Kiro Gligorov, savezni sekretar za finansije, a poverenik Dušan Tratnik, pomoćnik saveznog sekretara za finansije.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč o pretresu teksta Predloga? (Niko).

Stavljam Predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj zakonski predlog.

Naredna tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamate na fondove u privredi za delatnost ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama.

Predsednik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je Hakija Pozderac, savezni sekretar za opšte privredne poslove, a poverenik Milan Mihajlović, pomoćnik saveznog sekretara za opšte privredne poslove.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela svoj izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća. Otvaram pretres. Ko se javlja za reč u pretresu u načelu? (Niko se ne javlja). Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko nije javio, stavljam Predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj zakonski predlog.

Sledeća tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije. Predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je Vinko Hafner, zamenik saveznog sekretara za industriju, a poverenik je ing Čedomir Janić, viši savetnik Saveznog sekretarijata za industriju.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela je izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća.

Otvaram pretres. Ko se javlja za reč? (Niko se ne javlja). Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga? (Niko se ne javlja). Stavljam Predlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se neko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj predlog odluke.

Osma tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija. Predstavnik Saveznog izvršnog veća o ovom predlogu je Vladimir Cerić, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za finansije, a poverenik je Božidar Jovanović, pomoćnik saveznog sekretara za finansije.

Predlog je pretresala Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine i podnela izveštaj ovom Veću. Izveštaj je dostavljen članovima Veća. Otvaram pretres.

Ko se javlja za reč u pretresu u načelu? (Niko se ne javlja). Ko se javlja za reč u pretresu teksta Predloga? (Niko se ne javlja). Stavljam Predlog na glasanje.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo ovaj zakonski predlog.

Poslednja tačka dnevnog reda je: Pretres Predloga o imenovanju članova Saveta narodne odbrane SFRJ. Predsednik Saveta je Predsednik Republike.

Članovima Veća je podeljen Predlog. Otvaram pretres. Da li se ko javlja za reč o ovom Predlogu? (Niko se ne javlja). Pošto se niko nije javio za reč, stavljam Predlog na glasanje.

Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Veće jednoglasno usvojilo Predlog Predsednika Republike o imenovanju članova Saveta narodne odbrane SFRJ.

Ovim je dnevni red iscrpen.

Zaključujem današnju sednicu.

Sednica je zaključena u 21č 30 min.

P R I L O Z I

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU OSNOVNOG ZAKONA O IZBORU RADNIČKIH SAVETA I DRUGIH ORGANA UPRAVLJANJA U RADNIM ORGANIZACIJAMA

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 91

30. III 1964. godine
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 28. i 30. marta 1964. godine razmatrala je predlog Osnovnog zakona o izboru radničkih saveta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće zajedno sa amandmanima koji su na predlog ovoga zakona podneli Odbor za organizaciono-politička pitanja Saveznog veća i odgovarajući odbor Organizaciono-političkog veća Savezne skupštine.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona sa odnosnim amandmanima Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonodavne obrade u ovaj predlog unesu sledeće izmene, i to:

Član 1.

U stavu 2. u drugom redu reč: »zajednice« zamenjuje se rečju: »jedinice«.

Član 2.

U stavu 2. u sedmom redu umesto reči: »radnoj organizaciji« stavlja se reč: »njoj«.

Član 3.

U stavu 1. u drugom redu posle reči: »radnički savet« dodaju se reči: »radne organizacije«.

U stavu 2. u drugom redu posle reči: »zadruge« brišati zarez i dodati reči: »i lica iz stava 1. ovog člana«.

Član 8.

U stavu 2. u trećem redu umesto reči: »koje« stavlja se reč: »kome«.

Član 11.

U stavu 2. posle reči: »izbor« dodaje se reč: »članova«.

Član 16.

Stav 1. menja se i glasi:

»Izbor članova radničkog saveta i saveta radnih jedinica raspisuje radnički savet. Odluka o raspisivanju izbora sadrži broj članova koji se bira i dan izbora«.

Član 18.

U stavu 1. u prvom redu posle reči: »saveta« dodaju se reči: »radne organizacije«.

Član 19.

U stavu 2. u trećem redu umesto reči: »a članove izborne komisije radne jedinice« stavljaju se reči: »a predsednika i članove izborne komisije radne jedinice — savet radne jedinice«.

Član 20.

U drugom i trećem redu brišu se reči: »i rešava o prigovorima na birački spisak«, a u četvrtom i petom redu reči: »koliko će u radnoj organizaciji biti biračkih mesta« zamenjuju sa rečima: »biračka mesta«.

Član 25.

U stavu 2. u trećem redu umesto reči: »radne organizacije« stavljaju se reči: »radne zajednice radne organizacije«.

Stav 3. briše se.

Član 28.

Stav 3. menja se i glasi:

»Kandidatska lista koju podnosi određen broj birača može sadržavati i manji broj kandidata od broja članova radničkog saveta koji se bira«.

Član 29.

U stavu 1. u trećem i četvrtom redu umesto reči: »Radne organizacije« stavljaju se reči: »ali samo zajedničku kandidatsku listu«.

Posle stava 1. dodaje se novi stav 2. koji glasi:

»Kandidatska lista koju podnose zborovi radnih ljudi mora sadržavati najmanje onoliko kandidata koliko se bira članova radničkog saveta«.

Dosadašnji stav 2. postaje novi stav 3.

Član 30.

Posle stava 1. dodaje se novi stav 2. koji glasi:

»Zbor radnih ljudi može se održati ako zboru prisustvuje najmanje jedna trećina od ukupnog broja birača koji obrazuju zbor radnih ljudi«.

Dosadašnji stav 2. postaje stav 3. i u njemu umesto reči: »svako lice koje ima biračko pravo« stavljaju se reči: »svaki birač«, a u trećem redu umesto reči: »tri lica« stavljaju se reči: »tri birača«.

Dosadašnji stav 3. postaje stav 4. i u njemu umesto reči: »lica koja« stavljaju se reči: »birača koji«.

Član 34.

Dodaje se stav 2. koji glasi:

»Birački odbor vodi zapisnik o svom radu«.

Član 39.

Dosadašnji stav 4. postaje stav 3, a dosadašnji stav 3. postaje stav 4.

Član 40.

U stavu 1. briše se reč: »novoizabranom« a u stavu 2. briše se reč: »novoizabrani«.

Član 45.

U stavu 1. u trećem redu umesto reči: »svoju delatnost« stavljaju se reči: »obim svog poslovanja«.

Član 58.

Na kraju stava 2. dodaje se reč: »rešenjem«, a u stavu 3. posle reči: »dana« dodaju se reči: »od donošenja rešenja kojim se utvrđuje da su ispunjeni uslovi za podnošenje predloga«.

Član 60.

Dodaje se novi stav 2. koji glasi:

»Članu radničkog saveta koji je opozvan, a koji je i član upravnog odbora, prestaje i mandat člana upravnog odbora«.

Član 61a.

Posle člana 61. dodaje se novi član 61a, koji glasi:

»Predlog za opoziv člana upravnog odbora može podneti najmanje jedna trećina članova radničkog saveta«.

Član upravnog odbora opozvan je ako je za opoziv glasalo najmanje dve trećine ukupnog broja članova radničkog saveta.

Član 62.

U stavu 1. u prvom redu umesto reči: »odredba« stavlja se reč: »odredbama«.

Član 63.

Stav 1. menja se i glasi:

»Kandidatsku listu za izbor članova zadružnog saveta mogu podneti zbor članova radne zajednice zadruga, zbor članova zadruga i zajednički zbor članova radne zajednice i članova zadruga. Zborovi radnih ljudi koji se održavaju za pojedine ili više jedinica zadruga mogu samo zajednički podneti kandidatsku listu. Kandidatsku listu može podneti i određeni broj članova radne zajednice zadruga, određeni broj članova zadruga kao i određeni broj članova radne zajednice zadruga odnosno članova zadruga ili određeni broj članova radne zajednice zadruga i članova zadruga — zajedno«.

Član 64.

Stav 2. menja se i glasi:

»Ako se izbor članova zadružnog saveta vrši po izbornim jedinicama broj članova zadružnog saveta koji biraju (zborne jedinice određuje se prema broju članova radnih zajednica jedinica zadruga koje čine izbornu jedinicu i prema broju članova zadruga koji privredno trajnije saraduju sa jedinicama zadruga koje čine izbornu jedinicu«.

Član 71.

U stavu 1, u drugom redu reči: »radne organizacije odnosno radne jedinice« zamenjuju se rečima: »koji se održavaju za radnu organizaciju odnosno jedinice radne organizacije«, a u jedanaestom redu posle reči: »izbornoj komisiji« dodaju se reči: »komisiji za sprovođenje glasanja o opozivu«.

Stav 3. ovog člana menja se i glasi:

»Ako izborna komisija odnosno komisije za sprovođenje glasanja o opozivu povodom prigovora utvrdi nepravilnosti u radu biračkog odbora koje su bile od uticaja na rezultat izbora odnosno glasanja o opozivu, poništi izbor odnosno glasanje o opozivu na svim ili pojedinim biračkim odnosno glasačkim mestima«.

Dodaju se novi st. 4. i 5. koji glase:

»Ako izborna komisija poništi izbor odnosno glasanje o opozivu raspisuje novi izbor odnosno novo glasanje o opozivu i to najdalje u roku od 15 dana od dana donošenja rešenja o poništenju izbora odnosno glasanja o opozivu«.

Glasanje na novim izborima vrši se po postojećim kandidatskim listama osim ako su izbori poništeni zbog nepravilnosti prilikom utvrđivanja kandidatskih lista«.

Član 72.

Ovaj član menja se i glasi:

»Protiv rešenja izborne komisije odnosno komisije za sprovođenje glasanja o opozivu kojim je odbijena kandidatska lista (član 32) odnosno kojim je odbijen predlog za pokretanje postupka za opoziv (član 58), kao i protiv rešenja komisije kojim se poništava izbor odnosno glasanje o opozivu zbog nepravilnosti u radu biračkog odbora, podnosioci kandidatske liste i svaki kandidat odnosno podnosioci predloga za pokretanje postupka za opoziv, kao i sindikalna organizacija mogu izjaviti žalbu opštinskom sudu na čijem je području sedište radne organizacije odnosno radne jedinice. Žalba se podnosi u roku od 8 dana od dana

dostave rešenja. Sud donosi rešenja u roku od 3 dana od dana prijema žalbe i protiv njegovog rešenja nema mesta žalbi.«

Član 73.

Ovaj član se briše.

Član 74.

Ovaj član se briše.

Član 75.

Ovaj član menja se i glasi:

»Protiv akta radničkog saveta kojim se verifikuje mandat odnosno odbija verifikacija mandata članova radničkog saveta (čl. 40) svaki birač odnosno član radničkog saveta može izjaviti žalbu opštinskom sudu na čijoj je teritoriji sedište radne organizacije. Žalba se podnosi u roku od 15 dana od dana donošenja akta radničkog saveta«.

Protiv akta radničkog saveta kojim se utvrđuje da je članu radničkog saveta prestao mandat na osnovu opoziva odnosno kojim se utvrđuje da članu radničkog saveta nije prestao mandat na osnovu opoziva (čl. 61) član radničkog saveta odnosno podnosioci predloga za pokretanje postupka za opoziv mogu izjaviti žalbu opštinskom sudu na čijem je području sedište radne organizacije. Žalba se podnosi u roku od 15 dana od dana donošenja akta radničkog saveta.

Protiv akta radničkog saveta iz st. 1. i 2. ovog člana ne može se izjaviti žalba, ukoliko je opštinski sud već rešavao o istim nepravilnostima po prigovorima odnosno po žalbi na rešenje izborne komisije«.

Član 80.

U stavu 1, u četvrtom redu umesto reči: »radne« stavlja se reč: »privredne«.

Stav 3. ovog člana menja se i glasi:

»Ako privredna organizacija ima u svome sastavu više velikih proizvodnih jedinica čija su sredstva na teritoriji više od dveju opština van teritorije opštine u kojoj je sedište radne organizacije, članove konkursne komisije koje imenuje opštinska skupština imenuju i to: dva člana konkursne komisije imenuje skupština opštine na čijoj je teritoriji sedište radne organizacije a po jednog člana republička izvršna veća na čijoj su teritoriji sedišta takvih jedinica. U tome slučaju radnički savet imenuje u konkursnu komisiju onoliko broj članova koliko članova komisije imenuju ukupno opštinska skupština i republička izvršna veća«.

Član 83.

U stavu 2. u četvrtom redu posle reči: »i« dodaje se reč: »najviše«.

Član 88.

U stavu 2. umesto reči: »opština« stavlja se reč: »opštine«.

Član 92.

Stav 2. menja se i glasi:

»U slučajevima određenim zakonom direktor može biti razrešen i rešenjem nadležnog organa po prethodno pribavljenom mišljenju radničkog saveta radne organizacije«.

Član 94.

U četvrtom redu reč: »organizacije« zamenjuje se rečju: »jedinice«.

Član 96.

Posle stava 3, dodaje se novi član 4, koji glasi:

»Direktor koji je razrešen ima prava iz radnog odnosa određena propisima o radnim odnosima (prava na otpremninu i dr.)«

Član 98.

Stav 1. menja se i glasi:

»Direktor koji je na osnovu odluke radničkog saveta razrešen dužnosti može tužbom protiv radne organizacije tražiti da sud utvrdi da nije bio sproveden zakonom propisani postupak za razrešenje direktora odnosno da ne postoje činjenice koje predstavljaju zakonski osnov za razrešenje direktora i tražiti naknadu štete koja mu je prouzrokovana razrešenjem. Tužba se podnosi opštinskom sudu na čijem se području nalazi sedište radne organizacije u roku od 60 dana od dana dostave odluke o razrešenju. Ako je protiv odluke o razrešenju izjavljena žalba opštinskoj skupštini tužba se podnosi tek pošto bude doneta odluka po žalbi i to u roku od 60 dana od dana dostave odluke opštinske skupštine«.

Član 99.

Prva rečenica ovog člana menja se i glasi:

»Direktor se razrešava i na osnovu svog zahteva ili uz svoj pristanak«.

Član 100.

U ovom članu dodaju se novi st. 2, 3, 4. i 5, koji glase:

»Direktor se razrešava po sili zakona i u drugim slučajevima predviđenim zakonima.

Kad nastupi zakonom predviđeni slučaj za razrešenje direktora po sili zakona radnički savet donosi rešenje o razrešenju u roku od 15 dana od dana nastupanja slučaja odnosno od dana obaveštenja o odluci suda.

Protiv rešenja radničkog saveta može se izjaviti žalba opštinskoj skupštini odnosno savetu koji ona odredi.

Protiv rešenja donetog po žalbi može se pokrenuti upravni spor«.

Član 111

U trećem redu reči: »do 31. maja 1964. godine« zamenjuju se rečima: »najdalje u roku od 2 meseca od dana stupanja na snagu ovog zakona«.

Član 112.

U stavu 3, na kraju se dodaju reči: »bez obzira na uslove propisane zakonom«.

Poverenik Saveznog izvršnog veća saglasio se sa svim napred iznetim izmenama.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik Đorđije Peruničić.

Predsedavajući
Đorđije Peruničić s. r.

Članovi:

Dragutin Stanković s. r., Borislav Stančić s. r., dr Mihajlo Ilić s. r., dr Dan Đanković s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sesardić s. r., dr Zoran Antonijević s. r., Janez Šmidovnik s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O OPOJNIM DROGAMA

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 92

30. III 1964. godine

Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 28. marta 1964. godine razma-

trala je predlog Zakona o opojnim drogama, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće zajedno sa amandmanom Saveznog izvršnog veća.

Pošto je razmotrila predlog ovog zakona i amandman Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

1) U članu 6. tačka 7. menja se i glasi:

»7) »proizvodnja« označava dobijanje opijuma iz opijumskog maka rezanjem makovih čaura i sakupljanjem smole — zgusnutog soka, kao i dobijanje koka — lišća, kanabisa i kanabisove smole iz biljaka koje ih daju«.

2) U članu 8. stavu 2. i 3. reč: »privredne« zamenjuje se rečju: »radne«.

3) U članu 9. stavu 1. u drugom redu briše se reči: »opijumski mak«, a u ovom i trećem stavu reč: »privredne« zamenjuje se rečju: »radne«.

4) U članu 11. reč: »privredne« zamenjuje se rečju: »radne«.

5) U članu 12. stavu 1. reči: »preduzeća za« zamenjuju se rečima: »radne organizacije koje vrše«.

6) U članu 15. reč u zagradi: »tranzit« briše se.

7) U članu 18. početna reč stava 1. zamenjuje se rečju: »Radne«.

8) U članu 19. st. 1. i 2. početna reč: »Privredne« zamenjuje se rečju: »Radne«.

U tački 2. stava 1. reči: »privrednim organizacijama za fabrikovanje i za« zamenjuju se rečima: »radnim organizacijama koje vrše fabrikovanje i«.

9) U članu 20. stav 1. se briše i dodaju dva nova stava koji glase:

»Nadzor nad gajenjem opijumskog maka i proizvodnjom i otkupom opijuma vrši opštinski organ uprave nadležan za poslove poljoprivrede.

U vršenju nadzora organ uprave nadležan za poslove poljoprivrede ima prava i dužnosti:«

U tački 2. reč: »privredne« zamenjuje se rečju: »radne«.

10) U članu 21. stav 1. reč: »izveštaje« prebacuje se na kraju ovog stava i posle te reči dodaje se: »o«, a »o« kojim počinju tačke briše se.

11) U članu 22. u prvom redu stava 1. reči: »Privredne organizacije i ustanove za« zamenjuju se rečima: »Radne organizacije koje vrše«, a u drugom redu briše se reči: »Preduzeća za«.

U stavu 2. u prvom redu briše se reči: »Privredne organizacije, ustanove i preduzeća« i zamenjuju se rečima: »Radne organizacije«.

12) U članu 23. stav 1. briše se i dodaju dva stava, koji glase:

»Nadzor nad fabrikovanjem opojnih droga i prometom opojnih droga na veliko za domaće potrebe vrši republički organ uprave nadležan za poslove zdravlja.

U vršenju nadzora republički organ uprave nadležan za poslove zdravlja ima prava i dužnosti:«

U tački 1. novog stava 2. reči: »privrednih organizacija i ustanova za fabrikovanje opojnih droga kao i za« zamenjuju se rečima: »radnim organizacijama koje vrše fabrikovanje opojnih droga i«.

13) U članu 24. tač. 1. i 2. umesto reči: »privrednim organizacijama i ustanovama za« stavljaju se reči: »radnim organizacijama koje vrše«, u tački 1. reč: »za« ispred reči »promet« briše se, a u tački 3. reč: »privrednim« zamenjuje se rečju: »radnim«.

14) U članu 27. početna reč u st. 1. i 2.: »Privredne« zamenjuje se rečju: »Radne«.

15) U članu 28. stav 2. reč u zagradi: »tranzit« briše se.

16) U članu 29. stav 1. reči: »privredne organizacije za otkup opijuma, za« zamenjuju rečima: »rad-

ne organizacije koje vrše otkup opijuma, a reč: »za« ispred reči: »promet« i reči: »izvoz« briše se.

17) U članu 30. tačka 1. reč: »i« zamenjuje se rečju: »ili«.

18) U članu 31. tačka 2. stava 2. menja se i glasi:

»2) ako ne podnese izveštaj u određenom roku ili ako podnese netačan izveštaj (član 18. tačka 2., član 19. stav 2. i član 22. stav 2.«.

19) U članu 32. reči: »ili drugo pravno lice« i reči: »ili drugom pravnom licu« brišu se.

20) U članu 34. u tački 2. stava 1. posle reči: »izveštaj« dodaju se reči: »u određenom roku«.

Stav 2. ovog člana briše se.

21) U članu 35. cifra: »300.000« zamenjuje se cifrom: »200.000«, a reč: »ili« zamenjuje se sa »i«.

22) Član 36. menja se i glasi:

»Opojne droge koje su predmet privrednih prestupa iz člana 30. odnosno predmet prekršaja iz člana 33. i 35. ovog zakona, ili koje su upotrebljene za izvršenje ili su nastale izvršenjem navedenih privrednih prestupa ili prekršaja, oduzete se bez naknade, bez obzira na to da li su svojina učinioca privrednog prestupa odnosno prekršaja.«

23) Posle člana 37. dodaje se novi član 37a, koji glasi:

»Ovlašćuje se Savezno izvršno veće da svojim propisima određuje površinu na kojoj se može gajiti opijumski mak i raspored ove površine po republikama, kao i uslove pod kojima se može vršiti gajenje.

Republička izvršna veća svojim propisima određuju površine za gajenje opijumskog maka po srezovima i opštinama.«

24) U članu 38. tačka 3. briše se.

Sa prednjim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Saveznom veću određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Dražen Sesardić s. r., Janez Šmldovnik s. r., Gojko Garčević s. r., dr Zoran Antonijević s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ODLIKOVANJIMA

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 28. marta 1964. godine razmatrala je predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima, koji je Skupštini podnela Savezna komisija za utvrđivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Posle je razmotrila predlog ovog Zakona Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonodavne obrade u predlog ovog Zakona unesu sledeće izmene, i to:

1) Član 1. briše se.

2) Član 4. briše se.

3) Član 5. menja se i glasi:

»U članu 5. stav 2. reči: »sva odlikovanja« zamenjuju se rečima: »svako odlikovanje«.

4) U članu 6. umesto reči: »u određenim slučajevima« stavljaju se reči: »za određene slučajeve«.

5) Posle člana 6. dodaje se novi član 6a, koji glasi:

»U članu 7. reči: »sem ako je posebnim zakonom ili uredbom drukčije predviđeno« brišu se«.

6) Član 9. menja se i glasi:

U članu 12. dodaje se uvodna odredba, koja glasi:

»Pojedini ordeni utvrđeni ovim Zakonom dodeljuju se, i to:«

7) Član 10. menja se i glasi:

U članu 13. dodaje se uvodna odredba, koja glasi:

»Pojedine medalje utvrđene ovim Zakonom dodeljuju se, i to:«

8) Član 12. menja se i glasi:

U članu 15. stav 3. menja se i glasi:

»Inicijativu za odlikovanje može dati radna i druga organizacija i državni organ«.

9) Član 13. briše se.

10) U članu 14. u novom stavu 3. člana 16. reč: »odlikovanjima« zamenjuje se rečju: »odlikovanju«.

11) Član 15. menja se i glasi:

U članu 17. stav 2. menja se i glasi:

»Kad se odlikuje neko ko u vreme odlikovanja nije bio u životu ili kad znak odlikovanja nije predat odlikovanom za života, znak odlikovanja predaje se članovima njegove porodice i o tome im se izdaje uverenje.«

12) U članu 17. novi član 19d. menja se i glasi:

»Član porodice umrlog lica odlikovanog Ordenom narodnog heroja koji je za krivično delo izvršeno sa umišljajem osuđeno na kaznu strogog zatvora ili težu kaznu gubi pravo na zdravstvenu zaštitu i novčana primanja.«

U istom članu novi član 19ž. menja se i glasi:

»U postupku za ostvarivanje prava na osnovu odlikovanja Ordenom narodnog heroja ne plaća se taksa.«

U istom članu novi član 19z. menja se i glasi:

»Na zahtev odlikovanog lica koje izgubi znak odlikovanja šef Kancelarije ordena izdaće, uz odgovarajuću naknadu, novi znak odlikovanja.

Iznos naknade za pojedine znakove odlikovanja određuje šef Kancelarije ordena.

Umesto izgubljene povelje ili uverenja izdaje se overeni prepis.«

13) U članu 19. stav 4. novog člana 20. menja se i glasi:

»Odlikovano lice koje bude osuđeno na kaznu strogog zatvora ili na kaznu zatvora, a kome nije oduzeto odlikovanje, ne može isto nositi za vreme izvršenja kazne.«

U istom članu st. 5. i 6. novog člana 20. brišu se.

14) U članu 22. tačka 2. novog člana 24. menja se i glasi:

»2) ko na uvredljiv način odlikovanom licu skine znak odlikovanja«.

15) Posle člana 22. dodaje se novi član 22a. koji glasi:

»Novčanom kaznom do 200.000 dinara kazniče se za prekršaj radna organizacija ili drugo pravno lice koje neovlašćeno izrađuje značke koje imaju oblik i izgled ordena ili medalje.

Novčanom kaznom do 100.000 dinara ili kaznom zatvora do 30 dana kazniče se za prekršaj pojedinac koji neovlašćeno izrađuje značke koje imaju oblik i izgled ordena ili medalje.«

16) U članu 24. novi član 25v. menja se i glasi:

»U postupku za ostvarivanje prava na osnovu odlikovanja Ordenom Karađorđeve zvezde sa mačevima, Ordenom Belog orla sa mačevima i Zlatnom medaljom Obilića ustanovljenom u Crnoj Gori 1851. godine ne plaća se taksa.«

17) Posle člana 26. dodaje se novi član 26a. koji glasi:

»Ovlašćenje koje se po članu 4. stav 2. ovog Zakona daje državnom sekretaru za narodnu odbranu i drugim vojnim starešinama može obuhvatiti samo Orden za hrabrost. Orden za vojne zasluge sa zlat-

nim mačevima, Orden partizanske zvezde sa puškom, Orden narodne armije sa srebrnom zvezdom, Orden za vojne zasluge sa srebrnim mačevima, Medalju za hrabrost, Medalju za vojne zasluge i Medalju za vojničke vrline.»

Sa iznetim promenama saglasio se predstavnik Savezne komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom.

Za izvestioca Komisije određen je poslanik dr Mihailo Ilić.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., dr Mihailo Ilić s. r., dr Dan Đanković s. r., Gojko Garčević s. r., dr Milan Brkić s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Dražen Sesardić s. r., Janez Šmidovnik s. r.

PREDLOG

AMANDMANA NA PREDLOG ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ODLIKOVANJIMA

Poslanik Saveznog veća Vaso Radić uputio je predsedniku Saveznog veća Savezne skupštine pismo sledeće sadržine:

»U vezi sa Predlogom zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima, koji nam je dostavljen, molim Vas da Komisiji Savezne skupštine za usklađivanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa sa Ustavom, koja je izradila ovaj predlog, dostavite ovaj moj amandman — predlog, s molbom da ga razmotri i o njemu me obavjesti na zakazanoj sjednici Saveznog vijeća

Radi se o povoljnijem tretmanu statusa narodnih heroja, to jest o regulisanju prava lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja na povoljniji način nego što je to dato u Predlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima.

Kao što je poznato, Savezna narodna skupština donijela je 1955. godine Zakon o odlikovanjima. U članu 19. ovog Zakona ovlašćeno je Savezno izvršno vijeće da donese Uredbu kojom će se regulisati povlastice lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja. Savezno izvršno vijeće je donelo Uredbu kojom je regulisano sljedeće: potpuna zdravstvena zaštita, besplatna vožnja četiri puta godišnje željeznicom, brodom, autobusom i avionom, 75% povlastice od redovne vozne cijene za neograničen broj putovanja i 1.000 dinara novčane pomoći, što je u stvari simbolično.

Novim Predlogom zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima uneseni su u stvari samo propisi pomenute Uredbe Saveznog izvršnog vijeća, a ne dodaje se ništa novo, to jest ništa se ne mijenja i ne poboljšava u pogledu prava lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja.

Smatram da pred ovim Domom nema potrebe isticati kakav su doprinos za oslobođenje naše zemlje dali narodni heroji i kakav daju danas, oni koji su u životu, u socijalističkoj izgradnji.

Činjenica je da je broj preživjelih lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja mali. (U cijeloj zemlji, od ukupno 1.300 odlikovanih ovim ordenom, u životu ih ima oko četiri stotine). Znatno broj ovih lica i njihovih porodica su slabog zdravlja. Njihova novčana primanja su mahom sasvim prosječna, a ima priličan broj porodica lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja čija su primanja vrlo mala. Ima dosta primjera da porodice lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja primaju sasvim malu penziju, tako da se njihova primanja ne penju na veći iznos od 10 do 15 hiljada.

Sve ovo zahtijeva da se ova pitanja povoljnije rješavaju.

Stoga predlažem da se član 16. u Predlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o odlikovanjima izmjeni tako da glasi:

Član 19. mijenja se i glasi:

»Lica odlikovana Ordenom narodnog heroja imaju pravo na potpunu zdravstvenu zaštitu, na besplatnu vožnju željeznicom (prvi razred), avionom, brodom i autobusom, na plaćeni godišnji odmor u punom trajanju ako su u radnom odnosu, na naknadu prosječnih troškova godišnjeg odmora (kao što imaju nosioci »Partizanske spomenice 1941. godine«, po Zakonu o pravima nosilaca ove Spomenice), imaju pravo korišćenja automobila u društvenoj svojini, odnosno na kupovinu vozila pod povoljnijim uslovima i na novčana primanja.»

Ako bismo usvojili ovakav kriterij da samo lica odlikovana Ordenom narodnog heroja imaju pravo na upotrebu vozila u neslužbene svrhe, onda bi se ukinulo pravo korišćenja društvenih vozila u neslužbene svrhe kod svih ostalih kategorija zaposlenih lica i građana, tj. likvidirale bi se postojeće privilegije koje su u većini slučajeva neopravdane.

Dalje predlažem da se u članu 19g (člana 17. Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odlikovanjima) brišu riječi: »odnosno povlašćenu«.

Rješavajući pravilno ovaj problem ne pravimo nikakav presedan, nego samo izvršavamo jednu dužnu obaveznu prema narodnim herojima i njihovim porodicama, činimo ono što su i sve druge zemlje i narodi učinili prema svojim najzaslužnijim sinovima. Stoga molim Vijeće da usvoji ovaj moj predlog.

Vaso Radić s. r.

poslanik Saveznog vijeća za
Izbornu jedinicu Visoko

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O STOPAMA POREZA NA DOHODAK NA PRIHODE OD ADVOKATSKE DELATNOSTI

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 97

30. III 1964. godine

Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine, razmatrala je predlog Zakona o stopama poreza na dohodak na prihode od advokatske delatnosti, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog Zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

U članu 3. reči: »danom objavljivanja« zamenjuju se rečima: »osmog dana od dana objavljivanja«.

Sa prednjom izmenom saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Saveznom veću određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Mrača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O OSLOBOĐENJU OD PLAĆANJA KAMATA NA FONDVE U PRIVREDI ZA DELATNOSTI RIBARSTVA, VODOPRIVREDE I GAZDOVANJA ŠUMAMA I O OSLOBOĐENJU OD PLAĆANJA DOPRINOSA IZ DOHOTKA ZA DELATNOST GAZDOVANJA ŠUMAMA**

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 96

30. III 1964. godine

Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine, razmatrala je predlog Zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnost ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog Zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske odredbe u njemu izvrše sledeće izmene:

1. Član 1. menja se i glasi:

»Radne organizacije ne plaćaju kamatu na sredstva poslovnog fonda koja služe za vršenje delatnosti ribarstva i vodoprivrede.«

2. Član 2. menja se i glasi:

»Radne organizacije ne plaćaju doprinos iz dohotka na dohodak ostvaren delatnošću gazdovanja šumama, niti kamatu na poslovni fond na vrednost zemljišta koja čini deo poslovnog fonda.«

Sa prednjim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Saveznom veću određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERV FEDERACIJE**

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 99

30. III 1964. godine

Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine, razmatrala je predlog Odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije, koju je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ove Odluke, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u Odluci izvrše sledeće izmene:

U tački 1. stav 2. menja se i glasi:

»Sredstva iz prethodnog stava ove tačke upotrebiće se za isplatu regresa za količine prodane i isporučene od 1. januara 1964. godine.«

Sa prednjom izmenom saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Saveznom veću određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ**ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O VRŠENJU POPISA (INVENTARISANJA) KOD TRGOVINSKIH PRIVREDNIH ORGANIZACIJA**

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 100

30. III 1964. godine

Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine razmatrala je predlog Zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog Zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

U članu 1. posle reči: »dužne su« dodaju se reči: »jedanput godišnje, i to«, a posle reči: »godine« stavlja se zarez.

Sa prednjom izmenom saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Saveznom veću određen je poslanik Borislav Stančić.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

PREDLOG**ZA SASTAV SAVETA NARODNE ODBRANE SFRJ****SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE**

Beograd

Na osnovu člana 257. stav 2. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije dostavljam vam predlog za imenovanje članova Saveta narodne odbrane s molhom da ga usvojite.

Predsednik Republike

Josip Broz Tito s. r.

PREDLOG

ZA SASTAV SAVETA NARODNE ODBRANE SFRJ

Predsednik Saveta — Predsednik Republike

Članovi Saveta:

1. Potpredsednik Republike;
2. Predsednik Savezne skupštine;
3. Predsednik Saveznog izvršnog veća;
4. Zamenik vrhovnog komandanta i državni sekretar za narodnu odbranu;
5. Veselinov Jovan — savezni poslanik;
6. Bakarić Vlado — savezni poslanik;
7. Pucar Đuro — savezni poslanik;
8. Marinko Miha — savezni poslanik;
9. Pajković Đoko — savezni poslanik;
10. Crvenkovski Krste — savezni poslanik;
11. Državni sekretar za inostrane poslove;
12. Savezni sekretar za unutrašnje poslove;
13. Načelnik Generalštaba JNA;
14. Pomoćnik državnog sekretara za narodnu odbranu (za civilni sektor);
15. Pomoćnik državnog sekretara za narodnu odbranu (za pozadinu).

Sekretari Saveta:

- Načelnik Generalštaba JNA za pitanja u vezi s oružanim snagama,
- Pomoćnik državnog sekretara za narodnu odbranu za pitanja u vezi sa civilnom odbranom.

PRIVREDNO VEĆE

9. SEDNICA

OD 31. MARTA 1964. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika;
Saopštenje;
Izmenе dnevnog reda;
Usvajanje dnevnog reda;
Odgovori na poslanička pitanja.

Dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene;
2. Pretres Predloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnost ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama;
3. Pretres Predloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihode od advokatske delatnosti;
4. Pretres Predloga zakona o vršenju popisa (inventurisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija;
5. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Govornici: Blagoje Bogavac, Đorđe Savićević, Đorđe Strižak.

PRESEDAVAO

PRESEDNİK

OSMAN KARABEGOVIĆ

Početak u 9 č 30 min

Predsednik Osman Karabegović:

Otvaram Devetu sjednicu Privrednog vijeća Savezne skupštine. Konstatujem da postoji kvorum i da Vijeće može punovažno odlučivati. Zapisnici 8. sjednice Privrednog vijeća od 28. februara 1964. godine sa zaključcima i 5. zajedničke sjednice Saveznog vijeća i Privrednog vijeća od 27. februara 1964. godine dostavljeni su članovima Vijeća.

Ima li primjedaba na zapisnik? (Nema).

Pošto primjedaba nema, zapisnici će se ovrjeriti.

Poslanici Ante Jurjević, Frane Valentić i Mile Perković obavjestili su Vijeće da su zbog bolesti i službenog puta sprečeni da prisustvuju ovoj sjednici i mole odsustvo s ove sjednice. Da li se Vijeće slaže da se pomenutim poslanicima da odsustvo? (Slaže se).

Prijedlog dnevnog reda za ovu sjednicu dostavljen je članovima Vijeća pismeno. Ima li kakvih primjedaba na prijedlog dnevnog reda? (Nema).

Pošto nema drugih prijedloga za dnevni red obavještavam Vijeće da sam od Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine primio izvještaj u kome se predlaže da se za jednu od narednih sjednica odloži pretres Prijedloga zakona o utvrđivanju sposobnosti za plovidbu po-

morskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe da bi ga pretresao i Odbor za saobraćaj Saveznog vijeća. Ovaj prijedlog dat je u saglasnosti sa predstavnikom Komisije za usklađivanje saveznih zakona i drugih propisa s Ustavom.

Pošto je i donošenje zakona o ispravama i knjigama pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe uslovljeno donošenjem prethodnog zakona, predloženo je iz istog razloga odlaganje pretresa i drugog zakona. Da li se usvaja prijedlog Zakonodavno-pravne komisije da se sa predloženog dnevnog reda skine Pretres Prijedloga zakona o utvrđivanju sposobnosti za plovidbu pomorskih brodova i plovila unutrašnje plovidbe i Pretres Prijedloga zakona o ispravama i knjigama pomorskih brodova? (Slaže se).

Objavljujem da je usvojen sljedeći dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cijene;

2. Pretres Prijedloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za djelatnosti ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama;

3. Pretres Prijedloga zakona o stopama poreza na dohodak na prihode od advokatske djelatnosti;

4. Pretres Prijedloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija;

5. Pretres Prijedloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Pre prelaska na dnevni red obavještavam poslanike da je prva tačka dnevnog reda Privrednog vijeća istovremeno i na dnevnom redu Saveznog vijeća. S obzirom da materija ove tačke dnevnog reda spada u ravnopravan djelokrug Saveznog i Privrednog vijeća sporazumjeo sam se sa predsjednikom Saveznog vijeća da se pretres o ovoj tački dnevnog reda obavi na zajedničkoj sjednici Saveznog i Privrednog vijeća.

Prihvata li Vijeće prijedlog da se pretres o ovoj tački dnevnog reda obavi na zajedničkoj sjednici Saveznog i Privrednog vijeća, a da se pretres o ostalim tačkama dnevnog reda obavi na odvojenoj sjednici Privrednog vijeća u nastavku zajedničke sjednice. Da li Vijeće prihvata ovaj prijedlog? (Prihvata).

Objavljujem da je Vijeće prihvatilo prijedlog da se pretres o ovoj tački dnevnog reda obavi na zajedničkoj sjednici Saveznog vijeća i Privrednog vijeća.

Pre nego što prekinem ovu sjednicu, zbog održavanja zajedničke sjednice sa Saveznim vijećem, molim da saslušate odgovor predstavnika Saveznog vijeća na pitanje poslanika Đorđa Savićevića, izborni srez Titograd, koje je on postavio na 8. sjednici Privrednog vijeća od 27. februara ove godine.

Poslanik Đorđe Savićević postavio je pitanje:

»Kako se realizuje odluka o finansiranju programa izgradnje trgovačke mornarice? Da li su počeli da se koriste krediti i da li u tome ima kakvih smetnji?»

Na ovo pitanje odgovoriće podsekretar u Saveznom sekretarijatu za saobraćaj i veze, drug Blagoje Bogavac.

Saslušajmo odgovor druga Bogavca.

Blagoje Bogavac:

Drugarice i drugovi poslanici, odgovor na postavljeno pitanje poslanika Savićević Đorđa glasi:

Odluka Savezne skupštine o delimičnoj izgradnji trgovačke mornarice doneta je 16. januara 1964. godine. Ovom odlukom predviđeno je da se u periodu od 1964—1968. godine izgradi najmanje 218.000 bruto registarskih tona brodova u zamenu za 340.000 bruto registarskih tona brodova koji se zbog dotrajalosti predviđaju za kasiranje u tom periodu. Ukupni program predviđa ulaganja od 125 milijardi dinara u čemu učestvuje federacija sa kreditom od 12 milijardi.

Ostala sredstva obezbeđuju se iz fondova zainteresovanih preduzeća, kreditima republičkih privrednih banaka, Jugoslovenske investi-

cione banke i Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu, kao i angažovanjem inostranih komercijalnih zajmova.

Nosilac ovoga posla je Jugoslovenska investiciona banka.

Prema izveštaju Jugoslovenske investicione banke pripreme za realizaciju ovog krupnog finansijskog poduhvata odvijaju se normalno i biće uskoro uspešno okončane neposrednim zaključenjem odgovarajućih ugovora između investitora i banaka, nakon čega će investitori zaključiti poslove sa brodogradnjom.

Brodarska preduzeća izradila su programe novogradnje, odabrala tipove brodova i izvršila potrebne analize i predračune i preko republičkih privrednih banaka podneli ih Jugoslovenskoj investicionoj banci na usvajanje. U sve ove pripreme uključena je i brodogradnja.

U toku dosadašnjih priprema bile su iskrsle neke teškoće u obezbeđivanju sredstava od strane pojedinih učesnika u finansiranju ove novogradnje brodova. Međutim, na osnovu poslednjih informacija banaka, ove teškoće će se uspešno prebroditi, pa se na osnovu iznetih podataka može zaključiti da uspešno teku pripreme za realizaciju odluke o delimičnoj izgradnji trgovačke mornarice i da će one biti ovih dana okončane.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li poslanik Savićević traži još neko razjašnjenje ili ima neko pitanje? (ima). Bilo bi bolje, druže Savićeviću, da izadete, jer se ne čuje.

Đorđe Savićević (Izborna jedinica Titograd):

U odluci Skupštine bilo je jasno rečeno da treba Sekretarijat za saobraćaj i veze sa Sekretarijatom za finansije da donese bliže propise o sprovođenju ove odluke. Ja sada postavljam pitanje, a molim odgovor danas ako je moguće.

Da li je taj propis donet ili ne? To je jedno. Drugo, da li je drugovima poznato da je Jugobanka otkazala učešće u ovom ugovoru? Treće, da li je tačno da je Privredna banka Hrvatske otkazala učešće zbog principa raspodele? Molim odgovor na ta tri pitanja.

Predsednik Osman Karabegović:

Druže Bogavac, di li želite odgovoriti?

Blagoje Bogavac:

Na prvo pitanje odgovorio bih sledeće. Bliže propise donela bi dva savezna sekretarijata, ukoliko bi se za to javila potreba. Na osnovu dosadašnjeg praćenja priprema za realizaciju Odluke Savezne skupštine, nismo ocenili da su nužni neki posebni dopunski, bliži propisi, pošto smatramo da u okviru poslovnih mogućnosti banaka i drugih organa i organizacija zainteresovanih i uključenih u pripreme oko ovoga posla, mogu sva pitanja da se uspešno razreše.

Odgovor na drugo pitanje. Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu, u stvari, realizovala je svoje učešće u ovom programu zaključujući posao s izvesnim brojem pomorskih brodarskih preduzeća u okvirima koji su bili predviđeni prilikom pripremanja same Odluke za Saveznu skupštinu. Konkretnije rečeno, Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu koja učestvuje u ovom poslu s iznosom od oko 15 milijardi dinara, sporazumela se sa Jugoslovenskom investicionom bankom da u okviru ovoga programa svoje učešće samostalno zaključi s odgovarajućim pomorskim preduzećima pod uslovima koji će biti za obe strane prihvatljivi. Prema tome, Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu nije otkazala učešće u ovom poslu, samo je ona to svoje učešće orijentisala na određena pomorska broderska preduzeća i, u stvari, ta njena orijentacija niukoliko nije omela realizaciju ovog programa.

Isto tako nije otkazala svoje učešće ni Privredna banka Hrvatske. Istina je da je u toku priprema, u toku razgovora između banaka, investitora i drugih zainteresovanih za realizaciju finansiranja ovog programa bilo izvesnih teškoća, pogodbi, kolebanja, uslova i protivuslova. Ali za ovakav jedan krupan posao, za ovakvo jedno krupno angažovanje velikog broja učesnika u finansiranju tog programa, za ovakvo složeno finansiranje koje angazuje široki krug kreditora, domaćih i inostranih, koje angazuje sve moguće izvore sredstava koja bi došla u obzir zainteresovanih organa, organizacija, društveno-političkih zajednica, banaka, itd., kao i inostranog kredita i onih inostranih zajmoprimaca koji su spremni da pod povoljnim uslovima te kredite daju, to je i normalno, po našem mišljenju. Tu je bilo i moglo doći u pojedinim fazama pregovora do određene teškoće i do normalnog pogađanja između učesnika u ovom poslu, o načinu i mogućnostima učešća, o uslovima pod kojima daju svoja sredstva investitorima i o drugim modalitetima za realizaciju ovog programa.

Prateći čitav taj posao i učestvujući u njemu onoliko koliko je to bilo nužno, zaključili smo da se teškoće koje su iskrsele u toku pripreme ovog posla, normalno preovlađuju i da će program biti uspešno zaključen i realizovan, čak u nešto većem obimu nego što je to bilo prethodno orijentaciono predviđeno. Prema tome, na osnovu najnovijih informacija koje smo juče dobili od banaka, u celini se posao normalno i efikasno priprema i otklanjaju se određene teškoće koje su normalne za ovakvu finansijsku kombinaciju.

Predsednik Osman Karabegović:

Da li drug Savićević ima neko dopunsko pitanje? Mislim da je stvar u odgovorima prilično razjašnjena.

Dorđe Savićević:

Drugovi, drug Bogavac je ovde kazao kako je ostavljeno Sekretarijatu da odluči da li treba intervenisati ili ne treba intervenisati po ovom pitanju. Međutim, Odluka je tu sasvim jasna. Postavlja se Sekretarijatu zadatak da donese dopunske propise o raspodeli sredstava predviđenih za privremeno kreditiranje od 125 milijardi dinara. To je sasvim jasno, jer konkretna raspodela nije ni mogla da uđe u samu Odluku.

Sama činjenica da su se teškoće već sada ispoljile i da do sada ugovori nisu sklopljeni, najbolje govori da je bilo potrebno da se donesu propisi a ne da se to ostavi na volju Sekretarijatu za saobraćaj. Prema tome, ne mogu da usvojim odgovor na prvo pitanje.

Drugo, drug Bogavac je dao objašnjenje za Jugobanku, to jest, ona nije učestvovala u raspodeli, ali je drugim putem dala kredite, i da je to u redu. Ja smatram da to nije u redu. Evidentno je kršenje principa ove Odluke. Jer je i u materijalima i u ekspozu Sekretarijata za saobraćaj i pored oba Doma bilo sasvim jasno rečeno da je baza za ovaj kredit kasiranje starih brodova i da u toj kasaciji učestvuje Jugobanka sa deset milijardi dinara. Međutim, drugovi, radi vaše informacije, stvar stoji ovako. Jugobanka je odustala od toga učešća od deset milijardi, ali je na druga vrata dala petnaest milijardi. Smatram da je to evidentno kršenje postupka kreditiranja ovog posla.

Treće, sasvim je jasno da je do sada u diskusijama glavni kamen spoticanja bio regulisanje tih pitanja. Zbog toga se i okleva sa početkom. Tražilo se od privredne banke Hrvatske da se izmeni kriterijum Odluke, to jest, da se ne usvaja kreditiranje na bazi kasacije starih brodova, nego na bazi dinarske participacije 40 do 60. Ako je bila potrebna drugačija baza za kreditiranje, onda je to trebalo uneti u Odluku. Ili, ako su iskršli tokom vremena novi momenti onda bi bilo sasvim u redu da se traži da se Odluka dopuni i izmeni, a ne da se na osnovu sopstvenih zahteva deformiše čitava Odluka. Na kraju, drugovi, ne znam zašto mi te odluke donosimo, ako ih nećemo sprovesti onako kako su one stvarno i predviđene, kako su one temeljene. Zbog toga ne mogu da se složim s ovim.

Predsednik Osman Karabegović:

Ako poslanik nije zadovoljan odgovorom, po poslovniku može tražiti pretres toga predmeta na sjednici. S tim prijedlogom treba da se saglasi predlagač, odnosno onaj koji je dao odgovor, a Vijeće treba o tome da glasa. Mislim da se ova stvar, ipak, donekle razjasnila i mislim da nije potrebno da idemo na ponovno pretresanje cijelog predmeta.

Da li se slažemo sa takvim zaključkom? Vijeće može odlučiti da li da se ide na poseban

pretres. Ja ne vidim potrebu da se ide na poseban pretres.

Dorđe Savičević:

Ako drug Bogavac smatra da još nešto može dopuniti u vezi s objašnjenjem ovo ne mora ići na ponovni pretres. Inače, ja u svakom slučaju ne mogu da usvojim njegov odgovor. Ako drug nema ništa više da kaže, i ako ovo ne može da ide na narednu sednicu, ja onda ne znam što sam uopšte postavljao pitanje. Prosto se bojim da predložim pretres jer znam da ima prilično teškoća oko toga. Možda će i ovo biti dovoljno.

Predsednik Osman Karabegović:

Mislim da možemo nastaviti rad.

Pošto više nema pitanja na koja bi na ovoj sednici trebalo odgovoriti, pitam članove Vijeća da li ko ima da uputi kakvo drugo pitanje Saveznom izvršnom vijeću, državnim sekretarima ili drugim funkcionerima koji rukovode radom saveznih organa uprave. Da li ima neko pitanje? Ima reč drug Đorđe Strižak.

Dorđe Strižak (Izborna jedinica Kraljevo):

Pošto nisam bio na prošloj sjednici kada je savezni sekretar za finansije dao odgovor na moje pitanje, ja bih sada htio da se izjasnim povodom toga pitanja.

Ja sam postavio sledeće pitanje na sjednici od 23. »Da li je moguće da se pronade trajnije rešenje za pokrivanje razlika u kamatama koja se javlja kod banaka koje kreditiraju izvoz roba na kredit po kamatnoj stopi od 3 odsto, a na sredstva za ovaj plasman plaćaju 6 odsto. Drug Kiro Gligorov savezni sekretar za finansije, dao je zadovoljavajući odgovor samo u pogledu rešenja koje je nađeno za 1964. godinu i to za poslove koji su finansirani iz sredstava federacije. Ali, time problem nije rešen u sistemu na trajnijoj osnovi, zbog čega sam upravo i postavio pitanje. Tačno je i to da je moguće da se i za komercijalne aranžmane po međunarodnim uslovima banke regresiraju. Međutim, potpuno je ostalo nerešeno pitanje regresa na kamate, po poslovima koji se finansiraju iz bankarskih sredstava pod uslovima koji važe za komercijalne kredite. Prema tome, ne postavljam dopunsko pitanje, ali u suštini to nije odgovor na pitanje koje sam postavio, i odgovor nije zadovoljavajući.

Predsednik Osman Karabegović:

Na ovo pitanje tražićemo da sekretar za finansije da poseban odgovor.

Da li ima drugih pitanja? (Nema). Da li još neko želi da postavi pitanje? (Niko se ne javlja).

Odgovor na postavljeno pitanje poslanika Đorđa Strižaka daće se na sledećoj sednici.

Dozvolite mi drugovi poslanici, da vas ukratko obavijestim o nekim pitanjima koja će

biti razmatrana na sjednici Vijeća u toku aprila.

Jedno od pitanja koja će se razmatrati na sjednici Vijeća odnosi se na spoljnotrgovinsku razmenu, neke probleme ekonomskih odnosa s inostranstvom. Za ovo pitanje vama su već dostavljeni odgovarajući materijali.

Drugo pitanje odnosi se na probleme privrednog sistema.

Za ovo pitanje takođe vam je dostavljen materijal, koji je pripremljen od strane Odbora za društveno-ekonomske odnose Saveznog vijeća Savezne skupštine.

Prilikom pretresa ovih pitanja treba da se zauzmu stavovi o najvažnijim problemima privrednog sistema kao što su: osnovna raspodjela, cijene, finansiranje investicija, bankarski kreditni sistem, sistem finansiranja društveno-političkih zajednica, i druga pitanja.

Zauzimanje stavova o ovim ključnim pitanjima sistema predstavljaće osnovu za izradu društvenog plana za 1964—70. Posebno ističem značaj ovih pitanja kako bi članovi Vijeća blagovremeno proučili dostavljene materijale i pripremili se za pretres ovih pitanja.

Pored toga u pripremi su, i biće na narednim sjednicama razmatrana, i neka druga pitanja kao što su: pretres smjernica društvenog plana za 1964—70.

Problemi zaštite na radu;

Proširenje društvenog fonda zemlje u poljoprivredi i kooperacija;

Problemi skraćivanja radnog vremena;

Pitanje organizacije elektroprivrede;

Neki problemi turizma i ugostiteljstva i drugo.

Sada prekidam sjednicu i molim poslanike da posle kraće pauze, pređu u veliku salu.

(Sednica je prekinuta u 10 č 15 min).

Nastavak sednice u 21 č

Predsednik Osman Karabegović:

Nastavljamo sa radom. Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres Prijedloga zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za djelatnosti ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobođenju plaćanja doprinosa iz dohotka za djelatnosti gazdovanja šumama.

Za ovu tačku dnevnog reda članovima Vijeća dostavljen je Prijedlog ovog zakona s obrazloženjem i izvještajem Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine. Predstavnik izvršnog veća je Svetko Kobal, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za opšte privredne poslove, a poverenik je Božidar Đurić.

Otvaram opšti pretres o ovom zakonskom prijedlogu zajedno s izvještajem i prijedlogom Zakonodavno-pravne komisije. Ko se javlja za riječ? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko ne javlja za riječ u opštem pretresu, prelazimo na pretres teksta Prijedloga zakona. Da li se ko javlja za riječ? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja za riječ stavljam Prijedlog zakona na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće jednoglasno usvojilo Prijedlog zakona o oslobođenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za djelatnost ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i oslobođenju od plaćanja iz doprinosa dohotka za djelatnost gazdovanja šumama zajedno s izvještajem i prijedlogom Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres Prijedloga zakona o stopama poreza na prihode od advokatske djelatnosti. Za ovu tačku dnevnog reda članovima Vijeća dostavljen je Prijedlog ovog zakona s obrazloženjem i izvještajem Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Predstavnik Saveznog izvršnog vijeća je Božidar Jovanović, pomoćnik sekretara u Saveznom sekretarijatu za finansije, a poverenik Miodrag Bakračlić, savetnik u Saveznom sekretarijatu za finansije. Otvaram opšti pretres o ovom zakonu.

Da li ko želi riječ? (Niko se ne javlja). Da li se ko javlja za riječ o Prijedlogu teksta zakona? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko ne javlja za riječ stavljam Prijedlog zakona na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće jednoglasno usvojilo Prijedlog zakona o stopama poreza na dohodak na prihode od advokatske djelatnosti zajedno sa prijedlogom Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: Pretres Prijedloga zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih i privrednih organizacija. Za ovu tačku dostavljen je Prijedlog ovog zakona s obrazloženjem i izvještajem Zakonodavno-pravne komisije. Predstavnik

Saveznog izvršnog veća je Božidar Jovanović, pomoćnik sekretara u Saveznom sekretarijatu za finansije, a poverenik Miodrag Bakračlić.

Otvaram opšti pretres po ovom zakonskom prijedlogu, zajedno s izvještajem Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine. Da li se neko javlja za riječ? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja za riječ, stavljam Prijedlog na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja. (Niko).

Objavljujem da je Vijeće jednoglasno usvojilo Prijedlog zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih i privrednih organizacija zajedno sa prijedlogom Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: Pretres Prijedloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije. Za ovu tačku dnevnog reda članovima Vijeća dostavljen je Prijedlog ove odluke s obrazloženjem i izvještajem Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Predstavnik Saveznog izvršnog vijeća je Vlado Juričić, državni podsekretar u Saveznom sekretarijatu za industriju a poverenik Dragomir Ilić, viši savetnik u Saveznom sekretarijatu za industriju.

Otvaram opšti pretres o Prijedlogu ove odluke i izvještaja Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine. Ko se javlja za riječ? (Niko se ne javlja). Da li se neko javlja po tekstu odluke za riječ? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko ne javlja za riječ, stavljam Prijedlog odluke na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Da li se neko uzdržao od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je Vijeće jednoglasno usvojilo Prijedlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije, zajedno sa prijedlogom Zakonodavno-pravne komisije Savezne skupštine.

Pošto je ovim dnevnim red iscrpen, zaključujem sjednicu Vijeća.

(Sednica je zaključena u 21 č 15 min)

PRILOZI

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O OSLOBODENJU OD PLAĆANJA KAMATA NA FONDVE U PRIVREDI ZA DELATNOST RIBARSTVA, VODOPRIVREDE I GAZDOVANJA ŠUMAMA I O OSLOBODENJU OD PLAĆANJA DOPRINOSA IZ DOHOTKA ZA DELATNOST GAZDOVANJA ŠUMAMA

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 96

30. III 1964. godine

Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine, razmatrala je predlog Zakona o oslobodenju od plaćanja kamata na fondove u privredi za delatnost ribarstva, vodoprivrede i gazdovanja šumama i o oslobodenju od plaćanja doprinosa iz dohotka za delatnost gazdovanja šumama, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog Zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske odredbe u njemu izvrše sledeće izmene:

1. Član 1. menja se i glasi:

»Radne organizacije ne plaćaju kamatu na sredstva poslovnog fonda koja služe za vršenje delatnosti ribarstva i vodoprivrede.«

2. Član 2. menja se i glasi:

»Radne organizacije ne plaćaju doprinos iz dohotka na dohodak ostvaren delatnošću gazdovanja šumama, niži kamatu na poslovni fond na vrednost zemljišta koja čini deo poslovnog fonda.«

Sa prednjim izmenama saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Privrednom veću određen je poslanik Vojin Morača.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O STOPAMA POREZA NA DOHODAK NA PRIHODE OD ADVOKATSKJE DELATNOSTI

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS br. 97

30. III 1964. godine

Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine, razmatrala je predlog Zakona o stopama poreza na dohodak na prihode od advokatske delatnosti, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog Zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

U članu 3. reči: »danom objavljivanja« zamenjuju se rečima: »osmog dana od dana objavljivanja.«

Sa prednjom izmenom saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Privrednom veću određen je poslanik Vojin Morača.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ZAKONA O VRŠENJU POPISA (INVENTARISANJA) KOD TRGOVINSKIH PRIVREDNIH ORGANIZACIJA

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 100

30. III 1964. godine

Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine razmatrala je Predlog zakona o vršenju popisa (inventarisanja) kod trgovinskih privrednih organizacija, koji je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ovog Zakona, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u njemu izvrše sledeće izmene:

U članu 1. posle reči: »dužne su« dodatu se reči: »jedanput godišnje i to«, a posle reči: »godine« stavlja se zarez.

Sa prednjom izmenom saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Privrednom veću određen je poslanik Vojin Morača.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNO-PRAVNE KOMISIJE O PREDLOGU ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERV FEDERACIJE

SAVEZNA SKUPŠTINA

Zakonodavno-pravna komisija

AS Br. 99

30. III 1964. godine

Beograd

PRIVREDNOM VEĆU SAVEZNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavno-pravna komisija Savezne skupštine na svojoj sednici od 27. marta 1964. godine, razmatrala

je predlog Odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije, koju je Skupštini podnelo Savezno izvršno veće.

Pošto je razmotrila predlog ove Odluke, Komisija predlaže Veću da se u pogledu zakonske obrade u Odluci izvrše sledeće izmene:

U tački 1. stav 2. menja se i glasi:

»Sredstva iz prethodnog stava ove tačke upotrebiće se za isplatu regresa za količine prodane i isporučene od 1. januara 1964. godine«.

Sa prednjom izmenom saglasio se i poverenik Saveznog izvršnog veća.

Za izvestioca u Privrednom veću određen je poslanik Vojin Morača.

Predsedavajući

Dordije Peruničić s. r.

Članovi:

Borislav Stančić s. r., Dragutin Stanković s. r., Vojin Morača s. r., dr Zoran Antonijević s. r., dr Milan Brkić s. r., Gojko Garčević s. r., Janez Šmidovnik s. r., dr Dražen Sesardić s. r.

SAVEZNO VEĆE i PRIVREDNO VEĆE

6. ZAJEDNIČKA SEDNICA

OD 31. MARTA 1964. GODINE

S A D R Ź A J

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika;
Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cene.

Govornici: Boris Kraigher, Ratko Svilar, Anton Bole, Iko Mirković, Majda Škerbic, Đorđe Blagojević, Geza Tikvicki, Osman Karabegović, Josip Horvat, Norbert Veber, Dragutin Kosovac, Dragoslav Mišić, Ilija Tepavac, Bajram Golja, Natalija Gržetić, Slobodan Milivojević, Vladimir Konstantinović, Radomir Poskić, Branko Karanović.

PRESEDAVALI
OSMAN KARABEGOVIĆ
SERGEJ KRAIGHER

Početak u 10 č 50 min

Predsedavajući Osman Karabegović:

Otvaram Šestu zajedničku sjednicu Saveznog vijeća i Privrednog vijeća Savezne skupštine. Prema sporazumu sa predsjednikom Savezne skupštine ovoj zajedničkoj sjednici predsjedavaće naizmjenično potpredsjednik Saveznog vijeća i predsjednik Privrednog vijeća.

Na odvojenim sjednicama Saveznog i Privrednog vijeća za ovu zajedničku sjednicu utvrđen je sljedeći dnevni red:

1. Tekuća privredna kretanja, tržište i cijene. Za ovu tačku dnevnog reda članovima oba vijeća dostavljen je ovaj materijal:

Prvo: Pregled kretanja privrede na početku 1964. godine, koji je pripremio Savezni sekretarijat za opšte privredne poslove.

Drugo: Tržište i potrošnja na početku 1964. godine, koji je pripremio Savezni sekretarijat za trgovinu.

Članovima oba vijeća takođe je dostavljen izveštaj sa zajedničke sednice Odbora za društveni plan i finansije i Odbora za robni promet Saveznog vijeća; Odbora za društveni plan i Odbora za trgovinu Privrednog vijeća, održane 3. marta 1964. godine.

Predlažem da se provede opšta diskusija o tekućim privrednim kretanjima, tržištu i cijenama. Slažu li se vijeća s ovim prijedlogom? (Slažu).

Prelazimo na pretres po utvrđenoj tački dnevnog reda.

Ekspoze u vezi s ovom tačkom dnevnog reda podnijeće potpredsjednik Saveznog izvršnog vijeća drug Boris Kraigher.

Dajem riječ drugu Borisu Kraigheru.

Potpredsjednik Saveznog izvršnog veća Boris Kraigher:

Drugarice i drugovi savezni poslanici, prošla su tri meseca otkako smo u ovoj Skupštini, u njenim većima, razmatrali i usvojili društveni plan za 1964. godinu. Taj plan smo doneli posle svestranih i širokih diskusija koje su vođene pola godine pa i više. Sa diskusijama se otpočelo već na osnovu analize kretanja privrede u prvom polugodu 1963. godine, koje su dovele do poznatih zaključaka Saveznog izvršnog veća od 25. jula 1963. godine. Ovi zaključci, pored ukazivanja na osnovne tekuće zadatke u 1963. godini, dali su i osnovnu orijentaciju za izradu društvenog plana za 1964. godinu. Usledila je, zatim, široka diskusija u Savezu sindikata, u Saveznoj privrednoj komori, u Konferenciji gradova, sa republikama itd. Temeljite su bile i diskusije u skupštinskim telima, u kojima su doneti i zaključci za izradu plana — tako da je ovaj društveni plan donet uz svestranu diskusiju i konsultacije.

U svim diskusijama oko društvenog plana za 1964. godinu polazili smo od ocene da je privreda u toku 1963. godine postigla značajne rezultate posle kraćeg perioda stagnacije. Postignuta je visoka stopa rasta proizvodnje, realnih ličnih dohodaka, standarda i izvoza i to u uslovima odgovarajuće stabilizacije. Međutim, tako reći, odmah posle usvajanja plana,

već u januaru i kasnije, vode se široke diskusije o problemima tržišta, cena pa, u vezi s tim, i o problemima standarda i privrednog razvika uopšte.

Iako su ondašnje naše ocene mogle imati prizvuk optimističkog ocenjivanja, one su ipak bile realne. Naime, polazeći od pomenutih ocena, bili smo svesni problema i teškoća koje nas očekuju u 1964. godini, pa smo težište naših analiza, našeg daljeg rada, orijentisali na pripremanje i preduzimanje mera u cilju rešavanja, odnosno ublažavanja negativnog dejstva izvesnih pojava u privrednim kretanjima.

Teškoće i problemi na koje smo onda ukazivali delimično su strukturalnog karaktera, kojima je već godinama bremenit naš privredni razvoj. Uz to dolaze dugoročniji problemi koje prati pojava izvesnih disproporcionalnosti u razvoju privrede. Neki od tih problema vezani su za osnovna pitanja našeg privrednog sistema, kod čega imam u vidu pre svega kompleksne problematike cena i sistem proširene reprodukcije. Sem toga, u pomenutim ocenama ukazano je na probleme u oblasti poljoprivredne proizvodnje, na problem deficita u proizvodima stočarstva kao i na teškoće u snabdevanju gradova povrćem i voćem. Dalje, govoreno je o teškoćama u vezi sa nedovoljnim kapacitetima građevinarstva i u vezi sa deficitom nekih građevinskih materijala. Računalo se i sa teškoćama u vezi sa deficitom u elektroenergetskom bilansu. Ukazivano je i na teške probleme u oblasti saobraćaja. Ukazivano je na teškoće u širokoj oblasti komunalne problematike gde se problemi sve više zaoštravaju. Posebno se računalo sa širim kompleksom pitanja u vezi sa trgovinskim i sa platnim bilansom. Računalo se i sa problemima u vezi sa prenapregnutim odnosima u raspodeli, na opadanje učešća privrede u neto produktu i — donekle povezano sa tim — sa problemom visokih intervencija u privredi u vidu raznih regresa i premija. Posebno se računalo sa problemima niskih rezervi, kako materijalnih, tako i deviznih. Zbog svega toga bilo je neophodno hitno rešavati neke probleme privrednog sistema.

U vezi sa svim tim problemima i teškoćama bile su preduzete i određene mere. No, današnja diskusija i sadašnja situacija očitó ukazuje da se neke od tih mera nisu zadovoljavajuće sprovodile, da se kod preduzimanja mera zakašnjava, a i da preduzete mere nisu bile dovoljne. Nisu bile dovoljne mere kod rešavanja problema mesa, na području snabdevanja građevinskim materijalima, naročito posle katastrofe u Skoplju, kao ni mere za lakše prebrođavanje deficita u elektroenergetskom bilansu. Plan je pre svega upozoravao na probleme u vezi sa politikom cena i planiranim porastom realnih ličnih dohoda. Međutim, u početku 1964. godine svi ovi problemi izbili su oštrije nego što smo to predviđali, mogli predvideti ili bili spo-

sobni da predvidimo. Otuda, nisu bile preduzete zadovoljavajuće mere koje bi mogle da reše probleme koji su se sve više zaoštravali i zaoštrili u privrednim kretanjima datog planskog perioda.

Svi ovi problemi, o kojima ću govoriti i kasnije, sa kojima se danas susrećemo, javljaju se u uslovima veoma dinamičnog rasta proizvodnje i izvoza — i baš takva dinamika privrednog razvoja u 1963. godini i na početku 1964. godine još je više i u većoj meri, i brže, otvorila i zaoštrila probleme naše privrede, i to posebno probleme unutarnjih disproporcija koji stoga traže najozbiljnija sagledavanja. U takvoj situaciji sigurno je da, na primer, probleme standarda nećemo moći rešavati bez stvaranja odgovarajućih uslova u dnevnoj praksi i politici radnih organizacija, da se na bazi savremene organizacije rada i visoke produktivnosti orijentišu na odlučno povećavanje ličnih dohoda.

Disproporcije u jugoslovenskoj privredi, koje su pre svega uslovljene zaostajanjem poljoprivredne proizvodnje, zatim deficitom u platnom bilansu, nedovoljnom orijentacijom i osposobljenošću industrije za izvoz, uz određeno zaostajanje proizvodnje nekih repromaterijala — sve te disproporcije u dinamičnom privrednom razviku dolaze sve više do izražaja i prouzrokuju stalno nove probleme i traže ubrzano pristupanje rešavanju osnovnih pitanja na svim nivoima i u svim pravcima.

Materijali koji su sada prezentirani Skupštini u svojim ocenama ne razlikuju se mnogo od ocena koje su bile date krajem prošle godine. Iz njih se može sagledati da je pre svega još u većoj meri došla do izražaja visoka dinamika rasta naročito industrijske proizvodnje, koja je povoljna iz više razloga. Sezonski pad proizvodnje u prva dva odnosno tri meseca ove godine u odnosu na ostvareni nivo u poslednjem kvartalu protekle godine, znatno je smanjen. Na primer, proizvodnja u februaru je za 3 poena premašila prosečnu mesečnu proizvodnju u 1963. godini. Ukupno povećanje obima proizvodnje u prva dva meseca ove godine u odnosu na isti period prošle godine, dostiže preko 23 odsto što je znatno iznad dinamike od 11 odsto koja je predviđena društvenim planom za ovu godinu. Podaci pokazuju da ni u jednoj godini, od 1957. godine naovamo, u prva dva meseca nije postignut tako povoljan start kao što je to slučaj u ovoj godini.

Drugi značajan momenat predstavljaju pozitivna kretanja u strukturi industrijske proizvodnje gde je najveća stopa rasta zabeležena u proizvodnji repromaterijala. Naime, tendencija bržeg razvoja proizvodnje repromaterijala za potrebe same industrije, a naročito visok porast u proizvodnji građevinskih materijala, govori o pozitivnoj orijentaciji proizvođača da intenzivnijim korišćenjem kapaciteta i van sezone

odgovore naraslim potrebama za ovim proizvodima. Dalji pozitivan momenat u razvoju industrije predstavlja značajan porast izvoza njenih proizvoda koji je u prva dva meseca veći za oko 32 odsto u odnosu na isti period protekle godine. Činjenica je međutim, da se u strukturi ostvarenog izvoza i dalje javlja kao problem izvršenje programa izvoza opreme i drugih sredstava rada. Izuzimajući teškoće u snabdevanju električnom energijom u prva dva meseca, postoje uslovi za nastavljajanje povoljnih tendencija u kretanju proizvodnje, pre svega s obzirom na dobru snabdevenost sirovina i repromaterijala. Prenete zalihe sirovina i repromaterijala su veće u celini za 17 odsto. Povećani uvoz na početku godine omogućio je dobru snabdevenost.

Prelazeći na razmatranje pojedinih bitnih problema u našim privrednim kretanjima, želim upozoriti da redosled kojim ću poći, nikako ne znači da je to i kategorizacija važnosti pojedinih problema.

U oblasti spoljnotrgovinske razmene postignuti su pozitivni rezultati povećanjem ukupnog izvoza za 31 odsto u odnosu na prva dva meseca protekle godine, što ukazuje da je obezbeđen i kontinuitet u izvozu prilikom prelaza iz prošle u ovu godinu. Međutim, iako izvoz industrijskih proizvoda u ovoj godini dostiže vrlo visoko povećanje, u tim kretanjima prisutna je dugoročnija tendencija zaostajanja stope rasta tog izvoza za stopom rasta industrijske proizvodnje. U okviru toga poseban problem predstavlja zaostajanje izvoza mašina i opreme, što, naravno, utiče i na stopu rasta ove proizvodnje. U ovim mesecima znatno više nego izvoz povećan je uvoz, što je u prvom redu posledica povećanog a i blagovremenog uvoza repromaterijala i to je sa svoje strane i omogućilo visoku stopu rasta industrijske proizvodnje. Međutim, tako brz porast uvoza — bez odgovarajućeg i takoreći istovremenog povećanja izvoza — može da dovede do znatnih poremećaja u oblasti široke problematike već napregnutog platnog bilansa.

U vezi s tim vrlo je važno kakav ćemo stav zauzeti prema uvozu povezujući ga sa pitanjem sprovođenja politike za razrešavanje problema vezanih za deficit u platnom bilansu. Naime, uvozu treba pokloniti posebnu pažnju kao faktoru izvoza, jer uključivanje naše zemlje u međunarodnu podelu rada ne znači samo proširenje izvoza već i proširenje uvoza. Međutim, mi smo široko primenjivali restriktivnu politiku mera pri uvozu, a to se nepovoljno odrazilo na razvoj robne razmene s inostranstvom, odnosno sa pojedinim regionima. U našoj investicionoj politici u proteklom periodu značajnije mesto dobila su ulaganja u cilju smanjenja uvoza, dok je obim investicija za povećanje izvoza bio znatno manji. U 1963. godini izvršene su izmene režima investicionih ulaganja za

unapređivanje delatnosti kojima se obezbeđuje povećanje izvoza. Uvođenje ovih mera već ispoljava rezultate. Pre svega odgovarajućim promenama i u investicionoj politici moći ćemo sprovesti politiku prema kojoj povećanje izvoza nije važno samo zbog uravnoteženja platnog bilansa, već zbog toga što izvoz postaje jedan od osnovnih faktora za ubrzanje privrednog razvoja, i uz odgovarajuće propratne mere, faktor za intenzivnije korišćenje kapaciteta kao i za brže povećavanje standarda.

Međutim, sada se na sektoru izvoza naziru neki problemi. Naime, u vezi s izvesnim ocenama, pokazuje se da u daljem periodu ne možemo očekivati takvu ekspanziju izvoza, kakva je stopa rasta ostvarena na početku ove godine. Ne treba mnogo da naglašavam da bi takva tendencija imala lančanu reakciju na osnovne faktore u oblasti privređivanja.

U vezi s tim treba napomenuti da je izvoz dosta osetljiv na pomeranje cena, kupovnu snagu, i tražnju na unutrašnjem tržištu, i da je plasman robe na unutrašnjem tržištu lakši nego u utakmici na svetskom tržištu. Sve to i sa svoje strane ukazuje na značaj stabilnog unutrašnjeg privrednog razvoja za naše međunarodne ekonomske odnose. U sadašnjoj situaciji javljaju se shvatanja kod jednog broja industrijskih proizvođača da treba dati podršku izvoznjoj orijentaciji samo ukoliko se izvoz uklapa u trenutne interese radne organizacije. Zato treba jasno reći da takva poslovna politika koja zaboravlja na perspektivu jugoslovenske industrije, neće imati povoljne drugoročne efekte.

Smeliju orijentaciju prema izvozu moramo u većoj meri podsticati i stalnim usavršavanjem spoljnotrgovinskog i deviznog sistema. U tom cilju su već početkom ove godine preduzete izvesne mere, ali to nije dovoljno. Stoga je u odgovarajućim saveznim organima ubrzan rad na nekim problemima režima izvoza i uvoza, na sistemu pribavljanja deviznih sredstava za uvoz, na pitanjima koja su vezana za unapređenje deviznog poslovanja itd., sa posebnim naglaskom na adekvatno uključivanje bankarskog sistema — banaka u slobodnije devizno poslovanje.

Već u prošloj, a pogotovo u ovoj godini u našem izvozu posebno mesto zauzima izvoz opreme, na kome se dobrim delom i ove godine zasniva predviđeno povećanje ukupnog izvoza. Izvoz u prva dva meseca zaostaje za predviđenom dinamikom, što zahteva detaljnije ispitivanje uzroka jer se radi o jednoj od najosetljivijih oblasti ne samo sa stanovišta izvoza već i sa stanovišta proizvodnje, njene orijentacije i razvoja. U vezi s tim treba naći i hitno rešenje za iskrse probleme prilikom obezbeđivanja učešća izvoznika u kreditiranju izvoza opreme. Naime, neobezbeđivanje ovog učešća u kreditiranju nikako ne bi smelo kočiti izvoz opreme i zaključivanje novih izvoznih poslova. Smat-

ramo da bi trebalo da se odgovarajuće privredne organizacije, republike i komune u većoj meri angažuju na rešavanju ovih pitanja. To bi predstavljalo ozbiljan doprinos rešavanju tekuće privredne situacije na području investicione tražnje i usmeravanja većeg dela raspoloživih investicionih sredstava na području koje je u tom momentu za našu privredu vanredno važno. Time bi doprineli i rešavanju problema proizvodnje investicione opreme, a istovremeno rešavanju problema izvoza. Budući da je skoro polovina naše industrijske proizvodnje usmerena na proizvodnju investicionih dobara, to nam taj debalans u strukturi investicione tražnje prouzrokuje određene teškoće i sa stanovišta perspektive daljeg rasta ove proizvodnje.

Uz izneta kretanja industrijske proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene, za privredna kretanja u početku ove godine, karakteristično je visoko povećanje investicione potrošnje, a naročito visoka raspoloživa sredstva za investiciju potrošnju na početku godine. Izdaci za investicije u osnovna sredstva u prva dva meseca ove godine u odnosu na isti period 1963. godine povećani su za 61 odsto. U tome treba da tražimo bitne uzročnike za probleme u privrednoj ravnoteži. Glavni deo objašnjenja za ove pojave možemo naći u uspostavljenim odnosima između akumulacije i potrošnje i odgovarajućim instrumentima raspodele koji ostvaruju tu politiku. Upoređujući porast nominalnog dela dohotka u poslednjih nekoliko godina vidi se da su u godinama 1960-63 investicije povećane za 67 odsto, a lični dohoci za 59 odsto. Visoke investicije znače u stvari zaoštavanje bilansnih problema i to ne samo na području građevinarstva i građevinskog materijala, već i na drugim sektorima, a sve širi strukturni debalansi sa svoje strane traže neprekidno nova dodatna investiciona sredstva. Zbog toga, stabilniji razvoj možemo postići u prvom redu promenama u sistemu proširene reprodukcije, uz nešto drugačiju raspodelu nacionalnog dohotka i drugačijim kvantitativnim postavljanjem odgovarajućih instrumenata raspodele.

U početku 1964. godine zapaža se da je visoko formirana kupovna snaga za investicije, sa kojom se ušlo u ovu godinu, pretežno orijentisana prema građevinskoj aktivnosti (stambena izgradnja, široki front izgradnje puteva, Skoplje, itd.). O tome govore i zaključeni ugovoreni radovi koji do kraja januara iznose oko 350 milijardi, što je za 30 odsto više nego u istom mesecu prošle godine. Zbog toga se na ovom sektoru javlja debalans u građevinskim kapacitetima, a sledstveno tome i porast cena građevinskih materijala i usluga. Pošto stoje pred nama ovako veliki građevinski radovi, kao što je, na primer, izgradnja Đerdapa, itd., građevinska operativa traži sebi mesto kroz povećanje cena, jer bi htela da se putem cena rešavaju do sada nerešeni problemi opremlje-

nosti našeg građevinarstva. Na drugoj strani, na području investicija u opremu, javljaju se problemi druge vrste usled kojih ova proizvodnja, i pored slobodnih kapaciteta, postepeno gubi raniji ritam i tu se problemi mogu rešavati pre svega smelijom orijentacijom prema izvozu.

Najaktuelniji problemi u vezi sa kretanjem privrede u početku ove godine javljaju se u oblasti tržišne situacije, naročito u pogledu obezbeđenja planiranog porasta realnih ličnih dohodaka i standarda. To su problemi koji se danas najviše tretiraju u našoj javnosti, u organima društveno-političkih organizacija, u skupštinskim odborima itd. Što se tiče samih nominalnih ličnih dohodaka, u njihovom kretanju ispoljava se u globalu tendencija iz prethodne godine. Ukupno uzevši oni su u prva dva meseca ove godine veći za 29 odsto u odnosu na isti period 1963. godine. U tom periodu povećana je zaposlenost za oko 6 odsto, dok su troškovi života porasli za 5 odsto u odnosu na iste mesece prošle godine, odnosno za 3 odsto u odnosu na decembar 1963. godine.

U 1963. godini ostvareni privredni rezultati povoljno su uticali na dalji razvitak unutrašnjih odnosa u radnim organizacijama i na njihovu privrednu aktivnost.

Na osnovu visokog porasta proizvodnje i produktivnosti rada u prošloj godini došlo je i do osetnog povećanja sredstava za lične dohotke. Time su bili u radnim organizacijama, ukoliko ih posmatramo kao celinu, stvoreni veći materijalni okviri za lične dohotke i stvoreni povoljniji uslovi da su mogle, čak i ne menjajući postojeće relativne odnose u raspodeli, ostvariti znatne promene u odnosima u raspodeli ličnih dohodaka i otvoriti dalji proces usavršavanja mehanizma raspodele.

U toku 1963. godine bili su u čitavoj privredi vrlo osetno povećani niski lični dohoci, obim i visina tih povećanja su toliki da se mogu smatrati kao ozbiljan doprinos opštim naporima da se pomeri donja granica ličnih dohodaka na viši nivo. Dok su realni lični dohoci po zaposlenom bili povećani u toku godine prosečno za oko 10 odsto, što odgovara stopi porasta produktivnosti rada, dotle su povećanja realnih ličnih dohodaka radnika sa najnižim primanima iznosila i 25 odsto. Na osnovu tako osetnih povećanja, broj radnika sa ličnim dohocima do 15.000 dinara mesečno, u toku 1963. godine smanjio se na polovinu, ali njihov udeo u broju zaposlenih na kraju 1963. godine još uvek je iznosio 7.5 odsto. Broj radnika sa primanima do 20.000 dinara mesečno, u broju zaposlenih na početku 1963. godine, iznosio je 45 odsto i u toku godine bitno se smanjio, ali on još uvek dostiže oko 25 odsto zaposlenih u privredi. Najveći deo cca 90% sredstava za povećanje ličnih dohodaka u 1963. godini, bio je utrošen na povećanje ličnih dohodaka u visini do 50.000 dinara.

Ostvareno povećanje niskih ličnih dohodaka, mada time nije zadovoljavajuće poboljšanje materijalni položaj radnika sa niskim ličnim dohocima, ipak znači vrlo značajan doprinos poboljšanju položaja radnika sa niskim ličnim dohocima, jer su povećani po prilično višim stopama nego što su rasli produktivnost rada i troškovi života. Povećanje niskih ličnih dohodaka ostvareno u 1963. godini utoliko je značajno, jer nije izazvalo uravnilovske deformacije u osnovnim odnosima u raspodeli, nego je delovalo kao jedan od značajnih činilaca stimulacije. Ta kretanja pokazuju od kolikog značaja su visoke stope porasta produktivnosti rada ne samo za opšte povećanje ličnih dohodaka, već i za savlađivanje pojedinih pitanja unutar raspodele ličnih dohodaka na pojedince.

Porastom sredstava za lične dohotke na osnovu povećane produktivnosti rada bili su stvoreni i povoljniji materijalni uslovi i okviri za dalje usavršavanje sistema unutrašnje raspodele. Na tim nešto povoljnijim materijalnim osnovama došlo je u toku 1963. godine do širokog oživljavanja rada na uvođenju stimulativnih oblika raspodele ličnih dohodaka, do sistematskijeg rada na unapređivanju i usavršavanju sistema unutrašnje raspodele, do ponovnog oživljavanja aktivnosti ekonomskih jedinica itd. Svi ti procesi u prvom redu su izraz težnji i inicijative samih radnih organizacija i proizlaze iz potreba da se primene razvijeniji oblici raspodele ličnih dohodaka, iz potreba koje su stvorene povećanjem sredstava za lične dohotke. Konkretna ostvarenja takve orijentacije su prirodno, kako po obimu tako i po intenzitetu, vrlo različita po pojedinim radnim organizacijama, a u celini gledano, još zaostaju za stvarnim mogućnostima, koje na tom planu stoje pred radnim organizacijama. No, najznačajnija je ipak činjenica da je ostvarivanje povoljnijih privrednih rezultata i relativno visoke produktivnosti rada podstaklo te procese u radnim organizacijama. Pri tome su najbitnije sledeće stvari. Organi radničkog samoupravljanja načinu da se mnogo sistematskije bave problematikom raspodele, dublje ulaze u materiju i probleme koji se pojavljuju i operativnije usmeravaju kretanja u raspodeli. Upravo takva orijentacija dovodi organe samoupravljanja do sve jasnijih saznanja da ozbiljno unapređenje raspodele nije više moguće bez odgovarajućih stručnih službi pa se već osećaju ozbiljni napori da se takve službe organizuju i osposobe za rad u preduzećima.

Pomenuta pozitivna kretanja u unutrašnjoj raspodeli sa svoje strane, doprinela su održavanju visoke stope produktivnosti rada, a u tome okviru uslovlila su još i određene pozitivne tendencije na planu privređivanja. Pre svega, u 1963. godini povećana proizvodnja bila je ostvarena sa manjim utrošcima sredstava po jedinici proizvoda: ostvareni neto-prodakt u odnosu na jedinicu raspoloživih sredstava povećan

je za 11 odsto. Pri oceni efikasnosti korišćenja sredstava treba imati u vidu činjenicu da je povećanje vrednosti osnovnih sredstava kroz revalorizaciju, u izvesnom smislu uticalo na smanjenje neto produkta po jedinici angažovanih sredstava. To znači da je stvarni efekat poboljšanja korišćenja angažovanih sredstava veći.

Porast produktivnosti rada ostvaren je u 1963. godini uz veći porast zaposlenih nego što je to bilo predviđeno planom. Kako prosečna godišnja stopa porasta zaposlenosti nije znatno iznad planirane, ipak je stvarni porast zaposlenosti dosta veći. Naime, u prvim mesecima 1963. godine zaposlenost se kretala čak ispod nivoa iz prošle godine. Međutim, u toku 1963. godine, naročito u drugom polугоду 1963. godine, došlo je do vanredno brzog povećanja broja zaposlenih, i ta tendencija nastavlja se i u početku 1964. godine.

I ta kretanja pokazuju kako brzo i neposredno dejstvuje porast ličnih dohodaka na privređivanje i orijentaciju radnih organizacija u privređivanju i da je upravo povećana materijalna stimulacija najefikasniji put kojim se može postići orijentacija radnih organizacija u pravcu intenzivnog privređivanja, u pravcu većeg i uspešnijeg korišćenja unutrašnjih rezervi i da u tim kretanjima leže ogromne mogućnosti za povećanje privrednih rezultata.

Nema sumnje da treba svim snagama podržati i još intenzivirati procese, koji su započeli na planu unutrašnje raspodele u toku 1963. godine, da bi se oni u punoj meri nastavili i u tekućoj godini.

Značajan faktor koji bi mogao da poremeti te procese jeste povećanje troškova života, koje krajem 1963. godine i početkom 1964. godine pokazuje tendenciju ubrzanog porasta, pa bi takvo kretanje, ukoliko bi se nastavilo, predstavljalo ozbiljnu opasnost i za procese na planu unutrašnje raspodele i za privredne i društvene rezultate, koji su dosadašnjim kretanjima u unutrašnjoj raspodeli pokrenuti.

Najznačajnija je činjenica da brzi porast troškova života najteže pogađa baš one kategorije radnih ljudi, koji su najviše angažovani u proizvodnji i koji su glavni nosilac naših društveno-ekonomskih kretanja u radnim organizacijama i u čitavom društvu. Taj deo radničke klase koncentrisan je u gradovima i industrijskim centrima, gde su zaoštreni problemi snabdevanja, komunalnih usluga, školskog prostora itd. Taj deo radničke klase predstavlja njen manji deo koji živi samo od svoga rada u preduzeću, dok veći deo zaposlenih predstavlja radnici, seljaci i inteligencija koja u našim odnosima — baš zbog ovakve politike zaostajanja standarda — rešava svoje probleme dodatnim radom van svog glavnog mesta zaposlenja. Ovakvo stanje usporava efikasnost naših napora kod sprovođenja politike podizanja produk-

tivnosti rada i na toj osnovi i politiku bržeg povećanja ličnih dohodaka.

U samim kretanjima troškova života ove godine u stvari ne dolazi do ubrzanijeg porasta indeksa troškova života koje bi odstupalo od dinamike do koje je dolazilo početkom ranijih godina — 1962. i 1963. To znači da ove probleme treba posebno uzimati u obzir ako želimo da pridemo odlučnijem rešavanju problema koji se ogleda u činjenici da je u godinama 1960-1963. produktivnost rada povećana za 22 odsto dok je ukupan porast realnih ličnih dohoda iznosio svega 12 odsto. Dok su realni lični dohoci u godinama 1961-62. stagnirali, oni su u 1963. godini naglo porasli. Svakako da su to problemi koje ćemo morati najodlučnije rešavati i rešiti u narednom periodu srednjeročnog društvenog plana, prilikom utvrđivanja osnovnih proporcija privrednog razvitka. Međutim, ove godine troškovi života rastu brže nego što se očekivalo i u tome se bez sumnje u prvom redu odražavaju neki zaoštreni problemi na tržištu poljoprivrednih proizvoda, posebno u pogledu snabdevanja mesom itd.

Krajem 1963. godine i početkom ove godine javile su se izvesne teškoće u snabdevanju mesom. U 1962. godini znatno je opao fond goveda, a ovo opadanje nastavilo se i u prvoj polovini 1963. Pored suše koja je naročito uticala na smanjenje stočnog fonda na privatnom sektoru, opadanje stočnog fonda na društvenom sektoru, je, pre svega, posledica nepovoljnih ekonomskih uslova, naročito za proizvodnju mleka i mesa.

Savezno izvršno veće razmatralo je nastale probleme i preduzelo izvesne mere. Povećana je premija i otkupna cena mleku, i povećane su garantovane cene živog stoci; uvedena je premija za tovljenu telad; povećana je garantovana cena za kukuruz i dr. Da bi se povećala ratarska proizvodnja, naročito proizvodnja stočne hrane, obezbeđene su znatno veće količine veštačkog đubriva. U cilju stabilizacije tržišta, uvezeno je 150.000 tona kukuruza i 80.000 tona ječma; povećan je uvoz belančevinaste stočne hrane; doneta je odluka o posebnim kreditima za stvaranje rezervne stočne hrane uz kamatnu stopu od 1 odsto itd. Isto tako, za 1964. godinu obezbeđena su sredstva od skoro 37 milijardi na ime regresa i premija vezanih samo za proizvodnju mesa.

Pored ovoga, preduzete su mere da se povećaju domaća proizvodnja proteinske stočne hrane, a takođe su obezbeđeni krediti za izgradnju fabrika stočne hrane. Računa se da će u toku ove i iduće godine biti pušteni u pogon novi kapaciteti za oko 1.000.000 tona, što će zajedno sa postojećim kapacitetima mešaonica i fabrika omogućiti proizvodnju oko 2.000.000 tona stočne hrane.

Pored opadanja stočnog fonda, na smanjeni obim proizvodnje mesa uticalo je i zaostajanje

biljne proizvodnje. Proizvodnja žitarica i stočne hrane još uvek nije dostigla nivo iz 1959. godine, mada je proizvodnja mesa povećana za 11 odsto.

I pored teškoća koje imamo na tržištu, potrošnja mesa se stalno povećava tako da je u 1963. godini porasla za 4 kg i dostigla 37 kg po glavi gradskog stanovništva. U 1964. godini potrošnja će se dalje povećati na 39-40 kg. Pa ipak, proizvodnja mesa još uvek zaostaje za potražnjom s obzirom na brži porast industrijske proizvodnje, proizvodnosti rada kao i porast ličnih dohodaka.

Veća potrošnja mesa uticala je i na podizanje cena mesu, pa su prevaziđene i dogovorene cene. I pored toga, formirane cene kvalitetnog goveđeg mesa još uvek nisu sasvim odgovarajuće proizvodnim troškovima u društveno organizovanoj proizvodnji. Nezadovoljavajuća ponuda stoke u proteklom mesecima dovela je do pogoršanja snabdevanja mesom. Naročito neki veći potrošački centri nisu spremili dovoljne količine rezervi mesa, tako da su one iscrpene pre nego što je došlo do povećanja ponude stoke. Međutim, situacija u svim centrima nije podjednaka.

Preduzete mere od strane SIV-a, kao i povoljniji ekonomski položaj, već su dali odgovarajuće rezultate. Tako se za nepunu godinu dana već primećuje zaustavljanje daljeg pada fonda goveda, dok je znatno povećan fond svinja i živine, što će već u drugoj polovini ove godine uticati na bolje snabdevanje tržišta mesom.

Da bi se povećala proizvodnja goveđeg mesa u brdsko-planinskim rejonima i dalje podstakle poljoprivredne organizacije, a naročito zemljoradničke zadruge, za razvijanje kooperativnih odnosa i jače aktiviranje ovih rejonu u proizvodnji mesa, razmatra se mogućnost uvođenja premija za proizvodnju nekih vrsta mesa.

U cilju da se i nadalje u toku cele godine zadrži stabilno tržište povrća i voća predviđeno je da se za snabdevanje većih potrošačkih mesta ugovori organizovana proizvodnja i isporuka oko 280.000 tona povrća i oko 80.000 tona voća. Pored toga, predviđeno je da se za neke proizvode ugovori oko 50.000 tona za republičke i savezne tržišne rezerve. Do 20 marta pokriveno je oko 70 odsto predviđenih količina za ugovaranje. Međutim, rezultati ugovaranja su vrlo različiti kod pojedinih gradova. Zato su potrebni koordinirani napori svih faktora, naročito gradskih i opštinskih skupština, da se u još preostalom kratkom periodu ubrza tok ugovaranja proizvodnje.

Isto tako, ugovaranjem proizvodnje treba da se obezbeđuju i potrebe u mesu. Potrebe tržišta su toliko narasle da više ne može biti govora o urednijem snabdevanju mesom ako se ono ba-

zira na neorganizovanoj proizvodnji i otkupu stoke. Ugovaranje organizovane proizvodnje treba da bude zajednička briga snabdevačkih i poljoprivrednih organizacija, kao i opštinskih skupština.

Sudeći prema statističkim podacima o kretanju privrede u 1963. godini, može se izvesti zaključak da je u ovim kretanjima došlo do pomeranja u ravnoteži između kupovne snage i robnih fondova (opšti indeks cena na malo porastao je za 4 poena). Uzroci ovakvog kretanja leže u nekoliko faktora koji su koincidirali u protekloj godini. U vezi s tim treba napomenuti da je izvršeno delimično svesno i planirano pomeranje cena kod pojedinih grana privrede; zatim, tim kretanjima doprineo je visoki porast privredne aktivnosti, koji je i sam po sebi delovao na pojačanje tražnje na tržištu, i konačno, ovome su jednim delom doprinele i neke mere kreditne politike u kreditiranju određenih vidova konačne potrošnje.

Zbog napred iznetog, a naročito u vezi sa kreditnom politikom, želimo napomenuti da se ovog momenta ne predviđaju nikakve globalne kreditne restrikcije na području proizvodnje, jer su ove, kao što je poznato, u ovakvim situacijama uvek više štetne nego korisne. Međutim, istovremeno želimo naglasiti da kreditna politika mora još ozbiljnije zaoštriti kriterijum kreditne sposobnosti privrednih organizacija naročito u vezi sa sledećim problemima:

a) Kod onih privrednih organizacija kod kojih postoje nepokriveni gubici, ili koje u svom tekucem poslovanju nerentabilno posluju;

b) Zatim, kod onih privrednih organizacija koje vrše prelivanje obrtnih sredstava u investicije za osnovna sredstva, i time vrše dodatni pritisak na tržište investicionih dobara;

c) I, konačno, zaoštriti kriterijume kod kreditiranja zaliha u slučajevima kada se radi o nekurentnoj robi.

Ovim merama treba sprečiti negativni uticaj devijacija u kreditnoj politici u smislu stvaranja dodatne kupovne snage na tržištu. Razumljivo je da ne treba ni isticati da u ovakvoj situaciji mere kreditne politike treba da budu usmerene u pravcu sprečavanja dejstva svih bankarskih kredita u smislu kreditiranja konačne potrošnje, ukoliko se ovakvi krediti ne baziraju na depozitima iz raspodele dohotka. Međutim, kod toga treba, u vezi ocene tekućih kretanja, posebno podvući pozitivni efekat koji su u oblasti standarda imali potrošački krediti. Stoga smatram da treba pružiti punu podršku usvojenim merama za ostvarenje te politike koju treba striktno sprovoditi u život.

U vezi sa zacrtanom kreditnom politikom odnosno u vezi sa njenim sprovođenjem, a posebno u vezi sa širokom problematikom cena — o kojoj ću nešto više reći kasnije — smat-

ram da je potrebno posebno ukazati na probleme gubitaka u radnim organizacijama. U sadašnjoj, prilično široko rasprostranjenoj, tendenciji za povećanjem cena javljaju se shvatanja da se i neki gubici mogu rešavati putem cena. Takvu politiku privreda sigurno ne bi mogla da izdrži, a u krajnjoj liniji to bi značilo na račun standarda rešavati posledice loše investicione politike iz prošlosti, posledice slabih i nesređenih proizvodnih uslova u nekim radnim organizacijama, itd. Postoji određeni pritisak da se rešavanje problema gubitaka, kao i prekoračenja u investicijama i slično, prebaci na nekog drugog. Stoga treba bezuslovno postići da se blagovremeno izvrši saniranje radnih organizacija koje ostvaruju gubitke i dosledno istrajati na sprovođenju u život zacrtane kreditne politike i njenog režima, što je jedan od bitnih faktora za veću likvidnost u privredi.

Nerešavanje saniranja radnih organizacija koje su u gubitku, osobito u industriji, dovodi do pritiska na investicionu tražnju, do formiranja nerealnih sredstava za investicije koja vrše dodatni pritisak u sadašnjoj već teškoj situaciji na tom području. Stoga treba odgovarajućim intervencijama komune, republike i banaka odlučnije otvoriti proces preorijentacije takvih preduzeća na rentabilniju proizvodnju uz potrebnu rekonstrukciju i modernizaciju. Zbog toga želim da istaknem da bi bila potrebna svestrana i jedinstvena potpora svih faktora za izvršavanje zadataka u vezi sa sprovođenjem u život mera kreditne politike koje su date našim bankama u nadležnost.

U vreme kada se preduzimaju sve potrebne mere da bi se prolećna setva što uspešnije obavila pojavljuju se problemi oko kreditne sposobnosti pojedinih poljoprivrednih organizacija. Do ovoga je došlo, pre svega, zbog neizmirenih gubitaka iz prošle ili još iz 1962. godine, ili, pak, zbog neizmirenih anuiteta. Na području poljoprivrede, naime, postoje određeni specifični problemi u vezi sa pokrivanjem gubitaka, jer su oni, pored drugih slabosti koje proističu iz relativno zaostale i niskoproduktivne proizvodnje, posledica i određene politike cena. No, i pored toga, ove probleme nužno je rešavati zajedno sa sličnim problemima koji su se pojavili u drugim oblastima privrede, tj. u skladu sa zajedničkim dogovorenim principima i na liniji daljeg razvijanja našeg privrednog sistema kao celine. To praktično znači da će biti potrebno, pre svega, rešavati ove i slične probleme doslednijim sprovođenjem principa kreditne politike, i s druge strane, što aktivnijim uključivanjem poslovnih banaka.

Odgovarajući savezni organi sada razmatraju neke od ovih problema i na osnovu završnih računa za 1963. godinu, koji će uskoro biti predloženi, izvršiće analizu ekonomskog položaja poljoprivrede.

Problemi vezani za pokrivanje gubitaka i saniranje radnih organizacija koje posluju sa gubitkom ostaju vrlo aktuelni i u ovoj godini i to ne samo zbog neizmirenih obaveza iz ranijih godina, već i zbog povećanja mase gubitaka, iskazanih u završnim računima za 1963. godinu. Prema prvim podacima u godinama 1962—1963. ukupni gubici u privredi povećani su od 40 na 45 milijardi. U industriji gubici su povećani od oko 20 na 23 milijardi, u poljoprivredi od oko 11 na 13 milijardi. Analiza celokupnih završnih računa za 1963. godinu ukazuje na osnovne probleme koji su uticali na privređivanje u protekloj godini. Ali, u svakom slučaju rešavanje problema gubitaka ostaje jedan od važnih zadataka u toku sprovođenja ekonomske politike u ovoj godini.

Pritisak na cene koji se nastavlja iz prošle godine i na početku ove godine nalazi svoje žarište u strukturnim neusklađenostima proizvodnje i tražnje potrošnih dobara, uglavnom prehrambenih proizvoda. S druge strane, tu je oblast investicija i njene strukture. I u toj oblasti treba tražiti glavne faktore nestabilnosti na tržištu, u oblasti gde se kroz investicionu politiku probija niz slabosti u sistemu privređivanja. Nerešen problem politike cena, neodgovarajući sistem proširene reprodukcije i ne sasvim adekvatni uslovi raspodele, doprinose da privredne organizacije nastoje da reše svoje probleme kroz zahteve za povećanjem cena. U takvim uslovima dešavalo se da su i efekti revalorizacije osnovnih sredstava i promena režima amortizacije (čime privreda dobija 80 milijardi sredstava van sistema oporezivanja) bili povod da privreda umesto da se orijentise na bolje korišćenje kapaciteta i povećanje produktivnosti rada, traži izlaz u povećanju cena. Pored toga u poslednje vreme i neke naše mere (kao što je povećanje carinskih stopa, povećanje cena duvanu itd.), doprinele su da se problemi pokušavaju rešavati putem povećavanja cena.

Društveni plan za 1964. godinu ukazuje na probleme dispariteta cena, depresiranih i plafoniranih cena. Ti problemi postoje pre svega u oblasti ekstraktivne industrije, u proizvodnji nekih repromaterijala kao i u nekim drugim proizvodnim grupacijama; oni su dalje prisutni u oblasti saobraćaja, komunalnih usluga itd. Međutim, u uslovima povoljnih privrednih kretanja, u uslovima visokog porasta proizvodnje u mnogim oblastima i na svim nivoima pojavile su se tendencije za povećanje cena za rešavanje problema (pa i zadataka koje su sebi privredni organi postavili).

U takvoj situaciji Savezno izvršno veće moralo je preduzeti i neke posebne mere da bi se sprečio dalji porast cena i da u tom pravcu zajednički deluju svi nosioci privređivanja i organi društva. To znači da zajedničkom akci-

jom treba sprečiti takav tok kretanja koji bi značio narušavanje normalnih ekonomskih uslova privređivanja. Zajedničkom akcijom treba zaustaviti porast troškova života. U takvim uslovima Savezno izvršno veće, na primer, nije moglo dati svoju saglasnost na predlog skupštine Zajednice Jugoslovenskih železnica za korekturu njihovih tarifa. Stoga je i zavodima za cene i drugim odgovarajućim organima stavljeno u zadatak da poštoje svoju akciju u sprečavanju podizanja cena.

U tom cilju moramo pristupiti i aktiviranju republika i komuna u sprečavanju tendencije stihijskog podizanja cena, pogotovo usluga i raznih doprinosa koje direktno pogađaju standard života građana. Nastavljanje takve tendencije dovelo bi samo do novih poremećaja u privredi, do nove nestabilnosti na tržištu i u našim privrednim kretanjima. No, to ne znači da ne treba — u okviru čitave problematike raspodele — najozbiljnije i hitno pristupiti razmatranju položaja i uloge komuna.

U sadašnjoj situaciji treba da budemo odlučni, da trenutno ne smemo dozvoliti pokretanje cena. No, istovremeno svesni smo da politika zakivanja cena, u ime neke stabilnosti, u stvari nikad nije rešavala nešto trajnije. Stoga smatram da treba da budemo u ovom momentu čvrsti da u relativno kratkom vremenu izađemo sa predlozima za promenu sistema cena, s tim da promene u odnosima cena moraju omogućiti brže ostvarivanje osnovnih ciljeva naše ekonomske politike, a posebno da obezbede stabilni rast realnih ličnih dohodaka. Treba preduzeti sve ekonomske i političke mere kojima ćemo sprečiti pojave na koje se danas ukazuje. Ali, istovremeno ćemo ići odlučno na usavršavanje sistema, jer naše mere nikako ne mogu da se svode na zadržavanje cena i tome slično. Nama je potpuno jasno da takve mere mogu da budu samo paliativnog karaktera i privremene, jer one nikako ne mogu razrešiti postojeće probleme. I u tom smislu je opravdana kritika radnih organizacija, republika i komuna koje iznose da na taj način samo produžavamo postojanje postojećih dispariteta, koji se specifično i teže odražavaju u nekim granama i, sledstveno tome, na nekim područjima.

Mere koje se pripremaju u organima Saveznog izvršnog veća teže iznalaženju trajnijih rešenja na bazi izučavanja uzroka ovih pojava koje se već niz godina pojavljuju u privredi. U vezi s tim treba preispitati i odnose koji se pojavljuju u raspodeli nacionalnog dohotka. Kod toga se ne radi samo o problemima raspodele na osnovne vidove potrošnje. Smatram da u tom okviru — i posebno povezano sa problemima u sistemu proširene reprodukcije — u ovoj situaciji postoji pitanje raspodele po nosiocima sredstava, sa posebnim osvrtom na udeo privrede. U oblasti cena postoji danas određena nesrazmera koja remeti odnose

i zadire u primarnu raspodelu. Ovakvi odnosi utiču i na određena društveno-politička kretanja.

Činjenica da je udeo privrede u neto-produktu u poslednje tri godine u opadanju i to utiče da — uz neke druge mere na području raspodele — radne organizacije nisu stimulirane da se odlučno orijentišu na politiku snižavanja materijalnih troškova, čime bi u znatnoj meri doprinele i rešavanju problema u oblasti cena. Šta više, smatram da stvaranje takvih uslova privredavanja predstavlja preduslov za realizaciju zdrave politike cena. Istovremeno, to isto važi i za investicionu politiku, za sistem proširene reprodukcije. Povećanjem učešća privrede u neto produktu omogućićemo realnije odnose na tržištu i to u uslovima koji će u mnogome olakšavati rešavanje nekih problema dispariteta u cenama.

No, ako govorimo o opadanju učešća privrede u neto-produktu, trebalo bi istovremeno uzeti u obzir i povećanje amortizacije van toga. Pored toga, za poslednju godinu dana preduzeto je niz mera u cilju poboljšanja materijalnog položaja radnih organizacija. Promena u raspodeli sredstava između federacije, ostalih društveno-političkih zajednica i radnih organizacija vršena je kroz četiri osnovna oblika: sprovođenjem revalorizacije i izmena u amortizaciji; ukidanjem doprinosa na vanredni prihod i rudničke rente, ustupanjem doprinosa iz dohotka kao i ukidanjem ili smanjenjem saveznog poreza na promet; izmenom regresa i premija; izmenom pojedinih cena pojedinih proizvoda. Ocenjujući efekte ovih izmena može se utvrditi da su u globalu sredstva federacije smanjena za oko 120 milijardi, dok su sredstva ostalih društveno-političkih zajednica povećana za oko 20 milijardi, uz znatno povećanje sredstava privrede.

Takva politika se nastavlja i u 1964. godini i stoga i pored nekih mera koje dejstvuju u pravcu povećanja troškova (kao što su to promene carinskih stopa, doprinosi za puteve itd.), ipak treba očekivati da će ukupno dejstvo svih tih mera uticati na izvesno poboljšanje položaja radnih organizacija. Međutim, ponovo ukazujući na opadanje udela privrede u neto-produktu, ističe se kao potreba da u našoj ekonomskoj politici uzimamo naročito u obzir brzi porast davanja privrede na ime raznih doprinosa budžetima, fondovima i drugim institucijama kao i na ime anuiteta u korist investicionih fondova. U vezi s tim je očito da je stalno visoko povećanje investicija pre svega vezano za nosioce sredstava van privrede.

Kao faktor poremećaja u oblasti cena jeste pre svega odnos u cenama pojedinih grana, odnosno položaj pojedinih privrednih grana. Zbog tih vanredno velikih razlika iz kojih proizlazi niz negativnih dejstava — moraćemo što pre, posebno zbog obezbeđenja povoljnih kretanja

u privredi, koja raste brzim tempom, naći mehanizam koji će omogućiti adaptiranje zatečenih cena i njihovo prilagođavanje novonastaloj strukturi proizvodnje i tražnje. U tom okviru moraćemo tretirati i pitanje usklađivanja uslova privredavanja privrednih grupacija. Saglasno tome, u poslednje vreme vršene su i izvesne korekcije u položaju nekih grupacija.

Međutim, rešenje problema svakako ne možemo tražiti samo u takvim parcijalnim merama. Problemi su mnogo dublji, dispariteti mnogo veći. Kao primer može možda najbolje da nam posluži današnji položaj saobraćaja, pogotovo položaj železnice. S obzirom na tešku situaciju u kojoj se nalazi, saobraćaj predstavlja sve izrazitije limitirajući faktor za dalje razvijanje proizvodnje i za naš dalji privredni razvitak uopšte. Nadovezujući na gornju misao, baš nam primer železnice pokazuje svu težinu štetnih posledica politike zadržavanja odnosa u kojima privredi praktično nije ostavljena nikakva mogućnost adaptacija. Stoga, u okviru razrešavanja problematike usklađivanja uslova privredavanja privrednih grupacija treba odlučno otvoriti proces modernizacije transporta, njegove racionalizacije i boljeg povezivanja transporta i privrede na bazi obostrane međusobne odgovornosti. Na to posebno ukazujem zbog nekih vrlo teških situacija do kojih dolazi u nastojanjima da se obezbedi donekle normalan saobraćaj s obzirom na dotrajalost znatnog dela postojeće vuče.

Zbog toga sada stojimo pred hitnim, u ovoj godini prioritarnim zadatkom, da organizovano pristupimo kompleksnom rešavanju ovog problema — jer nam tu problematiku, to jest problematiku politike cena i sistema proširene reprodukcije, uz rešavanje problema raspodele, privredni život hitno nameće na dnevni red, i ne treba nikako da dozvolimo da se stvari rešavaju stihijnim putem ili pod uticajem jednostranih pritisaka. Odgovarajući savezni organi već pripremaju analize i predloge koji će biti u bliskoj budućnosti predloženi Saveznom izvršnom veću i Saveznoj skupštini. Svakako, rešavanje problema biće potrebno kombinovati sa svim merama ekonomske politike, s otklanjanjem strukturalnih neusklađenosti, sa boljom snabdevenošću tržišta, intervencijom iz uvoza i slično. Kod toga, jasno, mislim i na odgovarajuće propratne mere na području poreske politike, poreza na promet itd., jer promene u odnosima cena možemo i moramo sprovesti na način koji će biti u interesu stabilizacije privrede, uz održavanje visoke dinamike, i u cilju rešavanja odgovarajućih vrlo gorućih zadataka u oblasti standarda.

Analize završnih računa za 1963. godinu, izvršene na bazi proizašlih međusobnih odnosa pojedinih grupacija privrede, i kod kojih je uzet u obzir uticaj pojedinih instrumenata raspodele, omogućiće konkretno sagledavanje

promena u politici raspodele. Već sada se može reći da te promene treba vršiti u više pravaca, a pre svega u pravcu daljeg proširivanja materijalne osnove radnih organizacija kako bi ove mogle u bitno većoj meri postati nosioci proširene reprodukcije; zatim u pravcu popravljivanja odnosa među pojedinim grupacijama; i konačno, u pravcu popravljivanja odnosa u internoj raspodeli dohotka kako bi se stvorili bolji odnosi, odnosno uslovi, za povećanje ličnih dohodaka, proisteklih iz korekcije odnosa u globalnoj raspodeli nacionalnog dohotka, i iz povećane proizvodnje, produktivnosti rada i efikasnijeg privređivanja.

U pogledu usavršavanja mehanizma raspodele poseban zadatak predstavlja revizija i razrada sistema poreza na promet proizvoda i analiza njegovog dejstva i uticaja na raspodelu ukupnog prihoda i dohotka privrednih organizacija. Ova razmatranja su, naime, bitno povezana sa radom na politici i režimu cena i njih treba učiniti ne samo u odnosu na savezni porez na promet, već isto tako i na opštinski porez na malo za koga je takođe utvrđeno da je u primeni dovodio do raznih deformacija. Smatra se da porez na promet treba da bude prvenstveno predviđen za finalne proizvode; uz to, proučava se mogućnost njegovog prenošenja u sferu potrošnje. Savezno izvršno veće, kao i odbori Savezne skupštine razmotriće uskoro predlog novih teza o porezu na promet.

Pored toga, s obzirom na sadašnju situaciju na tržištu i uslovima privređivanja naročito pojedinih grupacija, u saveznim organima već je pripremljen predlog za smanjenje poreza na promet proizvoda nekih određenih grupacija.

U oblasti usavršavanja mehanizma raspodele pristupilo se i radu na analizi onih instrumenata koji zahvataju dohodak radnih organizacija. Raspodela putem ovih instrumenata dovodi često do preliivanja akumulacije u troškove poslovanja, zbog čega se otežava pravilan društveni obračun i zamagljuje se prava slika produktivnosti rada i akumulativnosti pojedinih delatnosti.

S obzirom na sadašnju situaciju na tržištu i u uslovima privređivanja naročito pojedinih grupacija, u saveznim organima se izučava i priprema predlog u pravcu ustupanja doprinosa iz dohotka pojedinim granama bazične industrije odnosno za njegovo smanjenje u raspodeli u privredi.

Savezni organi zatim razmatraju i dosadašnji režim sredstava u radnim organizacijama. Iako je promenama u režimu amortizacije učinjen vidan napredak, ipak je još ostalo izvesnih zadataka na tom području. U prvom redu moraju se predložiti promene u pogledu dejstva kamate na sredstva. U mehanizmu ra-

spodele ovaj instrumenat imao je poseban značaj, mesto i ulogu, ali došlo je do izvesnih deformacija koje iskrivljuju suštinu ovog instrumenta i slabe njegovo stimulativno dejstvo na što efikasnije korišćenje društvenih sredstava. Prvobitno predviđeni opšti nivo kamate stalno je kroz olakšice i druge ustupke smanjivan, a umesto ovog instrumenta jačali su drugi instrumenti koji neposredno zahvataju dohodak radne organizacije. Ukidanjem rente i vanrednog doprinosa ublaženo je ovo negativno dejstvo. Istovremeno sa pomenutom orijentacijom na postepeno smanjivanje, odnosno ukidanje doprinosa iz dohotka, biće potrebno preispitati sadašnji nivo kamate na sredstva i tu učiniti potrebne korekcije i to ne samo u zavisnosti od ukidanja doprinosa iz dohotka, već i od poboljšanja položaja pojedinih grupacija koji će nastati ili je već nastao zbog korekcija cena. Na ovaj način treba da se postigne da kamata na fondove u privredi i kamate na kredite postanu osnovni instrumenat kojim se utiče na ekonomisanje sredstvima i na raspodelu društvenih sredstava u najrentabilnija ulaganja. Međutim, u vezi s orijentacijom na postepeno smanjivanje, odnosno ukidanje doprinosa iz dohotka, pretpostavlja se smanjivanje svih vrsta premiranja i regresiranja u privredi. Uopšte uzev, povećanje učešća radnih organizacija u rezultatima privređivanja, vezano je za smanjivanje pomenutih oblika intervencije u privredi.

Savezno izvršno veće posebno će u najskorije vreme razmatrati i analizu dejstva anuiteta i uslova kredita za investicije na položaj radnih organizacija. Ova analiza treba da da podatke i pruži osnov za dalju politiku rokova i anuiteta u okviru novog sistema proširene reprodukcije.

Savezni organi, u cilju sprovođenja smernica društvenog plana, već razrađuju i problematiku rezervi kako bi one — na svim nivoima i u svim vidovima — omogućile normalno i stabilnije funkcionisanje tržišta a time i privrede uopšte. Kod toga se naravno ne misli na neke rezerve u obliku blokada i restrikcija — nego na politiku planskog stvaranja rezervi pre svega u samoj privredi, tako da bi i putem politike stvaranja i korišćenja rezervi uticali na stabilnija privredna kretanja. Možemo kazati da smo na tom području možda u najvećem zaostatku i da tu problematiku treba najhitnije rešavati.

Pored problematike u oblasti cena, odnosno u vezi sa tom problematikom, jedno od glavnih pitanja koje su počeli savezni organi intenzivno razmatrati i pripremati odgovarajuće predloge, jeste pitanje sistema proširene reprodukcije. Za sistem dugoročnog kreditiranja od značaja je potpunije usklađivanje cena, da bi se dobili odgovarajući odnosi u formiranju dohotka i akumulacije po privrednim oblastima.

ma i granama, a time i adekvatniji kriterijum, pored ostalog, i u proizvodnoj orijentaciji i investicionoj politici. Polazi se od toga da se povećava udeo radnih organizacija u akumulaciji, čime se uvećava uloga radnih organizacija u proširenoj reprodukciji, a smanjuje uloga društveno-političkih zajednica u njihovim intervencijama putem sredstava za finansiranje investicija.

Veća uloga radnih organizacija u proširenoj reprodukciji nužno upućuje ove organizacije da ulažu sredstva u banke i da povezuju svoja sredstva sa sredstvima koncentrisanim putem bankarskog mehanizma. Banke, sa svoje strane, oslanjajući se na prikupljena sredstva iz privrede, moraju tražiti optimalnija rešenja kod korišćenja sredstava privrede.

Povezano sa smanjenjem uloge društveno-političkih zajednica u njihovoj intervenciji sredstvima, treba imati u vidu funkcije koje će ove zajednice i dalje zadržati. Najšire funkcije intervencije (razvoj nerazvijenih područja, podsticanje razvoja nekih oblasti privrede itd.) ima federacija; u izvesnom smislu slične funkcije, ali na užem planu, imale bi republike. Uloga fondova komunala pri proširenoj ulozi privrednih organizacija i banaka trebalo bi da bude usmerena, pre svega, na razvoj komunalne privrede i tzv. tercijalnih delatnosti.

Pri tome, razrada predloga ide u tom pravcu, da se povećaju fondovi radnih organizacija, što bi se postiglo ukidanjem sadašnje participacije republika i komunala u fondovima preduzeća. Kamata na fondove u privredi ostala bi i dalje, i ona bi mogla služiti kao izvor prihoda federacije i republika za njihove funkcije. Što se tiče komunala, izvori njihovih prihoda bili bi oni koji su predviđeni u nacrtu zakona o finansiranju društveno-političkih zajednica, tj. doprinosi iz ličnih dohodaka i posredni i neposredni porezi građana.

Uloga društveno-političkih zajednica ne iscrpljuje se samo intervencijom sredstvima. Njihova uloga na području investicija je, pre svega, da obezbeđuje potrebne uslove za proširenu reprodukciju planiranjem privrednog razvoja i postavljanjem načela za korišćenje sredstava namenjenih društvenoj reprodukciji. Prema tome, usmeravajuća uloga društveno-političkih zajednica ostaje i dalje značajna, kao i uloga društvenih planova, jer su smernice koje utvrđuju društveni planovi jedna od osnova za poslovanje banaka.

Pristup rešenju sistema proširene reprodukcije, dakle, prema dosadašnjim razmatranjima odgovarajućih organa federacije traži se u pravcu napuštanja poreskog ubiranja sredstava za investicione fondove svih društveno-političkih zajednica i neposrednog raspolaganja tim sredstvima od strane društveno-političkih organa. To bi značilo povećanje sredstava u fondovima radnih organizacija, što će omogućiti njihov

veći interes za štednju materijalnih i drugih troškova i celishodniju raspodelu, a samim tim stimulisati i produktivnost rada.

Potpunije rešenje na ovaj način zamišljenog mehanizma zahteva izmene u odnosima cena i odgovarajući preraspored akumulacije među granama, itd. Naime, promene u sistemu proširene reprodukcije ne mogu se odvojiti od problema cena i drugih društveno-ekonomskih pitanja, i na njihovom rešavanju treba raditi uporedo, vodeći računa o uzajamnoj zavisnosti, jer, nesređenost i nedostatke u sistemu cena u velikoj meri je prouzrokovao sadašnji sistem proširene reprodukcije. A postoji, jasno je, i obrnuta uzročnost i povezanost.

Da bismo rešili probleme privređivanja, smirili odnose na tržištu, rešavali probleme standarda, pored tekućih mera moramo brže da radimo na čitavom nizu pitanja za usavršavanje privrednog sistema: naročito na području proširene reprodukcije, u oblasti cena, na sistemu raspodele. O tome će Savezna skupština u najskorije vreme da raspravlja. Osnovni pravci rešavanja su prilično jasni. Iako su mere koje danas preduzimamo na području cena, snabdevenosti tržišta, u oblasti ličnih dohodaka i standarda, u oblasti izvoza i uvoza, više privremenog, odnosno kratkoročnog karaktera, one uz svestranu organizovanu akciju svih faktora u privredi i društvenih snaga, mogu da doprinesu smirivanju situacije i da omoguće ubrzanji, ali i sistematičniji rad na rešavanju fundamentalnih pitanja privrede i uslova privređivanja radnih organizacija.

Drugarice i drugovi savezni poslanici, visok stepen privrednog razvoja koji se sada postiže nesumnjivo omogućuje da se problemi u vezi sa tržišnom situacijom, u oblasti standarda, na području strukturalnih problema kao i kod usavršavanja privrednog sistema, mogu lakše da savladavaju i rešavaju, nego što se to moglo pre nekoliko godina. Međutim, pozitivni rezultati mogu se postići, i to u najskorije vreme, samo pod uslovima zajedničke, sinhronizovane akcije privrede i njenih udruženja, sindikata, komunala, republika i federacije.

U tom cilju, u ime Saveznog izvršnog veća, molim Savezno veće i Privredno veće Savezne skupštine da svojim predlozima, stavovima i zaključcima, podrže naše zajedničke napore usredsređene na rešavanju nekih bitnih tekućih pitanja našeg privrednog i društveno-političkog razvitka.

Predsedavajući Osman Karabegović: Određujem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Drugovi i drugarice, nastavljamo s radom. Saslušali ste ekspozice druga Borisa Kraighera.

Ima reč drug Ratko Svilar, član Privrednog veća, izborna jedinica Slavonski Brod.

Ratko Svilar (*Izborna jedinica Slavonski Brod*):

U nekoliko mahova postavilo se pitanje raznih problema, a koji se uočavaju i kada se razmatra privredno kretanje u toku jednog vremenskog perioda. Mislim da bi bilo vrlo dobro ako bi smo za neke probleme izvukli određene zaključke. To bi trebalo učiniti već sada da nam se slična situacija ne dogodi odmah na početku iduće, 1965. godine. Htio bih da istaknem neke probleme u vezi s isporukom šinskih vozila za potrebe naših željeznica. Prije svega, karakteristično je do sada sljedeće: ugovori za isporuku šinskih vozila sa proizvođačima zaključivani su često puta na vrlo kratak rok, odnosno vrlo kasno, pa sve one teškoće koje proizvođači imaju oko nabavke reprodukcionog materijala, raznih dijelova, osobito iz uvoza, dovodile su do toga da su ti rokovi često puta podbacivali, odnosno nisu se mogli održati. Na primjer, prošle godine, negde u šestom mjesecu, zaključen je ugovor sa željeznicom za 3.000 teretnih vagona sa rokom isporuke do konca 1963. i do polovine 1964. godine, a preko 1.200 vagona je već koncem godine isporučeno. Da nije bilo teškoća u nabavki reprodukcionog materijala koncem prošle godine, u novembru i decembru, sigurno bi količina ispučenih vagona bila mnogo veća. Dakle, vidi se da je i u prilično kratkom vremenskom periodu ispučena velika količina teretnih vagona, iako su proizvođači imali teškoća oko nabavke reprodukcionog materijala. Tačno je ono što je konstatirano u materijalima — da će u toku ove godine, u prvoj polovici, biti izvršene sve te isporuke, bez obzira na teškoće.

Međutim, htio bih da istaknem neke probleme u vezi sa vučnim sredstvima, odnosno lokomotivama, jer se o tome u posljednje vrijeme mnogo govori. Stanje se pogoršava, a naročito od onog dana kada je željeznica saznala da će morati iz svog parka vučnih sredstava izbaciti prilično velike količine parnih lokomotiva, zbog toga što su zastarele i što se ne isplati obnavljati ih. Naravno, time se problem nedostatka vučnih sredstava ozbiljno pogoršava.

Mislim da nije u redu ako se krivica za to svaljuje isključivo na proizvođače vučnih sredstava, proizvođače lokomotiva. Ne tvrdim da je nema i u proizvođača lokomotiva. Neke isporuke su mogle biti i ranije izvršene. Međutim, smatram da se proizvodnja može normalno odvijati samo onda kada se izvrše potrebne pripreme. Ilustracije radi navešću nekoliko primjera koji jasno ukazuju da se nije dovoljno vodilo računa o blagovremenom zaključiva-

nju isporuka novih lokomotiva. Na primjer, u periodu od konca 1959. godine i februara 1961. godine nije zaključena isporuka nijedne lokomotive, a proteklo je 14 mjeseci. Ugovori za isporuke lokomotiva su se ovako kretali u 1959. godini: sredinom godine 12 komada; koncem godine 11 komada; u februaru 1961. godine 8 komada, u martu 6 komada, itd. Većina tih ugovorenih lokomotiva je isporučena. U stvari, do zastoja je došlo u isporuci lokomotiva koje su ugovorene u decembru 1962. godine.

Ovde bih se malo zadržao. Smatram da ukoliko se i dalje ovako nastavi može doći do ozbiljnih teškoća. Naime, pošto je zaključen ugovor za isporuku lokomotiva, koja je trebalo da uslijedi u 1963. godini, čekalo se šest mjeseci na odobrenje deviznih sredstava, a samim tim je doveden u pitanje rok isporuke. Poznato je da je u Evropi rok isporuke za lokomotive ove kategorije (lake vučne i druge vučne lokomotive) od 12 do 17 mjeseci. Međutim, ni mi ne možemo dati kraće rokove, naročito kad se uzmu u obzir teškoće oko nabavki raznih dijelova.

Sada se intenzivno radi da se ubrza ta zakasnijela isporuka i olakša teška situacija na željeznici. Međutim, iz raznoraznih razloga teško je nadoknaditi propušteno vrijeme. U periodu 1960—1961. godine obavili smo oko trideset do četrdeset razgovora s odgovornim ljudima i zahtijevali da se blagovremeno ugovori određena količina lokomotiva, kako bi se mogle izvršiti na vrijeme sve pripreme. Međutim, do toga nije došlo. Čak smo insistirali da se osiguraju devizna sredstva za dijelove iz uvoza pre nego što se ugovor sklopi sa željeznicom. Međutim, Jugobanka to nije prihvatila bojeći se da će, na primjer, 10 kompletnih lokomotiva ostati nerealizovano. Iako smo ih mi uvjeravali da do toga neće doći, poznavajući potrebe željeznice, oni na to nisu pristali. Oni će odobriti devizna sredstva tek onda kada se sklopi ugovor sa korisnikom. Mi smo ih upozoravali da se može dogoditi jednog dana da željeznica, zbog neophodne potrebe, zahtijeva brzu isporuku lokomotiva, a da to domaći proizvođači ne mogu isporučiti na vrijeme, pa se onda moraju lokomotive uvesti. I stvarno se to i dogodilo. I pored svih intervencija, zahtjeva, isticanja potrebe blagovremene pripreme — nije se uspjelo. Zbog toga je proizvođač u vrlo nepovoljnom položaju. Konkretno, mi još nemamo ugovore za lokomotive za 1965. godinu, izuzev Zajednice Zagreb. Zato smatram, vraćam se na ono maloprije, da tu treba pomoći jer mislim da je željeznica u pravu. Oni su prvi put ove godine ozbiljno prišli pripremama za ugovaranje šinskih vozila, putničkih vagona, lokomotiva, teretnih vagona za period do 1970. godine, i tvrde da će ovih dana ugovori sa proizvođačima biti potpisani. Neke zajednice su već potpisale ugovore za putničke vagone i lokomotive, i mislim da bi tome trebalo dati

punu podršku, kako sa strane našeg najvišeg foruma, tako i sa strane drugih institucija, banaka na primjer, jer onda tek proizvođači mogu vršiti solidne pripreme i održati ugovorne rokove. Naime, da bi se mogla izvršiti na vrijeme isporuka šinskih vozila, potrebno je blagovremeno ugovoriti isporuku elektroopreme, kao što su generatori za lokomotive, vučni motori, reprodukcioni materijal, itd. Na taj način se onda može osigurati redovna proizvodnja u narednom periodu. Zato smatram da to treba podržati, i mislim da je željeznica to vrlo ozbiljno shvatila, i da će do dugoročnih sporazuma između željeznica i proizvođača doći.

Drugo, želim samo napomenuti, da je u materijalu bilo govora o nedostatku kapaciteta za proizvodnju građevinskog materijala, naročito cementa. Sada se vrše pripreme za rekonstrukciju pet tvornica cementa i izgradnju jedne nove. Mislim da bi trebalo da se taj pripremni rad ubrza, to jest, oko konstrukcije finansiranja izgradnje tih objekata. Na taj način proizvođači bi mogli odmah zaključiti ugovore i odmah pristupiti pripremama za izgradnju te opreme, jer kapaciteti u zemlji postoje, ali na žalost, često puta se događa da taj pripremni period oko odlučivanja o konstrukciji finansiranja, tehničkim rešenjima, vrlo dugo traje.

Treće, što takođe želim samo napomenuti, jesu cijene raznim poluproizvodima i dijelovima za ugradnju. Stalno rastu cijene raznim proizvodima, i ovde želim istaći da je položaj finaliste vrlo težak. Naime, onaj koji je primoran da nabavlja razne dijelove od pojedinih specijaliziranih proizvođača, često puta je u situaciji da mora prihvatiti cijene do kojih je u svojim kalkulacijama došao taj proizvođač, i tu se ne može ništa učiniti, bez obzira na interne ugovore i sporazume, ili čak članstvo u istim poslovnim udruženjima, poslovnim zajednicama, itd. U isto vrijeme, proizvođač — finalista, vrlo teško može da opravda takvu povećanu cijenu ukupnog finalnog proizvoda u odnosu na kupca i društvenu zajednicu. Ne znam šta bi tu trebalo učiniti, ali činjenica je da je to stvar proizvođača i da oni treba da nađu zajednički interes na bazi veće isporuke ukupnih finalnih proizvoda. Međutim, to je zaista krupan problem, i tu treba nešto učiniti.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Anton Bole, poslanik.

Anton Bole (Izborna jedinica Ptuj):

Drugarice i drugovi poslanici, sve analize dosadašnjih kretanja privrede u ovoj godini bile su pozitivno ocenjene, naime, sama ocena je bazirana na više ili manje optimističnim procenama za budućnost. Te ocene su naročito došle do izražaja kod visokog porasta proizvodnje, u visokom izvozu, u porastu produktiv-

nosti rada i povećanju robnog prometa. Ali, ako pored tih optimističkih i pozitivnih ocena ne uzmemo u obzir izvesne pojave i tendencije, mogli bismo u budućim analizama doći do ocena koje se neće poklapati sa sadašnjim. Hteo bi da upozorim na izvesne tendencije koje se javljaju naročito u oblasti platnog bilansa, investicione potrošnje, a pogotovu njene strukture, u oblasti tržišta, i na kraju, to ne znači da je manje važno, o materijalnom položaju naših privrednih organizacija.

Prvo, što se tiče platnog bilansa hteo bih ukazati na neke probleme i dopuniti materijal s izvesnim predlozima za koje smatramo da bi mogli da budu interesantni, a koji bi dali nove stimulanse i novu dinamiku, naročito u oblasti izvoza. Ako pogledamo samo sedam grana koje predstavljaju oko 76 odsto našeg industrijskog izvoza, odnosno oko 60 odsto čitavog našeg izvoza, onda možemo konstatovati sledeće: prvo, brodogradnja ima porast u odnosu na prošlu godinu 87 odsto, tekstilna industrija oko 76 odsto, koža oko 60 odsto, obojena metalurgija oko 50 odsto, prehrambena industrija oko 38 odsto, a metalska i elektroindustrija stagniraju, čak i zaostaju. Koje osnovne karakteristike možemo izvući iz tih sedam grana koje su, zapravo, najjači reprezentanti industrijskog i celokupnog izvoza?

Najpre, najjaču izvoznu dinamiku imaju one grane koje su i uvozno intenzivne. Znači, u izvozu su najjače one grane koje imaju visok uvoz. Prema tome, tzv. devizni saldo je u toj oblasti relativno mali, a on je nama jedino interesantan u izvozu. Brodogradnja je, uglavnom, sada imala koncentrisane liferacije brodova. Znači, u idućem periodu ne možemo očekivati takvu dinamiku. Obojena metalurgija sa svojim proizvodima stalno je razapeta između domaće potrošnje i izvoza. Jer, sada se već dešava da mi moramo vršiti distribuciju produkata obojene metalurgije, bilo da se ta distribucija vrši na domaćem tržištu, bilo da se mora vršiti distribucija preko alokacija i na inostranim tržištima.

To znači, da na tom sektoru ne možemo očekivati neku veliku dinamiku u idućim mesecima, čime bismo stabilizovali izvoz na visokom nivou. Isto je i sa prehrambenom industrijom, koja je do sada bila zbog sezone u oscilacionim kretanjima na vrlo visokom nivou. Prema tome, gro problema je koncentrisan na elektroindustriju, metalnu i drvenu industriju, jer su one najreprezentativnije u našem izvozu. Naravno, neću da potcenjujem ostale grane kao što su: hemijska, celuloza itd. Znači, sada će se problemi u izvozu koncentrisati baš na one grane, koje sada ne samo što nemaju dinamiku porasta, nego su čak u zaostajanju u izvozu u odnosu na prošlu godinu. Ja se potpuno slažem sa zaključcima koji su dati u materijalu, to jest da se naročito te grane posebno preispitaju.

Samo, molio bih da se ne ostane samo kod preispitivanja, jer ih je bilo već mnogo. Nego, da se izvuku izvesni zaključci, tako da će ove dve ili tri grane doći bar na paralelnu dinamiku s ostalim granama.

Tu naročito mislim na one mere o kojima je bilo već govora u ovom Domu. Slažem se da se te mere mogu okarakterisati kao palijativne mere i da stalno insistiramo na rešavanju takozvanih fundamentalnih problema, a tu mislim na deviznu reformu. Ali, moram da konstatujem da se dugotrajni problemi i dugo odugovlače. Mi bismo morali za taj period naći izvesne nove stimulanse koji će pokrenuti čitav naš izvoz, koji je sada, za januar i februar, vrlo optimističan. Realno sagledavanje može da nas upozori na izvesne probleme, koji bi nas u najkraće vreme doveli na drugi nivo, odnosno, situaciju u platnom bilansu bi nam još više zaostriili.

Naročito mislim na mere, koje su čak odo maćene u zaključcima, a koje je i ovaj Dom prihvatio. Čak se diskutovalo o njima i u diskusiji o Društvenom planu. Mislim da bi trebalo da se sfera tzv. deviznog samofinansiranja proširi. Kada je bila diskusija o planu, bilo je mnogo govora o tome. I sama praksa nam vrlo jasno pokazuje da je privreda efikasno prihvatila ove mere. Već je mart, daleko smo od rezultata u decembru, januaru, a na području deviznog samofinansiranja nismo se ni makli. Tu mislim naročito na spregu uvoz-izvoz koja je u sadašnjoj situaciji još interesantnija. Jer, ako pogledamo sa kakvom dinamikom se odvija uvoz, uočićemo da se u platnom bilansu javlja vrlo jak disparitet između uvoza i izvoza, na koji moramo ponovo da se vraćamo sa konstatacijom da čitava sprega uvoz-izvoz još nije razrađena u našem mehanizmu, a ukoliko jeste, onda je tako minimalna da nema većeg uticaja na povezivanje uvoza s izvozom. Dalje predlažem da se u materijalima malo jasnije definiše i stimulativni značaj retencione kvote. Slažem se da je to palijativna mera i niko joj i ne pridaje neki fundamentalni značaj. Ali, ipak, moram da upozorim da bi retencionna kvota, ne toliko po svome nivou, nije bilo diskusije o nivou već o funkcionalnosti te kvote, dobila izvesne karakteristike deviznog novca i u našoj zemlji. Tako bi privredne organizacije bile u većoj meri stimulirane da se angažuju u oblasti izvoza. Dalje, mera o kojoj je ovde bilo reči i o kojoj se samo diskutuje — znači nije došlo do njene realizacije — mera da se i ostale banke, mislim naročito na privredne banke republika i izvesne komunalne banke, uključe u devizni mehanizam. Ali ne na način kao do sada, to jest, da one samo servisiraju specijalizirane banke, nego da se one pojavljuju kao stalni akteri u odnosu do specijalizovanih banaka ili što bi bilo najbolje, direktno do CDF-a

da bi one mogle na svom terenu pokupiti sve kapilare izvoza, a koji još ni izdaleka nisu u našoj zemlji obuhvaćeni. Želeo bih još da kažem par reči o onome što materijal nije dovoljno istakao, naime, o problemu našeg nerobnog izvoza. Mi smo izvoz prošle godine vrlo optimistički ocenili. Ali, ako pogledamo strukturu izvoza, i vidimo ko je dao taj optimistički ton čitavom našem izvozu, onda moramo vrlo realno konstatovati da je to bio nerobni izvoz, pogotovo nerobni izvoz u oblasti turizma. Predložio bih da se u zaključcima o tom delu izvoza, koji je za nas vrlo interesantan, kaže par reči.

Drug Kraigher je već u svom uvodnom referatu upozorio na suptilnost i selektivnost uvoza u toj situaciji. Mi smo vrlo skloni kada nam se u platnom bilansu pojavi debalans, a on je već tu, pogledajmo brojke, jer uvoz ima dinamiku 42 odsto, a izvoz 31 odsto, da vrlo nerovno nastupamo sa globalnim restrikcijama na strani uvoza. Ukoliko sada vodimo bitku oko smanjivanja, rekao bih smirivanja uvoza, mislim da moramo biti vrlo selektivni i vrlo suptilni, da nam sam uvoz ne bi postao kočnica. Odnosno, uvoz ne bi mogao u dovoljnoj meri da snabdeva našu industriju i poljoprivredu da bi one mogle krenuti dinamičnijim putem u idućim mesecima.

Toliko o nekim problemima u platnom bilansu. Molio bih, odnosno predlažem, da se zaključci koji obrađuju tu problematiku preciziraju tim merama, jer o njima je već bilo reči, a bili su čak dati vrlo tačni rokovi kada će se oni realizovati. Predlažem i da se zaključci, koji su prezentirani ovom Domu, dopune tako da bismo za taj prelazni period, ipak, i iz tih palijativnih mera izvukli pozitivne rezultate u oblasti platnog bilansa. Jer, želeo bih da upozorim da jedini stimulanse koji sada egzistira jeste obračunski kurs, a situacija na domaćem tržištu je takva da će nas stalno terati u spirali. Naravno, toga je bilo i ranije, a pogotovo sada kada je obračunski kurs sa svim internim stimulacijama već davno prevazišao sam interes proizvođača, a i oni sami smatraju da je to instrument koji je sa te, ekonomsko-stimulativne, strane potpuno degradiran. U sadašnjoj situaciji smo svi, a i u materijalu je to tako, usmereni na smirivanje tržišta, koji bi mogao da bude vrlo jak faktor za spiralu domaće tržište-izvoz, a znamo sa kakvim konsekvencama se sve to završava.

Zatim bih govorio o drugom problemu koji je vezan za raspodelu i za materijalni položaj privrednih organizacija.

Naime, tim problemima se posvetilo dovoljno prostora i specifične težine već u referatu druga Kraighera. Hteo bih samo sa par brojkama da ilustrujem koje su tendencije u raspodeli, naročito u raspodeli između društva i privrednih organizacija. U 1961. godini privredne

organizacije su učestvovala u neto-produktu s oko 45 odsto, u 1952. godini s oko 43 odsto, a procene koje su nam sada date u preliminarnim materijalima od strane Narodne banke, pokazuju da su privredne organizacije spale na oko 41 odsto participacije u neto-produktu. Podaci Narodne banke nam vrlo jasno ilustruju situaciju: privreda je 1962. godine izdvojila 849 milijardi, a 1963. godine izdvojila je oko 1.059 milijardi dinara — znači, zabeležen je porast od 25 odsto. Kada tome još dodamo anuitete koji su porasli od 1962. godine, oni su iznosili 165 milijardi na 311 milijardi u prošloj godini, onda vidimo da se javljaju vrlo izrazite tendencije koncentracije društvenih sredstava u tzv. neprivrednim oblastima, a sama privreda je sve više i više manji faktor u raspodeli, i ne samo u raspodeli, već i u odlučivanju o raspodeli društvenih sredstava. Znači, nalazimo se u jednom procesu gde se trošenje društvenih sredstava odvaja od njihovog stvaranja, a to je za privredu naročito delikatno u sferi proširene reprodukcije. Verovatno nije na odmet jedan podatak čemu to vodi.

Kakva se struktura pojavljuje na sektoru proširene reprodukcije? U 1960. godini bila je oprema u celokupnim bruto-investicijama 37 odsto, a u građevinarskom delu oko 62 odsto, pa je 1961—1962. spala, a u prošloj godini, prema sadašnjim podacima, učešće opreme u bruto-investicijama iznosi oko 33,4 odsto a građevinarski deo u investicionoj potrošnji iznosi oko 66 odsto. Ovde je problem u tome da takvom raspodelom stvaramo presiju na onom delu našeg tržišta koje je najdelikatnije — na građevinskom delu. To nije glavni problem, jer takva jedna struktura upozorava kako se snabdevamo izvođačkim kapacitetima i kuda nas vode te tendencije. Zato nije čudo da privredne organizacije na sve načine, pa bilo da su i polulegalni, traže mogućnosti da se koliko-toliko snabdeju i rekonstruišu modernom tehnikom i tehnologijom, tako da je sve veći pritisak na prelivanje obrtnih sredstava u investicione fondove, na zaostajanje otplata anuiteta, sve jači je proces međukreditiranja, itd. Diskusija bi trebalo da preispita čitavi sistem raspodele, a pogotovo da se vidi ko su njihovi nosioci, u kojim pravcima, i kojom odlukom se ta sredstva troše.

Potpuno se slažem sa konstatacijom da formirani odnosi u raspodeli, koji se sada javljaju, predstavljaju veliki pritisak na povećanje cena. Mislim da je materijal sa te strane suviše obazriv, tojest, kako čitav sistem raspodele, svih nosioca raspodele od federacije do komune, utiče na formiranje cena (kako se to u privredi kaže — na zidanje cena). Mislim da je materijal taj deo prenebregnuo i već sada postoje izvesne vrlo realne mogućnosti da se sa te strane može učiniti izvesna preraspodela u korist privrednih

organizacija, a pogotovo u korist stabilizacije tržišta.

Preporučio bih da se svi budžeti još jednom preispitaju da bi se videlo koji su elementi u tim budžetima, tako bi oni mogli da sa te strane olakšaju teret privredi, a kada kažem olakšaju teret, to znači da olakšaju situaciju i unesu stabilizacione elemente na tržište. Tako bi Savezna skupština preporučila političko-teritorijalnim jedinicama da se stvarno izvrši ponovno preispitivanje svih učesnika u raspodeli dohotka. To je već bilo zaključeno na sednici kada se diskutovalo o Društvenom planu. Naime, treba videti sa kakvom participacijom i sa kakvom težinom se angažuju razni fondovi, kakvi su troškovi oko kredita, doprinosi komora, DOZ-a itd., jer je to realna oblast gde možemo već sada nešto učiniti. Potpuno se slažem sa svim dugoročnim merama, ali dok se one diskutuju, i dok one postanu realnost u našoj privredi, mi se ipak moramo obezbediti i sa palijativnim merama koje će situaciju u tom pogledu poboljšati.

Isto tako bih predložio izvesne mere što se tiče saveznih sredstava, koje bi mogle s obzirom na neke nove materijalne momente koji su se javili u januaru i februaru mesecu, da i sa te strane olakšaju pritisak na privredne organizacije i na privredu u celini. Tu, pre svega, mislim na to da kada se pravila konstrukcija saveznog budžeta onda se računalo sa nižim prenesenim sredstvima nego što je to bilo u praksi. Sam priliv sredstava, bilo da je iz doprinosa na vanredni dohodak, bilo da su prenešene ostale stavke, koliko znam diskusija se vodila da je taj prenos sredstava iz 1963. u 1964. godinu veći za 40 milijardi dinara nego što se ranije računalo u budžetu. Čim je cifra ovakva, ili možda niža, onda moramo ozbiljno da diskutujemo o fakultativnoj mogućnosti koju smo akceptirali u planu, da ukoliko situacija bude teška uzmemo kredit od 10 odsto od privrede. Mislim da je situacija takva da se to može preispitati i sa te strane stvoriti povoljnija klima i širi pristup za razjašnjavanje tih problema. Ovo pogotovo ako se posmatra sama struktura priliva sredstava u savezni budžet. Vidimo da je i sa pozicija carine priliv veći zbog većeg uvoza i zbog povećanja carina. Znači, tu se javlja nov optimizam. Ako pogledamo dinamiku same industrijske proizvodnje uočićemo da su najdinamičnije one grane koje najviše participiraju u porezu na promet, što znači da se i sa te strane javlja priliv sa kojim se nije računalo ranije.

Predlažem da se sa tih pozicija preispita savezni budžet. Bar bismo i sa te strane mogli izvesne probleme da vrlo brzo i vrlo realno rešimo. Ne neke nove i originalne probleme, već one za koje smo se složili u ovom Domu, kada smo diskutovali o međufaznom porezu na

promet, kao i o dopunama i o korekturama doprinosa na dohodak, o čemu je već drug Kraigher govorio.

Dalje, mislim da je monetarno-kreditni sistem jedan faktor za smirivanje tržišta koji bi se mogao dopuniti s izvesnim konsekventnim zaključcima. Naime, već u referatu druga Kraighera je bilo rečeno da sada preko kreditno-monetarnog sistema apsolutno ne bi smela inicirati nikakva nova sredstva osim onih koja se javljaju preko raspodele. Znači da bi sva diskusija o emisiji dodatnih sredstava otpala. Drugo, a što je za nas najinteresantnije, jeste to da se uvede striktna finansijska disciplina. Striktna finansijska disciplina treba da se zavede baš na onim sektorima gde smo mi vrlo efikasnu monetarno-kreditnu politiku u mnogo navrata degradirali. Naročito tu mislim na sva ona sredstva koja se angažuju za pokrivanje gubitaka, za pokrivanje tzv. nekurentne robe, tako da bi kreditna politika sa svojim konsekvencama mogla da bude jedan od vrlo interesantnih i vrlo dragocenih faktora za smirivanje našeg tržišta.

To sam kazao zato da ne bismo u suviše velikoj meri idealizovali Zavod za cene i društvenu kontrolu cena. Ako se prati štampa, u poslednje vreme se može videti da se čak prešlo na kult tzv. kontrole cena, a taj kult može da ima vrlo negativne konsekvence ako bi prešao u suviše jako administriranje, gde bi se tražilo zamrzavanje i blokiranje cena, jer naša dinamika sada, a i u perspektivi će biti takva, apsolutno ne može da podnese bilo kakvo betoniranje, bilo kakvo zamrzavanje cena. Ja se slažem da je ovakva jedna akcija vrlo interesantna za uho i oči, ali je vrlo drastična kad ona povuče svoje konsekvence u realan privredni život.

Na to sam hteo upozoriti i molim da se materijal, koji je ovde prezentiran, još malo više konkretizira baš u te dve oblasti. Znači, u raspodeli dohotka naći načina da se taj pritisak na privredu na svim nivoima malo olabavi, i drugo, preko jedne striktno monetarno-kreditne politike, jer smatram da su ta dva faktora mnogo interesantnija, mnogo više privredna i ekonomska od svih onih ideala i ideja koje tražimo preko Zavoda za cene i kontrolu cena, a mi znamo da smo vrlo skloni tome, a to je vrlo jednostavno, a i vrlo oportunistički.

Predsedavajući Sergej Kraigher: Prekidam sednicu. Po podne nastavljamo sednicu u 16,30 časova.

Molim članove Veća naroda da ostanu u sali pošto će se posle ovoga održati sednica Veća naroda.

(Sednica je prekinuta u 13 č 10 min).

Nastavak sednice u 16 č 30 min

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Nastavljamo sednicu. Za reč se javio drug Iko Mirković, poslanik.

Iko Mirković (SR Crna Gora):

Drugarice i drugovi poslanici, veoma pozitivna privredna kretanja koja su došla do punog izražaja u toku prošle i ove godine povoljno su se odrazila na dalji razvitak privrednih snaga u zemlji, povećanje izvoza i jačanje životnog standarda radnih ljudi. Međutim, nekontrolisano povećanje cijena nekim artiklima široke potrošnje baca izvjesnu sjenku na značajne privredne rezultate koje postižemo. Zato ću se osvrnuti na neka pitanja povećanja cijena prehrambenim artiklima u Crnoj Gori.

Problem cijena u životu naših građana i radnih ljudi uopšte, postaje svakim danom ne samo aktuelan nego i prilično akutan. Nekontrolisano i neregulisano kretanje cijena usporava porast životnog standarda, bez obzira na permanentno povećanje ličnih dohodaka.

Već je uočljivo da troškovi života osjetno rastu, što se može vrlo nepovoljno odraziti na dalju produktivnost rada. Zbog toga je potrebno iznalaziti takve društvene i ekonomske instrumente koji će obezbijediti da se produktivnost rada očuva kao stalan i siguran stimulans za povećanje životnog standarda i prosperiteta radne organizacije, koje u sebi jednovremeno sadrže sve elemente ličnog i društvenog standarda, vodeći pri tom računa o skladu cijena i realnih ličnih dohodaka.

Normalno je da se cijene formiraju na bazi ponude i potražnje, pri čemu treba spriječiti pojave koje se već u praksi susreću, da se cijene stihijno i neopravdano povećaju na štetu životnog standarda radnih ljudi i potrošača uopšte.

Na formiranje cijena znatno utiču izvori snabdijevanja, način dopreme do maloprodajne mreže, uslovi za obezbjeđenje potrebnih zaliha (skladišni prostor), prodajni prostor, veliki broj posrednika, kadrovi itd., koji još uvijek manje-više u svim trgovinskim preduzećima u Republici predstavljaju ozbiljnu teškoću i visoku stavku u troškovima. Pored toga, trgovinske organizacije imaju i niz drugih subjektivnih slabosti koje imaju velikog uticaja na formiranje cijena (neopravdano visoke zakupnine, neekonomske reklame, provizije, porez na promet i sl.).

Trgovinska preduzeća posluju sa maržom od decembra 1961. godine, koja se za prehrambene proizvode kreće od 8 do 20 odsto, za voće i povrće od 20 do 30 odsto. Međutim i pored toga što je marža uglavnom zadržana na nivou iz 1961. godine, cijene ovim proizvodima ipak rastu. Rezultat njihovog povećanja u maloprodaji je dijelom uslovljen povećanjem cijena kod proizvođača tako da je došlo do povećanja cijena u

trgovini na malo kod svih vrsta suhomesnatih proizvoda u prosjeku od 10 do 15 odsto.

Prema podacima zavoda za statistiku, cijene nekim prehrambenim proizvodima iz februara 1964. godine u odnosu na isti mjesec prošle godine nalaze se u porastu: pasulju za 38 dinara, limunu 50, mlijeku 10, kajmaku 150, goveđem mesu 120, telećem 180, svinjskom 230, ovčjem 80, punomasnom siru za 50 dinara itd. Takav je slučaj kod mnogih prehrambenih artikala koji su u prošloj godini, u našoj Republici, učestvovali sa 53 odsto u ukupnim troškovima. Ovakva tendencija se u ovoj godini još oštrije osjeća.

Pored ostalog, na porast cijena u protekle dvije godine, a i ranije, uticala je neopravdanost maloprodajnog poreza na promet, visoke zakupnine za poslovne prostorije i slično, što je dovodilo trgovinu u teži ekonomski položaj.

Zbog suše koja je bila prije dvije godine, došlo je do znatnog smanjenja stočnog fonda (koji je u zimskom periodu 1962/63. godine opadao naročito u sjevernom području Republike), a time i do poremećaja u snabdijevanju tržišta ovim artiklom — što je doprinjelo da cijene osjetno porastu. Međutim, ovu okolnost su privredne organizacije veoma vješto koristile, tako da zbog neravnomernog i neredovnog snabdijevanja tržišta dovode organe uprave pred svršen čin i vrše pritisak da donesu odluke o povećanju cijena. Pri tome, neke privredne organizacije uz zahtjev za povećanje cijena ne prilažu ubjedljive dokaze, odnosno kalkulacije o povećanju troškova, tako da su kalkulacije sastavljene na osnovu nekih pretpostavki a ne na osnovu stvarnih troškova o formiranju cijena. Na osnovu ovakve kalkulacije Savjet za trgovinu i ugostiteljstvo Opštinske skupštine Titograd — donio je odluku o povećanju cijena mesu, i pored toga što je takav zahtjev opštinska skupština odbila.

Interesantno je napomenuti da su cijene istog artikla različite u prodavnicama istog preduzeća, a da se ne govori o preduzećima iz dotičnih komuna na sličnim ili istim uslovima poslovanja. To je rezultat nejednake marže koju odobravaju opštinske skupštine a i nastojanja nekih privrednih organizacija da na nedozvoljen način dođu do veće zarade. Tako, na primjer, u nekim mjestima pasulj se prodaje po 230 a nekim 160 dinara, dok se razlika u cijeni kajmaka kreće i do 500 dinara. Ovo navodi na zaključak da ekonomičnost i produktivnost rada, ne samo što nije jednaka kod istorodnih preduzeća već se o njima ne vodi dovoljno računa, jer se rentabilnost nekih preduzeća pokriva na štetu životnog standarda građana, odnosno potrošača, koji su prinuđeni da robu kupuju kod tih preduzeća.

Za posljednje dvije godine, Tržišna inspekcija u Titogradu otkrila je, i to samo kod nekih privrednih organizacija, preko 30.000.000 dinara neopravdano stečenih. Iako se ova sred-

stva oduzimaju privrednim organizacijama i uplaćuju u posebne društveno-korisne fondove, ipak stoji činjenica da je ovakvim poslovanjem pogođen standard građana. Isto tako sanitarne inspekcije su često puta primorane da zabranjuju prodaju nekih artikala koji, takođe, u krajnjoj liniji terete potrošače i utiču na njihov standard a posebno na lične dohotke radnika zapošljenih u ovim organizacijama.

Osobitu teškoću u kontroli cijena, koju preduzeća formiraju voću i povrću, predstavlja klasiranje ovih proizvoda po odredbama JUS-a. Pored malverzacija od strane nekih komercijalnih službi ovim se omogućava da i prodavači vrše razne zloupotrebe. Veliko manipulisanje robom od proizvođača do potrošača otežava mogućnost potpune kontrole cijena.

Savjeti potrošača nijesu pokazali dovoljno interesovanja za saradnju s organima samoupravljanja i radnim kolektivima niti su se osjećali pozvani i dovoljno kvalifikovani da razmatraju pitanja koja su im stavljena u nadležnost da po njima donose odluke. Opštinske skupštine nijesu uzimale u razmatranje njihove prijedloge i mišljenja, što je takođe destimulativno djelovalo na razvoj njihove aktivnosti.

Ima primjera da su sekcije za trgovinu i snabdijevanje, koje su formirane pri skoro svim odborima mjesnih organizacija SSRN, vrlo dobro razmatrale problem povećanja cijena. Sekcija za trgovinu i snabdijevanje u Pljevljima kritikovala je povećanje cijena mesu ukazujući da nema opravdanja da cijene u Pljevljima budu iste ili veće nego u primorskim krajevima koji se snabdijevaju iz okoline Pljevalja.

U nekim opštinskim odborima SSRN ustaljena je praksa da važnije odluke koje donosi opštinska skupština, a direktno zadiru u interese građana, budu prethodno diskutovane na nekom od foruma Socijalističkog saveza, što se pokazalo kao dobra praksa u nekim komunama.

Odgovarajuće službe i zavodi za praćenje cijena treba da veoma brzo reaguju na neopravdano povećanje troškova života i veštačko formiranje cijena. Međutim, to se sve do sada ne čini u dovoljnoj mjeri.

Opštinske skupštine dužne su da više proučavaju kretanje cijena na tržištu i preduzimaju efikasne mjere koje bi onemogućile neopravdano poskupljenje uopšte, naročito onih artikala široke potrošnje koje remete osnove životnog standarda. U tome mnogo mogu da doprinesu i organizacije Socijalističkog saveza, savjeti potrošača i mnoge druge javne tribine građana i zborovi proizvođača. Posebno sindikalne podružnice, odnosno kolektivi radnih organizacija i njihovi organi radničkog samoupravljanja, moraju neprestano da vode računa o stvaranju uslova za što veće povećanje životnog standarda radnih ljudi kroz bolju organizaciju rada, potpunije korišćenje kapaciteta, ekonomičnije i racionalnije poslovanje,

smanjenje troškova proizvodnje i slično — da bi cijene proizvedenih roba što više odgovarale kupovnoj moći potrošača i time uticale na stabilizaciju tržišta uopšte. U stvari, njihova dužnost je da onemoguće neopravdano povećanje cijena, jer su radne organizacije kao nosioci proizvodnje veoma uticajne na formiranje cijene uopšte. Zato je neophodno da prilikom diskusije o povećanju cijene artikla široke potrošnje odgovarajući organi konsultuju sa društveno-političkim faktorima i građanima.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč Majda Škerbic, poslanik.

Majda Škerbic (Izborna jedinica Maribor):

Već na zajedničkom sastanku Odbora za društveni plan i finansije i Odbora za robni promet Saveznog veća i Odbora za društveni plan i Odbora za trgovinu Privrednog veća ukazala sam na probleme i položaj tekstilne industrije i teškoća u kojima se grana 124. nalazi.

Odbori su se saglasili sa mojim predlozima po kojima je jedino od mogućih rešenja da se pristupi smanjenju poreza na promet proizvoda u grani 124.

Iz materijala koji smo primili od Saveznog sekretarijata za trgovinu »Tržište i potrošnja na početku 1964. godine«, u Zaključcima i predlozima, na str. 73, tačka 22. rečeno je sledeće: »Razmotriti mogućnost snižavanja sadašnjih cena tekstila putem smanjenja poreza na promet a u cilju povećanja potrošnje ovih proizvoda, što omogućava proizvodnja i postojeće zalihe.«

Smatram da tim nećemo rešiti probleme tekstilne industrije, već bismo time rešavali problem trgovine, a u to pitanje ne bih želela da se upuštam. Zato smatram da je potrebno da s ovog mesta ukažem na stvarnost i probleme u tekstilnoj industriji.

Na str. 11 istog materijala rečeno je: »Kod nekih industrijskih proizvoda do porasta cena je došlo zbog poskupljenja nekih sirovina — kako na svetskom tržištu (pamuk za 10%, vuna za 27%, i dr.) — tako i na domaćem.«

To poskupljenje snosi u ovoj situaciji, do sada, proizvođač tekstila, a ono nije sadržano u ceni po kojoj se tekstil prodaje trgovini, jer su te cene kontrolisane i nisu izmenjene od 1958. godine.

Ukazala bih na neke objektivne teškoće sa kojima se sreće tekstilna industrija. Moram da kažem da za to postoje i subjektivne teškoće, ali to će rešavati sama proizvodnja, koja pri tom mora izabrati najefikasniji način da ih otkloni. Ali te subjektivne teškoće, kada se i otklone, nisu u stanju da reše problem položaja tekstilne industrije u onoj meri u kojoj je to potrebno.

U mom izlaganju prikazala bih položaj pamučne industrije, jer raspolazem podacima.

Slična situacija je, međutim, i u vunarskoj industriji.

Kako sam već spomenula, tekstilni proizvodi stavljeni su pod kontrolu cena 1958. godine. Posle toga, došlo je u dva maha do sniženja poreza na promet proizvoda, ali tim nije pokriveno linearno sniženje cena tekstilnih proizvoda od 10 odsto. Od 1958. godine na ovamo, beležimo stalan porast poslovnih troškova, kako se to vidi iz podataka koje objavljuje Služba društvenog knjigovodstva (Obrada bilansa grane 124).

Pored osnovnog materijala (tekstilnih sirovina) porasli su i troškovi ostalih pomoćnih materijala, kao na primer, boja, hemikalija, cevki, između 10 i 15 odsto od 1961. do 1963. Zatim, poznat nam je porast troškova za vodu od 22 odsto, električne energije od 12 odsto, a da i ne pominjemo porast cena uglju i prevozu, povećanje kamate na poslovni fond usled revalorizacije, povećanje dopunskog doprinosa za socijalno osiguranje, kao i porast cena svim uslugama, koje proizvodnja mora u velikoj meri da koristi. Tvornica za pamučnu industriju, Zagreb, imala je prema podacima za devet meseci 1963. godine porast troškova od 116 miliona dinara više nego u istom razdoblju 1962. godine. Samo ovaj jedan primer jasno pokazuje kako je porast troškova u poslednjoj godini bio veliki.

Nužna posledica povećanih troškova proizvodnje je da kod nepromenjenih cena to negativno deluje na ostvareni dohodak. Smanjenje dohotka usled povećanih poslovnih troškova ne samo što umanjuje mogućnost razvoja preduzeća, nego destimulira nastojanje za ekonomičnije poslovanje i bolju produktivnost rada. Jer, kolektivi su uvideli da su podizanje produktivnosti i bolja ekonomičnost apsorbovani porastom cena sirovinama, pomoćnom materijalu i porastom ostalih poslovnih troškova.

U okviru tekstilne industrije postoje stara preduzeća koja nisu mogla da izvrše obnovu zastarelog strojnog parka zato što su veliki deo svoje amortizacije izgubili, a sadašnja sredstva im ne omogućavaju obnovu. Niski fondovi ne pružaju mogućnost da se u jačoj meri pristupi automatizaciji i modernizaciji stare tekstilne industrije. A novi tehnološki postupci redovno su vezani na prethodno investiranje u dopunska postrojenja ili nabavke pojedinih specijalnih strojeva.

Preduzeće u kojem radim — Mariborska tekstilna tovarna — jedno je od najvećih preduzeća naše tekstilne industrije i zapošljava 6.500 radnika, a ima strojni park koji je istrošen 72 odsto, dok su kod nekih pogona strojevi već davno potpuno otpisani. Uzimanje kredita otežano je zbog potrebnog učešća, visokih kamata i kratkih rokova otplate, jer sa sredstvima koja ostaju preduzeću u raspodeli dohotka ne mogu se te otplate podmiriti.

Teškoće u kojima se proizvodna preduzeća tekstilne industrije nalaze, prisiljava ih na aktivnije trošenje unutrašnjih rezervi, ali na žalost, svi ti rezultati se prelivaju u povećane poslovne troškove zbog porasta cena (osnovnih i pomoćnih materijala i ostalih poslovnih troškova).

Kao primer navodim da je MTT u 1963. godini imala oko 15 miliona metara, to jest, preko polovine svoje proizvodnje, čija prodajna cena nije pokrila ni lične dohotke, a kamo li da obezbedi odgovarajuće fondove. U 1964. godini preduzeće je niz traženih artikala moralo da napusti a da tu pasivnu proizvodnju smanji na 11 miliona metara. Svakako će to imati posledica na tržištu gde će se osećati deficitarnost određenog asortimana, kao što su na primer, klotovi, zimske pamučne tkanine, jevtine tkanine za rublje, cipevi i slično. (To negativno deluje na rad preduzeća, koje raspolaže strojnim parkom za takvu proizvodnju, a naravno i na tržište koje ostaje nesnabdeveno masovnim, jeftinim artiklima. Ista je situacija i u drugim sličnim preduzećima).

Neposredni proizvođač, radnik u tekstilnom preduzeću, ne može svesno ići u proizvodnju takvih artikala, kod kojih ne ostvaruje ni lične dohotke, a kamo li potrebne fondove za daljnji razvoj preduzeća.

Kako sam već istakla, u 1963. godini povišenje poslovnih troškova išlo je na teret veće produktivnosti rada, pa je tim podizanje produktivnosti u velikoj meri destimulirano, jer radnik ne vidi rezultate svog boljeg rada. Uz to je došlo i do porasta troškova života, što je, naravno, sve ovo posebnost zaoštrilo.

Problem tekstilne industrije naročito je težak jer su tu lični dohoci među najnižim u našoj industriji. Tekstilna industrija zapošljava 70 odsto žena, radi u tri smene, a rad u tekstilnoj industriji u sadašnjim uslovima nije ni malo lakši od rada u ostalim granama industrije, a koje su se znatno više modernizovale pa je tako radniku njegov rad olakšan. (Tako na primer, dve sestre, polukavlikovane, rade jedna u tekstilu a druga u elektroindustriji, pa ona u tekstilu ima mesečno 10.000 dinara manje).

Iz materijala koji smo primili od Sekretarijata za opšte privredne poslove prošle godine »O mestu i ulozi poreza na promet u privrednom sistemu« (str. 24) vidi se da je tekstilna industrija u ostvarenju poreza na promet proizvoda na drugom mestu od ukupnog ostvarenja poreza na promet u širokoj potrošnji.

Kako je već ranije izloženo, jedna od mogućnosti za nadoknadu povišenja poslovnih troškova, a da ne bi došlo do porasta prodajnih cena, jeste smanjenje poreza na promet.

Sem toga, potrebno je izvršiti ispravku cena pojedinim vrstama proizvoda gde nije pravilan odnos poslovnih troškova, ličnih dohodaka i fondova, usled povišenih cena proizvodnje, pa

se njihova proizvodnja napušta i ako ih tržište traži.

Da bi se pristupilo rešavanju problema u grani 124, i tim omogućilo da se uporedo s podizanjem produktivnosti povećaju i lični dohoci, predlažem:

Da Sekretarijat za finansije i Sekretarijat za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća u saradnji sa Saveznim zavodom za cene, podnesu što pre Saveznom izvršnom veću izrađen predlog da se porast poslovnih troškova tekstilne industrije reši smanjenjem poreza na promet. Istovremeno treba rešiti i pitanje izvoznih premija.

Da se ne čekajući kompleksno rešenje stimuliranja povećanja proizvodnje i produktivnosti i odvojeno od toga, vrši ispravka cena onih artikala, koji su na tržištu deficitarni, a čija se proizvodnja zbog nerentabilnosti smanjuje i napušta.

Da se preispitaju instrumenti koji koče dalji razvitak tekstilne industrije.

Da se tekstilnoj industriji u raspodeli dohotka između privredne organizacije i zajednice omogući pravilno postavljanje ličnih dohotka (koji ne bi trebalo da u ovoj grani zaostaju za drugim granama) kao i ostvarenje fondova, koji će omogućiti rekonstrukciju i modernizaciju istrošenih pogona.

Da se pristupi kompleksnom rešavanju problema obnove tekstilne industrije. Kod zastarelog strojnog parka treba izraditi plan u granicama sedmogodišnjeg razvoja koji će omogućiti da se u tom periodu tekstilna industrija ne samo obnovi, već i modernizuje. Odnosno, da se obnova i modernizacija s automatizacijom planski izvrši i tako obezbedi buduća rentabilna proizvodnja.

Da se pristupi sistematskom ispitivanju uzroka povišenja cena pojedinim sirovinama, pomoćnim materijalima i uslugama, jer će se samo sistematskim otklanjanjem svakog pojedinog povišenja postići stabilizacija cena, koja je jedan od uslova uspešnog privređivanja.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Reč ima drug Đorđe Blagojević, član Privrednog veća.

Đorđe Blagojević (Izborna jedinica Maglaj):

Drugovi i drugarice poslanici, postignuti rezultati u 1963. godini a osobito kretanja u toku drugog polugodišta, jasno ukazuju da je naša privreda dostigla, a u nekim granama i prešla, dinamiku razvoja ranijih godina. Tome su svakako doprinijeli više faktora o kojima je između ostalog bilo riječi i u skupštinskim materijalima (Pregled kretanja privrede na početku 1964. godine) kao i nagomilano iskustvo

u toku posljednjih godina. U sklopu svih tih kretanja, i drvna industrija Jugoslavije — kao veoma značajna grana u industrijskoj proizvodnji i u izvozu, odnosno uopšte u privredi Jugoslavije kako po ukupnom prihodu i neto-produktu koji ostvaruje, tako i po učešću u izvozu i broju zapošljenih — ima svoj određeni tok. Drvna industrija Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine zauzima gotovo jednu šestinu ukupne vrijednosti industrijske proizvodnje ove republike, a u izvozu čak i jednu četvrtinu, čime je u tom pogledu još uvijek vodeća grana, a ako uzmemo u obzir da ovaj izvoz iz godine u godinu sve brže raste, sa tendencijom orijentacije na veće učešće proizvoda većeg stepena obrade, dobija se još jasnija slika o važnosti ove grane i ulozi koju ona ima u sastavu privrede Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, pa i cijele Jugoslavije. Ostvarenje plana proizvodnje drvne industrije Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine za 1963. godinu je izvršeno u zadovoljavajućem obimu, što znači da je drvna industrija uspjela nadoknaditi sve zaostatke iz prvih mjeseci 1963. godine a koji su bili izazvani velikim vremenskim nepogodama u toku zime 1962—1963. godine. Ovo je važno uočiti, jer to bez sumnje ukazuje kakve mogućnosti se pružaju u ovoj grani što se tiče proizvodnje i rentabilnijeg rada, ako bi se od početka godine startovalo spremnije i proizvodnja izvršavala ravnomernije. Ravnomernija proizvodnja, pored značajnijeg uticaja na čuvanje postrojenja, korišćenje obrtnih sredstava, angažovanje radne snage i rukovodećeg aparata i drugo, bila bi i najbolji pokazatelj o potrebnom broju radne snage i put za njezino svodenje na potreban broj i ustaljenje.

Kretanje proizvodnje u oblasti drvne industrije u toku prvih mjeseci ove godine pokazuje daleko normalniji tok u odnosu na posljednje mjesece prošle godine, nego što je to bilo slučaj u prvim mjesecima 1963. godine. Posebno je dobar start finalne proizvodnje i industrije ploča. Proizvodnja namještaja u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini, mada još relativno mlada disciplina, koja je u 1963. godini ostvarena sa porastom od 64 odsto u odnosu na prethodnu godinu, ove godine planiran veći porast od 34 odsto, bilježi i dalje dobre rezultate zahvaljujući prije svega puštanju u pogon novih kapaciteta i solidno izvršenim pripremanama pred početak ovogodišnje proizvodnje. U pojedinim tvornicama ploča, proizvodnja za prva dva mjeseca ove godine je i do 25 odsto veća od proizvodnje za isti period prošle godine. Na ovo je svakako uticalo i poboljšanje uslova za realizaciju ovih proizvoda i regulisanje uslova za izvoz na svjetsko tržište. Na sektoru izvoza proizvoda drvne industrije moglo bi biti bolje, mada je u odnosu na isti period prošle godine zabilježen izvjestan porast. Jednim dijelom tome doprinose i izvjesna nerije-

šena pitanja izvozne stimulacije, naročito u izvozu namještaja i još nekih finalnih proizvoda, pošto je posljednjih dana ovo pitanje kod rezane građe riješeno manje-više na zadovoljavajući način. Jedino nam nije jasno zašto se olakšice u izvozu rezane građe primjenjuju od 6. novembra 1963. godine, kad se svojevremeno govorilo da će to biti od 1. jula 1963. godine. Zbog toga su poslovna udruženja Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije uputila pismena žalba sekretarijatima za spoljnu trgovinu i za finansije radi ponovnog razmatranja ovog pitanja.

Mogao bi se staviti prigovor na sporo rješavanje ovih pitanja. Smatram da bi se znatno poboljšali uslovi izvoza kad bi se sva ova pitanja riješila prije početka godine, tako da proizvođači i izvoznici imaju jasnu sliku prilikom sklapanja ugovora s inozemnim kupcima. Mogu da kažem da je industrija namještaja SR Bosne i Hercegovine gotovo u potpunosti ugovorila svoj izvozni zadatak za 1964. godinu, što je u odnosu na prethodne godine nezapamćeno, ali, ipak, izvoz ne teče kako treba. Postoji bojazan da proizvođači namještaja zatežu izvoz i forsiraju prodaje isporuke na domaćem tržištu zbog slabih cijena koje postižu u izvozu. Nema sumnje da je materijalna stimulacija proizvođača jedan od osnovnih pokretača daljnjeg povećanja izvoza proizvoda ove grane, a ne možemo propustiti da kažemo da to pitanje nije ni danas u potpunosti riješeno. Ako ocjenjujemo da postoje svi materijalni i drugi uslovi za povećanje izvoza proizvoda drvne industrije, a naročito industrije ploča i finalnih proizvoda, smatra se da nema razloga da se brzo i pravilno ne riješe neki od problema koji tome stoje na putu.

U vezi s tim, baciću samo malo svijetla na uslove rada naše industrije namještaja. Kao što je poznato, posljednjih godina je učinjen krupan korak u pogledu modernizacije industrije namještaja, bilo rekonstrukcijom postojećih kapaciteta, bilo izgradnjom novih kapaciteta. Industrija namještaja se zadužila i preko svojih stvarnih mogućnosti, jer danas sa velikim teškoćama otplaćuje anuitete po korišćenim kreditima, a osobito je posljednjih godina još u nepovoljnijem položaju, pored ostalog i iz sljedećih razloga:

1. Došlo je do osjetnog povećanja cijena osnovne sirovine — drveta i furnira,
2. Porasle su cijene reprodukcionih materijala.
3. Došlo je do povećanja, a ukazuje se potreba daljnjeg povećanja ličnih dohodaka radnika u ovoj grani proizvodnje, a sve to nije moglo pokriti povećanje produktivnosti, pošto je došlo do poskupljenja troškova života.
4. Došlo je do stagniranja, a negde i pada cijena namještaju na svjetskim tržištima.
5. Došlo je do kontrole cijena namještaja na domaćem tržištu, što je onemogućilo postav-

ljanje nekakvih cijena koje bi mogle da budu paralelne sa poskupljenjima osnovnih materijala u proizvodnji.

Sve to je svelo akumulaciju ove značajne proizvodnje u grani drvne industrije na minimum, tako da su danas obaveze amorteteta investicionih kredita postale jako teške, što bez daljeg traži da se razmotri pitanje produženja rokova vraćanja ovih kredita. Polazeći od toga da su uslovi rada industrije namještaja pogoršani u odnosu na ranije godine kad su postojale velike potencijalne mogućnosti u izvozu ovih proizvoda, smatram da je potrebno poduzeti hitne korake i takve mjere koje će obezbijediti normalan plasman namještaja na svjetskom tržištu i koje će regulisati uslove efikasnijeg plasmata na domaćem tržištu. Tu se prije svega misli na brzo riješavanje izvoznih premija za namještaj i određene pripreme da bi se ukinula kontrola cijena namještaja na domaćem tržištu, ne negirajući društvenu korist i značaj kontrole cijena bar u ovoj etapi našeg razvika.

Smatramo da postoje uslovi da se skine kontrola cijena namještaju, bar za jedno dogledno vreme, jer to preti da u daljem radu postane kočnica elastičnog riješavanja problema utrivanja ovih proizvoda, s obzirom na promenljiv ukus tržišta i šarenilo tipova i modela.

Realizacijom ovakvih mjera i omogućavanjem daljeg investiranja, poboljšanjem organizacije rada industrije namještaja, iskorišćavanjem rezervi koje još postoje u toj industriji, verujemo da bi se stvorili povoljniji uslovi za još brži razvoj industrije namještaja i njegov povoljan plasman na svjetskom tržištu.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Geza Tikvicki, poslanik Saveznog veća.

Gaza Tikvicki (Izborna jedinica Subotica):

Drugarice i drugovi, kretanje naše privrede u prvom kvartalu ove godine pokazuje nastavak rasta koji je ostvaren u 1963. godini. Ovakva pozitivna kretanja proizvodnje već na početku godine imaju svakako krupan značaj za dalji rast i stabilnost naše privrede. Međutim, i na početku ove godine opet nam poljoprivreda unosi poremećaj. Ona je bila jedan od bitnih faktora naših krupnih teškoća u 1961. i 1962. godini. Ovoga puta teškoće se javljaju u stočarstvu, ili bliže rečeno, u snabdevanju unutrašnjeg tržišta mesom. Ovi poremećaji u stočarskoj proizvodnji postaju skoro redovna ciklična pojava, a međutim, uzroci sadašnje oskudice mesa su različiti. Oni nisu posledica nekih slučajnosti, niti subjektivnih slabosti našeg prometa, iako i toga ima, već su odraz dugoročnih tendencija u našoj poljoprivredi, izraženih u proteklom periodu. Od 1959. pa sve do 1962. godine je realno opadanje investicija

u poljoprivredi. Tek 1963. godina pokazuje minimalan porast od svega 3 odsto prema 1959. godini. Ovo su svakako prouzrokovali, u prvom redu, krajnje nepovoljni uslovi privređivanja u poljoprivredi u proteklom periodu. U stočarstvu su skoro naizmenični usponi i padovi proizvodnje, pri čemu od 1961. godine stalno opada broj goveda i ovaca, a neujednačeno raste broj svinja. U 1963. godini, na primer, broj goveda opada za 5 odsto, ovaca za 3 odsto, a raste broj svinja za 22 odsto, i živine za oko 8 odsto. Poznata je ona već poslovična pojava da otprilike skoro u pravilnom trogodišnjem ciklusu porast svinja opada, da bi se posle naglo popeo. Mi čitavo vreme održavamo niske cene stoci i stočarskim proizvodima, a koje su uz to izložene stalnim poremećajima zbog neodržavanja pariteta sa cenama stočnoj hrani. Takođe stagnira proizvodnja kukuruza — glavnog izvora stočne hrane, a fabrike stočne hrane planiramo već više od pet godina, pa ih još uvek nemamo. Ovi deficiti su doveli do nestabilnosti cena stočnoj hrani, a to se direktno i odmah odrazi na cenama mesu. Uz sve ovo, porast izvoza mesa i stoke, čak i stočne hrane, je stalan.

Sve ovo ukazuje da je proizvodnja stoke i stočne hrane nedovoljna i nestabilna i da su niske i nestabilne cene stoci i stočnim proizvodima glavni uzroci i sadašnjih teškoća u snabdevanju mesom. Budući da je ovakvo stanje u poljoprivredi posledica krupnih strukturalnih neusklađenosti u našem sistemu raspodele, a da s druge strane biološki karakter ratarke, a posebno stočarske proizvodnje, traži duge vremenske rokove za svoju reprodukciju, to i pri najhitnijim pozitivnim promenama treba računati na više godina za temeljitije popravljjanje ovog stanja.

Pored ovih dugoročnih problema koji nisu predmet današnjih razmatranja, ima priličan broj i takvih koje možemo brže i efikasnije rešavati, a koji imaju karakter kratkoročnih pojava. Najveći deo ovih akutnih problema nagomilao se oko pitanja neposrednog ulaganja u razvoj stočarstva, oko dogovorenih cena, ugovaranja proizvodnje i oko prometa stokom i mesom. Još na početku prošle godine veoma kategorički je postavljena orijentacija da klanice, izvozna i druga velika preduzeća, to jest svi veliki potrošači stoke, treba obavezno da unapred ugovaraju proizvodnju. I, drugo, da ulažu deo svojih sredstava za svoje potrebe u stoci. Isto tako je na Konferenciji gradova, u Saveznoj privrednoj komori, u ovom Domu i na drugim mestima jasno ukazivano da komune u velikim potrošačkim centrima i sedištim velikih industrijskih klanica moraju i same odvajati deo potrebnih sredstava za proizvodnju mesa, kako bi osigurale snabdevanje stanovništva, odnosno kapacitet svojih klanica.

Treba reći da su prošle i ove godine na ovom polju postignuti veoma značajni rezultati. Veliki broj klanica uz podršku i pomoć svojih komunā ugovorile su kod poljoprivrednih dobara i zemljoradničkih zadruga znatno veće količine stoke nego ranijih godina. U ovim slučajevima ugovaranje je bilo praćeno i ulaganjima u stočarske proizvode, što omogućuje klanici realan porast i dugoročnost, tj. veću stabilnost poslovnih odnosa između poljoprivrednih organizacija i velikih potrošača njenih proizvoda. Međutim, ima klanica i trgovačkih preduzeća koje ovo nisu učinile ni prošle, a ni prethodnih godina, ne čine to ni sada, već se orijentišu na traženje sirovina širom Jugoslavije. Oni preko raznih nakupaca kupuju stoku po seoskim dvorištima, na seoskim pijacama, otimaju već ugovorenu stoku drugih, nabijaju cene i time unose nered i nesigurnost na tržištu. Ovo su izgleda i protagonisti teorije o takozvanom slobodnom tržištu stoke, kojima treba da se opravdaju ovakvi postupci. Na ovome se u osnovi konstruišu i optužbe o takozvanom zatvaranju tržišta stoke. To je dovelo do razbijanja sistema dogovorenih cena, u takvoj situaciji se čuju i argumenti da je izvoz mesa uzročnik oskudice na unutrašnjem tržištu i tako dalje i tako dalje.

Dva naša najveća potrošačka centra imala su ovih nedelja ozbiljne teškoće u snabdevanju mesom, baš zato što klanice na njihovom području ne vrše potrebna ulaganja u proizvodnju stoke i nedovoljno ugovaraju proizvodnju, i što je na razne načine traže na sve strane, pa su tako ostale i bez sirovina, a njihovi gradovi bez dovoljno mesa.

Ovakva kratkoviđa orijentacija teško pogađa naše tržište, dovodi do porasta cena i redovno ugrožava životni standard građana. To se desilo već u prvom kvartalu ove godine. Ali, ona šteti i radnim kolektivima ovih klanica, jer zbog toga moraju skuplje plaćati sirovinu, rade sa manjim kapacitetima, nesigurno i nestabilno se snabdevaju sirovinama, sa većim režijama itd. To se posle često prenosi i na budžete njihovih komunā, jer po pravilu zbog toga moraju plaćati veće ili manje nastale gubitke.

Ova oskudica mesa je bila popraćena veoma živim komentarima naše javnosti. Čini mi se da je predugo ćutanje meritornih faktora, a i nekritičko pisanje jednog dela naše štampe doprinelo raznim pogrešnim, a i netačnim tumačenjima ovih pojava.

Sve ovo zahteva da se hitno donesu odluke i one dugoročnog i one neposrednog karaktera.

Pored potrebe za znatno većim i kontinuiranim ulaganjima u nove kapacitete stočarstva, moraćemo radikalnije menjati i nivo i sistem cena stoci i mesu; niske i visoko subvencionirane cene su suštinski izvor svih teškoća u ovoj proizvodnji. Ovo će svakako zahtevati i

odgovarajući porast ličnih dohodaka našeg stanovništva. No, to spada u oblast onih zadataka koje ćemo morati razmatrati u skladu sa sedmogodišnjim planom.

Dalje, prema proizvođaču treba striktno primenjivati princip pariteta cena stoci prema cenama našoj hrani. Naša praksa je ne jednom potvrdila da svako narušavanje ovog pariteta obavezno dovodi do opadanja stočarske proizvodnje i ne samo do toga, nego su po pravilu, zemljoradničke zadruge i druge socijalističke organizacije imale značajnih gubitaka. Jer, one ugovaraju svoju proizvodnju s individualnim seljakom, one su uvek u pravnoj obavezi da ispunjavaju svoje obaveze prema individualnom seljaku, a te promene, u tom slučaju, obavezno pogađaju same poljoprivredne organizacije, odnosno naša društvena sredstva.

Godinama smo odugovlačili rešenje cena mleku i to je nanelo ozbiljne posledice intenzivnom govedarstvu. Jedan od uzroka njegovog konstantnog opadanja leži i u nerentabilnoj niskoj ceni mleku. I sadašnje cene, bar tako proizvođači govore, još uvek su nezadovoljavajuće.

Bilo bi potrebno energičnije i efikasnije zvesti više reda u proizvodnji stočne hrane. Izgradnja novih industrijskih kapaciteta stočne hrane se već godinama odugovlači, a takođe i izgradnja kafilerija pri klanicama. I pored toga što su uvozne količine u prošloj i ovoj godini povećane, redovno su nesigurne i stižu sa zakašnjenjima. Sistem kontrole kvaliteta stočne hrane takođe ne funkcioniše kako treba, i tako dalje i tako dalje. Isto tako se odugovlači donošenje savremenih propisa o zdravstvenoj zaštiti stoke, pa zato propada velika količina stočnog fonda, naročito kod seljaka. Trebalo bi uvesti opšte obavezno i besplatno zdravstveno osiguranje stoke, a od seljaka drugim oblicima povlačiti deo potrebnih novčanih sredstava, kojima bi se kompenzirali ovi, u osnovi minimalni, rashodi prema vrlo velikim gubicima u gotovoj stoci koju odnose povremene bolesti i epidemije. Poznato je da su epidemije pokosile nekih godina i do 40 odsto fonda živine. Te štete se kreću na milijarde dinara i višestruko su veće nego iznosi koje bi trebalo da osiguramo za podmirenje obaveznog i takozvanog besplatnog zdravstvenog osiguranja. Ne bismo smeli napustiti izvoz mesa, jer su tu već stvoreni ozbiljni izvozni klanični kapaciteti koji su osvojili dobre pozicije na inostranim tržištima, a ostvaruje se izvoz preko 37 milijardi deviznih dinara. Pored ovoga, radi se o visokokvalitetnim stočnim proizvodima društvene proizvodnje, koja zbog visokih cena i niskih ličnih dohodaka još ne može naše tržište u dovoljnoj meri da konzumira. Socijalistički sektor svojim kapacitetima ne može ni blizu da podmiruje naše potrebe u stočarstvu, iako ulaže velike napore u njegovo tehnološko i organizaciono stanje, i u njegovo proširenje.

Stočarska proizvodnja u kooperaciji beleži stalan porast, ali je po svom obimu još uvek mala i nedovoljna. Poseban problem ovde jeste veoma slab i spor razvoj kooperacija u stočarstvu planinskih područja, u kojima se nalazi i najveći deo fonda goveda i ovaca. Međutim, upravo kooperativnom proizvodnjom bi moglo relativno brzo, i sa manje ulaganja koristiti značajne rezerve u stočarskim kapacitetima individualnih seljaka kako onih u planinskim, tako i onih u ravničarskim područjima.

Sve analize, koje su za sada samo letimično vršene, ukazuju da postoje vrlo zamašni, vrlo ozbiljni kapaciteti u individualnim gazdinstvima, u dvorištima individualnih seljaka, neiskorišćeni za potrebe stočarstva koji bi se kooperativnom proizvodnjom, uz minimalna sredstva, mogli mnogo efikasnije koristiti i koji bi mnogo brže postigli povećanu proizvodnju.

Sve ovo traži donošenje potrebnih mera u vezi sa cenama nekih vrsta stoke, zatim izvesna ograničenja ulaganja u individualnu proizvodnju, kao i organizovane akcije stručnih i političkih organa. Sistem ugovaranja poljoprivredne proizvodnje pokazao je veoma pozitivne rezultate. Prošlogodišnja prva iskustva sa povrćem, a naročito sa stokom, potvrđuju ove ocene. Ugovaranje proizvodnje između proizvođača i velikih potrošača poljoprivrednih proizvoda obezbeđuje sigurnost proizvodnje, pretrade i plasmana. Znači, svi poslovni partneri su unapred sigurni. Kada je ugovaranje praćeno i odgovarajućim zajedničkim ulaganjima i dugoročnijim poslovnim aranžmanima, tada se obezbeđuje ne samo sigurnost, već i stalan porast proizvodnje. Zato je ovu instituciju potrebno dalje razvijati i usavršavati, ali pod jednim uslovom: energično suzbijati praksu nekih preduzeća, koja ne samo što ne vrše ugovaranja, već uzimaju tuđu ugovorenu proizvodnju. Neka od njih za ovo imaju prećutnu podršku svojih komununa. Ovo se može izbeći samo jedinstvenom praksom i poslovnom disciplinom svih zainteresovanih faktora. Ali, pored ovakvih apeala, bilo bi nužno i pravnim putem ustaliti sistem ugovaranja, i, odgovarajućim sankcijama ga zaštititi.

U ovom momentu je najaktuelnije ugovaranje stoke i povrća, jer je ova proizvodnja najviše ugrožena postojećim nestabilnostima, pa će biti potrebno da se preduzmu sasvim konkretne i praktične mere, kojima bi se ovo obezbedilo. Čini mi se da u sprovođenju određenih mera naše politike u poljoprivredi još uvek često nedostaje potrebna koordinacija ili jedinstvo akcije. Organi koji to treba da obezbede ili nemaju za to pravnih ili materijalnih sredstava, ili nemaju uvek potrebne inicijative. Zato često pravimo propuste koji nisu samo proizvod neznanja, već odsustvo i potrebe efikasnosti u sistemu i metodu našeg rada.

Ovo se u prilično velikoj meri odražava upravo u oblasti poljoprivredne proizvodnje.

Razmatrajući sadašnje probleme u poljoprivredi, ovom prilikom se moramo nužno orijentisati na kratkoročne mere i odluke, ali i njih moramo rešavati u skladu sa dugoročnim potrebama njegovog razvoja. Drugo, moramo odmah pristupiti temeljitom radu na razrešavanju onih strukturalnih i fundamentalnih problema koji zadiru u naš sistem, o čemu je govorio i drug Kraigher u svom ekspozeu.

Samo njihovim pravilnim rešavanjem možemo se u perspektivi osloboditi poremećaja, koje u našoj privredi i životnom standardu ljudi poljoprivreda manje-više stalno izaziva.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Osman Karabegović, predsednik Privrednog veća.

Osman Karabegović:

Drugovi i drugarice poslanici, kao što pokazuju raspoloživi podaci i kao što je iznijeto u ekspozeu i izlaganjima prethodnih učesnika u diskusiji, na početku ove godine ostvaren je veoma dinamičan razvoj proizvodnje, a naročito industrijske proizvodnje. Značajno je povećanje produktivnosti rada i opšte privredne aktivnosti. Veoma je pozitivno da početkom ove godine nije došlo do onog sezonskog pada proizvodnje kakav je bio u ranijim godinama.

Međutim, u ovom dinamičnom privrednom razvoju ispoljena je izvesna nestabilnost na tržištu i porast cijena, naročito stoci i mesu, što se odrazilo u povećanju troškova života. Ove pojave u suštini umanjuju one pozitivne rezultate koje je ostvarila naša privreda i remete ostvarenje onih zadataka koje smo postavili Društvenim planom za ovu godinu. Istina, mi smo i prilikom donošenja Društvenog plana računali s izvesnim teškoćama u ostvarivanju postavljenih planskih zadataka, naročito imajući u vidu napregnutost nekih materijalnih bilansa — na sektoru građevinskih materijala, stoke i stočarskih proizvoda, nekih reprodukcioni materijala, električne energije itd. Iz tih razloga smo u okviru diskusije o planu početkom ove godine donijeli više zaključaka u cilju preduzimanja raznih mjera da bi se te teškoće savladivale i obezbijedili uslovi za što uspješniji i stabilniji privredni razvoj.

Zbog toga, kada razmatramo privredna kretanja na početku ove godine postavljaju se, prije svega, slijedeća pitanja.

1. Koji su to uzroci koji su ovih mjeseci doveli do skoka cijena na tržištu, odmah po donošenju Društvenog plana, i koji faktori izazivaju pritisak za njihovo povećanje?

2. Da li u postojećim odnosima u našoj privredi i na tržištu postoje potencijalne opasnosti za dalji brži porast cijena?

3. S obzirom da je u našoj politici jedan od osnovnih zadataka održavanja stabilnosti tržišta, zaštita realne zarade i standarda, postavlja se pitanje kako se od strane svih organa (počev od radne organizacije, opštine, do federacije) sprovode zaključci koje smo donijeli u cilju što uspješnijeg ostvarivanja ekonomsko-političkih ciljeva i zadataka postavljenih u Društvenom planu za ovu godinu. Treba napomenuti da je period od tri mjeseca prilično kratak za ovakve analize.

U vezi s ovim želio bih u prvom redu da se osvrnem na neke od uzroka koji, po mome mišljenju, u najvećoj mjeri remete odnose na tržištu, utiču na porast cijena i ometaju sprovođenje nekih od osnovnih zadataka usvojene privredne politike.

Ovoga puta u svom izlaganju nijesam mislio da se osvrćem na pitanja čijem rješenju mogu da doprinesu same privredne organizacije kao što su bolja organizacija rada, korišćenje unutrašnjih rezervi i drugo. Upravo razrješavanje ovih pitanja, o kojima želim da govorim, dalo bi impulsa subjektivnim snagama za poboljšanje produktivnosti rada i sniženje troškova.

Kao što je poznato, jedan od osnovnih zadataka koji smo usvojili u Društvenom planu za ovu godinu, sastoji se u učvršćivanju i daljem razvijanju sistema samoupravljanja, u jačanju njegove materijalne osnove i u poboljšavanju uslova privređivanja u privrednim organizacijama.

Ti razlozi su nas rukovodili da donesemo i zaključke za dalje proučavanje i rješavanje nekih osnovnih pitanja privrednog sistema (rješavanje pitanja sistema i odnosa u cijenama, sistema finansiranja investicija, sistema planiranja i dr.) u cilju stvaranja uslova za što punije ostvarivanje principa nagrađivanja prema radu, i podizanja životnog standarda na toj osnovi.

Ako u svjetlu ovih zadataka, kao i dosadašnjih kretanja, razmotrimo položaj radnih organizacija u privredi, možemo konstatovati da i pored mjera koje su preduzete — njihov položaj, u cjelini gledano, nije poboljšan. Privreda je još uvek opterećena visokim obavezama prema društvenoj zajednici u vidu raznih doprinosa, poreza, taksa, kamata, provizija, doprinosa za razne službe, za socijalno osiguranje, članarine komorama i udruženjima, itd.

Podaci govore da su fondovi kojima je privreda raspolagala u 1963. godini manji od onih iz 1961. godine a i 1962. godine.

Privrednim organizacijama ostaju relativno malo sredstava koja bi im omogućila da se s uspjehom prilagođavaju uslovima tržišta, da

vrše proširenu reprodukciju, da se samostalno razvijaju, rekonstruišu i modernizuju, da s uspjehom prate i uvode savremene tehnološke procese i preduzimaju ostale mjere koje vode proširenju proizvodnje, podizanju produktivnosti rada i sniženju troškova poslovanja.

Kakav je opšti položaj privrednih organizacija u osnovnoj raspodjeli, pokazuje podatak da se učešće privrede u raspodjeli neto-produkta poslednjih godina stalno smanjuje. Učešće privrede u raspodjeli neto-produkta iznosilo je: 1961. 45,1 odsto, 1962. 43,5 odsto, 1963. 41,5 odsto.

Ako razmotrimo kretanje primanja privrednih organizacija po osnovu naplaćene realizacije i njihove obaveze prema društvenoj zajednici, može se zapaziti da je tempo porasta obaveza posljednjih godina brži od porasta njihovih primanja.

Prema zvaničnim podacima Narodne banke primanja privrednih organizacija po osnovu naplaćene realizacije povećana su u 1963. godini za 1.936 milijardi dinara ili za 14 odsto, dok su istovremeno obaveze privrede rasle znatno brže i to: izdaci za kamate i plaćanje ostalih doprinosa porasli su od 513 na 663 milijarde ili za 29 odsto; porez na promet od 336 na 396 milijardi ili za 18 odsto i razni doprinosi na lične dohotke od 548 na 664 milijarde ili za 21 odsto.

U okviru izdataka za kamate i doprinose povećani su: doprinosi iz dohotka od 126 na 186 milijardi ili za 47 odsto; doprinosi društvenim investicionim fondovima (opština, srezova i republika) od 53 na 70 milijardi ili za 32 odsto; kamate na kredite od 147 na 173 milijarde ili za 18 odsto; kamate na fondove od 97 na 115 milijardi ili za 18 odsto članarine komorama i stručnim udruženjima povećane su od 12,2 milijarde u 1961. godini (nema podataka za 1962. godinu) na 22,7 milijardi u 1963. ili za 86 odsto.

U okviru doprinosa za lične dohotke i lična primanja prema 1962. godini, povećani su izdaci u 1963. godini i to: doprinosi budžetima od 191,5 na 225 milijardi dinara ili za 18 odsto; doprinos za socijalno osiguranje od 296 na 359 milijardi ili za 21 odsto.

Kao rezultat ovakvih odnosa posljednjih godina smatraju se izdvajanja u sopstvene fondove privrednih organizacija i to:

	(U milijardama)
1960	204,6
1961	187,3
1962	172,6
1963	171,8

Istina, ovo smanjenje nadoknađeno je dijelom povećanjem sredstava amortizacije. Povećanje sredstava amortizacije iznosilo je od 1962. do 1963. godine oko 70 milijardi dinara.

Posljednjih godina smanjuje se učešće privrednih organizacija u ukupnim likvidnim sredstvima, dok istovremeno raste učešće društveno-političkih zajednica.

Prema podacima Narodne banke, učešće privrede u ukupnim likvidnim sredstvima smanjeno je od 29 odsto u 1962. godini na 24 odsto u 1963. godini, dok je u istom periodu učešće društveno-političkih zajednica povećano od 13 odsto na 18 odsto.

Na početku ove godine ispoljava se tendencija daljeg smanjenja učešća privrede u ukupnim likvidnim sredstvima. Sve ovo primorava privredne organizacije da nedostatak vlastitih sredstava nadoknade, za razne svoje potrebe, kreditima kod banke, što povećava troškove poslovanja.

Svi ovi podaci pokazuju opšte odnose i opšti položaj u kome se privreda kao cjelina nalazi. Međutim, kada se posmatraju pojedine grane i uže privredne grupacije ovi odnosi su u pojedinim slučajevima još nepovoljniji. Zato će biti potrebno da sistematski razmotrimo položaj privrednih organizacija kroz završne račune, i da tim pitanjima posvetimo potrebnu pažnju.

Ilustracije radi, dozvolite mi da iznesem neke podatke, kojima momentalno raspolazem, o poslovanju srednjobosanskih rudnika mrkog uglja, koji obuhvataju rudnike u Zenici, Kakanju, Brezi i Biloj.

U 1963. godini neto-produkt ovih rudnika povećan je za 34 odsto. Izdvojena sredstva iz ovog neto-produkta za društvenu zajednicu povećana su za 36 odsto, dok su sredstva koja ostaju privrednoj organizaciji povećana za 32 odsto. To pokazuje da su izdvajanja za društvenu zajednicu brže porasla, za oko 4 odsto od sredstava koja ostaju privrednim organizacijama.

Kada se posmatra struktura izdvajanja sredstava za društvenu zajednicu samo ova četiri rudnika, onda se vidi sljedeće povećanje izdvajanja od 1962. do 1963. godine:

(U milionima dinara)

	1962. g.	1963. g.	% povećanje
Kamata na poslovni fond — — — —	68	108	60%
Doprinos za društveni investicioni fond	59,4	132,1	123%
Doprinos budžetima	567	787	39%
Dopunski doprinosi budžetima — —	48	66	39%
Doprinos za socijalno osiguranje — —	907	1.285	42%
Dodatni doprinos za socijalno osiguranje	87	157	63%
Članarina komori —	9,5	42,6	350%

Prema tome, na ovom pojedinačnom primjeru se vidi koliko se velika sredstva odlivaju raznim kanalima van privrede.

Posljedica ovakvih odnosa u raspodjeli i položaju organizacija u privredi je da se jedan deo privrednih organizacija orijentiše na povećanje cijena i na taj način traži izlaz za rješavanje svojih problema. Zbog toga što se iz povećanih sredstava, bilo putem proizvodnje ili cijena, veliki dio sredstava prelijeva van privrede, neke privredne organizacije se stimulišu u naporima za povećanje proizvodnje.

Pored toga, i sam način prikupljanja i trošenja sredstava koja se formiraju van privrede, sa svoje strane predstavlja jedan od uzroka poremećaja na tržištu. Naime, postojeći u osnovi fiskalni način prikupljanja sredstava za društveno-investicione fondove prati jedna druga logika trošenja tih sredstava, nego što bi to bio slučaj kada bi sa tim sredstvima raspolagale privredne organizacije. U tome dijelom leži i potencijalna opasnost za dalje povećanje cijena, neposredno na sektoru građevinskog materijala, a zatim i ostalih vrsta roba.

Kada se sve to ima u vidu, onda se jasno vidi kolika je potreba izmjena odnosa u raspodjeli i potreba preispitivanja i poboljšanja položaja privrednih organizacija, a naročito onih kod kojih je situacija u tome pogledu najnepovoljnija.

Takve mjere predstavljale bi ne samo jedan od osnovnih preduslova za otklanjanje potencijalnih žarišta pritiska na cijene, već i za stvaranje uslova za modernizaciju i unapređenje proizvodnje, za normalnije poslovanje, za nagrađivanje prema radu i stimalaciju na veću privrednu aktivnost uopšte. Neke mjere u tom pravcu su već preduzete, a priprema drugih mjera je u toku. Međutim, i pored toga, postojeća situacija još jednom ukazuje na potrebu da se hitno preduzmu mjere kojima treba da se smanje neke obaveze i poboljša položaj nekih privrednih djelatnosti, grana i grupacija, kod kojih upravo postojeći odnosi izazivaju i najveće probleme.

Pored toga, potrebno je hitno pristupiti preispitivanju opštih odnosa u raspodjeli između privrednih organizacija i društvene zajednice, kao i učešće pojedinih učesnika u raspodjeli, u cilju da se privredi osiguraju veća sredstva i da se ista formiraju u skladu sa razvojem proizvodnje i produktivnosti rada. To pretpostavlja i odgovarajuće izmjene u odnosima cijena, kao i promjene u sistemu finansiranja proširene reprodukcije, izmene pojedinih instrumenata privrednog sistema, na što je u našim ranijim zaključcima već ukazano. Rad na tim pitanjima je u toku i Skupština će u idućim svojim zasjedanjima razmatrati ova aktuelna pitanja iz našeg privrednog sistema.

Mjerama za poboljšanje ekonomskog položaja privrednih organizacija, efikasno ćemo utjecati i na povećanje proizvodnje, na rješavanje strukturnih problema, odnosno na otkla-

njanje deficitarnosti nekih artikala na tržištu, a time doprinijeti stabilizaciji cijena tih proizvoda.

Drugovi i drugarice poslanici, kada razmatramo tekuću privrednu situaciju mogli bismo, mislim, da postavimo i pitanje da li su i u kom obimu ispoljene negativne pojave i slabosti u kretanjima privrede u izvjesnoj mjeri rezultat nedovoljne discipline, nedosljednog i neefikasnog izvršenja postavljenih planskih zadataka od strane svih organa i nosilaca privredne aktivnosti, kao i nepotpunog sprovođenja zaključaka koje su do sada donijeli Skupština i njena vijeća.

Do sada smo donijeli niz zaključaka kojima su određeni zadaci: rješavanje ekonomskog položaja pojedinih grana odnosno grupacija, dalje usavršavanje sistema privređivanja i izmjenne odgovarajućih privrednih instrumenata, usavršavanje spoljnotrgovinskog i deviznog režima. Kada je riječ o ovim pitanjima ja bih se složio s izlaganjem druga Kraighera da mi u rješavanju nekih pitanja ponekad zakašnavamo i da se to nepovoljno odražava na privredna kretanja.

Ako bi se mjere koje je predložilo Savezno izvršno vijeće hitno preduzele, i dosljedno sprovodile, sigurno je da se mnogi problemi ne bi u tako oštroj formi postavljali.

Prilikom preduzimanja novih mjera, bilo da se radi o pitanjima sistema ili drugim problemima, potrebno je da brže i efikasnije djelujemo. To važi ne samo za organe u federaciji, već i za sve ostale organe i nosioce privredne aktivnosti.

Na sprovođenju usvojene politike u našem sistemu odgovorni su svi organi i organizacije — od privredne organizacije, opštine, republike do federacije — jer svi raspolažu određenim sredstvima i svi utiču svojim brojnim odlukama na stanje na tržištu.

Želio bih ovom prilikom da napomenem da mi moramo mnogo temeljitije i sistematičnije pratiti kretanje u privredi i na tržištu, jer u tome pogledu nismo još našli adekvatne metode, i naše analize ne daju potpunu sliku tih kretanja i tendencija.

S druge strane, u nizu operativnih poslova (na primjer u obezbjeđenju poljoprivrednih proizvoda za tržište) imamo prilično slabosti i neorganizovanosti. Neke mjere se od strane pojedinih organa donose i sprovode bez dovoljno ispitivanja kako će biti njihovo dejstvo na uslove privređivanja i tržišta. Čini mi se da tog organizovanog i primernog rada treba da bude mnogo više i da se on kvalitetnije sprovodi.

Kada se radi o tržištu i cijenama treba obezbjeđiti sinhronizovano dejstvo svih faktora počev od privrednih organizacija, opština, republika, komora i dr. Često u tome nema dovoljne koordinacije i povezanosti.

Isto tako, u cilju stabilnosti i stvaranja mogućnosti za intervencije moramo se izboriti za stvaranje društvenih i materijalnih rezervi na svim nivoima: rezervi u hrani, u sirovinama, i reprodukcijom materijalu, itd.

Zbog toga je obaveza svih faktora da koordinirano djeluju u sprovođenju usvojene privredne politike, jer se na taj način mogu uspješno rešavati pitanja našeg privrednog razvoja, pitanja zaštite i podizanja standarda.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Ima reč drug Josip Horvat, poslanik Saveznog veća.

Josip Horvat (Izborna jedinica Bačka Palanka):

Želim da se priključim diskusiji i iznesem svoje mišljenje o izveštaju sa zajedničke sednice odbora Saveznog veća i Privrednog veća na kojoj su istaknuti problemi kretanja na tržištu i cenama i to u onom delu, koji sagledava tendencije kretanja proizvodnje, povećanje cena, uslove privređivanja i stanje u oblasti poljoprivrede i odgovarajuće prehrabene industrije. Ističem da se situacija na ovom planu može sagledati jedino polazeći od poznatih zaključaka IV plenuma CK SKJ, u kojima je deklarisan cilj naše politike na selu: rekonstrukcija poljoprivrede i njeno osposobljavanje za visoku proizvodnju na bazi najsavremenijih principa nauke u oba sektora, s odgovarajućim merama i preobražajem društvenih odnosa, usaglašavajući interese zajednice, radnih organizacija i proizvođača.

Ostvarena kretanja poljoprivredne proizvodnje u prošloj godini na području Vojvodine i rezultati izraženi kroz prirodne pokazatelje potvrđuju pravilnost agrarne politike. Interes zajednice za povećanje proizvodnje poljoprivredno-prehrambenih artikala je zadovoljen, iako ne u potpunosti, jer se oseća nedostatak pojedinih proizvoda. Navešću nekoliko podataka ilustracije radi kako bi se stekao utisak o veličini proizvodnje poljoprivredno-prehrambenih artikala sa kojima Vojvodina učestvuje u SFRJ.

U ukupnom otkupu poljoprivrednih proizvoda u 1962. godini Vojvodina je učestvovala sa 31,5 odsto. Međutim, zbog razvijenosti društvenog sektora u Vojvodini koji iznosi oko 30 odsto od ukupne obradive površine, udeo ovog sektora Vojvodine u ukupnom otkupu od društvenih gazdinstava u SFRJ iznosi 43,7 odsto odnosno oko 70 milijardi dinara. (Kod svinja za klanje Vojvodina učestvuje sa 63 odsto, goveda za klanje 36,0 odsto, mleka 38 odsto, pšenice 50,7 odsto, kukuruza 67,4 odsto, itd.). Značaj poljoprivredne proizvodnje za Vojvodinu ilustruju i sledeći podaci: učešće poljoprivrede u društvenom proizvodu u SFRJ je 25,9 odsto, a u Vojvodini 46,9 odsto, društvena poljo-

privreda i prehrambena industrija zajedno, izražena kroz neto-produkt, učestvuju u ukupnoj društvenoj proizvodnji u SFRJ sa 9,8 odsto, a u Vojvodini sa 32,4 odsto. Iz ovih nekoliko podataka može se zaključiti da se svaka promena rezultata ostvarenih u poljoprivredi mnogo jače odražava u Vojvodini nego u SFRJ.

Postignuti rezultati proizvodnje u 1963. godini povoljniji su u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna proizvodnja pšenice je veća za 26 odsto, šećerne repe za 70 odsto, krompira za 25 odsto, kukuruz je podbacio za 2 odsto. U isto vreme prinosi u 1963. godini bili su veći: kod pšenice za 26 odsto, kukuruza 5 odsto, šećerne repe 17 odsto, krompira 8 odsto itd. Prosečni prinos pšenice od 24 mt/ha približen je rekordnoj 1959. godini, iako je ukupna proizvodnja niža od planirane za 12 odsto.

U stočarstvu su postignuti različiti rezultati. Prema popisu od 15. januara 1964. godine brojno stanje svinja iznosi 2.026.000 komada ili 28 odsto više nego u 1963. godini i predstavlja maksimalni nivo postignut u toj proizvodnji uopšte. Broj goveda je u permanentnom opadanju dve godine unazad i iznosi svega 441.000 komada ili 91 odsto u odnosu na 1963. godinu.

Ukupno je 1963. godine tovljeno 1.276.786 komada svinja, a isporučeno je 995.000 komada, što je za 13 odsto više u odnosu na 1962 godinu. Tovljeno je 180.199 komada goveda, a isporučeno je 165.444 komada što predstavlja porast za 37 odsto. Ovi povoljni, ali i šaroliki rezultati ukazuju na činjenicu da se prirodni uslovi i mogućnosti koriste prema tržišnim prilikama. Akomodacija tržištu je brza i time se ističe značaj svakog instrumenta koji se odnosi na područja regulisanja odnosa. Međutim, i pored nesumnjivo povećane proizvodnje, oseća se nedostatak mesa i mesnih preradevina. Uzroci ovakvom stanju mogu se naći u povećanoj unutrašnjoj potrošnji vezanoj za porast životnog standarda stanovništva, opštem kursu za što potpunije korišćenje kapaciteta za preradu i visokoj konjunkturi prehrambenih artikala na inostranim tržištima.

Ilustrovan je podatak koji pokazuje da je prosečna stopa rasta proizvodnje u poslednjih sedam godina u poljoprivredi AP Vojvodine 9,5 odsto, dok istovremeno ta stopa u SFRJ iznosi 7,2 odsto. Društveni proizvod u tekućim cenama ostvario je prosečnu godišnju stopu rasta sa 15,6 odsto, približno stopi rasta u industriji SFRJ. Izneti pokazatelji ukazuju na uspeh opšte privredne politike u poljoprivredi poslednjih godina. Međutim, iako možda paradoksalno zvuči, akumulativnost permanentno opada, dok ukupan prihod raste. Od 63,5 milijardi dinara ukupnog prihoda poljoprivrednih dobara, kombinata i radnih zadruga u 1962. godini akumulacija iznosi 13,9 milijardi, od čega na zajednicu otpada 10,7 milijardi, a na radne organizacije 3,2 milijarde. Kada se stopa fondova umanji

za gubitke, ostaje samo stopa fondova za radne organizacije od 0,7 milijardi. Ovakvo stanje je nesumnjivo rezultat permanentnog povećanja troškova poslovanja u ukupnom prihodu, daljeg smanjenja akumulacije radnih organizacija, dok učešće zajednice u raspodeli i dalje raste. Samim tim položaj poljoprivrednog proizvođača u celini uzev nije rešen i ne omogućuje u ovim uslovima sagledavanje perspektive. Ovo tim pre, jer ukupni gubici u poslednjih pet godina u poljoprivredi Pokrajine iznose 27 milijardi dinara.

Ukupan izvoz Pokrajine u 1963. godini iznosio je 12,3 odsto izvoza SFRJ pri čemu je poljoprivreda i prehrambena industrija učestvovala sa 17,9 milijardi ili 60 odsto, izraženo u deviznim dinarima na bazi dolar = 300 dinara. Ovakvo značajan izvoz ostvaruje se ne samo zbog poboljšanja kvaliteta proizvoda već nesumnjivo i uslova na svetskom tržištu. Ali činjenica je da se izvoz mesa, na primer, u proseku ostvaruje sa kursom — dolar 846 dinara, živa stoka sa kursom — dolar 762 dinara, što znači da zajednica dobija najjeftiniji dolar, što samo ukazuje da izvoz ne treba destimulirati novim merama već još više zainteresovati proizvođača za izvoz.

Nemam nameru da ukazujem na komponente, i objektivne i subjektivne prirode koje su prouzrokovalе ovakvo stanje, jer smatram da su poznate, ali, želeo bih da ilustrujem perspektivu poljoprivrede sa stanovišta njene sposobnosti za dalje investicione zahteve radi povećanja proizvodnje. U Vojvodini svega 10 odsto ukupnih sredstava ostaje za dalja investiciona ulaganja po završnim računima za 1962. godinu. Nešto povoljnija situacija se očekuje u 1963 godini. Ovo je jedan od razloga što je u 1963. godini poljoprivreda utrošila svega 85 odsto sredstava od odobrenih tranši. Osnovni smer investicionih ulaganja bile su investicije u opremu 40 odsto, u ostale objekte 14,6 odsto, u melioracije kroz hidrosistem Dunav—Tisa—Dunav 21 odsto, ostale melioracije 4 odsto, stoka svega 4,7 odsto, itd. Samo 35 radnih organizacija koje investiraju preko 100 milijardi dinara, treba da obezbede 6,5 milijardi dinara na ime participacije u 1964. godini za ulaganja u visini od 32 milijarde dinara. Osnovna orijentacija ulaganja ovih organizacija je proizvodnja mesa (350.000 tovljenika svih vrsta) sa predračunskom vrednošću od 10,4 milijardi, proizvodnja stočne hrane sa 4,3 milijarde itd. Međutim, ako se ne izmene sadašnji uslovi korišćenja zajmova, do realizacije neće moći doći, jer radne organizacije ne mogu deponovati svoje učešće što je sada obavezno. Proširenje kapaciteta preko otkupa zemlje je u zastoju. Ukupno je otkupljeno u 1962. godini 19.111 ha, u 1963. godini 63.390 ha, a u januaru i februaru ove godine svega 758 ha. Iz ovog proizlazi da sadašnji uslovi otkupa zemlje ne stimuliraju u dovoljnoj meri

zemljoradničke zadruge na otkup. Do sada formirane obaveze po osnovu otkupa iznose 7,1 milijardu dinara. Prema prvim sagledavanjima kod 14 opštih zemljoradničkih zadruga, koje su uglavnom otkupljivale veće površine, ostvaren je gubitak od 339 miliona dinara.

Da bi se ostvarile investicije u poljoprivredi do 1970. godine, prema prvoj projekciji Sedmogodišnjeg plana, nedostaje poljoprivredi 439,5 milijardi uz pretpostavku da se proizvodnja udvostruči. Mišljenja sam da je teško pretpostaviti dalji razvoj poljoprivrede bez stimulacije za dalja ulaganja i intenziviranja proizvodnje. Periferno, ekstenzivna proizvodnja na momente pokazuje veću akumulativnost, sa stanovišta nekih radnih organizacija, te se čak stekao utisak da je to bolje rešenje. U sadašnjim uslovima, kada je dohodak radnih organizacija primaran, kada se stimulacija proizvođača ostvaruje preko njegovog učešća u tom dohotku, deo akumulacije koji ostaje na raspolaganju kolektivu je presudan. Dok su lični dohoci bili približno jednaki, ne toliko zavisni od uspeha u radu kao danas, kada su se investiranja vršila uglavnom iz centralizovanih izvora, a budžeti formirali uglavnom administrativnim putem, glavni zadatak je bio proizvoditi. Međutim, pod uslovima kada lični dohoci radnika zavise od konkretnih uspeha radne organizacije, kada se prihvodi komune takođe formiraju u zavisnosti od poslovnih uspeha radnih organizacija na svojoj teritoriji, problem akumulativnosti ima mnogo širi značaj. Taj momenat postaje odnos, a uzrok je razlika između poljoprivrednih i nepoljoprivrednih radnih organizacija, razlika između poljoprivrednih i industrijskih komuna, a u našem slučaju, usput da kažemo i to, da zbog koncentracije poljoprivrede u jednom regionu to postaje i regionalni problem budući da stanje u poljoprivredi i prehrambenoj industriji neminovno stavlja svoj pečat i na položaj Pokrajine kao celine.

Ostvarena kretanja proizvodnje u prvim mesecima ove godine pokazuju da se može očekivati izvršenje plana. Razrešavanje problema, koji se javljaju u današnjim uslovima, svakako iziskuje aktivnu saradnju svih faktora koji su dužni neposredno i posredno da iznalaze rešenja. Tu podrazumevam i potrebu savlađivanja subjektivnih slabosti kojih sigurno ima, ali, smatram da ćemo sa više uspeha savladati subjektivne teškoće i to utoliko brže i lakše, ukoliko budemo stvorili povoljnije objektivne uslove. Nije za potcenjivanje ni činjenica da visoka i kvalitetno nova proizvodnja nosi u sebi protivrečnosti na nivou koji zahteva nove mere i kvalitetno nov odnos pri njihovom rešavanju.

Preduzete mere u 1963. godini na polju poboljšanja uslova privređivanja u poljoprivredi i prehrambenoj industriji ukazuju da je proces započet, ali, samo započet. Prvi rezultati pokazuju i da se proces povoljno odvija i da se

mogu očekivati manji gubici u poljoprivredi nego ranijih godina.

Sa kojim merama podržati pozitivne tendencije nije jednostavno pitanje, ali, načelno smatram da ujednačavanje uslova privređivanja i obezbeđenja akumulativne sposobnosti treba rešiti brzim i efikasnim merama koje će osigurati dugoročniju, smireniju i kvalitetniju proizvodnju. Predlogu za slobodnije formiranje cena poljoprivrednim proizvodima i preradevinama treba dati punu podršku. Obezbeđenje većeg učešća poljoprivrednih proizvođača u primarnoj i sekundarnoj raspodeli nacionalnog dohotka, stvorice stimulanse na polju ličnih dohodaka, boljeg i kvalitetnijeg korišćenja kapaciteta, potrebu i perspektivu daljih ulaganja. Beneficije, koje već uživa poljoprivreda, i dalje oslobađanje društvenih davanja u poljoprivredi, ne može biti fundamentalno značajan faktor.

Kvalitetno poboljšanje stanja na tržištu može da obezbedi samo veća proizvodnja, a ne ograničavanje domaćeg tržišta, potrošnja, i ograničavanje izvoza. Dosadašnja ulaganja i efekti koje možemo očekivati obavezuju nas da podržimo takav kurs. Interes za povećanje proizvodnje sa stanovišta šire zajednice i dalje postoji. Međutim, već se sada oseća da će se tom interesu teško moći udovoljiti, jer su i mogućnosti a i želje poljoprivrednih organizacija da po svaku cenu povećaju proizvodnju vrlo slabo izražene. Samo kroz dalje kreiranje tekuće privredne politike, putem instrumentarija koji će obezbediti punu zainteresovanost radnih organizacija i proizvođača i usklađivanje njihovog interesa s interesima šire zajednice, treba da bude predmet stalne pažnje ovog foruma.

Ne pretendujem da mogu predložiti kompletna rešenja za sva pitanja koja su predviđena u predlogu zaključaka, ali bih želeo da neke od njih podržim:

Da se poljoprivreda osposobi za dalja ulaganja putem produženja rokova postojećih zajmova;

Da se liberalizuju uslovi korišćenja zajmova u 1964. godini naročito za namene — proizvodnja mesa, prerada mesa i proizvodnja stočne hrane;

Da se obustavi naplata anuiteta sanacionih kredita i tako spreči odliv sredstava za pokriće gubitaka koji su indirektno društveno priznati;

Da se potrošnja ne ograničava već da se slobodnim formiranjem cena obezbedi značajnije učešće poljoprivrede u primarnoj raspodeli nacionalnog dohotka radi povećanja njene akumulativne sposobnosti;

Da se preko cena obezbedi i poljoprivrednom proizvođaču povećanje realnog ličnog dohotka i standarda, izjednačavajući tako veliku razliku u ličnim dohocima;

Da se održi planirani nivo izvoza poljoprivrednih proizvoda, a posebno mesa;

Da se prilikom utvrđivanja pariteta cena mesu i cena stoci uzme u obzir i cena mleku, kao integralnog dela celine, što u predlozima, po mom mišljenju, nije dovoljno izraženo.

S obzirom na izraženu tendenciju opadanja broja goveda, smatram da bi trebalo hitno preduzeti odgovarajuće mere ne povezujući to sa sagledavanjima kretanja u izvršavanju Društvenog plana za 1964. godinu, kako je to u materijalu predloženo.

Na ostale tačke predloga zaključaka nemam primedbi, te predlažem da se one s iznetim izmenama usvoje.

Predsedavajući Sergej Kraigher:

Dajem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Norbert Veber, poslanik Privrednog vijeća.

Norbert Veber (Izborna jedinica Petrinja):

Drugarice i drugovi poslanici, odmah u početku bih htjeo istaći da se slažem s izlaganjem druga Bolea i druga Osmana Karabegovića u stavovima koje su oni iznijeli. Ne bih se zadržao na postignutim rezultatima već na izvjesnim pojavama koje se reflektiraju na terenu. Bar koliko ja vidim, a vjerovatno ste i vi uočili slične pojave, da se kretanja danas u našoj privredi vrlo ozbiljno reflektiraju na terenu. Što se toga tiče situacija na terenu je vrlo ozbiljna. Pritisak naših građana da se rješi problem standarda je sve jači. Naši ljudi se više ne zadovoljavaju sa našim obrazloženjima i tumačenjima stanja, ima sumnji u podatke koje iznašamo o kretanjima, a sve se češće čuje da jedno pričamo, a drugo radimo. Pogotovo se ljudi pozivaju na odluke IV plenuma, na izjave druga Tita, i konfrontirajući iste s kretanjima, konstatuju da to što se dešava kod nas, nije ono što se tamo govorilo. Razlog tome je svakako i pitanje standarda i njegovog kretanja, a mi, vrlo često, stidljivo prilazimo stvarnom stanju. Zbog toga što se pitanje standarda ne rješava konstantno, što se ne rješava paralelno s čitavim našim kretanjem, jasno je onda da se ona nameće ovako kampanjski, a to ima negativnih posljedica, koje su nama svima vrlo dobro poznate.

Zato kad govorimo o pozitivnosti ekspanzije kretanja u proizvodnji, o nekoj pozitivnosti ne može biti riječi ako ta ekspanzija nema kao prateću pojavu i povećanje standarda, kretanje svega onoga zbog čega se i mi borimo za tu ekspanziju. Čini mi se da mi premalo u toj ekspanziji vidimo čovjeka. Zapravo, mi se borimo za tu ekspanziju da bismo poboljšali uslove naših ljudi. Meni se čini, drugovi, da se mi svi mnogo bavimo donošenjem raznih de-

klaracija, preporuka, raznih, vrlo često i dobrih, referata. Međutim, godinama rješavamo iste stvari, odnosno ne rješavamo ih, i na kraju, za nerješavanje niko ne odgovara. Čitav niz stvari o kojima je danas drug Boris Kraigher govorio mi smo već čuli, ovde, u ovoj sali. Međutim, stvari se ne rješavaju, odnosno, vrlo često se vrlo sporo rješavaju, a posljedica je to što se nama i dešava. Mi smo se već danas našli na spirali cijena, i to u spirali cijena koja ima vrlo široki dijapazon raznih uzroka. To je vrlo komplikovano pitanje i ja ću uzeti slobodu da se dotaknem samo nekih činjenica.

Najpre bih govorio o kretanju osobnih dohodaka. Zadnjih mjeseci smo na političkom planu povelu jednu vrlo široku akciju za povećanje najnižih osobnih dohodaka. To je, svakako, nužno potrebna mjera u našoj borbi za standard. Međutim, čini mi se da smo opet napravili jednu grešku, da smo premalo potcrtavali da to povećanje najnižih osobnih dohodaka može biti samo posljedica određenog kretanja produktivnosti rada.

Nemam podataka u procentima, ali sigurno znam da ima, danas, čitav niz privrednih organizacija, koje čak rade sa gubitkom, a ipak su povećale osobne dohotke. A da i ne govorim o čitavom nizu drugih pojava koje su dovele do toga da se vrlo često osobni dohoci uopšte ne kreću u vezi sa produktivnošću rada. Čini mi se da su tu subjektivne snage potpuno zatajile, da se nismo izborili za sistem raspodjele dohotka kako smo ga postavili. Jasno je da je to vrlo često i posljedica svih ostalih faktora u kretanju cijena i ogromnog pritiska koji se danas vrši na osobne dohotke, vrlo često ne vodeći računa da li su oni posljedica produktivnosti rada. A razlog leži baš u povećanju troškova života i mi se zapravo tu vrtimo u jednom krugu.

Drugi faktor kojega mislim da treba spomenuti, iako su ga već mnogi moji predgovornici spomenuli, jeste pitanje odnosa društvo — privredna organizacija. Ovde nas tri godine uzastopce uvjeravaju u to kako je sistem, bolje je reći instrumenti, kako su instrumenti postavljani u smislu ostavljanja većih sredstava privrednim organizacijama. Međutim, moramo, na žalost, konstatirati da to nije tako. Privrednim organizacijama iz godine u godinu ostaje sve manje sredstava.

Suprotno odlukama IV plenuma, suprotno svemu onome o čemu govorimo. Drugovi predgovornici su već iznijeli neke podatke, ne bih htio u globalu da se na tome zadržavam, ali htio bih izneti neke druge podatke. Međutim, moramo konstatirati da jedan od važnih faktora koji utiču na kretanje cijena jeste povećanje obaveza privrednim organizacijama, što neminovno dovodi privredne organizacije u situaciju da traže izlaz da bi to poknile. Neke to pokrivaju produktivnošću rada. A danas smo došli

u situaciju da je čitav niz privrednih organizacija do kraja destimuliran za dalje povećanje produktivnosti rada, jer praksa je u zadnjih nekoliko godina pokazala da koliko povećas produktivnost, toliko ti se uzima. Jasno je da privredne organizacije koje nemaju takve tendencije, pokušavaju vrlo često naći rješenje u povećanju cijena. I mi imamo to bez obzira na naše urede za cijene, na zavode, itd. itd. Tako veće oduzimanje sredstava privrednim organizacijama ima i drugu slabu stranu. To govorim bez obzira kome idu te pare, da li općini, ili kotaru, republici, ili federaciji — to je proizvođačima potpuno svejedno. Činjenica je da se ta sredstva oduzimaju od neposrednih proizvođača i da se onda, bez kontrole neposrednih proizvođača, ulažu vrlo često neracionalno tamo gde ne daju ono što je nama potrebno. Podaci koje su predgovornici iznijeli, da danas ulažemo više u zidove nego u postrojenja, to jasno dokazuju.

To dovodi do toga, — ja ću se poslužiti podacima iz grane u kojoj radim, na primer, Zenica ima danas u svojim fondovima 80 miliona dinara, i pored toga što ja ovde tvrdim da je ona u zadnjih godinu i po napravila ogroman korak napred, a njen bruto proizvod je nekih 60 ili 70 milijardi dinara. Ovde ću iznijeti podatke o preduzeću u kojem ja radim. Godine 1961. prosečni osobni dohoci po jednom radniku iznosili su godišnje neto 322.000 dinara, ukupna društvena davanja po jednom radniku iznosila su 758.000 dinara. Godine 1963. osobni dohoci po jednom radniku su porasli na 361.000 dinara, a društvene obaveze po jednom radniku na 937.000 dinara. To znači, osobni dohoci su porasli za oko 40.000 dinara po radniku, a društvene obaveze su porasle za 180.000 po jednom radniku. Osobni dohoci su čvrsto vezani za produktivnost rada, jer su i u našem kolektivu osobni dohoci čvrsto vezani za proizvodnju. Prema tome, u osobne dohotke ne može ići više nego onoliko koliko je povećana produktivnost. U procentima izraženo, osobni dohoci su porasli za 12 odsto na bazi produktivnosti rada, a u isto vreme su društvena davanja po jednom radniku porasla za 23 odsto. Sasvim je jasno da su ta sredstva išla na račun osiromašenja kolektiva, na račun smanjenja fondova i mogućnosti rješavanja svih onih problema pred kojima se danas naše privredne organizacije i naši kolektivi nalaze.

Mi vrlo često donosimo parcijalne instrumente. Ukinuli smo, na primjer, vanredni doprinos, ali smo preko povećane carine više uzeli kolektivima nego što smo im skinuli vanrednim doprinosom. Iako znamo, iako na to ukazuju godinama, činjenica je da se neke stvari ne rješavaju. Na pomolu su daljne obaveze za crnu metalurgiju, koje smo evo, danas uspjeli izgleda samo zadržati. Jasno je da se onda postavlja pitanje gde je tu radničko samoupravljanje,

gde mi možemo uopšte sprovoditi dole onu politiku o kojoj stalno govorimo.

Posljedica takvog stanja je pitanje naših investicija. Zbog toga što ima više sredstava na raspolaganju van privrednih organizacija, mogu uzeti sebi slobodu da tvrdim da se zato i mnogo više neracionalno investira. Jer činjenica je, drugovi, da je vrlo malo privrednih organizacija koje odlučuju o investicijama. Činjenica je da vrlo često o investicijama odlučuju, ili upućuju na investicije, ili neke druge forme, ljudi koji sutra ne odgovaraju za ono što se događa u organizaciji koja je preduzela određene obaveze. Opet kršimo samoupravljanje, opet dovodimo do toga da to ne rješavamo u skladu s interesom privrednih organizacija, u interesu proizvođača, u interesu daljnje proširenja naših kapaciteta na bazi ekonomskih ulaganja. Tvrdim da bismo mogli sa mnogo manje investicija mnogo više povećati proizvodnju, kada bi se ovde racionalnije pristupilo rješavanju ulaganja, kada se vrlo često ne bi gradili pojedini »spomenici«. I mislim da opet nismo na onoj liniji o kojoj stalno govorimo, o kojoj govorimo od IV plenuma naovamo. Evo, izneo bih jedan primjer o turizmu. Od septembra mjeseca mi se ovde natežemo da se rješi pitanje turizma, od koga očekujemo 100 miliona dolara u ovoj godini. Ni do danas izvjesna pitanja u turizmu nisu rješena, zato što hoćemo da vežemo rješavanje tih pitanja za investicije i da opet iz federacije dajemo sredstva za gradnju hotela. Ja vas mogu ubijediti da ćemo graditi hotele koje kolektivi neće moći izdržavati. Umjesto toga, treba da rješavamo ekonomski položaj te grane, i da sama grana, odnosno kolektivi u toj grani, ulažu prema svojim sposobnostima, prema svojim interesima, koji ne mogu biti divergentni od interesa naše društvene zajednice.

Još jedan vrlo važan faktor u čitavoj toj situaciji je, meni se čini, pitanje državnih rezervi o kojima smo isto tako govorili prilikom donošenja plana, pa i prije. Međutim, meni se čini da one ne postoje, odnosno njihov uticaj mi ne osjećamo.

Zato mislim, drugovi, iako je taj problem vrlo kompleksan i teško ga je u jednom kratkom izlaganju obuhvatiti, da bi trebalo, pored onoga što je iznio drug Kraigher u svom ekspozeu, što po mom mišljenju možemo generalno prihvatiti, da koncentrišemo naše snage na konkretnije zalaganje za proizvodnju, za povećanje proizvodnje, naročito u pojedinim granama, u prvom redu u poljoprivredi. Dalje, da najenergičnijim mjerama poduzmemo korake za konačno ostvarenje postavki koje smo svi prihvatili. A to je — ostaviti privrednim organizacijama više sredstava i da o proširenoj reprodukciji odlučuju neposredni proizvođači, a ne neko van proizvodnje. U vezi s tim, predlažem da se izvrši jedna kompleksna revizija svih

investicija koje smo na ovaj ili onaj način već prihvatili, a koje su u okviru sedmogodišnjeg plana. Jer, ako budemo tako investirali, kao što su neke stvari već prejudicirane u okviru sedmogodišnjeg plana, mi ćemo sutra opet kukati, jer nećemo moći podići životni standard, jer sredstva koja su nam potrebna za životni standard ulažemo u neracionalne, neekonomične investicije, koje nas ne mogu danas postaviti u jednu racionalnu proizvodnju, u jednu proizvodnju kojom se možemo mjeriti na svjetskom tržištu.

Mislim da o tome treba da se pozabavi i sama Skupština.

Dalje, treba najenergičnije raditi na uspostavljanju pariteta cijena, jer pitanje nesklada cijena između pojedinih proizvoda je isto tako jedan od faktora uznemirenja čitavog našeg tržišta. S druge strane to je praćeno odricanjem izvesnih društvenih davanja. Ako se uspostavi paritet cijena te stvari će se riješiti i uskladiti.

Mislim da je isto tako važan problem, koji je pred nama, a to je problem usklađivanja uslova privređivanja privrednih organizacija. Jer, nemoguće je to što mi danas imamo na našem tržištu, odnosno u našoj privredi, to jest, ne gleda se na uslove rada, ne gledaju se uspjesi privređivanja, rezultati koje pojedine privredne organizacije postižu. Sve to tako različito i potpuno destimulativno djeluje na povećanu proizvodnju.

Na kraju, smatram da treba razraditi takav sistem davanja društvenoj zajednici koji će sve faktore van proizvodnje vezivati na povećanu produktivnost, na borbu za povećanu produktivnost, a to drugim riječima znači da društvena davanja mogu biti samo u skladu sa povećanom produktivnošću, a nikako da pojedini društveni organi uzimaju onoliko koliko je njima potrebno, a ne onoliko koliko naša privreda može da da. Treba da se pokrijemo sa takvim jorganom kakvog stvaramo, a ne da više uzimamo nego što stvaramo.

Već sam podcrtao da mislim da možemo prihvatiti referat druga Borisa Kraighera, ali, smatram da bi trebalo da Izvršno vijeće, Skupština i pojedini njeni odbori, preuzmu određene obaveze sa rokovima, da se te stvari u najkraćem roku rešavaju, da nam se ne desi da krajem godine opet budemo na konstatacijama, kao što smo bili i do sada.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Dragutin Kosovac, savezni sekretar za trgovinu.

Dragutin Kosovac:

Jedan od osnovnih strukturnih problema naše privrede, već godinama stalno prisutan, koji se ozbiljno odražava na kretanje na tržištu,

jeste zaostajanje poljoprivredne proizvodnje. Taj problem će se postavljati još oštrije u narednom periodu. Tačnije rečeno, njegovo rješavanje je jedan od uslova za obezbjeđenje daljeg bržeg rasta realnih ličnih dohoda.

Problem rasta poljoprivredne proizvodnje je sigurno kompleksan problem, čije rješavanje zavisi od niza činilaca, među kojima je i problem organizacije poljoprivrednog tržišta. Očito je da nikakve organizacione mjere na ovom tržištu ne mogu riješiti pitanje nedovoljne proizvodnje, ali je isto tako tačno da organizacija toga tržišta ima značajan uticaj na poljoprivrednu proizvodnju.

Nije prilika da govorimo o svim problemima ovoga tržišta, zato ću se zadržati na jednom aspektu. Mislim da je nužno sagledati da je naša privreda u svom razvitku dostigla jedan novi nivo na kojem je nužno, i u oblasti poljoprivrednog tržišta, riješavati probleme na drugi način nego što smo to činili do sada. Dok se prije par godina pred nas postavljalo pitanje kako što bolje organizovati otkup poljoprivrednih proizvoda, danas je već naše tržište i potrošnja došla na takav nivo da nije moguće obezbjeđivati normalno snabdjevanje otkupom od slučajnih proizvođača. Slažem se sa drugovima koji su govorili da je rješenje moguće naći samo preko neposrednijeg povezivanja proizvodnje i potrošnje.

Iskustva iz proteklih godina jasno su nam pokazala da je proizvodnja brže krenula u onim područjima gde su potrošnja i proizvodnja bile neposrednije i čvršće povezane.

Potkrepiću to nekim primjerima sadašnje situacije na tržištu. Snabdjevenost tržišta svim prehrambenim proizvodima, s izuzetkom mesa, početkom ove godine je potpunija i bolja nego ijedne od prethodnih godina. Naročito je povoljna snabdjevenost povrćem kao rezultat uspješno sprovedenog ugovaranja proizvodnje i isporuka u protekloj godini. Dok smo u odgovarajućem periodu prošle godine uvozili krompir, luk i jaja i slično, ove godine se kod tih artikala postavlja čak i problem plasmana i zaštite proizvodnje. To govori da su početni koraci preduzeti početkom prošle godine u razvijanju sistema ugovaranja proizvodnje i čvrstog vezivanja potrošačkih i proizvođačkih organizacija dali dobre rezultate. Međutim, takvi rezultati u isto vrijeme obavezuju da se, kao što postavlja i Društveni plan, i u ovoj godini nastavi i dalje razvija takva praksa. Ipak moramo konstatovati da ugovaranje početkom ove godine nema onakav zamah i intenzitet takav je imalo u istom periodu prošle godine. Dok je prošle godine bilo ugovoreno 317.000 tona povrća, do sada je ugovoreno 257.000 tona iako bi bilo normalno da u ovoj godini, s obzirom na potrebe a i iskustva iz protekle godine, ugovaranje bude znatno obimnije. Karakteristično je da su neki, osobito veći potrošački centri ugovorili znatno veće količine. Međutim, ima pod-

ručja koja uopšte ne ugovoraju. Neke općine nisu čak donele ni propise o fondovima rizika, niti su odvojile sredstva za tu svrhu. Dobra snabdjevenost povrćem, koju imamo sada, možda je djelovala demobilizatorski na pojedine faktore, ali takav stav i praksa mogli bi vrlo štetno da se odraze na proizvodnju i snabdjevenost u narednom periodu. Zbog toga, s obzirom da je kratak period u kome se mogu ugovaranjem obezbjeđiti nove količine povrća, i to samo nekih kasnih kultura, bilo bi nužno preduzeti mjere da se predviđeni programi ugovaranja ostvare. Posebno mjesto u tome pogledu zauzima konzervna industrija koja je do sada pokazala malo rezultata u ugovaranju, a čije su mogućnosti za ugovaranje najveće.

Slična iskustva imamo i sa mesom. I u ekspoziciji druga Kraighera i u diskusiji bilo je govora o situaciji sa mesom i o uzrocima takve situacije. Pored faktora proizvodnje, javlja se novi faktor sa porastom ličnih dohodaka, a to je pojačana tražnja, koja raste brže nego što rastu lični dohoci, s obzirom da se sa porastom standarda povećava tražnja za kvalitetnijim proizvodima ishrane, pre svega za mesom. S intenzivnijim porastom tražnje mesa sigurno je da moramo računati i ubuduće. Jedino rješenje u takvoj situaciji, kao što je već rečeno, jesu naponi na povećanju proizvodnje. Drug Kraigher je govorio o mjerama koje je preduzelo Savezno izvršno vijeće u prošloj godini i o rezultatima tih mjera. Informacije radi, dodao bih ovome što je drug Kraigher rekao i onome što se razmatra u savezним organima, da je pripremljen prijedlog za izmjene u režimu prometa i cijena. Savezni sekretarijati za trgovinu, poljoprivredu i šumarstvo izradili su bilans mesa za ovu godinu. Iz tog materijala vidi se na osnovu statističkih podataka da je broj goveda početkom ove godine kao posledica klanja u prvom polugodištu prošle godine, opao kod svih kategorija za 3 odsto do 5 odsto. Međutim, kod mladih grla (teladi i janjadi) došlo je do povećanja od 4 odsto, što iako je malo, i što govori da ćemo i dalje imati teškoća, ipak pokazuje orijentaciju na obnovu i povećanje osnovnog stada. Kod svinja je povećanje fonda od 22 odsto, ali je to povećanje znatno veće kod plodnih grla, što govori o orijentaciji proizvođača na brzo povećanje osnovnog zapata, a to će dati veću proizvodnju svinjskog mesa u narednom periodu. Na bazi tih kretanja može se računati da ćemo u ovoj godini na domaćem tržištu, uz obezbjeđenje planiranog nivoa izvoza, imati na raspolaganju za domaću potrošnju za 15 odsto mesa više nego u protekloj godini. Međutim, prispeće mesa iz te povećane proizvodnje može se očekivati tek u drugoj polovini godine. Pri tome, možemo očekivati potpuniju snabdjevenost u prvom redu svinjskim mesom ali, već danas moramo misliti na takav rast proizvodnje.

Međutim što se tiče kretanja u proizvodnji, situacija nije ista na čitavom području zemlje, što potvrđuje ono što je u diskusiji već rečeno. Na onim područjima gde su industrijske klaonice ili potrošački centri pristupili intenzivnijem povezivanju sa proizvođačima i ulaganju u proizvodnju, rezultati su već sada znatno bolji. Tako je u Vojvodini, gde je najviše učinjeno u povezivanju proizvodnje i potrošnje i koja ima u cjelini najveći broj svinja u zemlji, oko 30 odsto ukupnog broja, a početkom ove godine broj svinja porastao je za čitavih 28 odsto i vuče prosek čitave zemlje. Isto tako niz primera pokazuje da za proizvodnju živine (brojlara) nije dovoljno obezbjeđiti samo investicije i stočnu hranu. Najbolji rezultati se pokazuju samo na onim područjima i mjestima gde je ostvareno čvršće povezivanje između proizvodnje i potrošnje. Zbog toga u narednom periodu prilikom rješavanja problema poljoprivredne proizvodnje, nužno je posvetiti punu pažnju rješavanju problema poljoprivrednog tržišta, naročito u pravcu što neposrednijeg i čvršćeg povezivanja proizvodnje sa potrošnjom. Očigledno je da naše akcije i mjere treba da pomažu takvu orijentaciju. To ujedno postavlja i zadatak daljeg jačanja organizacija u potrošačkim centrima jer samo sposobne i jake organizacije mogu stupiti u čvršće i dugoročnije poslovne odnose sa proizvođačima.

U sklopu sadašnjih kretanja na tržištu posebno mesto zauzima pitanje rezervi. Naša privreda je došla na taj nivo da nije moguće obezbjeđiti normalno funkcionisanje tržišta i njegovu stabilnost bez znatno većeg nivoa rezervi na svim nivoima. To pitanje je postavio i Društveni plan Jugoslavije za ovu godinu. U prvom redu, Društvenim planom obezbjeđena su značajna novčana sredstva za povećanje državnih materijalnih rezervi. Isto tako Društveni plan pretpostavlja da će republike, srezovi, općine i radne organizacije pored redovnih izdvajanja u određene rezervne fondove osigurati i dopunske rezerve koje treba da doprinesu opštoj stabilizaciji u privredi. Nužnost je da sukcesivnim stvaranjem materijalnih rezervi dođemo do tog nivoa da budemo u stanju efikasno da interвениšemo pri svim kretanjima na tržištu.

Međutim, u funkcionisanju sistema rezervi pored znatno višeg nivoa, nužna je i dinamičnija politika, naime, da se njihova uloga ne svodi samo na intervenciju rezervama u određenim periodima kada se za to ukaže potreba, nego da i kod pojedinih proizvoda, kod kojih postoje sezonske oscilacije u proizvodnji, prihvatamo u rezerve te proizvode i obezbjeđujemo kontinuelan i stalan rast proizvodnje. Na primjer, u određenim periodima proizvodnje građevinskog materijala, uglja, ili intervencije kod pojedinih vrsta povrća, jaja i slično. Društvenim planom je postavljeno da je nužno ići

na formiranje rezervi na svim nivoima, jer je očito da stvaranje rezervi ne može biti samo stvar federacije. Posebno ne treba i ne sme da bude samo stvar federacije obezbjeđenje sezonskih zaliha prehrambenih proizvoda, od čijeg stvaranja u mnogome zavisi normalno i uredno snabdijevanje stanovništva, a time i obezbjeđenje životnog standarda građana. Međutim, pri tome mislimo da je u funkcionisanju rezervi nužno obezbijediti punu koordinaciju svih faktora, jer je samo tada intervencija efikasna. Na primjer, dok Savezna direkcija za ishranu čitave ove zime otkupljuje luk i suši ga za rezerve da bi obezbijedila proizvođače i omogućila mu plasman i time proizvodnju u narednoj godini, dotle se u nekim područjima i dalje zadržavaju visoke cijene i time otežava plasman. Ili, na primjer, jaja. Dok su prošle zime postojale znatne rezerve jaja i bilo omogućeno snabdijevanje po prihvatljivim cijenama, na nekim područjima su održavane više cijene i time otežavano i snabdijevanje stanovništva a i otežan plasman. Ili primjer sadašnje situacije, kada Savezna direkcija za ishranu garantuje zadrugama 19 dinara po jajetu za 17 preduzeća s tim da ova plaćaju 17 dinara proizvođaču. Ima područja gde ove jaja otkupljuju i po deset dinara.

Poseban problem u ovoj oblasti je pitanje magacinskog i skladišnog prostora, kako za potrebe državnih materijalnih rezervi, tako i za privredne organizacije. U sadašnjoj situaciji kod miza grana i proizvoda, ulaganja u skladišni prostor mogu više doprinjeti povećanju i stabilnosti proizvodnje, nego direktna ulaganja u proizvodnju.

Dozvolite mi da iznesem samo jedan primjer: Iako nije završen program izgradnje silosa i skladišta za pšenicu, ipak je u tome pogledu poslednjih godina učinjen znatan napredak. To mnogo znači za blagovremen i efikasan otkup pšenice. Tako je prošlogodišnja proizvodnja pšenice manja nego 1959. godine, a otkup je već sa januarom veći nego 1959. godine. Pored izmjena strukture u proizvodnji sigurno je da je i postojanje odgovarajućeg skladišnog prostora omogućilo efikasnost u otkupu.

Zbog toga je nužno i izgradnji skladišnog prostora posvetiti pažnju uporedo sa jačanjem rezervi.

U saveznim organima je u toku izrada propisa o rezervama. Međutim, mislim da treba istaći da nije stvar samo u propisima, osnovna je orijentacija. O tome govori i sama činjenica da i danas kada tih propisa nema, akcije pojedinih područja na tom polju sasvim su različite. Dok pojedine komune i organizacije vode brigu za stvaranje rezervi, i ulažu napore da tim putem obezbijede stabilnost tržišta, dotle na drugoj strani ima područja na kojima se na tom polju vrlo malo deluje. Najočitiiji

primjer u tom pogledu jeste meso, o kojem je već bilo govora.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Dragoslav Mišić, poslanik Saveznog vijeća.

Dragoslav Mišić (Izborna jedinica Pančevo):

Drugarice i drugovi poslanici, iz materija za današnju sednicu moglo se uočiti da je nastao ozbiljan raskorak između rastuće potrošnje i izvoza stoke i mesa s jedne strane i proizvodnje koja stagnira pa i opada s druge strane.

Prilikom diskusije o Društvenom planu za 1964. godinu, konstatovano je da dalji porast kupovne moći našeg stanovništva, potrebe izvoza, složenost i sporost u podizanju stočarske proizvodnje ukazuje da će ova deficitarnost stoke i mesa duže potrajati. Takođe je konstatovana sporost i nesinhrovanost naših mera, kao i nedovoljna efikasnost protiv raznih štetnih i sličnih pojava na sređivanju ovog tržišta. Osim toga, naglašeno je da je hitno potrebno preduzeti dugoročnije mere za povećanje proizvodnje mesa, kao i stočne hrane, a u prvom redu kukuruza.

Svakako da je na ovakvo stanje uticalo više faktora koji su dovoljno objašnjeni kako u materijalima, tako i diskusijama. Ali, isto tako, potrebno je da se ukaže i na neke probleme koji nisu rešeni a imaju znatnog uticaja na organizovanu i povećanu proizvodnju mesa.

Mišljenja sam da se ni ovom prilikom ne bi smela izgubiti iz vida činjenica da je poljoprivreda u ranijem periodu poslovala pod prilično nepovoljnim uslovima. Isto tako, samo poboljšanje cena poljoprivrednim proizvodima nije bilo dovoljno da stvori uslove boljeg privređivanja. Porast cena gotovim poljoprivrednim proizvodima povlačio je i porast cena reprodukcijom materijalu, stvoren je disparitet koji je poljoprivredu, može se reći, skoro opet doveo u isti položaj. Otuda je i došlo do zahteva, prilikom diskusije o Društvenom planu za 1964. godinu, da je neophodno poboljšati uslove privređivanja putem donošenja kompleksnih mera. Ovo govori da se pojedini problemi, koji su bili prilikom tih diskusija istaknuti, kao i činjenica da se već nalazimo u fazi utvrđivanja privredne politike za naredni sedmogodišnji period, moraju brže rešavati. Ovo su bitna pitanja od čijih razrešavanja zavisi dalja stimulacija uvećane proizvodnje.

Poznato je da su nešto veća ulaganja za proizvodnju svinjskog mesa na individualnom sektoru u 1963. godini izvršena uglavnom na teritoriji AP Vojvodine. Nabavljeno je 33.285 priplodnih nazimica u vrednosti od oko jednu milijardu i 700 miliona dinara, dok su znatno

manja sredstva, oko 75 miliona dinara, uložena za izgradnju objekata za proizvodnju na individualnom sektoru.

No, i pored ovog, slobodno se može reći da su ulaganja u ovu proizvodnju vrlo mala, naročito na individualnom sektoru (za nabavku priplodnog materijala, izgradnju, adaptaciju i proširenje objekata, kao i proširenje kapaciteta za proizvodnju stočne hrane) gde su potencijalne mogućnosti proizvodnje kao i raspoloženje svih proizvođača znatno veći od do sada iskorišćenih.

Nedovoljna ulaganja u ovu proizvodnju na društvenom sektoru, uslovlila su uglavnom stagnaciju u proizvodnji svinjskog mesa društvenih gazdinstava koja daju 51 odsto u proizvodnji tržnih viškova svinjskog mesa.

Za povećanje proizvodnje samo svinjskog mesa u AP Vojvodini u 1964. godini, obezbeđena su sredstva u iznosu oko šest milijardi dinara, koja će se preko klanične industrije, a na bazi poslovno tehničke saradnje, uložiti u ovu proizvodnju, kako na društvenom tako i na individualnom sektoru.

Prema predviđanjima, a na osnovu uložених sredstava u 1963. godini u iznosu od jedne milijarde i 700 miliona dinara, očekuje se u ovoj godini isporuka oko 400 hiljada tovljenika više, što će umnogome doprineti potpunijem korišćenju klaničnih kapaciteta kao i poboljšanju samog snabdevanja.

Ovaj vid ulaganja i poslovno tehničku saradnju klanične industrije društvenih gazdinstava i zemljoradničkih zadruga trebalo bi da prihvati klanična industrija iz ostalih krajeva naše zemlje čime bi se, svakako, povećala zainteresovanost za dalji razvoj proizvodnje mesa, a ne bi se narušavali već postojeći ugovoreni odnosi.

Stoga je neophodno da se i u drugim krajevima naše zemlje znatno više učini u pogledu razvoja stočarstva, pristupi povećanom ulaganju i dugoročnijem ugovaranju između proizvođača i prerađivačke industrije kao i potrošačkih centara za šta postoje realni i objektivni uslovi. Staviše, pojedini činioци koji poboljšavaju organizovanu proizvodnju mesa kao na primer struktura individualnog poseda, poljoprivredna prenaseljenost u odnosu na obradive površine, višak radne snage na selu, mogućnost veće zarade i drugo, često su daleko povoljniji u drugim krajevima nego u ravničarskim.

Ukoliko se na tome ne bi znatno više učinilo i u drugim krajevima, sigurno do sada preduzete mere, kao i pooštrene mere i ulaganja u Vojvodini, Slavoniji i Pomoravlju, neće moći da obezbede očekivane efekte na povećanju proizvodnje i stabilizaciji tržišta mesa.

Poznato je, a o tome je bilo prilično reći i u materijalima, da poseban problem u povećanju proizvodnje svinjskog mesa predstavlja

nedostatak zrnastih i proteinskih hraniva iz uvoza. Isto tako, oseća se da zemljoradničke zadruge i društvena gazdinstva nemaju dovoljno sopstvene hrane i vrlo teško mogu nabaviti zrnasta hraniva po ugovorenim cenama za mešane stočne hrane.

Neobično je važno, ako se želi kontinuitet u proizvodnji, a on je neophodan, da se u određenom periodu izvrši nabavka potrebnih hraniva, kada je ono i najpotrebnije zbog normalnog i kontinuiranog procesa proizvodnje.

Možda bi se neki problemi znatno brže i bolje mogli da reše ako bi se razmotrilo stanje kreditiranja proizvođača stočne hrane, s obzirom da oni nemaju svojih sredstava kao i to da su im otplate postojećih anuiteta prispele i da su one vrlo visoke. Ilustracije radi navodim primer Vršačkih ritova; ovo poljoprivredno dobro je ozbiljan proizvođač lucerkinog kvalitetnog brašna, gde je tehnološki proces osvojen. Isto dobro sada ima oko tri hiljade hektara pod lucerkom, sa sedam dehidratora. Iako ima realnih mogućnosti i uslova za još veću proizvodnju lucerkinog brašna, nedostaju mu sredstva, s obzirom da je samo delimično rešeno pitanje kreditne sposobnosti, tj. odlaganja sanacionih kredita.

Ozbiljna kočnica u razvoju stočarstva na individualnom sektoru su još uvek stari propisi, doneti 1959. godine, koji regulišu samo promet — kontrahažu, i ako su odnosi u ovoj proizvodnji za poslednje tri godine tako podmakli i tako se razvili da su ti propisi prevaziđeni. Na primer: odnos avansiranja kooperanata u kontrahaži i kooperaciji u ratarstvu najmanje je od 30 odsto a najviše 70 odsto, dok kod stočarstva samo 30 odsto, što u kvalitetnoj proizvodnji znači da nije dovoljno ni za hranu po jednom tovljeniku. Zbog ovog neresenog pitanja kreditiranja proizvodnje u stočarstvu, dešavalo se da zemljoradničke zadruge svoju proizvodnju zrnaste hrane krajem godine moraju prodati da bi vratile kredit, pa je ponovo u idućoj godini nabavljati, i to svakako po višim cenama nego što je bila tekuća proizvodnja. A to sve zbog toga što se postojećim propisima kooperacija ne smatra kao sopstvena proizvodnja zadruge, nego samo kao kontrahaža — promet (iako pojedine zadruge imaju ugovorenu proizvodnju tovljenika i od 20.000 komada).

U interesu razrešavanja nastalih problema u vezi sa proizvodnjom mesa i stočne hrane, kao nesređenog stanja na tržištu, potrebno je što hitnije, a u interesu obezbeđenja povećane i ugovorene proizvodnje, pored drugih mera koje treba preduzeti, izmeniti ovakve i slične propise.

Svakako da samo izmena postojećih propisa neće moći obezbediti izvršenje postojećih planova, i naša nastojanja da se sredi domaće tržište i poveća ukupna proizvodnja, neće uroditi plodom, ako sve ovo, to jest odnosi, ne

budu zasnovani na dugoročnoj saradnji i ulaganjima između proizvođačkih kapaciteta i potrošačkih centara sa jedne strane i proizvođačkih organizacija sa druge strane.

Takvi odnosi pored obezbeđenja izvršenja postavljenih planova imaju i prednost što su zasnovani na ekonomskim interesima obe strane.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima reč drug Ilija Tepavac, član Privrednog veća.

Ilija Tepavac (Izborna jedinica Sombor):

Drugovi i drugarice poslanici, nema sumnje da u današnjem pretresu, kada analiziramo start privrede na početku ove godine, ne treba pozitivno oceniti fizički obim proizvodnje u prvim mesecima, i mislim da oko toga nema spornih pitanja. Međutim, današnja diskusija, uz materijale koji su pripremljeni za ove sednice, a naročito ekspozice druga Kraighera, isto tako upućuje na određenu zabrinutost ako pogledamo drugu stranu pitanja kao što je: dalji brz porast troškova života, dalji porast uvoza u odnosu na izvoz, zatim zaostajanje realnih ličnih dohodaka za produktivnošću rada i niz drugih pitanja koja su ovde napomenuta. Ako tome dodamo i druge probleme kao što su problemi neujednačenih uslova privređivanja i niz drugih mera, onda možemo konstatovati da su to tako krupna pitanja za koja se ne mogu jednostavno i tako brzo naći najbolja rešenja. No, međutim, smatram da isto tako moramo konstatovati, a to su drugovi u diskusijama i iznosili, da moramo uložiti sve svoje snage i jednom se pomiriti sa činjenicama, koje nas prate već prilično dugo vremena, da je nemoguće tako krupna pitanja i ovakve pojave u našem privrednom razvitku rešavati parcijalnim merama, od slučaja do slučaja, kako kad nas natera konkretna situacija. Teško je konstatovati, ali činjenice su takve, a što su drugovi ovde u diskusiji i iznosili, da po osnovnim, fundamentalnim pitanjima, na bazi utvrđene politike, praksa ide u raskorak. Mi, danas, ovde u deset navrata konstatujemo da su nam rezerve minimalne ili nikakve. A to konstatujemo već nekoliko godina. Takođe konstatujemo i iznosimo ubedljive podatke da zahvatamo više iz privrednih organizacija, nego što je to bio slučaj pre dve-tri godine, da ne ponavljam podatke o kojima su već ovde drugovi govorili. Ali, ono što je drug Karabegović rekao, da je od 1960. do 1963. godine nacionalni dohodak u privredi išao sa stopom, odnosno indeksno posmatrano, 137, a da su izdvajanja iz čistog prihoda u privredne organizacije pala na 83, onda je to zabrinjavajuća činjenica.

Međutim, ovde bih govorio o nekim pitanjima o kojima je bilo manje reči na današnjoj sednici. Ovakva kretanja stvaraju pre svega,

nestabilnost u našoj privredi, kratkoročnost planiranja, nesigurnost ugovaranja, poslovne saradnje, itd. Ovakva kretanja i tendencije izazivaju i strašnu fluktuaciju radne snage, počev od visokokvalifikovanih stručnjaka, do običnih fizičkih radnika. Bilo da se radi unutar pojedinih grupacija, bilo da se radi iz grupacije u grupaciju. Činjenica je, drugovi, da je pri tendenciji ovakvih kretanja ipak sigurniji porast ličnih dohodaka, u proseku za iste kvalifikacije, za iste profesije, u vanprivrednim organizacijama nego u privrednim, a posledica toga je da neuporedivo veći broj kadrova napušta privredu i traži sporedna mesta van privrede, zato što ima manje odgovornosti, a veće lične dohotke. Smatram da je i to jedan od vrlo ozbiljnih problema, o kojem treba vrlo, vrlo dobro razmisliti, i da tu leže velike i ogromne rezerve. Sledeće pitanje koje smatram da je vrlo važno i da ga ovde treba istaći, jesu razne palijativne mere, nesigurnost u privredi, koje navode na pomisao da se zapravo iza takvog paravana krije niz negativnih i subjektivnih slabosti, da su čitavi karavani stručnjaka, direktora, predsednika opština, načelnika, itd. putujući nomadi po Jugoslaviji. Jedni idu da prodaju, drugi idu da kupuju, treći ugovaraju, četvrti se bore u bankama, peti traže subvencije, itd. Za mene bi bila vrlo interesantna jedna analiza u kojoj bismo videli koliko se rukovodećih kadrova, uključujući tu i stručne i operativne kadrove, nalazi na radnim mestima, koliko oni vrše one zadatke koji su njihovi, u usavršavanju tehnološkog procesa, usavršavanju raspodele, racionalizacije i proizvodnje itd., a koliko se bave ovim sporednim pitanjima, a to su često pitanja na kojima se provode dani i sati, van privrede, što nameće veće troškove a da i ne govorim kakve to ima posledice za privredu. Dalje, mislim da bi trebalo, a to je sigurno, s obzirom na ovakve zaključke i predloge koji su izneti u ekspozici druga Kraighera, trebalo bi tome jednom stati na put, i unositi smelije ekonomske odnose u privredu, a potiskivati razne subvencije i davanja, što je bar do današnjeg dana, ako nije u korist ekonomskih momenata, na istom nivou gde smo se nalazili ranije. Bilo kakve subvencije, regresiranja, razne druge premije itd. itd, koje su nužne i protiv kojih ja, da me pogrešno ne shvatite, mentalno nisam, ali nisam zadovoljan što tu nemamo jedan daleko jači, sigurniji i čvršći kurs da te subvencije smanjujemo ekonomskim odnosima i da se na taj način oslobodimo niza slabosti u našoj privredi, koje su posledica jednog ovakvog stanja. Prosto je već neprijatno da u Saveznoj skupštini i na drugim forumima nema oblasti koja ne traži subvencije. Svi mi možemo to da analiziramo kako hoćemo, ali kad svi tražimo subvencije moramo sebi postaviti pitanje: otkuda subvencije? Te subvencije saobraćaju, te svi su u ovoj ili onoj situaciji, i jedan dobro zamišljen, i dobro postavljen priv-

redni sistem nagrizamo tim subvencijama, jer svaka ta subvencija doživi svoj presedan. A presedani u privredi su vrlo ozbiljni i povlače za sobom vrlo, vrlo ozbiljne posledice koje nisu samo ekonomskog nego i društveno-ekonomskog karaktera.

Sledeće pitanje koje mislim da bi trebalo ovde istaći je da se kritika i primedbe, bilo na dosadašnje mere, bilo na predloge u ovim materijalima, ne svedu samo na organe državne uprave na saveznom nivou. Mislim, a i drugovi su to ovde isticali, da podjednako snose odgovornost svi organi u državnoj upravi i van državne uprave kad je u pitanju disciplina, društveno-moralna odgovornost i materijalna odgovornost, ako hoćete, drugovi da se držimo određenih proporcija, planova i dogovora koje smo sebi postavili. Mislim da bi na tom planu društvene odgovornosti, počev od osnovne, da tako kažem, ćelije našeg društva, radne zajednice, preko komune i njenih organa, do saveznih organa i Savezne skupštine, da bi moglo mnogo štošta da se reguliše ukoliko bi postojala društveno-moralna odgovornost, koja bi dala mnogo veće efekte od svih administrativnih mera, koje mi često puta neekonomski donosimo, a one nam ne daju odgovarajuće efekte.

Prema tome, smatram a za ove probleme, kako su danas ovde istaknuti, i sigurno nisu svi izneti u detalje kako je trebalo, treba podjednako da snose teret i Savezna skupština, organi državne uprave, Saveznog izvršnog veća i svi drugi organi dole do komuna i do radnih organizacija. Jer, činjenica je, drugovi, da smo mi, ovde je to danas istaknuto, u izvesnom smislu povećanju standarda dali nekako kampanjski karakter, a ta kampanja je nametnuta silom prilika, s obzirom na ovako brz porast troškova života. Činjenica je da su u poslednje dve godine, kao što je i drug Kraigher izneo, lične dohotke naročito najnižih zarada porasli, ali i činjenica je da jedna petina još ima lične dohotke do 20.000 dinara, a da 41 odsto u poljoprivredi i prehrambenoj industriji ima lične dohotke do 20.000 dinara. Prema tome, po mom dubokom ubeđenju, a delim mišljenje drugova koji su to ovde izneli, mi moramo imati u planu u prvom redu produktivnost rada i povećanje proizvodnje. Ali, isto toliko pažnje, odmah iza toga (ako je ono problem broj jedan, onda je ovo problem broj dva), ovako kako smo danas diskutovali, treba pokloniti iznalaženju praktičnih rešenja da to materijalno stimuliramo, da to razrešimo, da preduzmemo inicijativu za veću produktivnost i fizički obim proizvodnje. To je jedna strana toga pitanja. Druga strana je, po mom mišljenju, što u isto vreme, insistirajući na većoj produktivnosti rada, na racionalnijoj proizvodnji, na boljim poslovnim odnosima itd., mi ne vodimo u istoj meri, drugovi, borbu za opštu štednju, na celom frontu društvene potrošnje i privređivanja. Nama radnici

postavljaju pitanja, razgovaramo dole u kolektivima: »Pa, dobro, kažu zar samo rezerve postoje ovde, zašto ne diskutujete o tome kako se roše budžeti, kako se troše prihodi komora, kako opština, kako ovih, kako onih«. Neću da kažem da nema štednje. Ali, drugovi, tu ima daleko više komocije. Prema tome, po mom mišljenju, uz velike napore za dalju produktivnost rada i racionalizaciju proizvodnje, uz dalje napore za obezbeđenje materijalne stimulacije za jedan takav progres, isto tako moramo da bijemo bitku po svim linijama za štednju i racionalnost raspolaganja društvenim sredstvima. I to sa stručnom radnom snagom i sa raznim institucijama koje su vezane za privredu. Kao što su i drugovi ovde izdiskutovali, nije problem da li je skupa ova ili ona institucija, ova ili ona administracija, i mislim da je pogrešno diskutovati jednostrano, u prazno. Nego, postavlja se pitanje da li jedna privredna institucija, naučna institucija, državna administracija, organi komora i druge institucije, da li daju privredi onoliko koliko uzimaju. Mislim da i na toj relaciji treba voditi daleko oštriju bitku, na celom frontu, za štednju i za isterivanje rezervi. Jer, nema rezervi samo u neiskorišćenim kapacitetima, u produktivnosti rada, nego ih ima svuda i na svakom mestu, i mislim da se tu u mišljenju slažemo.

Da ne bih zadržavao, a i ne želim da ponavljam ono što su drugovi ovde iznosili, samo bih izneo neke primere. Isto tako mislim da bi trebalo u narednom periodu, u raspravama o sedmogodišnjem planu, o razradi ovih osnovnih problema o kojima je drug Kraigher govorio, da izbegavamo palijativne mere koje su kod nas tako česte, da je to prosto nemoguća stvar.

Evo recimo jedan primer: Od decembra do februara menjali smo četiri puta instrumente u duvanskoj industriji. U prošloj godini tri puta. I sada, i to bez temeljitije analize. Meni je jasno da je to zbog državne tajne, da se ne bi provalilo da će cigarete poskupiti, itd. To je jedini izgovor što se privreda nije konsultovala. Međutim, to nije opravdanje. I sada imamo ovakvu situaciju: i dalje se vode diskusije i polemike da li je to u redu ili nije u redu. Upoznaću vas sa nekim konkretnim podacima u toj grani privrede. U 1962. godini, po završnim računima, industrija cigareta je zahvaćena porezom na promet 52,6 odsto od ukupnog prihoda, a 94 odsto od neto-produkta. U fondove je uplaćeno 0,56 odsto. Videli smo da je to teška situacija, jer smo poboljšali stanje do rade. Onda smo, da bismo popravili stanje finalne prerade, skinuli od dorade, pa dometnuli preradi. A to nisu baš tako mala pomeranja. To dometanje iznosilo je sedam milijardi. I mi smo smatrali da nemamo problema u toj grani privrede. Međutim, u međuvremenu su usledili takvi troškovi proizvodnje da je efektivno u 1963. godini industrija duvana dobila od tih

7 milijardi 428 miliona dinara. Znači, njen položaj je minimalno poboljšan. U 1964. godini smo promenili dva tri-nuta ove poreske stope, povećali smo cene, i to preko maloprodajnih cena dani industriji, jer smo tako i rekli: 16 milijardi i 857 miliona, i još neke olakšice 7 milijardi. Ali, savezni porez je 24 milijarde, opšti porez 175 miliona, i povećana amortizacija 594 miliona. Deset fabrika su u deficitu za 428 miliona u 1964. godini, i to pod uslovom da se ne povećaju troškovi reprodukcije, kao što je sirovina, i da se ne povećava rabat u trgovini.

Kao što vidite, drugovi, prvi periodični obračuni za sve ove fabrike pokazuju da će one imati gubitak u ovoj godini, naravno, s istim odnosom raspodele kao što sam izneo. Bio sam u fabrici duvana i cigareta u Zagrebu. Ona je jedna od najposlovnijih od ovih deset fabrika. Od 1. januara uveli su sedmočasovno radno vreme, produktivnost rada im je porasla za ova dva meseca za 10,5 odsto, za sedam časova u odnosu na osmočasovno radno vreme. Znači 10,5 odsto za sedam časova, i to po jedinici proizvoda, a ne po finansijskom rezultatu, a to praktično znači da je 20 odsto veća produktivnost rada. Međutim, sada oni mogu da isplate 80 odsto od svojih startnih osnova. Naravno da je privremeno od 25 do 42 odsto opao promet cigareta u svim fabrikama. Neki pušači su se povukli dok ne vide kakve će cene biti, neko se naljutio pa kaže da neće više pušiti, za mesec dana će verovatno propuštiti, znači takav pad realizacije neće ostati, ali on je vrlo karakterističan. Da ne bih dužio, ako preduzimamo mere da modernizujemo te fabrike, koje su istina visoko-akumulativne, a vrlo tehnološki zastale, ako hoćemo da poboljšamo standard potrošne robe za pušače, onda mora da čitav taj materijalni bilans raščlanimo da bismo bar delimično to ostvarili.

Mada niko o tome nije govorio danas, pa ni drug iz oblasti trgovine, slična situacija je i sa vinom. Danas postoje zalihe od 14 ili 15.000 vagona vina. Istina, nije to stvar samo opšte politike, nego i drugih. Praksa je pokazala, to su i neki drugovi istakli, da mi treba da imamo, dokle god postoji to nužno zlo — palijativne mere — više kontakta sa privredom, više strpljenja, više proučavanja. I kad neku meru donesemo, onda ona treba da da očekivane rezultate, s opštedruštvenog stanovišta, a nikako sa stanovišta pojedinih lokalističkih i drugih tendencija. Kad je reč o grupaciji duvanske industrije, pre svega o fabrikama cigareta, onda stoji primedba da su one prekapacitirane. U redu, to stoji. Međutim, stavili smo ih sve u isti položaj, sve imaju gubitke, bez obzira što odvajaju tolika sredstva, a pre svega u fondove federaciji. Ukoliko mi po periodičnim obračunima, za prvo tromesečje ne izvršimo analizu i ne intervenišemo na vreme, iduće godine ćemo se naći u situaciji da ćemo tražiti od komuna,

republika, da pokrivaju te gubitke. A raspodela je ovakva — 94 odsto neto-produkta ide preko poreza za promet. Postavlja se pitanje da li je jedna takva stvar realna.

Prema tome, mislim, ne samo u ovom slučaju, nego svuda, da je potrebno daleko više konsultacija, štiš-proba u svim privrednim organizacijama. Jer, vidite, drugovi, proseki svih vrsta, počev od fizičkog obima proizvodnje, do ličnih dohodaka, ljuto nas zavaravaju i zamagljuju nam stvari. Prema tome, nemojmo se oduševljavati samo sa prosecima.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Bajram Golja, poslanik Saveznog veća.

Bajram Golja (Izborna jedinica Tetovo):

Drugarice i drugovi poslanici, opšta mobilizacija svih društveno-političkih faktora u određivanju osnovne smernice društvenog plana za 1964. godinu, i u realizaciji planom postavljenih zadataka, snažno je delovala na jačanje privredne aktivnosti u našoj zemlji.

Postignuti rezultati u prvom tromesečju, koji se ogledaju u visokim stopama rasta proizvodnje i produktivnosti rada, potvrđuju da se i u ovoj godini nastavlja živa dinamika razvoja privrede u celini.

Ova pozitivna privredna kretanja na početku godine u prvom redu su rezultat neposrednih proizvođača. Međutim, neophodno je istaći činjenicu da je tome doprineo i niz drugih faktora. Na primer, visoka stopa rasta proizvodnje u toku cele prethodne godine, bolja organizacija snabdevanja repromaterijalima, dobar plasman robe na domaćem i inostranom tržištu i dr. No, u svakom slučaju poseban značaj imaju dobre i svestrane pripreme društvenog plana za 1964. godinu i njegovo blagovremeno donošenje, čime je data jasnija proizvodna orijentacija, ukazano je na potrebu efikasnog delovanja svih subjektivnih faktora na otklanjanju ranije konstatovanih smetnji za brži razvoj i iskorišćavanje svih mogućnosti za povećanje proizvodnje, što sve skupa vodi uspešnom izvršenju postavljenih zadataka društvenim planom.

Prema tome, odmah želim istaći da ostvarena visoka stopa porasta industrijske proizvodnje za 21 odsto, u Makedoniji iznosi 34 odsto, u upoređenju sa I kvartalom 1963. godine, nije rezultat relativno slabijeg starta na početku prošle godine, kako se to konstatuje po prezentiranom materijalu, nego, po mom mišljenju, pre svega, tome su doprinele solidne pripreme i na vreme preduzete mere za optimalno korišćenje postojećih kapaciteta i uspešno uhadavanje novih. Da je to tako, najbolje ilustruje primer dvadeset novih kapaciteta u Makedoniji, koji su uključeni u proizvodnju u

toku 1963. godine, a koji učestvuju sa 4,5 odsto od ukupno 16,5 odsto planirane stope porasta industrijske proizvodnje predviđene društvenim planom SRM za 1964. godinu, a koji su uspeli za ova tri meseca pored svih uobičajenih sezonskih oscilacija i činjenice da su probni pogon, da koriste kapacitete sa 67 odsto. To ujedno govori da društvena sredstva uložena u investiranje ovih kapaciteta imaju svoje ekonomsko opravdanje.

Visok porast proizvodnje u celini, povoljna polazna osnova u pretežnom delu industrije, iako istovremeno praćene izvesnim nepovoljnim tendencijama, koje su delom rezultat ranijih godina, a koje i pored svih uložanih napora nisu mogle biti sasvim otklonjene za tako kratak period, jeste krupan korak napred. Međutim, deficit u spoljno-trgovinskom bilansu, zaostajanje u elektroprivrednoj proizvodnji, nafti, crnoj i obojenoj metalurgiji, brodogradnji i drugo, zaslužuje posebnu pažnju svih faktora i zahteva preduzimanje mera radi bržeg otklanjanja nastalih disproporcija na planu proizvodnje. Tim pre, što ovaj deo industrije, koji beleži sponiji hod, daje jednu petinu ukupne proizvodnje, pa prema tome može da ima vrlo loše posledice na dalja ekonomska kretanja. Zato treba iskoristiti postojeće objektivne uslove, koji su rezultat višeg stepena proizvodnog razvoja a što doprinosi lakšem rešavanju nastalih problema. Na sve to analiza Sekretarijata SIV-a za opšte privredne poslove u dovoljnoj meri skreće pažnju i zato bih se ja ograničio na neka konkretna pitanja, koja imaju svoj odraz kako na dosadašnjim tako i na daljnim kretanjima privrede. Ti problemi nisu novi, ni nama nepoznati, i do sada su bili predmet pažnje a preduzete su i odgovarajuće mere, koje se ogledaju u nastojanju nadležnih faktora da se stvore bolji i jednaki uslovi proizvodnje.

Danas se svi slažemo da je jedan od najuticajnijih faktora, koji deluje negativno u industrijskoj proizvodnji, deficit elektroenergije. O tome je bilo dosta reći i upozorenja još u toku donošenja Društvenog plana. Međutim, taj problem je to do te mere zaoštren da ne samo što ugrožava dinamiku proizvodnje, već stvara ozbiljne političke probleme u radnim organizacijama, koji su veliki potrošači elektroenergije. Pomavljam, iako taj problem za nas nije bio nepredviđen, jer se na to računalo i ranije, a nema ni potrebe isticati poznate činjenice. Međutim, ja ću to posebno istaći jer smatram da sadašnju situaciju koja je prouzrokovana nedostatkom električne energije, ne treba isključivo opravdavati zaostajanjem elektroprivrede iza privrednog razvoja u celini i lošim hidrološkim uslovima i smatrati ih dominantnim faktorima, pa iako to uglavnom, jesu. Međutim, tome su doprinele i subjektivne slabosti, pa u tome i treba tražiti uzroke. Ne treba ih dramatiizovati nego izvući potrebne zaključke

da se te slabosti u buduće ne ponavljaju, odnosno, da se što pre otklone. Treba stvoriti efikasniju organizaciju u cilju skraćivanja prolongiranih rokova dovršavanja energoenergetskih objekata u izgradnji. Isto tako, treba preduzeti hitne mere, odnosno stalno proveravati kako se realizuju odluke i mere nadležnih organa SIV-a što se tiče predviđene izgradnje hidro i termoelektrana. Potrebu efikasnog delovanja u tom pravcu nameće ne samo sadašnja situacija, nego i to što svakog dana rastu potrebe savremene industrije, koja se odražava visokom potrošnjom električne energije. Prema tome, ne bi smelo da to zavisi od povoljnih ili nepovoljnih hidroloških uslova.

Deficitarnost elektroenergije kod velikih potrošača u priličnoj meri ograničava ne samo porast nego i planiranu proizvodnju. Nema podataka za čitavu jugoslovensku privredu, ali ću se zato poslužiti podacima Elektro-metalurškog kombinata »Jugohrom«, a ujedno da iznesem stanje kombinata pred ovaj Dom za što su me zadužili njegovi članovi. Posebno se osvrćem na njihov problem i zbog toga što je Elektro-metalurški kombinat »Jugohrom« ključni objekt naše industrije, pa prema tome njihovi rezultati proizvodnje utiču na ukupnu industrijsku proizvodnju. Što je najvažnije, skoro čitava proizvodnja ovog kombinata orijentisana je na izvoz. Prema tome, smanjenjem fizičkog obima proizvodnje, smanjuje se i priliv efektivnih deviznih sredstava, koje imaju svoje reperkusije i na naš spoljnotrgovinski bilans.

Zbog redukcije električne energije u toku 1963. godine završni račun pokazuje da je kombinat završio godišnju proizvodnju bez »gubitka«, a to znači, prema planu trebalo je da ostvari fondove od 410 miliona dinara. Međutim, kombinat je ostvario svega 2 miliona i 100 hiljada dinara, a zajednica je u izgradnji ovog kombinata do sada uložila 11,5 milijardi dinara. Ovakvom bilansu isključivo je doprineo nedostatak električne energije. To može da se vidi i iz samih činjenica. Na primer, u toku 1963. godine i početkom ove godine zastoj u nekim pogonima iznosi jedan i po do pet meseci, pa prema tome nije potreban nikakav komentar kakvi rezultati mogu od toga da se očekuju. Situacija ove godine je još teža, jer se ne može očekivati ni prošlogodišnji bilans poslovanja, već naprotiv, ako situacija ostane ovakva kakva je sada, gubici ovog kombinata iznosiće skoro oko pola milijarde dinara, jer dok su u toku prošle godine usledile povremene redukcije, ove godine planom Privredne komore, odnosno Elektroprivredne zajednice Makedonije, predviđeno je uskraćivanje 25 odsto od ukupne godišnje potrošnje električne energije. Zbog ovakve situacije radna organizacija je dovedena u stanje da traži jedini izlaz u ukidanju doprinosa na dohodak i moratorijum kreditne obaveze, što praktično ne vodi nikakvom rešenju. Tačno je da ovo nije samo problem »Jugo-

hroma«. Manje-više, to je problem jugoslovenske privrede uopšte, ali, smatram da treba upotrebiti sve što nam stoji na raspolaganju, kako bi se situacija poboljšala.

Još jedno pitanje o kojem sam hteo govoriti, jeste pitanje materijalnog bilansa i funkcionisanja bankarskih institucija, to jest, pitanje njihove efikasnosti. Od bitnog je značaja da li sve ono što se danas zahteva od Investicione banke odgovara velikim i složenim zadacima, ili će to predstavljati smetnju privrednom razvoju uopšte.

Ono što danas možemo da konstatujemo jeste da su učinjeni prvi koraci napred. Međutim, očigledno je da se to prilično sporo odvija, što u praksi intenzivne dinamike razvoja ima svoje reperkusije.

Tako, na primer, Investiciona banka prilično sporo rešava zahteve za deviznim sredstvima kada se radi o nabavci reprodukcionog materijala. Do sada je zbog toga najviše pogođena tekstilna industrija, bar na području SRM, koja nije blagovremeno dobila potrebna sredstva za nabavku pamuka, vune, sintetičke materijale i drugo.

Sasvim je razumljivo da i banka ima svoje teškoće, jer treba imati u vidu da su na početku godine prema Društvenom planu, udovoljeni zahtevi samo za 50 odsto od ukupne potražnje, što je u skladu sa našim nastojanjima u deviznoj štednji, to jest, da se uveze ona roba, ona oprema koju ne proizvodi domaća industrija. Zato smatram ako ima nekih problema oko deviznih sredstava, treba odrediti kriterijum ko treba da ima prioritet, a, svakako prioritet treba da imaju oni zahtevi koji podstiču proizvodnju uopšte, a posebno proizvode za izvoz. Međutim, nije dovoljan samo prioritet, već treba poštovati dinamiku proizvodnje.

Kad ovo iznosim imam u vidu problem železare u Skoplju. Iako su Jugoslovenskoj investicionoj banci zahtevi dostavljeni pre više od mesec dana, ni do danas im nije udovoljeno, a radi se o uvozu lima za željezne konstrukcije kojih treba uvesti za prvo polugodište oko 10.500 tona, ili ukupno 21,5 tona. Očigledno je da je ovo vrlo važno pitanje, jer zakašnjava uvoz prolongira rok puštanja u pogon prvog dela kapaciteta. Slična je situacija i sa zahtevima fabrike za elektroizolacione materijale »11 Oktomvri«, fabrike frižidera u Bitolju koja je morala obustaviti rad 15 dana zbog repromaterijala, fabrika »Ilinden« i »Pelister«, za doradu fabrike »Makedonka« u Štipu i drugih objekata u izgradnji i rekonstrukciji.

I na kraju, smatram potrebnim da istaknem potrebu za korigovanjem vrednosnog iznosa materijalnog bilansa za uvoz reprodukcioni materijala i to zbog toga što su, prvo, nastale razlike u cenama na svetskom tržištu, i drugo, što je povećana carinska tarifa. Pri tom, treba ispitati da li će se ići na povećanje sredstava

ili smanjenje obima, ali u svakom slučaju, treba voditi dovoljno računa o reperkusijama koje mogu iz toga proizaći.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Natalija Gržetić, član Privrednog vijeća.

Natalija Gržetić (Izborna jedinica Dubrovnik):

U ekspozeu druga Kraighera podvučena je važnost ostvarenja planiranog deviznog priliva u ovoj godini, posebno s obzirom na povećanje uvoza. Drug Bole je u svojoj diskusiji istakao značajnu stavku ostvarenu u deviznom prilivu u oblasti turizma 1963. godine, u iznosu blizu 67 miliona dolara. Ova stavka je tim značajnija kad se ima u vidu da turizam ne uvozi nikakav reprodukcioni materijal i da je bruto devizni priliv jednak neto deviznom prilivu. Zato bih se osvrnula, s obzirom da govorimo o svim problemima i teškoćama koje se javljaju početkom godine, i na one privredne organizacije koje ostvaruju taj devizni priliv i koje ga moraju ostvariti, a to je sezonsko pansionsko ugostiteljstvo, i na sadašnju situaciju na terenu.

Ekonomski položaj sezonskog pansionskog ugostiteljstva vrlo je težak, kao što je to još prošle godine uočeno. Tada se već počela voditi diskusija da se te privredne organizacije dovedu u povoljniji položaj i da ostvaruju devizni priliv pod povoljnijim uslovima. Naime, trebalo bi ih tretirati kao i ostale privredne organizacije koje ostvaruju devizni priliv. Od septembra prošle godine, kada je ovu akciju pokrenuo sindikat ugostiteljskih radnika, održano je bezbroj sastanaka od komuna do federacije, preko sindikalnih organizacija, privrednih komora, komiteta za turizam, općinskih i kotarskih skupština do republičkih i privrednih vijeća socijalističkih republika i raznih skupštinskih odbora, uključujući i Odbor za robni promet Saveznog vijeća i Odbor za trgovinu Privrednog vijeća.

Nakon svih diskusija i jedinstvenih stavova bilo je lakše na terenu a naročito kada se vidjelo da su i odbori Savezne skupštine počeli o tome raspravljati. Zaključci Odbora za robni promet Saveznog vijeća donijeti 25. decembra 1963. godine umirili su privredne organizacije pansionskog ugostiteljstva jer je tamo zauzet jedinstven stav da se dađe poreska olakšica u visini 36 odsto na evidentirani dolar, što bi iznosilo 1.020 dinara, odnosno 913 dinara u sezonskom pansionskom ugostiteljstvu, s obzirom da se samo oko 60 odsto može evidentirati.

Nakon toga, 17. februara, ponovo je Odbor za robni promet Saveznog vijeća pretresao ekonomski položaj sezonskog pansionskog ugostiteljstva i na tom sastanku zadržao isti stav baziran na analizama koje su vršene i po pojedinim republikama i komunama.

Dvadeset i osmog februara Odbor za trgovinu Privrednog vijeća također je o tome raspravljao i zauzeo isti stav. Dakle, stavovi se nisu razilazili od onih početnih diskusija u septembru mjesecu kada još nismo znali da će doći do ovakvog uznemirenja na tržištu poljoprivrednih proizvoda i povećanja cijena mesu i komunalnim uslugama, o čemu smo raspravljali tokom februara. Međutim, još uvijek nikakva odgovarajuća rješenja nisu donesena i stanje na terenu zaista je vrlo teško. Od Portoroža do Ulcinja vlada neizvjesnost, zabrinutost i nervoza. Sezona je počela, a još uvijek se ne zna kako će se ovo riješiti. Prošle godine zbog povećanja cijena prehrambenim proizvodima u ugostiteljstvu su smanjivane količine obroka, a bilo je i ušteda na radnoj snazi na štetu nivoa usluga. Ove godine postoji opasnost da se te tendencije još i pojačaju jer je situacija daleko teža od prošlogodišnje. Zato mislim da bi Savezno i Privredno vijeće trebalo što prije da razmotri ovaj problem i donese odgovarajuća rješenja.

Osobito napominjem da sezonsko pansionstvo ugostiteljstvo svoje usluge i cijene objavljuje najmanje godinu dana ranije, te su cijene za 1964. godinu, objavljene u septembru 1963. godine, u prosjeku samo za 5 odsto više od prethodnih cijena i ne mogu se mijenjati, jer su ugovoreni i prodani postojeći kapaciteti, bez obzira na novu, sadašnju situaciju — bez obzira na situaciju na našem tržištu. Sezonsko pansionstvo ugostiteljstvo ovisi o inozemnom tržištu gdje je konkurencija svakog dana sve oštrija. S druge strane, i svi faktori našeg domaćeg tržišta utiču na njegovo poslovanje. Neshvatljivo je zašto se već jedanput sezonsko pansionstvo ugostiteljstvo, koje ostvaruje devizni priliv pod povoljnijim uslovima nego druge privredne grane, ne tretira kao ostale grane koje ostvaruju devizni priliv. Mislim da je to ovdje bitno. Ne možemo rješavati probleme sezonskog pansionstva ugostiteljstva u sklopu cjelokupnog ugostiteljstva, jer ono ima specifičan položaj. Budući da je sezona već počela i da je ove mjere trebalo već davno poduzeti, da se zna na čemu smo, željela bih ovdje upozoriti da ovo zakašnjenje može imati vrlo, vrlo štetnih posljedica i može uticati na ostvarenje deviznog priliva.

Drugo pitanje je pitanje daljnjeg investiranja u ugostiteljstvo, odnosno sezonsko pansionstvo ugostiteljstvo. Mislim da se do sada sve radilo na brzini. Začudujuće je kako uopće u ovim teškim uslovima privredne organizacije uspijevaju da nekako održe tu poslovnost i da rade. Mi bismo morali, bar za dvije ili tri godine, unaprijed tačno znati kako će se kretati investicije i kakav će biti opseg tih investicija. Međutim, sve te mjere donose se u roku od šest do dvanaest mjeseci te, kada banka odobri sredstva, preostaje najčešće svega dva mjeseca

za izgradnju jednog ugostiteljskog objekta, od koga se traži još iste godine rentabilno poslovanje. Opet je to sasvim neravnomjeran položaj u odnosu na ostale grane privrede i on, zaista, dovodi u vrlo tešku situaciju ove privredne organizacije.

Mislim da je ovdje još nešto vrlo važno istaknuti, a to je da se vrlo često zajednički pokušava riješiti i ekonomski položaj i daljnje investiranje, odnosno daljnja izgradnja u turizmu. To su dva odvojena i različita pitanja. Jer, bez obzira koliko će biti investicije u ovoj grani privrede, mora se riješiti ekonomski položaj te grane, ekonomski položaj postojećih organizacija koje su dovedene u jednu vrlo tešku situaciju. Koliko ćemo investirati i da li ćemo moći investirati prema koncepcijama Sedmogodišnjeg plana, ovisi od sredstava i od toga da li će društvo biti zainteresirano da ulaže u tu granu s obzirom na devizni priliv. Ali, to je odvojeno od pitanja ekonomskog položaja.

Zato ponovo molim da se što prije riješi ekonomski položaj sezonskog pansionstva ugostiteljstva jer zakašnjenje može izazvati neželjene posljedice.

Predsjedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Slobodan Milivojević, poslanik Saveznog vijeća.

Slobodan Milivojević (Izborna jedinica Valtice):

Drugarice i drugovi, u materijalima o kretanju privrede na početku 1964. godine, kao i u ekspozici potpredsjednika Saveznog izvršnog veća, konstatovano je da se i u ovoj godini nastavljaju pozitivne tendencije i procesi u privredi, koji su ispoljeni u prošloj godini. Oni se ogledaju u visokoj stopi rasta industrijske proizvodnje, bržem porastu produktivnosti rada, pozitivnim tendencijama u povećanju izvoza i prilično visokom nivou privredne aktivnosti uopšte.

Međutim, istaknute rezultate u privrednim kretanjima umanjuju nepovoljne tendencije i slabosti, koje se javljaju u oblasti porasta cena i troškova života, povećanju obima investicija i povećanju deficita spoljnotrgovinskog bilansa, jer je uvoz brže rastao od izvoza.

Nestabilnost i nesredjenost na tržištu krajem prošle i početkom ove godine, koja se manifestuje osetljivim porastom cena, naročito se zapaža u prometu stoke i mesa. Na stalan porast cena ovih proizvoda uticali su, pre svega, neusklađenost između proizvodnje, koja iako ima povoljne objektivne mogućnosti za razvoj stagnira, a u pojedinim vrstama proizvodnje čak i opada, i stalno rastuće potrošnje, kako za potrebe snabdevanja stanovništva, tako i za podmirenje znatno proširenih prerađivačkih kapaciteta, a takođe i za potrebe izvoza.

Mislim da ovde treba istaći da je pomenuta disproporcija između proizvodnje i potrošnje stoke i stočnih proizvoda dugoročnijeg karaktera i da se momentalno javlja u vrlo ozbiljnoj formi. Do takve situacije je došlo dobrim delom i radi toga što se problemi stočarske proizvodnje već duže vremena nisu kompleksno i trajno rešavali. Delimične mere, koje su u ranijim periodima preduzimane, samo su rešavale one probleme iz oblasti stočarske proizvodnje koji se dalje nisu mogli odlagati.

Najbolji primer za ovu tvrdnju je proizvodnja u ovčarstvu. Poznato je da naša zemlja ima izvanredne prirodne, ekonomske i druge uslove za razvoj ovčarstva. To se naročito odnosi na planinske rejone zamlje, na čijim se livadama i pašnjacima može organizovati vrlo uspešna proizvodnja ovaca. A kakvo je stanje u ovoj vrsti proizvodnje?

Broj ovaca iz godine u godinu opada. U prošloj godini bilo je za 2.100.000 ovaca manje nego u 1954. godini, ili za preko 18 odsto. U ovoj godini za daljih 3 odsto je smanjen broj ovaca u odnosu na prošlu godinu. Znači, za deset godina broj ovaca je smanjen za preko jednu petinu. Na prostranim planinskim livadama i pašnjacima, na kojima su se u ranijim periodima napasala brojna stada ovaca, sada se tek pojedinačno mogu susresti malobrojna stada. Većina ovčarskih farmi socijalističkog sektora je likvidirana u proteklom godinama, zbog velikih gubitaka u proizvodnji, tako da je u prošloj godini od ukupnog broja ovaca u zemlji socijalistički sektor obuhvatao nepunih 5 odsto.

Koji su razlozi za postojeće, nezadovoljavajuće stanje?

Sigurno je da je tome jedan od uzroka nedovoljna proizvodnja stočne hrane, koja je bila limitirajući faktor stočarske proizvodnje uopšte, a ovčarske posebno. Ali, to nije i jedini razlog.

Osnovni problemi, po mom mišljenju, su u vrlo nepovoljnom položaju ove vrste proizvodnje, a koji destimulativno deluju na njeno dalje napredovanje. Tako, na primer, pokrenuta akcija merinizacije ovaca, koja je sve više počela da se širi, naročito u izrazito ovčarskim krajevima, nije dala očekivane rezultate. Ovu akciju nisu pratile i odgovarajuće stručne, a naročito ekonomske mere, koje bi stimulatивно delovale na njeno proširenje.

Dalje, dogovorene otkupne cene vune i kože nisu menjane već nekoliko godina, iako je u međuvremenu došlo do porasta troškova proizvodnje, pre svega troškova ishrane, koji u ukupnim troškovima učestvuju sa preko dve trećine. Proizvođači su bili oštećeni ne samo zbog dosadašnjih nereálnih cena i velikih troškova prometa preko ovlašćenih preduzeća, već i zbog nezdravog stanja u prometu, koje se og-

ledalo u nereálnom prikazivanju kvaliteta i randmana vune, kao i drugim nedozvoljenim postupcima na štetu proizvođača.

Najviše prodajne cene za pojedine kategorije ovčijih i jagnječih koža su vrlo nisko određene. Tako, na primer, cene ovčijih koža sa vunom su iste kao i za šišane ovce, pa se često dešava da je vrednost skinute vune veća od kupljene kože sa vunom. Ili, razlika u ceni između kože istog kvaliteta starije tovnje jagnjadi i domaće proizvodnje i uvoza iznosi oko 550 dinara po komadu, na štetu koža domaće proizvodnje, usled čega proizvođač pri prodaji jagnjeta dobija manje oko 22 dinara po 1 kgr žive mere.

I promet kože se odvija preko ovlašćenih specijalizovanih preduzeća, koja su između sebe podelila rejone, i u svom poslovanju koriste monopol. Prema podacima, u 1962. godini ova preduzeća su na području SR Srbije ostvarila razliku u ceni, zajedno sa premijom, kod jagnječih koža 29,3 odsto, a kod ovčijih 15,5 odsto od vrednosti koža.

Proizvodnja mesa u ovčarstvu karakteristična je po tome što se blizu 85 odsto jagnjadi pokolje vrlo mlado, prosečno težine oko 7,5 kgr žive mere, s oko 4 kgr proizvodnje mesa po grlu. Samo zabranom klanja jagnjadi ispod određene težine (na primer 10 do 12 kgr žive mere po grlu), povećala bi se proizvodnja jagnječeg mesa za blizu 40 odsto.

Otuda smatram da je neophodno da se sistem cena vune, kože, jagnječeg i ovčijeg mesa dovede u sklad sa ostalim proizvodima, što će stvoriti povoljnije uslove za skokovit uspon ovčarske proizvodnje. Na ovaj način mogu se proizvesti znatne količine mesa za tržište i time omogućiti očuvanje fonda goveda od preteranog klanja, čime bi se stvorile mogućnosti za normalniji i brži razvoj govedarstva.

Područje brdskih i planinskih rejona ima povoljne mogućnosti i za razvoj govedarstva. To pokazuju i podaci da se na ovim područjima nalazi relativno veliki broj goveda. U ovim rejonima preovlađuje »buša«, koja uostalom u ukupnom fondu goveda u zemlji učestvuje sa preko 60 odsto.

Međutim, u našoj dosadašnjoj politici problem »buše« bilo je vrlo zanemaren, što je uticalo na opadanje proizvodnje govedeg mesa na ovim područjima. A tu baš postoje izvanredno povoljne mogućnosti za povećanje proizvodnje govedeg mesa, naročito za unutrašnje tržište. Zato predlažem da se ovo pitanje svestranije razmotri i da se za goveda rase »buša«, kao i za njihove meleze, odrede realnije cene, u odnosu na plemenite rase goveda, uključujući tu i premiranje kvalitetne proizvodnje »buše« u društveno-organizovanoj proizvodnji.

Velike mogućnosti postoje za šire razvijanje dugoročne kooperativne saradnje u stočarskoj

proizvodnji između socijalističkih organizacija i individualnih proizvođača. Za takvu vrstu saradnje proizvođači pokazuju sve veći interes. Otuda se na nju treba potpunije orijentisati. Smatram da orijentacija individualnih poljoprivrednih proizvođača na specijalizovanu robnu stočnu proizvodnju, kao i bolje i potpunije iskorišćavanje sadašnjih i potencijalnih mogućnosti, ima svog opravdanja. Treba da se razmotri mogućnost da se iz društvenih sredstava, uključujući za ovu svrhu, pored ostalih, i sredstva federacije, obezbedi ograničen deo investicionih sredstava u vidu kredita, u koji bi se otplaćivali kroz prodaju stoke, za osposobljavanje seljaka-kooperanta za takvu proizvodnju. Ovo ima svog punog ekonomskog opravdanja. Time se obezbeđuje nova i veća proizvodnja mesa za koju smo vrlo zainteresovani, a postiže se i veće zapošljene nedovoljno korišćene radne snage na selu. Ovim se višak radne snage zadržava na određenim područjima i zaustavlja njen pritisak na gradove i druge rejone. Šem šireg upošljenja seoskog stanovništva i korišćenja značajnih rezervi u kapacitetima individualnih proizvođača, postiže se i ušteda većih društvenih investicija. Što je i sa gledišta društvene zajednice, na sadašnjem stepenu našeg razvoja, vrlo korisno.

Konačno, pored nedovoljne proizvodnje u odnosu na potrebe, sadašnju nesređenost na tržištu stoke i mesa još više pojačavaju i vrlo nezdravi odnosi koji na tržištu vladaju između proizvođačkih i prometnih organizacija, klaničica, izvoznih preduzeća itd. U dosadašnjem poslovanju nije dovoljno razvijena međusobna saradnja i poslovno povezivanje u proizvodnji, preradi i plasmanu stočarskih proizvoda.

Zbog toga se u narednom periodu mora mnogo više raditi na razvijanju čvršćeg poslovnog povezivanja klanične industrije, snabdevačkih i izvoznih preduzeća sa stočarskim proizvođačkim organizacijama. Kroz poslovno udruženje i dugoročno ugovaranje potrebno je poljoprivrednim proizvođačkim organizacijama pomoći u pravilnoj orijentaciji na odgovarajuću vrstu proizvodnje, koja obezbeđuje dugoročan i siguran plasman stočnih proizvoda. To će pozitivno uticati da se poljoprivredne organizacije orijentišu na perspektivnije i smelije investiranje i na potpunije opremanje za dalje povećanje obima stočne proizvodnje.

Kroz poslovno povezivanje treba težiti i udruživanju sredstava u cilju zajedničkog ulaganja za brže razvijanje proizvodnje deficitarnih artikala. Sigurno je da veliki industrijski klanični kapaciteti, kao krupni potrošači stoke, treba da budu okosnica takvog poslovnog povezivanja.

U okviru poslovnih udruženja neophodno je obezbediti da se sagleda učešće i doprinos svakog pojedinačnog partnera, kao i njihovo mesto u raspodeli ostvarenog dohotka. U tom ci-

lju treba proučiti dosadašnja iskustva i odgovarajućim propisima stimulisati dalji rad na razvijanju poslovnog povezivanja.

Na kraju, da bi društveno-organizovana proizvodnja u stočarstvu dobila još puniji zamah, neophodno je i dalje raditi na stalnom poboljšanju uslova privređivanja ove grane proizvodnje. Sigurno je da se pojedinačnim i parcijalnim merama mogu rešiti određena pitanja, ali ne i problem u celini. To se može zaključiti i na osnovu dosadašnje prakse, jer se ponovo vraćamo na probleme koji su navodno, već jednom bili rešeni.

S obzirom na svu složenost stočarske proizvodnje, kao i vrlo velike sadašnje a i perspektivne potrebe za stočarskim proizvodima, neophodno je da se problem stočarstva u celini razmotri, nađu odgovarajuća rešenja i razradi program mera za povećanje društveno-organizovane proizvodnje u stočarstvu, zašto postoje svim realne mogućnosti.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ Vladimir Konstantinović, poslanik Saveznog vijeća.

Vladimir Konstantinović (Izborna jedinica Sremska Mitrovica):

Drugovi poslanici, u toku ove godine puštene su ili će se pustiti u pogon šest novih fabrika celuloze i papira i to: u Sremskoj Mitrovici, Ivgradu, Drvaru, Plaškom, Kočanima i Vladičin-Hanu. Obim i asortiman ovih fabrika je vrlo značajan za granu 123 a i za našu privredu u celini. Zato i sadašnje stanje i položaj ovih fabrika iziskuje poseban tretman i traži odgovarajuće mere sa rešenjima, s obzirom da su usled delovanja postojećih privrednih instrumenata došle u težak finansijski položaj.

Kompleksnom analizom stanja i položaja ovih fabrika, sagledao bi se položaj tih fabrika sa jedne strane i njihovo neuklapanje u postojeći sistem instrumenata sa druge strane. Sagledali bi se uzroci i razlozi koji su doveli i prouzrokovali ovako težak položaj. Takođe želim da ukažem i na nerešeni problem fabrika koje su u poslednje dve-tri godine vršile proširenje i rekonstrukcije (Beograd, Čačak, Zagreb, Belišće i Prijedor). I tu se traže odgovarajuće mere, iako je položaj tih fabrika povoljniji od položaja navedenih novih fabrika.

Planirana proizvodnja novih tvornica je 345.400 (t) godišnje celuloze i papira, a posledica toga će biti ukupan prihod veći od prihoda postojećih fabrika.

Uzroci neuklapanja novih fabrika u postojeći sistem ogledaju se u: visokim troškovima izgradnje, povećanju cena sirovinama i reprodukcijom materijalu, visokim obavezama koje proističu iz uloženi sredstava.

Planirani troškovi izgradnje navedenih šest novih fabrika iznosili su 54 milijarde dinara a troškovi do sada iznose 42 milijarde dinara više, ili 77,8 odsto više, od planiranog.

Pre izvesnog vremena vođena je diskusija i donete su neke odluke u ovom Veću u vezi sa poboljšanjem stanja u šumarstvu, drvenoj industriji i industriji celuloze i papira, sa konstatacijom, u materijalu koji smo primili, da će se položaj novih fabrika u grani 123 naknadno sagledati i proučiti.

Naročite teškoće prouzrokovane su promenom cena drveta, ulju i hemikalijama dok je prodajna cena celuloze i papira ostala praktično ista. Planirani prosečni lični dohoci po programu bili su 20.000 dinara, dok je već sada po današnjim pokazateljima granski prosek dostigao visinu od 34.000 dinara. U tom pogledu nove fabrike su daleko ispod granskog proseka.

Analiza pokazuje da su osnovni uzroci neuklapanja navedenih fabrika u postojeći sistem instrumenata, prevelike obaveze iz uložених sredstava, kao što su kamata i otpлата zajmova. U tom pogledu interesantno je upoređenje ovih obaveza kod novih i starih fabrika. Dok se ove obaveze kod novih fabrika kreću u rasponu od 44 do 52 odsto ukupnog prihoda, kod starih fabrika one ne prelaze obim od oko 24 odsto.

Rezultati posle raspodele ukupnog prihoda pokazuju da se, prema ugovorenim uslovima sa bankom, ne mogu podmiriti obaveze, a neke fabrike ne mogu pokriti lične dohotke radnika.

Iz navedenih razloga molim da nadležni organi detaljno prouče stanje i položaj navedenih fabrika, te da se u tom pravcu u najkraćem roku donesu određena rešenja.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Radomir Poskić, poslanik Saveznog vijeća.

Radomir Poskić (Izborna jedinica Kruševac):

Ostvarenje veoma dobrih privrednih rezultata u 1963. godini pokazuje da je naša privreda ponovo zakoračila u fazi žive dinamike razvoja. Naročito je povećani privredni rast zapažen u drugoj polovini 1963. godine, a taj tempo se nastavio i u ovoj godini, a sa znatno većom stopom rasta.

Naročito povoljnija kretanja su se ispoljila u industrijskoj proizvodnji koja je za 21 odsto veća u januaru ove godine u odnosu na januar prošle godine. Ovo je utoliko značajnije kada imamo u vidu da industrija prema planu za 1964. godinu učestvuje sa 48 odsto u odnosu na ukupan društveni bruto proizvod za našu zemlju.

Ovakav tempo rasta proizvodnje ukazuje na mogućnost izvršenja plana za 1964. godinu u znatno većem procentu od onoga koji je planom predviđen.

Iako u celini proizvodnja ima ovako visoko ostvarenje u januaru ove godine, pojedine grane unutar industrijske proizvodnje beleže znatno manju proizvodnju, što je imalo uticaja na ukupnu proizvodnju za ovaj period. To se odnosi na proizvodnju elektroenergije, proizvodnju nafte, crne i obojene metalurgije, koje čine jednu petinu ukupne proizvodnje u našoj zemlji.

Naročito je karakterističan i zapažen podbaj elektroenergije koji se ispoljio u znatno oštrijoj formi nego ranijih godina, jer zbog duge suše i malih padavina u toku zime, proizvodnja hidroenergije je mnogo podbacila. Ovaj podbaj je imao ozbiljan uticaj i na smanjenje proizvodnje i kod ostalih grana industrije kao što su: proizvodnja karbida, cinamida, aluminijuma, železara itd.

U periodu kada hidrocentrale nisu imale u dovoljnoj količini elektroenergije, a one to ni danas nemaju, delimična ublaženja su vršena, pa i danas se vrše, puštanjem u pogon nekih termoelektrana koje ranije nisu radile a koje su jednim delom ublažile nestašicu električne energije. Tako je ovaj problem još uvek prisutan, jer su i dalje u nekim granama i preduzećima ostala ograničenja.

Ovo je očigledan primer koji nam ukazuje na svu ozbiljnost ovog problema, koga treba svestrano sagledati i preduzeti najefikasnije mere za otklanjanje disproporcije između proizvodnje i potrošnje električne energije. Ovo tim pre što su nam razmatranja ovog problema Odbora za industriju i Odbora za elektroprivredu Privrednog veća pre izvesnog vremena sasvim jasno ukazala i na nedovoljnu efikasnost izvesnih bančnih i drugih organa, iako su sredstva za izvestan broj objekata ove vrste obezbeđena.

U nekim granama industrije stope rasta su znatno više. Tako su industrija nemetala, građevinskog materijala, drvna, elektroindustrija i industrija duvana, ostvarile stopu rasta od 31 do 55 odsto. Pored njih visok porast proizvodnje zabeležile su i proizvodnja uglja, hemijske, tekstilne i prehrambene industrije.

Na ovako povećani rast proizvodnje svaka-ko ima uticaja i niži rast proizvodnje u januaru prošle godine. Takođe su, pored istaknutog, na porast proizvodnje uticali i drugi faktori kao što su: bolja snabdevenost sirovinama i reprodukcijom materijalom, povoljne saobraćajne prilike u toku ove zime, jer nije bilo velikih snegova, prenete zalihe sirovina i reprodukcionog materijala iz prošle godine, povećan uvoz na početku godine, naročito valjanog materijala za industriju crne metalurgije, sirovina za hemijsku i tekstilnu industriju i ostale opreme za industriju prerađivačkog materijala. Pored navedenog, i bolja organizacija rada u privredi, kao i veće korišćenje kapaciteta uticalo je na povećanu proizvodnju.

I pored nekih ozbiljnih problema koji su istaknuti u dosadašnjoj diskusiji, i pored zaostajanja u proizvodnji elektroenergije očekuje se i u narednim mesecima da će industrija beležiti dalji visok porast proizvodnje i da njen obim u prvom tromesečju ove godine, prema sadašnjim kretanjima, treba da bude veći za 16 do 18 odsto, pa možda i više u odnosu na isti period prošle godine.

Karakteristično je za početak izvoza u ovoj godini i izmena struktura robe, jer se uglavnom izvoze industrijski proizvodi u povećanom obimu, dok se izvoz poljoprivrednih proizvoda zadržao na nivou prošle godine. Povišen izvoz industrijskih proizvoda zabeležen je kod nekoliko grana kao: obojene metalurgije, tekstila, đuvana, obuće, proizvoda hemijske industrije i brodogradnje.

Takođe se beleži i veći uvoz u odnosu na isti period prošle godine. Ukupna vrednost uvoza u prva dva meseca ove godine je 60,6 milijardi dinara, što predstavlja povećanje za 44 odsto u odnosu na isti period prošle godine. Međutim, nije evidentno da li je ovo ostvarenje od 44 odsto i realizovano, ili su to i zalihe reprodukcionog materijala za narednu proizvodnju. U svakom slučaju, o ovome bi trebalo ubuduće voditi računa, pogotovu ako se ne bi realizovao i povećani izvoz.

No, i pored visokog rasta proizvodnje, a paralelno sa tim i ličnih dohodaka u početku ove godine, zapaža se izvesna nestabilnost kretanja cena na tržištu, koja se može nepovoljno odraziti na ostvarenje postavljenih zadataka u pogledu predviđenog povećanja realne lične potrošnje u ovoj godini. Prema podacima Saveznog sekretarijata za opšte privredne poslove za prva dva meseca ove godine, troškovi života su za oko 6 odsto viši od prosečnog nivoa troškova života u 1963. godini, a za oko 3 odsto viši od njihovog nivoa u decembru prošle godine.

Ova nestabilnost na tržištu i kretanje cena ne odnosi se na celokupnu ličnu potrošnju, jer kod većine proizvoda zadržane su cene na nivou prošle godine ili su neznatno povećane. Ova pojava, kao i dalja tendencija, uglavnom se zapaža na poljoprivrednom tržištu, a posebno u pogledu snabdevanja mesom i to ne samo u većim potrošačkim centrima, već i manjim mestima i centrima koji se sada veoma intenzivno i brzo razvijaju. Možda ovo i ne bi bila zabrinjavajuća pojava, ako bi se ona brzo prebrodila. Ali, ako imamo u vidu sadašnje stanje sa stočnim fondom, stoji činjenica da treba i nadalje očekivati pomeranje cena. Ovo tim pre kada se ima u vidu da je stočni fond u prethodnim godinama opao, kao i broj svinja u prethodne dve godine, tako da je danas brojno stanje osnovnog stočnog fonda ispod nivoa u 1960. godini.

Isto tako važan problem je da se na poljoprivrednom tržištu ponovo početkom ove godine ističe pitanje organizovanja proizvodnje i tržišta povrća i voća. Kako se iz materijala vidi, skoro sve republike ugovorile su manje količine ovih proizvoda nego što je to bio slučaj prošle godine.

Razume se, ako se i ovom pitanju priđe što pre i sa što više odgovornosti, sigurno je da može doći do ozbiljnih problema na planu snabdevanja gradskog stanovništva, a samim tim može imati i ozbiljnih posledica sa stanovišta kretanja cena.

U vezi sa nestabilnošću na tržištu i pojavom podizanja cena, bilo je već govora do sada na više mesta. Za nas je vrlo važno da u dosadašnjoj diskusiji uočimo da je pitanje nivoa cena usko povezano s problemom da li će radni čovek dobiti odgovarajuću vrednost za produktivnost i napore koje čini u povećanju nivoa proizvodnje.

Međutim, smatram za neophodno da još jednom istaknem pitanje stočnog fonda i obezbeđenja mesom. Iz materijala se vidi da je ponuda krupne stoke u toku januara i februara ove godine, skoro u svim proizvodnim regionima osetno smanjena, a ponuda svinja mada povećana, bila je nedovoljna da podmiri povećane potrebe unutrašnjeg tržišta. Nezadovoljavajuća ponuda stoke u celini dovela je do pogoršanja u snabdevanju mesom, ne samo u većim potrošačkim centrima, već uopšte.

Naročito je negativno što se snabdevačka preduzeća ne pridržavaju dogovorenih cena za stoku, što sa svoje strane delimično ublažava nestašicu mesa većih industrijskih centara. Ali, u isto vreme s ovom pojavom stvaraju se nepredviđene teškoće kod nekih manjih radnih organizacija u unutrašnjosti, sa stanovišta izvršenje njenih proizvodnih zadataka (klanična industrija) s jedne strane, jer ista nisu u mogućnosti da se na ovakav nelojalan način u trgovini nose sa većim radnim organizacijama i većim mesta i većih potrošačkih centara. Na drugoj strani, takvu nelojalnu konkurenciju uglavnom plaćaju potrošači, ne samo u većim nego i manjim mestima, što se sigurno odražava na povećane troškove života, a i tržište postaje još kolebljivije, jer se pored stvarne nestašice mesom još više nego što je normalno dramatiizuje postojeće stanje.

Smatram da su veoma značajne mere koje su preduzete na kraju prošle i početkom ove godine na planu sređivanja cena na tržištu, naročito na planu stočnog fonda koji će svakako dati i odgovarajuće rezultate. U isto vreme podržavam predloge zaključaka tačke 3 i 4 Sekretarijata za opšte privredne poslove i smatram da treba hitno pristupiti realizaciji ovih zaključaka, kao i drugih u vezi sa stabilizacijom cena i efikasnijeg snabdevanja potrošača,

kako bi se troškovi života održali na planiranom nivou predviđenih i usvojenih Društvenim planom za ovu godinu.

Predsjedavajući Osman Karabegović:

Ima riječ drug Branko Karanović, poslanik Privrednog vijeća.

Branko Karanović (Izborna jedinica Bje-lovar):

Drugarice i drugovi poslanici,

Molim vas za strpljenje, jer je o poljoprivredi danas bilo mnogo govora, a htio bih reći nekoliko riječi.

Po mom mišljenju, trebalo bi donijeti jedan nedvosmislen prijedlog, zaključak ili sugestiju da bi se nastavila dinamika 1963. godine što se tiče povećanja zemljišnih površina društvenih sektora. U 1963. godini je za 167.069 hektara povećan društveni sektor poljoprivrede u našoj zemlji, u čemu vodi Srbija sa 92.000, slijedi Hrvatska sa 32.000 hektara, u užoj Srbiji — Vojvodina sa 73.000 hektara, itd. Smatram da je ovo izvanredno značajan uspjeh, jer je otvorio proces koji nam pruža mogućnost da krajem sedmogodišnjeg plana ostvarimo onaj nivo površina u društvenom sektoru koji će zbog poznatog tržišnog karaktera proizvodnje u poljoprivredi, pružiti mogućnost da se ovi problemi do kraja prevaziđu i riješe. Mislim da bi minimalan zadatak za ovu godinu trebalo da bude 200.000 hektara površina koje se neposredno mogu privesti poljoprivrednoj proizvodnji.

Po mom mišljenju zadatak je realan već i zbog toga što već danas za 160.000 hektara imamo odobrene kredite, a interes radnih organizacija za dalju kupovinu je vrlo značajan i vrlo veliki. Mislim da ima nekoliko problema koje bi trebalo riješiti, ako želimo ubrzati ove procese. Sam otkup zemlje za radne organizacije u poljoprivredi je vrlo težak posao. Zbog različitih utjecaja koji postoje, zbog nesređenih imovinsko-pravnih odnosa, zbog različitog nivoa organizacije i dejstvovanja na nivou komune i preduzeća svih onih faktora koji treba da pomognu svršavanje ovog posla, radne organizacije na tom planu imaju vanredno krupne teškoće.

Mislim da bi naša preporuka trebalo da bude u ovom smislu, to jest da se niz ovih formalnopravnih postupaka svede na najnužniju mjeru i da se društveni vlasnici posjeda zaštite na tom posjedu sa daleko manje administriranja, što je bilo pravilo ovog prethodnog perioda. Naše organizacije upravo najviše teškoća imaju zbog nesređenog stanja društvenog zemljišnog fonda, zbog nesređenog katastra gruntovnice, različitog stanja u različitim područjima zemlje, a što mislim da bi u svakom slučaju trebalo da bude prevaziđeno.

Po mom mišljenju, jedna teza je vrlo opasna, ona glasi: političko-teritorijalne jedinice i komune nisu zainteresirane za otkup zemlje. Ova teza se pokušava obrazložiti na dva načina.

Prvi je, da to neposredno, s obzirom na nivo prevođenja privatne zemlje u društvenu svojinu, smanjuje na osnovu katastarskog prihoda fiskalna primanja komunalnih zajednica, i drugi, da za sobom povlači teškoće reorganizovanja proizvodnje koje u prvo vreme mogu da pričinu gubitke. Smatram da je ovakvo fiskalno gledanje na problem otkupa zemlje nedozvoljena stvar. U isto vrijeme to je i netačno, jer se gubi iz vida činjenica da uposleni dio stanovništva u poljoprivredi, na ovim proizvodnjama, donosi veće efekte komunalnoj zajednici. A da i ne govorimo o onom što slijedi iz proizvodnje za industrijsku grupaciju, za koju je poljoprivreda tržište, ili za industrijske grupacije čiji razvoj i proizvodnja ovise od same poljoprivrede. Smatram da to nije osnovano i da ne bi trebalo podržavati takve tendencije, jer će one u tom pravcu stvoriti velike teškoće.

Za nas je pre svega zemlja u ratarstvu jednaka stočnoj hrani, to znači jednaka stočnom mesu a što ima najviše teškoća. Međutim, mislim da se čitava ova projekcija oko proizvodnje stočne hrane uspešno realizira, i u fabrikama i u oblasti belančevinaste proizvodnje stočne hrane, energetskog dijela, itd. Ipak ćemo imati uspjeha, s izvjesnim teškoćama.

Međutim, sadašnje teškoće u stočarstvu imaju dublje uzroke. Od 1957. do 1963. godine u jugoslovensko stočarstvo je investirano 120 milijardi dinara. U tom vremenu je uvezeno za preko 20 miliona dolara, recimo, samo priplodne stoke 40.000 grla, svinja 12.000, ovaca 10.000, itd. Od ovoga smo konstituisali takozvane selekzione centre koji treba da obezbede za poljoprivredna preduzeća stoku visokoproduktivnih kvaliteta, a što će obezbjediti veće ekonomske efekte. Mislim da je u tom pravcu učinjeno vrlo mnogo promašaja, a efekti su, danas, vrlo mali.

Čini mi se da bi na toj liniji trebalo gledati kreditnu politiku i njen utjecaj na stanje u stočarstvu. U tom, prethodnom periodu nismo imali jedno stvarno objektivno, jedno ekonomsko mjerilo, za izbor investitora i investicionih objekata. To je došlo u punom smislu do izražaja prilikom kampanje investiranja u stočarstvo. Kupovina grla i izgradnja objekata nisu išle uporedo. Izgradnja je izostajala u tempu, a tehnička rešenja bila su sasvim loša, naročito u govedarstvu.

Do koje je mjere to poprimilo karakter kampanje a ne organizovanog posla, pokazuje činjenica što je banka samo u 1959. godini primila 1.700 zahteva za nabavku 1.104.000

grla krava na domaćem tržištu i 31.000 grla krava iz uvoza. Ti zahtevi su bili nerealni, kako u pogledu rokova otplate kredita, tako i u pogledu drugih mogućnosti u oblasti proizvodnje i ekonomike. Izbor investitora često puta je bio vanredno manjkav, a ovaj sistem konkursa je formalno zadovoljavalo svoje uslove, a zapuštanost da obezbijedi za ova sredstva one efekte koji su se očekivali.

Sada je stanje takvo da se staje za krupnu stoku koriste sa 41 odsto kapaciteta, tovilišta za svinje sa 41 odsto kapaciteta, prasilišta 45 odsto, što znači da u adekvatnom iznosu tereti kilogram mesa koji ide na tržište. Notoran primjer je upravo sa svinjskim mesom. Za 13,5 milijardi investicija trebalo je dati na tržište oko 1.100.000 tovljenika, što znači preko 70.000 tona svinjskog mesa i to u 1962. godini. A u 1962. godinu smo ušli u Društveni plan sa proizvodnjom od 65.000 tona na društvenom sektoru, iako smo 1959. godine kada smo ušli u ove poslove, već imali proizvodnju od 45.000 tona na društvenom sektoru.

Za ovaj uloženi novac nismo dobili tržište robe, i sasvim prirodno je da se Jugoslavija te godine javila kao vodeći evropski uvoznik svinjskog mesa, svinja.

Produktivnost stoke je i dalje vanredno niska za naše uslove i za ovu koncentraciju sredstava koja je uložena. Prosečna težina po jednom prodatom grlu kod svinja iznosila je 88 kgr, što je vrlo nisko. Prosečna težina kod goveda za klanje iznosila je 383 kgr, što je takođe vrlo nisko, s obzirom što je vrlo mnogo goveda klanu sa većom prosečnom težinom.

Mislim da bi bilo vrlo opasno izvući zaključak da su sadašnji problemi nastali kao zakonitost krupnih aglomeracija ovako intenzivne produkcije stoke.

Trebalo bi da vidimo da smo u prethodnom periodu napravili velike dugove a nismo stvorili onu proizvodnju koja bi mogla da podnese troškove kapitala i ovakav način gazdovanja kakav smo mi vodili. Mislim da iz toga treba izvući potrebne zaključke za budućnost. Drugo pitanje, o kome bih htio reći nekoliko riječi, a koje smatram izvanredno akutnim jer upravo od njega ovisi uspjeh o privođenju kulturi zemljišta koje povećavamo na društvenom sektoru, a takođe i proizvodnja stočne hrane, jeste problem mehanizacije.

Stanje mehanizacije u našoj poljoprivredi je izvanredno teško. U stvari, proveli smo traktorizaciju poljoprivrede. Nismo uspjeli da na nivou koncentracije suvremenih tehničkih sredstava obezbijedimo i onaj nivo produktivnosti koji može da daje veće efekte. Naime, samo smo kod vučnih snaga na jedinici površine dosegli razvijenost zemlje, ali ne i u mehanizovanju svih faza rada koje mogu obezbijediti veću produktivnost. Jednostrano meha-

niziranje stvorilo je znatne poteškoće. Pre svega one se ogledaju u činjenici da je svega oko 51 odsto ukupne opreme u poljoprivredi upotrebljivo, a 48,4 odsto na imanjima nije upotrebljivo. Ovo neodržavanje opreme dostiže fantastične razmjere. Na primjer, stepen upotrebljivosti opreme na poljskom dobru Vukovar u 1961 godini je bilo 67, u 1962. 66, a u 1963. 57. Godine 1961. po traktoru je održavanje mašina iznosilo 538.000 dinara da bi se dalje popelo u 1963. na 621.000 dinara. U zemljama gde je na komercijalnim farmama vrlo visoka produktivnost rada i masovno se primjenjuje mehanizacija, zakonito je da je, recimo, održavanje mašina na nivou od 5 odsto nabavne vrijednosti kod traktora, a 4 odsto nabavne vrijednosti kod ostalih mašina. Kod nas se, recimo, taj prosek penje u Belju na 17,2 odsto, što po traktoru iznosi preko milion i sto hiljada dinara ili ukupno 600 miliona dinara. Ako se uzme da je oslobođena drugih društvenih obaveza, onda je dinar materijalnih troškova jednak dinaru fondova, što smatramo strašnim u ukupnom bilansu radne organizacije. Recimo na Županji je 19,4, na Drenovcima 11,5, na Erdutu 11,4, itd.

Mislim da bi održavanje mašina trebalo da bude bolje. Nakon tri godine mašine se izbacuju iz stroja, a sada je takva situacija da razmontiraju jedan traktor da bi popravili drugi, jer nema rezervnih delova. A dugovi ostaju i mora da se vrate. Sredstva nestaju, i mobilisu se, ne koriste se, a dugovi ostaju. Što se tiče toga, u projekcijama proizvodnje i ovih ekonomskih efekata, koje na tom sektoru želimo da dobijemo, u svakom slučaju treba povesti više računa. U stvari često puta su objektivne teškoće kumulirane subjektivne slabosti. Smatram da u radnim organizacijama u poljoprivredi ne bismo mogli to da tolerišemo. Isto tako sam za poboljšanje ekonomskog položaja poljoprivrede, kategorički. Mislim da je poznata jedna strana tog rješenja, a to je preraspodela ili nedostaje ono o čemu je Tepavac govorio, bitka za unutarnja rješenja u radnoj organizaciji, u samoj proizvodnji, koja treba da poboljša ekonomski položaj radne organizacije. Ne može se, drugovi, tolerisati da su ulaganja po radniku u poljoprivredi sedam i osam miliona, što znači iznad ulaganja u industriji. Taj kapital ima svoju cijenu. A u isto vrijeme tolerišemo vanredno nisku produktivnost, iako je koncentracija mehanizacije po jedinici površine tri puta veća nego na razvijenim farmama Zapada. Kod nas je sedam puta veći broj upošljenih, a ta radna snaga jede, ona ne može da se plati. Smatram da tu ima vrlo mnogo socijalnih elemenata a i svega ostalog što proizvodnja u poljoprivredi ne može sa sobom da nosi. Teško se može opravdati činjenica da kod potrošnje vешtačkih đubriva od 1.500 kg po hektaru može da se pravda prinos od 35 met-

ričkih centi kukuruza. Takvoj radnoj organizaciji niko drugi ne može da poboljša ekonomski položaj, nego ovladavanje tehnološkim postupcima, a što će dati proizvodnju od 60 i 70 metričkih centi a tu je već neki ekonomski račun. Ta strana problema treba da bude predmet podrške sa stanovišta kreditne politike, a isto tako, same radne organizacije treba da u tom pravcu provedu mnogo jaču unutarnju mobilizaciju.

Dalje, pored produktivnosti važno je i smanjenje opštih troškova. Mislim da je to kod naših kombinata neizučena stvar. Neki dan sam u mom izbornom srezu analizirao proizvodnu cijenu svinjskom mesu. Kilogram mesa je terećen sa 95 dinara opštih troškova. Koje tržište može da podnese takvu cijenu opštih troškova? Nijedno. Mislim da bi trebalo radnim organizacijama u poljoprivredi, kroz ovaj ekonomski instrumentarij, nametnuti ekonomiku kao osnovni princip u njihovom poslovanju, a ja duboko vjerujem da poljoprivreda ima sve uslove da u tom pravcu posluje sa visokom stopom rentabiliteta i da prevaziđe ove teškoće u kojima je sada.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Lista prijavljenih govornika je iscrpena. Da li još ko želi reč? Da li drug Boris Kraigher želi još nešto da kaže?

Boris Kraigher:

Iako je već kasno, posle ove vrlo iscrpne diskusije ipak mi se čini da je potrebno da se sa par reči osvrnem na probleme o kojima je bilo danas ovde diskutovano.

Mislim da je bogata diskusija otvorila i postavila niz dopuna na problematiku koja je bila data u materijalima, a koji su bili predloženi većima kao osnova za ovu današnju diskusiju, i niz dopuna na moja uvodna izlaganja u vezi sa tom problematikom. Mislim da treba da podelimo od stanovišta da kod jedne ovakve analize, kod jednog ovakvog razmatranja privrednih kretanja situacija na tržištu, i problematika cena, mi ne možemo da rešimo i da do kraja razmotrimo sve probleme koji su u vezi sa tim postavljeni.

Mi smo se, uglavnom, morali ograničiti na nekoliko osnovnih problema, na nekoliko osnovnih pitanja. Ipak, mislim da je bilo dovoljno jasno ukazano da problemi sa kojima se mi danas susrećemo, da su to problemi bržeg rasta privrede, visoke dinamike privrednog razvoja i da u takvoj situaciji niz problema otvara mnogo akutnije, traži brža rešenja, hitnije pristupanje rešavanju tih problema, nego što smo to mi mogli da predvidimo. Mislim da je nama svima jasno da rešavanje tih problema ne može zavisiti samo od toga koliko brzo su spremni neki organi uprave da predlože odgovarajuće mere, promene u našem sistemu.

Naša diskusija, u vezi sa privrednim kretanjem, otvorila je niz fundamentalnih problema, koji zadiru dublje u privredne odnose i koji traže bitna rešenja u dopunjavanju našeg privrednog sistema. Mi neka od ovih rešenja već u dužim diskusijama postavljamo na dnevni red, ali, mislim da moramo svi da pristupimo rešavanju tih problema sa stanovišta da njih nije moguće rešiti samo u odnosu na dobru volju jednog ili drugog faktora, nego da su to problemi koji traže ne samo dublje sagledavanje već i neke dublje računice. Ponekad se smatra da su to samo argumenti, poznati argumenti, pa se čak ponekad kaže — administracija za odlaganje rešavanja gorućih tekućih, vrlo akutnih problema.

Neka rešenja odmah otvaraju nove probleme. I baš ta činjenica, što se u okviru brze dinamike našeg privrednog razvoja neka rešenja postavljaju hitno, i pošto su neke privredne organizacije, pa i mi u saveznim organima, neke od ovako akutno postavljenih problema pokušavali brzo rešavati, baš ta činjenica je, između ostalog, dovela do neke psihoze da su otvorena sva pitanja i da je moguće sva pitanja najednom rešiti. Znamo, a i dugo govorimo, o disproporcijama u raznim cenama i da to treba rešiti. Pošto imamo visoku dinamiku proizvodnje, velike rezultate u stopi proizvodnje, u izvozu, relativno velike rezultate u jednoj godini, oni zaostaju u celini, ali, u jednoj godini relativno veliki je rezultat u podizanju standarda, realnih ličnih dohodaka. U takvoj situaciji, svi smo išli na to da je moguće sva pitanja brže rešiti i svako je postavio svoj problem. Zatim smo išli na pitanje povišavanja cena u bazičnoj industriji, u saobraćaju, u elektroenergetici, u komunalnim uslugama, na svim područjima. Naravno, to nije moguće, a i prouzrokovalo bi neke posledice na drugoj strani, prouzrokovalo bi problem spirale u dizanju cena i u dizanju zarada. Zbog toga smo smatrali da treba neke od ovih problema postaviti na dnevni red, preduzeti neke mere kao najaktuelnije, to jest, najakutnije tekuće mere koje bi trebalo odmah sprovesti, s tim da se neki problemi sistema, neki problemi položaja privrednih organizacija postavljaju kao vrlo akutni, a koje moramo u relativno kratkom vremenu da svestrano sagledamo i predložimo rešenja koja će voditi računa o kompleksnoj problematici koja se u vezi s tim postavlja.

Kada zato danas postavljamo neke tekuće mere kao akutne, smatramo, a mislim i da je diskusija ukazala da su te mere uglavnom odgovarajuće, da treba podržavati te mere, treba ih u celini podržavati i sistematski sprovesti uz jasnu orijentaciju da su neke od tih mera sasvim kratkoročnog karaktera, sasvim palijativnog karaktera i da traže vrlo brzo pristupanje rešavanju, sistematičnijem rešava-

nju problema u samom sistemu, u samoj raspodeli. Mislim da se pre svega kao takvi problemi, koji traže najbrže rešavanje, postavljaju problemi sistema proširene reprodukcije a u vezi sa nekim problemima u oblasti politike cena. Neki od tih problema su tekući i treba ih vrlo brzo rešavati u vezi sa sistemom proširene reprodukcije. Za neke probleme treba prosto postaviti orijentaciju rešavanja u našem srednjoročnom planu. Tu, pre svega, mislim na usklađivanje uslova privređivanja po grupacijama, koje nećemo moći sve od danas do sutra da rešimo.

I jedno i drugo pitanje treba da rešavamo uz postepeno preispitivanje odnosa u raspodeli nacionalnog dohotka, kako po nosiocima sredstava, tako i po osnovnim vidovima potrošnje.

Uz ovakvo postavljanje tih najakutnijih problema u sistemu, mislim da tekuće mere koje smo danas postavili, predstavljaju uslov da bi smo mogli pristupiti u najbližoj budućnosti sistematskijem rešavanju ovih fundamentalnih problema naše privrede.

Hteo bih u vezi s tim posebno da naglasim još i pitanje čitavog sistema i problematike materijalnih rezervi. O tome je drug Kosovac nešto više govorio, a ja bih se samo još ukratko osvrnuo, pošto sam u svom uvodnom izlaganju o tome nešto malo govorio, a diskusija se na to u manjoj meri osvrnula. Čini mi se da treba u vezi sa materijalnim i državnim rezervama mnogo oštrije postaviti problem odgovornosti za stvaranje tih rezervi na svim nivoima. Mi znamo da se tu radi o pitanju sistema materijalnih rezervi. U današnjem sistemu komune, republike, privredne organizacije nisu stimulirane na to da se stvaraju te materijalne rezerve, čak obrnuto, za njih materijalne rezerve predstavljaju ponekad čisti gubitak.

No, ako gledamo dugoročniju perspektivu našeg privrednog razvitka, mislim da treba već danas, iako ta problematika u sistemu nije još dovoljno rešena, koncentrisati više snage na rešavanju tih problema. Ako bi se dugoročnije sagledavale, predstavljale bi bolju investiciju, da tako kažem, komuna, republika, mekih privrednih organizacija, nego niz drugih investicija u koje se danas ponegde ulaže. Mi ćemo i taj problem kao i problem razrađivanja sistema na tom području u najbližoj budućnosti postaviti pred odgovarajuće odbore Savezne skupštine kao i pred ova veća Savezne skupštine.

Hteo bih na kraju da još jednom ukažem na to, o čemu sam već govorio na početku, da problemi poljoprivrede i poljoprivredne proizvodnje, koji su zauzeli vrlo veliko mesto u ovoj današnjoj diskusiji, svakako predstavljaju problematiku koju treba još kompleksnije i svestranije sagledati u bližoj budućnosti, a odgovarajući organi Saveznog izvršnog veća

već pripremaju problematiku i materijale za pristupanje sagledavanju te problematike i za poduzimanje dodatnih mera, na one koje su bile do sada poduzete. No, smatram da treba ipak da se složimo sa činjenicom da je u 1962—1963. godini na tom području učinjeno vrlo mnogo, da su preduzete mnoge i energične mere za poboljšanje uslova privređivanja na području poljoprivrede i da dalje mere treba da imaju kurs koji je bio na tom području poduzet. Tako bi se pridoneo još bržem rešavanju i bržem savladavanju problema koji su se na tom području postavili. Brzi rast čitave naše proizvodnje baš ovu problematiku u još oštrijoj meri postavlja na dnevni red, tako da ćemo morati svakako o tome u najskorije vreme da diskutujemo i da dođemo sa novim predlozima za nove mere na tom području.

U vezi sa završnim računima Savezno izvršno veće priprema novu analizu situacije naših privrednih kretanja. Već u maju ćemo doći pred Saveznu skupštinu sa novom analizom završnih računa, na bazi sagledanih kretanja u privredi i ja mislim da će ova današnja diskusija mnogo tome doprineti. Ukoliko ne budemo mogli te probleme, koji su postavljeni, tekuće rešavati, doći ćemo sa bolje razrađenom problematikom u vezi sa novom analizom kretanja i novim predlozima, a do kojih ćemo sigurno doći u toku daljeg rada na toj problematici i u toku priprema ove nove rasprave maja meseca u Saveznoj skupštini.

Još jednom vas molim da podržite mere na koje je u ovoj današnjoj diskusiji i uvodnom izlaganju bilo ukazano, mere koje je na tom području preduzelo Savezno izvršno veće. Treba svestrano mobilisati sve faktore, na svim nivoima, da bi se te mere zaista sinhronizovano sprovodile i organizovala sinhronizovana akcija za poboljšanje situacije, za lakše prebrođavanje problema, problema visoke dinamike porasta proizvodnje i porasta našeg privrednog i društvenog razvitka.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Mislim da bismo s ovim mogli zaključiti pretres ove tačke. Diskusija je, kako su već drugovi naglasili, bila svestrana i dodirnula je niz tekućih pitanja, a i perspektivnih pitanja, odnosno pitanja sistema. Karakteristika diskusije, čini mi se, bila je podrška mjerama koje je predložilo i nove mjere koje sprovodi Savezno izvršno vijeće. Predložio bih ako se slažete, da ovu sjednicu završimo kratkim zaključcima.

Te kratke zaključke bih pročitao:

»Razmatrajući tekuća privredna kretanja na osnovu materijala podnetog od strane organa savezne uprave, izvještaja odbora Saveznog i Privrednog veća, Savezno i Privredno veće usvajaju podneti ekspozé i predložene mjere u ekspozéu i završnoj reči predstavnika Saveznog izvršnog veća.

Savezno i Privredno veće naročito podvlače potrebu ubrzanog preduzimanja onih mera iznetih u ekspozu i diskusiji, kao i postavki društvenog plana koje se odnose na: poboljšanje položaja privrednih organizacija, striktno sprovođenje kreditne politike, usklađivanje robnih i kupovnih fondova, stvaranje materijalnih rezervi i organizacije njihove intervencije na tržištu, povećanje izvoza i razvijanje društvenog standarda, u skladu sa produktivnošću rada.

Na izvršenju ovih zadataka potrebno je da se svestrano angažuju svi nosioci privredne aktivnosti i svi društveno-politički faktori, kako bi se obezbedilo što potpunije njihovo ostvarenje.«

Da li se slažete sa predlogom ovih kratkih zaključaka? (Svi se slažu).

Ima li neko kakav prijedlog, ili dopunu?

Branko Karanović:

Samo jednom rečju da se zaključci dopune. Tamo gde se kaže »poboljšanje položaja«, da se stavi »poboljšanje poslovanja i položaja«.

Predsedavajući Osman Karabegović:

Dobro, da dodamo to. Slažete li se sa ovom dopunom? (Svi se slažu).

Da li ima još nekih dopuna? (Nema).

Zaključujem ovu zajedničku sjednicu.
(Sednica je zaključena u 21 č).

PRILOZI

IZVEŠTAJ

SA ZAJEDNIČKE SEDNICE ODBORA ZA DRUŠTVENI PLAN I FINANSIJE I ODBORA ZA ROBNII PROMET SAVEZNOG VEĆA, ODBORA ZA DRUŠTVENI PLAN I ODBORA ZA TRGOVINU PRIVREDNOG VEĆA, ODRŽANE 3. III 1964.

Na zajedničkoj sednici raspravljano je:

KRETANJE NA TRŽIŠTU I CENE

Pored članova pomenutih odbora, sednici su prisustvovali savezni sekretari: Dragutin Kosovac, Jože Ingolič i Hakiija Pozderac; direktor Saveznog zavoda za cene Dušan Vuković; predstavnik Savezne privredne komore Ljuba Bjelogrić; potpredsednik Saveznog odbora sindikata radnika uslužnih delatnosti Dušan Šobot; direktor Saveznog zavoda za tržišna istraživanja Franjo Vajnštangl; potpredsednik Skupštine grada Beograda ing. Živojin Krunić i sekretar Sekretarijata za robni promet Skupštine grada Zagreba Ivan Kozić.

Za raspravu na Odboru korišćen je materijal Saveznog zavoda za cene — mesečni bilten „Kretanje cena“ br. 5, u kome je ukazano na tendencije porasta cena na početku ove godine.

U raspravi su učestvovali: Ivica Gretić, Selmo Hašimbegović, Munir Mesihović, Milan Pantić, Majda Škerbić, Dušan Šobot, Ezher Arnautović, Rade Stanojević, Dušan Arsić, Nikola Andrić, Radmila Stojanović, Milija Mojašević, Vladimir Janić, Zlate Biljanovski, Slavko Komar, Lazar Ilić, Dušan Vuković, Franjo Vajnštangl, Jože Ingolič, Dragutin Kosovac, Hakiija Pozderac, Milun Ivanović i Ivan Kozić.

U raspravi su izražena sledeća zajednička gledišta:
1. Krajem prošle i početkom ove godine počela se izraziti ispoljavati tendencija povišenja cena na sektoru industrijskih i prehrambenih proizvoda, građevinarstva, i na sektoru usluga.

Povišenje cena na malo, koje je u januaru 1964. godine iznosilo u jugoslovenskom proseku oko 4% u odnosu na januar 1963. godine, je za pojedine gradske centre i osetno veće, a isto tako i pojedinim privrednim oblastima, kao na primer kod poljoprivrednih proizvoda za 6,3%, a kod usluga za 6,9%.

Ovakva kretanja dovela su do porasta troškova života u opštem indeksu za blizu 5%.

Ako bi se produžila ovakva tendencija, došlo bi do znatno većeg porasta cena nego što je planom predviđeno, čime bi se narušili i drugi odnosi utvrđeni planom.

Odbori smatraju da ovako široko ispoljena tendencija u povećanju cena iziskuje svestrano razmatranje nekih mera tekuće privredne politike, uslova privredivanja, odnosno u raspodeli između privrednih organizacija i društvene zajednice itd.

2. U januaru 1964. godine industrijska proizvodnja ima porast od 21 a u februaru 18% prema istom periodu prošle godine; zalihe reprodukcionog materijala i gotove robe nalaze se u globalu na zadovoljavajućem nivou; povećan uvoz repromaterijala i robe za široku potrošnju, zalihe prehrambenih proizvoda i snabdevenost tržišta je kod većeg broja robnih grupa na zadovoljavajućem nivou. Izvoz i uvoz su u januaru i februaru takođe znatno povećani.

3. Materijalni bilansi nekih proizvoda, kao što su meso, stočna hrana, neki građevinski materijali (cement, grada, betonsko gvožđe, pokrivni materijali), veštačka đubriva, energetika i neki metali i preradivine (naročito obojeni metali), pokazuju priličnu napregnutosť. Razlozi za ovo su specifične prirode, a svakako je osnovni razlog preniska proizvodnja, koja nije u stanju da podmiri rastuće domaće potrebe i izvoz. Detaljnija ispitivanja ovih bilansa trebalo bi da

omoguće preduzimanje određenih mera još u prvom polugodu ove godine, odnosno odmah.

Kod mesa, na sadašnje stanje u snabdevanju deluje više faktora. U diskusiji su isticali dugoročni faktori, kao i tekući odnosi u ponudi i potražnji i kretanju cena na svetskom tržištu. Istaknuto je da stočni fond goveda opada još od 1961. godine; fond svinja prolazi kroz veće oscilacije u smislu pada i porasta (u januaru 1964. fond svinja bio je veći za oko 24% u odnosu na januar 1963, ali je još uvek negde na nivou iz 1960. godine); fond ovaca takođe čas stagnira, čas opada, a fond živine je u izvesnom porastu. Tržište govedeg mesa, pod uticajem povećane tražnje i nedovoljne proizvodnje, prilično je nesredeno, pa se pojavljuju i negativne pojave kao što su zatvaranje tržišta i nabijanje cena. Konstatovano je da se potpuno razvija i sistem ugovaranja stočarske proizvodnje. Prerađivački kapaciteti, kao i pojedini gradovi koji to praktikuju, bolje su snabdeveni mesom od ostalih. Za 1964. godinu izvoz mesa predviđen je na nivou iz prošle godine (oko 165 hiljada tona) i postoje odluke da se on prvenstveno obezbedi iz društvene proizvodnje, posebno organizovane i ugovorene za izvoz. Cene na vanjskom tržištu su, počev od III tromesečja 1963. godine, porasle za 30-60% u zavisnosti od poslednjih vrsta, i to je sa svoje strane uticalo na kretanje cena i u zemlji. Pri limitiranim cenama otkupa stoke za domaće tržište, proizvođači se više orijentišu na izvoz. Da bi se obezbedilo domaće tržište koje se velikim delom snabdeva sa seljačke pijace, prema mišljenju odbora, bilo bi potrebno poostriiti kontrolu, kako se ne bi povećavao izvoz iz ovih izvora.

Na odborima je bilo jedinstveno gledište da izvoz kvalitetnog govedeg mesa, kako je planiran za 1964. godinu, treba održati na tom nivou.

Istaknuto je takođe da do sada misao ni proizvodnji ni sredivanju tržišta slabih vrsta govedeg mesa poklanjali odgovarajuću pažnju, i u tom pogledu bi trebalo razraditi odgovarajuće mere. Naročito se istaklo da bi bilo poželjno razmotriti mogućnost uključivanja i proizvođača obuhvaćenih kooperacijom i mere koje stimulišu proizvodnju mesa.

Problemi proizvodnje mesa vezani su u prvom redu za probleme stočne hrane, čija je proizvodnja u 1963. godini bila niža i od proizvodnje u 1959. godini. Zbog toga se pristupilo uvozu stočne hrane, koji poslednjih godina znatno raste. Odbori su stali na stanovište da bi bilo potrebno razraditi konkretne mere radi odlučnijeg povećanja domaće proizvodnje stočne hrane.

Takođe bi trebalo preduzeti i mere radi povećanja proizvodnje živinskog mesa i boljeg snabdevanja domaćeg tržišta svinjskim mesom, kao i ribom.

Mada je momentalno snabdevanje tržišta povrćem i voćem dobro, konstatovano je da bi moglo biti još bolje snabdeveno i da ne bi trebalo dolaziti do oskudice povrća na pojedinim tržnicama, i to tim pre što su razvijeni kapaciteti za proizvodnju zimskog povrća. No, ipak ugovaranje povrća, kako je do sada teklo nije bilo zadovoljavajuće. Zapažilo se da se pojedine proizvođačke a i trgovačke snabdevačke organizacije uzdržavaju od ugovaranja zbog gubitaka koje su imale u poslovanju u 1963. godini. U obezbeđenju snabdevanja gradova, odbori smatraju da bi se trebalo odlučnije orijentisati na velike proizvođače sa savremenom tehnologijom proizvodnje, kod kojih je umanjen uticaj vremenskog faktora i koji su u stanju da obezbede ugovorene količine pojedinih proizvoda.

4. Visoka investiciona aktivnost, uslovljena formiranjem visokih društvenih investicionih fondova na svim nivoima, i jako povećanim ulaganjima i osnovna sredstva iz bankarskih izvora, ocenjena je kao potencijalni izvor pritiska na tržište. Naročito se zapaža značajan porast stambene izgradnje na gotovo čitavoj teritoriji zemlje. Odbori smatraju da bi trebalo odgovarajućim merama obezbediti izvršenje društvenog

plana i ravnoteže proizvodnje i potrošnje u domenu investicione delatnosti U raspravi je ukazano na dve mogućnosti da bi se ovo obezbedilo tj. ili putem slobođnijeg formiranja cena investicionih dobara, ili putem oporezivanja investicione aktivnosti koja izlazi van plana i van bilansnih mogućnosti.

5. Kod nekih industrijskih grana cene su blokirane već duže vremena (na primer tekstil), dok se cene repromaterijala i obavezna davanja stalno uvećavaju, što ove grane dovodi u težak položaj. Da bi se izbeglo povećanje cena na primer kod tekstilnih proizvoda, proizvođači predlažu smanjenje poreza na promet, što su odbori, kao način rešavanja problema, podržavali.

6. Na sektoru usluga došlo je u drugom polugodištu 1963. godine takođe do izrazitijih tendencija povišenja cena (komunalne usluge, pojedine vrste građevinskih usluga, ostale usluge, a od strane pojedinih grana saobraćaja postoje predlozi za povećanje cena saobraćajnih usluga).

7. U domenu potrošne robe takođe je došlo do nepovoljnih kretanja i do pomeranja cena, naročito kod nekih grupa proizvoda i usluga koje su od vitalne važnosti za životni standard. Ne postoje još detaljnije analize iz kojih bi bilo vidljivo koliko se ovo povećanje cena odrazilo na životni standard u pojedinim krajevima i gradovima.

8. U raspravi je konstatovano da još uvek postoji sporost u otklanjanju subjektivnih slabosti u niz privrednih organizacija, spor razvoj procesa integracije u cilju boljeg korišćenja kapaciteta, specijalizacije rada i drugih mera koje doprinose povećanju produktivnosti.

9. U toku diskusije bilo je pojedinačnih mišljenja kao: da bi trebalo prvenstveno povećati minimalne lične dohotke onima čija su primanja ispod 25.000 dinara; zatim da bi trebalo odgovarajućim merama ograničiti potrošnju, pošto ona izaziva preteranu tražnju; da bi i individualne proizvođače — kooperante trebalo uključiti u korišćenje premija za proizvodnju mesa; provoditi oštriju kontrolu cena proizvoda važnih za životni standard, itd.

10. Na osnovu svega prednjeg, u diskusiji je izraženo mišljenje da je osnovni razlog ove sadašnje tendencije u kretanju cena agregirano delovanje niza pojedinačnih privrednih mera koje su se postupno donosile u poslednje dve godine. Niz ovih mera i njihovih promena donošene su pojedinačno i nisu, izgleda, dovoljno sagledavana sva njihova direktna i indirektna dejstva na troškove proizvodnje. Tako su, na primer uvećani pojedini doprinosi, a uvedeni su i neki novi, izvršena je revalorizacija osnovnih sredstava, povećane su amortizacione stope, povećane su carinske tarife, i takse, povećan je porez na promet kod pojedinih robnih grupa, i porez na promet na malo. Neke od ovih mera bile su planom predviđene, a neke nisu.

Zatim, izvesne inače pozitivne promene u sistemu bankarskog poslovanja, dovele su i do osetnog povećanja u troškovima poslovanja. Zbog povećane mase kratkoročnih i srednjoročnih kredita, povećana su davanja po osnovu kamata, anuiteta i drugih pratećih troškova, kao što su bankarski troškovi, porezi na kamate, porezi na menice i drugo.

Na osnovu svega toga, jako su porasli fondovi društveno-političkih zajednica, koji su počeli da deluju u pravcu vrlo visoke tražnje na tržištu.

Stoga smatramo da za veći porast cena, kao i za formiranje ovakve psihoze, kako se vidi iz raznih pokazatelja, ovog časa još nema akutnih bilansnih razloga, ali za to postoje sve potencijalne opasnosti i već prvi znakovi. Naime, pomenuto agregirano dejstvo raznih mera, kako je napred izneto, deluje s jedne strane kao značajan pritisak na povećanje materijalnih troškova poslovanja, kao i na povećano zahvatanje sredstava iz privrednih organizacija, a time i u pravcu

povećanja cena. S druge strane, raspored sredstava na osnovu pomenutih mera deluje očigledno na nedovoljnu efikasnost njihovog ulaganja, na sporo reagiranje proizvodnje na zahteve tržišta, vrši jake pritiske u pravcu određene strukture potrošnje, povećava unutrašnju potrošnju brže od povećanja produktivnosti, otežava izvoz a time i uvoz kao bazu za maksimalno korišćenje kapaciteta i ekonomičnost proizvodnje.

Da bi se potpunije sagledalo kojeg su razmera pritisci u pravcu povećanja materijalnih troškova i zahvatanja sredstava iz privrednih organizacija, potrebno je hitno razmotriti završne račune privrednih organizacija za 1963. godinu, i dati precizniju ocenu nekih mera koje su uvedene u 1964. godini, kako bi se moglo realno oceniti njihov ekonomski značaj.

Na osnovu iznetih stavova u raspravi, odbori su usvojili sledeće

Zaključke

1. Momentalne poteškoće na tržištu nije moguće rešavati preduzimanjem opštih restriktivnih mera na sektoru lične potrošnje, pošto nam dosadašnja iskustva pokazuju da je porast lične potrošnje i standarda uopšte jedan od bitnih uslova za izvršavanje planiranog porasta proizvodnje. S tog stanovišta, kao i sa stanovišta ostvarenja planiranog povećanja ličnog standarda, potrebno je ličnu potrošnju maksimalno zaštititi od negativnih ekscesa koji se mogu pojaviti u kraćim ili dužim periodima na tržištu.

2. Poteškoće koje rezultiraju iz nedostatka nekih proizvoda, porasta cena i troškova života, imaju nepovoljan odraz na ostvarenje planiranog povećanja ličnog standarda. U tu svrhu trebalo bi ispitati razmere ovog negativnog dejstva i preduzeti odgovarajuće mere za održavanje i povećanje realnih ličnih dohodaka.

3. Tendenciju porasta cena trebalo bi zaustaviti odgovarajućim ekonomsko-političkim merama, u prvom redu trebalo bi zaustaviti porast cena potrošne robe, pošto one imaju direktni uticaj na životni standard. Radi toga trebalo bi hitno preduzeti sledeće:

a) Preispitati delovanje nekih saveznih instrumenata, posebno saveznih poreza i doprinosa, kao i druga izdvajanja iz privrede koja nameću komune i drugi organi, a u pravcu osiguranja većeg udela poduzeća u raspolaganju dohotkom i time eliminirati stalan pritisak na povećanje cena;

b) Da se svi organi uzdrže od preduzimanja mera i akcija koje mogu delovati na porast cena i troškova života;

c) Cene proizvoda i usluga po mogućnosti zadržati na sadašnjem nivou i za sada ne dozvoliti tražene izmene, pošto bi one mogle izazvati lančano povećanje cena drugih proizvoda;

d) Pravovremeno reagirati na neopravdane zahteve za povećanje cena putem argumentiranih suprotstavljanja ovakvim zahtevima i javnog demantovanja;

e) Preispitati obim opšte i investicione potrošnje i preduzeti odgovarajuće mere za njihovo zadržavanje u planskim i bilansnim okvirima;

f) Priminiti efikasniju kontrolu cena u prometu na malo.

4. Kretanja na tržištu pokazuju da kod pojedinih proizvoda lične potrošnje i snabdevanja gradskog stanovništva dolazi povremeno do značajnijih oscilacija, što ima negativnog odraza na održavanje planiranog nivoa realne potrošnje. Uzroci ovim pojavama nalaze se u objektivnim i pogotovu subjektivnim slabostima. Da bi se te slabosti otklonile, bilo bi potrebno preduzeti sledeće:

a) Razraditi konkretne mere za najsvrsishodnije usklađenje proizvodnje i potrošnje kod onih proizvoda gde je narušena ravnoteža;

b) Razmotriti organizaciju prometa pojedinih poljoprivrednih proizvoda radi sagledavanja mera koje

bi bile korisne za sređivanje stanja; razmotriti materijalne bilanse nekih proizvoda, posebno mesa, radi utvrđivanja odgovarajućih mera koje bi doprinele boljem snabdevanju domaćeg tržišta i održavanje izvoza;

c) Ugovaranje poljoprivrednih proizvoda efikasnije sprovesti i otklanjati postojeće slabosti. S tim u vezi bilo bi potrebno dopuniti postojeće propise o fondovima rizika u smislu njihovog elastičnijeg korišćenja;

d) Ispitati mogućnost stavljanja krompira i pasulja pod režim sličan žitaricama;

e) Omogućiti bržu realizaciju planiranog uvoza robe široke potrošnje, pažljivije razmatrati potrebu pojedinih roba koje je potrebno uvoziti, naročito u smislu da taj uvoz predstavlja dopunu robnih fondova domaće proizvodnje (asortiman, kvalitet);

f) Preduzeti odgovarajuće mere da bi se osiguralo normalnije snabdevanje repromaterijalima, naročito kritičnim, a u cilju što potpunijeg korišćenja postojećih kapaciteta i povećanog izvoza.

5. U pogledu poboljšanja momentalne situacije snabdevanja proizvodima bitnim za standard radnih ljudi, potrebno je:

a) Razmotriti probleme i mogućnosti povećanja proizvodnje svih vrsta mesa (goveđe, svinjsko, perad, riba) bilo putem odgovarajućeg premiranja proizvodnje, bilo putem slobodnijeg formiranja cena;

b) Ispitati mogućnosti svrsishodnijeg načina utvrđivanja cena mesa u odnosu na cene stoke;

c) Razmotriti mogućnost minimalnih garantiranih cena za jaja i mleko;

d) Preduzeti mere da bi se zaustavio izvoz stoke sa seljačke pijace;

e) Privremeno smanjiti izvoz svinjskog mesa;

f) Smanjiti porez na promet tekstilnim proizvodima;

g) Ne preduzimati za sada neke druge mere koje bi mogle dovesti do porasta cena pojedinih proizvoda od važnosti za standard, sve dok se kompleksnije ne prouče kretanja u izvršavanju društvenog plana za 1964. godinu i ne donesu odgovarajuće mere.

6. Privredne organizacije, grane i oblasti treba da, u sklopu i u skladu sa napred predloženim merama, izvrše nove subjektivne napore i da putem integracionih procesa ubrzaju razvoj specijalizacije i kooperacije, u cilju još bržeg povećanja proizvodnje, proizvodnosti i sniženja materijalnih troškova.

VEĆE NARODA

2. SEDNICA

OD 31. MARTA 1964. GODINE

S A D R Ž A J

Pre dnevnog reda:

Usvajanje zapisnika;
Usvajanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Diskusija o izradi programa rada Veća.
Govornici: Ljupčo Arsov, Đordije Peruničić.

PRESEDAVAO

PRESEDNİK

LJUPČO ARSOV

Početak u 13 č 10 min

Predsednik Ljupčo Arsov:

Zapisnik Prve sednice Veća od 29. juna 1963. godine dostavljen je članovima Veća. Da li ima primedaba na ovaj zapisnik? (Nema).

Pošto nema primedaba, zapisnik će biti overen.

Predlog dnevnog reda za ovu sednicu dostavljen je članovima Veća.

Da li ima kakvih drugih predloga za dnevni red? (Nema).

Prema tome, objavljujem da je usvojen sledeći dnevni red: Diskusija o izradi programa rada Veća.

Pošto za ovu sednicu nije dostavljen nikakav materijal, jer se Veće nije prethodno sastajalo i izmenjalo mišljenja, dozvolite mi da za orijentaciju u okviru ovog pitanja, koje treba tretirati na sednicama Veća naroda, iznesem neka pitanja.

Drugarice i drugovi poslanici, u dosadašnjoj praksi Veće naroda Savezne skupštine nije se posebno sastajalo i raspravljalo pojedina pitanja van uskog okvira svojih Ustavom određenih nadležnosti. Razlog tome, pre svega, treba tražiti u sadašnjem položaju, sadržini i metodi rada Savezne skupštine i njenih veća, a posebno Veća naroda. Za to kao da nije ni bilo potrebe jer u rešavanju pojedinih problema i pitanja nije dolazilo do nekih sukoba i narušavanja ustavnih prava naroda i republika. Verovatno i ubuduće neće biti potrebe da se sastaje za rešavanje takvih sukoba i narušavanje prava, ali, zbog toga ono nije izgubilo svoj društveno-politički značaj. Samo postojanje Veća naroda u najvišem predstavničkom telu zemlje simbolizuje ravnopravni položaj naroda u našoj socijalističkoj zajednici i predstavlja garantiju i branu od bilo kakve majorizacije u rešavanju bitnih pitanja prava i odnosa između naših naroda.

S razvitkom našeg društvenog, ekonomskog i političkog sistema, sa daljim usavršavanjem samoupravljanja radnih ljudi, izraženog u našem novom Ustavu donetom prošle godine, nastale su bitne promene u sadržaju i metodi rada Savezne skupštine, pa se nameće potreba da se i Veće naroda aktivira i otpočne da tretira izvesne probleme. Razume se, da ti problemi ne mogu proizlaziti samo iz odnosa među našim narodima. Ti odnosi su, tokom socijalističkog razvoja naše zajednice, dobili novi kvalitet. Ne radi se više samo o političkim pravima i pravu na slobodni nacionalni život, već o svim onim pravima i odnosima svakog radnog čoveka bez obzira na nacionalnu pripadnost koje on treba da realizuje u funkcionisanju društvenog samoupravljanja uopšte. A to zavisi od niza faktora, među kojima važno mesto zauzima opšti nivo, a posebno materijalna razvijenost radne organizacije i teritorijalno-političke zajednice u kojoj radni čovek radi i živi. Ta razvijenost nije svuda podjednaka niti se ravnomerno odvija, pa zbog toga i ostvarenja prava ne može biti svuda istog intenziteta i sadržaja. Sve to govori i o ovoj vrsti neusklađenosti sa kojima naše socijalističko društvo mora da se bori.

Diskusija o pojedinim ovakvim pitanjima u Veću naroda, izmena mišljenja i iskustava između republika kako bi ova pitanja trebalo rešavati, sve to može doprineti njihovom boljem rešavanju, uspostavljanju većeg jedinstva u izgrađivanju našeg društveno-ekonomskog sistema, razvijanju ravnopravnih odnosa među narodima.

Iskustva i izgrađena praksa za rad Veća naroda, za sva pitanja i probleme koji treba i mogu biti predmet njegovog raspravljanja, mi nemamo. Sve to tek treba da se stiče aktivnošću i radom Veća naroda.

Međutim, potrebno je već na početku, prilikom organizovanja rada Veća naroda, voditi

računa i o tome, da su članovi Veća naroda sastavni deo Saveznog veća i da u njegovom radu i odlučivanju neposredno učestvuju. Veće naroda nije u našem sistemu nikakva forma neke nadnacionalne skupštine, nego ravnopravno veće Savezne skupštine preko koga se izražava mnogonacionalni karakter naše zajednice i najpotpunije ostvaruje ravnopravnost naših naroda u rešavanju osnovnih pitanja i problema zemlje u celini i pojedinih republika posebno. Zbog toga bi Veće naroda moglo na odgovarajući način, ne donoseći uvek formalne odluke (osim u slučajevima kada je to Ustavom i pozitivnim propisima izričito postavljeno), da stavlja na diskusiju i izmenu mišljenja među republička iskustva o pojedinim pitanjima. Ono može svoja mišljenja i sugestije da iznese u obliku predloga, rezolucije, preporuke ili obrazloženog mišljenja o pojedinim pitanjima.

Koja bi sve pitanja i problemi mogli biti predmet tretiranja u Veću naroda nije moguće najednom utvrditi.

Razume se, tu su, pre svega, pitanja koja su Ustavom (čl. 190. i 191) stavljena u nadležnost Veća naroda — promena Ustava, zakoni i akti koji su od interesa za ravnopravnost naroda i republika, ili se odnose na prava republika utvrđena Ustavom.

Zatim, mislim, da bi u obzir mogla doći pitanja, kao, na primer:

— Problem razvitka i pomoći nedovoljno razvijenim republikama. U rešavanju ovog problema imamo određene rezultate i iskustva. Ustavom je postavljeno kako dalje treba rešavati ovaj krupni problem. Pripremaju se mere i propisi za realizaciju ustavnih propisa. Svakako će biti potrebno i korisno sagledati postignute rezultate i iskustva i prodiskutovati i zauzeti stavove o predlozima koji će biti dostavljeni za rešavanje ovog pitanja. Pri tom treba izmenjati mišljenja i iskustva o rešavanju pitanja i problema zbog razlika koje se ostvaruju u pojedinim teritorijalno-političkim zajednicama.

— Tehnička pomoć nedovoljno razvijenim republikama, pitanje njenog organizacionog organizma i sredstava.

— Neki problemi planiranja i utvrđivanja osnovnih proporcija plana, posebno u pogledu srednjoročnih i dugoročnih planova.

— Osnovni principi i kriterijumi raspodele kadrova u federaciji.

— Izmene iskustava kako republike razvijaju društveno-ekonomski sistem uklanjanjem slabosti i uspostavljanjem većeg jedinstva u njegovom sprovođenju, na primer: funkcionisanje bankarskog sistema, ostvarivanje i problemi integracije u privredi i ostalim društvenim oblastima, i tome slično.

— Mogu se izmenjati mišljenja o nekim nadležnostima republika i kako se ostvaruju,

iskustva, na primer: u rešavanju problematike srednjih škola i slično.

— U ovom periodu Savezna skupština i republičke skupštine moraju ubrzano da usklađuju postojeće zakone s Ustavom. Postavlja se pitanje da li u svim slučajevima treba da se donose savezni zakoni za regulisanje određene materije, ili bi bilo moguće doneti rezolucije o opštim načelima koja bi se u ovom Veću prodiskutovali i donela u Saveznom veću. Na osnovu takve rezolucije republike bi svojim zakonom mogle da regulišu ta pitanja. Za donošenje takvih rezolucija dolaze pojedina pitanja iz oblasti prosvete, zdravlja, zaštite rada i slično. Čini mi se, Veće naroda treba da posebno diskutuje ovakva pitanja, pored ostalih veća Savezne skupštine, jer se radi uglavnom o pretežnoj nadležnosti republika.

Ovde su, drugarice i drugovi poslanici, iznete samo neke mogućnosti. Referat druga Edvarda Kardelja »O metodu rada i organizaciji Savezne skupštine«, u delu koji obrađuje mesto i ulogu Veća naroda, kao i diskusija koja je bila na zajedničkoj sednici svih veća Savezne skupštine, daju nam široku osnovu za konkretnije utvrđivanje sadržine i metoda rada Veća naroda. Mislim da bi bilo veoma korisno i potrebno u ovoj prethodnoj diskusiji o sadržini i metodu rada ovog veća, izneti i druge sugestije i predloge, kako bi grupa koju bi danas trebalo izabrati mogla detaljnije razraditi i podneti na usvajanje program i metod rada Veća.

Otvaram diskusiju po prvoj tački dnevnog reda. Molim poslanike da se jave za reč. Ima reč drug Đordije Peruničić.

Đordije Peruničić (Crna gora):

Drugarice i drugovi poslanici,

Pored prijedloga koje je izneo drug predsjednik, čini mi se da je naša praksa već najavijestila još niz drugih problema koji se pod okriljem nacionalnih potreba orijentišu na određeno rješenje problema privrede, koji su štetni po Jugoslaviju. Mislim da bi svi ti problemi, koji se pod tim plaštom formiraju a koji u suštini usporavaju privredni razvitak Jugoslavije, trebalo da budu predmet raspravljanja ovoga Vijeća.

Kao primjer ću navesti — elektroenergetski sistem. On je usporio razvitak izgradnje električnih centrala, prema tome, još više je zaostrio pitanje nedostatka električne energije zbog toga što se nije poštovao jugoslovenski princip najrentabilnije izgradnje objekata, nego se išlo na kompromise, na nagađanja itd. Uostalom, to je predmet diskusije naše štampe posljednjih godina dana.

Drugi krupan problem, koji zaslužuje da ga ovo Vijeće raspravlja, jeste pitanje željeznica. Mi smo ih »rascjepkali« radi samoupravljanja, a sada ih ujedinjavamo na nivou repub-

lika. Šta to znači? To znači da stvaramo šest sistema željeznica u Jugoslaviji, zato što ima šest republika, umesto jednog jedinstvenog sistema, kakav zahteva moderna tehnologija. Eto to usporava rješavanje ovoga problema. Treba izanalizirati šta se sve radi što se tiče modernizacije željeznica. Modernizujemo na parče ovde ili onde, elektrificiramo, pa to što modernizujemo ne spajamo i ne puštamo u proizvodnju po godinu i dve, a već utrošeni novac mora da se počne vraćati. Mislim da praksa neminovno nalaže da se razmatra na ovom nivou šta usporava rješavanje svih ovih problema.

Kao što je rekao i drug predsjednik, naše Vijeće bi trebalo da razmotri stepen razvitka svake republike u periodu od oslobođenja do početka ovog sedmogodišnjeg plana. I to da razmotri svestrani razvitak, ne samo ekonomski, već i kulturni, prosvjetni i zdravstveni, i da na bazi toga razvitka i dosadašnjeg iskustva dođe do zaključka kakvu politiku bi trebalo eventualno primjenjivati u narednom periodu sedmogodišnjeg plana. Na taj način bismo išli ka ekonomskom rješavanju nacionalnog pitanja, to jest, dovršavanju nacionalnog pitanja kroz ekonomsko rješavanje, izjednačavanju ekonomskog razvitka itd. Mislim da tu ima vrlo krupnih problema, pa zato treba izvršiti analizu pa bismo po njoj mogli konstatovati da li što treba menjati u sedmogodišnjem planu.

Sve to treba provesti na kulturno-prosvetnom planu, kao i na zdravstvenom planu. Skoro smo čuli u Prosvjetno-kulturnom vijeću i u Socijalno-zdravstvenom vijeću, vrlo ozbiljna upozorenja o kojima mi moramo voditi računa,

naročito kada se radi, recimo, o školovanju u nerazvijenim područjima i kada ostaju neobuhvaćena deca osnovnim školovanjem zato što nema novčanih sredstava. Mi, kao Vijeće naroda koje se bori za jednak položaj svih građana Jugoslavije, možemo li preći preko te činjenice a da ne preduzmemo neke radikalnije mjere u narednom periodu sedmogodišnjeg plana? Sve u svemu, podržavam ideju da bi trebalo sastaviti naš program. Imaćemo prilično problema, ja sam neke i naveo, o kojima bi trebalo diskutovati baš u ovom domu, u narednom periodu.

Predsjednik Ljupčo Arsov:

Da li još neko želi reč? (Niko se ne javlja).

Da li se Veće slaže da izaberemo grupu koja bi pripremila predlog plana rada Veća? Ako se Veće slaže, predlažem da u grupu uđu drugovi:

1. Edhem Čamo, Bosna i Hercegovina.
2. Sinan Hasani, Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija,
3. Dušan Ičević, Crna Gora,
4. Mitja Ribičič, Slovenija,
5. Ante Roje, Hrvatska,
6. Mihajlo Švabić, Srbija,
7. Ljupčo Arsov, Makedonija.

Ima li kakav drugi predlog? (Nema). Da li se ovaj predlog prima? (Prima se).

Prema tome, dnevni red je iscrpen. Zaključujem sednicu Veća.

(Sednica je zaključena u 13 č 50 min.)

Republički sekretariat
za unutrašnje poslove

